De Tweede Ronde. Jaargang 17

bron
De Tweede Ronde. Jaargang 17. G.A. van Oorschot, Amsterdam 1996

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_twe007199601_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

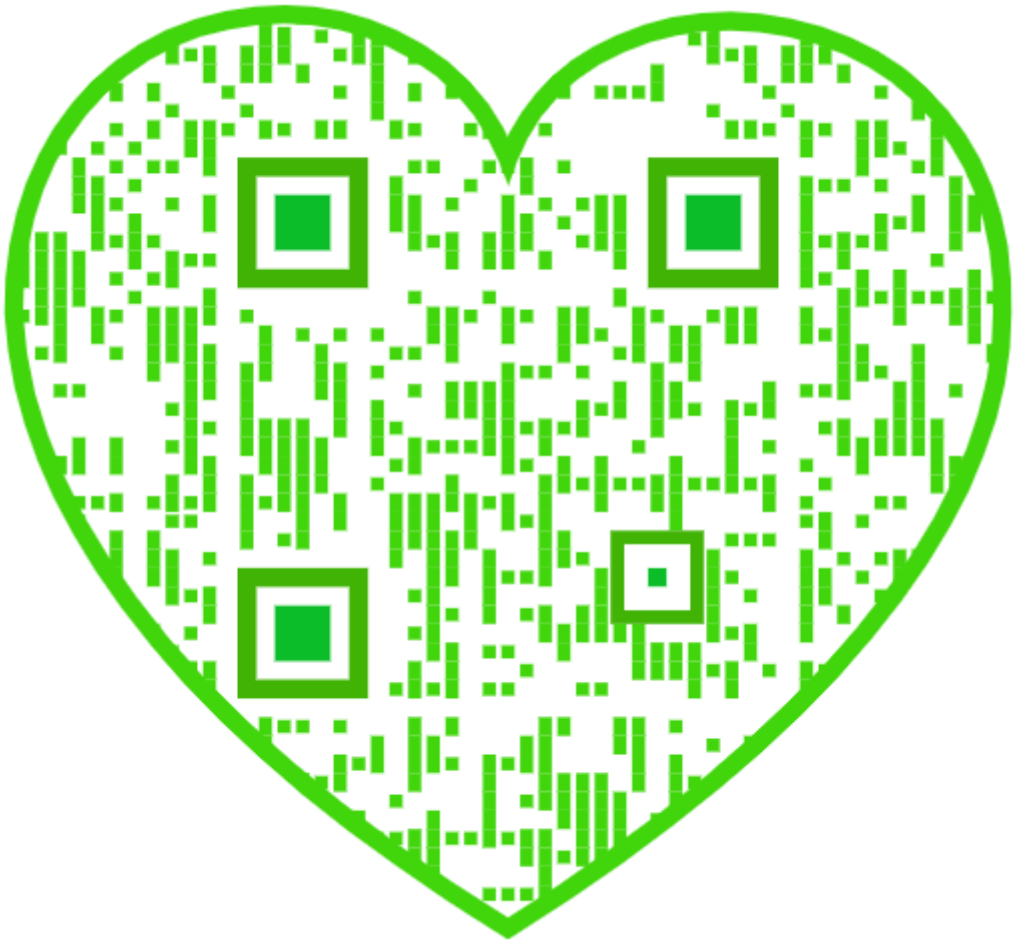

[Nummer 1]

Voorwoord

Dit Lentenummer biedt in *Nederlands proza* vier verhalen: Arnon Grunberg beschrijft de verrassende nasleep van een episode uit zijn roman ‘Blauwe maandagen’, Lodewijk Wiener evoceert een verrassend moment uit de wereld van een jonge padvinder; verrassend zijn ook twee debuten, van Michael Frijda (over een geslaagde kraandrijver) en van Victor Frölke (over een falende chirurg). In *Nederlandse poëzie* nieuwe gedichten van Catharina Blaauwendraad, Erik Coenen, Jan Dullemond, Paul Hermans (voorheen P.J. Donnee), Juliën Holtrigter, Thom Schrijer, en twee debutanten voor wie wij aandacht vragen, Bert Kooijman (met een cyclus van tien gedichten) en Maria van Oorsouw. In *Light Verse* voor het eerst en helaas meteen voor het laatst: Jules de Corte; naast hem trouwe coryfeeën als Jan Kal, Drs. P, Kees Stip en Ivo de Wijs. Enkele bijdragen staan in het teken van Japan - het thema voor de vertaalde literatuur in dit nummer.

In *Essay* is de rede opgenomen die Oë Kenzaburo (in Japan schrijft men de achternaam eerst) uitsprak bij het aanvaarden van de Nobelprijs, waarin hij een verklaring probeert te vinden voor Japans fanatieke militarisme in het verleden. De rubriek bevat ook een beschouwing over kersenbloesem waarvan de geur, veel bezongen in het oude Japan, niet schijnt te bestaan. Sjoerd Bakker gaf ons toestemming voor het afdrukken van zijn Japanse impressies, in *Tekeningen*, en op voor- en achterplat.

Het was moeilijk voor *Vertaald proza* korte verhalen te vinden (Japanse auteurs zijn niet gek op het genre), maar dankzij de speurzin van onze gastredacteuren Paul Wijsman en Marijke de Jong is een selectie tot stand gekomen die een goed beeld geeft van de conflicten tussen eigen tradities en westerse invloeden. Er is een romanfragment van Oë, naast verhalen van de in ons land weinig bekende Dasai, Inoue, Nagai en Ōhara - het laatste verhaal is illustratief voor het in Japan populaire genre van de literaire science fiction. In *Vertaalde poëzie* werk van veertien dichters: bij acht gedichten kwam de Nederlandse versie tot stand op basis van de vertaling van een Duitse Japannologe, reden waarom ook haar weergave (verkleind) werd afgedrukt. De gedichten delen de thematiek van de dood, maar zijn overigens van een grote diversiteit. Om technische redenen moesten de Japanse originelen vervallen. Voetnoten geven bi(bli)ografische informatie over de Japanse auteurs.

Redactie

Nederlands proza

Grijper

Michael Frijda

Vroeger had ik een boot. Daar voer ik mee door de grachten van de stad. De boot was van ijzer en zo'n drie meter lang en bijna helemaal waterdicht. Ik was vaak uren onderweg. Soms hele dagen. Het was een roeiboot, dus die tochten vergden aardig wat energie, maar dat gaf niet. Ik was nog jong. Heel jong, ik wilde zelfs nog dichter worden. Niet zo een met een zijden hoed die langzame verzen schreef over niet bestaande en dus onbereikbare vrouwen. Nee, ik zou een dichter worden die wist waarover hij sprak, dus zocht ik mijn inspiratie in de haven.

Op een van mijn tochten roeide ik de Steenhaven binnen. Een reusachtige kraan was bezig een lichter te laden. De kraan was denk ik wel veertig meter hoog. Ik staarde naar de grote stalen bek die in de kolenberg op de kade hapte om vervolgens omhoog te zweven en het zwarte gruis met een gedaver als van duizend pauken in het schip te laten vallen. Het ding was zwaar maar kon toch vliegen, het was grof maar toch wijs en bewoog met een geheel eigen elegantie.

Het zou een gedicht worden, zo besloot ik ter plekke. Maar gedichten bestaan uit taal, dus ik zocht een woord. Ik moest de naam van het ding weten. Het woord met de allesbindende rijmklank die de prehistorische uitstraling van het mechaniek zou koppelen aan de souplesse en doeltreffendheid van de moderne techniek. Ik zocht de ware naam voor mijn stalen held, de hoofdpersoon van het fabelachtige vers dat ik onstuitbaar voelde aanstormen door de krochten van mijn dichtersbrein.

Ik knoopte mijn schip vast aan de hoge kademuur en klauterde de wal op. Toen ik naast de kraan stond, leek hij nog hoger. Toch aarzelde ik geen moment en besteeg de stalen treden aan de buitenkant van de buizenconstructie. Zonder omzien klom ik steeds hoger.

Halverwege het water en de wolken bevond zich de cabine. Ik stond op een roosterplatform en keek naar binnen. Er zat een krom mannetje in met een blauwe werkjas aan en een vaal legerpetje op zijn hoofd. Hij trok aan allerlei handels. De reuzenkraan

reageerde gehoorzaam maar met een kleine vertraging, een minieme spanne tijds verstreek tussen het bewegen van de handel en de bewegingen van de kraan, ongeveer zoals een symfonieorkest de dirigent volgt.

De kraan werd elektrisch aangedreven, de stroom werd geleverd door generatoren in een loods op de kade. Boven klonk gerammel en gesis, vermengd met het gejengel uit een radio in de cabine. De cabine draaide met de man erin, en toen hij mij vanuit een ooghoek zag, trok hij plotsklaps aan een handel, waarop de kraan sissend tot stilstand kwam. De kleine Haitink sprong naar buiten. Er viel een broodje pindakaas uit zijn mond.

‘Mot je kapot of zo?’ gilde hij.

Ik schrok wel, maar was niet bang. Ik had immers niks misdaan. Ook meende ik uit 's mans gelaatsexpressie op te kunnen maken dat het gesprokene veeleer een uiting van schrik was dan een werkelijk dreigement. Hij wees naar het bordes aan de zijde van de cabine. Ik begreep hem. Had hij de kraan de voorgenomen zwenking laten voltooien, dan was het aan de cabine bevestigde bordes over het platform waar op ik stond geschoven, en was ik tussen de ruitjes van het rooster heen tot patates frites geperst.

Ik verontschuldigde mij voor mijn onoordeelkundig handelen en kwam toen meteen ter zake.

‘Hoe heet zo'n ding?’ Ik wees naar de grote stalen bek die tussen hemel en aarde zweefde, berstensvol kolen. Ik genoot van die aanblik, dat bevroren moment van aanzwellende spanning, metafoor voor heel het menselijk bestaan. Een mens die moet braken zag ik. Iemand die zijn handen uit alle macht tegen zijn mond perst, trachtend het onvermijdelijke nog enige seconden uit te stellen terwijl zijn ogen uitpuilen. Ik liet het beeld goed tot me doordringen.

De ogen van de kraandrijver puilden ook heel ver uit. Hij hapte een paar maal in de frisse lucht en keek naar het bungelende ding en weer naar mij. En net toen ik dacht dat hij ontploffen zou, liep de lucht weer uit hem en zuchtte hij: ‘Dat is de grijper,’ en veegde zijn voorhoofd af met een zakdoek met gele vlekken.

‘Ik dacht dat je koffie kwam brengen,’ zei de man.

Ik begreep zijn teleurstelling. Het tocht natuurlijk enorm in zo'n kraan en een lekker kopje koffie kan een harde werker onder die omstandigheden precies de stimulans geven die hij nodig heeft.

‘Waarom moet je dat in godsnaam weten?’ vroeg hij.

Ik legde hem uit dat het voor een gedicht was.

‘Een gedicht!’ brulde de man en rende weer naar zijn zetel. Uit de cabine hoorde ik een angstaanjagend gejoel, de hysterische lach van een waanzinnige.

Een vinnige ruk aan een van de handels deed de kraan snel verder draaien. Als de brave man mij eerder niet gewaarschuwd had, had ik nooit op tijd kunnen wegspringen voor het aanstormende bordes. En als mijn armspieren door het roeien niet zo sterk ontwikkeld waren geweest, was ik er nooit in geslaagd mij vast te grijpen aan de railing. Dan was ik op de betonnen kade te pletter gestort. Het leven hangt van de toevalligheden aan elkaar.

Ik bungelde even aan de railing. Dankzij de mij toen zo eigen lenigheid slaagde ik erin om toch het trapje te bereiken en klom naar beneden.

Ik was zwaar teleurgesteld. Grijper. Wat een woord. Daar rijmt toch niets fatsoenlijks op. Punteslijper, dacht ik, zieleknijper. Nee, het zou niets worden met mijn gedicht.

Onderaan de trap wachtte mij een nieuw probleem. Vier mannen in geel oliegoed en plastic helmpjes op stonden me op te wachten. Een ervan blafte luid naar me, maar ik kon hem niet verstaan. Wel was het duidelijk dat hij een leidende figuur was, want hij keek het dreigendst van allemaal. Hij was ook erg groot. Toen onze ogen op gelijke hoogte waren, zodat hij zijn geluiden recht in mijn gezicht kon spugen, had ik nog drie treden te gaan voor mijn voeten op het plaveisel rustten.

‘Wat is dat voor gesodeteringmieter?’ brulde het enakskind. ‘De kraan stilzetten! Die lichter moet vol, vanmiddag nog. Om vier uur moet er een zeeboot voor de kant. Wat denk je dat zo'n vertraginkje kost?’

De anderen kwamen langzaam naderbij. Ze vormden een cirkel om mij heen die steeds nauwer werd. De harde zolen van hun schoenen schraapten over het beton.

‘Wij zijn hier aan het werk, zie je. Wij hebben geen tijd voor kleine lastige gastjes die de boel komen ophouden. Die haten we. Als je begrijpt wat ik bedoel. Die werken we liever weg.’

Een paar van de anderen grinnikten, sommigen snoven. Ik slikte even en wilde juist het doel van mijn bezoek gaan uitleggen. Ik had er zelfs aan toe willen voegen dat er geen enkele reden tot zorg was. Het zou immers toch niks meer worden met dat gedicht. Maar ik kreeg niet de tijd om uitleg te geven over mijn aanwezigheid.

Iemand kuchte. ‘Van Diggelen komt eraan.’

‘Ook dat nog,’ zuchtte de reus en haalde zijn voet van mijn tenen. Een klein mannetje in een pikzwart uniform kwam aangelopen.

‘Goedemorgen heren,’ sprak het mannetje. ‘Koffietijd?’ Hij keek op zijn horloge.

‘Jouw sores niet,’ mompelde de reus.

‘Mogelijk niet,’ zei de geüniformeerde. ‘Toch vraag ik me af wie wachtsman bij de trossen van het ter belading aangenomen schip is. En wie geeft de kraandrijver aanwijzingen. Ik zie niemand bij de generatoren staan om tijdig in te kunnen grijpen bij eventuele oververhitting en oververhitting kan leiden tot brand. Zijn wij allemaal de calamiteiten vergeten zoals die plaatsvonden bij de overslag van maïsgluten in de winter van 1970? De gebeurtenissen leidden destijds tot zware kwetsuren bij verscheidene werknemers die nog lang nadien arbeidsongeschikt bleven. Onproduktief. Om nog maar niet te spreken van de materiële schade die in de tonnen liep, en de problemen met de verzekerende instantie die weigerde uit te keren daar uit diepgaand onderzoek gebleken was dat verscheidene verantwoordelijken niet op hun post waren tijdens het ongeval. De conclusie luidde “menselijk falen”, heren. Ter voorkoming van herhaling van dergelijke onregelmatigheden heeft onze firma de dienst beveiliging gereorganiseerd. Heren. Sindsdien rust de eindverantwoordelijkheid betreffende veiligheidsaspecten bij de dienst Beveiliging. Beveiliging heeft een beleid uitgestippeld. Ik mag u er, wellicht ten overvloede, op attent maken dat de handhaving van ons beleid gestimuleerd wordt door een fijnmazig controlesysteem, ondersteund door een sanctiebeleid. Bij gesignaleerde overtredingen van de reglementen kunnen kortingen op de gage worden opgelegd. Ook schorsing voor bepaalde tijd behoort tot de mogelijkheden. Overigens kan ik u er op wijzen dat dit systeem ertoe geleid heeft dat de firma Laddrak, ons aller broodheer, het hoogste aantal ongevalvrije dagen heeft van alle overslagbedrijven in de regio en ik zal er persoonlijk zorg voor dragen dat dit zo blijft. Uw opmerking van zoëven, meneer Griffioen, waarvan de strekking was dat ik mij bemoeide met zaken die mij niet zouden aangaan, beschouw ik hiermee als weerlegd.’

De enorme Griffioen gromde, maar hij gromde zachtjes.

‘Resumerend,’ begon de veiligheidsman weer, ‘het is mijn taak de werknemers in alle rangen te wijzen op onregelmatigheden in

hun omgang met veiligheidsregels, ook bij kleinigheden zoals het loshangen van veters van het voorgeschreven en gratis door het bedrijf ter beschikking gestelde veiligheidsschoeisel.'

Hij keek naar de grond en allemaal volgden we zijn blik en inderdaad, de veter van Griffioens' linkerschoen hing losgeknoopt op het natte beton. Zijn immense hoofd werd paars toen hij door de knieën ging om de modderige veter te strikken.

'Daar had u lelijk over kunnen struikelen, voorman,' knerpte de functionaris, 'u ziet wel weer, Beveiliging loopt hier niet voor de kat z'n viool.'

'Kut,' zei ik. 'U moet kut zeggen. De zegswijze is "voor de kat z'n kut." Ik ben met u eens dat dat wat grof klinkt, maar "viool" is een eufemisme, eleganter misschien, maar oneigenlijk.'

Misschien had ik me er toen niet mee moeten bemoeien, maar ik was nog erg jong, een purist. Ik wilde hem mijn opvattingen betreffende het spanningsveld tussen authenticiteit en esthetiek uitleggen, maar de man weigerde botweg mij uit te laten spreken. Eerst werd zijn mond een streepje; toen hij weer openging kwam er geluid uit dat klonk als een roestige scharnier.

'Wie of wat is u?' zei hij. 'U draagt geen dienstkleding, de voorgeschreven beschermingsmiddelen ontbreken geheel, u heeft geen helm op en draagt geen schoenen met stalen neuzen. U mag hier helemaal niet zijn. Bent u werknemer van Laddrak? Ik ken uw gezicht niet.'

Ik gaf een kort en eerlijk antwoord.

'Dat dacht ik al. Een ongewenste bezoeker, een indringer wellicht. Ik heb u niet langs de loge zien glippen. U bent niet gevisiteerd en ik ga er vanuit dat u niet in bezit bent van een schriftelijke toestemming voor betreding van het terrein. Derhalve bent u in overtreding. Ik kan u vasthouden tot de autoriteiten zijn gearriveerd en u vervolgens overdragen. Behalve mijn recht is dat ook mijn plicht en ik zal dan ook niet aarzelen daaraan gevolg te geven. Zeg mij, aan welke zijde heeft u ons hekwerk met een betonschaar of iets dergelijks onherstelbaar beschadigd om u zodoende wederrechtelijk toegang te verschaffen om vervolgens op ons terrein uw verderfelijke drugs te gebruiken, of bedrijfsspionnage te plegen, of ontucht. U kunt maar beter antwoorden.'

Ik legde hem uit dat ik om geen van de genoemde redenen op de kade was geklommen en ook dat ik niet door het kostbare hekwerk was gekomen, maar per boot.

‘Aha, u is schipper. Waar dan,’ sneerde de man, ‘bevindt zich uw schip?’

Hij maakte een triomfantelijk gebaar naar de schijnbaar lege kade. De boot werd vanaf de wal door de hoge kademuur aan het oog onttrokken.

‘Komt u dan even mee,’ zei ik.

De man liep met me mee naar de kademuur, zijn hand rustte op een walkie talkie die op zijn heup bungelde. Ik toonde hem de boot die in de diepte tegen de stenen muur aan lag. Er was wat water in gesijpeld, ik moest nodig gaan hozen. De man keek over de rand.

‘Goed, u heeft het hekwerk gespaard, dat geloof ik wel, maar dat neemt niet weg dat u zich wederrechtelijk op het terrein bevindt.’

Hij pakte zijn walkie talkie.

‘Biecht u maar op wat het doel van uw insluiping was.’

Ik legde het hem uit.

‘Een gedicht!’ gilde de man en liet de walkie talkie vallen. Het ding rolde over de kade. Ik draaide me om en bukte om het kostbare apparaat op te rapen. Bij het bukken, vooral als men tijdens deze beweging ook nog door de knieën gaat, beweegt een mens zijn achterwerk iets naar achteren. In dit geval precies ver genoeg om 's mans knieholtes te raken. Even zakte hij door de knieën, trachtte toen zijn evenwicht te herstellen door abrupt zijn beenspieren aan te spannen zodat hij in gestrekte houding, met zijn hoofd naar voren, de kademuur verliet.

In de zwemsport heet zoiets duiken. Vrije val-parachutisten noemen deze positie ‘head down’. Bij beide disciplines echter is het niet de gewoonte dat er zich tussen de plaats van de afsprong en het beoogde landingspunt een geklonken stalen roeiboot bevindt. Ik hoorde een harde klap, die gepaard ging met een kort maar ijzingwekkend gekners. Hij had dus zijn mond open gehad toen hij het stalen dolboord raakte. Dat bleek ook uit de halvemaanvormige kras die daar in de verf achterbleef. Ik keek naar de luchtbelletjes die opstegen uit het drabbige water. Die is vast en zeker dood, dacht ik, maar de man bleek taai. Zijn gezicht dook weer op, tweekleurig van bloed en alg, als de navigatielichten van een motorschip. Het voorheen zorgvuldig over het kale deel van zijn schedel gekamde haar hing nu piekerig en bekroosd langs zijn hoofd. Het hoofd reutelde aandoenlijk.

Achter mij hoorde ik andere geluiden. De gehelmden naderden. De kade schudde onder hun galopperende hoeven. Hun geloei

maakte me bang maar mijn angst bleek overbodig. Ze keken blij.

Griffioen begon te joelen. ‘Die kleine heb van Diggelen in 't majem geschopt, mot je kijken. Haha!’

Een andere, twee hoofden kleiner dan Griffioen maar net zo breed, ramde op mijn schouder. ‘Goed zo, vader. Knap werk. Mijn zwager doet ook joe-jitsoe.’

De twee anderen zeiden niets maar lagen hinnikend op hun knieën. Er klonk een sirene.

‘Schaften!’ brulde de reus. Ik werd meegetrokken, we liepen het terrein af en ik werd steeds op mijn schouder gemept.

Buiten de hekken, op enige afstand van de poort, bevond zich een houten barak met grote ramen. Er hing een groot bord boven de deur. ‘Charlie's Burgerpaleis’ stond erop en ook een bierreclame. Mijn begeleiders schopten de deur open en sjouwden me naar binnen. Het eerste wat ik zag en hoorde was een grote groene papegaai. De vogel bewoog schokkerig heen en weer op zijn stok en krijste oorverdovend.

Er werden hamburgers besteld, en patat. Ik zat ingeklemd tussen de kleine brede en Griffioen die door de zaak baste dat hij ging tracteren omdat die dag een bijzondere dag was. Er stond ineens een groot glas bier voor mijn neus. Toen ik het oppakte bleek erachter een klein kelkje te staan, gevuld met heldere vloeistof. Het glaasje was koud en beslagen. Het moest jenever zijn. Net toen ik het optilde kromp ik ineen, na een gruwelijke kreet van de papegaai. Het geluid klonk naar kiespijn en ik verwachtte eigenlijk dat de glazen zouden springen. Griffioen zag hoe ik schrok en lachte.

‘Daar wen je vanzelf aan,’ zei hij en sloeg me weer hard op mijn schouder. De jenever golfde over de rand van het glaasje en belandde in mijn bier.

‘Nieuwe borrel voor Broes Lie!’ schreeuwde hij en in een oogwenk stond er een nieuw kelkje. Al snel werd het lekker warm.

‘Zeg 's,’ vroeg de brede, ‘wat dee je nou eigenlijk in die kraan?’

Voor de derde maal legde ik het uit. De reactie was ditmaal anders dan voorheen. Anders en heftiger dan ik ooit een reactie had gekregen op een verbale uiting. Zoals wanneer door op roem beluste dompteurs gedreven een kudde olifanten, groter dan de veestapel van Boltini en Sarassani tezamen, de stalen trappen van een fabriekshal bestijgen zou, om vervolgens allemaal uit te glijden op de gegalvaniseerde treden en naar beneden te vallen, bonkend op het kale metaal - en onderaan die trap zit een circusknecht en

hoort het gedaver: zo klonk het gezamenlijke, goedkeurende gelach van mijn nieuwe vrienden dat over mij heen rolde als een hardhandige streling.

‘Hou op,’ gilde één van hen, ‘ik bepis me eigen!’ Hij rolde lachend van zijn stoel. Ik nam een slok van het bier. Het smaakte zoeter dan ik verwacht had. De gevoelszenuwen in mijn schouder waren inmiddels murw geslagen. Ik voelde de klappen niet meer. De schokgolven die ten gevolge van de oprechte liefkozingen door mijn lichaam trokken, voelden vanzelfsprekend aan, aangenaam zelfs. Ik begon te verlangen naar meer.

‘Ik had Jansen z'n kop wel willen zien toen je dat zei,’ giechelde Griffioen en de papegaai krijste: ‘Alles van waarde is weerloos.’

Ik tastte in mijn zak. Ik had nog acht gulden en vijfentwintig cent en nog negen dagen om daar van rond te komen dus ik bestelde een rondje. De bediening was vlot.

‘Weet je,’ zei een van de mannen. ‘Jij kan hartstikke geinig vertellen. Eindelijk wat leven in de brouwerij. Weet je nog iets leuks?’

Aangemoedigd door het succes vertelde ik uit de losse pols nog wat verhalen. Ik vertelde hoe mijn poes werd overreden toen ik negen jaar oud was. Mijn minutieuze beschrijving van de op straat liggende poeze-ingewanden en de uitwerking van die aanblik op de tere kinderziel leidde tot een nieuw crescendo van bulderlachen en geschreeuw om nog meer jenever en bier.

‘Hoeveel is twee keer twee?’ fluisterde de serveerster in mijn oor terwijl ze de jeneverfles bediende. Een hemelse, bedwelmende lucht van keuken en haarlak vulde mijn neus.

‘Proust is gek!’ krijste de papegaai.

Griffioen stond op en hief zijn glas.

‘Op de pruik van Van Diggelen!’ brulde hij.

‘Met een lepel in zijn bek!’ gilde de vogel.

Ik dronk mijn glas leeg en stond op om naar het toilet te gaan. Ik genoot daar bij die pispot. Mijn straal was krachtiger dan ooit. Lang geleden wilde ik brandweerman worden. Een degelijk en afwisselend beroep.

In de gelagkamer was men aan het zingen. De precieze tekst van het aangeheven lied is mij ontschoten maar het refrein zal ik nooit vergeten: ‘Weet je wat ik wel zou willen zijn. Een bloemetjesgordijn.’ Halverwege het lied viel ik in. De ietwat cryptische tekst drukte mijn diepste verlangens uit in woorden die ik zelf nooit had kunnen bedenken en het was hartverwarmend die ervaring te kun-

nen delen met deze mannenbroeders, mijn nieuwe vrienden die ik op zo toevallige wijze ontmoet had.

Toen het lied uit was zwegen wij een moment. In deze relatieve rust, slechts verstoord door de papegaai die het ‘in gesprek’-signaal van een telefoon imiteerde, boog Griffioen zich naar mij toe. Hij keek ernstig.

‘Effe serieus,’ fluisterde hij, ‘dat met die gedichten was toch een geintje hè?’

‘Kukeleku, kukeleku, kukeleku,’ kraste de papegaai.

‘Natuurlijk Griffie,’ zei ik, ‘ik zie er toch niet uit als iemand die mensen de oren vult met poetskatoen?’

‘Nee nee,’ zei hij haastig, ‘maar je weet nooit, hè.’ Bezwerend hief hij zijn vinger op. ‘Maak aan dat soort dingen nooit je handen vuil, maatje. Gedichten is voor interlectuelen. Je kan er zelfs homo van worden.’ Hij huiverde.

De deur zwaaide open. Er kwamen vrouwen binnen. Iedereen draaide zijn hoofd om. Ik niet. Ik zat naast een spiegel en kon alles goed overzien zonder mijn nek te belasten. De eerste vrouw was groot en rond en kleurrijk, een fruitschaal behangen met parels en goud. Zij werd gevolgd door een slanke prinses die tussen de zoom van haar rokje en de rand van haar kous een streepje kippevel toonde, zo blank dat het mij verblindde. De mannen riepen hen fel-realistische volzinnen toe. Ik zelf bedacht er ook een paar, maar kreeg mijn mond niet open.

‘Meissies van de vlakte,’ vertelde Griffioen. ‘Kost goudgeld maar oeioei!’

Iemand bestelde meer drank. Om de stemming erin te houden vertelde ik van die keer dat ik mijn geslacht brandde aan een loeiende gaskachel - het was toen hartje winter en bitterkoud - waar ik, net uit bed gekomen, voor ging staan. Dat had geen kwaad gekund, ware het niet dat ik buiten mijn hevige ochtenderectie (ik was nog jong) gerekend had. De jongens vonden het enig.

Ergens kwam weer muziek vandaan, snelle opzwepende muziek waarin alle bestaande instrumenten werden gebruikt, behalve violen.

‘Maar wat doe jij dan eigenlijk voor de kost?’ vroeg één van mijn kameraden. Ik had geen antwoord en wist niet waar ik er een vandaan moest halen. Griffioen greep in.

‘Ik weet wat!’ riep hij, ‘Hermans heb 't aan z'n longen. Die kan ieder moment de pijp uitgaan. Hij komt zeker nooit meer uit de

ziektewet. Je kan bij ons beginnen. Ik doe een goed woordje voor je.'

'Kyrie eleïson,' schaterlachte de papegaai.

Ik werd nog warmer dan ik al was. Ik zou een baan krijgen, collega's. Er werd een heildronk ingesteld. Staand op de tafel hieven wij de zoveelste glazen. Zo vlak onder het plafond hing een heel aparte sfeer, onze hoofden vervaagden in de opgestegen wolken tabaksrook. De papegaai zong: 'You'll never walk alone,' en iedereen zong mee. Er was ook iets met een lamp en ik herinner me nog een krakend geluid en glasgerinkel en flarden uit een agressieve papegaaienmonoloog over de dag des oordeels en de serveerster die tegen de vogel gilde: 'Zarathoestra hou je snavel!' Ik weet niet meer wie de rekening betaalde.

Wel weet ik nog hoe we met z'n allen weer terug naar het bedrijf liepen. Mijn boot was volgelopen en gezonken. Het was een koud kunstje geweest om hem met de kraan weer boven water te halen, maar om de een of andere reden is dat er nooit van gekomen.

Ik werd meegetroond naar het kantoor. Ik werd voorgesteld aan een meneer met een stropdas. De meneer met de stropdas legde mij een contract voor. Natuurlijk tekende ik dat contract. De volgende dag kon ik beginnen.

Ik heb me jarenlang de pestpleuris staan scheppen, ik heb duizenden tonnen kolen verplaatst. Altijd kwam ik pikzwart thuis, maar ik heb me opgewerkt. Nu ben ik kraandrijver. Griffioen is dood. De stomkop viel van de kraan toen hij me een kop koffie kwam brengen. Eigen schuld, hij was altijd onvoorzichtig. Het bevalt me hier uitstekend. Het werk is steeds anders. Momenteel los ik veel bulkgoed. Dan gebruiken we de vierdraads-grijper met engelse bek. Het liefst los ik oudijzer. Dan hangen we de poliepgrijper aan de strang. Dan weet je nooit wat er gebeurt. Het is hartstikke link om onder een poliepgrijper met schroot door te lopen. Een poliepgrijper is nooit helemaal gesloten. Vaak vallen er stukken van het oudijzer tussen de bladen door naar beneden. Gaaf.

Transplantatie

Viktor Frölke

‘The state of the world, present or imminent, is a delicate balance of terror.’

(A. Wohlstetter)

Notling schold zachtjes. Met één hand frommelde hij een pakketje in folie gewikkelde drumsticks door het raam naar buiten. De lucht naast hem zoog het vlees als een gulzig beest op. Bruin-rode drab droop langs het glas. In de spiegel zag hij hoe de kippetjes neurotisch in zijn kielzog dansten.

Het was niet Notlings gewoonte om met voedsel te gooien. Maar dit was een uitzondering. De Al richting Antwerpen, afslag St Job in 't Goor. Gemarineerde koude kip. Voor onderweg, had ze gezegd.

Hij grinnikte en gaf nog een peut gas. ‘Zware voet,’ schreeuwden de borden langs de weg. Het stoicijnse wijzertje bleef steken bij 155.

Het was vrijdag, laat in de ochtend. De cd-speler speelde Schubert. Hier voor hem, kaal en uitgestrekt, lag de wereld en hij sneed haar recht middendoor. Mirjam zat thuis. Kinderen veilig opgeborgen in scholen. Een Brussels weekendje lonkte. Met Anne Beth.

Waarom ging hij niet vaker naar wetenschappelijke congressen? Hij ontving genoeg uitnodigingen. Met een beetje fantasie kon hij elke maand wel een medische praatgroep in Belgie bezoeken. Waarom moest er in het weekend altijd gezeild worden, op dat eeuwige IJsselmeer, in altijd hetzelfde gezelschap? Medemblik-Hoorn-Medemblik. Enkhuizen-Hoorn-Enkhuizen. 's Avonds dronken worden in de barretjes... Het IJsselmeer kwam Notlings strot uit. De vooruitgang in de medische wetenschap leek hem oneindig veel belangrijker. In elk geval zonder gezin: dat vrijwillig aangegane wurgcontract.

Notlings Mercedes 500 SE, die meer weghad van een tank dan een personenauto, dreunde over het glimmende asfalt van de voortzet-

ting van de Al tussen Antwerpen en Brussel. Spiksplinternieuw, dit gevaarte, en inderdaad een beetje fors, vergeleken met het lichaam dat het moest vervoeren. Hij genoot ervan, alsof hij voor het eerst achter het stuur zat. Het deed hem denken aan joyriden - zijn jeugdzonde. De tijd dat hij 's nachts zijn vaders auto meenam, zo rond zijn zestiende - verdomme, dat was een sensatie, al ging je niet harder dan vijftig omdat je hem niet in zijn drie kreeg. Volgens alle wetboeken verboden en toch onschadelijk. Hij kreeg er een erectie van.

‘Triep.’ Het duurde even voordat Notling de platte designhoorn zo tegen zijn oor kreeg dat hij iets kon verstaan. Met zijn bovenbenen nam hij het stuur over, de linkerhand masseerde zijn nek.

Het was Mirjam die informeerde of hij van haar hield. Dat deed ze vaker als hij langer dan 24 uur wegging. Wantrouwig van aard was ze niet, vermoedde hij, maar ze vond het nodig om hem te herinneren aan zijn beloften. Notling stelde haar gerust, verbrak de verbinding en belde opnieuw, nu naar Leuven. Onmiddellijk toen hij een klikje hoorde, ten teken dat hij Beth's antwoordapparaat te horen zou krijgen, legde hij neer. Het liefst wilde hij alle antwoordapparaten ter wereld tegelijk laten vernietigen. Het idee dat hij door een machine te woord werd gestaan, en daarvoor moest betalen, vond hij een affront. Hij moest erop vertrouwen dat ze er was. Maar aan vertrouwen heb je niets, wist Notling. Vertrouwen is iets voor laat op de avond, met zogenaamde kennissen, bij een glas cognac en ‘vertel nog 'ns’. De volgende ochtend was alles doorgespoeld, uitgewist.

Hij regelde zijn afspraken liefst tot in detail, bevestigde ze en herbevestigde ze. Vaak tot gekwordens toe van de tegenpartij. Toch kon hij zich niet herinneren ooit tijd te hebben verspild door andermans nalatigheid.

Notling haalde een Lucky Strike tevoorschijn uit zijn borstzak, stak hem aan en inhaleerde diep. De uitgeblazen rook week uiteen tegen de voorruit. Hij moest God op zijn blote knieën danken dat er vanochtend geen file stond. Er was zelfs geen hond op de weg.

‘Wetenschappelijk congres over hechten,’ sprak Notling in een speakertje, sigarettenas van zijn revers vegend. ‘Belgische Maatschappij van Geneeskundigen.’

‘Quoi? ...c'est qui?’ klonk het uit een gele paal.

‘Monsieur Not-ling,’ blafte Notling, ‘Ouvriez immediatement, s'il vous plait!’

Notling begon uit principe in het Nederlands tegen Walen, en in het Engels tegen Fransen. Om hun te laten merken dat er nog meer talen waren dan het Frans. Een stil en zinloos protest.

‘Excuseer!’

De hefboom van de parkeergarage ging omhoog en Notlings lijkwagen schoof geruisloos over het beton de donkere ruimte in.

Notling rommelde in de gigantische achterbak. Hij had daaruit niets nodig, zag hij. Zijn koffer kwam pas later van pas, in het hotel, met Anne Beth. Een grijns trok om zijn mond. Alleen zijn dokterstas, een bullebak van een ding, sjouwde hij mee onder zijn arm. In de lift zette hij hem neer, keek op zijn horloge en ging met een hand door zijn haar.

Edward Notling was onlangs 38 geworden. Een respectabele leeftijd voor een gerespecteerd plastisch chirurg. Hij was wat een trendgevoelig tijdschrift had genoemd een man in bonus en deed niets om dat te verhullen. Vroeg iemand hem hoe het met hem ging, dan kaatste hij de vraag terug: ‘Geef me een reden waarom het slecht met me zou gaan.’ Bij vreemden leidde dit vertoon van ijdelheid tot een meewarige glimlach. Zij dachten er het hunne van.

Hij sprak nooit over zichzelf en ook niet over zijn werk, behalve met Mirjam als hij dacht dat zijn baan op het spel stond. Zelfs in staat van dronkenschap vertrouwde hij vrienden niets toe. Drongen ze aan, dan ontkende hij problemen te hebben - van welke aard ook. Dus waarover wilden zij het precies met hem hebben? Of waren ze er misschien op uit om hun eigen vuil over hem uit te storten? ‘Alleen zieken hebben een probleem,’ luidde zijn verklaring, ‘namelijk met hun gezondheid.’

Notling liep naar het toilet, zette zijn koffer naast de wastafel en begon zijn gezicht te spoelen. Door zijn vingers keek hij in de spiegel naar zijn kop. Een harde kop, met flaporen. Iemand had eens aangeboden die recht te zetten. Maar ze misstonden hem niet, had Anne Beth gezegd. Het had iets jongensachtigs. Maar die nek! Met afschuw trok hij aan het kwabbende vel onder zijn kaak.

Hij dacht aan de lezing die hij zou houden. Geen punt. Notling

genoot aanzien in zijn vak. De gruwelijkste brandwonden dichtte hij als geen ander met elders van het lichaam geschaafd weefsel tot een nauwelijks zichtbaar litteken.

Hij was een begenadigd spreker. Eentje die voor de vuist weg een betoog kon houden dat ergens over leek te gaan. Het onderwerp? Transplantaties, zijn idee. Nieuwe, kosmetische hechtmethoden - daar experimenteerde hij dagelijks mee. Goed: wekelijks. Maar had hij er, wetenschappelijk gezien, iets belangwekkends over te melden?

Zijn publikaties waren op één hand te tellen. Vijf jaar geleden was hij pro forma gepromoveerd. Zijn proefschrift, over een chirurgische behandeling van schurft, had hij min of meer afgeraffeld. Hij was een man van de praktijk. Alleen zijn verrichtingen telden. Collega's waren jaloers op zijn produktie.

Hij hield zijn sigaret onder de kraan en wierp de peuk in de prullenmand. Toen hij de deur opende kwam hem het geroezemoes tegemoet van een zaal die op iets belangrijks zat te wachten.

Notling loodste zijn auto naar boven de straat op. De route naar Hotel d'Ixelles, zijn vaste plek in Brussel, vereiste geen nadere bestudering van het stadsplan.

D'Ixelles was een klein, onopvallend hotel. Middenklasse, beslist niet poenerig. Wie niet wist waar de ingang zat, zoals je kon verwachten van nieuwe gasten, kwam waarschijnlijk nooit of pas na lang zoeken binnen. Toeristen waren er al helemaal niet.

Notlings Mercedes viel ietwat uit de toon tussen de middenklassers op de kleine parkeerplaats, maar Belgen zijn wat gewend, niet? Het grind kraakte onder zijn schoenen toen hij met zijn koffer naar de ingang liep.

‘Dag. Notling. Kamer 303?’ sprak Notling op gedempte toon tegen de receptioniste. Hij kende haar. Zij hem waarschijnlijk ook. Zij leek op de hoogte van het arrangement. Dat was voldoende. Vriendschappelijkheden waren hier niet op zijn plaats. Notling had zijn vaste kamer. Alles zakelijk, geen confidenties.

Een nagel waarvan de lak half was afgesleten ging een rijtje namen langs. ‘Attendez... Notling, oui. Hier heeft u uwen sleutels. U weet het te vinden?’

Of er nog boodschappen waren, wou Notling weten, terwijl hij haar naambordje bestudeerde en zich probeerde voor te stellen wat voor welving daaronder zat. Zoiets als Beth waarschijnlijk.

Geen boodschappen.

Uitstekend.

Notling stommelde de houten trappen op naar boven. In kamer 303 gooide hij zijn koffer op bed en ging er zelf in foetushouding naast liggen. Er ging niets boven een maagdelijke hotelkamer, in al zijn eenvoud en efficiency.

Het was vijf uur. Om zeven uur zou Anne Beth in café Antoine zijn op de Rue Dansard.

Als ze er niet was, dan zou hij het instrumentarium uit zijn tas pakken en haar laten boeten tot de dood er op volgde.

Notling, tip top in pak met nog natte haren, was te vroeg. Natuurlijk was hij te vroeg. Hij was nooit te laat en exact op tijd komen was fysiek onmogelijk.

Hij gaf zijn jas af en stelde zich op aan een tafeltje bij het raam met uitzicht op het hele café, inclusief de ingang, bestelde een glas bier en griste van de stoel naast hem een krant. Hij haalde de voorpagina van de krant tevoorschijn en zag dat het om een exemplaar van Le Soir ging. Hij wilde hem weer terugleggen, tot zijn oog viel op een kort bericht, met een kop die repte van het plaatsje St Job in 't Goor. Vluchtig las hij het stukje, waaruit hij afleidde dat er richting Antwerpen een file had gestaan. Hij begon het berichtje nog eens, langzamer door te lezen, totdat hij aan zijn oorlel een stel vochtige lippen voelde en daarna een tong, die zijn gehoorgang in wilde.

‘Eindelijk. Kreng...’ Notling stond op en sloot Anne Beth in zijn zware armen - zo hard totdat ze een kreetje slaakte.

‘Ik dacht dat je nooit zou komen,’ loog hij. Het was amper kwart over zeven. ‘Waar was je vanmiddag?’

‘Hoe was het congres?’

‘Voortreffelijk,’ baste Notling door het café. Ze gingen tegenover elkaar zitten. ‘Lezing duurde precies 25 minuten. Daarna heb ik een sleetje dia's vertoond. Geen gelegenheid tot vragen stellen. Ik zei dat ik onmiddellijk weg moest. Daarna heb ik vanachter in de zaal, met een broodje in de hand, zitten luisteren of ze mijn behandeling niet al te schofterig vonden. Zeg me wat ik moet bestellen.’

‘Wit met ijs,’ zei Anne Beth. ‘Jezus. Ik geloof dat ik je gemist heb.’

Anne Beth was geen Belgische, hoewel haar uiterlijk dat misschien

deed vermoeden. Ze was het buurmeisje uit Vreeland. Een beetje deftig, een beetje ouwelijk voor haar doen. Ze lachte hard. Dat was het enige wat Notling niet aan haar beviel.

Haar gedistingeerdheid was in zijn bijzijn snel verdwenen. Wat drank op en Anne Beth werd brutaal, slordig. Zelfs een beetje viezig. Duivels aantrekkelijk, vond Notling.

Anne Beth zat op kot in Leuven. Ze studeerde medicijnen, wat anders? Ze was, schatte Notling, behoorlijk slim, al had ze een matig geheugen - wat goed uitkwam. Ze wilde interniste worden en zich over een paar jaar met Notling ergens in de rimboe vestigen om het kreperende deel der mensheid te redden. Romantische flauwekul volgens Notling, maar hij peinsde er niet over om deze zeepbel lek te prikken. Die zou vanzelf wel verdampen.

Notlings voorstel was om eens niet in een of ander druk restaurant te dineren (en laat op de avond verzadigd naast elkaar in slaap te vallen, wat verspilling was), maar om direct het bed in te duiken in Hotel d'Ixelles. En dan ter plekke, na gedane arbeid, een vette maaltijd aan te laten rukken.

‘Is dit die nieuwe bak waar je het over had’ vroeg Anne Beth op weg naar het hotel. Beiden beseften wat ze over enkele minuten aan het doen zouden zijn, dus een zinnig gesprek was uitgesloten. Bovendien viel er niets meer te bespreken. Er moest gehandeld worden.

‘Een beetje meer eerbied alsjeblieft. Dit ding heeft me een rib uit m'n lijf gekost.’ Notlings spot was half gemeend. Geloof nooit de man die grappen maakt over zijn eigendom.

‘Poe poe.’ Beth zette haar hakken op het dashboard en draaide de radio aan.

Nog net ving Notling een deel van het nieuws op, waarin melding werd gemaakt van een ongeval op de Al bij de afslag St Job in 't Goor. Een motorrijder was tegen de vangrail opgeknald, nadat hij met zijn voorwiel was uitgegleden over rondslingerende kippebotten. De drieentwintigjarige man, van net over de grens, was in kritieke toestand overgebracht naar het ziekenhuis van Antwerpen.

‘Hoor je dat,’ zei Beth. ‘Uitgegleden over botjes. Dat geloof je toch niet.’

Notling trapte op de rem.

‘Nee,’ zei hij. Het leek alsof er duizend mieren bezig waren zijn hoofdhuid kaal te vreten.

‘Is er iets?’

In één beweging pakte Notling Beths spullen van de achterbank en smeet die op haar schoot.

‘Of je zo vriendelijk wilt zijn uit te stappen,’ zei hij ter verduidelijking. Ze waren midden in een woonwijk.

‘Opgerot.’

‘Lul,’ hoorde hij haar roepen toen hij de deur achter haar dichttrok. ‘Zal ik dat domme vrouwtje van je 'ns bellen? Vuile klootzak!’

Doe geen moeite, dacht Notling.

Hij moest Ixelles nog langs, om zijn koffer op te pikken.

Ter hoogte van Breda belde hij Mirjam.

‘Hoe was het?’ Hij had haar wakker gebeld.

‘Houd je het bed warm?’ vroeg Notling, met een dun stemmetje. ‘Ik kom iets eerder terug.’

Notling stopte om benzine te tanken. Omkeren zou onzin zijn. Er viel niets te zien. Een verlaten stuk snelweg, hel verlicht door de ontelbare Vlaamse lantaarnpalen. Geen spoor te bekennen. Naar het ziekenhuis? Misschien kon hij zijn diensten aanbieden? Absurd.

‘Wat komt u hier doen? Bent u familie?’

Nadat hij betaald had, liep Notling terug naar zijn auto. Naast het rechtervoorwiel zaten twee jongens in legerjassen op de stoeprand. ‘Amsterdam?’ vroeg er een, zijn hoofd licht opgeheven en nu zichtbaar in het TL-licht van het tankstation: een vlasbaardje. Notling knikte, hoewel het nogal om was.

Het baardje kwam naast hem in de auto zitten. De ander, die half sliep, of stoned was, ging achterin. Toen Notling optrok, zag hij in zijn spiegel eerst hoe zijn hoofd opzij zakte en daarna zijn hele bovenlijf omviel.

‘Goed man.’

‘Wat is goed?’

‘Bij Mercedessen probeer ik het meestal niet eens. Dat zijn allemaal a-sociale klootzakken - zijn dat.’

Ze zwegen.

Notling schoof Schubert terug in de cd-speler, maar zette hem even daarna weer af. De collectie in de auto bevatte verder alleen Vive la France deel 1, 2 en 3. Van Mirjam.

De jongen naast hem staarde uit het raam.

‘Ik ruik kip,’ zei hij, voordat ook hij in slaap viel. ‘Lekker.’

Tina II*

Arnon Grunberg

Opgedragen aan de gebr. Wuyts

Al twintig minuten had ik mijzelf opgesloten op het herentoilet van het Franse restaurant J. en ik vroeg me af of het niet beter was daar de rest van de dag te blijven. Hoewel in het restaurant zelf een hertebiefstukje op me lag te wachten lokte het me totaal niet aan daarheen terug te gaan. Tegenover dat hertebiefstukje zat een dame. Om begrijpelijke redenen kan ik haar naam niet noemen, daarom wil ik het laten bij haar initiaal E.

Juni '95 had ik een brief gekregen van E., waarin ze zich had voorgesteld als redactrice van een literaire encyclopedie. En wel in het bijzonder was ze redactrice van de letters F tot en met H. Zoals ik wel kon begrijpen viel ook de letter G onder haar verantwoordelijkheid en ze was van plan een groot lemma aan Grunberg te wijden. Om die reden hoopte ze mij in november in New York te kunnen ontmoeten. Ze bood me zelfs een lunch aan, uiteraard op kosten van de literaire encyclopedie. De brief was gepost in 's-Hertogenbosch.

Waarschijnlijk gestreeld door het idee dat een literaire encyclopedie een groot lemma aan mij wilde wijden, schreef ik terug dat ze welkom was voor een eenvoudige doch voedzame maaltijd.

De maanden daarna kreeg ik nog twee brieven van haar en een ansichtkaartje, alle drie bijzonder zakelijk. Alleen de mededeling dat ze geregeld van me droomde viel een beetje uit de toon. Maar misschien was het in de wereld van de literaire encyclopedieën wel gebruikelijk dat redactrices droomden van de schrijvers over wie ze een kostelijk essaytje zouden schrijven. Daar had ze het steeds weer over, ‘een kostelijk essaytje’.

Ze was ouder dan ik had verwacht. Ze had een grote plastic zak bij zich. Ze droeg een zwarte broek, een V-halstruitje, en vooral de huid rond haar ogen was volkomen verweerd.

* *Dit verhaal verscheen eerder in* Catalogus 2 (najaar 1995) *van Antiquariaat* En Passant, *Postbus 1380, 5602 BJ Eindhoven. Het sluit aan bij het hoofdstuk ‘Tina’ uit Grunbergs roman ‘Blauwe maandagen’, dat was voorgepubliceerd in* DTR, *Herfst 1993.*

We gingen aan een tafeltje bij het raam zitten en spraken over de prijzen van dameskleding in New York. Toen ze een sigaret wilde opsteken, vertelde ik haar vriendelijk dat het in New York bijna onmogelijk was in restaurants te roken. Ze doofde haar sigaret en begon haar lippen rood te maken. Ik suggereerde dat het misschien tijd werd de literaire encyclopedie ter sprake te brengen, maar ze antwoordde: ‘Je herkent me niet meer, hè.’ En ging door met het verven van haar lippen.

Had ik haar misschien ontmoet op een literaire lezing, dacht ik, of op een signeersessie, had ze me geïnterviewd? Was ze beledigd dat ik haar niet herkende?

‘Neem me niet kwalijk, nee,’ zei ik.

Nog steeds was ze met haar lippen bezig. ‘De Brederodestraat,’ zei ze.

Het merkwaardige was dat de Brederodestraat mij op dat moment niets maar dan ook niets zei. Ik was juist bezig me alle lezingen te herinneren die ik had gegeven in provinciesteden, en dan vooral die in Noord-Brabant.

Toen haalde ze uit haar plastic zak een pruik en zette die op. Mensen in het restaurant keken naar ons, vooral naar haar, sommigen stootten elkaar zelfs aan. Maar ze scheen het niet te merken of niet erg te vinden. Met hulp van haar zakspiegeltje zette ze de pruik recht.

‘Herken je me nog steeds niet?’ vroeg ze.

Ik schudde van nee.

‘Ik ben het, Tina.’

Ik kende maar één Tina, dat was de Tina uit *Blauwe maandagen*. Ik dacht aan een grap. Waarom zou een redactrice van een literaire encyclopedie niet net zo'n gevoel voor humor kunnen hebben als ik.

‘Maar mijn echte naam is E.,’ zei ze, ‘dus noem me maar E.’

Ik begon te lachen. Wie zou in mijn plaats niet gelachen hebben.

Ik zei: ‘Dit is fantastisch, E. Je hebt me te pakken. Ik vertrouw je het essay toe. Werkelijk waar, schrijf over me wat je maar wilt.’

We kregen onze vissoep.

E. haalde uit haar tas mijn boek en sloeg het open bij het hoofdstuk ‘Tina’. Ik zag dat bepaalde passages met potlood onderstreept waren.

‘Verse peper?’ vroeg de ober. Ondertussen probeerde ik me te

herinneren hoe Tina er werkelijk had uitgezien. Maar het lukte me niet. Het was te lang geleden, het was maar een uur, en de verlichting was karig. Ik herinnerde me alleen een kledingstuk, een geur, en alles wat ik erover geschreven had. Maar dat waren niet echt herinneringen.

‘Dat had je niet gedacht, hè.’ Ze lachte. ‘Dat wij nog eens tegenover elkaar zouden zitten om vissoep te eten, en hoe vind je dat idee van de literaire encyclopedie? Dat had je ook niet gedacht, hè, van zo'n ouwe hoer.’ Ze tikte op mijn boek. ‘Zo mag ik jouw ideetjes over mij toch wel samenvatten?’

Het enige dat ik wist uit te brengen was: ‘Het is geweldig.’ Ik hield vast aan mijn idee van een grap, een kolossale grap. Maar ik vroeg me af wat voor soort mensen dit soort grappen kon bedenken.

‘Hier,’ zei E. ‘Lees voor.’ Ze wees op een onderstreepte passage.

Ik schudde mijn hoofd.

‘Lees,’ zei ze.

Een gek, dacht ik, een fanatica, een radicale feministe. Ja, misschien is dat het wel. Elke groep heeft zijn eigen gestoorde terroristen, dus waarom zouden de feministen daaraan ontkomen?

‘Ik heb de vrouwenbeweging altijd een warm hart toegedragen,’ begon ik, ‘u heeft mijn boek helemaal verkeerd begrepen als u denkt -’

‘Houd op met die praatjes,’ zei ze.

‘Wat wilt u toch van mij?’ jammerde ik.

Ze zette haar pruik af en lachte weer.

‘Dat kom je nog wel te weten, schrijvertje.’

Ik nam een grote slok van mijn wijn en zei: ‘U werkt niet voor een literaire encyclopedie, en u bent Tina niet. Verlaat alstublieft dit restaurant.’

Ik probeerde streng te klinken.

‘Je hebt dezelfde jas aan als toen,’ zei ze, en wees op mijn zwarte leren regenjas.

Bluf, dacht ik, niets dan bluf. Ze is psychisch in de war en heeft jou uitgekozen om die psychische verwarring op bot te vieren.

‘Is het geld,’ vroeg ik. ‘Bent u hier om financiële redenen?’

Ze schudde haar hoofd.

‘Is er iets dat u niet bevalt in mij, of in de dingen die ik schrijf?’

‘Nee,’ zei ze, ‘ik ben niet zo'n lezer. Maar ik ga je een voorstel doen dat je niet kunt weigeren.’

‘En dat is?’ informeerde ik.

‘Schrijven zul je,’ siste ze, ‘schrijven zul je wat ik je vertellen zal, want jij hebt niets te vertellen. En onder mijn naam. Je hebt me lang genoeg gebruikt en geld aan me verdiend.’

Daarop kneep ze zo hard in mijn onderarm dat het begon te bloeden en ik zei dat ze maar moest beginnen, maar dat ik even naar de wc moest.

Nadat ik daar bijna een half uur had gezeten, belde ik mijn vriend S. in Chicago en vertelde hem wat er gebeurd was.

Hij begon te lachen. ‘Een geweldig idee voor een verhaal,’ zei hij en hing op.

Toen ik eindelijk terugkwam, had E. haar hertebiefstukje al op. Naast mijn bord had ze een stapel oude schoolschriften neergelegd. ‘Je moet me helpen,’ zei ze, ‘je bent me wat verschuldigd.’

Zo kwam op woensdag 8 november Tina terug in mijn leven.

Schiemanswerk

L.H. Wiener

Het geheel van knopen, steken, splitsen en takelingen wordt schiemanswerk genoemd en vormt een uitgebreid en ingewikkeld oefenterrein, als men zich werkelijk wil bekwamen in het op logiese wijze omgaan met touwwerk.

De drie meest gebruikte knopen, van de tientallen die bij de zeilvaart te pas komen, zijn zonder twijfel: de platte knoop, de mastworp en de paalsteek. De eerste wordt hoofdzakelijk gebruikt om twee lijnen van gelijke dikte aan elkaar te knopen, de tweede om een lijn vast te zetten op een rondhout reling of meerpaal en de derde om een lus te maken met een niet-glijdende knoop.

Het is maar dat u het weet.

De eigenlijke handeling van dit verhaal verdient in het grote relaas van ijdel misverstand dat leven heet niet meer aandacht dan een voetnoot, maar ik ben er na verloop van tijd steeds meer van overtuigd geraakt dat het voorval eerder symptomaties is geweest dan incidenteel en daarom alsnog de moeite van het opschrijven waard.

Bijna veertig jaar zijn er inmiddels verstreken.

Ik ben een ander nu.

Een man van vijftig.

Wat ik vroeger voelde als jongen, kan ik nu als man alleen nog opschrijven. Of anders geformuleerd: wat ik als jongen toen niet kon opschrijven, kan ik als man nu niet meer voelen. Is dat soms de tol die de jongen moet betalen om op te groeien tot man? Of omgekeerd: is dat soms het lot van de man die eens een jongen was?

Het omgekeerde van tol is lot.

Als jongen was ik nog bezeten van meedoen en winnen, van erbij horen en uitblinken, van uitvinden en aan de weet komen, van spoorzoeken en jagen, van vechten en vissen, van alles en nog wat. In retrospektie komt het me voor dat ik vroeger eigenlijk heel normaal moet zijn geweest en in het geheel nog niet geneigd tot solip-

sisme en misantropie. Ik voetbalde op straat tot zonsondergang en was lid van maar liefst twee verenigingen; te weten de voetbalvereniging *Zandvoortmeeuwen* en - tja, ik kan er nu niet langer omheen - de lokale padvindersclub, terwijl alle paden in en rond Zandvoort toch allang gevonden waren. Een nutteloze onderneming dus eigenlijk en pure tijdverspilling, maar op zo vroege leeftijd heeft men nog tijd in overvloed en daartegenover staat dat ik in dat stadium van mijn leven tenminste nooit de blokfluit heb trachten te bespelen; wel de altsaxofoon, maar dat is een ander verhaal.

Deze padvindersvereniging opereerde onder de bizarre naam *The Buffaloes*. Bizar, aangezien 'buffaloes' Engels was en wij Nederlands. Bovendien werden padvinders verondersteld jonge wolven te zijn en geen buffels (het woord liet zich gemakkelijk vertalen) maar ik kan mij niet herinneren dat iemand zich daaraan stoorde. Onze draagbare totempaal, waaraan onze trofeeën rinkelend bungelden, vertoonde een wolvekop met rode tong en daarmee was onze ware identiteit verzekerd.

In het jaar 1955 of 1956 vond er een grote Jamboree plaats op het Naaldenveld te Vogelenzang, waaraan padvindersgroepen deelnamen uit het hele land. Naast schijnbare verbroedering onder gezang rond het kampvuur in de avond werd er overdag gewedijverd in verschillende disciplines; van uitgesproken atletieknummers zoals vèrspringen, hardlopen en kogelstoten en daarvan afgeleide vormen als balgooien, polstokspringen en boogschieten, tot meer techniese aktiviteiten als kaartlezen en knopenleggen. Schiemanswerk dus, voor welk onderdeel ik mij had opgegeven.

Op de gebruikelijke zaterdagmiddagbijeenkomst, één week voor de grote dag, las 'Baloe' in het clubhuis de eisen voor waaraan de diverse mededingers moesten voldoen. Baloe was de naam van een soort hulpleider, die in rang boven de verschillende 'nesten' met 'welpen' stond, maar weer verantwoording moest afleggen aan de feitelijke leider, die Akela werd genoemd. Binnen de nesten, die alle een kleur hadden, bestond ook weer een hierarchie. Zo heette de leider van een nest 'Gids', die in zijn taak weer werd bijgestaan door een sekondant met de rang van 'Helper'. Ik heb het zelf ooit gebracht tot Helper van nest rood, dezelfde kleur rood die mij bij het schrijven van deze regels naar de kaken stijgt.

Het schiemanswerk dat moest worden verricht, bestond uit het leggen van de volgende vier knopen: de platte knoop, de paalsteek, de mastworp en de schootsteek, waarbij het er niet alleen om zou gaan of de knopen korrekt waren gedaan, maar tevens hoe behendig. Winnaar zou degene zijn die het eerste klaar was en daarbij geen enkel ‘oud wijf’ had gemaakt. (Een mislukte knoop werd, vreemd genoeg, een oud wijf genoemd).

In de dagen die vooraf gingen aan de Jamboree vroeg ik mij bij voortduring af hoe goed mijn tegenstanders wel zouden zijn, waardoor ik in toenemende mate nerveus werd, want ik kon het idee verslagen te worden absoluut niet verdragen. Om op ieder geschikt moment even te kunnen oefenen, had ik twee stukjes touw van gelijke dikte bij me gestoken en nog een dunner stuk, alsmede een stokje. De funktie van de schootsteek was om twee lijnen van ongelijke dikte met elkaar te verbinden en ik ging ervan uit dat men die bij de wedstrijd ook zou aanbieden. Gebruikte men twee identieke touwtjes dan werd de knoop alleen maar gemakkelijker. Het stokje diende om er de mastworp om te leggen. Het snelst ging dat door twee kontralussen te maken, de kant en klare mastworp om het stokje te schuiven en hem tegelijkertijd dicht te trekken. Ik stak daartoe dan het stokje in de grond en legde er zo de mastworp binnen luttele sekonden omheen, zowel linksom als rechtsom. Deze methode was echter alleen toepasbaar als stok, mast of paal aan minstens één eind vrij was. Was dat niet het geval, zoals bijvoorbeeld bij een rooster of tralie, dan moest het touw er achter zichzelf langs omheengewonden worden. Ook hier kon men zowel linksom als rechtsom werken. De paalsteek maakte men in één stuk touw, waarbij de dikte geen rol speelde. De platte knoop kon verraderlijk makkelijk misgaan, maar ik oefende hem zo stelselmatig dat het op het laatst bijna een automatisme werd. Ik legde de knopen vóór mijn lichaam, met mijn ogen open en mijn ogen dicht, ik legde ze achter mijn rug, met mijn duimen omhoog gericht, maar ook achter mijn hoofd, met mijn duimen neerwaarts gericht en dat alles dan weer zowel linksom als rechtsom en dat alles dan weer in steeds hoger tempo. En toen dan eindelijk het moment van de waarheid was aangebroken beheerste ik de knopen, in de meest letterlijke betekenis van het woord, blindelings. Ik had een graad van vingervlugheid verworven die naar volmaaktheid reikte. Het was alsof ik de knopen niet gewoon legde, maar ze als het ware razendsnel in de touwen goochelde. En ik kon mij haast niet voor-

stellen dat er ook maar één ander mens op de wereld bestond die mij nu nog kon verslaan.

Maar het onomstotelijke bewijs daarvan moest ik zelf leveren en hoe kon ik met zekerheid weten of er niet bijvoorbeeld in Den Helder, Den Oever of Den Haag een even grote schieman leefde als ik? Een aartsrivaal die zich met dezelfde bezetenheid op de wedstrijd had voorbereid? Deze vage vrees maakte dat ik tot het uiterste gespannen aan de start verscheen en tot mijn grote schrik konstateerde dat mijn vingers beefden.

En met trillende vingers had ik nooit geoefend!

Ik keek om me heen.

Nog zes andere jongens, de meesten ouder dan ik, stonden op het fluitsignaal te wachten, dat plotseling - ijl en als van heel ver weg - tot mij doordrong.

Om bij een eventueel klein verschil toch duidelijk te kunnen waarnemen wie als eerste klaar was, maakte men gebruik van een start- en finishlijn.

Door een waas van zenuwen rende ik naar de knopenarena toe.

Daar aangekomen zag ik dat er zeven stokken in de grond waren geslagen met bij iedere stok een aantal stukken touw. In een flits begreep ik dat de stokken voor de mastworpen bedoeld waren, terwijl ik tegelijkertijd konstateerde dat alle touwdelen even dik waren. Het maakte dus geen verschil met welke stukken ik zou werken. Ik deed eerst de mastworp en gebruikte de in de hand gelegde kontralussen met het schuif- en aantreksysteem. Bij het maken van de schootsteek gleed even een der touweinden (die vijfentwintig jaar later ‘tamp’ zouden heten) uit mijn greep, maar ik verloor er nauwelijks tijd door. Paalsteek en platte knoop legde ik dichtbij de grond om ze direkt te kunnen loslaten als ik klaar was en toen ik terugholde naar de finishlijn besefte ik dat ik met ruime voorsprong had gewonnen.

Ik keek om naar de plek waar ik mijn knopen had gelegd en zag dat de een of andere wedstrijdleider mijn schiemanswerk kontroleerde en van afstand goedkeurend knikte, waarbij hij ook nog zijn duim opstak.

En toen?

Toen niets.

Ik stond daar maar en wachtte op de andere jongens.

Enkelen worstelden verbeten verder met het onwillige touwwerk, anderen leken in hun onmacht tot gegiechel te vervallen. En plotseling begreep ik dat zij allemaal maar wat stonden te klungelen, dat geen van hen werkelijk had geoefend, dat niemand de wedstrijd serieus had genomen. Met andere woorden: dat mijn overwinning niets waard was, aangezien mijn tegenstanders hun naam niet verdienden, maar zich in die gedaante slechts stonden te vernederen!

Ik onderging een sensatie die ik voordien nog niet kende, maar later nog vele malen in verschillende omstandigheden zou ondergaan, een gevoel dat zich nog het beste laat omschrijven als een wonderlijke mengeling van schaamte en minachting, een onwezenlijke gewaarwording, waarbij de overwinnaar zich de verslagene waant, winst zich aandient als verlies, eer wordt verstikt door hoon.

Achtendertig of negenendertig jaar zijn er verstreken sindsdien.

De padvindersbeweging is inmiddels uitgestorven.

Hetgeen mij niet heeft verbaasd.

Ikzelf besta nog, evenals de platte knoop, de mastworp en de paalsteek, die ik aan boord van de *Archimedes* met veel profijt toepas.

Jong geleerd, oud gedaan; laten we het daar maar op houden.

Nederlandse poëzie

Drie gedichten
Catharina Blaauwendraad

Nooit meer bang

Een naakte man strooit korrels zand
op mijn tong, amandelolie
in mijn ogen, zachte hand
over hand loopt over hand.

Adem op ademtocht
vocht langs mijn wang
slang om mijn armen
slak in mijn gang
halsslagader
warmte
lang
...

Herstel

Niet te vergeten
wie mij heeft vertekend
mijn spieren vertrok
mijn ziende wrok

Ik weet
uitstekend
wat scherp
betekent.

Deze genezing
loopt met een stok.

Uitzondering

In deze eik heb ik zijn naam gekerfd.
Liefst zou ik in zijn schaduw blijven staan.
Ach, lichaam zonder zon en zonder maan:
Noem mij een naam die met mijn schaduw sterft.

In den beginne
Erik Coenen

Er heerste ongetwijfeld recht en vrede
in dit heelal toen ik er nog niet was.
De lucht was hemelsblauw en groen het gras
en er was niemand om het te betreden.

Er was destijds geen toekomst of verleden,
er was geen embryo en geen karkas.
Misschien draaide de aarde om haar as,
maar 't was nog richtingloos en zonder reden.

Nu heb ik een verhaal en een gezicht.
Nu heeft de geest dit hoopje stof bereikt:
geen keuze, ook geen straf, hooguit een plicht.

Niets is meer wat het is, maar wat het lijkt,
want al het zijnde is in evenwicht
maar lijkt ontwricht als iemand ernaar kijkt.

Sappho
Jan Dullemond

Zo straalt een gezicht dat geen schip
naar Troje dreef. Die duizend schepen
voeren voor je tijd.

De bergwind waarvan je zong heeft je zang
verwaaid tot flarden. En ik moet zeggen
dat onvoltooide sprak me aan.

Ik vermaak mij wel in die schittering.
Eén god staat aan onze kant: Eros
laat je dansen in jouw tijd.

Die weide met dat paard, grazend,
bewaar dat beeld maar, voor later;
in mijn tijd wordt gebouwd.

Zo klinkt een stem waar geen god
op danst; zo schijnt die ene,
in onze tijd, meedogenloos mogelijk.

Drie gedichten*

Paul Hermans

Sprookje voor vaderdag

Voor Sylvia

Een parkiet tikt roest
van langbegraven klokjes.

De tralies van een lichaamscel
verdwijnen. Vaders handen
rusten op je schouderblad.

Het woord dat hij ter nering gaf
glanst in de tongriem
als een kiezelsteen.

Een opgeschorte tak zwiept
zon tegen het raamkozijn.

Je denkt nog steeds: O,
Vader kapt een doorgang
in het niets.

* *Eind 1995 verscheen Paul Hermans' bundel* Een kern van oppervlakkigheid *(L.J. Veen, Amsterdam)*.

*

Het brokkelgebit
van een stadssilhouet
kauwt op een laatste strootje licht.

Weer schuift een hart
zijn lege plekken
door het landschap,

een orgelboek
van kleine graven
behoedzaam op muziek gezet:

dit zeldzaam wit
van halskruid hier,

het verder wuiven
van de zegge.

Mandelstam

Op jaarringen
in de aardas geslagen
staat een huis
bestemd met de menselijke maat.

Buiten spoelt de branding witregels aan
en warm paardengesnuif.
Het zeil van een eik
bolt zwart in het tegenlicht.

En binnen, op de geur van bottende rogge,
snijdt een vrouw de schijven brood
uit haar herinnering

en dekt de tafel met de gaven:
verbitterd zout, schaafsel van steenvrucht,
een weckglas met de smaak
van verduisterde bramen.

Twee gedichten
Juliën Holtrigter

Metrodans

Wil men iets van het leven begrijpen
dan zal men het moeten betrappen,
beneden, diep onder de grond,

in de treinen die onophoudelijk
stoppen en weer vertrekken, haastig
verdwijnen in donkere gaten.

De ondergrondse, blinde verbinding tussen
betegelde tombes, zalen waarin eeuwig
de nacht is, geschuifel van voeten,

waar mummies zich geeuwend laten vervoeren.
Stilzwijgend wordt er van zitplaats gewisseld.
En niemand schijnt de dans te ontspringen.

De trein van 07.05 loopt binnen. Conservators,
uit tal van landen, komen naar boven,
zich haastend naar een congres over Tijd.

Nachtschrijver

De avond valt, ver van huis, en dan
komen de woorden. Het stille hotel
fluistert ze hem in het oor.
Hij opent de deur van de kamer,
snuift de nog warme afwezigheid op
van een vreemde,
de geur van een vrouw moet het zijn.
Hij opent een boek en leest
een passage, beproeft het geluid van
de stilte die daarop valt.
Hij gaat naar het raam en opent
de luiken. Een sirene zingt
door de avond, in de verte blaffen
de honden. Hij neemt plaats aan
de tafel en schrijft.

Hij schrijft, de proppen zijn
zijn getuigen. Nog leunt hij
op de geluiden van buiten, nog
ruikt hij onraad. Hoort hij iemand
passeren? Zij tikt als een klokje
voorbij en is al verdwenen.

Dan valt de nacht en dan stromen
de woorden. Hij schrijft uur na uur,
totdat zijn handschrift ontspoort.

Opeens baadt de kamer in het licht
van de morgen. Hij hoort het verre
gerucht van de schepen, de eerste
trein die voorbij ruist,
de tjilpende bomen.

Wat hij meeneemt naar huis zijn
slechts enkele zinnen.
Ze zijn als haar ogen zoals ze
ze zag in de spiegel zich mooier
makend voor niemand, voor iemand.
Het waren haar ogen niet meer.

Zo zijn het zijn woorden niet meer.

Grafgift

Bert Kooijman

Hoe vaak is je naam een steen
in mijn mond, schil ik de uren
met het mes verdriet, als op
mijn hand het licht bevriest?

Hoe kan jouw lichaam, even wit
als het papier waarop het ligt
opgebaard, ooit nog de kreukels
strijken uit mijn ontroerde taal?

Wat ik ontbloot binnen de omtrek
van dit bericht, is immers nooit
meer dan verblinde hoop, in adem
smeltend beeld, doodgeboren woord.

*

Op de foto in zwart en wit lijkt
je lichaam zich uit mijn omhelzing
te bevrijden, maar vader tijd heeft
revanche genomen en het ingelijfd.

Je leden moet ik mij nu verbeelden.
Ik houd ze vast in mijn vizier maar
breng ze daarmee nog niet tot hier,
al investeer ik mijn hele leven.

Wat tussen ons gaapt, werkt eerder
aanstekelijk op mijn slaap. Ik droom
dan wat je was, grijp je haren vast
maar word met lege handen wakker.

*

Zo is het geweest: het keukenrolgordijn
dat herfstlicht kon zeven en daar je
hand om een lok uit je oog te weren
misschien wel zwart, als het gebaar

dat in de crisistijd lijkt stilgezet.
Ik weet niet of je voeten de grauwe
plavuizen wilden groeten, maar je
woorden blijven tellen, omdat ik ze

niet meer ken. Je moederziel staat
tegen het glas bevroren en blijft mij
eeuwig kwellen, omdat wat ik van jou
missen moet, zwaarder weegt dan lood.

*

Achter de groene deur hoor ik weer
je gekreun. Schimmen zie ik rondom
je sterfbed zonder woorden een mis
opdragen. Angst schrijnt mijn keel.

Licht weegt bijna niets op wat je
schijnt te zeggen. Adem een veertje.
Meer niet. Maar je weet hoe je moet
zwijgen om mij weer klein te krijgen.

Woord voor woord kom ik je nader.
Liefde regisseert mijn gebaren. Ik
raak je zachte haren aan, betast
je koude wangen, tot je verdwijnt.

*

Alsof de duivel jou in zijn schaduw
kookt. Zelfs met harde hand kan ik
je niet meer wakker krijgen, al drijf
ik heel mijn woede daartoe bijeen.

Dicht tegen je aan durf ik vragen:
droeg jij je beide borsten die mij
niet voeden konden, in een doek?
Of kon jij ze in kamertjes van wol

bewaren, tot het licht ze aan mocht
klagen? Moet ik mij dan gaan schamen
voor deze vragen? Liever weeg ik ze
op de tongpunt van mijn kinderspraak.

*

Je hart staat open op een stille
tuin met geuren. Boven heerst aluin,
Hollandse lucht met wind en gaten.
Ik snuif het aroma dat naar binnen

zweeft. Er is meer op til dan ik wil
geloven. Je adem bevolkt mijn lege oor
met de resten van je leven. Woord na
woord leg ik je bekentenissen vast.

Het bloemetjesbehang gaat bloeien.
De spiegel hangt werkeloos. Leeg staat
je stoel te kleumen in een hoek. Maar
geheugen houdt je hier toch staande.

*

De gehaakte sprei neem ik terzij
en steek mijn neus in je kussen.
Wat ik wil bereiken, is echter
de hoek om van mijn kindertijd.

Je huwelijksbed is leeg. Zelfs je
geur is uit de lakens opgelost,
de indruk van je lichaam glad
gestreken, alsof het afwezig was.

Plots voel ik een hand van ijs
op mijn naakte rug. Ik richt mij
op en kijk in je holle ogen. Als
ik mij wil bewegen, ben jij weg.

*

Dit zet ik je voor: het ongezouten,
ongekookte woord, bereid uit wat ik
je vergeven moet: je armen nooit meer
om mij heen geslagen, je dood voorgoed.

Ik droom je van zilver op het pad
van mij weg. En wat jij bezingt, is
van voor mijn tijd, een lied van niks
dat een schaar in mijn emotie zet.

Dan waait adem als een windveer
open. Ik teken je met mijn tong,
laat een voor een je ledematen
rijpen op de tafel met de zon.

*

Met minder dan wind als een liaan
om je vast te binden drijf je steeds
verder van mij weg, schuift afscheid
een bittere noot tussen mijn tanden.

Een glijvlucht gelijk: de avond die
in scherven valt, denken rammelend
als kiezel in mijn hoofd en het einde
dat op kousevoeten het spookuur

binnensluipt. Dan komt de nacht
die het gelijk van de gulden snede
niet kan verdragen, mijn allerlaatste
stenen slopen. En ik zeg je vaarwel.

*

Herinner mij de stilte in je mond,
de sporen van pijn als barsten in wit
porselein, de diepten in je gesloten
ogen, leer mij ze peilen tot de grond.

En beschrijf je gebaar, dat van afscheid
moe, reeds jaren gespaard, mij open
zou breken voor jouw liefdesoceaan,
de blijvende branding van je moed.

Herinner mij de bleekheid van je
uitgeleefde, afgestorven lijk, met
geen dode lelie te vergelijken, en
wijs mij de weg naar je grazige wei.

Bij Varik

Maria van Oorsouw

Als ijsbrekers die krakend water
losmaakten, diepgang gaven aan
schepen van vervoering, hun lading
lossend, voor het roer zou breken.
Of als trekvogels die uit zichzelf
de weg naar warmere oorden weten,
hadden hun woorden kunnen zijn.

Maar wat hebben ze te zeggen
als gebaren niet meer spreken
en weggewaaide zinnen doelloos
zonder lichaam blijven hangen
in een winterhuis aan de rivier.

Vertwijfeld de dijk opgelopen
haar handen warm wrijvend
keek ze omhoog, om nog net
te kunnen zien hoe in de
grauwe namiddaglucht een vlucht
kwetterende wintertalingen
de bevroren Waal overvloog.

Twee gedichten
Thom Schrijer

De sterke opgegeven dingen

Licht, vermeerderd tot licht in tintelingen van
bewegen en vegen dwarswind op de zwarte sloot
van A.J. Muetgeert, veehouder te Kinderveen,

het onder de winter uitgekropen geel van
speenkruid in de einderlange percelen
ontwaakte weidegrond van A.J. Muetgeert,
veehouder te Kinderveen,

twee grutto's die in te dun en woordgebonden
spreken hun verder soortelijk ontbreken roepen
boven het bemeste land van A.J. Muetgeert,
veehouder te Kinderveen,

het largo van het koude waaien van april in
de windgestemde draden en het moeizame raden
naar zomer boven de grond van A.J. Muetgeert,
veehouder te Kinderveen,

op de losse grond van veen en rattengangen
het aan teer en tijd mankerende, aan oude
voornemens opgehangen hek van A.J. Muetgeert,
veehouder te Kinderveen,

de pasgeboren schapen, verward en springend in
de dunne draden met een sterk vermoede hemel,
waarvan nog opgedroogde sporen in het gras van
A.J. Muetgeert, veehouder te Kinderveen,

de kleine, doodgebleven tractor van een verwilderd
merk naast de afgeschreven stapel hout, de sterke,
opgegeven dingen achter de schuur van A.J. Muetgeert,
veehouder te Kinderveen,

de donkere man uit een geschonden ochtendland, die
zich behoedzaam buigt over het winterwitte lichaam
van de vrouw in het blind geworden ledikant van
A.J. Muetgeert, veehouder te Kinderveen,

het aan te korte levens van konijnen, kippen en
fazanten bot geworden mes van een goedmoedig menens
in de anders zo vaste hand van A.J. Muetgeert,
veehouder te Kinderveen,

de uit de regels lopende woorden in de plaatselijke
krant, op de mat achter de deur van het lege huis
van A.J.M., veehouder te K. en de verderop etende
dieren.

Stoet

Wij vormen met elkaar de stoet.
Wij zijn de rouwenden, die over
droefgeslepen grind en met
gelijke pas, in geklede jas,
de oude man begraven van hiernaast.
En daarmee ook de slopende
vervilting van zijn darmen,
de nervatuur van zijn steeds
jong gebleven handen,
veertig - vijfenveertig
ook nog nooit voorbij.
Wel zijn felgekleurde liefde
voor twee vrouwen, anders
dan de zijne, verkommerd
tot zwart-wit en later
korrelig geworden.
Zijn steeds meer ingedikte
woede, die nog weegt.

Versomberde gouache, geleefd
in tegenstreken, meer dan
streken, ontkleurd in duur.
Wij lopen in zijn laatste
bovengrondse uur en hoog
boven ons in de open, blauwe
lucht trekt een vliegtuig
joelend de levende wereld in.*

* *Het slot van dit gedicht*, 'hoog / boven ons in de open, blauwe / lucht trekt een vliegtuig / joelend de levende wereld in', *is ontleend aan* De Zondagsjongen *van Cherry Duyns*.

Schijnbeelden*

Jos Versteegen

I

Hier, in het kamerdonker, brandt
mijn sterkste lamp. Zij werpt opalen,
rechthoekig ingeraamde stralen
tegen de leegte aan de wand.

Ik hoor de eerste nachtposttreinen
en zie jouw spotlach, zonomspeeld,
als roerloos Fujicolor-beeld
tussen bureau en kast verschijnen.

Dan ga ik door het clair-obscur
van mijn vertrek, luister hoe buiten
een jongen naar een meisje fluit en
streel je wang, de ruwe muur.

II

De wandelaars zijn stilgezet,
alleen een meisje heeft bewogen.
Verstijfde handen, dode ogen:
een wassenbeeldenkabinet.

Waar 't aards bestaan is uitgebannen,
rijs jij bezield en lachend op,
en is je boterblonde kop
mijn richtpunt tussen grijze mannen.

Je zwaait, een jonge koning groet
zijn volk te midden van de duiven
die hem klapwiekend overhuiven.
Zo'n triomfboog staat je goed.

* *Deze gedichten maken deel uit van Jos Versteegen's bundel* Voorgoed volmaakt, *die in apnl verschijnt bij Uitgeverij Vassallucci in Amsterdam*.

Light Verse

Twee Japonaiserieën

Gé van den Bovenkamp

I

Vandaag vergat ik zelfs de rijst te koken!
Zó word ik door begeerte opgejaagd.
Voortdurend is er iets dat aan mij knaagt
als ik hun sterke geur niet heb geroken.

Ik móet hun vormen voelen - ongebroken -
tot diefstal heb ik mij al vaak verlaagd.
(Mijn oude vader vindt dat godgeklaagd.
Graag had hij er een stokje voor gestoken.)

En dan die harde glans - haast van email -
die oog en zinnen streelt, het hart behaagt.
Ach, help mij toch! Hier af te blijven vraagt
het stoïcisme van de samoerai.

Verlos mij, Boeddha: het is echt niet niks
verslaafd te wezen aan Japanse mix.

II

Wat weegt zo'n mandfles zwaar. Haast niet te tillen!
Twaalf liter van de beste Bamboedauw!
Niks ‘clandestiene import uit Macau’:
aan zoiets zou ik nog geen yen verspillen.

Een zalfje voor je huig en je papillen
(desnoods geschikt voor baby of chow-chow).
Eén helft schenk ik de vader van mijn vrouw
want scheve ogen zou ik echt niet willen.

Wat een gesjouw. Ze kunnen het me doen:
ik heb nu echt een dorst als een karbouw.
Gelukkig staan de kommetjes al lauw
in het Amandelbloesempaviljoen.

Vandaag geen ritueel met groene thee.
Daar gaat-ie dan. Ad fundum! Hupsakee.

Vier kwintijnen

Jules de Corte[*]

Ik weet precies hoe elk tabletje werkt
Hoe traag of snel het lichaam eraan went
Hoe je de nadelen het best beperkt
Ofschoon je heel die troep pas echt goed kent
Wanneer je zelf een bijverschijnsel bent

*

De regen viel mistroostig naar beneden
Bomen en struiken drupten wee en ach
De vogels zagen hoegenaamd geen reden
Hun liedjes rond te strooien deze dag
De krant stond vol vergetenswaardigheden

*

Wellevend zijn is mijn voortdurend streven
Goed omgaan met elkaar, daar hecht ik aan
Nochtans gedraag ik mij niet overdreven
Ik laat mijn baard gerust drie dagen staan
Uit eerbied voor het ongeschoren leven

*

Hoe hoog ook de vlag aan de mast
Hoe vol overtuiging de spreker
Alom is de twijfel te gast
Niets is er meer absoluut zeker
Alleen het verkeer staat nog vast

* *De redactie betreurt het dat deze eerste bijdrage van de gevierde zanger postuum moet verschijnen.*

Twee gedichten
Carel Helder

Titanic

Naar Piet Paaltjens

Nog steeds als ik voor Muiden
de sluis zie opengaan,
bedenk ik hoe ooit z i j zei:
‘Geef mijn topje even aan...’

En vaar ik langs een rietkraag,
zo op de Eem bij Soest:
waarom nu juist d i t topje
van een ijsberg wezen moest.

*

Wat heb je? vroeg hij. Ben je boos?
Een traan viel op de pudding.
Zij koopt de duurste kerstcadeaus
en hij geeft haar een kudding.

Capucijnergroeve

Gerlof Janzen

Opgedragen aan Frédéric Bastet

Een lange trap omlaag, nieuw marmer, kil,
Leidt naar het eeuwenoud appartement
Der dode vorsten. Wie naar binnen wil
Dokt dertig schillingen, vier piek plus tachtig cent.

De monnik op zijn stoel voor in de gang
Scheurt met gelaten hand uw kaartje af;
De broeders doen dit al oneindig lang.
‘Net na het licht daar rechts, daar is het eerste graf.’

In bronzen tomben rust hun dor gebeente.
Frans. Leopold. Frans Joseph. Nóg een Frans.
Heel Habsburgs knekelige goegemeente
Danst in de klamme kelders zo haar dodendans.

‘Zeg Mien, ruime vertrekken zijn dat hier,
Dat voor gestorven keizers, lang niet gek.
Het kleinste meet toch gauw zo'n zes bij vier.’
Zelfs in de dood aan Lebensraum nog geen gebrek.

‘Kosten noch moeite hebben ze gespaard.’
‘Wat dacht je, 't ging er niet van de bedeling!
De rijkdom werd door 't hele land vergaard,
Staat in de gids. Handig, die namen op de railing.’

Marie Therees ligt machtig zwaar te pralen
In haar rococo vliegdekmoederschip.
‘God Jan, je kan hier makkelijk verdwalen,
Ze liggen wat je noemt niet op mekanders lip.’

‘Dat is dan Ma. De kinders liggen elders.
Haar man? Die ligt net even om de hoek.’
‘'t Is lastig vinden met die vele kelders.’
‘Hij was geloof ik bij zijn leven al vaak zoek.’

‘Dat stel dáár ligt er anders krapjes bij,
Heel niet royaal. “Groothertog van Toscane”,
Moet je eens zien, met broerlief zij aan zij.
Geen werkster kan erbij. De Glorie 's wel vergaan, hè!’

Dit is toch heus heel groots en imposant.
Zelfs Mien is stil en even overmand
Door Habsburgs sterven. En zegt dan besmuikt:
‘Dat je van al die lijken helemaal niets ruikt!’

Een laatste blik op Sissy's plastic vazen
- Het handeltje wordt efficiënt gerund -.
‘Zo, was dat even werreken geblazen,
Nu gauw een Cappuccino, met een Sacherpunt.’

Zeven zusters
Jan Kal

Oplossend vermogen

Heldere sterrenhemel in den hoge,
die ik vanaf mijn Tuinstraat-dak bekijk,
je werkt verpletterend, maakt opgetogen,
en weet gerust te stellen tegelijk.

Al valt er steeds, uit half het sterrenrijk,
vijftien miljard jaar licht in onze ogen,
ontwaren wij slechts onze eigen wijk,
door het beperkte oplossend vermogen.

Ik zie vertrouwde sterverdelingen
boven de zuidelijke horizon:
Orion, Sirius en Procyon,

Castor en Pollux van de Tweelingen,
het rode Stierenoog, de Zeven Zusters,
en breek me 't hoofd over de superclusters.

Onder Orions gordel

Onder het schitterende hemeldak
- nee, niet alleen maar op het aardse vlak,
maar kosmisch, in het klein en in het groot -
krioelt het van geboorte en van dood.

Onder Orions gordel - en God sprak:
‘Mintaka, Alnilam en Alnitak’ -
kijken we rechtstreeks in de moederschoot
van jonge sterren, in het infrarood.

O woelende interstellaire wolken
van de Orionnevel, sterrennesten,
wie zullen uw planeten ooit bevolken?

O Ring van Barnard, supernovaresten,
die sterren van de toekomst gaan bemesten,
welk leven zal daar ooit Gods lof vertolken?

Kosmische koloniën

Zon! Onze ster! Jij schroeit, nog eens zo oud,
de aarde tot onleefbaar woongebied.
Dan moet wat hier aan leven overschiet
naar andermans planeten, heet noch koud.

Een goede kandidaat lijkt Fomalhaut,
zag onze eigen IRAS-satelliet.
Het is al denkbaar, maar uitvoerbaar niet.
Wanneer landt daar de eerste astronaut?

Een kwestie van toekomstige techniek.
O Vissebek, hier in de herfst goed zichtbaar,
verwacht je ons, op tweeëntwintig lichtjaar?

Met bijna-lichtsnelheden kan een Star Trek
de strijd zelfs aangaan met de megaparsec!
Mijn oma zag de eerste wentelwiek.

De ouderdom van het heelal

Wanneer ging het heelal precies van start?
‘O, als de Hubble naar M 100 kijkt
en uit de afstand volgt hoe snel het wijkt,
zal 't leeftijdsvraagstuk’, zei men, ‘zijn ontward.’

Hij ziet de cepheïden nu apart,
waarmee de roodverschuiving is geijkt.
Maar 56 miljoen lichtjaar blijkt
een jong heelal te geven. Wat een smart.

Nu 't universum jaren jonger lijkt
dan oude sterren - zelfs een paar miljard -
zeggen de astronomen, zwaar getart:

‘Zuivere Hubble-stroom is niet bereikt.
Eigenbeweging neemt een tè groot part:
de Grote Aantrekker trekt veel te hard.’

Westfaals Museum voor Natuurkunde

Een stad van vrede en van theologen,
en wij in 't Planetarium gezeten.
Hemelse zaken die je echt kunt weten
stelt men ons hier aanschouwelijk voor ogen.

We zien de vreemde banen der planeten
en hoe er lussen lijken ingebogen.
Doordat de aard-as tollend wordt bewogen,
verschuift de poolster, krijg je voorgemeten.

Na afloop nemen we een lekker bakje
in 't restaurant. Op ieder suikerzakje
raak ik vol ongeloof niet uitgekeken.

Elk zakje toont een astrologisch teken,
met goede en met slechte eigenschappen!
O Munster, zal het gros het ooit gaan snappen?

Sterretjes zien

Een paar oude jenevers op, en bier,
zo stond ik op een brug, 's nachts om half vier.
Dat kan wel eens gebeuren in mijn vak.
Ik had de sterrenhemel in 't vizier.

Van sterrenbeelden van de zodiak
zag ik de Leeuw, de Tweelingen, de Stier;
terwijl de altijd zwakke Kreeft ontbrak,
net als de Ram, gedaald achter een dak.

Zo zagen mij vier Marokkanen staan.
Een schopte hard tegen mijn enkel aan.
Twee sneed me in een vinger. Drie ging slaan.

Vier greep mijn geld. Toen zijn ze weggegaan.
En dat gebeurt bij ons in de Jordaan.
Ik zag ze gaarne in een vaste baan.

Schepseltjes

De schepping kent ontwikkeling, geen sleur.
In de door Aristoteles verklaarde
en door Copernicus nog steeds aanvaarde
‘sfeer van de vaste sterren’ kwam een scheur.

God speelt als ongelofelijk jongleur
met quarks en melkwegstelsels en de aarde.
Wat wemelt er, in heel Zijn sterrengaarde,
aan levensvormen, laag en superieur?

Overigens: de mens heeft ook meer waarde
dan te beseffen valt - hoe ik ook speur -
als deel van het door God geopenbaarde.

Mijn zin is dat ik hier en nu gebeur
als antwoord op het ongeëvenaarde
dat God in iemand aanklopt aan je deur.

Twee gedichten

Drs. P

Mijn slaapvertrek was absoluut naar wens
Traditional - de wanden van papier
Verschuifbaar langs elkaar, met houten randen

Mezelf ontkledend zag ik plots een dier
Dat enig zweet teweegbracht in mijn handen:
Een duizendpoot van veel te kloek formaat

Ik drukte met de lijsten van twee wanden
Het beest kapot - blijmoedig, want mijn haat
Voor dergelijke monsters is intens

Ziedaar wat een toerist beleven kan
In 't hoegenaamd niet tropische Japan

*

Hij is een echte bollenboos - Martijn
Zijn kennis is bepaald niet armentierig
Zo weet hij alles van de hagendis

En van de ruggengraat. Hij zet ook zwierig
En knap uiteen wat koekenloeren is
Dat krijgt hij bijna klakkenloos gedaan

Maar slaak geen vreugdenkreet: er is iets mis
Want minnenpijn verduistert zijn bestaan
Martijn blijkt dus een zielenpoot te zijn

Zo wordt de spelling maar weer eens herschapen
En ligt de logica op apengapen

Vier kwintijnen

Cees van der Pluijm

In 't weekend lees ik over Sint Servatius
De maandag is gewijd aan Bonifacius
De dinsdag en de woensdag aan Ignatius
De donderdag en vrijdag aan Pancratius
En ik denk permanent aan Copulatius

*

‘Komaan,’ zei de beul, ‘nu maar niet langer wachten’
(Hij had er die dag wel zo'n vijftien te slachten)
‘Ik werk graag op tijd, anders regent het klachten’
En daar ging de eerste op weg naar het graf
‘Ziezo,’ sprak hij monter, ‘de kop is eraf’

*

Ik ga niet graag scheep
Voor haring of sprot
Geen poon, schol of bot
Is 't waar ik mee dweep
God zegen' de geep!

*

Soldaten spreken van moreel
En fietsers van moraal
Het leger heeft veel materieel
Maar ik heb materiaal
Wat hebben we een mooie teel!

Haiku's

Kees Stip

Tokio

De rijzende zon
komt zodra hij gaat zakken
in Eindhoven op.

Reeks

5-7-5

Mijn zakjapanner
heeft het grondig berekend:
Ze kunnen korter.

4-6-4

Morgenmeren,
uw omgrenzing ordent
dankzij Marsman.

4-5-4

Bergen klimmen
in het tinnen licht.
Idem dito.

3-4-3

Op een hek
krekelgesjirp
van kleuters.

2-3-2

Zwembad.
Kikker springt.
Schoolslag.

1-2-1

Hond.
Rookworst.
Hap!

Afrikaandersliedjie*

Suid-Afrika, jou eie taal
is vir die rooineks 'n sinjaal:
Hul moenie dwingnie jou te singnie
die lied van Godnie save the kingnie.

* *Bij eerdere publikatie, in het (Zuid-)Afrikaanse nummer, was een fout geslopen in dit kwatrijn van Kees Stip. Wij plaatsen het daarom nogmaals (red.).*

Slag in de Javazee
Ivo de Wijs

Nederlands-Indië
Slag in de Javazee
Schout-bij-nacht Doorman
Zei volgzaam: Ik ga

En hij verliet met zijn
Ongelijksoortige
Sombere *crew*
Soerabaja, jaja

*

Sterkte van *Striking Force*
(Slag in de Javazee)
Negen torpedobootjagers
(Zie noot)*

Verder vijf kruisers met
Artilleriegeschut
Meer een eskadertje dus
Dan een vloot

*

Daar kwam de vijand aan
Pantser en overmacht
En - iets wat Doorman
Maar matig beviel

Als commandant van het
Javazeezeegevecht
Hadden de Jappen
Een torpedofiel

* *Noot ter verheldering: Doorman (bevelhebber) vond zijn flottielje te oud en te slap, maar zelfs het wendbaarste vliegtuigdekmoederschip had nog geen kans gehad tegen de Jap.*

*

David en Goliath
Doorman (teleurgesteld)
Seinde: Ik weet dat ik
Vissevoer ben

Maar, als ik vragen mag
Superieurendom
Is *kamikaze*
Niet meer iets voor hén?

*

Stuur me toch vliegtuigen!
(Noodkreet uit Javazee)
Zonder versterkingen
Red ik het niet!

Al wat hij kreeg was het
Bondgenootschappelijk:
Karel, het spijt ons, hoor
Fokker failliet!

*

Op naar de ondergang
Doorman, de doorzetter
Kreeg in z'n skepsis
(Boem!) spoedig gelijk

Langzaam verdween zijn schip
Diametraliter
Aan de verheffende koers
Van Van Speyk

Tekeningen

[Japanse impressies
Sjoerd Bakker]

Sjoerd Bakker (1943) is een Nederlands etser met een bijzondere voorliefde voor het Oosten; hij heeft enige tijd geleefd in Japan, waar hij trouwde met een Japanse. De hier afgedrukte prenten moeten het helaas stellen zonder het geraffineerde kleurengamma van de originelen, maar zelfs in zwart-wit geven ze een fraai beeld van deze serene hommage. Sjoerd Bakker's werk wordt verkocht door Galerie Petit, Amsterdam.

herfst, lente

Japanse feestdag

de dichter (sandaal)

karper op de rug

heel pijnlijk

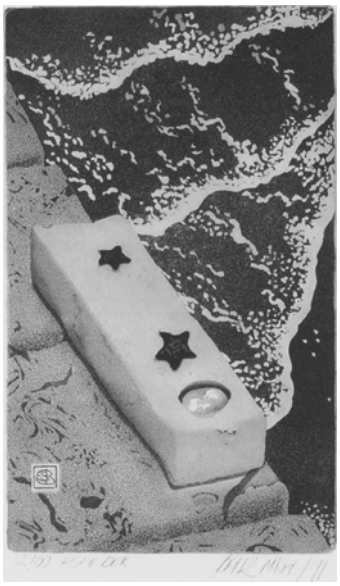

het verfsteentje

Fuji

Essay

Japanse kersenbloesems geuren niet

Niels Gülberg
(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

Aanleiding tot studie en uiteenzetting van het vraagstuk

Toen ik drie jaar geleden met een Japanse collega een dichtbundel uit de 10de eeuw las, stuitte mijn collega op de woordelijke inhoud van de tekst, die over de ‘intense geur’ (*fukaki nioi*) ging, die door de voorjaarsregen bij de kersenbloesems vrij zou komen. Mijn collega stelde voor de kersenboom (*sakura*) door mandarijnboom (*tachibana*) te vervangen, met de eenvoudige en aanvankelijk plausibele verklaring: ‘Japanse kersenbomen geuren niet!’ De noodzaak om de tekst op dit punt aan te passen liet zich echter bij het daaropvolgende onderzoek eenvoudig weerleggen, aangezien er genoeg vergelijkingsmateriaal, dat ook eerder te dateren was, gevonden werd. Dit voorval zou dus nauwelijks het vermelden waard zijn, ware het niet dat de ondoordachte uitspraak van mijn collega, terwijl dat geenszins zijn bedoeling was, grote twijfel in mij losmaakte: ieder die zich ook maar een klein beetje met de oudere Japanse literatuur beziggehouden heeft, weet hoe talrijk de gedichten over kersenbloesems zijn, en tot op de dag van het voorval hield ik het voor een onomstotelijk feit dat kersenbloesems geuren. Ik wist dat ik me daarmee in uitstekend gezelschap bevond; bij alle grote namen in de Duitse japanologie zijn immers de geuren van kersenbloesem te vinden.

Al was de tekstwijziging van mijn collega dan ongegrond, zijn verklaring was dat niet. In ieder commentaar dat over de bewuste kersengedichten te vinden was, werd gezegd dat niet de reukzin maar het gezichtsvermogen zou worden aangesproken, daar het werkwoord ‘niou’ etymologisch ‘rood oplichten’ zou betekenen. De Duitse japanologen hebben zich dus met hun voorliefde voor het reukaspect waarschijnlijk te veel op het moderne spraakgebruik georiënteerd, maar aan kennis van zaken weinig aandacht besteed.

Het zou echter nog steeds geen voordracht rechtvaardigen, indien het er slechts om ging, de aandacht te vestigen op een ingeburgerde vertaalfout. De zaak ligt gecompliceerder: toen ik in mijn

twijfel naar mijn Duitse mentor schreef, kreeg ik een weloverwogen antwoord. Er werd inderdaad wel vaak aan het optische aspect van ‘niou’ voorbijgegaan, hoewel reeds het bekende ‘iroha’-gedicht geen andere betekenis toeliet, maar toch kon men de Japanse commentatoren, ondanks hun mogelijk op empirie gebaseerde opvatting, niet zonder meer gelijk geven. Per slot luidt het in *Kokin wakashū* nr. 57:

Gedicht, toen hij onder de kersenbloesems zijn leeftijd beklaagde
Iro mo ka mo
onaji mukashi ni
sakuramedo
toshi furu hito zo
aratamarikeru
Ki no Tomonori
(Hoewel zij in kleur en geur
op dezelfde wijze als destijds
tot bloei komen,
transformeert zich steeds opnieuw de mens
die zijn jaren blijft rekken.)

In dit voorbeeld zou het door de tegenstelling uitgesloten zijn, dat het niet om geur ging.

Uiteenzetting van de niet-eenduidige situatie

Voordat wij dit probleem literairhistorisch benaderen, dient allereerst de vraag te worden beantwoord of Japanse kersenbloesems inderdaad niet geuren. Het antwoord is helaas volstrekt niet zo eenduidig: vandaag de dag telt Japan meer dan 350 soorten kersenbomen, waarvan vele vermoedelijk pas recent gekweekt zijn. De heden ten dage meest verbreide soort, die u van fotoreportages over jaarlijkse bloesemfeesten zeker bekend is, is de niet-geurende *Some'i-Yoshino*, een nieuw gekweekte soort uit de vroege Meijiperiode en derhalve voor onze benadering verwaarloosbaar. Reeds het tuinboek van Mitsuno Genshō uit het jaar 1681 noemt meer dan 40 soorten en sommige exemplaren, die meer dan 800 jaar oud zijn, laten verdere gevolgtrekkingen toe. Een aan de bergkers

(*yamazakura*) verwante soort is bijvoorbeeld de *ōshimazakura* (*Prunus Lannesiana (Carr.) Wils. var. speciosa Koidz. Makino*), waarvan het oudste, 800-jarige exemplaar op Ōshima, het bij Tokyo horende eiland, de indrukwekkende afmetingen van 8 meter stamomvang en 14 meter hoogte heeft bereikt. Helaas kon ik dit exemplaar niet goed keuren, maar toch werd de bloesem van de *ōshimazakura* als geurend beschreven. Deze kersensoort komt echter bijna uitsluitend voor in het oostelijk deel van Japan en zal derhalve de waarneming van de hoofdstedelijke dichters in het oude Japan niet beïnvloed hebben. Enige sub-soorten van de *ōshimazakura*, met als verzamelnaam *satozakura*, onderscheiden zich dermate door hun geur, dat deze bepalend is geworden voor de naamgeving van de toenmalige soort, zoals de *hogosawanioi, surugadainioi, senrika* (duizendmijlsgeur) en *banrika* (tienduizendmijlsgeur). Maar noch op grond van hun leeftijd, noch op grond van hun verspreidingsgebied kunnen deze kersensoorten voor de dichtkunst van betekenis zijn.

De voor de dichtkunst doorslaggevende kersensoort is de bergkers, *yamazakura*. Anders dan bij de *Some'i Yoshino* is karakteristiek voor deze bloesem dat de bloei gelijktijdig met het uitbotten van het eerste loof optreedt, zodat de bruinachtige loofbladeren met de naar rood zwemende bloesem contrasteren. Ik was eind maart 1988 in de gelegenheid om de bloei van de bergkers op de locus classicus van de Japanse poëzie, in de bergen van Yoshino, in ogenschouw te nemen. Zelfs intensieve reukproeven leverden geen positief resultaat op (de proefneming op een gelijktijdig tot bloei gekomen perzikboom (*momo*) verliep positief, zodat een defect aan het reukorgaan uitgesloten kan worden). Kort gezegd laat zich een feitelijk gerechtvaardigd gebruik van ‘kersenbloesemgeur’ met grote waarschijnlijkheid uitsluiten.

Literairhistorische benadering

1. Opkomst en ontwikkeling.

Waar komt dan de geur vandaan, wanneer die niet feitelijk gegeven is? Wij hebben eerder het ‘Kokin wakashū’-gedicht nr. 57 van Tomonori aangehaald, dat ondubbelzinnig over geur ging. Tomonori, die aan de heruitgave van ‘Kokin wakashū’ een aanzienlijke

bijdrage leverde, leefde tot ongeveer 904. Hoewel de heruitgevers van *Kokin wakashū* ook in de dichtkunst vernieuwend waren, was Tomonori beslist niet de uitvinder van de kersenbloesemgeur. Gaan we verder terug in de literatuurgeschiedenis, dan vinden we in de liederenverzameling van *Manyōshū* (rond 792) ongeveer 42 kersenbloesemgedichten. Weliswaar bevinden zich daaronder twee gedichten die 'niou' bij 'sakura' plaatsen (een lang gedicht van Wakamiya no Ayomaros, waarin het luidt: (...) *kuni no hatate ni sakinikeru sakura no hana no nioi wa mo ana ni* (MY VIII, nr. 1429) en een anoniem kort gedicht in boek X, nr. 1872: *Miwataseba kasuga no nobe ni kasumitachi sakinioeru wa sakurabana kana* ('Kijk ik om me heen, dan stijgt de nevel op uit de velden van Kasuga - is het wel de kersenbloesem die daar in zulk een frisse kleur opbloeit?'), in beide gedichten gaat het echter over optische indrukken, zodat men de commentatoren wel gelijk moet geven, die er het oplichten van de roodachtige kleur in lezen.

Uit omvangrijke naspeuringen bleek dat de eerste documentatie zich niet in de Japanstalige, maar in de door Japanners uitgegeven Chinese lyriek bevindt. De bloemlezing *Kaifūsō* uit het jaar 751, dus nog vóór de *Manyōshū* ontstaan, bezingt weliswaar in één geval de roodachtige bloesem van de bergkers in het voorjaar (nr. 42 door Uneme no Asomi Hirafu), maar kent nog evenmin geur. Eerste documentatie bevindt zich daarentegen in de beide bloemlezingen *Ryōunshū* (nr. 2) en *Keikokushū* (nr. 10), twee gedichten die vermoedelijk in dezelfde periode zijn ontstaan. Het in 814 ontstane *Ryōunshū* wordt door twee gedichten van de in 809 afgetreden ex-keizer Heizei (ook: Heijō) ingeleid, namelijk:

1. 'Bezingen van de perzikbloesem' (een 7-woorden-gedicht)
2. 'Gedicht op de kersenbloesem' (een 5-woorden-gedicht)

Van de hand van Kaya no Toyotoshi, die van 751 tot 815 leefde en leraar was van kroonprins Ate, de latere Heizei tennō, vindt men soortgelijke gedichten in *Keikokushū* van 827:

108: 7-woorden-gedicht op de perzikboom.

Ingevolge een bevel, met de notitie: 'toen Heizei tennō (lees: de kroonprins) in een gelukkige staat (d.w.z. op de troon) verkeerde.' 110: 5-woorden-gedicht. Het bezingen van de kersenboom.

Weliswaar is er enige variatie op het thema, maar toch zijn in die tijd gedichten met de kersenboom als thema zo zeldzaam, dat de

veronderstelling dat beiden (Heizei tennō en Kaya no Toyotoshi) de gedichten rond hetzelfde moment geschreven hebben, niet al te problematisch mag zijn. Als de lezing van *Keikokushū* nr. 108 juist is, zouden deze gedichten ten tijde van kroonprins Heizei, dus vóór 806 geschreven zijn, wat met Toyotoshi's positie als leraar van de kroonprins in overeenstemming zou zijn.

Laten wij nu beide gedichten bekijken:

(*Ryōunshū nr. 2*) *Gedicht op de kersenbloesem*

Eens stond zij aan de voet van een donkere rots,
Met stralende bloesem maakte zij alles om zich heen lichter.
Maar plotseling kwam een reiziger haar tegen, die haar lostrok en wegnam;
Met een lach in de mond brengt zij het voorjaar door.

Haar adem zendt ze hierheen, soms meer, soms minder;
Zij werpt schaduw, afwisselend kort en lang.
Hoe komt het, dat dit wezen
bij het verfraaien van het voorjaar zijn plaats handhaaft?

Het is weliswaar niet geheel eenduidig, dat hier met ‘adem’ (ki) de geur bedoeld wordt, maar ook Japanse critici zoals Kojima Noriyuki verdedigen deze opvatting. Deze wordt gesteund door het soortgelijke gedicht van Toyotoshi, dat in woordkeus ondubbelzinniger is (*Keikokushū* nr. 110, het bezingen van de kersenboom):

Vroege bloesem in boomtoppen en -kruinen van het voorjaar,
De kersenboom ontvouwt eveneens zijn bloesem.
Eenzaam koester ik bewondering, steunend op de ellebogen,
Maar tegelijkertijd ontsluit zich (voor mij) de bloesem van halverwege het seizoen.

Op de wind [komt] de geur van verre,
Onder de zon de kleuren steeds feller;
Ik poog de bloeitijd van steel en kelk te bezingen,
Met de leeftijd van een onsterfelijke, hoe vaak zou ik hem tegenkomen?

We kunnen vaststellen: vóór 806, dus vermoedelijk kort na de voltooiing van de *Manyōshū*, wordt voor het eerst in de Japanse lyriek de geur van kersenbloesem bezongen. Heizei vindt talrijke navol-

gers. Onder andere bezingen Shimada no Tadaomi en Sugawara no Michizane geurende kersenbomen. Vanuit de Chinese lyriek vindt de kersenbloesemgeur daarna ook toegang tot de Japanse lyriek. Het is moeilijk uit te maken wat hiervan de eerste documentatie is, maar toch zou men in *Kokin wakashū* nr. 91, dat door de abt Henjō die tot 850 nog de lekennaam *Yoshimine no Munesada* droeg geschreven is, een zeer vroeg 'kersenbloesemgeur'-gedicht kunnen lezen. (De uitgevers hebben het gedicht tenminste onder de kersengedichten ingedeeld, hoewel de auteur zich met de woordelijke inhoud niet zo vastlegde.)

2. Stellingen (samenhang pruimen/kersenbloesem; paradigmata-verschuiving)

Wat baat ons deze constatering? We hebben vastgesteld dat de auteurs van *Manyōshū* geen kersenbloesemgeur kenden, dat deze echter via de in Japan uitgegeven Chinese lyriek tot ontwikkeling kwam. Ettelijke jaren geleden kwam Kojima Noriyuki tot een soortgelijke constatering aangaande de pruimenbloesem. Alleen: bij de pruimenbloesems zijn er ten eerste geen feitelijke problemen bij het toeschrijven van geur, ten tweede konden de Japanse auteurs zich aan continentaal-Chinese voorbeelden spiegelen. Voor de kers zijn adequate voorbeelden op het continent totaal afwezig. Waarom zouden de Japanse dichters dan, zonder aanleiding van buitenaf en tegen hun eigen ervaring van de werkelijkheid in, de kersenbomen toch laten geuren?

Wij willen deze vraag met een stelling beantwoorden en deze stelling verder staven. De pruim was de voorjaarsbloei bij uitstek in de Chinese literatuur, en werd vanuit het vasteland naar Japan geïmporteerd. Gedichten over de pruimenbloesem, al werden ze dan in de Japanse taal voorgedragen, streefden steeds de voorbeelden van het vasteland na. Daarbij leerden de Japanners op den duur om, in navolging van de dichters der zes dynastieën, ook de geur van de pruimenbloesem te bezingen. Nauwelijks vijftig jaar later komen de eerste kersenbloesemgeur-gedichten op.

Wij kunnen deze opkomst niet anders verklaren dan dat bewust geprobeerd werd een volwaardig alternatief te vinden voor de in de vastelandstraditie gewortelde pruimenboom. Omdat bij de pruimenboom ook diens geur hoorde, moest aan het surrogaat, in

strijd met alle empirie, iets soortgelijks toegeschreven worden. De motieven voor zo'n alternatief zijn onduidelijk. Ze kunnen van esthetische aard zijn geweest, aangezien de bloesem van de bergkers optisch zeker aantrekkelijker is dan die van de pruimenboom. Misschien was de geïmporteerde pruimenboom ook eenvoudigweg schaars, terwijl de kersenboom als inheemse plant overal onbeperkt voorkwam. Misschien kan men er echter ook de eerste tekenen van een emancipatie ten opzichte van de vastelandscultuur in herkennen, waarvoor de kersenboom, die in China niet voorkwam, zeer geschikt leek. De eerste documentatie wijst in deze richting: hoewel ze nog dateren van voor het Kōnin-tijdperk (810 824), het 'duisterste tijdperk' voor de nationale stijl, stond Heizei tennō erom bekend dat hij de uitwassen van China-adoratie bestreed en de Japanse traditie hooghield.

De concurrentiestrijd tussen kersenboom en pruimenboom, tussen Japanse traditie en vastelandstraditie, duurde nog lang voort. Het aan het begin geciteerde gedicht van Tomonori uit *Kokin wakashū* met zijn opvallende tegenstelling tussen kleur en geur kan waarschijnlijk tot dezelfde verzameling gerekend worden als het gedicht van mede-uitgever Tsurayuki (nr. 851), waarin Tsurayuki de pruimenbloesem in de tuin van een onlangs overledene bezingt:

Iro mo ka mo
mukashi no koisa ni
nioedomo
uekemu hito no
kage zo koishiki

(Kleur in geur,
zo dicht weliswaar als vanouds
springen zij in het oog,
maar (meer nog) verlang ik naar
de gestalte van degene die ze geplant heeft.)

Beide gedichten nemen versregels als voorbeeld van een Chinees gedicht van Liu Hsi I (651-678), die in Japan ook voor voordrachtsdoeleinden zeer geliefd waren en derhalve later toegang vonden tot de verzameling *Wakan rōeishū* (nr. 791) onder het thema 'onbestendigheid':

> *Jaar na jaar, het ene levensjaar na het andere, gelijken de bloesems elkaar; Het ene jaar na het andere, jaar na jaar, blijft de mens zichzelf niet gelijk*.

De ongespecificeerde ‘bloesems’ (hua) uit het Chinese voorbeeld worden zo naar believen vervangbaar door kersenbomen dan wel pruimenbomen.

De concurrentiestrijd tussen pruimenbomen en kersenbomen werd steeds vaker in het voordeel van de kersenboom beslist. Gotō Akio merkt bijvoorbeeld op, na een diepgaande studie van de in Japan geschreven Chinese lyriek, dat de voorliefde voor de kers vooral onder Ninmyo tennō, dus van 833-850, opgeld deed. Ook in de Japanse lyriek is deze tendens duidelijk waarneembaar. Stonden in de *Manyōshū* nog maar 42 kersenboom-gedichten tegenover 120 pruimenboom-gedichten, in *Kokin wakashū* (rond 905) is de verhouding nog slechts 23 pruimenboom- tegen 42 kersenboomgedichten. En in de vroege elfde eeuw zijn het enkel de sinofiele uitzonderingen die de voorkeur voor de pruimenboom handhaven, zoals Fujiwara no Kintō, waar Ōe no Masafusa over vertelt.

De paradigmata-wisseling van pruimenboom naar kersenboom voltrekt zich echter niet uitsluitend op literair gebied. Het is algemeen bekend dat voor de *Shishinden* (‘Zaal met het Purperen Dak’), de hoofdzaal van het keizerlijk paleis, waar de grote staatsceremoniën plaatsvonden, een mandarijnboom (tachibana) en een kersenboom stonden. Daar de interne paleiswacht aan de rechterzijde (ukonoe) van de mandarijnboom in de zuidwesthoek van de zaal opgesteld stond, sprak men ook over *ukon no tachibana*, en analoog daaraan heette de kersenboom in de zuidoosthoek ook *sakon no sakura*. Over deze kersenboom vertelt de *Kojidan*, een verhalenverzameling uit het begin van de 13de eeuw, het volgende:

> *De kersenboom in de ‘Zuidelijke Zaal’ (een andere naam voor de Zaal met het Purperen Dak) was oorspronkelijk een pruimenboom. In de tijd dat keizer Kanmu de hoofdstad liet verplaatsen, werd deze daarheen verplant. Maar toen de jaren van het tijdperk Jōwa (834-848) waren aangebroken, verdorde hij. Daarom liet keizer Ninmyō een nieuwe planten (...)*.

Kubota Jun heeft onlangs geprobeerd deze niet al te exacte gegevens van de *Kojidan* te onderbouwen en kwam tot het volgende resultaat: op grond van aantekeningen in het historische geschrift

Nihon kiryaku staat vast dat tot het jaar 845 Jōwa 12/II/1) een pruimenboom voor de zaal stond, terwijl er in elk geval sinds 874 (Jōgan 16/VIII/24) bewijs is voor de aanwezigheid van een kersenboom. De gegevens van de *Kojidan* zullen derhalve juist zijn; ze passen precies in ons mozaïek.

Laten wij onze resultaten samenvatten: de opkomst van ‘kersenbloesemgeur’ in de Japanse literatuur past in de samenhang van de paradigmata-wisseling van pruimenboom naar kersenboom, die zich niet enkel op literair gebied voltrok. De ‘geur’, dat wil zeggen de toeschrijving ervan, is in deze samenhang slechts een extreme ontwikkeling, die de lyriek een maniëristisch trekje verleent. Wanneer Duitse vertalers in het verleden dit maniërisme niet herkenden, maar de bewuste gedichten ‘letterlijk’ opvatten, verging het hun als de blinde man in de kyōgen-klucht *Sarukae Kōtō* die, om zijn ontevreden vrouw te plezieren, met haar naar het bloesemfeest op de Kiyomizudera wilde gaan, in de hoop zichzelf tenminste met de geur der bloesems te troosten. Zijn vrouw, die de ‘common sense’ vertegenwoordigt, houdt hem daarop voor: ‘Het schijnt zo te zijn dat men de bloesem ziet, maar niet dat men ze ruikt’ (*kagu to iu wa gozarumai zo*), waarop hij zich slechts met een gedicht uit de *Shinkokin wakashū* weet te verdedigen.

Conclusie (ook voor het praktische vertaalwerk)

Wat hebben ons de zojuist uiteengezette feiten en stellingen opgeleverd? Wij weten ondertussen dat Japanse dichters de kersen ook in weerwil van de empirie kunnen laten geuren. Wat in eerste instantie een vertaalfout uit gebrek aan feitelijke kennis leek te zijn, blijkt plotseling weer in ere hersteld. Maar ging het enkel om een eerherstel voor de Duitse vertaalgewoonten? Hier moet, na de lange betogen ten gunste van de geur, een waarschuwend woord gesproken worden: er zijn ook Japanse dichters die zich ondubbelzinnig tegen die maniëristische traditie hebben uitgeproken. Als bijvoorbeeld Motoori Norinaga, zich volledig bewust van de woordbetekenis van *niou* in de *Manyōshu* het volgende gedicht schrijft:

Shikisima no
yamatogokoro wo
hito towaba
asahi ni niou
yamasakurabana

dan is het beslist onjuist, wanneer dit in vertaling weergegeven wordt als:

Waarmee te vergelijken
is nu Yamato's ziel
van het rivierbeddingeiland?
In het morgenrood met de geur
van de bergkersbloesem!

De criticus Kobayashi Hideo heeft naar aanleiding van Motoori's gedicht de nadruk gelegd op de veelduidigheid van het woord *niou*, die hij als volgt samenvat: de meest primordiale betekenis is allereerst het intensiever worden van een kleur, het kleuren dan wel gekleurd worden. Zo spreekt men bij zwaarden met een mooie kling van *katana no nioi*, de matter wordende kleur van het zwaard, en van *murasaki no nioi*, de geleidelijke overgang van donkerpaars naar een fletsere kleur bij de maliënkolders; en natuurlijk kan met dit woord daarnaast ook het ‘op de voorgrond treden van geur’ bedoeld worden. Welke van deze betekenissen in een afzonderlijk geval gebruikt moet worden, moet de vertaler op een verantwoordelijke manier bepalen.

Wij kunnen met onze overwegingen geen standaardrecept voor toekomstige vertalingen bieden, maar het is te hopen dat net zulke onopvallende fouten als ‘kersenbloesemgeur’, die al ruim een eeuw rondspoken in de oriëntalistiek, meer en meer opgemerkt en vermeden worden.

Het dubbelzinnige Japan en ik

Oë Kenzaburo[*]
(Vertaling Jaap de Berg)

Tijdens de Eerste Wereldoorlog was ik een jongetje dat in een afgelegen, beboste vallei op het Japanse eiland Shikoku woonde, duizenden kilometers van hier. Er waren toen twee boeken die me werkelijk boeiden: Mark Twain's *De avonturen van Huckleberry Finn* en *Niels Holgersson's wonderbare reis* van Selma Lagerlöf.

In *Huckleberry Finn* vond ik een rechtvaardiging van mijn gewoonte 's nachts de bergen in te gaan en, met een gevoel van veiligheid dat ik binnenshuis nooit kende, daar tussen de bomen in het bos te gaan slapen. De hoofdpersoon van Selma Lagerlöfs boek verandert in een klein schepseltje dat de taal van de vogels verstaat en een avontuurlijke reis maakt. Aan dit verhaal ontleende ik allerlei esthetische genoegens. In de eerste plaats brak het inzicht door dat mijn wereld en mijn manier van leven - in een uitgestrekt bos op het eiland Shikoku, net als mijn voorouders in een ver verleden werkelijk bevrijdend waren. In de tweede plaats voelde ik sympathie voor Niels, en vereenzelvigde ik me met hem - een ondeugend jongetje dat, op zijn reis door Zweden samenspannend met én vechtend om wilde ganzen, zichzelf verandert in een jongen die nog altijd onschuldig is maar toch vol vertrouwen en bescheidenheid. Wanneer hij ten slotte thuiskomt, spreekt Niels tot zijn ouders. Ik denk dat het grootste plezier dat het verhaal me gaf in de taal school, want ik voelde me gezuiverd en in vervoering gebracht wanneer ik samen met Niels kon zeggen: ‘Mamma, papa! Ik ben groot, ik ben weer een mens!’

Wat me vooral fascineerde, was het zinnetje ‘Ik ben weer een mens!’ Later zou ik voortdurend veel te lijden hebben op verschillende gebieden van het leven - in het gezin, in mijn relatie tot de Japanse samenleving en, in het algemeen, door het leven in de tweede helft van de twintigste eeuw. Ik ben daar doorheen geko-

* *Oë Kenzaburo (Õse, 1935) studeerde Frans in Tokio, en was al in zijn studententijd een gevierd schrijver. Zijn maatschappelijk engagement is in een groot deel van zijn werk voelbaar: in fictie verbeeldt hij de apathie in het Japan van na de Tweede Wereldoorlog en in essays kiest hij partij voor de oorlogsslachtoffers. Deze rede werd door Oë Kenzaburo uitgesproken op 7 december 1994, in Stockholm, na het in ontvangst nemen van de Nobelprijs voor literatuur.*

men door mijn lijden in romanvorm weer te geven. In de loop van dat proces heb ik mezelf vaak horen herhalen, bijna zuchtend: ‘Ik ben weer een mens!’

In *Niels Holgersson's wonderbare reis* vond ik ook twee voorspellingen. De ene was dat ik ook zelf eens de taal van de vogels zou kunnen verstaan. De andere, dat ik op een dag weg zou vliegen met mijn geliefde wilde ganzen - bij voorkeur naar Scandinavië.

Toen ik getrouwd was, bleek het eerste kind dat we kregen geestelijk gehandicapt te zijn. We noemden hem Hikari, Japans voor ‘Licht’. Als baby reageerde hij alleen op het gekwetter van vogels, nooit op menselijke stemmen. Eens, in de zomer, toen hij zes jaar oud was, verbleven we in ons huisje op het land. Hij hoorde een paar waterrallen (*Rallus aquaticus*) kwelen vanaf het meer achter een groepje bomen en zei, met de stem van een commentator bij een opname van vogels: ‘Dat zijn waterrallen.’ Het was het allereerste ogenblik waarop mijn zoon menselijke taal sprak. Van toen af aan begonnen mijn vrouw en ik met hem te communiceren in woorden.

Hikari werkt nu in een opleidingscentrum voor gehandicapten. Het idee voor die instelling hadden we aan Zweden te danken. Intussen heeft hij muziekstukken gecomponeerd. Het waren vogels die hem op de gedachte brachten muziek voor mensen te componeren, en die daarbij als het ware bemiddelden. De voorspelling dat ik op zekere dag de taal van vogels zou kunnen verstaan, is dus in Hikari uitgekomen. Ik moet ook zeggen dat ik het leven niet zou hebben volgehouden zonder mijn vrouw met haar overvloedige vrouwelijke kracht en wijsheid. Zij is altijd de belichaming zelve geweest van Akka, de leider van Niels' wilde ganzen. Samen met haar ben ik naar Stockholm gevlogen en zo is nu ook de tweede voorspelling tot mijn opperste vreugde in vervulling gegaan.

Zesentwintig jaar geleden stond Kawabata Yasunari, de eerste Japanse schrijver die ooit met de Nobelprijs voor literatuur werd bekroond, op ditzelfde podium. Ik bewonder hem, maar voel me eerlijk gezegd geestelijk meer verwant met de Ierse dichter William Butler Yeats. Yeats ontving de Nobelprijs voor literatuur 71 jaar geleden, toen hij ongeveer net zo oud was als ik nu.

Zoals William Blake - wiens werk aan Yeats' herwaardering de hoge positie dankt die het in deze eeuw inneemt - eens schreef: ‘Door Europa & Azië naar China en Japan als bliksemschichten.’

In de afgelopen jaren heb ik me beziggehouden met het schrij-

ven van een trilogie die, dat zou ik althans graag willen, het hoogtepunt van mijn literaire werk wordt. De eerste twee delen zijn gepubliceerd en het derde heb ik onlangs voltooid. Ze is getiteld *Een vlammende groene boom*. Ik ben voor deze titel schatplichtig aan een strofe uit Yeats' gedicht ‘Vacillation’:

> *A tree there is that from its topmost bough*
> *Is half all glittering flame and half all green*
> *Abounding foliage moistened with the dew...*

Mijn hele trilogie is eigenlijk doordrenkt met de invloed van Yeats' gedichten. Toen hij met de Nobelprijs werd onderscheiden, nam de Ierse Senaat een voorstel aan om hem te feliciteren. In de tekst stond onder andere dat ‘het Ierse volk, dankzij Yeats' succes, erkenning heeft gevonden voor zijn uitnemende bijdrage aan de wereldcultuur’ en er werd ook gewag gemaakt van ‘een volk dat tot dusverre niet op gelijke voet in de gemeenschap der naties is toegelaten’.

Yeats is de schrijver in wiens voetsporen ik zou willen treden. Ik wil dat doen terwille van een andere natie die inmiddels wel ‘op gelijke voet in de gemeenschap der naties is toegelaten’, maar vooral wegens haar elektrotechnische prestaties en haar autoproduktie. En ik wil dat ook doen als burger van een natie die zich liet ophitsen tot een ‘krankzinnig enthousiasme voor vernietiging’, zowel op eigen bodem als op het grondgebied van buurvolken.

Als iemand die in de wereld van nu leeft en in wiens geest de bittere herinneringen aan het verleden geprent staan, kan ik de titel van Kawabata's Nobelprijsrede, ‘Het schone Japan en ik’, niet voor mijn rekening nemen. Ik heb gekozen voor ‘Het dubbelzinnige Japan en ik’. Het woord dubbelzinnig zou ik willen gebruiken tegen de achtergrond van een onderscheid dat de uitnemende Britse dichteres Kathleen Raine heeft gemaakt. Zij zei eens van William Blake dat hij niet zozeer vaag als wel dubbelzinnig was.

In mijn waarneming is het hedendaagse Japan - nu 120 jaren verstreken zijn sinds het land zich openstelde voor de buitenwereld - verdeeld tussen twee tegengestelde polen van dubbelzinnigheid. Ook ik leef als schrijver met het diepe litteken van die polarisatie. De dubbelzinnigheid, die zo sterk en indringend is dat ze land en volk verdeelt, treedt op allerlei manieren aan de dag. De modernisering van Japan is er tot dusverre op gericht geweest van het

Westen te leren en het Westen na te volgen. Maar Japan ligt in Azië en heeft ook zijn traditionele cultuur resoluut gehandhaafd. Het was deze dubbelzinnige oriëntatie die het land dreef naar de rol van veroveraar in Azië.

Het meest recht-door-zee, en zich bewust van hun missie, waren in de geschiedenis van de moderne Japanse literatuur de schrijvers die onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog op het toneel verschenen, diep gewond door de catastrofe en toch vol hoop op een wedergeboorte. Met grote moeite probeerden ze in het reine te komen met de onmenselijke wreedheden die het Japanse leger in Azië had begaan, en tegelijkertijd een brug te slaan over de kloven die gaapten tussen het Westen en Japan, maar ook tussen de Afrikaanse en Latijnsamerikaanse landen en Japan. Alleen op die manier, dachten ze, konden ze met gepaste nederigheid op zoek gaan naar verzoening met de rest van de wereld. Het is altijd mijn streven geweest tot de laatste snik vast te houden aan de literaire traditie van deze schrijvers.

De - postmoderne - situatie waarin Japan en zijn volk zich nu bevinden, is dan ook ambivalent. Midden in het proces van modernisering kwam de Tweede Wereldoorlog. De nederlaag in deze oorlog bood, nu vijftig jaar geleden, Japan en de Japanners de gelegenheid om, als actieve partij uit de oorlog komend, een poging te doen te herrijzen uit de grote misère en het immense lijden zoals die zijn geschetst door de schrijvers van de naoorlogse school. Morele steun vonden deze Japanners in het ideaal van de democratie en in hun vaste voornemen nooit meer bij een oorlog betrokken te raken.

In de afgelopen jaren is er kritiek geuit op Japan: het zou meer militaire hulp moeten verlenen aan de Verenigde Naties en zo een actievere rol moeten spelen in het bewaren of herstellen van vrede in verschillende delen van de wereld. Het hart zinkt ons in de schoenen als we dergelijke kritiek horen. Na afloop van de Tweede Wereldoorlog was het absoluut noodzakelijk voor ons, dat we in een belangrijk artikel van onze grondwet vastlegden dat we voor altijd de oorlog verwierpen. De Japanners kozen het principe van eeuwige vrede als de morele basis voor hun herrijzenis na de oorlog.

Ik neem aan dat dit principe goed wordt begrepen in het Westen, met zijn lange traditie van tolerantie jegens hen die op gewetensgronden dienst weigeren. In Japan zelf zijn er altijd men-

sen geweest die geprobeerd hebben het grondwetsartikel in kwestie te schrappen. Maar het beginsel van eeuwige vrede uit onze grondwet verwijderen zou een daad van verraad zijn jegens de volken van Azië en de slachtoffers van de atoombommen in Hiroshima en Nagasaki. Als dat gebeurde, zou er niets meer terechtkomen van ons streven om het idee van de ene, ongedeelde mensheid wortel te laten schieten.

Wat ik Japans 'dubbelzinnigheid' heb genoemd, is een soort chronische ziekte waaraan het land in de moderne tijd altijd heeft geleden. Japans economische voorspoed is er niet vrij van; ze gaat immers gepaard met allerlei gevaren voor de structuur van de wereldeconomie en het milieu. In dit opzicht lijkt de 'dubbelzinnigheid' toe te nemen. Kritische ogen elders in de wereld zien dat misschien scherper dan wijzelf. Op het dieptepunt van de naoorlogse economische armoede vonden we de veerkracht om die misère te dragen en verloren we nooit de hoop op herstel. Het klinkt misschien vreemd, maar we lijken met dezelfde veerkracht de angst te verduren die de onheilspellende gevolgen van onze tegenwoordige welvaart oproepen.

Ik ben een schrijver die serieus literair werk wil scheppen, geen romans die alleen maar de consumentencultuur van Tokio en de subcultuur van de wereld in het algemeen weerspiegelen. Naar welk soort identiteit zou ik als Japanner moeten streven? Als kenschets van een wenselijke Japanse identiteit kies ik het woord fatsoenlijk, een adjectief dat George Orwell vaak gebruikte voor personen die hem lief waren. Dit bedrieglijk eenvoudige epitheton staat misschien in scherp contrast tot het woord dubbelzinnig, dat ik voor Japan gebezigd heb. Er is een wijde en ironische kloof tussen de indruk die Japanners op buitenstaanders maken en het beeld dat ze graag van zichzelf hebben.

Ik hoop dat Orwell er geen bezwaar tegen zou maken als ik 'fatsoenlijk' gebruik als synoniem van 'humanistisch' of het Franse 'humaniste', omdat beide woorden verwijzen naar eigenschappen als verdraagzaamheid en menselijkheid. Onder onze voorouders waren enkele pioniers die zich de grootste inspanningen hebben getroost om een 'fatsoenlijke' of 'humanistische' Japanse identiteit tot stand te brengen.

Een van hen was wijlen professor Kazuo Watanabe, een kenner van de Franse literatuur en filosofie uit de Renaissance. Te midden van het ongezond vurige patriottisme aan de vooravond van en tij-

dens de Tweede Wereldoorlog droomde Watanabe er in eenzaamheid van hoe de humanistische mensvisie kon worden geënt op het traditionele Japanse gevoel voor schoonheid en voor de natuur, dat gelukkig nog niet helemaal was uitgeroeid.

Japans pogingen om een moderne staat naar westers model op te bouwen, betekenden een revolutionaire breuk met het verleden. Deels in overeenstemming met dat proces, maar deels ook op eigen manieren hadden Japanse intellectuelen geprobeerd de kloof tussen het Westen en hun eigen land op het diepste niveau te overbruggen. Dat moet een moeizame taak zijn geweest, maar tegelijkertijd ook een zeer vreugdevolle. Watanabe's boek over Rabelais was een van de meest gerenommeerde en verdienstelijke academische prestaties in de Japanse intellectuele wereld.

In mijn leven en in mijn boeken ben ik altijd een leerling van professor Watanabe geweest. Ik werd in twee cruciale opzichten door hem beïnvloed. In de eerste plaats wat betreft de manier waarop ik romans schrijf. Dank zij zijn vertaling van Rabelais ging voor mij leven wat Michail Bachtin omschreef als ‘het beeldensysteem van grotesk realisme of de cultuur van de volkse humor’, en kreeg ik oog voor het belang van materiële en fysieke beginselen, voor de overeenkomst tussen kosmische, sociale en fysieke elementen, voor het verband tussen de dood en hartstochtelijke verlangens naar wedergeboorte, en voor de humor die gezagsverhoudingen ondermijnt.

Het beeldensysteem maakte het voor iemand als ik - geboren en getogen in een marginaal, afgelegen deel van het marginale, afgelegen Japan - mogelijk een literaire vorm te vinden om het universele te bereiken. Met zo'n achtergrond zie ik Azië niet als een nieuwe economische macht maar als een werelddeel getekend door eeuwige armoede en verwarde vruchtbaarheid. Via gemeenschappelijke oude, bekende maar niettemin levende metaforen sluit ik me aan bij schrijvers als Kim Ji-ha uit Korea en Chun Yi en Mu Yan, beiden uit China. Voor mij neemt de broederschap van de wereldliteratuur een concrete vorm aan in zulke relaties. Ik heb eens deelgenomen aan een hongerstaking voor de politieke vrijheid van een begaafd Koreaans dichter. Ik maak me nu diepe zorgen over het lot van talentvolle Chinese schrijvers die sinds de gebeurtenissen op het Tienanmen-plein van hun vrijheid zijn beroofd.

Professor Watanabe heeft me ook beïnvloed door zijn opvatting van humanisme. Ik beschouw dat als het wezen van Europa. Het is

een opvatting die ook is terug te vinden in Milan Kundera's definitie van het wezen van de roman.

Beïnvloed door Watanabe's humanisme streef ik er als romanschrijver naar dat zowel zij die zich in woorden uitdrukken als hun lezers, hun eigen pijn en die van hun tijd te boven komen, en genezing vinden voor hun gewonde zielen. Ik heb gezegd dat ik verdeeld ben tussen de polen van de dubbelzinnigheid. Ik heb geprobeerd door middel van de literatuur de pijn die daarvan het gevolg is te verdrijven en de wonden te genezen. Ik heb ook getracht voor de genezing en het herstel van mijn mede-Japanners te bidden.

Mijn verstandelijk gehandicapte zoon Hikari leerde door vogelstemmen de muziek van Bach en Mozart waarderen, en componeerde vervolgens zijn eigen muziek. De kleine stukjes waarmee hij begon, barstten van vreugde, van spontaniteit, van verrukking. Ze waren als glinsterende dauw op het gras. Het woord ‘innocence’ (onschuld) is samengesteld uit ‘in’ (niet) en ‘nocere’ (kwetsen, pijn doen), samen dus: geen pijn doen. Hikari's muziek was in deze zin een spontane uitdrukkung van de onschuld van de componist zelf.

Toen Hikari doorging met componeren, ontkwam ik er niet aan in zijn muziek ook ‘de stem van een schreiende en donkere ziel’ te horen. Diep in zijn hart vond hij een groot, donker verdriet dat hij niet in woorden had kunnen vatten.

‘De stem van een schreiende en donkere ziel’ is mooi, en door er in muziek uitdrukking aan te geven, geneest hij van dat duistere verdriet. Bovendien heeft zijn muziek erkenning gevonden als een medium waaruit ook leeftijdgenoten die ernaar luisteren genezing en kracht kunnen putten. Het is om die reden dat ik geloof in de bij uitstek helende kracht van kunst.

Dit geloof is niet helemaal bewezen. Gesteund door dit niet te bewijzen geloof wil ik - om W.H. Auden te citeren - ‘traag en gelaten alle kwaad verduren’ dat zich in de twintigste eeuw ten gevolge van de monsterlijke ontwikkeling van techniek en transport heeft opgetast. Als iemand die een marginaal bestaan leidt, ver van het centrum van de wereld, zou ik graag willen ontdekken hoe ik - met een naar ik hoop bescheiden, fatsoenlijke en humanistische bijdrage - van enig nut kan zijn ter genezing en verzoening van de mensheid.

Vertaald proza

De gastvrije vrouw

Dazai Osamu[*]

(Vertaling Paul Wijsman)

Van nature hield mevrouw ervan zich het vuur uit de sloffen te lopen voor haar gasten en ze het beste voor te zetten. Nee, ik wil eigenlijk zeggen dat in het geval van mevrouw er meer sprake is van angst dan van liefde voor de gasten. Wanneer de bel gaat, spoed ik me eerst naar de hal om open te doen. Als ik vervolgens naar mevrouws kamer ga om de gasten aan te kondigen, heeft ze reeds die vreemde, gespannen uitdrukking op haar gezicht, als van een vogeltje dat op het punt staat op te vliegen bij het horen van het vleugelgeklap van een adelaar. Ze kamt een loshangende lok omhoog, fatsoeneert haar kraag, staat op terwijl ze maar half naar me luistert en rent met kleine stapjes de gang op. In de hal aangekomen verwelkomt ze terstond de gasten met een merkwaardige stem, die doet denken aan het half-huilende, half-lachende geluid van een fluit. Vervolgens verandert haar uitdrukking in die van een waanzinnige en rent ze verward tussen de salon en de keuken, gooit pannen omver, breekt borden. ‘Sorry, sorry,’ roept ze ter verontschuldiging naar mij, het dienstmeisje. En nadat de gasten naar huis zijn gegaan, zit ze in haar eentje uitgeput voor zich uit te staren, zonder op te ruimen of wat dan ook te doen. Af en toe zijn haar ogen zelfs gevuld met tranen.

Meneer was professor op de Universiteit van Tokyo en ik heb gehoord dat hij uit een welgestelde familie kwam. Ook mevrouw schijnt afkomstig te zijn uit een rijke boerenfamilie in de provincie Fukushima. Misschien was het omdat ze kinderloos waren, maar

* *Dazai Osamu. Werd in 1909 geboren als Tsushima Shūji in het noorden van Japan. Hij was een zeer markant schrijver van korte verhalen en novellen waarin de ik-persoon centraal slaat. Dit genre speelde in Japan voor de oorlog een belangrijke rol in de ontwikkeling van het moderne proza. In zijn verhalen behandelde Dazai op soms pathetische, soms humoristische wijze voorvallen uit zijn turbulente leven. Zijn levendige taal heeft ervoor gezorgd dat zijn werk nog steeds wordt gelezen. Hij stierf na diverse mislukte zelfmoordpogingen in 1948. Zijn lichaam werd op 19 juni, Zijn negenendertigste verjaardag, gevonden in een rivier, drie dagen nadat hij zich samen met een vriendin had verdronken.*
Van Dazai Osamu zijn eerder een roman, ‘De ondergaande zon’ en een bundel verhalen, ‘Zelfportretten’, vertaald in het Nederlands.
Kyōō fujin *(‘De gastvrije vrouw’) verscheen in januari 1948.*

ze hadden iets naïefs en zorgeloos, zoals een kind kan zijn. Het is vier jaar geleden dat ik hier in dienst kwam en de oorlog was nog in volle gang. Er was ongeveer een half jaar verstreken, toen meneer, ofschoon in de burgerwacht wegens een zwakke gezondheid, plotseling werd opgeroepen en heel onfortuinlijk meteen naar een groep eilanden in de Stille Zuidzee werd gestuurd. Ook al was de oorlog spoedig daarna ten einde, er werd niets meer van hem vernomen, tot er een onbeduidend briefje kwam van zijn commandant, gericht aan mevrouw, waarin stond dat het misschien beter was de hoop op te geven. Sindsdien stortte ze zich steeds wanhopiger op het onthaal van gasten, zo erg dat ik het uit medelijden niet kon aanzien.

Tot professor Sasajima zijn intrede deed in dit huis, beperkten de contacten van mevrouw zich tot de familieleden van haar man of vrienden van haarzelf. En ook de familie van mevrouw stuurde een ruime toelage nadat meneer naar die groep eilanden was gegaan, zodat zij een naar omstandigheden makkelijk en rustig, in één woord, een aangenaam leven leidde. Maar toen professor Sasajima en zijn makkers op het toneel waren verschenen, werd haar leven een chaos.

Het huis bevindt zich in een buitenwijk van Tokyo, maar omdat de wijk toch redelijk dichtbij het centrum ligt en gelukkig ontsnapt was aan de bombardementen, stroomden de mensen die uit het centrum waren gebombardeerd als een vloedgolf over de buurt. Als ik door de winkelstraat liep, had ik het gevoel dat ik alleen maar nieuwe gezichten tegenkwam.

Was het niet eind vorig jaar, dat mevrouw professor Sasajima, een vriend van meneer, op de markt tegenkwam? Dat ze hem bij haar thuis uitnodigde, had haar lot bezegeld.

Professor Sasajima is om en nabij de veertig, net zo oud als meneer en ik heb gehoord dat hij professor is op de Universiteit van Tokyo waar ook meneer werkte. Meneer was echter doctor in de letteren, professor Sasajima is doctor in de medicijnen. Hoe dan ook, ze waren klasgenoten op de middelbare school. Voordat meneer het huidige huis had gebouwd, woonde hij met mevrouw in een appartement in de wijk Komagome. Omdat professor Sasajima in zijn eentje in hetzelfde appartementencomplex woonde, gingen ze in die tijd gedurende een korte periode vriendschappelijk met elkaar om. Misschien had er ook mee te maken dat ze verschillende onderzoeksgebieden hadden, maar nadat meneer

hier naar toe was verhuisd, bezochten ze elkaar niet meer en verwaterde de vrienschap. Sindsdien was tien jaar verstreken en toevallig kreeg hij op de markt hier in de wijk mevrouw in het oog en ik begreep dat hij naar haar heeft geroepen. Had ze hem nu alleen maar dag gezegd en weer afscheid genomen. Echt, ze had het daarbij moeten laten, maar toen ze geroepen werd kwam haar gebruikelijke, aangeboren gastvrijheid naar boven, en zei ze:

'Wel, mijn huis is vlakbij, dus alstublieft, als het u uit komt.' Hoewel ze de professor niet wilde ophouden, klampte ze zich uit angst om hem tegen het hoofd te stoten nog fanatieker en enthousiaster aan hem vast. Zo kwam professor Sasajima, een nogal bizarre figuur in zijn wijde mantel en met een boodschappenmandje aan zijn arm, bij ons thuis.

'Is het niet een fantastisch huis! U heeft een duivels geluk gehad dat het ontsnapt is aan het oorlogsgeweld. En u woont hier alleen? Dat is wel erg luxueus. Nou ja, het is een vrouwenhuishouden en het is des te moeilijker iemand te vinden voor een huis dat zo netjes en proper is. Zo'n inwoner zou het toch benauwd vinden. Maar, mevrouw, dat u zo dicht in de buurt woonde, wist ik niet. Ik had gehoord dat u in de wijk M woonde, maar eh, wat zijn mensen toch dom, hè. Hoewel ik hier al bijna een jaar geleden ben komen wonen, is me het naambordje hier nooit opgevallen. Ik kom hier vaak langs, en zeker wanneer ik naar de markt ga om boodschappen te doen, neem ik deze weg. Maar eh... ook ik heb het in de oorlog zwaar gehad. Ik was nog niet getrouwd of ik werd opgeroepen en toen ik uiteindelijk terugkeerde was mijn huis volledig afgebrand. Mijn vrouw was samen met mijn zoontje, die tijdens mijn afwezigheid was geboren, naar haar ouderlijk huis in de provincie Chiba gevlucht. Ook al zou ik willen dat ze naar Tokyo terugkwamen, ik heb geen huis om ze in te laten wonen. In deze toestand bevind ik me nu en daarom woon ik nu al de hele tijd in mijn eentje in een huurkamertje van drie matten groot achter die winkel in huishoudelijke artikelen daarginds. Ik kook voor mezelf en vanavond dacht ik eens een kipschotel te maken en me te bedrinken. Dus liep ik met dit mandje wat over de markt te slenteren, maar het is hopeloos als je in zo'n situatie zit. Ik weet niet of ik zelf wel leef of niet.'

Achteloos zittend in kleermakerszit in de salon sprak hij alleen maar over zichzelf.

'Ik heb met u te doen', zei mevrouw, en reeds kwam haar gebrui-

kelijke gastvrijheid naar boven, haar gezichtsuitdrukking veranderde en met kleine pasjes kwam ze naar de keuken gerend.

‘Ume, neem me niet kwalijk...’ verontschuldigde ze zich tegenover mij, en vroeg me toen een kipschotel te maken en sake op te warmen. Daarna draaide ze zich om en vloog terug naar de salon. Dacht ik, maar meteen kwam ze weer teruggerend naar de keuken om het vuur op te poken, om het theeservies tevoorschijn te halen en hoewel je kan zeggen dat het er elke keer hetzelfde toe ging, gaf die toestand van opwinding, spanning en verwarring me meer een gevoel van walging dan van medelijden.

Schaamteloos vervolgde professor Sasajima met luide stem:

‘Kipschotel, hè, sorry hoor mevrouw, maar als ik het maak, stop ik er altijd konnyaku spaghetti in, weet u, dus alstublieft, en nu we het er toch over hebben, wat gebakken tofu erin zal ook niet gek zijn. Alleen wat prei erin is zo mager.’ En zonder het hele verhaal aan te horen, was ze de keuken weer ingerend.

‘Neem me niet kwalijk, Ume, maar...’

Verlegen, met een uitdrukking van een huilende baby, verzocht ze me het gerecht te maken.

Professor Sasajima vond het zo lastig om uit kleine sakekommetjes te drinken, sloeg de sake achterover uit een glas en werd dronken.

‘Dus uw man is één van de vermisten, hè, nou tachtig tot negentig procent kans dat hij gesneuveld is. Niks aan te doen mevrouw, u bent de enige niet die pech heeft.’

Hij maakte zich er wel erg makkelijk van af.

‘Neem mij nou, mevrouw,’ en hij begon weer over zichzelf.

‘Geen huis om in te wonen, gescheiden van mijn allerliefste vrouw en kind, huisraad opgegaan in vlammen, mijn kleren verbrand, mijn beddegoed, het muskietennet, niets heb ik meer. Mevrouw, voor ik dat drie mattenkamertje achter die winkel voor huishoudelijke artikelen huurde, sliep ik in de gang van het academisch ziekenhuis. De artsen hebben een vele malen miserabeler leven dan de patiënten. Ik was bijna liever een patiënt geweest. Nee, het is werkelijk heel vervelend. Miserabel. Mevrouw, echt, u bent er goed van af gekomen.’

‘U heeft gelijk,’ beaamde mevrouw snel. ‘Ik denk van wel. Als je het met anderen vergelijkt, heb ik werkelijk geluk gehad.’

‘Inderdaad, dat zei ik u toch. De volgende keer neem ik wat vrienden mee. Het zijn allemaal pechvogels, dus alstublieft, ik moet

u verzoeken ons ter wille te zijn.'

Mevrouw begon te giechelen alsof ze het grappig vond.

'Dat spreekt vanzelf,' zei ze en daarna zachtjes:

'Ik voel me vereerd.'

Sinds die dag stond ons huis op zijn kop.

Hij had geen grapje gemaakt in zijn dronkenschap: vier, vijf dagen erna kwam hij inderdaad onbeschaamd met drie vrienden aanzetten.

'We hadden vandaag een oudejaarsfeestje van het ziekenhuis en vanavond houden we hier in uw huis de tweede ronde, mevrouw. We gaan de hele avond flink doorzakken. Het is tegenwoordig moeilijk een geschikt huis te vinden om een tweede ronde te houden. Hé vrienden, doe of je thuis bent! Kom binnen, kom binnen, de salon is daar! Je mag je jas wel aanhouden, hoor! De kou is niet te harden.'

Hij gedroeg zich helemaal of het zijn eigen huis was. Hij schreeuwde en bij zijn vrienden was ook een vrouw, een verpleegster of zo. Ten overstaan van iedereen flirtten ze met elkaar. En mevrouw, in verlegenheid gebracht, lachte als een boer met kiespijn. Professor Sasajima liet haar rennen als een serveerster of zoiets.

'Mevrouw, neem me niet kwalijk, maar doet u dat kacheltje alstublieft aan. En breng dan de drank op tafel, zoals u laatst deed. Als u geen sake heeft, is een borrel of whisky ook goed. Verder wat liet eten betreft, oh ja, dat is waar ook, mevrouw vanavond heb ik een cadeautje voor u meegebracht. Eet, het is geroosterde paling! Wanneer het koud is, gaat er niets boven geroosterde paling. Eén voor u, mevrouw, en ééntje voor ons. En... eh, hé, had niet iemand een appel meegenomen? Wees gul en geef hem aan mevrouw! Het is, wat ze noemen, een Indiase appel en die zijn buitengewoon geurig.'

Toen ik met de thee de kamer binnenkwam, rolde uit iemands zak een klein appeltje en het kwam tot stilstand tegen mijn voet. Ik had die appel wel een trap willen geven. Eén appeltje! Een cadeautje noemt hij dat! Ook de paling, toen ik die later zag, was een dun, half verschrompeld, miezerig geval, alsof het gedroogde paling was.

Die nacht was het rumoerig tot zonsopgang. Ze lieten mevrouw tegen haar zin sake drinken en toen het licht begon te worden, schaarden allen zich rond de kachel om te slapen en ook mevrouw

werd gedwongen zich in de kring ter ruste te leggen. Ze zal wel geen oog dicht hebben gedaan, maar de rest van het gezelschap sliep vast tot in de middag. Nadat ze wakker waren geworden, aten ze wat rijstepap en omdat ze waarschijnlijk ontnuchterd waren, was hun moed zoals te verwachten wat in de schoenen gezakt. Vooral omdat ik openlijk mijn kwaadheid toonde, wendden ze allen hun gezichten af en als een stel zieke, rotte vissen keerden ze weldra naar huis terug.

‘Mevrouw, waarom slaapt u samen met dat soort mensen? Ik heb een hekel aan dat slappe gedoe.’

‘Sorry, maar ik kan gewoon geen nee zeggen.’

Toen ik haar dit hoorde zeggen, met een bleek gezicht uitgeput door gebrek aan slaap en zelfs met tranen in haar ogen, kon ook ik niets meer uitbrengen.

Intussen werd de invasie van de wolven alleen maar erger. Dit huis leek wel een kosthuis voor professor Sasajima en zijn maatjes geworden. Wanneer professor Sasajima niet kwam, dan kwamen zijn vrienden en brachten hier de nacht door. Elke keer werd mevrouw dan gedwongen in de kring mee te slapen, maar alleen zij kon geen oog dicht doen. Omdat zij van oudsher al geen goede gezondheid had, kwam het uiteindelijk zover dat zij de hele dag op bed bleef liggen wanneer er geen gasten verschenen.

‘Mevrouw, wat bent u mager geworden! Ga toch niet meer met dat soort mensen om!’

‘Neem me niet kwalijk, hè. Dat kan ik niet. Ze zijn allemaal zo ongelukkig, niet waar? Dat ze naar mijn huis komen om zich te vermaken is toch hun enige pleziertje.’

Belachelijk! Ook het vermogen van mevrouw was nu enorm geslonken. Hoewel het erop leek dat ze op deze manier binnen een half jaar het huis moest verkopen, liet ze haar gasten niets merken van haar benarde toestand. En ofschoon ze zich niet goed voelde, stond ze toch meteen op uit bed wanneer er gasten kwamen, knapte zichzelf snel op en rende met kleine pasjes naar de hal. Daar verwelkomde ze meteen de gasten met die merkwaardige half-huilende, half-lachende kreten.

Het was een avond aan het begin van de lente. Er was weer eens een groep dronken gasten en aangezien het waarschijnlijk laat zou worden, stelde ik aan mevrouw voor met zijn tweeën snel even een hapje te eten. Staand in de keuken aten we een gestoomd broodje. Hoewel mevrouw de gasten ongelimiteerd onthaalde op lekkers,

stelde ze zichzelf tevreden met tussendoortjes.

Op dat moment klonk plotseling vanuit de salon het weerzinwekkende gelach van de dronken gasten.

‘Nou, is het niet zo? Ik heb je wel door, hoor. Mevrouw en jij...’

En er werd echt iets ongelofelijk onbeschofts gezegd in medische bewoordingen.

Toen antwoordde iemand met de stem van de jonge dokter Imai. ‘Wat zit jij te bazelen. Ik kom hier niet voor de liefde! Dit is slechts een café voor mij.’

Ik hief mijn hoofd op van verontwaardiging.

In de ogen van mevrouw, die met gebogen hoofd zwijgend een gestoomd broodje zat te eten onder het schemerlicht, glinsterden de tranen. Toen ik uit medelijden geen woord kon uitbrengen, zei mevrouw, terwijl ze haar hoofd nog steeds gebogen hield, zachtjes: ‘Ume, neem me niet kwalijk, maar wil je morgenochtend het bad aanzetten. Dokter Imai houdt namelijk van een bad 's morgens.’

Toch was dit zo ongeveer de enige keer dat mevrouw aan mij liet merken dat ze gekwetst was. Daarna, alsof er niets was gebeurd, bracht ze weer een glimlach op haar gezicht en rende als een gek tussen de kamer en de keuken heen en weer.

Ik was er goed van op de hoogte dat haar gezondheid geleidelijk achteruit ging. Tegenover haar gasten toonde ze echter geen spoor van vermoeidheid, waardoor niemand haar slechte toestand leek op te merken, ofschoon ze allemaal uitmuntende dokters waren.

Op een rustige lenteochtend - er hadden gelukkig geen gasten de nacht bij ons doorgebracht - toen ik op mijn dooie gemak de was deed bij de waterput, kwam mevrouw wankelend de tuin in gelopen op haar blote voeten. Vervolgens hurkte ze bij de schutting waar wilde, gele rozen bloeiden, en braakte een tamelijk grote hoeveelheid bloed. Ik gaf een schreeuw en rende van de put naar haar toe en omarmde haar van achteren. Haar ondersteunend met mijn schouder bracht ik mevrouw de kamer in en legde haar voorzichtig op bed. Huilend zei ik tegen haar,

‘Ziet u nou wel... daarom had ik zo'n hekel aan die gasten. Door hun gedrag is het nu zover. Aangezien ze allemaal dokters zijn, sta ik erop dat ze u weer gezond maken, zoals vroeger.’

‘Ik wil niet dat je zulke dingen tegen de gasten zegt. De gasten zullen zich verantwoordelijk voelen en dat ontmoedigd ze alleen maar.’

‘Maar zegt u nu zelf, u bent er zo slecht aan toe, mevrouw! Wat

bent u nu van plan? Gaat u toch weer opstaan en de gasten onthalen? Dat zou een mooi gezicht zijn als u, liggend temidden van de gasten, opeens bloed gaat spugen.'

Met neergeslagen ogen dacht mevrouw een tijdje na.

'Ik zal een tijdje naar mijn ouders gaan. Wil jij dan, Ume, voor de gasten zorgen terwijl ik er niet ben. Ze hebben geen huis waar ze rustig kunnen ontspannen. En zeg niet dat ik ziek ben, hè.'

Ze lachte lief toen ze dat zei.

Daar we die dag geen gasten hadden, begon ik alvast te pakken. Ik dacht dat het beter zou zijn als ik mevrouw naar haar ouderlijk huis in Fukushima zou begeleiden, dus kocht ik ook twee treinkaartjes. Op de derde dag was mevrouw al een stuk opgeknapt en aangezien er gelukkig geen gasten kwamen opdagen, spoorde ik mevrouw aan, alsof we gingen vluchten. Ik sloot de luiken en de deuren en toen we het voorportaal verlieten... oh God! Professor Sasajima, dronken midden op de dag, vergezeld van twee jonge vrouwen, waarschijnlijk verpleegsters!

'Hé, gaan jullie ergens heen?'

'Nee, nee, het geeft niet. Neem me niet kwalijk, Ume, maar kan je de luiken van de salon opendoen. Komt u alstublieft binnen, professor, het is echt niet erg.'

Met die merkwaardige half-huilende, half-lachende stem begroette ze ook de jongedames. En weer rende ze als een ijverige mier heen en weer, en opnieuw begon het opgewonden bedienen van de gasten. Ik werd er op uit gestuurd om boodschappen te doen. Toen ik op de markt geld tevoorschijn haalde uit het reisbeursje dat mevrouw mij in de verwarring had meegegeven in plaats van haar portemonnee, zag ik tot mijn verbazing dat mevrouw haar kaartje in tweeën had gescheurd. Ik bedacht toen dat zij het kaartje onmiddellijk moest hebben verscheurd op het moment dat we professor Sasajima tegenkwamen. Ik stond perplex van haar eindeloze vriendelijkheid en tegelijkertijd realiseerde ik me voor het eerst dat bij de mens, in tegenstelling tot andere dieren, zulke nobele karaktertrekken voorkomen. Ook ik trok mijn kaartje uit de ceintuur van mijn kimono en scheurde het in tweeën. Ik nam me voor nog wat meer lekkere dingen te kopen om mee naar huis te nemen en zette mijn zoektocht op de markt voort.

Het huwelijksaanzoek

Inoue Yasushi[*]

(Vertaling C.M. Steegers-Groeneveld)

Keiko sliep tot negen uur, die dag waarop ze met de jeugdige Yaichi Minato zou gaan praten over een eventueel huwelijk.

Vreemd genoeg had Keiko, die nooit later dan zeven uur haar bed uit kwam, zich deze dag verslapen. Ze hoorde haar moeder en jongere zusje beneden ergens luid over praten. Het deed wat overdreven aan, anders dan anders. Keiko vermoedde dat haar moeder gemeend had haar niet te moeten wekken, zodat ze voldoende uitgerust zou zijn en er mooier uit zou zien wanneer ze het aanzoek kreeg.

Keiko stond op, deed het gordijn open en kroop opnieuw in bed. Een stralend blauwe lucht werd door het raam in een lijst gevat. Door een stuk van het raam kon ze de toppen van een Zelkovaboom en een eik zien; het zou nog enige tijd duren voor deze kaal waren. De bladeren, bruin geworden na de herfsttinten, hingen grotendeels nog aan de takken en schitterden af en toe in de zonneschijn met een gouden gloed. Al lag ze in bed, ze wist dat het een aangename, stralende dag was, diep in de herfst.

'Zus!' hoorde ze haar zusje Hisako roepen vanaf de trap. 'Moeder zegt dat je nu op moet staan. Het is de dag van je huwelijksaanzoek!' Daar had je het weer. Moeder en dochter namen de laatste tien dagen te pas en te onpas het woord 'Miai,' een ontmoeting om over een huwelijk te praten, in de mond. Het was vrij normaal dat een moeder er instinctief met enige begeestering over praatte, als ouder van een dochter die langzamerhand de huwbare leeftijd passeerde, maar Keiko had moeite haar achttienjarige zus te begrijpen. Gedreven door een gevoel van opwinding over de Miai van haar zus, gedroeg ze zich enigermate brutaal-provocerend.

* *Inoue Yasushi (1907-1991). Inoue begon zijn carrière als journalist. Hij werd daarna één van de meest vooraanstaande en vruchtbare schrijvers van het na-oorlogse Japan. Inoue was een begaafd verteller, die schreef voor een groot publiek en diverse genre's hanteerde. Zijn belangrijkste werken zijn historische romans en, hoewel hij ver stond van de Japanse 'ik-roman'-traditie, autobiografische verhalen. Inoue won elke belangrijke literatuurprijs in Japan. Veel van zijn werk werd vertaald, in het Nederlands tot nu toe echter slechts één korte thriller in de bundel 'Moord in Japan'.* Miai no hi *('Het huwelijksaanzoek') verscheen in 1963.*

Keiko zelf vond de ontmoeting van vandaag alleen maar vervelend. Niet alleen geestelijk, maar ook fysiek. Haar onderlichaam voelde ongewoon lethargisch aan. Dat vormde het bewijs dat geest noch lichaam het idee van een aanzoek verwelkomde. In feite koesterde Keiko geen enkele verwachting van de ontmoeting van vandaag met Yaichi Minato, een wetenschapsman in-de-dop, die zich, na zijn studie aan de medische faculteit van de K-universiteit, aldaar met onderzoek bezig hield.

Aangezien haar hele familie in de hoogste staat van opwinding verkeerde over het aanzoek, had ze ingestemd met de ontmoeting, om vooral niet hun enthousiasme te doen bekoelen. Het zou Keiko's eerste Miai worden. Ettelijke malen was er over huwelijksaanzoeken gepraat, maar het was allemaal nergens op uitgelopen. Telkens had ze zich verre gehouden van elk voorstel en daarvoor een plausibele reden gegeven. Niet dat de Miai met de jonge Minato Yaichi bijzonder tegen haar zin was, maar Keiko kreeg in het algemeen geen positief gevoel bij huwelijksaanzoeken. Zo ook in dit geval, alleen door het enthousiasme van de mensen om haar heen had ze ingestemd met de ontmoeting. Ze was vastbesloten later te weigeren.

Op Keiko's eenentwintigste jaar was er een jongeman geweest, van wie ze in haar hart besloten had dat hij het was met wie ze zou trouwen als het daarop aankwam. Hij was schilder. Toen deze jongen totaal onverwacht stierf na een ziekte van één nacht, had Keiko gemeend dat er op de hele aarde geen man meer bestond waar ze mee kon trouwen. Het was geen kwestie van een vast besluit, het was meer de diepe indruk die de jonge schilder in Keiko's hart had nagelaten. Keiko kon zich niet meer indenken dat ze met wie dan ook zou trouwen. Geen mens in haar familie wist welke gevoelens Keiko had gekoesterd voor de schilder. Er was geen kans geweest om het ze te laten weten, de gelegenheid te scheppen om het te vertellen, zo haastig had de schilder de wereld verlaten. Keiko had niemand verteld dat ze waarschijnlijk haar hele leven niet zou trouwen. Haar beste vriendin Keiko Sagawa was de enige die er van op de hoogte was.

Zodoende had ook de ontmoeting van vandaag met de medisch wetenschapper-in-de-dop geen betekenis voor Keiko. Het ging slechts om een gesprek, waarna ze hem twee, drie dagen later zou afwijzen vanwege een reden die de ander niet zou kwetsen. Op die manier zou het slechts een vruchteloze, onzinnige eenacter zijn,

opgevoerd in het bijzijn van een aantal mannen en vrouwen.

Keiko ging naar beneden. Er was afgesproken dat ze zich om één uur naar de afgesproken plaats zou begeven, maar haar moeder had zich al opgemaakt en diverse kledingstukken voor zichzelf en Keiko uit de ladenkast tevoorschijn gehaald, alsof het om háár huwelijksbespreking ging.

Keiko merkte op: ‘Het is geen bruiloft, hoor, maar een Miai.’

‘Een huwelijksaanzoek is belangrijker. Dan neem je de beslissing. Schiet nou op. Vlug!’

Keiko had geen idee waar ze mee op moest schieten, maar haar moeder joeg haar genadeloos voort. Om haar moeder in deze toestand tegenwicht te bieden, zei Keiko: ‘Ik ga zonder make-up. Hij kan beter mijn ware gezicht zien.’

Met die woorden stelde zij een bezoek aan de badkamer uit en liep de tuin in om haar hond Echo over de kop te aaien. De herfstzon wierp witte spikkels op het gras.

Het restaurant stond op een heuvel, die een weids uitzicht bood op de oevers van de Tamarivier. Het eten was eenvoudig, maar uiterst verfijnd. Keiko zat naast haar moeder. Nadat de eettafel was opgeruimd, staarde ze naar de kleine binnenhof. Voor de veranda van de ontvangkamer, aangelegd in de stijl van een theehuis, groeiden een stuk of tien bamboeboompjes. Waar de zon de groene stammen raakte, heerste eerder een winterse rust dan die van een dag midden in de herfst.

Tegenspeler Yaichi Minato had recht tegenover Keiko plaatsgenomen, eveneens naast zijn moeder gezeten. Het bejaarde echtpaar Senuma, dat beide partijen benaderd had over deze Miai, zat met de rug naar de ere-nis. Hij was vice-president van een verzekeringsmaatschappij.

‘Ben je op doktoren gesteld, Keiko?’ informeerde mevrouw Senuma, waarschijnlijk om Keiko aan het praten te krijgen. Tijdens de maaltijd was er een levendig gesprek geweest over van alles, behalve de twee jonge mensen. Dit was het teken dat de jongelui meer en meer het centrale gespreksonderwerp zouden gaan vormen.

‘Ik ben niet dol op ze maar ik heb ook geen hekel aan ze,’ zei Keiko. Ze praatte er niet omheen, omdat ze er werkelijk zo over dacht.

‘Dat zeggen alle jongelui tegenwoordig. Je hebt immers alleen

met hen te maken wanneer je ziek bent.'

De moeder van Yaichi, die je haar vijftig jaar niet aanzag, merkte dit op zonder een enkele beweging van haar blozende, gezette figuur. Al was het ongepast voor een vrouw, ze was bezeten van het Noh-theater, vandaar wellicht haar goede houding.

'Hij zal echter geen praktijk beginnen. Hij beweert dat hij zijn hele leven in een laboratorium gaat doorbrengen. Of dat goed of slecht is, kunnen wij niet beoordelen.'

Uit de woorden van de moeder viel op te maken dat ze haar zoon enigzins wilde beschermen.

'Yaichi is een talentvol man. Wetenschapsman worden is net iets voor hem. Docent is het allerbeste. De mensen zullen hem respecteren,' merkte de bejaarde Senuma op.

'Gerespecteerd zal ik niet worden,' bracht Yaichi te berde. Hij had een zorgeloze, vrolijke manier van praten. 'Een docent is zijn hele leven een arme sloeber, draagt versleten kleren, heeft een kapotte tas aan zijn arm bungelen en moet zich elke morgen door elkaar laten rammelen in de tram. Op zijn werk wordt hij gekweld door zijn studenten, gaat hij naar huis, dan krijgt hij van zijn vrouw op zijn kop. Het is een ellende! Zo iemand wil ik niet worden, maar er zit niets anders op, ik heb geen andere talenten.'

Mevrouw Senuma zei: 'Dan kan je beter een praktijk beginnen.'

'Nee, een praktijk is niets voor mij. Ik stel door mijn verstrooidheid gegarandeerd de verkeerde diagnose, en ik ben te laf voor chirurgie. Wanneer ik het scalpel vasthoud, begint mijn hand te trillen en dat houdt niet meer op.'

Keiko moest onwillekeurig om hem lachen. Tegelijkertijd voelde ze een duwtje van haar moeder tegen haar knie. Keiko richtte haar blik op de jonge man in kwestie. Hij leek niet verlegen of nerveus. Hij was zo goed gebouwd dat het jammer zou zijn als hij zich in een laboratorium opsloot. Ze schatte hem op zo'n 65 kilo.

Mevrouw Senuma veranderde van gespreksonderwerp. 'Je wilde een slank type, dus deze jongedame is precies wat je zoekt, nietwaar?'

'Heb ik slank gezegd? Slanke types schijnen over het algemeen verstrooid te zijn. Sinds ik dat hoorde ben ik meer gaan denken aan een gevuld type. Dikkerdjes zijn meestal opgewonden standjes, zoals mijn moeder.'

'Wat onbeleefd!' zei Yaichi's moeder. Keiko was het helemaal met haar eens. 'Kijk eens naar jezelf!'

Nonchalant merkte de jongeman op: ‘Een man moet wat dikker zijn. Daarom ben ik zo gewild bij de zustertjes.’

‘Hou op alsjeblieft. Wat heb je vandaag?’ Yaichi's moeder fronste haar wenkbrauwen. Toen zei ze: ‘Keiko, je zal wel gechoqueerd zijn. Zo is hij nu eenmaal. Dat we hier voor een huwelijksaanzoek zijn, daar denkt hij helemaal niet aan.’

‘Ik ook niet. Het is een droom van mijn moeder, niet van mij. Raar eigenlijk. Wanneer je elkaar voor het eerst ontmoet, kun je toch niet beoordelen of iemand goed of slecht is?’ Keiko was ook in de contramine.

‘Wat mankeert ook jou vandaag?’ vroeg Keiko's moeder op haar beurt.

Yaichi merkte op: ‘Ik vind een Miai wel goed. Je oordeelt aan de hand van de gezichtsvorm van de ander over bepaalde toekomstige zaken. Het is een spel. Dat heeft wel wat. Het zou echter in werkelijkheid meer natuurlijk moeten gaan. Mijn ideaal is een huwelijk uit liefde.’

De moeder van Yaichi zei: ‘Dat zeg je nu wel, maar je bent hier juist omdat je niet verliefd wordt.’

‘Ik spot er niet mee! Op onze leeftijd heeft iedereen een of twee affaires gehad. De familie weet er alleen niets van, wat jij?’ De jongeman zocht naar weerklank bij Keiko.

‘Wat moet ik daar nou op zeggen?’ merkte Keiko op, maar de jongeman hield aan. ‘Je hebt toch wel eens iets aan de hand gehad?’

‘Dat is heel menselijk, ja.’

Nu gaf Keiko's moeder haar een reprimande. ‘Dat is niet waar!’

‘Je weet wel, moeder.’

‘Ik weet nergens van.’

‘Ik dacht van wel. Ik was verliefd op de meester van de lagere school.’

‘Als je zo iemand erbij telt, komt er aan mijn lijst geen einde,’ zei Yaichi. Hoewel het een rustige bijeenkomst behoorde te zijn, dienden er zich tekenen van wanorde aan.

‘We zijn hier vandaag niet om van alles op te biechten, maar voor een mogelijk huwelijk. Maar goed, goed! Dit soort openhartigheid is prima! Praten jullie twee maar uitgebreid over allerlei zaken,’ zei de oude heer Senuma. De zitting werd chaotischer en de heer Senuma wilde kennelijk de situatie redden om te voorkomen dat de pret werd bedorven. ‘Wij blijven hier nog even thee

drinken. Als jullie twee eens naar buiten gingen om wat langs de oevers van de Tamarivier te wandelen?' stelde hij voor.

'Laten we dat doen.' Yaichi stond meteen op. Ook Keiko haalde opgelucht adem. Ze bleef liever verschoond van confrontaties met een uiterst onbeleefde jongeman in een kleine kamer, in aanwezigheid van hun beider moeders.

Toen Yaichi de veranda opstapte, boog hij uit voorzorg wat naar voren, maar toch stootte hij zijn hoofd tegen de balk. Rechtopstaand bleek hij enorm lang. Hij was in de lengte en breedte een stuk groter dan de gemiddelde man.

De twee begaven zich naar de oevers van de Tamarivier, zoals de heer Senuma had gesuggereerd, maar op de weg langs de oever reden onophoudelijk auto's heen en weer, er was geen plek waar ze rustig konden slenteren.

'Zullen we afdalen tot de bedding?' zei Yaichi. Keiko stemde met hem in.

'Wat zullen we doen? Wat mij betreft kunnen we hier afscheid nemen. Alleen voor onze familie zouden we misschien een uur samen moeten wandelen. Anders is het zo onaardig tegenover mevrouw en meneer Senuma.'

'Zullen we dan toch maar een poosje lopen? Dat ligt het meest voor de hand.' Keiko was het met hem eens. Vervolgens daalden beiden af naar de bedding. Aan de oever groeide gras, waarin zich hier en daar wat stelletjes bevonden. De stroom van de Tamarivier vormde een groen lint naast de grasbegroeide oever, de oever aan de overkant was van een rijschool. Tientallen auto's, klein als speelgoed, kropen er rond op de typische manier van lesauto's.

'Wat een opluchting!' zei Yaichi. 'Het echtpaar Senuma stelde het gesprek met jou voor, ze waren razend enthousiast. Mijn ouders werden door hun vuur aangestoken, ze raakten door het dolle heen. Zo zijn we hier tenslotte terechtgekomen. Nu kunnen we allebei aan ons noodlot ontkomen.'

Hoe je er ook over dacht, het was een tamelijk onbeleefde opmerking.

'Ik was van plan te weigeren vanaf de eerste keer dat ze erover begonnen.'

'Juist ja, ik ook.'

'Maar omdat jullie als eerste toegestemd hebben, kon dat niet...'

'Dat is waar. Mijn excuses daarvoor. Ik wou een huwelijk toch

nog een poosje uitstellen. Mijn onderzoek is niet grootschalig, maar ik word er momenteel door geobsedeerd. De helft van de maand slaap ik in mijn laboratorium. Zodoende ben ik nauwelijks in staat te trouwen en er een gezin op na te houden. Als ik tijd zou hebben om samen te zijn met mijn vrouw, zou ik me nog eerder met een cavia bezighouden.'

'Dat staat je fraai!' zei Keiko. Ze was woedend. Als ze hem maar liet praten, kon hij er wel van alles uitflappen. 'Daar ben ik dus de dupe van!'

'Dat nou ook weer niet,' zei Yaichi. 'Je had van het begin al aan niet de bedoeling om te trouwen. Klopt dat? Dat heb ik rechtstreeks vernomen van - naar verluidt - je beste vriendin.'

'Wie is dat dan?'

'Keiko Sagawa.'

'Oh, Keiko.' Natuurlijk. Keiko Sagawa kende haar gevoelens.

'Ken jij Keiko dan?'

'Nee, ik ben toevallig aan haar voorgesteld in het huis van vrienden en ik noemde je naam omdat ze op dezelfde school heeft gezeten. Ze bleek je goed te kennen. Natuurlijk sprak ze met me zonder te weten dat ik binnenkort deze Miai met je zou hebben. Ik was heel verbaasd. Wat een verschrikkelijke partner voor een Miai is mij verschenen, dacht ik.'

'Wat heeft ze je over mij verteld?'

'Dat je vastbesloten was met niemand te trouwen, omdat de man waar je van hield gestorven was. Je had alle gearrangeerde ontmoetingen van de hand gewezen. Dat je bij een daadwerkelijke Miai van plan was om van meet af aan te weigeren. Zo is ze nu eenmaal, zei ze. Iedereen zou verbaasd hebben gestaan, niet alleen ik. Aan de andere kant was ik opgelucht. Ik ga naar een huwelijksbespreking zonder de bedoeling te trouwen. De ander ook. Dan staan we er hetzelfde voor en hebben we elkaar niets te verwijten, dacht ik. Van slachtofferschap is dan toch bij geen van beide sprake?'

Als hij het op die manier stelde moest Keiko hem wel gelijk geven.

'Juist ja. Ik vroeg me al af waarom je meteen van die hatelijke dingen zei.'

'jij zei het eerst iets hatelijks. Daarom besloot ik het ook te doen.'

'O ja? Wat jij zei stak me en daarom wilde ik jou lik op stuk geven.'

'Ze zullen allemaal wel verrast zijn geweest!'

‘Ik was zeker verrast! Het was heel onaardig tegenover de Senuma's.’

‘Die zullen het niet erg hebben gevonden. Meneer en mevrouw Senuma schijnen het een beetje als een hobby te beschouwen om huwelijksmakelaartje te spelen. Mensen komen meestal niet tot elkaar op de manier die men verwacht.’

De twee jongelui baanden zich een weg door het gras en toen ze aan de rand van de oever kwamen, volgden ze het pad vandaar stroomopwaarts.

Van verre zag je ze niet, maar hier en daar bevonden zich groepjes met kinderen of jonge stelletjes. Ook zagen ze een vrouw liggen, met een zakdoek over haar gezicht om zich tegen de herfstzon te beschermen.

Keiko hield haar pas in bij het geluid van een stem. ‘Keiko! Keiko!’ Nobuko Utsuki liep op haar af vanuit een groepje dat zich met kinderen en al had geposteerd in het gras rechts.

‘Dat is een tijd geleden! Ik hoopte al je weer eens te ontmoeten.’ ‘Nee maar, Nobuko Utsuki!’

‘Het is geen Utsuki meer, maar Kaneko.’

‘Ach ja, neem me niet kwalijk. Zijn dat jouw kinderen daarginds?’

Keiko duidde met een oogbeweging op twee kinderen. De een was een jaar of vier oud, de ander in het wankele overgangsstadium van peuter naar kleuter.

‘Ja, ik heb mijn handen vol aan ze.’

‘Je ziet er gelukkig uit.’

‘Ja, het gaat redelijk goed met me.’

‘Dat is prachtig. Ik benijd je.’

Wat zachter zei Nobuko: ‘Je schijnt nogal op goede voet met hem te staan. Is dat je man?’

‘Nee.’

‘Je vriend?’

‘Tja..’ Keiko hield zich op de vlakte en lachte maar wat. Ergens vond ze het jammer om het helemaal te ontkennen.

‘Verschrikkelijk.’

‘Wat is verschrikkelijk?’

‘Zo knap is hij! Net een buitenlandse filmster.’

‘Hij doet onderzoek. Aan de universiteit.’

‘Is hij een sportman?’

‘Tja..’

‘Hij heeft een prachtig lichaam.’

‘Hij is alleen maar groot.’

‘Laat hem maar niet teveel aan anderen zien. Ze zouden jaloers op je worden.’

‘Ach ga weg!’

‘Nee echt! Wil je me aan hem voorstellen?’

‘Nee, over een poosje.’

‘Naarling! Hij wordt er niet minder van als je ons voorstelt.’

‘Na ons trouwen.’

‘Anders zou je je zorgen maken?’

‘Nou..’

‘Je bent hopeloos. Nodig je me uit voor de bruiloft?’

‘Natuurlijk.’

‘Mijn adres staat in het register van school, maar ik zal het je nog even geven.’

Nobuko begaf zich weer naar het groepje en kwam meteen terug met een handtas, nam er een visitekaartje uit en overhandigde dit aan Keiko met de woorden: ‘Kom eens bij me thuis langs! Ik zal je aan mijn man voorstellen. Hij is niet zo knap, maar wel aardig.’

Keiko nam haastig afscheid van Nobuko en liep naar Yaichi toe, die tien meter verderop met hengelende kinderen stond te praten.

‘Ik heb je wel laten wachten.’ Ze keek nog eens goed naar de jonge man. Ze moest toegeven dat hij wel iets weg had van een buitenlandse filmacteur. Maar waarom moest hij zo'n groot lijf hebben?

‘Toe nou, laat mij eens vissen?’

Yaichi torende hoog boven de hoofden van de kinderen uit terwijl hij dit zei.

‘Nee!’ De kinderen waren buitengewoon grof.

‘Eén keertje maar.’

‘Nee!’

‘Doe niet zo lelijk tegen me. Laat mij eens vissen.’

Vervolgens zei Yaichi: ‘Als je je hengel aan mij leende, zou ik er een heleboel voor jullie vangen.’ Met die woorden begon hij weg te lopen, alsof hij erin berustte geen hengel van ze te kunnen lenen.

‘Wat heerlijk om hier te wandelen. Prima weer voor een Miai.’

‘Mijn vriendin daarnet had een hoge dunk van je, ze zei dat je geweldig knap was.’

‘O ja? Ik? Het is voor het eerst dat een vrouw me bewondert.’

‘Je vertelde toch dat de verpleegsters zich zo om je verdrongen?’

‘O dat. Dat was wat zwak van me. Dat zei ik maar om de conversatie op gang te houden.’

‘Een rare manier van converseren, hoor.’

‘Loop je nog verder?’ vroeg ze daarna.

‘Tja, het is wel prettig om zo te wandelen, hè? Zullen we al en toe een Miai houden? Laten we voor vandaag maar omkeren. We hoeven toch niet naar dat restaurant van daarstraks terug te gaan?’

‘Ik dacht het niet, nee.’

‘Laten we met de tram naar Shibuya gaan en dan in Shibuya afscheid nemen,’ zei Yaichi.

Toen ze station Tamagawaen bereikt hadden, kocht Yaichi twee kaartjes tot Shibuya, waarvan hij er een aan Keiko gaf. Keiko nam het aan en bedankte hem. Toen de twee daarop naar het tourniquet van het perron liepen, versperde een oudere man van omstreeks zeventig jaar, die juist van de andere kant in hun richting kwam, hen de weg. ‘Minato!’

Yaichi had de man kennelijk niet opgemerkt tot hij door hem aangesproken werd. ‘O bent u het, meester,’ riep hij uit en bleef stokstijf stilstaan. Keiko bleef iets terzijde van hen staan.

‘Je leeft dus nog?’ sprak de vitale, kleine bejaarde luid.

‘Ja, het spijt me heel erg dat ik niets van me heb laten horen.’

‘Als het je zo spijt, waarom kom je dan niet bij me langs?’

‘Dat doe ik. de volgende keer.’

‘Wanneer is die volgende keer dan wel? Volgend jaar of het jaar daarna? Het lijkt erop dat je je leraar van de middelbare school bent vergeten toen je van de universiteit kwam en het je een beetje voor de wind ging.’ Hij nam beslist geen blad voor de mond.

‘Dat is niet zo.’

Het leek Keiko toe alsof het grote lichaam van Minato Yaichi een stukje kleiner was geworden.

‘Wel, kom dan nu met me mee, een kopje thee drinken. Mijn huis is hier vlakbij. Dat ben je toch nog niet vergeten?!’

‘Nee.’ De jonge man gedroeg zich vreselijk dociel.

‘Schikt het je niet?’

‘Jawel.’

‘Ga dan met me mee voor een kort bezoek.’

Daarna informeerde de oude heer: ‘Is dat je vrouw?’

Hij zinspeelde overduidelijk op Keiko.

‘Nee, dat is ze niet.’

‘Niet? Dat is onbetamelijk!’

‘Nee, ze is mijn verloofde.’

‘Aha! Je gaat dus trouwen.’

‘Daar zal het wel op uitdraaien.’ Yaichi haalde een zakdoek tevoorschijn en drukte die tegen zijn gezicht.

‘Wel, kom dan samen. Ik ga daarginds wat fruit kopen, lopen jullie dus maar voor me uit.’

‘Dat zullen we doen.’

‘Tot straks.’

De oude heer liet Yaichi staan en liep naar de overkant, waarbij hij het plein voor het station schuin overstak. Toen de oude man al weg was, bleef Yaichi nog een poosje als aan de grond genageld staan, maar tenslotte kwam hij naar Keiko toe.

‘Jasses, dat ik hèm nu net tegen het lijf moest lopen!’ merkte hij op. ‘Hij was mijn klasseleraar op mijn middelbare school, berucht om zijn strengheid. Het is een fantastische, vriendelijke man, maar hij is mijn zwakke punt. Als ik voor hem sta, kan ik niet meer praten.’

‘Je verstijfde gewoon!’

‘Juist ja. Ik heb een jaar niets van me laten horen, ik schaam me diep. Ik moet nu naar hem toe van hem.’

‘En ga je?’

‘Ja, dat doe ik. Er zit niets anders op. Zou je het heel erg vinden om met me mee te gaan? Ik heb daarnet gezegd dat je mijn verloofde was!’

‘Zo zo..’

‘Ik heb dat nu eenmaal gezegd, dus het ziet er slecht voor me uit als je niet meegaat,’ zei Yaichi.

‘Het maakt mij niet uit. Ik ga wel mee. Laten we het maar als een vervolg van onze Miai beschouwen. Ik heb je zonet ook tegenover mijn vriendin mijn verloofde genoemd. We staan dus gelijk,’ merkte Keiko op. ‘Moeten we niet een cadeautje meenemen?’

‘Misschien wel, ja.’

‘Laten we dan iets lekkers kopen.’

De twee jongelui gingen voor het station een westerse banketbakkerij binnen en kochten een taart. Keiko betaalde. Vervolgens liepen ze een stukje door over de weg naast het station en beklommen een steil pad heuvelopwaarts.

‘Ik waarschuw je van tevoren, ik ben doodsbenauwd voor die leraar, als een kikvors tegenover een slang. Ik kan er niets aan doen.’

‘Dat had ik al begrepen. Ik heb je zonet gadegeslagen.’

‘Ik weet niet wat het is, het gebeurt nu eenmaal. Het zal wel komen omdat hij me vroeger heeft lesgegeven.’

Yaichi vond het zeker vervelend dat hij zo'n slecht figuur had geslagen. Nadat hij zich bij Keiko had verdedigd, vroeg hij: ‘Maak het me een beetje gemakkelijk, alsjeblieft.’

Op het naambordje aan de poort stond: Onuki Shuzo.

‘Als ik dit naambord zag, begon het me voor mijn ogen te draaien. Als ik op het matje geroepen werd, schreeuwde hij altijd tegen me.’

‘Waar was dat dan voor?’

‘Hij trof me met sigaretten aan of mijn resultaten waren slecht, of ik had gespijbeld.’

‘Dat was niet best van je. Je was dus geen wonderkind.’

‘Wonderkind is ook overdreven. Toen ik naar de universiteit ging, werden mijn resultaten wat beter, maar op school deugde ik totaal niet.’

Toen de jongelui bij het portaal met zijn aarden vloer aankwamen, klonk er een stem uit het huis: ‘Kom binnen!’

‘Ga je gang,’ zei de jongen tegen Keiko en ze stapte voor hem uit het portaal in.

Via een smalle gang kwamen ze bij een zitkamer ter grootte van acht matten. Het leek zowel de studeer- als logeerkamer van de heer Onuki te zijn. Net als in het restaurant van daarstraks, waren ook hier de Tamarivier en haar oevers in de verte te zien. In een kleine tuin stonden chrysanten, ze bloeiden met witte bloemen. Het was een rustige, prettige kamer. De oude heer zat aan de andere kant van een rechthoekige tafel. Yaichi en Keiko namen tegenover hem plaats.

‘Hoe heet je?’ vroeg de oude heer aan Keiko.

‘Keiko - geschreven met de karakters voor judasboom en kind.’

Ook Keiko was wat gespannen, net als de jongeman naast haar.

‘Een mooie naam. Keiko, hè? Je bent veel te goed voor Minato.’

‘Inderdaad.’ De jonge man neeg licht het hoofd.

‘Wees goed voor haar.’

‘Jawel.’

‘Ik doorzie mensen met één blik. Ze is een prima partij.’

De oude man goot heet water uit een thermoskan in een theepot, en zette drie theekopjes neer. Hieruit viel op te maken dat de oude leraar zijn vrouw had verloren.

‘Zal ik voor u inschenken?’ Keiko nam de taak over van de oudere heer.

‘Het fruit is in de keuken. Wil je dat voor me halen? Fruitbordjes, vorken en messen, alles ligt in de keukenkast,’ zei de leraar. Keiko stond op en deed wat haar gezegd was. Ze schilde het fruit, deed het op bordjes en diende het op. Enige tijd daarna pakte ze het door hen gekochte lekkers en gaf er westerse thee bij. Terwijl Keiko hier mee bezig was, praatte Yaichi, nog net zo stijfjes van houding, op vrolijke toon met zijn oude leraar. ‘Het lukt me niet, ik kan het niet,’ had hij gezegd, maar zo slecht ging liet niet.

Na een uur vertrokken ze. In het portaal zei de leraar: ‘Ik wil op de bruiloft uitgenodigd worden. Ik zal een woordje spreken.’

‘Heel graag,’ zei Yaichi.

‘Op school heb je niet zoveel bijzonders gepresteerd, maar voor twee dingen moet ik je prijzen. Eén daarvan is dat je op de universiteit je best hebt gedaan, de andere is dat je Keiko hebt gevonden.’

‘Juist ja.’

‘Daar zal ik over praten op je receptie.’

‘Heel graag.’

Yaichi boog enkele malen het hoofd en drong Keiko mee het portaal in. Het was ongeveer half vijf en het werd al wat donkerder om hen heen. Zij aan zij liepen ze de heuvel af. Plotseling daalde de temperatuur en het werd kil.

‘Vond je het vervelend van me dat ik erin toestemde hem op de bruiloft uit te nodigen? Neem het me niet kwalijk, alsjeblieft,’ zei de jongeman.

‘Dat had ik mijn vriendin daarstraks toch ook al beloofd!’

‘Dat je haar op de bruiloft vraagt?’

‘Ja. Maar hoeveel mensen we ook willen uitnodigen, we kunnen ze niet inviteren, omdat er geen echte bruiloft is.’

‘Daar heb je gelijk in,’ zei Yaichi. ‘Maar gesteld dat we een ceremonie houden, zullen we ze dan vragen?’

‘Ja, dan wel.’

‘Als we meneer Onuki en jouw vriendin moeten uitnodigen, zit er haast niets anders op dan te trouwen!’

‘We kunnen er niet meer mee ophouden, hè?’

‘Nee.’

‘Dat zou misschien wel een leuk huwelijk worden!’ Keiko lachte.

‘Een huwelijk, afgedwongen door wie dan wel? Zeker niet uit

vrije wil van ons tweeën.' Ook de jongeman lachte bij die woorden.

'Daar komt het op neer.'

'Net wat je zegt, dat kan heel interessant worden. We hadden een huwelijksbijeenkomst op andermans aandringen, dus als logisch resultaat wordt het huwelijk ook door iemand afgedwongen.'

Daarna liep Yaichi wat langzamer en stelde voor: 'Zullen we samen gaan dineren in de Ginza?'

Ja, ik wil wel met je mee.'

'Wil je een westerse of een Japanse maaltijd?'

'Liever westers.'

'Ik geef de voorkeur aan een Japanse maaltijd, maar laat ik me vanavond bij jou aansluiten. Ga jij dan de volgende keer met mij mee.'

'Uitstekend.'

Daarna zei Keiko: 'Ze zullen zich thuis wel ongerust maken. Ik wil even ergens bellen.'

'Wat ga je ze vertellen?'

'Tja...'

Feitelijk had Keiko geen flauw idee wat ze thuis moest zeggen.

'Wat denk je hiervan? Ik moet ook naar huis bellen, laten we daarom hetzelfde vertellen... Ik heb heel erg mijn twijfels, maar door de andere partij werd zo op een bespreking voor een huwelijk aangedrongen, dat het heel erg moeilijk voor me is om te weigeren. Voorlopig zullen we met elkaar omgaan. Bovendien gaan we misschien ooit trouwen.'

Yaichi vond zijn woorden zelf zeker grappig, hij lachte zorgeloos en luid.

'Dat is idioot,' zei Keiko, 'maar toch zal ik hetzelfde vertellen. Ik kan alles wel beweren als ik me ertoe zet.' Daarna lachte ook Keiko. Een ogenblik kwam haar de beeltenis van de jonge schilder voor de geest, maar op dat moment was deze voor Keiko heel klein en ver. Schouder aan schouder met de jongeman liep Keiko in de richting van het station. Het was voor het eerst dat ze zo naast een man liep. Ze vroeg zich af of ze altijd zo zouden lopen wanneer ze met de jongen trouwde.

Een korte romance

Nagai Tatsuo[*]

(Vertaling Marijke de Jong)

Mag ik u vragen eerst mijn brief te lezen voor u aan het eigenlijke verhaal begint.

‘Ik heb uw brief met de ingesloten postwissel in goede orde ontvangen. Mijn hartelijke dank.

Het is een samenloop van omstandigheden geweest dat ik u mijn trouwring heb toevertrouwd. Het verrassende nieuws dat hij samen met uw verlovingsring een nieuwe bestemming heeft gekregen als kroon, heeft mij eerlijk gezegd niet zozeer geschokt of berouwd als wel geholpen mijn nieuw verworven levenslust te versterken.

Een gouden kroon op een onopvallende plek achter een hoektand is vooral aantrekkelijk als je er een glimp van opvangt in de glimlach van een jonge vrouw van midden twintig. U bent daar zelf een sprekend voorbeeld van. (Uw man heeft zeker ooit al zijn liefde en vakmanschap in die van u gelegd. Neemt u me niet kwalijk, ik zal het niet meer over uw kroon hebben, ook al is het goed bedoeld.) Ik hoop in ieder geval dat die twee ringen, het symbool van uw melancholie en het symbool van mijn nieuwe levenslust, een paar fraaie kiezen opleveren voor de mensen in Tokyo.

Nu ik even stop met schrijven om een sigaret aan te steken, valt me plotseling in dat er in films tegenwoordig geen brieven meer geschreven worden. De opkomst van telegrafie en telefonie heeft de mens weliswaar van een vervelend karwei verlost, maar ik denk met weemoed terug aan die filmscènes waarin een vrouw de pen ter hand neemt en aan die blik in haar ogen, secondenlang, nadat ze de envelop met haar lippen bevochtigd heeft.

* *Nagai Tatsuo (1904-1990). Werd geboren in Tokyo en begon zijn carrière als redakteur, later hoofdredakteur, van het literaire tijdschrift Bungei Shunjū. Na de bezetting van Japan door de geallieerden werd Nagai een tijd lang een publicitair verbod opgelegd wegens zijn rol als journalist tijdens de oorlog. Na de opheffing hiervan in 1947 begon zijn meest vruchtbare pcriode als schrijver. Veel van zijn korte verhalen vertonen een haiku-achtige lichtvoetigheid. Nagai won veel literatuurprijzen.*
‘Aibiki’ kara *(‘Een korte romance’) werd gepubliceerd in 1947. Van hem verscheen nog niet eerder werk in Nederlandse vertaling.*

Wat wilde ik ook weer schrijven. Een tijdlang ben ik volledig uitgeput geweest van het lichamelijke werk waar ik niet aan gewend was, maar nu er een maand voorbij is, ben ik weer helemaal op krachten en beleef ik het leven in de mijn tussen een groep jongeren ten volle ...'

De kamer was helemaal opgeruimd. Een middelgrote reistas met mijn spullen stond in het midden van de alkoof en zo'n twintig, dertig boeken stonden keurig opgestapeld tegen de muur. Op de tafel bij het raam lag de ochtendkrant en voor de kast een stapel beddegoed, netjes opgevouwen, met het kussen erop als gewicht.

Ik ging naar het hoofdgebouw om afscheid te nemen en toen ik terugkwam in mijn troosteloze zes-mats kamer, ontmanteld en ontdaan van menselijk leven, lag het rode katje opgerold naast het kussen te slapen.

'Hé, wat doe jij nou weer hier.' Ik was al gekleed om de deur uit te gaan, maar bij het zien van het diertje raakte ik vertederd. Ik knielde naast het beddegoed neer en aaide het slapende katje zachtjes. Het rolde zich op zijn rug en met zijn ogen nog gesloten begon het te spinnen van welbehagen.

Het woonde nu een maand of drie in het hoofdgebouw en elke dag kwam het een aantal keren bij me langs. Ik liep al tegen de veertig, maar ik had nog nooit in mijn leven een huisdier gehad. Dit was de eerste keer dat ik een kat om me heen had.

Ik hield mijn oor bij de buik van het katje en luisterde een poosje van dichtbij naar het gespin. Toen ging ik mijn schoenen aandoen op de galerij die op de tuin uitkeek en in verbinding stond met het hoofdgebouw. Mijn regenjas nam ik mee. In het hoofdgebouw hadden ze me gezegd dat er regen werd verwacht.

Tijdens mijn afwezigheid kon alles wat ik niet direct nodig had in het hoofdgebouw worden opgeslagen. Mijn voorbereidingen waren daardoor tot een minimum beperkt.

Ik liet de deur op een kier staan, zodat het katje er uit kon. Een dag of drie tevoren had ik mijn broer gezien en hem verteld dat ik nog naar een buitenlandse film wilde gaan, omdat ik voorlopig geen gelegenheid meer zou hebben nu ik de mijnen inging. Deze ochtend was er een brief van hem gekomen.

'Ik kon geen kaartjes krijgen voor *The Best Years of our Lives*. In plaats daarvan stuur ik je kaartjes voor *Brief Encounter*, een Engelse

film die goede kritieken heeft gekregen, en een treinkaartje. Het treinkaartje is voor de exprestrein van morgen. Ik zie je dan op het station, zoals afgesproken.'

Met die brief op zak stapte ik uit op station Shinbashi. Vanaf het moment dat ik in Hodogaya op de trein was gestapt, had ik zitten piekeren wat ik moest doen. Mijn broer had me namelijk twee kaartjes gestuurd voor *Brief Encounter*. Ik wist niet wat voor soort film het was, maar de titel waaronder hij in roulatie was gebracht, *Een korte romance*, maakte me onrustig. Ik voelde me erdoor bespot en geprovoceerd.

Het was wel zeker dat mijn serieuze broertje die twee kaartjes niet had gestuurd om me te plagen, maar voor een vrijgezel van bijna veertig was het toch wel ironisch. Want wat moest ik met dat andere kaartje doen? Terwijl ik de trappen van Shinbashi afliep, besloot ik A. mee te vragen, die op een kantoor achter in de Ginza werkte.

Ik nam me voor het als een grap te brengen: 'Ik heb kaartjes gekregen voor *Brief Encounter* en nu zit ik ermee. Het is natuurlijk dwaasheid dat twee volwassen kerels van onze leeftijd samen naar zo'n film gaan kijken, maar we zullen elkaar voorlopig niet zien, dus ga mee.'

Maar A. was er niet. Goed, dan gaf ik dat kaartje maar weg aan iemand voor de bioscoop. Met dat besluit stak ik de brug over naar de H. bioscoop. Er stonden niet veel mensen in de rij voor het loket. Ik liep er recht op af, maar na een paar stappen bleef ik staan. Er was een stel en verder waren er alleen jonge meisjes. Meteen kwam de gedachte 'man van veertig' bij me op en wist ik me geen houding meer te geven. En dat riep weer een scala van vernederende uitdrukkingen op als 'oud-militair' en 'soldatenuitschot'.

Ik ging het theater binnen. De ouvreuse bracht me naar mijn plaats. De plaats naast me was uiteraard leeg. Alsof ik ze die stoel aanbood, legde ik mijn regenjas en hoed erop neer en haalde opgelucht adem.

'Dwaas! Je hoeft niet met z'n tweeën te gaan als je twee kaartjes hebt. Juist heerlijk, zoveel ruimte. Je denkt nog steeds veel te rechtlijnig.' Het publiek stroomde binnen en vulde de lege plaatsen op. De bel ging en even later flitsten nieuwsbeelden voorbij.

Mijn broer had bij onze laatste ontmoeting gezegd dat het bio-

scoopjournaal altijd zo'n overjarige indruk op hem maakte, zelfs als het laatste nieuws gebracht werd. Wat mij bij de tragische beelden van een noodweer opviel, was dat er niet zoveel verschil was tussen Amerika of Japan. Een Amerikaanse vrouw werd weggeblazen door de storm en wist zich ternauwernood vast te klampen aan een lantarenpaal. Met een vertrokken gezicht lachte ze in de striemende regen als een kind naar de camera. Alsof ze wilde zeggen: zo beleef je nog eens wat.

Toen het nieuws was afgelopen, gingen alle lichten aan. Ik voelde me op een vreemde manier buitengesloten, maar de lichten doofden weer snel en de titel van de film verscheen op het gordijn dat voor de tweede keer werd opgetrokken. Ik ging breeduit zitten met mijn arm op de leuning van de stoel naast me.

Ik had de eerste stoel aan het gangpad. Toen ik aan mijn rechterkant iets tegen me aan voelde duwen en terloops mijn hoofd die kant op draaide, zag ik in het donker iemand ietwat voorovergebogen staan wachten tot ik mijn benen zou intrekken, om er langs te kunnen. Onwillekeurig keek ik de rij stoelen langs, maar de stoel naast mij was de enige die vrij was. Ik wist zeker dat ik het kaartje voor die stoel in mijn zak had zitten. Toch nam ik meteen mijn regenjas en hoed op mijn schoot en deed mijn benen opzij.

Met een hoofdknik glipte de late bezoeker voor me langs. Uit de vage geur van parfum die bleef hangen maakte ik op dat het een westers geklede vrouw was. Toen ze op haar plaats zat hoorde ik de sluiting van een handtas opengaan. Ik kreeg de indruk dat ze een bril opzette. Ook nu ze zat, leek ze me vrij lang voor een vrouw.

Mijn levensfilosofie van het laatste halfjaar kwam me weer in gedachten. Het leven was een en al nieuwe ervaring, dat was zeker. Maar wat had dit dan te betekenen, die vrouw op die stoel?

De eentonige bekentenissen van een alledaagse afgetobde huisvrouw in een sfeer van onbeschrijfelijke treurnis begonnen me mee te trekken. Even bood ik weerstand, maar al snel liet ik me meevoeren.

Ik heb de behoefte noch de vereiste kennis om de plot van de film of mijn indrukken weer te geven. Toen ik er een paar dagen later in de trein aan terugdacht, moest ik opeens denken aan *Aarde*, een roman over het eenvoudige boerenleven, waarvan ik een goedkope uitgave had geleend van een van de jongens onder mijn bevel, toen ik aan het zuidelijk front was gelegerd. Maar de film

ging over de geheime affaire van een naamloze huisvrouw in een provinciestadje en de gevoelens van een oud-militair zijn van geen belang. Toch moet ik bekennen, al is het met tegenzin, dat ik voor het eerst sinds lange tijd onverwachts aan mijn vrouw dacht, die ik een jaar tevoren zonder enig verzet had laten gaan en met wie ik volledig gebroken had. Hoewel niemand mijn gedachten kon raden, voelde ik me er achteraf heel beschaamd over.

De slotscène, waarin de goedhartige echtgenoot zijn vrouw vergaf, gaf me een onbehaaglijk gevoel. Lichamelijk was ze weliswaar op het rechte pad gebleven, maar er was niets dan een leeg omhulsel van haar overgebleven. Misschien deed me dat wel aan mijn vrouw denken. In dit opzicht althans had ik me meer mans getoond.

De film was afgelopen. Blijkbaar was ik in gedachten verzonken blijven zitten, want de vrouw naast me vroeg of ze erlangs mocht. Een excuus stamelend stond ik op. Ik volgde de vrouw en verliet als laatste de zaal. De weersverwachting was correct geweest, een voorjaarsbui blokkeerde als een wit scherm de hoofduitgang. Er stonden een stuk of tien jonge mensen te schuilen.

Ik ging opzij van ze staan en stak een sigaret op. De regen deerde me niet erg, maar ik vond het niet nodig me te haasten. Ook de vrouw nam een sigaret uit een kleine zilveren sigarettenkoker. Haar bewegingen vloeiden soepel in elkaar over. Ze droeg een diepgroen mantelpak en was inderdaad vrij lang. Toen ze opkeek naar de regen zag ik haar profiel en werd ik getroffen door de wimpers van haar licht samengeknepen ogen. De leeftijd van een vrouw is een van die dingen die ik nooit kan schatten, maar ze was zeker nog geen dertig. Misschien was ze vier-, vijfentwintig, misschien ook zevenentwintig.

‘Het houdt voorlopig nog niet op,’ zei ze onverwachts en haar zwarte ogen bewogen mijn kant op.

‘Nee, daar ziet het niet naar uit.’

Ik keek naar de regen die op het asfalt kletterde. Hier en daar liep een paartje gearmd onder een paraplu te midden van de opspattende regendruppels.

‘Het is ook zo dichtbij, ik heb nergens aan gedacht. Dat heb je ervan.’

Er verscheen een speelse lach om haar ogen. Op het mondstuk van haar sigaret zat een spoor van lippenstift. Ik wist niet dat je je lippen in zo'n natuurlijke kleur kon verven.

‘Het is dichtbij, zegt u?’

‘Direct daar.’ Ze wees naar links, nog steeds glimlachend. ‘Naast die antiekzaak op de hoek.’

Ik nam mijn regenjas van mijn arm en hield hem op.

‘Ik heb een regenjas bij me en ik ga toch door naar de Ginza. Zal ik even langs gaan en vragen of ze u op komen halen?’

‘Dat hoeft niet hoor. Ik ben er zo. Ik moet even moed verzamelen en dan ren ik er doorheen. Heus.’

Ze sprak snel en beslist, zonder afwijzend te zijn.

‘Ik ga gewoon zó.’ Ik trok de jas als een fotograaf over mijn hoofd en keek haar lachend aan. De mensen die het einde van de bui afwachtten, namen ons nieuwsgierig op. Met haar hoofd iets scheef lachte de vrouw terug. Kennelijk stelde ik haar op haar gemak.

‘In dat geval... Mag ik dan zo vrij zijn?’ Ze kwam iets dichter naar me toe. ‘Het is het gebouw naast de antiekwinkel. Tandarts Suematsu. Als u het meisje van de receptie wilt vragen om een paraplu en een jas te komen brengen, zou dat heel vriendelijk van u zijn.’

‘Goed. Dan ga ik maar.’

Het deed me genoegen iemand van dienst te zijn met wie ik wel nooit meer een woord zou wisselen. Met grote passen liep ik de regen in. Maar het bleef me een raadsel hoe het met die stoel zat.

Tweehonderd meter verderop, om de hoek bij de antiekwinkel stond een klein gebouw. De praktijk van tandarts Suematsu op de eerste verdieping was makkelijk te vinden. ‘Suematsu Shingo, kaakchirurg; Suematsu Akira, tandarts,’ stond er horizontaal geschreven. Verder werd er vermeld dat de praktijk op zondag gesloten was, en op zaterdag tot twee uur geopend. Natuurlijk, het was zaterdag.

Vlak na de entree was het loket van de receptie, waarachter een meisje van een jaar of achttien, negentien te zien was. Toen ik haar de boodschap overbracht, reageerde ze heel bedaard.

Terwijl ik de deur weer achter me dichttrok, rook ik voor het eerst sinds lange tijd de vertrouwde geur van een tandartspraktijk. Ik liep de trap een paar treden af, toen plotseling van beneden het geluid van de neervallende regen opklonk.

‘Meneer!’

Iemand riep me van boven aan de trap. Het was het meisje van de receptie. Ze stond met twee paraplu's en een oliejas in haar

armen tegen de muur geleund te wachten tot ik weer naar boven zou komen.

‘Als ik wegga, is er helemaal niemand. Zou u het erg vinden om hier even te wachten tot we terug zijn?’

‘O, nee hoor. Gaat u maar.’

Ze dacht zeker dat ik een kennis was van de vrouw. Was dat rustige meisje niet al te goed van vertrouwen? Ik vond haar onverstoorbaarheid hartverwarmend. Op mijn gemak liep ik op en neer voor de deur van de praktijk.

Vanuit de richting van de trap klonk de opgewekte stem van de vrouw. ‘Wat een regen, het houdt maar niet op. Wanneer begon het eigenlijk?’ En voor de tweede keer keken haar ogen mij van dichtbij aan.

‘O hemel, ik bezorg u wel een hoop last. Wat is juffrouw Tateno toch onnadenkend, dat ze u gevraagd heeft om op de praktijk te letten. Komt u toch binnen, nu u al die moeite gedaan heeft. Even maar. Nietwaar, juffrouw Tateno, het zou raar zijn om hem zo te laten gaan.’ Al pratende ging ze me voor naar binnen, zonder me gelegenheid te geven om te reageren.

‘Vreemd eigenlijk, om dat raar te vinden.’ Ze schoot in de lach en opende nog een deur, naar een keurige wachtkamer met plaats voor drie of vier mensen.

‘Gaat u zitten, ik kom zo.’

Ik deed mijn drijfnatte jas uit en nam plaats op de bank. In de stilte van de kamer drong vaag het geluid van stromend water door en van het kammen van haar.

‘Zal ik de koffie uit de thermoskan geven? Ja, laat ik dat maar doen. Het is wel niet zoals het hoort, maar goed. Neem jij ook.’ Ze sprak zo rustig en zacht dat het wel de stem van iemand anders leek.

‘Het was een hele sombere, zwaarmoedige film. Ik ben bekaf.’ Ik hoorde het dopje van de koffiemelk opengaan.

‘Het was wel interessant, maar ik vraag me af wat een jonger iemand ervan zou vinden.’

Juffrouw Tateno kwam de kamer in met een dienblad met koffie. Ze had in de tussentijd haar uniform voor haar gewone kleren omgewisseld, waardoor ze een stuk levendiger overkwam. Ook de kamer kreeg meteen een huiselijker sfeer.

‘Het spijt me dat ik u zolang heb laten wachten.’ De vrouw droeg een soort blouse met korte mouwen in een zacht, helder

azuurblauw. (Ik heb de kleuren van de zee uitgebreid bestudeerd.) De broche op haar borst was een witte, ivoren bloem in een zetting van goud. Ik stond op en maakte een buiging.

'In *Brief Encounter* regende het ook al zo hard.'

'Ja, en die dokter leek wel wat op mij.'

'Misschien is het wel prettig om je zo nat te laten regenen.' Met een soepele beweging ging ze op de stoel tegenover me zitten. Als iemand haar een compliment zou maken over haar lichte teint, zou ze vast iets zeggen als: 'Oh? Maar dat is niet mijn verdienste. Dat heb ik dan aan mijn vader en moeder te danken.' Maar haar kapsel bijvoorbeeld, goed verzorgd als het was, zat hier en daar opzettelijk wat in de war, als om ergens af te wijken van de vaste regel, waardoor de schoonheid van haar nek beter uitkwam. En omdat die stijl aan heel haar verschijning viel af te lezen, zal ze ook de nodige zorg besteed hebben aan haar nagenoeg ongepoederde blanke huid.

'Ga je boodschappen doen, in die regen?' zei ze en wierp een vriendelijke blik over mijn schouder heen. 'Nou, ga dan maar alvast. Ik blijf nog even zitten met deze meneer en dan sluit ik wel af.' Juffrouw Tateno, die achter mij stond, zei niets terug maar ik merkte dat ze de kamer uitging. De vrouw stond op en liep haar achterna.

'Het spijt me dat ik vandaag zo lelijk tegen je ben geweest.'

'O, dat geeft niet, hoor.'

'Maak je maar geen zorgen, ik ben weer helemaal opgeknapt. Maandag vroeg ben ik er weer, met een vrolijk gezicht.' Ze lachte. 'Bye-bye.' Ik kreeg de indruk dat ze het meisje bij de hand had gepakt, om het goed te maken. Haar 'bye-bye' had een mooie, hoge klank.

'Er was iets vervelends gebeurd, en ik voelde me zo ellendig. Ik ben de bioscoop ingerend, maar wat een sombere film, vreselijk.' Ze was weer komen zitten en met neergeslagen blik bood ze me een sigaret aan uit haar zilveren koker en nam er daarna zelf een. Ik vroeg me af wat er gebeurd was, maar ik kon er moeilijk naar vragen, dus leidde ik het gesprek naar wat voor mij nog steeds een mysterie was.

'Ik had twee kaartjes gekregen voor de film, maar ik wist niet wat ik met dat tweede kaartje moest doen. Ik voelde me zo hulpeloos.'

'U had uw vrouw toch mee kunnen nemen?'

Dit was een moeilijk onderwerp voor me.

‘Tja, eerlijk gezegd...’ In mijn verwarring kon ik alleen een paar woorden stamelen.

‘Neemt u me niet kwalijk, maar bent u soms militair geweest, bij de marine misschien?’

‘Ja, inderdaad.’

‘Ik had twee familieleden bij de marine. En ik was zelf twee, drie jaar geleden nogal populair bij de jonge officieren.’

Maar ik wilde geen gesprekken over het verleden.

‘En wat heeft u met dat andere kaartje gedaan?’

‘Ik wilde een kennis vragen - een man, uiteraard - maar hij was er niet en toen ben ik uiteindelijk alleen gegaan.’

‘Wat jammer. Vooral bij *Brief Encounter*.’

‘Maar daardoor zit ik nu wel met u aan de koffie. Hoe komt het eigenlijk dat u op die plaats bent gaan zitten?’

‘Op die plaats?’ Verbaasd trok ze haar wenkbrauwen op. ‘Ach, natuurlijk. Ik ben op de verkeerde plaats gaan zitten. Wat dom van me.’ Voor de eerste keer bespeurde ik iets kokets in haar gedrag.

‘Ik voelde me wel zeer vereerd.’

‘Ik was wat uit m'n doen, er was immers iets vervelends gebeurd. Er was geen ouvreuse en het was donker. Ik ga er vaak heen, omdat het zo dichtbij is en ik dacht dat daar ergens mijn plaats moest zijn. Bovendien ben ik een beetje bijziend.’

‘Oh. zit het zo.’ Alles werd me duidelijk. Ook dat een lichte vorm van bijziendheid vrouwenogen iets heel verleidelijks geeft.

‘De regen neemt al wat af. U had iets te doen in de Ginza?’

‘Niets belangrijks.’ Ik keek ook door het raam naar de regen.

‘Als u geen haast heeft, kunt u gerust een poosje blijven zitten. Ik heb ook niet echt iets te doen.’

‘Ik ga morgen op reis.’

‘Daar benijd ik u om. Waar naartoe?’

‘Ik ga voor een tijd naar Kyūshū.’

‘Wat is het toch een voordeel om een man te zijn. Voor zaken?’

‘Van zaken word je niet rijk, zoals ze zeggen. Nee, om te werken. Ik wilde eens in een kolenmijn gaan werken.’

‘Oh?’

‘Sinds mijn tijd als militair heb ik van alles aangepakt om aan de kost te komen. Ik ben tot de conclusie gekomen dat dat niet zo'n probleem is, als het er alleen om gaat in leven te blijven. Maar daarbuiten vind ik het gewone leven heel vreemd, nu ik zon-

der militaire oogkleppen op om me heen kijk. Vanaf het moment dat ik 's ochtends opsta tot ik ga slapen is alles zo adembenemend nieuw.

‘Was u kapitein-luitenant-ter-zee?’

‘Aan het eind van de oorlog was ik luitenant-ter-zee. Op dat gebied heb ik het niet zo ver gebracht.’ Ik sprak snel. Ik wilde het verleden laten rusten.

‘Er komt vaak een katje bij me op mijn kamer, dat is zo leuk. Ik heb altijd een hekel gehad aan katten om hun ongenaakbaar en eigenzinnig karakter, maar als ik nu dat katje bekijk, vind ik het een wonder dat zoiets bestaat. Hij verveelt zich nooit. Zelfs de bewegingen van zijn eigen staart zijn nieuw voor hem. Als het die gevoeligheid een jaar of vier, vijf zou houden, dan was een kat een bijzonder dier.’

‘Ja, inderdaad. Maar ze worden altijd zo vadsig als ze ouder worden. Tot voor kort had ik ook drie katten. Maar op een gegeven moment vond ik het als kinderloze vrouw van slechte smaak getuigen om met katten te dwepen en heb ik ze weggedaan.’

‘Voor ik oud en vadsig word wil ik ook zoveel mogelijk meemaken. Ik heb er haast mee.’

‘Gaat u daarom in een kolenmijn werken?’

‘Ik wil de oud-militair in me uitdrijven, voor zover dat gaat.’

‘Dan gaat u zeker ook bij de communistische partij en bij de arbeidersbeweging?’

‘Misschien wel. Maar op het moment doet de communistische partij me teveel aan het leger denken. Ze hebben beiden geen respect voor de mens als individu.’

Ik kreeg het gevoel dat ze me zat uit te horen. Daarom zei ik:

‘Zo'n leven als harmonieus echtpaar, samen in een mooie praktijk, dat is voor iemand als ik haast een sprookje.’

‘Een sprookje ... Zo was het wel, in het begin.’

Ze keek me aan met die verwarrende ogen van haar, maar sloeg direct haar blik weer neer en haar manier van doen veranderde abrupt. Ze leek niet van zins in te gaan op mijn toespeling.

‘Het is altijd even druk en rotte kiezen behandelen is niet bepaald interessant. Als ik niet af en toe een correctie te doen heb of een moeilijke brug, is het erg benauwend. Ik zou wel graag iets moois willen maken met een heleboel platina en goud.’

Dat herinnerde me aan mijn boodschap in de Ginza. Een ogenblik aarzelde ik, maar haalde toen een klein, in papier gewikkeld

voorwerp uit mijn zak. Ik had het die ochtend, bij het opruimen van mijn kamer, ontdekt in de la van mijn werktafel.

‘Ik overval u misschien, maar kan dit u van nut zijn?’

De onnadrukkelijk gemanicuurde vingers namen het pakje op van mijn handpalm. Er kwam een trouwring uit te voorschijn. Nerveus gaf ik uitleg.

‘Ik vond hem vanochtend, toen ik mijn kamer aan het opruimen was. Ik was van plan in de Ginza naar een opkoper te gaan. Ik weet dat het stijlvoller zou zijn om hem bijvoorbeeld vanaf de Kachidoki brug in het water te laten vallen, maar aangezien ik van nature niet zo'n romantisch type ben, zet ik hem liever om in klinkende munt.’

‘Ik wil hem wel van u overnemen, maar weet u het zeker?’

‘Sinds een jaar, nee, al veel langer heeft hij voor mij geen nut meer. En het gaat me niet om het geld,’ voegde ik toe, toen ik een sombere schaduw over haar gelaat zag vallen. Met de welving van haar nek tegen de rug van de stoel geleund, keerde ze haar gezicht naar het raam en draaide de ring lusteloos rond in haar hand.

‘Het is nog geen vier gram, denk ik. Ik maak het wel in orde voor u.... Het regent niet meer.’ Gegeneerd keek ik ook naar buiten, waar een bleekgele zon doorbrak. Het was tijd om te gaan. De hand met de ring viel slap neer en ze zuchtte diep, waardoor er in haar blouse plotseling twee knopjes tot leven kwamen. Toen draaide ze haar hoofd, nog steeds gesteund door de stoel, met een snelle beweging naar me toe, als om iets van zich af te schudden.

‘Neemt u me niet kwalijk dat ik zo in gedachten verzonken ben. Weet u wat?’ Ze boog zich naar voren en haar gezicht kwam glimlachend dichterbij. ‘Als ik het druk heb eet ik meestal hier, bij een restaurantje in de buurt. Ik heb daar een voorraad rijst liggen. Ik wilde er vandaag ook wat gaan eten voor ik naar huis ga. Heeft u zin om mee te gaan?’

Zonder mijn antwoord af te wachten nam ze haar handtas van het tafeltje. ‘De goudprijs wisselt met de dag. Ik geef u in elk geval alvast duizend yen. Maar zaken zijn zaken. Zodra ik het juiste bedrag weet, stuur ik het restant naar de mijn.’

De oprechte toon van haar woordenvloed stelde me weer wat op mijn gemak. Ik wachtte op haar in de gang. Ze kwam al snel naar buiten, met fris gestifte lippen. De deur van de praktijk viel met een klik in het slot. In het licht van een meiavond na een regenbui liepen we de brug over naar de Ginza. Op zulke momen-

ten sta ik niet stil bij een begrip als nieuwe levenslust.

Ze wisselde met zachte stem enkele vriendelijke woorden met de restauranthouder en nam tegenover me plaats.

‘Ze zeggen dat bier er niet bij past, maar goed.’ We toastten.

‘Is uw echtgenoot er niet vandaag?’ Haar opmerking over het bier had me de vraag ontlokt die me al langer bezig hield.

‘Mijn echtgenoot? Oh, dat zit wel goed.’ Terwijl ze me bijschonk, of liever gezegd door me bij te schenken, wist ze mijn vraag te ontwijken.

‘Bent u lang aan het front geweest?’

‘Zo'n twee jaar, van de ene plek naar de andere.’

‘En een jaar na uw terugkomst bent u van uw vrouw gescheiden.’

‘Toen ik terugkwam had ik alles meteen door. Het was niet leuk, maar het verlangen om een streep te zetten onder het verleden was zo sterk dat ik volledig met haar gebroken heb. Maar ik vind dit geen prettig onderwerp.’

‘Het spijt me. Maar die laatste scène in *Brief Encounter*, waarin die man zijn vrouw vergeeft, weet u nog? Dat houdt me bezig. Als ik eraan denk hoe dat echtpaar de jaren erna zal doorbrengen, word ik heel somber. Zo kwam ik erop. Maar genoeg erover.’ Dat einde was inderdaad geen einde. Maar verder wil ik het maar aan de filmcritici overlaten.

‘Ik kan niet zeggen dat het soldatenleven iets heeft opgeleverd. Maar bij een zonsondergang als vandaag kunnen wij Japanners, met onze onuitroeibare eilandersmentaliteit, terugdenken aan een zonsondergang op Java of Luzon. En een zonsopgang zal velen van ons herinneren aan ochtenden ergens op het vasteland. Terwijl we ons land bewerken of onze boten roeien. Dat is misschien de enige genoegdoening.’

‘Mannen hebben het maar goed.’ Met haar lange wimpers neergeslagen staarde ze naar de glinsterende belletjes die opborrelden van de bodem van haar bierglas. Op bepaalde momenten dreigt het gevaar dat zulke vrouwelijke poses al te veel indruk maken.

‘O ja, ik moet u nog om uw adres in Kyūshū vragen.’ Ik haalde mijn portefeuille uit mijn binnenzak. Met mijn portefeuille kwam een strookje papier mee. De vrouw deed haar handtas open.

‘Ik heb wel een vulpen.’

‘Dank u.’ Gedachteloos draaide ik het strookje papier om. Het was het ongebruikte kaartje.

‘Ja, dat is goed! Schrijft u het op de achterkant.’

We keken elkaar aan en lachten. Met haar slanke vulpen schreef ik het adres van de mijn en de naam van mijn slaapzaal op het kaartje.

‘In de tijd dat ik in het zuiden aan het front zat, droegen alle jongens onder mijn bevel een foto bij zich van hun vriendin, verloofde of jonge bruid en als ze even een vrij moment hadden, haalden ze die tevoorschijn om ernaar te kijken of er bij de anderen mee te pronken. Vreemd genoeg leidde die gewoonte ertoe dat ze geleidelijk aan het echte gezicht van dat meisje vergaten.’

Ze zei niets.

‘Iemand begon dan van: “O jee! Hoe ziet mijn vrouwtje er in werkelijkheid ook weer uit?” En dan ontstond een heel geroezemoes: “Nu je het zegt, ik herinner me het gezicht van mijn verloofde ook niet meer. Wees eens stil allemaal, dan doe ik mijn ogen even dicht om me haar voor de geest te halen.” Het gebeurde iedere keer weer.’

‘Wat interessant.’

‘Hoe moet ik het zeggen, er is onophoudelijk een mechanisme in werking om de schoonheid van een vrouw te idealiseren, zodat er langzamerhand een fantasiebeeld ontstaat dat ver afstaat van de werkelijke persoon. Dat gebeurt zelfs nog op mijn leeftijd.’

‘Mag ik u vragen dat ook met uw beeld van mij te doen?

Ze glimlachte charmant, haar hoofd iets schuin gehouden.

‘Misschien gebeurt dat wel.’ Geamuseerd beantwoordde ik haar blik langer dan anders.

Op station Tokyo scheidden onze wegen, zij nam de Chuo-lijn en ik de Yokosuka-lijn. De volgende dag vertrok ik naar Kyūsū.

Ongeveer een maand later kreeg ik een aangetekende brief van haar. Hieronder volgt de inhoud.

‘Eerst onze zakelijke overeenkomst.

De ingesloten postwissel betreft het bedrag dat u nog tegoed had voor het voorwerp dat u bij mij heeft achtergelaten. Ik heb navraag gedaan bij mijn vaste handelaar en zijn prijsopgave overgenomen. Het voorwerp in kwestie heeft al een nieuwe bestemming gekregen, als kroon voor een tweede molaar bij een jongedame. Ze treedt eerdaags in het huwelijk en is een echte schoonheid. De premolaar er direct naast krijgt een platina kroon. Daarvoor gebruik ik mijn eigen verlovingsring.

De dag dat ik u door een vreemde lotsbeschikking ontmoet heb, was namelijk de dag dat ik besloot om, na een lange periode van problemen, te gaan scheiden. De reden is het bekende verhaal, dus dat laat ik verder aan uw verbeelding over. Ik had eerst wel mijn bedenkingen om voor de kronen van een aanstaande jonge bruid twee ongeluksringen te gebruiken, maar daarna bedacht ik dat het juist geluk zou brengen in haar nieuwe leven en heb ik besloten het toch te doen.

Ik ben de hele dag hard aan het werk. Het is echt een nieuwe ervaring om niet iemands vrouw te zijn. Ik neem aan dat het u wel goed gaat. En ik wens u nog veel goeds toe.

P.S. Heeft u al neigingen om uw beeld van mij te idealiseren?'

De brief die ik u aan het begin heb laten lezen was mijn antwoord aan haar.

Dit was het hele verhaal. Het zou me buitengewoon veel genoegen doen als er lezers zijn die nog eens naar het begin willen teruggaan om mijn brief over te lezen.

Schreeuwen in de nacht

Oë Kenzaburo[*]

(Vertaling Jacques van Westerhoven)

1. Les Amis

Eens, in een tijd van angst, toen iedereen wanhopig wachtte op redding die maar niet wilde komen, verhief iemand zijn stem en schreeuwde om die verre hulp, en ieder die dat hoorde vroeg zich af of die schreeuw niet van hemzelf afkomstig was. Dat schrijft een Franse filosoof die zelf zo'n tijd van angst overleefde.[1]

Ook wanneer de mensheid niet wordt geteisterd door oorlog, overstroming, pest of aardbeving, ook in zulke tijden van rust, zijn er hier en daar op deze wereld mensen die zonder dat ze daar een bepaalde reden voor kunnen geven toch angst voelen. Ze houden zich stil en van iedereen afzijdig, maar net als in een tijd van angst vragen ze zich bij het horen van één angstschreeuw al af of zij die niet zelf hebben geslaakt. En in de oren van mensen die voor angst gevoelig zijn, klinken zulke schreeuwen bijna ononderbroken door. Het is alweer een hele tijd geleden, maar ooit behoorde ook ik tot degenen die zulke schreeuwen horen. Ik was twintig en woonde met twee kameraden van ongeveer dezelfde leeftijd bij een jonge Amerikaan in huis. Dat waren de ‘gouden jaren’ van mijn jeugd.

Ik kan hier misschien beter uitleggen dat het voor ons alledrie, mijzelf inbegrepen, de eerste keer was dat we die gouden jaren meemaakten. Ook de jonge Amerikaan genoot ontzettend van ons gemeenschappelijke bestaan. In het huis waar we met z'n allen woonden, heersten vrolijkheid, plezier en tevredenheid.

We zouden gezamenlijk een oceaanreis maken op het zeiljacht Les Amis, dat toen voor de prijs van vijfduizend dollar in aanbouw was. Die belofte was ons gedaan, maar dat genoegen lag nog in het verschiet. Een reëel genoegen, een soort vervulde belofte, was dat

* *Oë Kenzaburo*, Schreeuwen in de nacht, *verschijnt in het najaar bij Meulenhoff. Dit fragment is het begin van de roman*.

1 *Jean-Paul Sartre in zijn voorwoord op* la Fin de l'espoir *van Juan Hermanos (1950): ‘Une voix sans visage, sans nom qui criait pour tous: en ces temps de peur nous attendions tous une aide lointaine, un secours qui tardait et chacun se demandait s'il n'avait pas entendu sa propre voix.’ Herdrukt in* Situations, *VI (1964)*.

we de beschikking hadden over een luxueuze witte Jaguar. Wanneer de jonge Amerikaan zonder ons op reis ging of wanneer hij wegens zijn ziekte het huis niet uit kon, mochten wij drieën vrijelijk die peperdure auto gebruiken. Er zullen toentertijd misschien nog wel een of twee witte Jaguars met spaakwielen in Tokio hebben rondgereden, maar om het onderscheid met alle andere Jaguars volledig duidelijk te maken, noemden we de onze op zijn Frans ‘Zjaguár’. Elk sukkelig Renaultje dat onze Zjaguár tegenkwam liet van pure schaamte over zijn eigen armzalige voorkomen een jaloerse scheet uitlaatgassen en maakte zich ijlings uit de voeten. Wie mocht opmerken dat onze genoegens veel te materialistisch waren, wil ik in overweging geven dat we door ons onder de hoede van die jonge Amerikaan te stellen erin waren geslaagd om de knellende banden met onze families volledig te verbreken. En dat was een psychologisch genoegen. Niet dat we voordien zo vreselijk veel met onze familieleden te maken hadden gehad, maar totale vrijheid wilde heel wat zeggen, vooral op onze leeftijd...

Desalniettemin kon ik me niet onttrekken aan een ondefinieerbare angst. Het was geen onophoudelijke angst, geen donkere, door de zomerregens gezwollen modderstroom die zich brullend een weg baande door de wildernis van mijn bewustzijn. Nee, slechts af en toe, plotseling en als bij toeval, maar met een onvermijdelijkheid die bij nader inzien zo hard als een pantser bleek, verrees daar voor mijn ogen een duisternis, een muur die me de weg versperde. En niet alleen mij, maar ook de twee Japanners en de jonge Amerikaan die samen met mij de bemanning van Les Amis vormden.

Neem bijvoorbeeld die zomeravond kort nadat we ons gemeenschappelijke huishouden waren begonnen. Omdat de Amerikaan met de Jaguar op zakenreis was, hadden wij drieën de trein naar de Shonan-streek ten zuiden van Yokohama genomen, maar toen we eenmaal op zo'n badstrand waren, kregen we er meteen de pest aan. Om te ontsnappen aan de dagjesmensen, aan klonten pijnbomenhars, verf, zand en pislucht, waren we een duinweg opgeklommen, en toen we een bocht omsloegen, was er net een ongeluk gebeurd. Hoewel er op die plek wonderlijk weinig verkeer was zonder de hitte en het verre geroezemoes van mensenstemmen had er de weemoedige sfeer gehangen van een badplaats op een winteravond -, worstelde daar een stoere jonge vent met de dood. Hij was niet op weg geweest naar het strand, want zijn motorfiets

was beladen met glasplaten, en daarmee was hij in volle vaart tegen een vrachtauto opgevlogen, zo absurd groot dat hij ontworpen leek om de indruk van een olifant te wekken. Als een rode doorn stak de jongen tussen de met modderpegels behangen motorkap van de vrachtauto en de motorfiets die hem had verraden. Hij zat onder het bloed. Vanuit zijn rode rug, die zichtbaar was door zijn wijd opengereten leren jack, stak een dichte rij lange scherpe glassplinters omhoog, zodat hij op een jonge stegosaurus leek met glazen rugschilden die met een zwarte, bijna natte glans in het zachte, zoete avondzonlicht glommen.

Het wegdek was gedrenkt in een werkelijk onvoorstelbare hoeveelheid bloed. In een kleine holte had zich een plas gevormd waarop stof dreef dat snel zwart en zwaar werd en zonk, waarna de nauwelijks waarneembare wind weer een nieuw laagje stof over de plas blies. Het voortdurende krijsen van de zeevogels leek van vlak boven ons hoofd te komen. Toen de chauffeur van de vrachtauto en zijn puisterige bijrijder de jongen vrij trokken, merkten ze dat hij nog niet dood was. Hij was een jaar of achttien, negentien, met een mooi voorhoofd; zijn benen leken in de botsing te zijn gekrompen. Bloed en stof, op vreemde manier opgedroogd, kleefden aan zijn nek. Hij was stervende.

De jongen lag met één wang tegen het wegdek, ontelbare glasscherven rechtop in zijn rug, en om hem heen, zuchtend en verslagen, stonden de twee vrachtrijders, mijn twee kameraden en ik, en een man van middelbare leeftijd in een rode Benz die na ons was gearriveerd, en al die tijd bleef het bloed maar stromen, zodat we af en toe een stapje terug moesten doen om er niet door te worden besmeurd.

‘Kunt u hem niet in úw auto naar het ziekenhuis brengen?’ vroeg de chauffeur van de vrachtauto aan de man met de Benz. In onze wagen gaat hij dood. Die rammelt zo ontzettend dat hij al zijn bloed verliest.’

De man perste zijn met spuug bevochtigde lippen op elkaar, fronste zijn wenkbrauwen, glimlachte op een rare manier die zijn hele gezicht in de rimpels zette, en schuifelde stilletjes achteruit naar zijn auto. ‘Kom nou,’ zei hij op zakelijke toon. ‘Mijn hele auto wordt smerig.’

Dat maakte mijn vrienden en mij razend. Zonder aandacht te besteden aan het verweer, het gevloek, en ten slotte de onwillige berusting van de man met de Benz, droegen we de zieltogende

jongen - onze broer, zo dachten we op dat moment over hem - naar de auto en installeerden ons met hem op de achterbank. Onmiddellijk verspreidde zich een geur van bloed in het interieur met zijn exquise kastanjekleurige houtwerk en bekleding van wijnrood fluweel. De Benz zette zich noodgedwongen in beweging.

‘Ik neem dit niet! Ik geef jullie aan wegens huisvredebreuk!’ sputterde de onfortuinlijke eigenaar tijdens de rit.

We zaten met z'n drieën naast elkaar en de jongen lag met zijn gezicht naar beneden op onze knieën. Terwijl we hem met onze armen ondersteunden, smaakten we een soort tedere voldoening, vooral toen de auto zich een weg baande door de drommen badgasten die met hun stomme, bruinverbrande gezichten door de ruiten gluurden om dan onthutst en meewarig terug te deinzen. We voelden ons als vier kameraden terug van de oorlog, en het bloed dat onze schoenen nat maakte was het bloed van ons allevier. Uit de diepste wonde in de slaap van de jongen gutste zoveel bloed dat het wijnrode fluweel helemaal zwart kleurde. Toen we het badstrand voorbij waren, was het troosteloze kustlandschap buiten het raam van de nu hard rijdende auto eveneens zwart. Het was nacht.

Opeens trok er een rilling door het lichaam van de jongen; een korte, zachte schreeuw, het was niet duidelijk van wie, priemde als een doorn in de zware, zure bloedlucht die in de auto hing. Het ding dat steeds zwaarder op onze knieën drukte, was al geen levend lichaam meer. Plotseling beefden we van angst. Elk van ons voelde zich alsof hij zelf was doodgegaan. Het almaar zwaarder wegende lijk hobbelde van onze onhandig verstijfde knieën en gleed op onze schoenen. De glassplinters in de dode rug sneden door onze broekspijpen en kerfden lichtjes in onze huid.

Zodra hij de schreeuw hoorde die klonk op het moment dat de jongen stierf, had de man achter het stuur op de rem getrapt. Als Indianen sprongen we één voor één uit de vaart minderende Benz en renden zo hard we konden in de richting van de donkere duinen. Het was een plek waar niemand ooit ging zwemmen vanwege de sterke zuiging van het getij; het enige teken van mensenleven was het vage geluid van verre stemmen. Toen we na een eindje te hebben gerend nog eens omkeken, zagen we dat de man in de auto was blijven zitten en zich nu in grote paniek had omgedraaid naar het lijk op de vloer bij de achterbank. Het leek alsof hij vroeg: ‘Hee jij, ben je dood? Hee jij daar, je bent toch zeker niet doodge-

gaan in iemand anders zijn auto?'

Toen we nog een eindje verder renden, zagen we voor ons een klein zwart vogeltje recht als een steen in het donkere, eenzame zeeoppervlak duiken waaronder die gevaarlijke stroming schuilging. Alsof dat het teken was waarop we hadden gewacht, bleven we staan om op adem te komen. De jongste en tevens de gevoeligste van ons drieën kon nog net benepen uitbrengen: 'Zagen jullie op het moment dat hij stierf iets zwarts door de auto zweven? Het was zwart en doorzichtig, een soort schaduw, en het had iets weg van een duif. Hebben jullie dat niet gezien?'

'En jij denkt dat dat zijn ziel was?' vroeg mijn andere vriend. 'Dan is die zwarte vogel die net in zee dook hem geweest. Een twintigste-eeuwse Yamato Takeru!'[2]

Zijn woorden waren koel en spottend, maar de spanning in zijn stem en gelaatsuitdrukking verrieden dat hij bang was. Ikzelf had het gevoel gehad alsof er op het moment van die krampachtige rilling en die schreeuw een doorzichtige zwarte schaduw door deze wereld was geschoten. Alleen de gedachte aan de dood deed me al huiveren van angst; mijn eigen gezonde, jeugdige lichaam kwam me als volledig zinloos voor. In diepe stilte liepen we het duin af naar het water om het bloed van onze broek en schoenen te wassen. Van voorbij het donkere bos van acacia's en pijnbomen op het duin dat ons van de weg scheidde, klonk het roepen en toeteren van de man, die zich in de nabijheid van de dode jongen geen raad leek te weten. Het rumoer uit de richting van het badstrand zwol aan of stierf weg met de wind. Eigenlijk waren de verontwaardigde weeklachten van de eigenaar van de Benz volslagen belachelijk, maar we waren alledrie zo zwaar gedeprimeerd dat we zelfs niet de moed hadden om te joelen of te schelden. Wie zich het eerst uitkleedde weet ik niet, maar uiteindelijk doken we allemaal naakt het gevaarlijke water in. Een wilde zwempartij werd het niet: met ingehouden adem keken we naar de lichten van een in de verte opgedoemd schip en droomden vaag over de dag dat ons zeiljacht voltooid zou zijn. Af en toe, zonder een bepaalde reden, vloeide er een traan die onmiddellijk door de zee werd weggewassen. We waren die dag naar Shônan gegaan om te zien hoe ver de scheepswerf met de bouw van het jacht was gevorderd. Het had spiernaakt in de zon liggen blinken, met zijn ingevette kiel

2 *Een legendarische held (4e eeuw?) die na zijn dood in een witte vogel veranderde en zo zijn graf uit vloog.*

omhoog, glimmend als de romp van een koe die bij de slager in de koelcel hangt...

Nu ik op deze gebeurtenissen terugkijk, vraag ik me af of dat ongeluk, het lijk, de kastanjebruin en wijnrood gedecoreerde auto, soms niet meer waren dan een serie fata morgana's - tekenen die alleen waren verschenen om een voorgevoel van angst in me op te wekken. Maar die korte, zachte schreeuw, de schaduw van die zwart doorschijnende duif die door het naar bloed ruikende duister scheerde, die bestonden toen echt, en ik voel dat ze nu nog steeds in me bestaan. Zoals droge zandkorrels die zich na een strandwandeling als vlooien vastzetten en jeuken aan je natte voeten, zoals het strand en de zee, zoals slecht bevriende vissersboten die elkaar op het droge met de rug liggen aan te kijken, zo voel ik dat ze bestaan.

Dat was de manier waarop de zachte, vlugge tentakels van de angst soms over me heen streken.

Maar laat ik eerst uitleggen hoe ik ertoe was gekomen met Darius Serbezov, die jonge Amerikaan, en mijn twee vrienden samen te gaan wonen. Ik kan niet zeggen dat ik toentertijd iemand was met een uitgesproken individuele persoonlijkheid. Daar is sindsdien niets aan veranderd, maar ik heb nu een verleden achter me, en daarover wil ik vertellen. In elk geval, in al die twintig jaar van mijn leven was me nog nooit iets speciaals overkomen - misschien dat je dat het kenmerkende van mijn persoonlijkheid zou kunnen noemen. Ik studeerde Franse letterkunde aan de universiteit, en in mijn vakgroep waren er drommen studenten die net als ik de staart van een vreedzaam, zorgeloos verleden achter zich aan sleepten en verveeld maar naarstig door hun Franse dictionaires bladerden - van zo'n tijd was ik een kind.

Zeker, toen ik nog een kind was, woedde er oorlog; dat was een abnormale tijd, een tijd met persoonlijkheid. Maar het zaad dat uitgroeide tot mijzelf en mijn bewuste denken bepaalde, sproot op in vredestijd, in een hygiënische, onschadelijke, gepasteuriseerde democratie. Het was een verleden zo glad en plat en nietszeggend als een roeispaan, en ik had een voorgevoel dat ook heden en toekomst in roeispaanvorm zouden komen en gaan. Gedurende dat uiterst vredige, alledaagse leventje werd ik soms overvallen door angst. Maar wat was het voor angst? Was het de angst dat mijn rustig voortkabbelende, alledaagse bestaan op een goede dag op-

eens zou moeten wijken voor geweld, rampspoed, afscheid en vernedering? Was dat waar ik bang voor was? Lag de zaak andersom en was het de angst dat dit bestaan zou blijven doorkabbelen tot seniele ouderdom en dood? Of was het gewoon typisch voor een twintigjarige 'in de gouden jaren' van zijn jeugd? Hoe het ook zij, van tijd tot tijd werd ik door die angst overvallen.

Als er in mijn verleden al iets bestond dat je individueel kunt noemen, was het de obsessie die ik dat jaar voor het eerst probeerde te overwinnen. Dat woord, 'obsessie', roept beelden op van stormachtige activiteiten, maar de mijne leek daar absoluut niet op. Het is het verhaal van een ander, absurd helletje, en het leidde me naar Darius Serbezov...

Op een wintermiddag in mijn laatste jaar op de middelbare school zat ik *Daphnis en Chloë*[3] te lezen, toen ik opeens een waanzinnige aanval kreeg van seksuele razernij (en dat met mijn kleine, uitgeputte penis bang weggekropen in mijn gymbroek). Aangevuurd door het gevoel dat ik een ontzettend belangrijke missie te vervullen had, vertrok ik naar de hoer die helemaal alleen in een hut woonde die ze had gebouwd in een met gras overwoekerde holte achter het schoolgebouw. Ze hoorde zogezegd bij de school; de enigen die wisten dat ze een hoer was, waren wij leerlingen.

Net als de fantomen van mijn slapeloze nachten hield ze een geslacht als een vleesetende plant verborgen; als een kikker hapte ze me op, en zoals een kikker zijn maag omkeert, zo spuugde ze me weer uit. Die geslachtsdaad was niet meer dan één veeg door een uitgedroogde rubberbuis, geplant in een harig gat dat was uitgesneden in een houten blok. Dat was alles, het had niet de minste betekenis. Mijn wellust vlamde alleen maar meedogenlozer op. Ik weet niet eens meer of die hoer mooi was of lelijk, jong of oud, en ik heb me zelfs weleens afgevraagd of dat naakte spook in die donkere hut in de holte niet een homo was, zo weinig herinner ik me er nog van. Het was in een wip gebeurd. Zodra ik haar gedag had gestameld, stonden de feiten me al niet duidelijk meer voor ogen.

Maar vanaf de dag na de gebeurtenis op die wintermiddag, was ik heel anders dan voorheen. Vanaf de volgende dag begon ik mijn leven als de jongen die door de hel in die met gras overwoekerde holte was gegaan. Ik zwom door een diepzee van vrees, voortge-

3 *Griekse roman uit de 4e eeuw, toegeschreven aan Longus; bevat een - overigens vrij ingehouden - beschrijving van geslachtsverkeer. De eerste Japanse vertaling verscheen in 1948.*

sleurd door het fantoom van een *Spirochaeta pallida* zo groot als een walvis...

Hoe vaak heb ik mijn bloed niet laten onderzoeken? Hoe vaak is het niet uit mijn aderen gezogen om, na koud en dood in een reageerbuisje te zijn gezonken, te worden vermengd met het hartextract van een smerig marmotje voor de complement-fixatietest, de bezinkseltest, de agglutinatiereactie? Hoe vaak heb ik die tredmolen niet laten rondgaan? Nadat ik hoorde dat cardiolipine uit runderharten voor bloedonderzoek werd gebruikt, kon ik geen slagersauto meer tegenkomen zonder het gevoel te krijgen dat de brokken vlees met hun ontelbare, geelglanzende vetoogjes die daarin werden vervoerd, bloedbroeders van me waren.

De uitslag van al die bloedonderzoeken was steevast negatief, maar omdat die negativiteit niet voor de volle honderd procent betrouwbaar was, kon het me niet geruststellen. Was de vrees in mijn hart 's avonds niet groter dan één korreltje gierst, om middernacht was ze uitgegroeid tot ettelijke miljoenen, tot mijn hart ervan overliep en ik er koude rillingen van kreeg. Huiverend kwam ik dan uit bed en kleedde me spiernaakt uit om mijn huid te onderzoeken. Ik sloeg geen plekje van mijn lichaam over, zelfs het slijmvlies van mijn mondholte niet, of mijn schedel tussen de haarwortels - zoekend naar de eerste symptomen van syfilis, alsof ze het zaad van de hoop waren.

Vanaf de dag dat die ingebeelde infectie had plaatsgevonden, zouden de symptomen waar ik met verwilderde blik en koortsige vingers naar zocht terugkomen als de vier jaargetijden, uitbotten als het gebladerte van de bomen, de ene soort vroeger dan de andere, rijpen als fruit. Eerst zocht ik naar de symptomen van het eerste stadium: kleine onderhuidse gezwellen die hard werden als korrels rijst. Om te zien of die niet op mijn amandelen waren verschenen, stak ik elke dag wel een keer of tien mijn vinger zo diep in mijn mond dat ik er bijna van moest overgeven. Uren achter elkaar heb ik voor de spiegel staan zwoegen om de rooskleurige zweren van de harde sjanker te ontdekken met hun witte pusglans. Daarna de walnoten in de lymfklieren van mijn liezen, de perziktinten van de uitslag die me zou overdekken, ontstekingen met de kleur van ham, bulten zo groot als tuinbonen, melkwitte angina, en dan die afschuwelijke rubberachtige wratten...

Ik ontdekte niets van dat alles, maar tegelijkertijd vond ik alles verdacht. Wat verbergt de menselijke huid toch een ontzaglijke

hoeveelheid valstrikken in de vorm van vreemde, vage symptomen! Iets dat op roze uitslag leek, iets dat op bulten leek - dat waren de detonators die de bom van mijn achterdocht lieten ontploffen, en mijn huid zat ónder.

Ik was een witte muis die rondrende in een kooi van vrees. Wanneer mijn voorhuid moest worden teruggestroopt, was ik zo erbarmelijk bang en beschaamd dat de doktoren van verbazing achteroversloegen. Al spoedig ging ik naar de universiteit, maar de colleges in mijn vakgroep volgde ik maar met een half oor omdat ik almaar zat te piekeren over die kwaadaardige ziekte die ik me had ingebeeld. In mijn ogen verkeerden mijn jaargenoten in de hemel, alleen maar omdat ze niet met zo'n waanvoorstelling te kampen hadden. Telkens als ik zuchtte, maakte ik het een graadje erger voor mezelf door te fluisteren: ‘Wanneer zal ik eindelijk weer eens kunnen leven zonder steeds aan die rotziekte te hoeven denken? Zuiverheid, vrede, rust - wanneer keren die weer in mijn leven terug?’ Mijn bestaan, mijn wereld, was donker en ellendig, en het leek alsof er nooit één straaltje hoop in zou schijnen...

Een dokter die ik in het begin van dat jaar in het gezondheidscentrum van de universiteit had leren kennen, zette me op de weg naar herstel. Hij was in me geïnteresseerd geraakt omdat ik veel meer wist over syfilis en syfilofobie dan zijn studenten aan de Medische Faculteit, en ik van mijn kant vertrouwde hem. De behandeling begon veelbelovend, en rond mei kon ik het volgende gesprek met hem voeren:

‘Ik begin nu eindelijk een beetje van die malle obsessie af te komen, maar waar ik zo vreselijk naar verlangde toen zij me nog in haar macht had - zuiverheid, vrede, rust, een tijd van hoop - die krijg ik er niet voor in de plaats. Ik voel me alleen erg slap, alsof ik lichte koorts heb, meer niet. En ik heb ontzettende last van een stijve nek. Misschien komt het doordat ik al die tijd alleen maar intens heb zitten wachten tot dat spirochaetenspook verdween - met wat je “negatieve hoop” zou kunnen noemen.’

Die rare uitdrukking ‘negatieve hoop’ was erg populair tijdens de saaie lunchpauzes op mijn universiteit. In die gelukkige tijden waren een paar verlichte geesten zelfs op het idee van ‘negatieve wanhoop’ gekomen.

‘En je hebt ook geen zin om het eens met een andere vrouw te proberen?’ grinnikte de in bepaalde opzichten extreem mannelijke dokter zachtjes, om te voorkomen dat de verpleegster het zou horen.

‘Nee, als ik dat doe, begint mijn gevecht met de *Spirochaeta pallida* weer van voren af aan,’ zuchtte ik. In de ernst van mijn toon echode een komisch en beschamend mengsel van berusting en afgunst. Eigenlijk had ik het best, zoals de dokter zei, met een andere vrouw willen proberen.

‘Weet je wat jij moest doen? Je zou hem erin moeten steken bij een oude verlepte hoer met een kop zo kaal als een gier vanwege de syfilis, en zonder kapotje!’ Het was afschuwelijk wat de dokter zei. ‘Dan ben je voorgoed van dat spookbeeld af. Als je te maken krijgt met de echte *Spirochaeta pallida*, zul je eens zien hoe makkelijk die eronder te krijgen is.’

‘Mij niet gezien!’ zei ik, trillend van de langzaam in me ontwakende begeerte en de wetenschap dat ik daaraan niet toe kon geven. ‘Als ik dat doe, word ik gek. of ik sterf van de schok. Kunt u niets anders bedenken?’

Alsof het een vervolg was op dit gesprek, vroeg de dokter me begin juni per briefkaart om even langs te komen en deed me het volgende voorstel.

‘Heb je geen zin om met een zeiljacht een tocht naar het buitenland te maken? Op die manier schep je misschien wat afstand tussen dat waandenkbeeld en jezelf. Je moet weg zien te komen van de plaatsen waar je altijd met je obsessie hebt rondgelopen. Het jacht waar ik het over heb wordt op dit moment gebouwd door een Amerikaan die bij mij in behandeling is voor epilepsie. Hij heeft het plan opgevat om drie of vier Japanse jongens met problemen een handje te helpen door een zeiltocht naar Europa met ze te maken. Wat hij voor figuur is weet ik niet precies, maar hij heet Darius Serbezov en toen hij negentien was is hij al eens in Japan geweest vanwege de Koreaanse oorlog. Hij was soldaat in het V.N.-leger. Wat er in Korea is voorgevallen is me verder niet bekend, maar twee jaar later kreeg hij in het begin van de winter weer last van de epilepsie waar hij al sinds de lagere school van af was, en toen is hij gerepatrieerd, weer via Japan. Toen zijn vader stierf, heeft hij de erfenis met zijn moeder gedeeld en van zijn helft een vliegticket gekocht, en daarmee is hij voor de derde keer naar Japan gereisd, met genoeg geld op zak om een zeilboot te laten bouwen. Hij colporteert nu met Amerikaanse encyclopedieën, maar het eigenlijke doel van zijn verblijf hier is die zeiltocht waar ik het net over had. Aan die mysterieuze ervaring op de slagvelden van Korea heeft hij niet alleen epilepsie overgehouden, maar ook

het idee dat hij een soort heilige is met een missie - dat is wat hem drijft. Als het je aanstaat, zal ik je aanbevelen als lid van de bemanning. Ik zou van de zomer maar alvast zeilles nemen.'

Nog diezelfde dag bracht ik een bezoek aan Darius Serbezov, en de volgende dag trok ik bij hem in. In het huis dat hij had gehuurd woonde al één bemanningslid, en een paar dagen later stapten we in zijn Jaguar om nummer drie op te halen. Darius besloot dat dat aantal voorlopig voldoende was en koos een naam voor het jacht: Les Amis - De Vrienden.

Het meisje

Ōhara Mariko[*]

(Vertaling Saskia Kraaijevanger)

De stad was een overrijpe vrucht die elk moment kon vallen. Alleen de buitenste schil hield het van binnenuit rottende en een ondraaglijke stank verspreidende vlees nog net bijeen. Niemand wist waar die stad in hemelsnaam terecht zou komen, mocht zij vallen. Als het nog verder bergafwaarts zou gaan, zou haar zelfs de toegang naar de hel ontzegd worden. Iedereen was zich hiervan bewust.

Zijn met blonde, zijdezachte haartjes bedekte geslachtsdeel goed zichtbaar, likte Gil met een lange tong het perziksap op, dat zich op de bodem van het Venetiaanse geslepen glas had verzameld.

Hij had al een tijdje in de gaten dat er van tijd tot tijd aandachtige blikken in zijn richting werden geworpen. De vele ogen streelden elke zenuw in zijn lichaam tot het bijna pijn deed...

Gil was zich terdege bewust van zijn schoonheid. De honingkleurige, vloeiende lijn van zijn schouders tot aan zijn onderrug, de smalle taille, als die van een bijenkoningin, het door de wind in de war geraakte korte, steile, goudblonde haar, de zachte, amberkleurige ogen, net iets donkerder dan zijn haar. En hij had het altijd geweten; zijn schoonheid had iets dynamisch en zijn elegante, vloeiende bewegingen had hij al sinds zijn geboorte, net zoals zijn moeder.

Gil bestelde nog eenzelfde drankje en keek toen voor het eerst vanaf zijn hoge kruk de bar rond. Bij het zien van de talrijke verlekkerde gezichten kwam de inhoud van zijn maag naar boven. De laatste tijd had hij geen zin in eten, geen zin in seks, nergens zin in. Hij zat zich, zoals nu, alleen maar vol te gooien met meer drank dan goed voor hem was. Toen hij zich met een zucht weer naar de ebbehouten bar richtte, stond er zomaar een half dozijn glazen met de goddelijke perzikendrank.

* *Ōhara Mariko (geb. 1959). Is voornamelijk een science fiction schrijfster. In 1980 al werd haar bijdrage in een SF prijsvraag als uitmuntend bestempeld. De stijl van Ōhara is moeilijk te benoemen: er zitten elementen in van een stripverhaal, een comedy-serie of detective roman. Het verhaal* Shōjo *('Het meisje') werd voor het eerst gepubliceerd in het Japanse tijdschrift SF. Volgens Ōhara heeft ze het verhaal geschreven terwijl ze naar 'Private Dancer' van Tina Turner luisterde. Van haar verscheen nog niet eerder werk in Nederlandse vertaling.*

Zachtjes riep hij het meisje achter de bar.

‘Curser?’

De drankjes, zei ze, kwamen van die klant, en van die daar, en van die daar.

‘Ik hoef ze niet.’

‘O.’

Cursers stem klonk afschuwelijk zakelijk. Te koel voor Gil, die hier was gekomen omdat hij zich alleen voelde en de eenzaamheid niet meer kon verdragen.

Op de gepolijste zwarte bar weerkaatsten de zes glazen, de verschillende gekleurde lichtjes. Hun aanblik was van een trieste schoonheid. Gil hield van geslepen glas. Het had iets gemeen met zijn delicate ziel, teer, alsof het ieder moment kon breken.

Toen hij zijn drankje voor de helft op had stond Gil lusteloos van zijn kruk op. Opstaan kon je het eigenlijk niet noemen. Het leek meer alsof hij van zijn kruk afgleed. Nog meer blikken dan daarnet waren er nu op hem gericht. En menigeen had in de gaten dat hij Gil Abel was. Om de onvriendelijke Curser een lachje te ontlokken gaf hij haar een flinke fooi, maar meer dan het optrekken van haar perzikwangetjes uit zakelijke verplichting kon er niet vanaf.

Bijna overweldigd door een modderig gevoel van radeloosheid baande Gil zich een weg door de donkere en van paarse rook vergeven ruimte. Draaierig van de sterke drank leek hij een diepzeevis die over de bodem van de oceaan kroop. Hij leek een beetje mensenschuw geworden. Plotseling vervloog zijn realiteitsbesef en leek alles, alle gezichten, alle voeten, alle stemmen, ver weg. Hij viel.

Hij had wel begrepen dat iemand met opzet zijn been had uitgestoken, maar was niet bij machte geweest er iets aan te doen. Hij had zijn rechter elleboog flink gestoten, en de pijn bracht hem in één klap weer bij zijn positieven.

‘Gaat het?’

De man die hem had laten struikelen hielp hem voorzichtig overeind en streelde daarbij zijn geslachtsdeel.

Er is vast wat mis met me, dat ik dit toelaat van een vent die ik niet ken, nog nooit eerder gezien heb, dacht Gil. Ik heb het er zelf naar gemaakt, het is mijn eigen schuld.

‘Wat zou je ervan zeggen?’ zei de man.

Hoe vaak had hij zich niet overgegeven aan dat ene moment van opwinding dat de aanraking op die plek teweegbracht? Een

heerlijk, onweerstaanbaar gevoel dat hem deed sidderen. Maar ineens duwde hij ruw de brede borstkas van de man opzij. De man wankelde even, om vervolgens in woede uit te barsten.

Met behulp van de rugleuning van een stoel was Gil eindelijk overeindgekomen. Hij verstijfde, in afwachting van een flinke oplawaai.

'Alsjeblieft... vergeef me.'

De vuisten van de man, even daarvoor nog woedend gebald, ontspanden zich.

Met een zachte stem vol medelijden zei de man: 'Hoepel maar op, Gil.'

Zelfs de gewelddadige kant der menselijke relaties werd hem niet gegund, en met lood in zijn schoenen hervatte Gil zijn weg, op zoek naar de uitgang. Toen hij op de lift stond te wachten, die eens voor modern had moeten doorgaan, schoot er een vrouw uit de bar tevoorschijn. Gil leunde tegen de muur, die nogal wat scheuren vertoonde, en hoewel hij zijn ogen dicht had, kon hij zich aan de hand van haar geur, haar toon en haar stemming een aardig beeld van haar vormen.

'De lift staat er. Stap je niet in?'

'Ga jij maar eerst.'

Gil keek door de spleetjes van zijn ogen om de vrouw te zien. Hij was stomverbaasd - het was geen vrouw, maar een meisje - of nee, dat kon je niet zomaar een meisje noemen... haar spierwitte huid zag er zo teer, zo soepel uit dat Gil haar wel aan zou willen raken, heel zachtjes. Heel even maar. Alleen maar even aanraken.

'Oké dan,' zei het meisje, en stapte vlug de immense lift binnen. Gil keek hoe de liftdeuren zich langzaam, als vertraagd, sloten. Altijd te laat. Altijd verlegen, zich schamend, aan de kant geschoven, nooit echt op zijn gemak in de wereld.

Met een niet aflatend gevoel van opwinding wachtte hij op de volgende lift. De met rood fluweel beklede lift - vloer, wanden en plafond - zette zich hevig schuddend in beweging om hem naar beneden, naar de hel te brengen. Hij voelde zich down en wachtte tot de liftdeuren zich openden, waarna hij zich naar buiten begaf.

Buiten in de kou werd hij natuurlijk geplaagd door de zure regen die op zijn hoofd neerviel, en op het moment dat hij zuchtend omhoog keek, sloeg zijn hart over.

'Goeienavond. Zo komen we mekaar weer tegen, hè.'

En hij dacht nog wel dat ze al lang weg zou zijn. Zijn hart bons-

de met een ongelofelijke kracht.

‘Heb je op me gewacht?’

‘Tuurlijk.’

Het meisje draaide zich om en beende weg, het beeld van haar blanke glimlach achterlatend. Totaal in de war volgde Gil haar. Hij merkte dat zijn bedwelming als sneeuw voor de zon verdween.

‘Waar ga je naartoe?’

Op deze vraag toonde het meisje haar prachtige rij tanden.

‘Naar huis natuurlijk.’

‘Maar waar dan?’

‘Waar ik woon.’

‘Daar zit zeker iemand op je te wachten, hè?’

Gil raakte een beetje geïrriteerd. Wat was deze dame van plan, om hem zomaar te vragen mee te gaan?

‘Ik woon alleen.’

Van opzij leek het meisje wel een engel, zo mooi. Maar engelen waren jongens. Het meisje had iets van een jongen.

Gil kwam naast haar lopen en samen gingen ze verder door de zwarte wind. Het meisje droeg een gitzwarte maillot en een tot aan haar polsen alles verhullende blouse. Zwart haar, zwarte ogen, ze was zwart tot aan de punten van haar schoenen. Maar een klein stukje onbedekte huid had een fluorescerende gloed.

Gil had een hekel aan kledingontwerpers die kleren maakten waarbij er aan het onderste deel van het lichaam niets te raden overbleef. En nog meer verafschuwde hij zichzelf, dat hij nu juist zulk soort kleren had aangetrokken.

Bovengronds was de stad uitgestorven.

Geen mens begaf zich zo diep in de nacht, zonder paraplu en zonder luchtmobiel, in de koude motregen. Dus was er ook geen inbreker of zakkenroller te zien. De honderd en meer verdiepingen tellende gebouwen glommen als kitscherige kroonluchters. Gil had een zwak voor glimmende kitsch. En hij had een zwak voor deze verrotte stad.

Plotseling pakte het meisje Gil bij de rechterarm en bleef staan.

‘Jij... ben jij een mens?’

Kijkend in de onschuldige zwarte ogen van het meisje, begon het Gil te dagen - dit grietje wist het dus niet. Dat hij Gil Abel, de danser, was. Dat hij het uitschot was van de op instorten staande hoge beschaving van de stad, die nu nog balanceerde op het randje van de decadentie.

‘Eh...’ was het enige dat hij uit kon brengen.

‘Dus, jij... ben je een man?’

Op Gils borst pronkten twee weelderige bulten. Ze waren duidelijk groter dan die van het meisje. Maar hij had ook nog een mannelijk geslachtsdeel, dat tot aan het uiterste puntje bedekt was met een vacht.

‘Ja, ik ben een man,’ antwoordde hij eerlijk.

‘De fraaie staart van een beest,’ zei het meisje met een glimlach, ‘daar lijkt het wel een beetje op.’

Ze liep meteen weer verder, en had misschien daarom niet in de gaten dat Gils bleke wangen helemaal rood waren geworden - hij bleef in ieder geval even iets langzamer lopen.

De woning van het meisje lag op de 47e verdieping ondergronds, een knus en gezellig plekje. Een eivormige kamer, iets wat helemaal in was, met aan het plafond een ovaalvormig bed, net iets te groot voor één persoon.

‘Hoe kom je daar op?’ vroeg Gil.

Het meisje liet met een afstandsbediening een ladder naar beneden komen.

‘Mag ik er opklimmen?’

Het meisje moest lachen.

‘Mij best. Maar zou je niet eerst even een douche nemen?’

Gil wist niet hoe hij het had en knikte zwijgend - hij kleedde zich uit, kreeg een handdoek waar de naam ‘Kisa’ op geborduurd was en stapte de kraakheldere badkamer binnen, waar hij even als versuft bleef staan. Er was geen twijfel mogelijk. Het meisje was een prostituée. Kisa, de straathoer. Daarom had ze hem meegevraagd... dat was de enige reden... dat was het.

Toen hij klaar was met douchen veranderde de badkamer vanzelf in een droger. In de spiegel zag hij hoe zijn goudblonde haren meewapperden in de opwaartse windstroom. Hij bekeek zichzelf eens goed. Zijn nepborsten hielden hun perfecte vorm. Hij had ze laten implanteren toen hij de rol van de Sfinx moest spelen, en hij had er zo'n succes mee gehad dat hij er niks voor voelde om ze weer weg te laten halen.

De moeder van de Sfinx, de Equidona, bezat het bovenlijf van een prachtige vrouw en het onderlijf van een slang. De Equidona bracht de meest absurde, afzichtelijke monsters ter wereld. De Chimera, de Gorgon, de Kelberos, later de Draak, en als laatste de Sfinx. De gedachte aan zijn moeder deed hem meteen bijna kot-

sen. Hoewel groot en fraai, was het niet de bedoeling dat deze borsten ooit een kind zouden zogen... maar ja...

Toen hij de badkamer uitstapte schrok hij van een witte robot op vier poten die met een badhanddoek klaarstond.

‘Dit kleintje heb ik zelf gemaakt.’

Gil keek Kisa aan, en vervolgens nog eens naar de robot.

‘Van zo'n kit? Zo'n Flexi-Kit?’

‘Precies. Maar ik heb 'm aangepast. Hij kan ook praten. Hij heet “Sfinx”.’

Gil huiverde en hield snel de handdoek voor zijn borsten. De een halve meter hoge Sfinx zag eruit als het bleke geraamte van een dinosaurus. Reagerend op Kisa's stem begon het ding te lopen, klik-klak... één voor één zette hij zijn voeten naar voren. Het leek wel een skelet dat ieder moment uit elkaar kon vallen.

‘Tsss, wat triest.’

‘Vind je? Mijn kindje hoor, zeg nou dat je 'm lief vindt.’

Kisa lachte als een fee... ja, dat was het... zijn moeder was ook net een fee geweest. Daarom was hij natuurlijk ook zo gefascineerd door dit meisje. Nu wist hij het zeker. En ze was een prostituée. Dat was een feit. Een keihard feit...

‘Waarom neem jij niet ook een douche?’

‘Goed.’

Met een zacht geritsel ontdeed het meisje zich van haar zwarte zijden blouse. Gil was een moment sprakeloos - haar huid deed de hele kamer oplichten - het leek net alsof er een wit licht binnenin haar verborgen zat. Net zo soepeltjes als haar zijden blouse glipte het meisje de badkamer in. Luisterend naar het geluid van de hete douche hurkte Gil op de grond.

‘Hé Sfinx! Geef me 's wat te drinken.’

Sfinx keerde zijn gezicht, dat slechts bestond uit een éénogige rode lens en een speaker, naar Gil.

‘Er zijn verschillende drankjes verkrijgbaar.’

‘Geef maar wat.’

Sfinx toverde willekeurig een Scotch tevoorschijn.

Wanneer de robot zich voortbewoog gebruikte hij vier voeten, maar als hij zijn taken uitvoerde werden de twee voorste voetjes armen. Aan de achterste voetjes zaten geen vingers, maar aan de voorste zaten er elk drie.

Door de pure whisky voelde Gil zich slaperig worden. Hij greep een kussen dat daar rondslingerde en duwde het in zijn rug. Op de

zilvergrijze muren hingen vergeelde telefoto's van droomachtige landschappen. Weilanden, zeeën, bossen, bronnen... tot op zekere hoogte waren het de geijkte thema's, maar dat er op geen van de foto's een mens of dier, of ook maar een enkel kunstmatig geschapen voorwerp voorkwam vond Gil eigenlijk niks voor een meisje. Hij vond ze mooi. En ineens drong het tot hem door - ze wilde deze wereld verlaten, wegvluchten, ergens heen. Maar waarheen? Ergens naar een andere, geheime wereld. Misschien koesterde dat meisje in haar binnenste wel zo'n geheime wereld...

Toen het meisje weer tevoorschijn kwam zag ze er als herboren uit. Ze liep over van levenskracht, Gil raakte volkomen in vervoering. Ze was net een wandelende witte lamp. De blanke, verfijnde vingertoppen gaven een onophoudelijke stroom elektriciteit.

Het meisje hulde haar elektrische lichaam geheel in een witte nachtjapon. Gil bleef lekker tegen het grote kussen liggen. Het elektrische meisje schoof stilletjes tegen hem aan. Tintelend begon zijn hele lichaam gevoelloos te worden. Toen hij een arm om haar schouders wilde slaan, duwde zij zwijgend zijn hand weg. De aanraking van haar hand joeg een schok door zijn lichaam.

‘Op de een of andere manier moet ik de laatste tijd veel aan vroeger denken... aan toen ik nog een kind was...’

‘Wat dan?’

Gil vroeg het met een zucht. Als het een ander meisje was geweest was het hoogstwaarschijnlijk niet eens in hem opgekomen om die vraag te stellen. Het heerlijk geurende haar van het meisje hing over haar voorhoofd.

‘Kom jij... van de aarde?’

‘Ja.’

‘Mijn hele leven heb ik naar de aarde gekeken.’

‘O ja?’ antwoordde Gil. ‘Best mooi, hè? Van veraf gezien dan. Net een edelsteen.’

Het meisje liet een klein glimlachje zien.

‘Vroeger maakte ik vaak ruzie met mijn broer. Over wie die blauwe ster te pakken zou krijgen.’

‘Is je broer jonger?’

‘Nee, ouder.’

‘Alles goed met hem?’

‘Ik zou niet over hem praten als het goed met hem ging.’

Het meisje wendde zich ineens van Gil af en stond op. Gil richtte zich op. Zonder echt te weten hoe of wat, voelde hij slechts dat

hij iets verkeerd had gezegd.

‘Nee hoor, dat is niet waar,’ zei het meisje.

Gil voelde zich gekwetst, al wist hij niet goed waardoor. Hij staarde haar aan.

‘Zou je nu willen gaan?’

Dit was geen verzoek, maar een bevel.

Zijn benen zaten in de knoop, maar uiteindelijk kwam hij dan overeind. En hij had koppijn. Alsof alle bloedvaten in zijn hoofd werden dichtgeknepen.

‘Ik snap het al. Je krijgt een of andere kerel op bezoek, hè?’

Onbedoeld haalde hij met een felle snauw naar haar uit. Kisa bleef onberoerd, als een standbeeld. Haar marmeren handen openden nu echter de deur en wezen de uitgang.

‘Mijn huisgenootje is een vrouw. Goeiedag.’

Gils hart spleet in tweeën. Dit meisje was helemaal in haar eentje uit een andere, arme wereld naar deze stad gekomen, en het leed geen twijfel dat ze, in tegenstelling tot haar mooie, ongerepte uiterlijk, van binnen flink beschadigd was. Dit is het soort mensen dat de meest giftige leugens verspreidt. Ze luizen je erin, belazeren je en trappen je zover de grond in dat je niet meer overeind kan komen... Gil huiverde nu hij aan zijn eigen etterige verleden werd herinnerd. De gedachte dat hij dat allemaal nog een keer door zou moeten maken gaf hem koude rillingen.

‘Oké. Ik ga al.’

Op het moment dat hij het comfortabele, baarmoederachtige vertrek verliet, bracht het meisje hem tot staan.

‘Wacht even... hoe heet je?’

Gil keek om en zocht naar woorden. Dit keer was het geen vraag die hij alleen met ‘ja’ kon beantwoorden. Hij aarzelde een moment, maar antwoordde toen beslist: ‘Gil Abel.’

Aan de uitdrukking op haar gezicht wist hij dat het meisje nu de link met het verleden had gelegd.

Het begon al bijna licht te worden toen hij thuiskwam, maar zijn huisgenoot Remora was nog op en zat naar het nieuws te kijken op een beeldscherm dat de hele muur besloeg.

Hoewel Remora een meisjesnaam is, was hij zowel genetisch als uiterlijk overduidelijk een man. Dat kon je zien aan de vingers van zijn linkerhand, die hij alle zes in de vorm van een penis had laten maken. Altijd als hem werd gevraagd: ‘Waarom de linkerhand?’

antwoordde hij dat als hij het rechts had laten doen hij zijn eetstokjes niet meer vast had kunnen houden.

‘He, kijk dan, kijk dan! Het gaat over een botsing tussen twee ruimteschepen!’ riep Remora opgewonden bij het zien van Gil.

‘Kijk dan, kijk dan! Waanzinnig toch! Het is Sirius!’

In de duistere, diepe kosmische zee leed een half vermorzeld, zilverkleurig ruimteveer schipbreuk. Dunne, afgebroken metalen splinters reflecteerden glinsterend de verre zonnestralen.

‘Die vuile schoften uit de buitenwereld! Het is vast een of andere samenzwering.’

Gil moest ongemerkt glimlachen bij het horen van die klare taal - er bestond toch ook nog goed volk, ook al had hij dan geen opleiding genoten, ook al was-ie onbeschoft, ook al had hij geen tafelmanieren, ook al was het een racist in hart en nieren. Altijd als hij van plan was iemand af te bluffen met zijn doorzichtige leugens, werd hij zelf afgebluft. Maar toch was het altijd een taaie. Remora mocht dan misschien een dwaze kerel zijn, maar waren we niet allemaal dwazen?

Het ruimteschip, waarvan de helft was weggeslagen, hing wezenloos in de lucht. Vreemd genoeg had het iets erotisch. Door de duisternis in de kamer leek het net alsof ze zelf ook alleen in de ruimte achtergebleven waren. Remora legde zijn hand, de rechter, op de knie van Gil, die stilletjes naast hem was komen zitten.

‘Heb je al gehoord wat het nieuwste op seksgebied is onder de burgers in de buitenwereld?’ vroeg hij.

Hij brandde van verlangen om het Gil te vertellen. Van dat soort praatjes was Remora altijd haarfijn op de hoogte.

‘Geen idee.’

Hierop verscheen er een grijns van oor tot oor op Remora's gezicht en zijn gorilla-achtige lichaam schudde heen en weer.

‘Ze zwemmen rond in de ruimte en bespetteren elkaar met sperma, net als vissen!’

Gil huiverde bij dit soort taal, maar anderzijds voelde hij zich er ook bij op z'n gemak.

‘Een soort van afscheidingsgenot, niet?’

‘Hè? Watte?’

Remora had moeite met ingewikkelde woorden. Gil formuleerde het anders: ‘Net zoiets als plassen.’

Hahaha, Remora kwam niet meer bij. Het licht dat het wrak van het ruimteschip nog uitstraalde, weerkaatste fel op zijn gezicht.

‘Wat is er?’ Ietwat verbaasd keek Remora Gil recht aan. ‘Dat gebeurt niet vaak... dat jij zo opgewonden raakt.’

Gil bloosde tot aan het puntje van zijn oren.

‘Nou? Kom op! Is er buiten wat gebeurd?’ Terwijl hij sprak duwde Remora Gil zachtjes achterover. Het was al zo lang geleden en Remora merkte dat ook hij nogal opgewonden raakte.

‘Jee, ik dacht dat je 'm nooit meer overeind zou krijgen. Gelukkig... ik vroeg me al af of het onderhand geen tijd werd om weg te gaan...’

‘Nee, niet weggaan,’ zei Gil met zijn knappe gezicht in een frons. Wat een gevoelloze botterik, dacht hij, dat hij het voor gezien zou houden zodra ze wat het lichamelijke gedeelte betreft uitgepraat zouden zijn. Het ergste was nog dat hij er zelf nog het meeste verdriet van zou hebben als Remora er niet meer zou zijn... En zo, middenin de kosmische zee, lieten de twee hun liefde samensmelten.

Voordat ze gingen slapen vertelde Gil over het meisje.

‘Joh, ze is verliefd op je. Slim hoor, om net te doen alsof ze je niet kende.’

‘Ja, maar waarom wees ze me dan af?’

‘Om je aandacht te trekken,’ zei Remora stellig.

‘Die duikt binnen een week weer op. Een beetje zelfvertrouwen!’ Zelfvertrouwen? Dat was niet het probleem. Nee. Hoe kon hij het hem uitleggen...

‘Maar dan nog,’ vervolgde Remora, ‘iemand uit de buitenwereld is toch niks voor jou, joh. Vergeet het nou maar.’

Remora had een grondige hekel aan lui uit de buitenwereld; hij was blijkbaar ooit eens flink door een of ander wijf belazerd toen hij zich met een ruimteschip op de buitenroutes had begeven. Of misschien was hij twee generaties geleden een bewoner van de buitenwereld geweest en had hij nu een hekel aan zijn eigen afkomst... net zoals Gil het haatte om een danser te zijn.

‘Ik weet niet... het zit me niet lekker’ zei Gil, terwijl hij in de robuuste armen van Remora lag.

‘Wat?’

Remora's stem klonk nors. Ze vervielen weer in het onderwerp dat hij als afgesloten beschouwde.

‘Wat zou ze nu aan het doen zijn... wat voor soort vrouw zou ze zijn...’

‘En zou die vrouw een relatie met haar huisgenoot hebben?’

plaagde Remora grinnikend, ‘net als wij?’

Gil maakte zich los uit Remora's omarming. Hij voelde zijn mond vollopen met afgrijzen. Remora liet hem niet met rust, deed er zelfs nog een schepje bovenop: ‘Ik durf er een duizendje om te verwedden dat je d'r binnen een maand al genaaid hebt!’

Gil kwam overeind, zijn hand voor zijn mond, hij moest kotsen, de zure gruwel die vanuit het binnenste van zijn maag omhoog kwam zetten. Remora snapte er totaal niks van, zo zat 't helemaal niet in elkaar... Terwijl Gil kokhalzend in de badkamer stond, bleef Remora uitgebreid verhalen over zijn eigen avonturen met vrouwen van buiten. Gil besefte dat hij de regels had overtreden. Hij had als eerste hun afspraak geschonden. De afspraak dat ze de relaties die ze buiten de deur hadden niet mee naar huis zouden nemen. Hoe grimmig en bot die dwaze Remora ook mocht zijn, hoe erg hij zich ook misdroeg, hier op zijn minst - in deze kleine ruimte - moesten ze elkaar toch kunnen vertrouwen, of in ieder geval net doen alsof.

Toen Gil de volgende dag wakker werd, was Remora nergens te bekennen. Ook zijn ruimtehelm, die hem zo dierbaar was, was verdwenen. Gil staarde naar de planken vol glinsterend glaswerk, die de hele muur besloegen. Zijn hoofd bonkte en het licht sneed in zijn ogen. Hij was zich ervan bewust dat zijn hoofdpijn alleen maar erger zou worden als hij zou huilen, maar hij kon zijn tranen niet bedwingen. Hij kon zich gewoon niet inhouden en hij huilde tot hij vluchtte in een rustige, lange, fijne slaap.

Onder de pijnstillers begaf Gil zich elke avond naar het Rockster Theater. Op de momenten dat hij niet danste was hij steevast in gezelschap van de een of ander, waarmee hij dan naar bed ging. Elke avond weer een ander. Acht maanden lang had hij geen enkele behoefte gehad, en nu liep hij over van begeerte, als een doorgebroken dam. Hoewel zijn lichaam uitgeput zou moeten zijn, werd zijn dansen verbazingwekkend helderder en aggressiever.

Nadat hij in zijn privé-voertuig weer flink tekeer was gegaan met een totaal onbekende vrouw, zag Gil dat er vandaag geen robot maar een levensecht mens achter het stuur zat. Hij besloot van de gelegenheid gebruik te maken en maakte een praatje.

‘Elke keer als ik hier langskom, vraag ik me af wat ze daar toch aan het bouwen zijn.’

Naast het Rockster Theater waren al sinds een tijdje werkzaam-

heden aan de gang, en nee, dit keer werd er niet iets gesloopt, maar was men daadwerkelijk van plan iets te bouwen op de bodem van deze aangevreten, etterende stad vol zweren.

‘Tsja, wat zou het worden,’ sprak de chauffeur verveeld. Hij liet de aircar een zachte landing maken op het dak van het theater. Gil duwde de vrouw die hem innig omarmde bruut opzij en stapte als eerste uit. De vrouw was woedend. Ze was mooi om te zien, maar een paard vergeleken bij dat meisje van toen. Misselijk geworden greep hij een paar pillen die hij zonder water naar binnen werkte.

Een paar minuten later begonnen zijn hersenen week te worden en zag hij alles om hem heen weggezogen worden. Ver, heel ver weg, de chagrijnige tronie van de chauffeur, de overdreven, protserige aircar waar je je dood om zou schamen, de sfeer die in de nachtelijke stad hing, de verlichte wolkenkrabbers die als een klein planetarium de hemel aan het zicht onttrokken, de schetterende vrouwenstem, precies die als zijn moeder... alles.

Alles, het hele beeld dreef weg, naar een onbereikbare, veilige afstand. In zijn troebele bewustzijn bleef hij maar doormalen. Remora had voorspeld dat het meisje binnen een week weer op zou duiken. En dat hij haar binnen een maand wel uit de kleren zou hebben. Hij was zelfs een keer naar haar huis teruggegaan, maar ze was toen al verhuisd. Het was nu zo'n twee maanden geleden. Een nieuw seizoen brak al bijna aan.

Gil had partners in alle soorten en maten gehad, en haatte zichzelf ervoor, maar aan de andere kant vond hij het toch ook wel passen bij de smerige schurk die hij was. In zijn bezoedelde geest had hij soms het gevoel dat hij ergens op zoek naar hulp moest gaan, maar dat lichtpuntje scheen altijd maar heel even.

Ik wil haar zien... ik moet haar vinden... Terwijl deze gedachte hem continu bezighield, pleegde hij roofbouw op zijn lichaam. Aan de ene kant smolt zijn grijze massa, terwijl anderzijds de vonken van zijn bewegingen afsprongen, alsof er vanuit zijn binnenste elektriciteit naar buiten stroomde, precies zoals deze stad.

Gil begeeft zich naar het midden van het podium, waar hij in een vloeiende beweging een buiging maakt. Het theater is tot de nok toe gevuld, en hij laat het applaus van het publiek als een stortbui over zich heenkomen. Over zijn hele lichaam bedekt met gouden veren kruipt Gil naar buiten uit zijn moeders schoot. Zijn moeder is een insekt. Op haar reusachtige buik, die rond als een voetbal is,

groeien honingkleurige donshaartjes. Het gigantische, uit genetische manipulatie voortgekomen misvormde insekt kronkelt wild heen en weer om vervolgens Gil te werpen. Gils goudkleurige veertjes. besmeurd met een slijmerige emulsie, glinsteren. Het insekt ligt te kreperen. Haar oergevoelens van afschuw reageert ze al op Gil, die haar deze pijn bezorgt. Of is ze kwaad? Met haar enorme borstkas drukt ze Gil tegen de grond, die bijna bewusteloos raakt. Nu barst ook Gil in woede uit. Ze overspoelen elkaar met evenveel afkeer en laten hun wederzijdse haatgevoelens met gelijke kracht tegen elkaar botsen. Als dan al kronkelend Gils bovenlichaam eindelijk zichtbaar wordt, en hij zijn kleverige handen op het toneel plaatst, ziet hij haar.

Hoe vaak hij ook een solostuk danste, zijn hart ging nooit harder tekeer dan noodzakelijk. Maar nu, nu bonsde het in zijn keel. Dat gezicht! Tussen die duizenden toeschouwers had hij haar direct opgemerkt. Dat witte, stralende, elektrische gezicht!

Gil trok z'n beide benen uit de schoot van het insect. Te snel, waardoor er iets scheurde en er grote hoeveelheden bloed over het toneel stroomden. Kronkelend van de pijn spreidde het insect haar waspapieren vleugels, het ijzerdraad waarmee deze aan de romp waren bevestigd drong zich een weg in het vlees dat begon te scheuren. Zijn lichaam helemaal besmeurd sprong Gil van het toneel af en zette het op een lopen. Als een wervelwind.

De toeschouwers zagen hun kans schoon en honderden handen strekten zich naar hem uit en trachtten hem aan te raken, maar Gil sloeg ze allemaal van zich af. Hij was absoluut geen gewelddadig persoon, maar op dit moment werd iedereen die hem voor de voeten liep een vijand. Hij was net een goudkleurig beest dat zich een weg baande door het hoge gras.

Op het toneel daarentegen slaakte de insektenmoeder haar laatste doodskreten, haar romp in tweeën gereten, waaruit een niet aflatende stroom blauw plasma stroomde. Het hele publiek was gaan staan en genoot van dit nieuwe schouwspel. Rockster, de eigenaar van het theater, tuurde op zijn monitor en zat al te berekenen hoe hoog de reparatiekosten van het met bloed besmeurde toneel zouden worden.

Gil had het meisje te pakken. Zwijgend nam hij haar aan de schouder mee op weg naar buiten. Het publiek begon toen eindelijk door te krijgen dat er iets niet in orde was, en er ontstond een flink rumoer. De bewakers probeerden het publiek in bedwang te

houden. De vrouwen rondom Gil klampten zich als gekken aan hem vast. In hun poging de ster te beschermen sloegen de bewakers de vrouwen tegen de grond. Gils enige gedachte was dat hij het meisje moest beschermen. En de dichstbijzijnde uitgang vinden om naar buiten te kunnen. De bewakers sloegen de zware deuren dicht om de horden vrouwen die achter Gil aankwamen tegen te houden, en lieten zo de twee een veilig heenkomen zoeken. Gil greep het meisje bij haar mooie, elektrische hand.

‘Eindelijk heb ik je gevonden.’

Kisa rende met hem mee en glimlachte.

‘Je bent drijfnat.’

‘Dat droogt wel tijdens het rennen.’

‘Je stinkt naar bloed.’

‘Ja, ik ben toch net geboren.’

Naast het Rockster Theater werd er gebouwd. Het meisje leidde Gil daar naar binnen. Van het gebouw was nog maar slechts het frame klaar.

Op adem komend keken ze omhoog naar de nachtelijke hemel. De hemel vol glimmende kroonluchters. In het gebouw stonden rijen banken opgesteld. Op een van die banken gingen de twee zitten. En daar ontmoetten zijn gouden en haar zwarte ogen elkaar. Bijna hoorbaar.

‘Ben je... voel je wat voor me?’ Gils stem klonk onzeker. Nog nooit van zijn leven had hij zo'n gênante vraag gesteld.

Kisa moest lachen en zei: ‘Ik heb de afgelopen twee maanden heel netjes geleefd.’ En, daarvoor? Gil slikte de vraag in. En hijzelf? Wat had hijzelf deze twee maanden in hemelsnaam gedaan? In het wit gehuld zag het meisje er nog bleker uit. Waar zij vandaan kwam hadden ze zeker nog nooit van een zon gehoord?

‘Ik vond niet dat ik bij je kon zijn als ik niet gereinigd was,’ zei het meisje. Gils hart kromp ineen. Voor zo'n viezerik als ik? Wat voor soort leven heb je dan in vredesnaam geleid?

‘Weetje, ik...’

Gil draaide het meisje naar zich toe.

‘Ik wil het niet weten,’ gebood hij haar.

‘Maar...’

‘Nee, laat maar.’

Laat maar. Ook al was je een hoer, deed je het met je huisgenootje, was je een oplichtster, heb je mensen zoveel pijn gedaan dat ze er nooit meer bovenop zullen komen. Ook al ben je wanho-

pig, ook al word je al sinds je geboorte door het lot achtervolgd, ook al wordt je ziel voortdurend in ongeluk gedompeld, het maakt me niet uit.

Kisa omarmde Gil en slingerde haar lange zwarte haren om zijn nek. Dat voelde heerlijk. Misschien voelt het wel zo als je door je moeder vastgehouden wordt, dacht Gil.

'Weet je...'

'Nou?'

'Ik ben er uitgegooid door m'n huisgenoot.'

'Waarom? Ach nee, laat ook maar.' Behoedzaam koos Gil zijn woorden. 'Kun je nergens heen, dan?'

Tegen Gils schouder aan schudde Kisa haar hoofd.

'Nou, je kan wel met mij meekomen,' zei Gil, de hemel dankend dat Remora zijn biezen had gepakt. Maar wacht even, waren al z'n spullen nou al weg? In gedachten vliegensvlug zijn kamer afgaand, zei Gil: 'Ik heb thuis schitterend glaswerk.'

'O ja?'

'Een kleine collectie zou je het wel kunnen noemen.'

'Wat heb je zoal?' vroeg Kisa met wijd opengesperde ogen.

Vertederd door deze snoezige gelaatsuitdrukking begon Gil te vertellen. 'Een olifant, en... dat ken je toch wel, een olifant?... een zilverkleurige olifant, en een bloem... een roos. Een rode roos, net alsof er bloed door het glas heen zit...' Die roos... hij had hem aan die ene vrouw willen geven. Maar waarom moest hij daar nu ineens... Oké, hij besloot maar iets over vroeger vertellen. Over de tijd dat hij nog niet volwassen was... nog onverdorven was, over heel, heel vroeger.

Het meisje wachtte op het vervolg van zijn abrubt opgehouden verhaal.

'Heb je op school gezeten?'

Het meisje schudde van nee. 'Ik heb er wel eens van gehoord.'

Gil zocht naar de juiste woorden. Hij voelde zich licht duizelig, waar moest hij het in godsnaam met dit kind over hebben? Hadden ze dan geen enkel gespreksonderwerp? Hij had ook nog niks gevonden dat ze gemeen hadden. Als het ooit iets zou worden tussen hen, zou dat waarschijnlijk puur uit vleselijk genot zijn.

Gil twijfelde, maar vroeg het toch. 'Heb je een moeder?'

'Nee.'

'Waarom niet?'

'Omdat de buitenwereld uitgestorven is. Ik ben kunstmatig geïn-

semineerd. Gegroeid in een door Safra geproduceerde baarmoeder.'

Gil rilde. Wat was dit voor vrouw? Ter wereld gekomen zonder dat er ook maar een mens aan te pas was gekomen, deze vrouw. Was hij dan niet nog beter af, geboren uit een vrouw die een hekel aan hem had? Haat is tenminste nog een vorm van verbondenheid, al is het dan een negatieve.

Wel, dan zal dat verhaal over haar broer ook wel verzonnen zijn. Gil had niet de moed om nog meer te vragen. Op dat moment viel er een grote zwarte schaduw over hen heen. Verschrikt keken ze op en zagen een reusachtige pteranodon door de donkere nacht zweven. Natuurlijk weer een of andere gek die zijn huisdier los liet lopen. Het waaide. Maar het was niet dezelfde koude wind als twee maanden geleden. Een zacht briesje zweefde door het frame van het gebouw met de banken. Gils goudblonde haren waren nu helemaal droog en wapperden losjes in de wind.

'Wat mooi!' zei het meisje.

'Jij bent nog veel mooier,' zei hij.

Het meisje lachte.

'Oké, ik geloof je.'

'Ik hou van je.'

'Ik geloof je.'

'Ik meen het echt.'

'Ik geloof je echt.'

Weer moest het meisje lachen.

'Ik heb het bedriegen afgezworen. Het verdriet van bedrogen worden heb ik vele malen liever dan de pijn die ik voel als ik zelf iemand bedrieg... daarom geloof ik je.'

'Ik zal je niet bedriegen, nooit.'

Was er op de wereld maar een machine die de gemeendheid van die woorden zou kunnen bewaren!

'Laten we gaan samenwonen,' zei Gil.

'Goed.'

'Ook met jouw zelfgemaakte Sfinx.'

'Nee, dat hoeft niet. Dat ding doet het niet meer'

'O...'

Kisa omhelsde Gil stevig.

Na een tijdje vroeg ze hem: 'Weet je wat dit is, hier?'

'Nee.'

Het meisje glimlachte.

‘Het is een kerk.’

‘Hè?’

‘Het is de M&V kerk.’

De Moeders & Vaders kerk? Gil had er wel eens iets over gehoord. De organisatie van de kerk was in handen van mensen met bovennatuurlijke gaven. Een ziel in nood, een plek waar liefde nodig is, een gebroken hart, op elk mogelijk slagveld kwamen zij... om genezing te brengen. Om hulp te bieden. En zich overal mee te bemoeien. Al sinds tienduizenden lichtjaren...

‘Ja, nu zie ik het,’ zei Gil.

Het had inderdaad de traditionele stijl van de kerken van vroeger. Rijen met banken, een kruisbeeld en een altaar. Wat waren ze in godsnaam van plan, om in deze stad de papa en mama uit te hangen?

Gil ging voor het onafgemaakte Mariabeeld staan en ontblootte zijn bovenlijf. Het meisje begroef haar gezicht in Gils weelderige borstpartij en vroeg of ze ook melk gaven.

‘Tsja, ik weet niet... zuig er 'ns aan...’ antwoordde Gil grinnikend.

Dertien jaar later, op de top van haar verval, werd de stad vernietigd door twee bommen vol vuil, en belandde met zijn tweehonderd miljoen inwoners in de hel. De relatie tussen Gil en Kisa was toen allang aan gruzelementen. Na meer dan honderd, misschien wel duizend ruzies.

De Moeders & Vaders kerk had zich al die dertien jaar lang, tot op de dag dat de stad verging, ingezet voor de vele bewoners. En hoewel ze maar een piepklein sprankje licht was geweest, was het middenin de duisternis van de stad wel een onmiskenbaar schijnend lichtpuntje geweest. Een lichtpuntje dat bestond vanwege de duisternis.

Als het maar duister genoeg is, schijnt zelfs het kleinste lichtpuntje nog lang na.

Vertaalde poëzie

Brief van de doden

Andō Tsuguo[*]

(Vertaling W. Vande Walle)

Op 6 augustus 1945, om kwart over negen in de ochtend, valt de eerste atoombom in de geschiedenis van de mensheid op de stad Hiroshima. De schaduw van een man die zat te rusten werd voor eeuwig in een granietsteen ingebrand.

Er kruipt een rooskleurige, minerale zon heen en weer.
Nu hangt over de aarde
een asgrijs moeras dat de wereld dreigt toe te dekken.
Het dijt uit met een snelheid die onze noeste bezigheden een miljard keer overtreft.
Maar, ach, zo lang al hopen wij vurig die steriele schaduw weg te wissen.

Sinds die dag lopen wij niet meer op twee benen.
Maar omdat onze armen en benen nu eenmaal niet even lang meer zijn,
willen we ook nooit meer op handen en voeten rondlopen.
Onze beide handen
vooruitstekend, plat op de grond, als in volkomen onderwerping,
kruipen wij opgewekt op onze knieën rond.
Sinds die dag, toen we de reusachtige donkerpaarse paddestoel
in de rooskleurige, minerale hemel zagen,
is onze buik opgezwollen als van een zwangere vrouw,
druipt olie uit onze navel.

* *Andō Tsuguo, (Okayama 1919) is een dichter en criticus die sympathiseerde met de* Rettō-*groep. Het literaire tijdschrift* Rettō *(archipel) verscheen van 1952 tot 1955 en probeerde de idealen van het socialistisch-realisme samen te voegen met de technieken van het surrealisme. Andō zelf probeerde zijn linkse politieke overtuiging te combineren met een intens begrip voor de traditionele literatuur, vooral de haiku van Bashō en Buson, en moderne Franse poëzie. Hij richt zich de laatste jaren vooral op de oorsprong van de Japanse poëzie. Het gedicht* Shisha no sho *('Brief van de doden') werd gepubliceerd in de bundel* Ran *uit 1951*.

We heibelen over te veel of te weinig olie.
We kribben als de ene weer besmeurt wat de andere net heeft schoongeveegd.
We vinden het zo komisch
dat we een stuip krijgen van het lachen en onze ribben zichtbaar worden.
Onze schaamdelen hoeven we niet meer te bedekken.
Daar kunnen we ons niet meer druk om maken.
Wat ons kopzorgen baart
is de vraag wat aan te vangen met deze logge donkerrode navel.
Groeien op onze navel
geen ogen,
geen neus,
staan er geen haartjes spichtig als bergrijst
op zijn kaalkruin te wiegen?
Dat controleren we grondig elke ochtend,
het meest gewijde moment
in onze dagelijkse routine.
Dus rest ons niets anders dan opgewekt op onze knieën
rond te kruipen in het rooskleurige, minerale zonlicht.

Lang geleden zijn we begonnen onze eigen
over de grond uitgedijde schaduw uit te wissen.
Lang geleden begonnen we te vergeten waar we vandaan kwamen,
onze geboortegrond in duisternis gelegen.

Verhanging

Ibaragi Noriko[*]

(Vertaling W. Vande Walle)

Vader was de enige dokter in het stadje.
De politie ontbood hem
voor een autopsie.
Ik, zijn dochter, ging met hem mee.
Hij had er niets op tegen.
Het was de tijd dat ik alles
met eigen ogen gezien wou hebben -
een onweerstaanbare drang.
Ik sloop zelfs een operatiezaal binnen
om te beproeven of ik naar een amputatie kon kijken
zonder in zwijm te vallen.
Dat vertelde ik mijn vriend, een jong academicus.
'Net een slagersbedrijf,' zei hij met opgekrulde lippen.
Om dat oordeel over de heelkunde
heb ik die academicus toen de bons gegeven.

Aan een geschikte tak van een geschikte boom,
in een dennenbos aan zee, had een man zich verhangen.
Het lijk hing hulpeloos te wiegelen,
in zijn gerafelde legeruniform
hing hij in de zachte bries
te bengelen als een papieren pop.
Eerst had hij geprobeerd zich in zee te verdrinken:
zijn broek plakte nog van het zilte water.
In zijn zak stak nog wat kleingeld.
Gisteravond waren de lampen van de stad toch overal aan,
was er dan geen enkel huis waar hij aankloppen kon?
Of had zijn dood niets met voedsel
of met geld te maken?

* *Ibaragi Nonko (Osaka 1926) studeerde farmacie. Zij is een van de oprichters van het poëzietijdschrift* Kai *(Roeispanen). Schrijft naast gedichten ook volksverhalen en hoorspelen voor de radio. Het gedicht* Kubitsuri *komt uit haar bundel* Taiwa *('Dialoog') uit 1955.*

Toen ik met een schichtige blik in mijn ogen thuiskwam,
gooide moeder boos met zout naar me
en schreeuwde: ‘En dat voor een meisje!’

Mijn vader, die de autopsie verrichtte, is ook al gestorven.
Het is nu een verre herinnering,
en toch, die papieren pop
- de wreedheid van de wereld uitgeperst
en in de vorm van die pop gestold -
blijft ook nu nog af en toe trillen in mij,
in de zachtmoedigheid van anderen,
in het diepe mededogen van anderen.

Maanvis

Machida Shizuko[*]
(Vertaling Marius Roessingh,
Duitse vertaling Annelotte Piper)

Een maanvis zo groot als een halve tatami
aangespoeld aan het strand doet luchtig afstand van zijn lichaam
op zijn huid ruw en asgrauw
danst helder stralend de lentezon

Onbegrijpelijk voor mij is
hoe zo'n onbeholpen vis die geen staartvin heeft
er uitziet als hij zwemt
De vissers zeggen wel
dat je soms bij toeval ziet
hoe zo'n knaap hoog in de lucht springt
en met een klap op het water terugvalt
Hoe een vis die alleen maar uit romp bestaat
de vaart krijgt omhoog te schieten
dat is aangrijpend en grotesk tegelijk
De maanvis staart strak met zijn troebele ogen
in de diepte van een wolkenloze hemel
Dat vissen ook in hun laatste ogenblik hun ogen niet sluiten
en onafgebroken hun blik
richten op de dood die op dat moment met geweld de plaats inneemt van een
vreedzaam en eentonig leven
dat doet mij nu nog huiveren

Sonnenhai

Ein Sonnenhai gross wie ein halber Tatami
gibt an den Strand gespült leichthin seinen Körper preis
auf seiner Haut rauh und aschfahl
tanzt leuchtend hell die Frühlingssonne

* *Machida Shizuko (1911-1990) behoort tot de neorealisten. Zij het zich vaak door de zee inspireren, zoals in het hier vertaalde gedicht 'Maanvis' Het werd in 1954 gepubliceerd onder de titel 'Manbōzame' in haar bundel* Yūkaitsūshin *('Verbinding met de onderwereld'). Een maanvis is een schijfvormige vis, die ruim twee meter groot kan worden. Een tatami is een traditionele Japanse mat van 180 x 90 centimeter; de maat van een kamer wordt berekend naar het aantal matten. Het Kannonfeest is gewijd aan de boeddhistische beschermheilige der zeevaarders.*

[Vervolg Nederlands]

Lekker smaakt de maanvis niet
het beste stuk halen de vissers eruit en de rest gooien ze weg
De ogen van de maanvis blijven verder staren
terwijl aalscholvers en meeuwen pikken en vleesbrokken om zich heenstrooien
zolang tot hij vergaan is en zijn oervorm onherkenbaar

Het is druk op het feest van Kwannon aan de andere kant van de baai
In de menigte die zit te eten en te zingen
wemelt het van mensen zonder kop en romp
Zou één het wagen zijn eigen stuntelige lijf omhoog te gooien
en weer neer te laten kletsen op zee?
Ook ik ben zo'n wezen zonder handen en voeten -
zal ik ook al val ik niet met een klap op het water
naar een lege hemel staren in mijn laatste ogenblik?

[Vervolg Duits]

Unbegreiflich ist mir
wie ein so unbeholfener Fisch der keine Schwanzflossen besitzt
beim Schwimmen aussieht
Die Fischer sagen zwar man sieht
gelegentlich durch Zufall
wie solch ein Bursche hoch in die Lüfte springt
und klatschend auf das Wasser prallt
Woher ein Fisch der nur aus Rumpf besteht
den Schwung bekommt empor zu schnellen
das ist ergreifend und grotesk zugleich
Der Sonnenhai starrt unverwandt mit seinen trüben Augen
in einen tiefen wolkenlosen Himmel
Dass Fische auch in ihrem letzten Augenblick nicht ihre Augen schliessen
und unablässig ihren Blick
richten auf den Tod der dann gewaltsam an die Stelle eines friedlichen ereignislosen
Lebens tritt
lässt mich noch jetzt erschauern

Der Sonnenhai schmeckt schlecht
die Fischer klauben sich das beste Stück heraus und werfen dann die Reste weg
Die Augen werden solang weiter starren
wie Kormoran und Möwe picken und Brocken um sich streuen
solang bis er verwest ist und seine Urgestalt nicht mehr erkennbar

Trubel herrscht beim Fest der Meeres-Kwannon jenseits der Bucht
In der Menge die da isst und Lieder singt
wimmelt es von Leuten ohne Kopf und Rumpf
Ob einer wagt den eigenen unbeholfenen Körper hochzuwerfen
sodass er auf den Meeresspiegel niederklatscht?
Auch ich bin eines dieser Wesen ohne Hand und Fuss
werde ich obgleich ich nicht aufs Wasser pralle
bei meinem letzten Atemzug in einen leeren Himmel starren?

Een raar buurtje

Murano Shirō[*]
(Vertaling Marius Roessingh,
Duitse vertaling Annelotte Piper)

Vuilnisvaten waar je ook kijkt
volgepropt met dood
eindjes worst visgraten -
een zwerver die terloops
de deksel van zo'n vat oplichtte
zag geen bodem diep als een bron
zijn blik daalde recht omlaag
naar de andere kant van deze wereld

Een vluchtweg was het door iemand hier verborgen
kijk je er van boven doorheen
dan is deze aarde zonder kern
leegte zelfs geen onderwereld

Hij klikte met zijn tong
en sloeg met luide klap de deksel dicht
en op dat zelfde moment was de hele zooi
al niet meer te onderscheiden van de dood alom

Seltsame Umgebung

Die Mülltonnen ringsum
sind vollgestopft mit Tod
Wurstzipfeln Fischgräten
ein Landstreicher der beiläufig
den Deckel einer Tonne hob
fand keinen Boden Brunnentiefe
der Blick fuhr geradewegs hinab
zur anderen Seite dieser Welt

Ein Fluchtweg wars den einer hier versteekt hielt
blickt man von dort hindurch
hat diese Erde keinen Kern
Leere auch keine Unterwelt

Er schnalzte mit der Zunge
und schlug mit lautem Knall den Deckel zu
im selben Augenblick liess sich der ganze Kram
vom Tod ringsum schon nicht mehr unterscheiden

* *Murano Shirō (1901-1975) was een vernieuwer van de Japanse poëzie. Hij vertaalde onder andere Rilke en Brecht en werd beïnvloed door de filosofie van Heidegger. In de gedichten van Murano zijn boeddhistische elementen herkenbaar. Het gedicht* Hen na kaiwai *('Een raar buurtje') werd gepubliceerd in zijn bundel* Bōyōki, *1959*.

Blue Blues

Osada Hiroshi[*]
(Vertaling Ivo Smits)

to remember or not to remember

Mijn lieve,
spreid je dijen wijd!
zodat het met een licht doodsdons bedekte
perzikzachte
ongeboren gestorven kind van ons
weer in zijn bloederige tent van honger en licht
terug kan komen.
'Stil! Je kan het toch wel horen?'
De indringende geur van zout
tussen de plooien van jouw vlees
waarin de botten van dat kind, nog zonder vorm,
in brokjes, verpulverd,
klinken als een verre bries...

Glimlach niet zo, als een spiegel,
mijn lieve, mijn onschuldige moordenaar.
Honderd, tweehonderd keer zweer ik
dat ik echt, heus van je hou!
en toch, die ene treurige dood
- in het dieprode duister van je baarmoeder
opgelost als een druppel warm water -
die zelfs een grafschrift missen moest
en onze hulpeloosheid:
wat moeten we er in godsnaam mee aan?

* *Osada Hiroshi (geb. 1939) debuteerde in zijn studententijd en publiceerde later in de toonaangevende tijdschriften* Gendaishi *('Hedendaagse poëzie') en* Shi to hihyō *('Poëzie en kritiek'). Met zjjn eerste bundel* Warera shinsen na tabibito *('Wij kersverse reizigers') uit 1965, waaruit bovenstaand gedicht gekozen is, werd hij een spreekbuis van de generatie die in de jaren 1960 volwassen werd.*

Verberg je tranen in je wimpers, je gekreun achter in je keel
en die kleine liefde van je in je onverschrokken stilte.
Naast je trillende, zachte oksel
besef ik plotseling
dat we al lang ervaren hebben wat het is oud te worden.
Uitgeput als een gevangen stier,
het tandvlees nat van donker bloed,
grijp ik jouw borsten stevig vast,
mijn lieve,
in de gehavende zwarte zonnestralen,
in jouw uit angst gewrochte
donkerrode aardbeientuin.

Mijn lieve,
spreid je dijen wijd!
Onze scherpe pijn lag in onze
kinderwagen die altijd altijd 's ochtends uit elkaar valt.
Zijn we al vervallen tot onmacht
als flonkerende sneeuwvlokken
die schitteren en smelten op een verre zomerdag?
De lichaamsgloed kalmeert nu
en met vruchtwaterwoorden
zoek ik in de vrome trekken van de nacht
een lijkwade, een visioen van jou.
Glibberend als seks spattend door de seizoenen
buig ik voorover als een hond
en druk een kus op je schaamhaar dat dood gekleurd is.
Op de jonge graanhalmen, al geoogst voordat het oogsttijd was.
Op de woordenloze stilte die zo op vijandigheid lijkt.

Zouden we het nog kunnen?
Zouden we vriendschap kunnen omarmen
zoals we een bos bloeiende anemonen omarmen?
Mijn mysterieuze medeplichtige, deze zondedorst van mij!
Onze oprechtheid en onze lafheid, die zijn niet meer dan die ene droefheid?
In de duizelingwekkende leegte tussen jouw armen
ben jij vandaag de moeder die je lastert
en is mijn vader mijn enige en waarachtige vijand.
'Kom, open je vuist
en leg je palmen tegen je koude wangen, warm ze.'
Op mijn platte borst laten we onze vingers als in gebed verzonken
onbewust verstrengelen en we snikken;
we zijn twee warme kiezelsteentjes op het strand.
Mijn lieve,
hoop is iets dat wij, wat we ook proberen,
nooit verraden kunnen, dus
laten we nu gaan slapen, tot we rauw gewekt worden aan de andere kant van het schreeuwend duister.
...

Ach! Voor ons
komt scheiden altijd onverwacht!

Twee gedichten
Saga Nobuyuki[*]
(Vertaling Ivo Smits)

Doodslied

Plots komt de dood en overhandigt de laatste eenzaamheid.
Na een diepe stilte doven sterren.
Tijd, van niemand meer, stijgt uit de doden op.
Dat wat zich in de realiteit verborgen hield
vertoont zich nu en vertrekt ver van iedereen.
Iets net als wat er in de avondschemer stilletjes uit een berkenstam wegvloeit naar de bron
iets dat woord wordt
verschrompelt in een poging als bijna-honing uit mijn schedel te stromen.
Vast omdat de dood te vroeg kwam en het onmiddellijk verkilde.
Vanzelf gaat de deur open en sluit zich weer.
Ai! Ik voel hoe er iets uit mij verdwijnt:
wat voor gruwelijks kan dat zijn?

Vuur

Doof het niet nog eens
het kleine vuur dat ik van mij in jou plant.
Het is het enige vuur in de hele wereld,
vanuit de diepe kloof tussen mij en de dood opgepikt door een grote vogel die neer kwam strijken.
Dat kleine vuur
vraagt niets van jou.
Toch zal het je net als nul met leegte beschermen,
zal het jou bij alles en iedereen weghouden.
Naakt nu
sta je met dat vuur in je opgeheven handen op de trap
op de eindeloze trap naar boven.

* *Saga Nobuyuki (geb. 1902) werkte, na twee keer van school te zijn gestuurd, als redacteur bij uitgeverij Bungei shunjū. Na de Tweede Wereldoorlog werd hij redacteur van het tijdschrift* Shigaku *('Poëtica') en begon hij zelf poëzie te schrijven. Zijn bundel* Ai to shi no kazoeuta *('Aftelrijmen van liefde en dood'), met daarin de gedichten 'Doodslied' en 'Vuur', werd gepubliceerd in 1957*.

Goudvis in de winter

Shinkawa Kazue[*]
(Vertaling Marius Roessingh,
Duitse vertaling Annelotte Piper)

Lichte beroering in de vijver
Een goudvis die de hitte van de zomer overleefde
kan ook 's nachts de slaap niet vinden
onder water verdiept hij zich in zijn gedachten

Tot de dag van je dood moet je verder leven
moet je eenzaam je leven rekken
volg je wel de leefregels van Boeddha
voor hen die eenzaam zijn?

Dan op een dag gaat de goudvis liggen onder het kroos
keert zijn witte buik naar boven voor de slaap die eeuwig duurt
zou hij dromen
van de sneeuw die koud fonkelt op zilveren bergtoppen
die hij uiteindelijk toch niet meer heeft gezien

Lichte beroering in de vijver

Glinsterend waaiert de zoom van zijn gewaad
O pijn van het leven
Goudvis in de winter

Goldfisch im Winter

Flattern im Wasser

Ein Goldfisch der die Sommerhitze überlebte
findet auch nachts keinen Schlaf
er gibt sich unter Wasser seinem Denken hin

Bis zu Deinem Todestag musst Du weiter leben
musst allein Dein Dasein fristen
ob Du die Buddha-Reglen
für alle einsam Lebenden befolgst?

Legt sich der Goldfisch eines Tages
unter Entengrün zum ewigen Schlaf und kehrt den weissen
Bauch nach oben
träumt er vielleicht
vom Schnee der kalt auf Silbergipfeln funkelt
und den er doch in Wirklichkeit nicht zu Gesicht bekam

Flattern im Wasser

* *Shinkawa Kazue (geb. 1929) schreef haar eerste, pas later gepubliceerde gedichten op 15-jarige leeftijd; ze gingen over verborgen eenzaamheid en treurnis. Shinkawa is voormalig voorzitter van het Japanse Genootschap voor Moderne Dichtkunst. Het vers* Fuyu no kingyo *('Goudvis in de winter') stamt uit de bundel Nemuri isu, 1955, kort voor een langdurige depressie van de dichteres*.

glitzernd schwenkt er den Gewandsaum
Oh Schmerz des Lebens
Goldfisch im Winter

Vissersboten

Shiratori Genji[*]
(Vertaling Marius Roessingh,
Duitse vertaling Annelotte Piper)

Vissersboten samenscholend voor de monding van de Tone
strijken hun vlaggen teken van een rijke vangst
Als een bamboescherm zo nauw staan hun masten een zaaiveld van visgraten
De roestig-witte rompen liggen vlak naast elkaar
geluidloos
alleen daar waar tonijnen worden gelost ontstaat een kleine beweging van punten en strepen
Met ingehouden adem
knikken de achterstevens rustig de horizon toe
knikken te zamen
herinnering aan zilte lucht en ruwe zee ligt als lading in het scheepsruim
levenslust uit vroeger dagen sluimert in de romp

Een oude man
ineengedoken aan de kade
staart onafgebroken
naar het water vlak voor zonsondergang
naar de plek aan de kim
waar de oervorm van heftige brand helder oplicht

Fischerboote

Fischerboote die im Schwarm vor der Tone-Mündung liegen
holen ihre Flaggen ein Zeichen für den reichen Fang
Grätengleich die Masten dicht an dicht wie ein Bambusvorhang
Eng beisammen liegen ihre rostig-weissen Rumpfe
Lautlos
entsteht nur dort wo Bonito-Fisch angelandet wird Bewegung aus Punkt und Linie
Mit verhaltenem Atem
nicken die Hecks bedächtig dem Horizont zu nicker gemeinsam
auf dem Schiffsboden verstaut - die Erinnerung an Salzluft und rauhe See
im Schiffsrumpf schlafen gelegt - die Lebenslust aus fernen Tagen

Ein Alter
hockt am Kai
und schaut unverwandt
auf die See kurz vor Sonnenuntergang
auf den Punkt wo im Meeresgürtel
die Urform leidenschaftlicher Verbrennung deutlich sichtbar wird

* *Shiratori Genji (geb. 1941) roept in zijn gedicht* Gyosen *('Vissersboten') een sfeer van vergankelijkheid op. Het verscheen in 1980 in het tijdschrift* Jikan.

Klaaglied

Tada Chimako[*]
(Vertaling Marius Roessingh,
Duitse vertaling Annelotte Piper)

I

Ach ziel! jouw wereld
heeft maar twee kleuren:
het blauw van de bodemloze hemel en
het wit van een vers graf waar alle hartstocht wordt begraven

II

Jouw zwijgen begint al
te stinken als ooit Lazarus
terwijl je toch een stem had moeten worden
die de lucht deed beven
die een rijke mooie taal tot bloei zou brengen
en de vruchten ten slotte heimelijk hun zaad
in de harten van de mensen zou doen neerdalen

Klagelied

I

Seele! Deine Welt
hal nur zwei Farben:
das Blau des bodenlosen Himmels und
das weiss von frischen Gräbern wo alle Gier beerdigt wird

II

Schon beginnt Dein Schweigen
zu stinken wie einst Lazarus
und hätte doch zu einer Stimme werden sollen von der die Luft erbebt
halte eine reiche schöne Sprache zum Erblühen bringen
Früchte tragen und dann am Ende heimlich Samen
in Menschenherzen senken sollen

* *Tada Chimako (geb. 1930) studeerde Frans en was hoogleraar aan de Eichi Universiteit. Ze vertaalde o.a. Yourcenar. Tada Chimako heeft door haar abstracte woordkeus en haar sterke individualisme nieuwe impulsen aan de dichtkunst van vrouwen gegeven. In haar latere gedichten is het Boeddhisme soms van invloed. Het gedicht Banka ('Klaaglied') verscheen in de bundel* Hanabi *('Vuurwerk'), 1956*.

[Vervolg Nederlands]

III

Zul je nu worden als een ster
die in de oneindigheid van de lege ruimte tot geen sterrenbeeld behoort?
een eenling verwerpend en verworpen -
en wat doe je dan als je lichaam lijdt
door de zwaartekracht die alle levenden gevangen houdt?

[Vervolg Duits]

III

Wirst Du jetzt werden wie ein Stern
der in der grossen Weite leerer Räume keinem Sternbild angehört?
ein Einzelwesen abweisend abgewiesen
auch dann noch wenn Dein Körper schmerzt
durch jene Schwerkraft die den Lebewesen unvermeidlich eigen ist?

Twee gedichten

Takami Jun[*]
(Vertaling Marius Roessingh,
Duitse vertaling Annelotte Piper)

Klaprozen

Ik lig al onder de aarde
ongeveer waar mijn voorhoofd is doet een hond zijn behoefte
mij best mij best
een vogel pikt met zijn snaveltje naar een made
zelfs onder de aarde voel ik het kriebelen
wortels van een boom willen juist daar
meedogenloos binnendringen in mijn borst -
boven mijn dode lichaam
zou ik graag in mijn droom een vrolijk landschap zien
wil je geen bloemen voor mij planten
zoals op het graf van Van Gogh?
Toen ik naar Anvers trok
bloeiden de viooltjes
en naast zijn graf in het door hem geschilderde korenveld
kleurden fel de rode klaprozen tussen de jonge aren
alsjeblieft plant zulke klaprozen boven mijn schedel -
uit de vruchten van de witte bloemen
kan men opium winnen
en de verdovende heroïne

Mohnblumen

Ich liege bereits unter der Erde
ungefähr wo meine Stirn ist verrichte ein Hund sein Geschäft
schon gut schon gut
ein Vogel pickt mit seinem kleinen Schnabel eine Made
noch in der Erde spür ich einen Kitzel
Baumwurzeln wollen eben dort
gnadenlos vorstossen in meine Brust
über meinem toten Körper
möcht' ich gern in meinen Träumen eine heitere Landschaft sehen
willst Du mir nicht Blumen pflanzen
wie sie am Grab van Goghs stehen?
Bei meiner Pilgerreise nach Auvers
sah ich die Stiefmütterchen blüh'n
und neben seinem Grab leuchtete in dem von ihm gemalten Kornfeld
roter Mohn zwischen jungen Ähren
bitte pflanze solchen Mohn über meinem Schädel
aus den Früchten seiner weissen Blüten
kann man Opium gewinnen
und die Droge Heroin

* *Takami Jun (1907-1965) is het pseudoniem van Takama Yoshio. Studeerde aan de Universiteit van Tokio en schreef zowel romans als gedichten. In 1964 kreeg hij een belangrijke literaire prijs voor een van zijn dichtbundels. Takami was een van de oprichters, en tevens de eerste directeur, van het Museum voor Moderne Literatuur in Tokio. De gedichten* Yōki na oni *('Vrolijke duivels') en* Keshi no hana *('Klaprozen') komen beide uit de bundel* Shi no fuchi yori *('Uit de diepte van de dood') uit 1964.*

(Vertaling W. Vande Walle)

Vrolijke duivels

‘Tik niet met je eetstokjes op de rand van de theekom,
anders komen de hongerige geesten,
de hongerige geesten zullen je lekkere rijst opeten.’
Dat zei oma toen ik een jochie was.

Nu ben ik oud en na het eten
lig ik te rusten,
als opeens vreemde duivels voor mij opdoemen,
geruisloos.

Buiten valt sneeuw
maar in die sneeuw laten ze geen voetsporen,
droogvoets komen ze uit de tuin
mijn kamer binnen.

Mollige duivels
met een blos op de wangen, allerminst hongerig,
ze hebben het vast veel beter dan ikzelf,
ziek en uitgemergeld ben ik, als een hongerige geest.

Wat komen zij hier doen?
komen zij mij opbeuren?
Zulke vrolijke duivels zijn griezeliger
dan hongerige geesten vel over been.

Rond mijn bed beginnen zij de *twist* te dansen,
zij spelen met eetstokjes xylofoon op mijn ribbenkast,
ze vinden de klank niet deugen
en leggen hun oor tegen mijn slokdarmloze borst.

Iets moet ze opgeschrikt hebben:
de duivels schreeuwen het uit in koor
en rennen holderdebolder de kamer uit.
Nee, die duivels gingen voor mij op de loop!

Twee gedichten

Tamura Ryūichi[*]
(Vertaling F.B. Verwayen)

Engel

Een zwijgen ontstaat
Doordat boven ons hoofd
Een engel de tijd onderschept.

Derdeklas slaapwagen in ‘De Noordster’ van 20 uur 30 uit Aomori
In een smal bed met open ogen zwijgen:
Wat voor engel heeft mijn tijd onderschept?

Ook al zou ik de miljoenen lichtjes buiten
In het donker van Ishikari tot aan de vlakte van de Kanto toe
Stuk voor stuk bijeen kunnen nemen
Voor mij zou toch
Het gezicht van mijn engel onzichtbaar blijven.

* *Tamura Ryūichi (Tokio 1923) geldt als een van de belangrijkste dichters van het naoorlogse Japan. Tamura behoorde in 1947 tot de* Arechi-*dichters*. Arechi *(= woestenij, braakliggend land) was een poëzietijdschrift, dat ook al voor de oorlog kort had bestaan tot het door de regering werd verboden. De dichters van deze groep beschouwden het naoorlogse Japan als een braakliggend land. Met hun oorlogservaring op de achtergrond probeerden ze een nieuwe, moderne dichtkunst op te zetten.*
In het Nederlands zijn eerder vertalingen verschenen van gedichten van Tamura Ryūichi, onder andere in Oktober is mijn keizerrijk, *een bundel uitgegeven in de ‘Poetry International Serie’. Het gedicht* Tachikan *(‘Staande lijkkist’) verscheen in 1952 in de jaarlijkse bloemlezing van de Arechi-groep, de* Arechi shishū. *Ook het gedicht* Tenshi *(‘Engel’) verscheen in een* Arechi shishū *van 1957*.

Staande lijkkist

I

Mijn lijk, raak het niet aan
Jullie handen
Kunnen de Dood niet aanraken
Mijn lijk
Meng het onder de menigte
Stel het bloot aan de regen

Wij hebben geen handen
Wij hebben geen handen om de dood aan te raken

Ik ken de ramen van de steden
Ik ken de ramen waar niemand achter is
Naar welke stad ik ook ging
Nooit waren jullie in je kamer
Huwelijk en werk
Passie en slaap en de dood zelfs
Uit jullie kamers zijn ze verdreven
En werklozen geworden zoals jullie

Wij hebben geen functie
Wij hebben geen functie om de dood aan te raken

Ik ken de regen van de steden
Ik ken die menigten van paraplu's
Naar welke stad ik ook ging
Nooit waren jullie onder je dak
Waarde en geloof
Revolutie en hoop en ook het leven zelfs
Van onder jullie dak zijn ze verdreven
En werklozen geworden zoals jullie

Wij hebben geen functie
Wij hebben geen functie om het leven aan te raken

II

Mijn lijk, leg het niet in de aarde
Jullie dood
Kan in de aarde niet rusten
Mijn lijk
Sluit het in een staande kist
Zet het rechtop

Op aarde hebben wij geen graf
Op aarde hebben wij geen graf om ons lijk in te doen

Ik ken de dood op aarde
Ik weet wat de dood op aarde betekent
Naar welk land ik ook ging
Nooit lag jullie dood in je graf
Het lijk van een meisje drijvend in de rivier
Het bloed van een geschoten vogeltje en ook de vele omgebrachte stemmen

Van jullie aarde zijn ze verdreven
En ballingen geworden zoals jullie

Op aarde hebben wij geen land
Op aarde hebben wij geen land onze dood waardig

Ik ken de waarde van de aarde
Ik ken de verloren waarde van de aarde
Naar welk land ik ook ging
Nooit was jullie leven van iets groots vervuld
Het graan gemaaid voor toekomstige tijden
De in de strik gevangen dieren en ook de kleine zusjes
Uit jullie leven zijn ze verdreven
En ballingen geworden zoals jullie

Op aarde hebben wij geen land
Op aarde hebben wij geen land ons leven waardig

III

Mijn lijk, verbrand het niet met vuur
Jullie dood
Kun je niet met vuur verbranden
Mijn lijk
Hang het in de beschaving
Laat het rotten

Wij hebben geen vuur
Wij hebben geen vuur om een lijk te verbranden

Ik ken jullie beschaving
Ik ken jullie beschaving zonder liefde of dood
Naar welk huis ik ook ging
Nooit waren jullie samen met je gezin
Ook de ene traan van de vader
Ook de smartelijke vreugd van de barende moeder en de vragen zelfs van het hart
Uit jullie huizen zijn ze verdreven
En tot zieken geworden zoals jullie

Wij hebben geen liefde
Wij hebben slechts liefde voor zieken

Ik ken jullie ziekenzalen
Ik ken van bed tot bed jullie dromen
Naar welke ziekenzaal ik ook ging
Nooit sliepen jullie echt
De uit het bed afhangende hand
De ogen wijd geopend om iets groots te zien en ook het verdorste hart
Uit jullie ziekenzalen zijn ze verdreven
En tot zieken geworden zoals jullie

Wij hebben geen gif
Wij hebben geen gif om onszelf te genezen

Crematorium

Tatara Chieko[*]
(Vertaling Marius Roessingh,
Duitse vertaling Annelotte Piper)

Zwaar van wolken hangt de hemel boven de kale bomen
wanhoop verstikt het verlangen om in tranen uit te barsten

Alle herinneringen opgevouwen
en in de binnenzak van mijn rouwgewaad weggestopt
sjor ik mijn obi vast
‘Als ik dood ben maak je me toch mooi?’ had ze mij gevraagd
beetje bij beetje bracht ik met sidderende hand
het witte poeder aan, kleurde haar lippen rood
en nam toen afscheid van het gelaat van mijn tedere moeder

Onverschillig of ze brood gaan bakken schuiven ze de kist in de verbrandingsoven
De deuren gaan met een harde klap dicht en sluiten onze wereld buiten
Het lezen van de sutra's pompt ons verdriet op als een luchtballon die wegdanst in de ruimte -
begeleid door hevig snikken ontsnapt de lucht
vader krimpt ineen

Krematorium

Wolkenschwer hängt der Himmel über kahlen Bäumen
Verzweiflung erstickt den Wunsch in Tränen auszubrechen

Alle Erinneningen zusammengefaltet und in die Brusttasche meines Trauergewandes gesteckt zurre ich meinen Obi fest
‘Wenn ich tot bin machst Du mich doch schön?’ hatte sie mich gefragt
Tupfer für Tupfer legte ich mir mit zitternder Hand den weissen Puder auf zog rot die Lippen nach
und nahm dann Abschied von dem Antlitz meiner sanften Mutter
Mit einer Lässigkeit als werde Brot gebacken schiebt man den Sarg in den Verbrennungsofen
Die Türen schliessen sich mit lautem Knall und sperren unsere Welt aus
Die Sutrenlesung pumpt die Trauer auf wie einen Luftballon der tanzt davon ins All
Von heftigen Schluchzern begleitet entweicht die Luft
Der Vater schrumpft

* *Tatara Chieko (geb. 1934) wordt tol de neorealisten gerekend. Het gedicht* Kasōba *(‘Crematorium’) werd in 1982 in het tijdschrift* Jikan *gepubliceerd.*

[Vervolg Nederlands]

Moeder brandt

‘Alles klaar!’ ontzet over de opgewekte onbekommerde stem van de stoker stop ik mijn ogen dicht
allen hier verzameld zijn met blindheid geslagen

[Vervolg Duits']

Die Mutter brennt

‘Alles fertig!’ bestürzt über die heitere unbekümmerte Angestelltenstimme halt' ich mir die Ohren zu
Alle hier Versammelten hat es blind gemacht

Met ons tweetjes

Tomioka Taeko[*]

(Vertaling F.B. Verwayen)

Jij zet, bijvoorbeeld, thee.
Ik rooster brood.
Terwijl we daarmee bezig zijn
valt wel eens de avond.
Er zal wel eens iemand, ziende
hoe de maan bloedrood opkomt of zo,
bij ons langs willen gaan.
Maar die zal daarna niet meer komen.
We doen de deur dicht en sluiten hem af.
We zetten thee, we roosteren brood.
Als altijd praten we erover dat
er een tijd zal komen dat
ofwel jij mij
ofwel ik jou
begraven zal in de tuin.
Een zal er als altijd op zoek gaan naar eten.
En als dan de tijd gekomen is dat
jij of ik
mij of jou
in de tuin begraaft,
dan zal wie achterblijft alleen thee drinken
en voor het eerst het verhaal ontkennen.
Ook jouw vrijheid
leek wel het verhaal van een dwaas.

* *Tomioka Taeko (1935) stamt uit Osaka, waar zij ook Engelse literatuur studeerde. Tomioka won al op jonge leeftijd verschillende prijzen voor haar gedichten. Na een verblijf in de Verenigde Staten, begin jaren zeventig, richtte ze Zich meer op het schrijven van romans, omdat ze het gevoel had dat ze in romans beter de wereld van de gewone mensen kon beschrijven. Naast gedichten en romans schrijft Tomioka kritieken, toneelstukken en non-fictie. Het gedicht* Mizu irazu *('Met ons tweetjes') verscheen in de bundel* Joyūtachi *('Vriendinnen') uit 1964.*

Aan mijn eerste kind

Yoshino Hiroshi[*]
(Vertaling W. Vande Walle)

Op je geboortedag, je was er net.

Als gieren kwamen die lieden,
met hun zwarte lederen tas
zij maakten ze open, zij sloten ze weer.

Het waren verzekeringsagenten, voor een levensverzekering.
‘U bent er vlug bij.’
Toen ik mij verrast toonde,
antwoordden die lieden lachend:
‘Zoiets ruik je.’
Nog voor je vaste gelaatstrekken kreeg,
heb ik ergens
in je zwakke lichaampje
een greintje dood geplant.

Reeds hing de geur van de dood hier,
dat hebben ze toch gezegd?

* *Yoshino Hiroshi (1926) stamt uit de provincie Yamagata en was werkzaam bij een oliemaatschappij. Zijn poëzie geeft op lyrische wijze uitdrukking aan de treurigheid en het mysterie van het leven. Is lid van de* Kai-*groep;* Kai *(‘Roeispanen’) is een poëzietijdschrift. Het gedicht* Hajimete no ko ni *(‘Aan mijn eerste kind’) is uit Yoshino's belangrijkste bundel* Shōsoku *(‘Nieuws’) uit 1957.*

[Nummer 2]

Voorwoord

Traditiegetrouw is dit Zomernummer niet thematisch gebonden, zodat de inhoud een verrassende verscheidenheid te zien geeft. In *Nederlands proza* bijdragen van Peter Andriesse, Bart Plouvier en Henk Romijn Meijer. In *Nederlandse poëzie* werk van twaalf dichters onder wie wij vooral aandacht vragen voor Bernd Bevers, beeldend kunstenaar, die als dichter debuteert. In *Light Verse* oude bekenden als Frits Criens, Drs. P, Jean Pierre Rawie en Driek van Wissen, maar ook bijvoorbeeld Johann Wolfgang Goethe, wiens humoristische lange gedicht *Das Tagebuch* in vertaling is opgenomen, en Gerlof Janzen die zich voor zijn bewerking van een klassiek thema (‘Pan en Syrinx’) liet inspireren door een oude gravure waarmee ook het omslag van dit nummer is verlucht; Paul van den Hout antwoordt enige kritici betreffende zijn vertaling van *The Golden Gate* (in diverse zomernummers voorgepubliceerd). In de rubriek *Essay* publiceert Irina Grivnina haar herinneringen aan wijlen Joseph Brodsky; Julia Stoilova schetst de naweeën van de Babylonische spraakverwarring voor nieuwe Nederlanders, als ook de doem die rust op vertalers (omdat ze Gods ingreep te Babel teniet pogen te doen); Gerard de Vries draagt een vermakelijk stuk bij over eetculturen in de literatuur. In *Vertaald proza* een reisbrief van Rimbaud (bij zijn leven gepubliceerd in de *Bosphore Egyptien*), voorts verhalen van de ‘onbekende Rus’ Vasili Sjoeksjin (over badgewoonten in Siberië) en van de even onbekende Japanner Yoshiyuki (over bordeelbezoek te Tokio) - deze laatste bijdrage was bestemd voor het Japanse nummer, maar moest wegens ruimtegebrek blijven liggen. In *Vertaalde poëzie* wordt de zomerse traditie voortgezet om klassieken op te nemen uit de Oudheid (Ovidius), de Renaissance (Ariosto, Le Saulx) en de negentiende eeuw. Vooral de Russische negentiende eeuw is sterk vertegenwoordigd: Kees Jiskoot debuteert als vertaler met een ruime keus uit het werk van Lermontov en Tjoettsjev, waaruit duidelijk wordt hoeveel kansen de Nederlandse poëzie in de vorige eeuw heeft laten liggen; voorts werk van Baratynski, Boenin, Ivanov; opnieuw vertalingen van Tsvetajeva en van Brodsky (een kleine postume hulde). Tenslotte is er poëzie van de twintigste-eeuwse Dai Wangshu en de enige nog levende, vertaalde dichter in dit nummer, Vikram Seth.

Redactie

Nederlands proza

De rode kimono*

Peter Andriesse

Rik hing over de reling aan stuurboord toen ze in de haven van Suez voor anker gingen. Het was een klein rommelig stadje met wat minaretten, een vuurtoren en een paar eenzame palmbomen. Het leek wel of ze door piraten werden belaagd, zoveel kleine motorboten, roeiboten en prauwen naderden het schip. Als eersten klommen vier mannen in uniform vanuit een motorboot via een touwladder aan boord. Kort daarop klauterden tientallen mannen met een fez of tulband op hun hoofd en grote bundels op hun rug, aan touwen die over de reling waren gegooid, vanuit prauwen en roeibootjes langs de scheepswand omhoog. In nog geen half uur hadden ze het promenadedek omgebouwd tot een langgerekte markt. Ze hadden zich in boernoes gestoken, hun bundels opengemaakt en, hurkend achter kleedjes en matjes vol uitgestalde koopwaar van diverse aard zoals houtsnijwerk, ivoren voorwerpen, kleding, lederwaren, sieraden, horloges, souvenirs en prullaria, riepen ze de langs flanerende passagiers toe: ‘Kaiken, kaiken, niet kopen!’

Op prauwen die dicht langs de scheepswand dobberden, stonden halfnaakte donkerbruine jongens met brede armgebaren en het hoofd in de nek te schreeuwen naar passagiers die leunden over de reling. Hun nering bestond eruit overboord gegooide geldstukken op te duiken. Rik zag dat deze jongens zelden een munt misten. Maar weinig passagiers konden weerstand bieden aan de verbazingwekkende acrobatiek van deze vlugge waterratten met hun glanzende donkere lijven.

Nadat twee van de geüniformeerde mannen via de touwladder weer in hun motorboot waren afgedaald en terugvoeren naar de kade kwam de ‘Willem Ruys’ in beweging. De kooplieden op het promenadedek bleven achter hun koopwaar zitten en deden drukke zaken met de passagiers, terwijl het schip zich door twee sleepboten naar de ingang van het kanaal liet manoeuvreren. Rik wist dat het grote schip er doorheen kon varen, maar vanaf het dek gezien leek het onwaarschijnlijk, omdat het kanaal niet veel meer

* *Dit is een fragment uit Peter Andriesse's nieuwe roman*, De rode kimono. *De hoofdpersoon Rik, die zijn lagere-schooljaren doorbracht op Sumatra, moet naar Nederland. Omdat zijn ouders hem niet kunnen begeleiden, hebben ze hem toevertrouwd aan de zorg van het echtpaar Vonk*.

was dan een smalle geul in de woestijn. Het duurde niet lang voordat hij aan weerskanten niets anders zag dan onafzienbare zandvlakten, alsof het schip langzaam voortgleed over dat zand. Langs de scheepwand omlaag kijkend zag hij dat maar enkele meters water hen van de oever scheidden. Hij liep langs de roepende kooplieden naar het voordek, vanwaar je uitzicht had op de kaarsrechte vaargeul dwars door de woestijn en op de achterkant van een vrachtschip dat enkele tientallen meters voor hen uit voer.

Tegen lunchtijd ging hij weer kijken op het promenadedek. De kooplieden hadden hun spullen opgeborgen in bundels en lagen allemaal op hun knieën voorovergebogen gebeden te prevelen in de richting van de woestijn aan stuurboord. Aan bakboord leek het of de opbouw van het schip aanbeden werd. Na de lunch ging hij kijken of de koopwaar weer op het dek lag uitgestald, maar het was er doodstil. De Arabieren hadden de puntmuts van hun boernoes over hun hoofd getrokken en lagen te slapen bij hun bundels. Pas na vier uur, toen de eerste passagiers uit hun hutten te voorschijn kwamen, begon er weer leven te komen op het dek. Net als hun potentiële klanten in de salons en op het achterdek dronken de kooplieden thee, die ze bereidden op walmende petroleumstellen, waar ze in groepjes omheen zaten gehurkt. Het was een troebele vloeistof die ze uit grote tinnen ketels in hun glazen goten. Na het theeritueel stalden ze hun waren weer uit op de kleedjes waarachter ze plaats hadden genomen.

Tot Riks verwondering stuitte hij na het diner op een grote kring kinderen en volwassenen rond een goochelaar op de hoek bij het achterdek. Vrolijk babbelend in gebroken Nederlands goochelde hij kuikentjes uit de neus van kinderen die vooraan zaten, haalde eieren uit hun oren, liet muntstukken verdwijnen om ze even later uit de borstzak van een verbaasde jongen te voorschijn te halen en wist na enig aandringen een man over te halen zijn horloge aan hem te geven. De goochelaar wikkelde het in een zakdoek en wierp het voorwerp onder luid ‘Ooh’-geroep van de kinderen met een grote zwaai overboord. Aan de plons in het water was te horen dat het horloge echt in het kanaal terecht was gekomen. De eigenaar stapte verontwaardigd naar voren en riep dat hij dit niet leuk meer vond. Het uurwerk was een kostbaar aandenken geweest, met een inscriptie op de achterkast. De goochelaar lachte onaangedaan, terwijl hij nieuwe kuikentjes en eieren uit diverse neusgaten en oren toverde. Na nog wat verbazende kunstjes werd

het slachtoffer van de horloge-verdwijning kwaad en eiste op hoge toon zijn eigendom terug. Als dat niet snel gebeurde, zou hij naar de kapitein stappen. De goochelaar keek hem olijk aan en maakte de kinderen die in een dichte kring om hem heen zaten met nieuwe grappige truukjes aan het lachen.

'Orlosie wek,' zei hij. 'In water.' Verontschuldigend spreidde hij zijn armen. 'Wait, sal probier.' Hij legde zijn wijsvinger tegen zijn lippen. 'Ssst, almaal stil.' De toeschouwers zwegen gespannen. 'Ailim, salim, boem!' Iedereen keek vol verwachting toe. 'U voelen in broekzak!' zei de goochelaar, wijzend naar het slachtoffer. Onder de aandachtige blikken van het publiek tastte de man in zijn broekzakken en haalde verbluft zijn horloge te voorschijn. Ongelovig inspecteerde hij of dit wel zijn kostbare uurwerk met inscriptie was. Beschaamd en onder gejuich van de kinderen deed hij zijn dierbare eigendom weer om zijn pols en liep met grote passen weg.

Aan het slot van de voorstelling tastte de goochelaar met twee vingers diep in zijn keel, trok er een touwtje uit met daaraan een driehoekig Nederlands vlaggetje. Meteen daarop verscheen een Engels vlaggetje, toen een Amerikaans, een Frans, er scheen geen einde te komen aan de vlaggetjes die uit zijn mond te voorschijn kwamen. Hij gaf het uiteinde van het touwtje aan een meisje met blonde vlechten, dat het aarzelend met een vies gezicht aannam, gebaarde naar haar dat ze de guirlande met vlaggetjes omhoog moest houden en ermee naar het achterdek lopen. Ze was nauwelijks meer te zien toen eindelijk het laatste, Egyptische vlaggetje uit zijn keel kwam.

Midden in de nacht werd Rik wakker en merkte dat het schip stillag. De lichtgevende wijzers van zijn wekkertje stonden op kwart over drie. Waarschijnlijk waren ze aan het eind van het kanaal gekomen en lagen ze in de haven van Port Said. Even flakkerde zijn nieuwsgierigheid op, maar hij was te sterk in de ban van de slaap om zijn kooi uit te komen en te gaan kijken hoe het er daar uitzag. Hopelijk zouden ze pas morgen verder varen, en met die gedachte sliep hij weer in.

Hij moest heel diep geslapen hebben, want toen hij om zes uur opnieuw wakker werd, maakte hij uit het monotone geluid van de scheepsmachines en het deinen van het schip op dat ze zich alweer op volle zee bevonden. Haastig klom hij uit zijn kooi, raffelde de wastafelroutine af en kleedde zich aan. Hij spoedde zich naar het

dek in de hoop nog iets te zien van het vasteland. Tot zijn teleurstelling zag hij vanaf het achterdek alleen nog maar een dunne streep Egypte aan de horizon. Het lichtblauwe water dat zich naar alle kanten oneindig uitstrekte moest van de Middellandse Zee zijn. Het gaf een vertrouwd gevoel weer helemaal door water omgeven te zijn.

‘Zal ik je onze hut eens laten zien?’ vroeg mevrouw Vonk, toen ze die avond hand in hand naar zijn hut liepen. ‘Ik moet er toch even iets doen.’ Voor het eerst droeg ze haar lange zwarte haar niet in een wrong die haar achterhoofd en nek bedekte, of in twee dikke vlechten die bovenop haar hoofd waren samengevoegd door een brede bakelieten haarspeld. Ze droeg het nu los, alleen in haar nek bijeengehouden door een gouden klem. Het was een soort paardestaart, zo lang dat hij reikte tot onderaan haar rug. Ze leek nu nog meisjesachtiger dan ze er met opgestoken haar al uitzag.

‘We komen morgen of overmorgen - dat weet ik niet precies - in Napels aan. Daar moeten we afscheid nemen. Ik had je toch al verteld dat we vandaar met de trein verder reizen naar Holland, ja. Kees moet zo nodig eerder in Holland aankomen dan de boot.’

‘Pas overmorgen komen we in Napels aan,’ zei Rik.

Ze liepen voorbij de nis waaraan zijn hut lag, passeerden nog twee nissen en stopten bij de derde, waar mevrouw Vonk de sleutel uit haar tasje haalde. Ze opende de linkerdeur. Riks hut lag aan de rechterkant. Langs haar heen stapte hij naar binnen en vroeg zich af waarom hij deze hut speciaal moest zien, hij zag er net zo uit als de zijne. Alleen waren de kooien niet rechts maar links, en dus ook de wastafels niet links maar rechts. Mevrouw Vonk trok de deur achter zich dicht, terwijl hij naar de patrijspoort liep en keek naar de lichtjes van het schip die weerspiegelden in het gladde donkere water.

‘Ik ga me even omkleden, ik heb rode wijn op m'n jurk gemorst.

Wil jij me helpen de knoopjes op mijn rug los te maken, ja.’

Rik draaide zich om. Mevrouw Vonk stond met de rug naar hem toe. Met één hand had ze haar lange haar over haar linker schouder getrokken, zodat haar nek en het bovenste deel van haar rug onbedekt waren. Hij keek naar haar matglanzende, lichtbruine schouders en knoopte met trillende vingers de zeegroene jurk tot haar middel open. Hij deed een paar stappen terug.

‘Zal ik even buiten wachten?’ vroeg hij.

Ze trok haar ceintuur los, opende de laatste knoopjes en stapte uit haar jurk.

‘Nee, je mag me best zo zien, ja,’ zei ze, zich naar hem omdraaiend. Op een klein wit broekje na stond ze naakt voor hem, net als die keer dat hij haar thuis had bezocht in haar huis op de kebon. Haar bovenlichaam helde iets achterover en ze had haar jurk nog in haar rechterhand. Haar houding leek op die van fotomodellen die in advertenties badpakken showden en ze glimlachte een beetje trots. Het lange zwarte haar hing nog over haar schouder naar voren en bedekte gedeeltelijk haar ene borst. Hij moest denken aan de afbeelding van een schilderij dat de geboorte voorstelde van een Griekse godin die stond op een schelp in zee. Alleen was het even lange haar van de godin goudkleurig geweest. Verlegen sloeg hij zijn ogen neer.

‘Ach, wat is m'n sinjo weer bleu.’ Ze wierp haar jurk op het kastje tussen de wastafels, nam zijn gezicht tussen haar handen en zoende hem op zijn mond. Toen ze hem losliet, wankelde hij achteruit. Met een soepele handbeweging ontdeed ze zich van haar broekje, dat dezelfde weg volgde als haar jurk. Zijn blik richtte zich onweerstaanbaar op het snijpunt van haar benen, dat nauwelijks verhuld werd door een toefje zwart haar. Voor het verwisselen van een jurk was het toch niet nodig het broekje uit te doen, vroeg hij zich af. Mevrouw Vonk liet hem niet lang in het ongewisse waarom ze het uitgetrokken had. Ze ging op het onderste bed zitten en schudde met haar voeten, zodat haar pumps op de vloer vielen.

‘Ajo, doe ook je kleren uit, dan gaan we lekker tegen elkaar aan op bed liggen. Nu kan het nog. Overmorgen zit ik in de trein.’ Ze lag nu op haar zij, haar bovenlichaam steunend op haar rechter elleboog, en lachte hem bemoedigend toe. Haar linkerhand rustte op het plekje tussen haar dijen. Verstijfd staarde hij haar aan en zijn gedachten tolden door elkaar.

‘Wat sta je daar nou als een houten Klaas. Kleed je toch uit. Je ziet mij nu helemaal naakt, jou heb ik al zo vaak in je blootje gezien, waarom dan niet eens fijn samen zonder kleren op bed liggen, ja?’ Ze klopte ongeduldig met haar vlakke hand op de beddesprei. Eindelijk kreeg hij weer greep op zijn gedachten, al voelde hij zich wazig als in een droom. Onvast op zijn benen ging hij met zijn rug naar haar toe staan en kleedde zich uit. Steeds weer die schaamte - wanneer raakte hij daar eens van af? Toen hij aarzelend naast haar op bed was gekropen, sloeg ze haar armen en benen om hem heen, drukte hem dicht tegen haar zachte, warme lichaam en zoende zijn gezicht van voorhoofd tot hals. Wat was er

verkeerd aan? Zijn huid tegen haar huid en niets er tussenin. Maar hij kon zich niet herinneren ooit zo tegen een ander aan gelegen te hebben. Het was onwennig. Opeens verstarde hij onder haar strelende handen en ging half overeind zitten, waarbij haar ene hand van zijn schouder naar zijn dijbeen gleed.

‘Wat gebeurt er als uw man ineens binnenkomt?’

‘Maak je niet ongerust, hij kon al niet meer op zijn benen staan. Die moet straks weer in bed gehesen worden.’ De hand op zijn dijbeen kroop al strelend langzaam omhoog. ‘En kijk eens naar de deur. Die heb ik op slot gedraaid en de sleutel erin gelaten. Hij kan er niet eens in met zijn eigen sleutel, ja. Kom nu maar weer liggen.’

Hij liet zich op zijn rug naast haar neer. Ze had van tevoren alles voorbereid, misschien zelfs de wijnvlek op haar jurk. Hij had trouwens geen vlek gezien. Haar hand had zijn kruis bereikt en haar andere hand bewoog heen en weer over zijn borst, van de ene tepel naar de andere. Hij merkte verbaasd dat die kleine speldeknoppen hard konden worden en dat de beroering ervan aangenaam was. Onder de hand van mevrouw Vonk begon zijn pik te groeien. Ze kneep er zachtjes in en schoof langzaam met duim en wijsvinger de huid terug. Ze kwam overeind en boog zich voorover. Doodstil bleef hij liggen, sloot zijn ogen en voelde hoe haar lippen zich sloten om de top van zijn pik. Hij bleef ontspannen liggen en probeerde nergens aan te denken, terwijl haar mond energiek bezig was hem een heerlijk gevoel te verschaffen dat zich langs zijn ruggegraat door zijn hele lichaam voortplantte. Was dit wat wellust werd genoemd, een woord dat hij kende uit boeken die zijn moeder las en waarbij hij zich nooit iets had kunnen voorstellen. Hartstocht was ook zo'n woord, bijna hetzelfde maar heftiger. Woorden die werden gebruikt als verliefde mensen elkaar omhelsden en zoenden. Achter een zin waarin die woorden gebruikt werden, stonden meestal drie puntjes, waarna het hoofdstuk eindigde. Saaie boeken zonder spanning of avontuur die hij alleen had gelezen uit verveling. Liever las hij Karl May of Jules Verne. Wat er na die drie puntjes in die boeken vol wellust en hartstocht verder gebeurde, werd nooit duidelijk gemaakt. Dat werd aan de verbeelding van de lezer overgelaten. Was het zoiets als wat mevrouw Vonk en hij nu deden? Over dat soort dingen mocht natuurlijk niet openlijk geschreven worden.

Hondsdagen

Henk Romijn Meijer

In geen tijden mensen gezien, dus werd het een feest als geen tweede. Iedereen was gevraagd en iedereen kwam opdagen op de tijd die hem schikte, zo hielden de feestgangers zich en elkaar in beweging. De laatste vertrok 's morgens om vijf uur.

In de keuken bleef iedereen staan, glas in de hand, en daar rookte helemaal niemand. Wonderbaarlijk hoe zo'n scheiding natuurlijk tot stand komt: alle rokers in de kamer waar iedereen zat in een verstild welbehagen dat in het kader van het feest was verkregen. In de keuken praatte alles druk door elkaar.

Er waren veel muzikanten met hun toebehoren en aanhang. Ik herinner me de hartveroverende oorbel van de geblondeerde bassist Ruud die sprak van een c-mineur akkoord dat je naar believen kon aandikken en daarna weer afslanken zonder dat harmonisch bloed werd vergoten. En ik herinner me de toonaangevende keyboardspeler Nico wegdromend in een lage stoel terwijl zijn hoofd geleidelijk aanliep tot een rood zo intens dat het zich met geen ander rood meer liet vergelijken. Zo vierde iedereen zijn of haar feest en zo vierden we het allemaal samen.

De volgende dag was het zondag, we stonden laat op. We wierpen een blik op de vaat en dachten aan Jelly Roll Morton, aan zijn lied:

> *Thought I heard Buddy Bolden shout*
> *Open up that window and let that had air out*
> *Open up that window and let that foul air out*
> *Yes I thought I heard Buddy Bolden say*

Dus openden we de tuindeuren om de bedorven lucht de ruimte te geven. We zeiden iets tegen elkaar over Nico de keyboardspeler, Nico de knoeier. We zeiden iets over zijn zwaar belaste asbak en gaven de tafel eromheen een snelle veeg om wat het ook was dat daar terecht was gekomen bij de as te schuiven. Daarna de tuin in, waar we de inhoud van de asbak in een gebaar van gematigde weerzin aan de aarde toevertrouwden. Al Nico's goede voornemens onder de as bedolven.

Als plotseling high van de geur van voorbije sigaretten rende

onze hond Toby achter ons aan de tuin in om haar neus lang en diep in de smeerboel te steken. Maar wat ze daarbuiten in de frisse lucht opsnoof bracht haar geen vreugde, geen opgeruimde gedachten. Ze ging op haar zij in de kamer liggen, een beetje bedrukt, alsof ze zich ingeleefd had niet zo zeer in onze kater als in de inkeer die op buitensporigheid volgt. We lieten haar aan haar lot over.

Pas later op de middag ging Toby's lusteloosheid ons zorgen baren. Bij het magische woord *walk* maakte ze geen luchtsprong en de wandeling zelf draaide uit op een zwakke afschaduwing van wat anders het hoogtepunt was van de dag. Zij die altijd blaakte van geestdrift! Opeens was ze als een doorsnee student, ongeïnteresseerd. Ze zag ‘pips’, want ook al verschiet een hond niet van kleur, een mens vertelt wat hij ziet in termen die hij kent.

Toby was pips en werd zienderogen pipser. Haar gezondheid ging in een hoog tempo achteruit, we maakten ons zorgen. Het was zondag, onze dierenarts was niet beschikbaar en misschien was zijn vervanger niet meer dan een antwoordapparaat.

Als je haar optilde bleef ze als een blok in je armen, een hangend hoofd, en ze gromde niet eens bij een ongewenste beweging. Toby die nooit kon vergeten dat ze een terriër was. We zetten haar terug op de grond en daar deed ze een paar lamlendige stuurloze stappen. Haar achterpoten schraapten alsof ze met lood waren verzwaard, haar neus droog als kurk. Wat was er gaande? Wat voor geheimzinnige levensmoeheid was in haar gevaren, in godsnaam? Of had ze in het park iets abominabels gegeten, maar dat zou gister geweest moeten zijn en dan was ze al veel eerder ziek geworden.

We stuurden haar richting divan, een lage rustbank waarvan de kussens haar meest geliefde praalbed waren. Maar haar poten misten de kracht voor de kleine sprong. In een paar uur was ze tien jaar ouder geworden. We hielpen haar omhoog en zagen het wit van haar wegdraaiende ogen voordat ze op de bank overstag ging en wegzakte in de kussens, de punt van haar tong buiten haar lippen.

‘Ze is bezig dood te gaan,’ zeiden we tegen elkaar. De woorden stokten ons in de keel.

We stonden hulpeloos bij een hond waaruit het leven snel wegebde. In paniek belden we de vervanger, geen antwoordmachine, maar een mens die zei dat we meteen langs konden komen, het was niet ver van ons vandaan.

In zijn wachtkamer kregen we een sprankje hoop: Toby had een oog opgeslagen en dat oog was niet meer helemaal wit. Van haar tong was gelukkig niets meer te zien.

En op de gladde behandeltafel hield ze zich staande. Merkwaardig braaf als altijd bij de dokter liet ze de vreemde begaan totdat hij de thermometer inbracht. Toen zette ze het op een schreeuwen.

Dat een dier krijsen kan wisten we, maar een krijsen als dit had onze oren niet eerder verscheurd. Het was zondagmiddag na het feest en wat had haar darm zo stukgemaakt dat ze zo godverlaten moest krijsen van pijn? En daarbij verroerde ze zich niet, probeerde ons en de arts niet te bijten en probeerde zich niet los te rukken van wat haar kwelde, alsof ze gevangen was in de hallucinatie van haar eigen gekrijs.

De dierenarts was een rustige man van het geduldige, vasthoudende soort: hij wist de thermometer zo lang op zijn plaats te houden dat hij kon vaststellen dat Toby geen koorts had.

Hij trok zijn conclusies. Geen koorts en dus geen ontsteking en toch wel die hevige pijn, alsof daarbinnen de opperhuid was weggesleten: het stelde hem voor een raadsel. Hij wilde haar toch maar een antibioticum geven en er verder het beste van hopen.

Misschien hielp de injectie, wie zal het weten. Toby bewoog zich een klein beetje, haar half geopende oog was weer gitzwart. We zetten haar terug op de grond en bedankten de dierenarts die ons bij het afscheid een bezorgde knik gaf, onbevredigd.

Het is wel eerder gezegd, maar het blijft verbazend hoe snel een hond zich herstellen kan, zelfs van wat zich als een ultieme aandoening doet gelden. Tegen elf uur die avond was dat pipse van haar weer verdwenen en schrokte ze haar eten gulzig en luid boerend naar binnen, om de achterstand in te halen. En de volgende dag was er geen spoor meer van haar geheimzinnige kwelling.

Het werd maandagmorgen. Toby sliep in onze fraaiste stoel en Nico belde om half elf. Dankbaar vanwege het bewustzijnsverruimende feest, en hadden we op de tafel in de tuinkamer niet een bruin blokje gevonden? Dat hadden we niet, maar de keyboardspeler hield aan, dus wij naar beneden. Op de tafel lag niets en wat een wonder na de beurt die wij hem de dag na het feest hadden gegeven. ‘We hebben je asbak leeggegooid,’ zeiden we, maar Nico gaf geen sjoege. Ook was hij niet af te schudden. De minzame Nico, nu ontpopte hij zich als een drammer. ‘Een donkerbruin vierkant blokje,’ zei hij, ‘het moet op de tafel in de buurt van de

asbak hebben gelegen.'

'En daar ligt nu niets meer,' zeiden we, want we hadden geen zin om nog eens te gaan kijken. We wisten dat het geen zin had. Toch duurde het nog een hele tijd voordat Nico het opgaf. 'Het was mijn voorraad hasj voor de hele week,' zei hij gemelijk en noemde de prijs.

Pech voor jou, Nico: daarmee schudden we de gedachte aan hem van ons af.

Pas toen de middag al aardig op streek was begon het te dagen. Het afval van de tafel geveegd en daarna de tuin in en Toby's neus in de troep. Toby de pillfreak die eerder in haar leven een buisje vol valium had leeg gegeten!

Men zegt dat hasj een zoete geur heeft en een smaak zo zoet als een versuikerde dadel, een lekkernij waarop Toby verzot is. Zodra ons het licht was opgegaan belden we de vervangende dierenarts die zei dat hij de symptomen wilde onthouden voor als zich nog eens iets dergelijks zou voordoen.

En we werden het met elkaar eens dat een weekvoorraad hasj of de prijs daarvan een redelijke strafmaat is voor een dierkwellende vorm van nalatigheid.

Zo gaat dat*

Bart Plouvier

Noordzee, aan boord van de hovercraft. Oktober '95.

Beste Frans,

Ik heb er voor gekozen om vanuit Londen via Ramsgate over zee weer naar huis te gaan. Een dure bedoening, want een enkele vliegreis plus een enkeltje met de *jet-foil* kosten meer dan twee retourtickets. Maar ik moest en ik zou nog eens een keer varen. Al is het dan met een hovercraft en al kan je zo'n ding nauwelijks een schip noemen. Het hele fasten-seatbelt ritueel verloopt net als op een vliegtuig. Juffrouwen in uniform incluis. Ach, ik weet wel, de tijd kleurt dat soort uitspraken: negentiende-eeuwse zeilvaarders vonden ook dat stomers de naam schip niet waardig waren. Nu kruisen de ‘Normandie’ en de ‘Belgenland’, als vertegenwoordigers van een glorieuze periode uit de scheepvaart, door onze nostalgische zeemansdromen.

Ik heb, net voor het inschepen, tot verbazing van mijn medepassagiers aan een meertros staan ruiken die op de kade lag. Heb je dat wel eens gedaan? Zo'n ouwe tros verzamelt in zich alle geuren van de zee: zout en jodium, stookolie en smeervet, vis en traan, matrozenzweet en -bloed, afwaswater uit de kombuis, zeeziekenbraaksel en meeuwenstront. Ik heb er al ernstig over gedacht om een stuk tros in een goed afgesloten lade van mijn schrijftafel te bewaren en tevoorschijn te halen telkens als ik een verhaal of gedicht over de zee wil schrijven. Want geen enkele smaak, geen enkel geluid manipuleert mijn herinneringen zoals geuren dat doen. Ook zo vandaag. Zonder moeite werd ik met één keer diep inhaleren weer vijftien jaar jonger. Had er, in plaats van deze hovercraft, een mij vertrouwde sleepboot aangemeerd gelegen, ik had de monsterrol getekend en was misschien wel, gevangen in de roes van het ogenblik, weggevaren uit mijn geregeld leventje.

Om dan heel gauw - want zo gaat dat - wanhopig naar het

* *Fragment uit* De Ronde van de Maan, *dat in september uitkomt bij Anthos (Ned.) en Icarus (Bel.).*

land te gaan verlangen. Naar de geur van aarde, naar de warmte rond de kachel in een stamkroeg, naar de zachtheid van een geliefde, naar kinderstemmen, naar huiselijkheid, naar de opwinding van een voetbalwedstrijd, naar het geritsel van vogels in de struiken. Om 's avonds bij zonsondergang, vrij van wacht, over de reling te hangen en onder het roken van een taxvrije sigaret in de gloed te staren, zwelgend in weemoed. Dan lijkt het land zo liefelijk, de achtergebleven vrouw zo volmaakt, dan breekt de tijd aan om plannen te smeden, om na déze reis voor altijd aan wal te blijven. Om een huis met een tuin te kopen en aardappelen, gladiolen, kanaries en kinderen te kweken; om 's zondags met de vrienden te gaan biljarten; om 's avonds met moeder de vrouw een glas bruin bier te drinken en naar kwisprogramma's op de televisie te kijken.

Mijn dromen bij de reling, het huis en de tuin, vrouw en kind, zelfs de gladiolen, zijn bijna allemaal, op het door water vervangen bruine bier na, werkelijkheid geworden en nu ga ik, door domweg aan een meertros te ruiken, in een atavistische reflex, weer naar zee verlangen. Zo gaat dat. Naar het geklots van water tegen de scheepswand, naar meeuwengekrijs, naar het eeuwige gemopper van de kapitein, naar de smaak van versgevangen makreel met uiensaus, naar de rust en de eenzaamheid. Is er een mooiere metafoor voor het leven dan de zee, voor de zoekende mens dan de zeeman? Altijd op de dool, af en toe een haven aanstippend, vergeefs hopend op de rust waarvan hij weet dat ze niet bestaat. Om dan weer te vertrekken, beladen met herinneringen en valse hoop. Vluchtend voor de veeleisende geliefde, voor het oeverloze gelul in de kroeg, voor het benepen gevoel tussen de vier muren rond het televisietoestel. Vluchtend, vooral, voor zichzelf, voor de ultieme confrontatie.

Jarenlang heeft het spel van vragen en afweren, van tonen en verstoppen, van uitdagen en bang zijn geduurd. Telkens als ik dacht dat die laatste reis achter mij lag ging ik, net als al die generaties zeelui voor mij, weer deelnemen aan de kringloop van vertrekken en thuiskomen, van willen en niet kunnen. Dan kroop ik, ten prooi aan ambivalente gevoelens, té vroeg, met een halve fles jenever en een boek over de zee in bed. Vaak grasduinde ik in de verzamelde verzen van Slauerhoff. Tientallen keren moet ik ‘Zeeroep’ gelezen hebben: *‘Ik woon zoo ver van zee, zoo dicht bij haar/'t Storten der branding kan mij hier niet treffen/Hoe kan ik zo wanhopig klaar*

beseffen/ Dat ik weer scheep zal gaan, voor 't eind van 't jaar'.

En zoals ik op zee een huiselijke sfeer trachtte te creëren door mijn hut in te richten als een woonkamer, zo probeerde ik aan wal mijn huis tot schip om te toveren. Ik bleef in scheepstermen praten en denken. Als iemand mij de weg vroeg sprak ik over de eerste straat aan bakboord en dan de tweede aan stuurboord. Mijn blikken soep warmde ik op in mijn 'kombuis', op de deur van mijn eetplaats hing een bordje 'messroom'. In een op den duur half delirante toestand - ik nuttigde misselijk makende hoeveelheden alcohol - zag ik het hele dorp als één groot schip en mijn stamkroeg, ''t Hoekske', als de commandobrug, met Irma, de waardin, als kapitein. In de populieren meende ik volgetuigde masten te zien en terwijl de tot scheepsorkest gepromote harmonie St-Cecilia '*Oh, blonde zeeman'* blies, zeilde het narrenschip 'Elversele' de wereld rond. Misschien vond ik daar, in mijn dronken fantasieën, eindelijk een compromis tussen dorp en zee, tussen blijven en vluchten. Zijn dat dingen die jij, plattelander én zeeman, herkent?

Ik kan de zee nu niet meer ruiken. De geur van de charcuterieschotel die geserveerd wordt, wolkt door de hovercraft. Drie Engelsen die per se aan het stereotiep willen voldoen, zuipen whisky en brullen voetballiederen. Af en toe kijk ik, handen tegen het raam, naar buiten. Zelden zag ik de Noordzee zo vriendelijk. Welwillend weerkaatst ze het bierkleurig licht van de bijna volle maan die langzaam rijst, alsof we er straks onderdoor zullen varen. Meeuwen hangen bewegingloos aan draden, zwart in het tegenlicht. Een boei pinkt twee keer kort en één keer lang. Een cargo glijdt langs, verduisterd als een spookschip, met enkel een flauw hek- en boeglicht. Wanneer wij onze koers verleggen zwenkt de maan naar bakboord en verandert ze van toon. Luna giet water bij haar bier.

Weet je, nu ik zoveel jaren later, de onrust in beperkte mate onder controle en hanteerbaar gemaakt, toch voor het land heb gekozen en de zee nog slechts op momenten als deze haar witte koppen opsteekt, is er in Japan een schip van stapel gelopen dat 'Elversele' werd gedoopt. Nee, dat is geen grap; die naamgeving schijnt te maken te hebben met Waaslands kapitaal dat in de gastanker werd geïnvesteerd. Ik moest even slikken toen ik het hoorde. In dat schip raken mijn vroegere waanbeelden even de werkelijkheid. De tanker is dan wel geen dorp, maar zouden mijn vroegere drinkebroers uit ''t Hoekske' uit hun asse herrijzen, dan zou al-

thans theoretisch de mogelijkheid bestaan om met de ‘Elversele’ effectief de zeven zeeën te bevaren. Misschien zou Irma van een welwillende kapitein dan even het roer mogen vasthouden terwijl ik met potlood en passer een koers naar het paradijs uitzet. Maar het kan niet meer. Om het nog eens met Slauerhoff te zeggen: *‘Maar het is anders geworden/Mijn makkers zijn vroeger gestorven/ Of in ander alleen-zijn verzworven’*. Zo gaat dat.

Hou je taai,

Bart

Nederlandse poëzie

Vijf gedichten
Bernd Bevers

De hondjes uit onze jeugd,
die wij niet kregen - waar
zouden ze zijn gebleven? Zullen ze
brave, trouwe honden zijn geworden
later? Gehoorzaam en op tijd gaan
zitten, liggen, doorlopen en
luisteren naar harde woorden
aan verleidelijk water?
Om tenslotte oud te worden zoals
honden doen: moe en ziek van
mensenliefde, mensenwoede,
hondenleven? Zeker.

*

De man aan de overkant
lapt de ramen voor de derde keer
in een week. Binnen zit zijn kind
dat wel groot maar niet groter worden wil
tussen strepen zonlicht gevangen
en speelt met poppen of stelt
fantasiewoorden samen van gekleurde blokken.
Zij zwaaien naar elkaar. Elk naar de
onbegrijpelijke maar bekende wereld
van de ander. Dan lapt hij verder. Zonder hoop
op inzicht houdt hij het uitzicht
voor haar helder.

Het is niet werkelijk later.
Hij blijft het kind dat met een
onbestemd verdriet zichzelf speelt
in de achtertuin. Zijn schatten begraaft
aan de voet van een appelboom.
Ridder wordt, piraat, wereldveroveraar van
geheime krachten, met een houten zwaard
en een stinkende broek na schooltijd het
zonnige eiland van de rabarber regeert.
Het is niet later.
Zwaar hoestend komt hij er dikwijls terug
en vindt alles nog aanwezig: de sporen
in het zand, klein als vogelvoeten, moeder
die de was ophangt. Van grote hoogte
is het goed te zien.

Ooms en tantes in muisgrijze Volkswagens
naderen in een dooiergele middag.
Bij taart en tafelzilver worden
huwelijken als troostprijzen uitgestald,
kwalen als trofeeën bewonderd,
een leven lang fabriek tot ideaal gemaakt.

Ik ren tussen bomen
tot mijn adem op is van het schreeuwen
in mijzelf en ver gelach
de autodeuren van de zondag knallend sluit.
Ik ben hier niet vreemder dan elders
of meer alleen
maar eindelijk volkomen overbodig.

Alleen de woorden blijven, de
dingen raken steeds meer kwijt.
Alleen de namen nog die iets
roepen, aanhalen, afstoten,
herinneren; elke naam een
lege stoel.

Als een dier dat de klanken wel
herkent, maar niet weet waar te
schuilen, niet geleerd heeft wát
te zoeken - doe maar alsof
het er niet is, alsof er
niets is.

Drie gedichten
Job Degenaar

Haast vereeuwigd

hangt boven schoorstenen rook,
de rijp ligt wit tegen daken,
sneeuwvlokken schurken zich aan ramen

een trompet maakt de schemer vloeibaar,
zet de maskers van de dag af, dooft
de lichten in het huis dat ik ben -

Hoor hoor, door de mazen van december
beginnen zenuwbanen zich te roeren,
klimmen in boomskeletten, openen wakken

Hij

wacht, hij is zo'n zomerdromer,
hij wil je welvingen bezingen,
je hand die in zijn nanacht streelt

Als lijnzaad ritselt in cocons,
vlas in schoven bijeen ligt, zeewind
vlugschriften van augustus aanvoert

rookt hij in zijn tuin een cigarillo
terwijl de wind snuffelt
in z'n broekspijpen

Nog voor de zee verherfst, kil als
visschubben wordt, lost het waas
tussen ziel en zinnen op,

valt hij open

Dwars

door een mist van plichten heen

aan een wiegend zonnewater
drie vissers en vier reigers
zij aan zij in stil verbond
met dunne lijnen naar de diepte

Maar ik moet door voor het beklijft,
zoek rust in mijn agenda

Zelfportret met Saskia
Jan Dullemond

Wat ze aan het doen was is vergeten:
Rembrandt lijkt uitgewerkt, ze keek op,
hij zat afwezig stil. Maar zijn ernst
is spel, ziet ze, en ze speelt weer mee.

Zo trof hij haar blik op zijn ets.
Met trefzekere genegenheid had hij haar
juist voltooid, in enkele lijnen
krult haar haar door de verbeelding.

Nu rust zijn burijn tussen zijn vingers;
hij tuurde net zo lang naar het laatste
detail in zijn spiegel tot zijn schaduw
haar verlicht. Hij speelt het voltooid moment.

Twee gedichten
Kees Hermis

Steen

Vandaag heb ik een steen begraven.
Geen bloemen, geen gedenkteken,
geen gebeden. Maar gewoon
de grond in, achter in mijn tuin.

Nog één keer aandacht, te veel eer.
Weg moest hij, opgeruimd. De dagelijkse
dreiging dat ik mijn nek zou breken,
moest worden opgeheven.

Steen die mij naar het leven stond.
Hij ruste in vrede.
Hoe lang duurt eigenlijk een steen?

Landschappen

De weg nam mij mee, wees bomen aan en land,
hoe hij zijn richting vond, niet moe de wind omver
te duwen, mijn voeten droeg een etmaal lang.

Er werkten mensen in het land. Vogels op
afstand bezig hun schaduw uit te broeden.
Niemand die opkeek, riep: Daar komt een weg voorbij.

Ik vroeg mij af of hij ook wist waar hij op uit
liep op den duur, bang was te worden afgesneden,
zich wel eens kwijt kon raken.

Intussen groette hij de nacht en liet mij horen
hoe het water sliep in de rivier, zich om-
keerde, iets mompelde en dan weer verder sliep.

Geen andere stemmen waren er dan die van riet,
wat mager licht van hier en daar een huis
onder een holle lucht.

Wij trokken samen op, zagen hoe wind opstond,
het vuur aanstak in vochtig hout dat ergens
lag te smeulen.

Koud was het ogenblik dat mist boven de sloten
openschrok en met een snik oplichtte
het gelaat van een gestorvene.

En langzaam zichtbaar werd een stad
waar het naar ochtend smaakte, voorbij
in een vreemd land.

Toen liet hij los, veranderde
van naam. Hij sprong uiteen, dwong mij
een eigen weg te gaan.

Ochtend te Hagestein
Juliën Holtrigter

De kamer baadt in het licht van
de morgen.
Ik hoor de elzen,
het plassen van riemen,
een vroege visser.
Het regent.

Ik volg mijn hand die wandelt
langs de koele heupen van
Agnes die
zich langzaam omdraait
en zegt, met haar ogen gesloten:
Het regent.

Een uur gaat voorbij waarin niets
gebeurt,
waarin alles plaats heeft
gevonden.

Op de rand van het bed
de gele kimono.
Een tweede even zo gele kimono
ligt gedrapeerd in de spiegel.

Ik was de boot
die geluidloos was binnengelopen.

Twee gedichten
Renée van Riessen

Berlijn 1987

voor Nico Slothouwer

Vriend Nico, die verdwenen was,
voor iemand anders iets kon doen.

Alsof je een trein wilde halen, de trein
die 's avonds voor mij klaarstond
naar Berlijn. Daar zocht ik de hond
waarvan je mij verteld had, trouwe
helhond die zijn staart zo dapper
afsteekt in de onderwereld,
onderwijl op glasplaat nog
aan deze zijde balancerend.

Jouw hond was het, jouw trein, en toch
zal onze cirkel niet meer sluiten:
er is geen verbinding, ik kon je niet
bellen uit Berlijn.
Nu hoop ik dat er, waar ook, naast jou
zo'n hond ligt, staarteroerend, baarde-
likkend, zwartje, vriendekijn.

Arnolfini

Dit is de kamer van de open muilen
die wachten op een uitgestoken voet.
Dit is het donker bed, waar zij voorgoed
geheimen met elkaar zullen verruilen,
die ze ook weer vergeten op den duur.
Een appel glanst hen al op voorhand aan,
het spel van handen is van alle tijden:
het middelpunt - daar raken ze elkaar.

Hij heft zijn hand - om haasten te vermijden?
Of om een dure eed te zweren? Altijd waar
zal ik jou zijn, in leven en in sterven.
Een vijfde hand: de schilder. Door een kier
is hij getuige van dit ogenblik
en hij zal het ten einde toe beheren.
Zijn hand, schoon schrijvend, blijft onder de akte staan:
Van Eyck was hier. Gespiegeld in het raam.

Buiten bereik
Hanneke van Schooten

Ik droomde dat je komen zou.
De dag nadat je ketens woorden verkeerd
aaneengeregen had, ik lachend pijn verzweeg
hij het afscheid, mijn handen klemmend om mijn mouw.

Je kwam. Je stond zonder bewegen seconden-
lang gevangen in de deurlijst tussen de kamer
en de gang, wij keken en zwegen voordat de hamer
van het spreken zijn werk begon.

Je zei, je kwam alleen maar even binnenlopen.
Je zocht in stapels achter je bureau
een boek, een schrift, artikelen of zo.
Je ging zo dadelijk Le Monde kopen.

Ik zag je omtrek tegen het raam. Je stond alleen.
Hoog en stil. Verwaaid van winterregen.
Ik wist, dit is ons klare, korte leven.
Licht en vrij buiten bereik bijeen.

Drie gedichten
Thom Schrijer

Verloren

Eén zwaan maakt heel de vijver
nog niet goed. Ook niet de
aangeplante lissen langs de kant,
de nieuwe, hooggestemde vissen.

Er is verloren met dit land,
de weidevogels opgeheven,
waterlopen leeggerekend en
bezwaard, de stad hoog opgedrongen
tot de vijverrand.

Zij telt haar stenen niet, de stad,
haar aard niet en haar steeds
weer stollen in voortvarendheid.

Kleine, opgewekte wonderen
doet zij teniet en als offerplaatsen
voor haar zonden laat zij
onthutste vijvers na.

Ganzentrek

Zij vliegen op een stem
zonder verstaan die
binnenzinnen spreekt aan
kop en buik en schouder.
Zij roepen tekens naar
elkaar en pijn en gakken,
zij roepen dorst en waar
zij zijn en gakken naar
elkaar, zij zijn een grote,
niet te stuiten schaar
van afzien en van koorts
en tegen beter weten.
Zij zullen hier of daar
nog eten aan onwennig
land, maar toch vooral de
kant opvliegen die de
schaar al dagen wijst,
steeds schuin achter
elkaar in stroomverband,
vliegend tegen tijd en
hoge pijn van kou en
onderkoelde regen.
Zij strakken steeds het
beeld van eigen trek en
gakken brekende berichten
over Orion. Zij overspelen
half verblind en moe hun
eigen vergezichten en
vliegen jaar na jaar hun
eigen terugtocht tegen.

Chirurg

De groene heelmeester wacht
op trekken van verstarring
en klaar om te ontsluiten.
Dan daalt hij met absolute
scherpte in het dagelijks
geheim van omtrek en bewegen.
Hij zal, tastend in het
helverlichte duister, op de
wildgroei stuiten, de zwarte
dans van kleine delen naast
hun eigen kring, vage klachten
voor zijn ogen zien verslijmen
in fataal en voor de statistiek.

Hij zal dan tot zijn plan
besluiten, zijn aangepunte
handwerk doen, lokaal zijn tekens
kerven, de strengen met verkommerd
leven snijden naar gezond en dunne
stroken van gewonnen tijd
aanbrengen. Zijn werk zal hij
uiteindelijk in eigen schema's
koel en smetteloos verbinden en
later vinden dat hij er, sterk
betrokken, toch steeds buiten
stond.

Twee gedichten
Marc Tritsmans

Haut Médoc

Het harde zonlicht van de eindeloze
dagen. Om het uur de gebarsten klok
in het soezende dorp op de heuvel.
Loodzware sterrenhemels en zinloos

blaffende honden. Want mensen kijken
of luisteren hier niet. Hier leerden
druiven van oudsher om zomer in zacht
vruchtvlees te bewaren. Waarna genadeloos

verpletterd en achter koel groen glas
gevangen. Maar jaar na jaar rijpen als
wraak oud zonlicht en aarde tot een vage
droefheid die niemand kan weerstaan.

Fossiele schelp

Zat miljoenen jaren ingebed in duisternis.
Tot krijtrots scheurde en als een boek
voor onze voeten op deze bladzij open-
viel. In mijn handpalm ligt van geen

gewicht wat ooit op zeebodem heeft
geleefd maar daarover niet wil spreken.
Dit verzet kan ik wel breken maar ik
zal slechts vinden: zand en zout.

Laat dit ongeweten. Voor mijn ogen
blijft mysterie voortbestaan. Hier-
binnen zit gevangen een oeroud leven
waarvan ik niet de zekere dood wil zien.

Mei, niet van Gorter
Jan Vanhaelen

Het veulen loopt aan de flank
van de merrie. De eend rimpelt
de sloot vrij voor haar vier.
Een ooi laat zich staande zogen.
Zon en kou spannen samen-
het is dus mei.

God, als ik denk aan mei vroeger,
hoe ik daar stond, ongelikt,
afgeblaft, doelloos mekkerend
tegen de avond.

Mijn ogen tranen. Maar
dat zal zijn van denken
aan het pellen van ui,
's avond in mei.

Doolhof bij Ruurlo

Rina van der Wel

We fietsten al een poos over
het zand, het zand van de Oude-
Ruurloseweg, die zonbeplekt en stil
daar lag. De weg was langzaam
en ging nergens heen, ik werd

weer bijna niets; licht,
gedachtenloos als toen ik hier
vader en moeder volgde op de fiets,

zo is dit beeld dus blijven staan
dat het de jaren laat verdwijnen. Nu
fietsen de kinderen achter mij aan, kan ik

aangekomen in deze Doolhof zijn
zoals het moet: onwetend, klein,
slenteren tussen geschoren hagen, met dochters ijs-
lekkend in het stoffig pad. Geen spoor
dat blijft, geen pad
gaat ergens heen, maar één

voert goddank naar de houten trap
en je mag het plankier betreden, gepast
triomferen over de zoekers beneden. Niet
aan de uitgang denken. Geluk
houdt mij nog even vast.

Twee gedichten
Staf de Wilde

Doe me een lol, Lolita

zij moet geringde bladen vullen
met zijn weetjes
en ze schudt haar stugge krullen
opent poppeogen en oogspleetjes
met blauwe wimpers
waar haar riflejeans brak
klemt dat pakje camel
stiekem in haar jak

en zijn stem van roeste draden
kromt om de verstrooide de gekooide
om de hippende mussen in haar pull:

kom dan, kwetter mij orendul
vul mijn rimpelhand met je hippe dromen
kijk maar pimpelmezen
pikken aan al kale bomen

ik heb nog vette larven
onder mijn geschonden bast
een brokje dat in jouw gretig mondje
zo wonderwel past
jong wondertje van alledag
zeg es dat het mag

Blake

wandel met de goden,
zegt Gandalf,
op deze aarde toeren fantomen rond
in een invalidenkar

hese kweler,
schertst de ziener,
waar jij om smeekt
het meisje, ze verschijnt in een trailer
die jou aantrekt en treiterend breekt

een mens ziet niet,
schudt de kobold in lotuszit,
hij herinnert zich vormen
van een vreemd gas
dat hier in een vreemde glans is gestold

want zij spreken in nevel,
de goden, en wandelen
ze zijn heren
en pommaderen hun knevel
ze zijn meisjes en wandelen naakt
dromend dat jouw oog ze aanraakt

wandel met de goden,
zegt Gandalf,
zij wenken al
het glanzende meisje is hun bode

Light Verse

Voorhoofse zang
(naar het Gentse handschrift)
Frits Criens

Prieel, de maan, een zwoel en ver akkoord
Een ridder, hij; de zij draagt spijts het weer
Een kanten buis met dichte, hoge boord

Hij zoekt noch wuft vermaak als man van eer
Noch gaat hij ongevraagd of zonder rem
Met grage hand in damesgoed te keer

Maar klinkt vanuit dat buis een ijle stem:
Heer help, wij borsten zitten zo bekneld,
Dan bruist een woest bevrijdersbloed in hem

Met haar als jonkvrouw, hem als koene held*
Gebeurt wat u allicht al zelf verzon
Dus blijft het kortheidshalve onvermeld

Als slotwoord van een passend distichon
Besluit dit vers dan ook met ‘bruidsjapon’

* De Codex Comburgensis nu vertelt
(Hij is corrupt, dat zij hier wel gezegd)
Dat zij de sukkel met een knietje velt

Ze mag hem doden volgens Salisch recht
Bij voorkeur door zijn hoofd eraf te slaan
Zoals destijds zo'n misdrijf werd beslecht

Maar daarmee is haar wraaklust niet voldaan
Ze daagt hem uit voor een partijtje schaak
En biedt bij mat alsnog haar boezem aan

Een bijna dode krijgt zo'n kans niet vaak**
Hij wint met spel wat hij met strijd niet won
Dat lijkt de laatste wending in de zaak

Maar nee, geen prijs die dieper kwetsen kon:
Een kuis kuras van voorgevormd karton

Geval

Karel van Eerd

I

Er was gegeten, soep van pens, dan worst
met niet zo erg veel knoflook, wel flink zout,
of anders vrij bejaarde kalverbout:
zo'n avond dat er heel wat wordt gemorst.

Zo'n zomeravond, met die smoes van dorst
en rijk geouwehoer, gaat er iets fout.
Hij wist: dik in de vijftig is niet oud,
ik dans die laatste tango als een vorst.

Het is het jaarlijks feest van de parochie.
De band viert met computersambaballen
voor oma's de vigilie van Sint-Anna.

Het eten was - dat hoeft ook niet - geen manna,
maar waarom ook nog op de kont gevallen?
Zijn Anna vroeg nog: jij de tango, jochie?

II

En daags daarna, het eigenlijke feest,
met weer die band maar nu ook loterij,
zit hij stil met een beurse bil opzij,
en Anna zeurt: je zuipt weer als een beest.

Nog honderd lootjes? vraagt hij dan bedeesd,
ik wil zo graag dat ene schilderij.
Je gaat je gang maar, doe je toch, zegt zij,
maar voor de trekking ben je er geweest.

Hij strompelt op zijn sloffen naar hun thuisoord,
houdt alles vast, zijn blauwe kont, zijn kloten,
zijn centen en zijn bril, maar niet zijn sloffen,

en lazert weer - vlak voor de deur, da's boffen.
Festijn met pijn, toch heeft hij zeer genoten,
al vraagt An 's ochtends: Weet je waar je thuishoort?

Het dagboek
Johann Wolfgang Goethe
(Vertaling Peter Verstegen)

...aliam tenui, sed iam quum gaudia adirem, Admonuit dominae deseruitque Venus.

't Is een gemeenplaats die je geloven gaat:
Het mensenhart is nimmer te doorgronden,
En waar je ook ter wereld gaat of staat,
Christen én heiden zijn ten prooi aan zonde.
Maar geeft elkaar de hand daarop en laat
Dogma's voor wat zij zijn, leef ongebonden;
Als Satan ons tot kwaad verleidt van binnen,
Roept dat een kracht op die de deugd doet winnen.

Ik was op reis gegaan om aards gewin
En van mijn teerbeminde lang gescheiden;
Ik dacht gedurig aan mijn echtvriendin,
Terwijl ik mij aan geld en handel wijdde;
Stralend kwam mij mijn liefste in de zin,
Telkens als mij het sterrenlicht verblijdde.
Al wat ik zag, verdichtte ik tot fabel:
Mijn dagboek zou haar dienen tot parabel.

Das Tagebuch

...aliam tenui, sed iam quum gaudia adirem,
Admonuit dominae deseruitque Venus.

Wir hörens oft und glaubens wohl am Ende:
Das Menschenherz sei ewig unergründlich,
Und wie man auch sich hin und wider wende,
So sei der Christe wie der Heide sündlich.
Das Beste bleibt, wir geben uns die Hände
Und nehmens mit der Lehre nicht empfindlich;
Denn zeigt sich auch ein Dämon, uns versuchend,
So waltet was, gerettet ist die Tugend.

Von meiner Trauten lange Zeit entfernet,
Wie's öfters geht, nach Irdischem Gewinne,
Und was ich auch gewonnen und gelernet,
So hatt ich doch nur immer Sie im Sinne;
Und wie zu Nacht der Himmel erst sich sternet,
Erinnrung uns umleuchtet ferner Minne:
So ward im Federzug des Tags Ereignis
Mit süssen Worten ihr ein freundlich Gleichnis.

[Vervolg Nederlands]

Gereed. Ik kon naar huis. Een wiel dat brak
Dreigde mijn weerkeer danig te verlaten;
Ik waande mij al bijna thuis toen - krak -
Nog slechts andermans ambacht mij kon baten.
De wagensmid, hoe ik ook tot hem sprak,
Hamerde stug, maar weigerde te praten.
Zo heeft elk handwerk zijn subtiliteiten.
Wat kon ik doen? Wachten en mij verbijten.

Daar stond ik! Een naburig uithangbord
Lokte mij aan; het logement leek draaglijk.
Een meisje, zo een waar je stil van wordt,
Ontstak het licht en 't was meteen behaaglijk.
Eetzaal, trap, kamer -, ik kwam niets te kort,
De nacht daar door te brengen leek geen waagstuk.
De vrijheid maakt ons zondaars onbezonnen,
Wanneer de schoonheid ons heeft ingesponnen.

Geïnstalleerd grijp ik mijn schrijfgerei
En wil mij aan mijn dagboektaak gaan wijden;
Zo wist ik steeds, als anderen slapen, mij
En mijn geliefde vreugde te bereiden.
Maar 't lijkt of niet zo vlot de inkt hierbij
Wil stromen als in meer normale tijden.
Toen kwam het meisje om mij zonder dralen
Wellevend op de maaltijd te onthalen.

[Vervolg Duits]

Ich eilte nun zurück. Zerbrochen solke
Mein Wagen mich noch eine Nacht verspäten;
Schon dacht ich mich, wie ich zu Hause rollte,
Allein da war Geduld und Werk vonnöten.
Und wie ich auch mit Schmied und Wagner tollte,
Sie hämmerten, verschmähten viel zu reden.
Ein jedes Handwerk hat nun seine Schnurren.
Was blieb mir nun? Zu weilen und zu murren.

So stand ich nun! Der Stern des nachsten Schildes
Berief mich hin, die Wohnung schien erträglich.
Ein Mädchen kam, des seltensten Gebildes,
Das Licht erleuchtend. Mir ward gleich behäglich.
Hausflur und Treppe sah ich als ein Mildes,
Die Zimmerchen erfreuten mich unsäglich.
Den sündgen Menschen, der im Freien schwebet -
Die Schönheit spinnt, sie ists die ihn umwebet.

Nun setzt ich mich zu meiner Tasch und Briefen
Und meines Tagebuchs Genauigkeiten,
Um so wie sonst, wenn alle Menschen schliefen,
Mir und der Trauten Freude zu bereiten;

Doch weiss ich nicht, die Tintenworte liefen
Nicht so wie sonst in alle Kleinigkeiten:
Das Mädchen kam, des Abendessens Bürde
Verteilte sie gewandt mit Gruss und Würde.

[Vervolg Nederlands]

We praten wat, terwijl zij komt en gaat;
Met ieder woord lijkt zij mij meer genegen.
Een lust voor 't oog zoals ze voor mij staat,
Geen die ooit kip sneed, kon zo mooi bewegen,
Zo sierlijk! Oh, de waanzin die mij slaat,
Een roes waardoor ik vleugels heb gekregen.
Ik grijp haar beet, ik ben in alle staten;
Het mooie kind zegt zacht: ‘Dat moet u laten!

‘Mijn petemoei, een oude draak, ziet toe
Dat ik er niet de boter uit zal braden;
Ze weet beneden wat ik boven doe
En als ik draal, dan is dat tot mijn schade,
Maar sluit je deur niet af, dan zie je hoe
Het wél kan, middernacht komt ons te stade.’
En zij glipt weg als ik haar aan wil halen,
IJlt heen en keert pas weer met nieuwe schalen.

Maar hoe ze kijkt! Iedere oogopslag
Lijkt hemelse verrukking te voorspellen.
Ze slaakt een zucht die vol effectbejag
Nog heerlijker haar boezem op doet zwellen.
Ik zie de blos die als bij toverslag
Rond oortjes, keel en hals omhoog komt wellen.
En als haar taken haar beëindigd schijnen,
Talmt ze nog wat, om dan echt te verdwijnen.
Ze heeft voor mij royaal een bed gespreid

[Vervolg Duits]

Sie geht und kommt; ich spreche, sie erwidert.
Mit jedem Wort erscheint sic mir geschmückter.
Und wie sie leicht mir nun das Huhn zergliedert,
Bewegend Hand und Arm, geschickt, geschickter -
Was auch das tolle Zeug in uns befiedert,
Genug, ich bin verworrner, bin verrückter,
Den Stuhl umwerfend spring ich auf und fasse
Das schöne Kind; sie lispelt: ‘Lasse, lasse!’

‘Die Muhme drunten lauscht, ein alter Drache,
Sie zählt bedächtig des Geschäfts Minute;
Sie denkt sich unten, was ich oben mache,
Bei jedem Zögern schwenkt sie frisch die Rute.
Doch schliesse deine Türe nicht und wache,
So kommt die Mitternacht uns wohl zu Gute.’
Rasch meinem Arm entwindet sie die Glieder,
Und eilet fort und kommt nur dienend wieder.

Doch blickend auch! So dass aus jedem Blicke
Sich himmliches Versprechen mir entfaltet.
Den stillen Seufzer drängt sie nicht zurücke,

Der ihren Busen herrlicher gestaltet.
Ich sehe, dass am Ohr, um Hals und Gnicke
Der flüchtgen Röte Liebesblüte waltet,
Und da sie nichts zu leisten weiter findet,
Geht sie und zögert, sieht sich um, verschwindet.

[Vervolg Nederlands]

Waar ik, als huis en straat de nacht behoren,
Op Amors raad, die alles voorbereidt,
Voor mij de smalste helft van heb verkoren.
Hoe zij met zachte voetstap naderglijdt,
Meen ik, terwijl de kaars nog brandt, te horen.
Dan staat zij daar, mijn wulpse blik omspeelt haar,
Ze zijgt al naast mij neer, mijn hand omstreelt haar.

Ze maakt zich van mij los: ‘Luister, je bent
Een vreemde nog, laat ons wat converseren.
De schijn is tegen mij, maar 'k sta bekend
Als een die elke man pleegt af te weren;
Ik heet in stad en land preuts en prudent,
Nu pas bemerk ik hoe dat kan verkeren.
Jij overwon: het zal je niet verdrieten;
Ik zag, kreeg lief, zwoer met jou te genieten.

‘Je krijgt mij ongerept, geloof me maar,
Op wat ik zeg en doe, kun je vertrouwen.’
Ze sluit mijn borst aan haar zoet borstenpaar
Of 't haar overal elders zou berouwen.
Op voorhoofd, ogen, lippen kus ik haar,
Maar dan begint er mij iets te benauwen:
Want hij die anders steeds zo hitsig heerste,
Krimpt kouwelijk ineen, versaagt ten zeerste.

[Vervolg Duits]

Der Mitternacht gehören Haus und Strassen,
Mir ist ein weites Lager aufgebreitet,
Wovon den kleinsten Teil mir anzumassen
Die Liebe rät, die alles wohl bereitet.
Ich zaudre noch, die Kerzen auszublasen,
Nun hör ich sie, wie leise sie auch gleitet,
Mit giergem Blick die Hochgestalt umschweif ich,
Sie senkt sich her, die Wohlgestalt ergreif ich.

Sie macht sich los: ‘Vergönne, dass ich rede,
Damit ich dir nicht völlig fremd gehöre.
Der Schein ist wider mich; sonst war ich blöde,
Stets gegen Männer setzt ich mich zur Wehre
Mich nennt die Stadt, mich nennt die Gegend spröde;
Nun aber weiss ich, wie das Herz sich kehre:
Du bist mein Sieger, lass dichs nicht verdriessen,
Ich sah, ich liebte, schwur dich zu geniessen.

Du hast mich rein, und wenn ich's besser wüsste,
So gäb ichs dir; ich tue was ich sage.’
So schliesst sie mich an ihre süssen Brüste,
Als ob ihr nur an meiner Brust behage.
Und wie ich Mund und Aug und Stirne küsste,

So war ich doch in wunderbarer Lage:
Denn der so hitzig sonst den Meister spielet,
Weicht schülerhaft zurück und abgekühlet.

[Vervolg Nederlands]

Haar schijnt een kus, een koosnaam te volstaan,
Als heeft haar hart geen weet van andere zaken.
Hoe zedig bood ze mij haar lichaam aan,
Haar zoete volheid die naar meer moet smaken.
Maar mijn omhelzing heeft haar goed gedaan,
Ze rust zo kalm of niets haar meer kan raken.
Dus rust ook ik, vol blijdschap haar beschouwend,
Nog op de heerser hopend en vertrouwend.

Toen ik mijn droeve staat had overdacht
En menig zelfverwijt had uitgesproken,
Zonder dat dit herstel van krachten bracht,
Was het mijn ziel slechts die begon te koken.
Nog mooier maakt de slaap haar in de nacht
Bij 't grillig kaarsenlicht dat leek te spoken.
De dagtaak kan een jonge vrouw zwaar wegen,
En slaap die snel komt, komt nooit ongelegen.

Ze lag zo hemels op dat zachte bed,
Alsof de rustplaats haar alleen behoorde;
Hij ligt, onmachtig aan de wand geplet,
Naast wie zich gul wou geven zonder woorden.
Zo ligt een reiziger, net niet gered,
Nabij een bron waar hij van dorst versmoorde.
Haar lieve adem deint op mooie dromen;
Hij laat van schroom zijn adem amper komen.

[Vervolg Duits]

Ihr scheint ein süsses Wort, ein Kuss zu gnügen,
Als wär es alles, was ihr Herz begehrte
Wie keusch sie mir, mit liebevollem Fügen,
Des süssen Körpers Fülleform gewährte!
Entzückt und froh in allen ihren Zügen
Und ruhig dann, als wenn sie nichts entbehrte.
So ruht ich auch, gefällig sie beschauend,
Noch auf den Meister hoffend und vertrauend.

Doch als ich länger mein Geschick bedachte,
Von tausend Flüchen mir die Seele kochte,
Mich selbst verwünschend, grinsend mich belachte,
Nichts besser ward, wie ich auch zaudern mochte:
Da lag sie schlafend, schöner als sie wachte;
Die Lichter dämmerten mit langem Dochte.
Der Tages-Arbeit, jugendlicher Mühe
Gesellt sich gern der Schlaf und nie zu frühe.

So lag sie himmlisch an bequemer Stelle,
Als wenn das Lager ihr allein gehörte,
Und an die Wand gedrückt, gequetscht zur Hölle,
Ohnmächtig Jener, dem sie nichts verwehrte.

Vom Schlangenbisse fällt zunächst der Quelle
Ein Wandrer so, den schon der Durst verzehrte.
Sie atmet lieblich holdem Traum entgegen;
Er hält den Atem, sie nicht aufzuregen.

[Vervolg Nederlands]

Door wat hem nooit nog overkwam ontdaan,
Bedenkt hij stil: ‘Nu kun je wel vermoeden
Waarom je bruigoms soms een kruis ziet slaan:
Om zich daardoor voor toverij te hoeden.
Liever op 't slagveld prooi van een ulaan
Dan dit! Hoe anders was het jou te moede
Toen jij je meesteres ten eerstenmale
In 't licht van vele kandelaars zag stralen.

‘Toen zwol je hart, elk zintuig was gespitst,
Waardoor zich heel jouw wezen liet vervoeren;
Dat zij die zich pas kort gekoesterd wist,
Door jou ten dans gevoerd, zo kon ontroeren
Dat je haar graag jezelf had afgegrist
Als je niet was gestijfd in je bravoure,
In je verstand, in al je levensgeesten
En in de heerser, die nog wel het meeste.

‘Zo groeiden lust en liefde totdat wij
Elkaar met een verlovingsring verblijdden,
Zijzelf de wondermooiste bloem van mei;
Hoe laaide 't jeugdig vuur toen in ons beiden!
Ik zweer bij 't altaar, God vergeve 't mij!
Toen ik haar eindelijk ter kerke leidde,
Tot voor uw bloedig kruis, Domine Christe,
En ik daar stond, toen steigerde mijn *Iste*.

[Vervolg Duits]

Gefasst bei dem, was ihm noch nie begegnet,
Spricht er zu sich: So musst du doch erfahren,
Warum der Bräutigam sich kreuzt und segnet,
Vor Nestelknüpfen scheu sich zu bewahren.
Weit lieber da, wo's Hellebarden regnet,
Als hier im Schimpf! So war es nicht vor Jahren,
Als deine Herrin dir zum ersten Male
Vors Auge trat im prachterhellten Saale.

Da quoll dein Herz, da quollen deine Sinnen,
So dass der ganze Mensch entzückt sich regte.
Zum raschen Tanze trugst du sie von hinnen,
Die kaum der Arm und schon der Busen hegte,
Als wolltest du dir selbst sie abgewinnen;
Vervielfacht war, was sich für sie bewegte:
Verstand und Witz und alle Lebensgeister
Und rascher als die andern jener Meister.

So immerfort wuchs Neigung und Begierde,
Brautleute wurden wir im fruhen Jahre,
Sie selbst des Maien schönste Blum und Zierde;
Wie wuchs die Kraft zur Lust im jungen Paare!

Und als ich endlich sie zur Kirche führte,
Gesteh ich's nur, vor Priester und Altare,
Vor deinem Jammerkreuz, blutrünstger Christe,
Verzeih mirs Gott! es regte sich der *Iste*.

[Vervolg Nederlands]

‘Ach, bedgordijnen van de huwlijksnacht,
Ach, brede peluwen, ach, rijke kleden,
Lakens voor liefdes wellust, zijdezacht,
Onze kanaries die ons steeds weer deden
Ontbranden met nieuw vuur, puur door de pracht
Van hun gekwinkeleer; een zoete vrede
Doorstroomde ons: zij bleef maar naar mij smachten
En ik had onuitputtelijke krachten.

‘Vaak hebben wij van 't heilig huwlijksrecht
Als was het een verboden vrucht genoten,
In bos en gaard heb ik haar neergelegd,
Omgolfd door koren of door riet omsloten:
Terstond bediende ons de brave knecht,
Herhaaldelijk, en immer onverdroten!
Vervloekte knecht, hoe lig je nu te slapen!
Moet je je heer zijn liefst geluk afkapen?’

Maar meester *Iste* wordt niet graag veracht,
Laat staan bevolen; nee, hij heeft zijn grillen;
Opeens, verheven tot zijn oude pracht,
Is *Iste* onze reiziger ter wille.
Niet langer ligt hij, machteloos versmacht,
Nabij de bron die al zijn dorst zou stillen.
Hij buigt zich naar haar toe, om dan te stokken,
Hij voelt zich door iets van haar weggetrokken.

[Vervolg Duits]

Und ihr, der Brautnacht reiche Bettgehänge,
Ihr Pfühle, die sich uns so breit erstreckten,
Ihr Teppiche, die Lieb und Lustgedränge
Mit seidenweichen Fittichen bedeckten,
Ihr Käfigvögel, deren Zwitscher-Sänge
Zu neuer Lust und nie zu früh uns weckten,
Ihr kanntet uns, von eurem Schutz umfriedet,
Teilnehmend sie, mich immer unermüdet.

Und wie wir oft sodann im Raub genossen
Nach Buhlenart des Ehstands heilge Rechte,
Von reifer Saat umwogt, vom Rohr umschlossen,
An manchem Unort, wo ichs mich erfrechte,
Wir waren augenblicklich, unverdrossen
Und wiederholt bedient vom braven Knechte!
Verfluchter Knecht, wie unerwecklich liegst du!
Und deinen Herrn ums schönste Glück betrügst du.

Doch Meister *Iste* hat nun seine Grillen
Und lässt sich nicht befehlen, noch verachten,
Auf einmal ist er da, und ganz im stillen
Erhebt er sich zu allen seinen Prachten.

So steht es nun dem Wandrer ganz zu Willen,
Nicht lechzend mehr am Quell zu übernachten.
Er neigt sich hin, er will die Schläfrin kussen,
Allein er stockt, er fühlt sich hingerissen.

[Vervolg Nederlands]

Want wat heeft hem met nieuwe kracht gestaald?
Haar dierbaar beeld, de vrouw die hij mocht trouwen;
Het vurig, nieuw elan waarvan hij straalt,
Dat dankt hij háár; hij hoeft niet meer te rouwen
Om onvermogen, nu zijn lid weer praalt,
Maar 't sterkt hem niet, het lijkt hem te benauwen.
Zachtjes, omzichtig, met een siddering
Onttrekt hij zich aan haar betovering.

Hij zit, schrijft: ‘Ik was bijna aan je zij,
Maar heb op 't laatst vertraging ondervonden;
Op dit verbazend plekje heb ik mij
En mijn trouw hart opnieuw met jou verbonden.
Ik voeg hier een geheime boodschap bij:
Pas aan een ziekte kent men de gezonde.
Veel moois moge dit schrift je openbaren,
Maar 't mooiste moet ik in mijn hart bewaren.’

Daar kraait de haan. Het lieve kind glipt snel
Het bed uit en schiet schielijk in de kleren.
Van 't ongewoon ontwaken schrikt ze wel,
Ze kijkt hem aan, slaat dan haar ogen neer en
Is er vandoor, maar na 't gehaast vaarwel
Blijft nog zijn netvlies heel haar pracht fixeren.
De posthoorn klinkt; hij stort zich in de wagen
En laat zich gretig naar zijn liefste dragen.

[Vervolg Duits]

Wer hat zur Kraft ihn wieder aufgestählet,
Als jenes Bild, das ihm auf ewig teuer,
Mit dem er sich in Jugendlust vermählet?
Dort leuchtet her ein frisch erquicklich Feuer,
Und wie er erst in Ohnmacht sich gequälet,
So wird nun hier dem Starken nicht geheuer.
Er schaudert weg, vorsichtig, leise, leise
Entzieht er sich dem holden Zauberkreise,

Sitzt, schreibt: ‘Ich nahte mich der heimschen Pforte,
Entfernen wollten mich die letzten Stunden,
Da hab ich nun, am sonderbarsten Orte,
Mein treues Herz aufs neue dir verbunden.
Zum schlusse findest du geheime Worte
Die Krankheit erst bewähret den Gesunden.
Dies Büchlein soll dir manches Gute zeigen,
Das Beste nur muss ich zuletzt verschweigen.’

Da kräht der Hahn. Das Mädchen schnell entwindet
Der Decke sich und wirft sich rasch ins Mieder.
Und da sie sich so seltsam wiederfindet,
So stutzt sie, blickt und schlägt die Augen nieder;

Und da sie ihm zum letzten Mal verschwindet,
Im Auge bleiben ihm die schönen Glieder.
Das Posthorn tönt, er wirft sich in den Wagen
Und lässt getrost sich zu der Liebsten tragen.

[Vervolg Nederlands]

Omdat bij elke vorm van poëzie
Ons de moraal uiteindelijk moet stichten,
Vertel ik u, in navolging van die
Traditie, wat ik méén met wat ik dichtte:
Elk struikelt op zijn levenspad, maar zie,
Twee krachten mogen 't aards bestaan verlichten:
De plicht helpt veel bij onze levensqueeste,
Maar liefde helpt nog steeds het allermeeste.

[Vervolg Duits]

Und weil zuletzt bei jeder Dichtungsweise
Moralien uns ernstlich fördern sollen,
So will auch ich in so beliebtem Gleise
Euch gern bekennen, was die Verse wollen:
Wir stolpern wohl auf unsrer Lebensreise,
Und doch vermögen in der Welt, der tollen,
Zwei Hebel viel aufs irdische Getriebe:
Sehr viel die Pflicht, unendlich mehr die Liebe.

Twee gedichten

Paul van den Hout

Repliek op kritiek

Eind januari schreef bij monde
van Frank van Dixhoorn, recensent,
zowaar de Volkskrant onomwonden
geestdriftig over de recent
toen door Van Oorschot uitgegeven roman ‘De Golden Gate’, geschreven
door Vikram Seth, die virtuoos
de versvorm die hij daarvoor koos -
‘Onegin-strofen’, zo'n zeshonderd -
hanteert, dat zei ook onze Frank
met zoveel woorden, God zij dank,
al constateerde ik verwonderd:
geen woord van deze criticus
voor de vertaling - toch een klus!

Dus stuurde ik aan de redactie
van de Opiniepagina
een mild getoonzette reactie
(in een Onegin-strofe, ja),
veelzeggend, dacht ik, ‘BOOS’ getiteld.
Ik hoef persoonlijk niet gekieteld
met appreciatie, laat staan lof,
maar dit ging me te ver: alsof
je bij gedichten in vertaling
alleen aan het origineel
aandacht besteden kunt, geheel
voorbijgaand en volslagen maling
dus hebbend aan de zorg en vlijt
besteed aan de vertaalarbeid.

Nu meende ik in vol vertrouwen,
maar blijkbaar tamelijk naïef
dat ze hem heus wel plaatsen zouen,
mijn eerste ingezonden brief.
Zoals het bij een nette krant hoort,
kreeg ik na ruim een week al antwoord:
ze hadden (sorry, plaatsgebrek)
voor veertien versregels geen plek!
Tezelfdertijd zowat vertelde
mij een collega en een vriend
waar ik mijn lot aan had verdiend:
Van Dixhoorn, wist hij mij te melden,
waant, zelf vertaler, vreemd genoeg
zich tot een oordeel niet bevoegd!

Ja zeg, zo kan-ie wel weer even!
Ik kan met zo'n vreemd argument,
als het gemeend is, niet goed leven
en noem zo'n man geen recensent.
Maar in De Groene Amsterdammer
van 13 maart jongstleden kwam er
gelukkig een genuanceerd,
doorwrocht en knap geformuleerd
betoog uit van de onbetwiste
arbiter elegantiae -
naast hem telt Hermans amper mee -
van dichters en van prozaïsten,
de - léés het stuk - woordgoochelaar
(pardon, gerijmel) Vogelaar.

De kakelende kritikaster
bestempelt Seth (en dus ook mij)
in wezen tot een poëtaster:
‘geen regel poëzie’ vindt hij
bij al die vierentachtighonderd,
niet één vers blijkbaar uitgezonderd.
Ach, de verklaring zal wel zijn
dat Vogelaar niet houdt van rijm.
Dat mag. Maar doodleuk suggereren
dat het niet méér is ‘dan een draak
van een roman’, schreeuwt haast om wraak.
Ik zou hem wat graag mores leren,
doch zeg sereen de Ouden na:
non captat muscas aquila.

Loon naar werken

Het park is weer mijn bed, soms ook de goot;
ik woon weer in de kroeg, zeg maar de kroegen;
de zwarte gaten vallen allengs vroeger
en giroblauw wordt allengs girorood.

Ik leef wel, maar verveel en zuip me dood,
sta op met katers, schuldgevoel en wroeging.
Als ik geweten had waar dit naartoe ging,
zat ik toch nu nog mooi in moeders schoot?

Wel mocht ik jaren poëzie vertalen,
maar met die arbeid is het slecht gesteld.
Geloof mij maar: geen eer aan te behalen,
wanneer er al een oordeel wordt geveld.
En ‘honorarium’, leert mij Van Dale,
betekent, heel ironisch, ‘eregeld’.

Pan en Syrinx, een metamorfose

Gerlof Janzen

Hoor, Lezer, hoe op zeekre dag
Syrinx, de nimf, door zware slag
Getroffen wordt, wanneer zij baadt
In heel haar nooble, naakte staat,
En Pan, zonder dat hij het weet,
Het heiligdom der nimf betreedt.
Gelijk Actaeon ooit Diaan,
Treft Pan bij toeval Syrinx aan,
In een verscholen, bosrijk oord.
De onbehouwen sater stoort
De nimfen bij hun waterfeest -
Geen man was daar ooit bij geweest.
De geilaard grijpt direct zijn kans
Bij deze blijde nimfendans
En springt te midden van 't festijn
Dat dra een ramptoneel zal zijn.
Hij is alreeds vervuld van vreugd,
De maagden redden eer en deugd
En 't vege lijf, van angst zo bleek
Als 't schuim dat opspat uit hun beek.
Zij stuiven allemaal uiteen -
Vangt hij er werkelijk niet één?
Toch! Pan, die van geen wijken weet,
Heeft er ten slotte eentje beet.
't Is Syrinx, nu reeds groen van vrees,
Die hij daar grijpt in 't lillend vlees.
Als poging tot wat tederheid
Streelt hij de blonde, blote meid
Met zijn behaarde saterklauw.
Zij, van ellende grijs en grauw
Nu, heeft haar laatste moed vergaard
En smeekt de goden om gespaard
Te worden voor d'avances van
Naar liefde hunkerende Pan,
Wiens brandend lijf en heet gemoed

Aanzwellen tot een zee van gloed.
Ja, daar verheft zich reeds zijn trots,
Klaar voor de Stoot, wanneer daar plots
De nimf versmelt - maar niet met Pan.
Verneem, o Lezer, hoe dit kan.
De arme nimf heur laatste woord
Is door de goden vlot verhoord,
Haar ving'ren teer, te rank voor werk,
In wanhoop wapprend naar het zwerk,
Verlengen zich en schieten loot.
Haar huid, zojuist nog glad en bloot,
Wordt ruw en vormt een stugge bast
Waarin geen kloppend hart meer pas.
Och arme nimf, de laatste gil
Die zij om hulp nog slaken wil,
Ontsnapt nog net haar starre mond,
Haar voet schiet wortel in de grond.
Haar gouden haar - de trots van 't kind -
Vormt pluimen, prooien voor de wind.
Stil staat zij daar nu, stram van schrik.
Haar eens zo levendige blik
Wordt doods en dor. Zij die weleer
Zo dansen kon, danst nimmermeer -
De arme nimf stoot niet méér uit
Dan blazend en verschrikt geluid.
Als zij weer roept, ruist er slechts Riet.
Zwaar overmand door het verdriet
Om dit verlies snijdt Pan zich uit
De stugge stengels fluks een fluit,
Bindt die bijeen met stevig gras
En blaast op wat ooit Syrinx was.
Hun beider smart ontstijgt het hout,
Doorklinkt weeklagend heel het woud.

Och arme Syrinx, was 't het waard
Dat jij je kuisheid hebt bewaard?
De nimfen die daar met jou baadden
Hebben de vriendschap lang verraden.
Ook zíj zijn sedertdien belaagd
En niet meer wat ze waren - maagd.
Edoch, zíj vinden zoete troost
In hun halfgodlijk nimfenkroost.

Verneem nu, Lezer, nog tot slot
Hoe Pan - o ironie van 't Lot -
Nog steeds op Syrinx slechts belust
En zich van goed noch kwaad bewust,
Zich daaglijks aan de nimf vergrijpt:
Telkens als hij zijn Syrinx pijpt.

Twee gedichten

Drs. P

2000

Er is een insect dat slechts één kwartier leeft
en 's avonds raakt heel deze soort in paniek
Want wat zich dan aandient, valt niet te vermijden

Teloor gaan gezelligheid, dans en muziek
De toekomst brengt schrik en verderf - kortom, lijden
Dan is er geen hoop meer: het wordt middernacht

Nul uur nul minuten... het Einde der Tijden
Reeds uren geleden voorzegd - nu verwacht
Geen wonder dat *Musca minuscula* beeft!

Insecten, nu ja... Maar wat wil het geval?
Ook elders heerst angst voor een mooi rond getal

Bijzonder getal

Dit - u zult 't reeds vermoeden en beamen, zeker met spits verstand, wiskundig inzicht, visionair lef en een verheven elan - bewijst de aparte aard van het fenomeen dat we vandaag zichtbaar maken.

(eh) De lijfelijke aspecten ziet u natuurlijk precies; 'n vakman onderkent dat uiterlijk aanstonds. Het diepere wezen?
O, (eh) vroom betraden de (eh) Helleense denkers deze cerebrale plek. Toen reeds, voorzeker, in die (eh) periode ontstond 't heilig werk: (eh) vorsen en piekeren, dromen en (eh) ontwaken - rusteloos toegedaan, verbeten zowaar... en oneindig.

(eh) Het gaat, vrienden, om ijking.
Dus hier is 't u stellig (eh) helder: ontwijkt eindeloze getallen! Ja, 't moet duidelijk (eh) geroepen worden. Hoedt u! Die pi besluipt en eet (eh) zielen!

Liever maar normale (eh) meetkunde.

(Verklaring: De lettertotalen der achtereenvolgende woorden geven het getal pi gedeeltelijk weer - d.w.z. 3, en 123 decimalen.
Waar het cijfer 0 verschijnt moest ik me behelpen met (eh), wat strikt gesproken geen woord is maar een ongeletterd keelgeluid.)

Aha, u wilt 'n potje redeneren
En indruk maken met gezond verstand?
Onzakelijk! Nadelig! Nederland
Zal nu nog rabiater gaan ageren
‘Te ideëel voor ons, die proviand...
Met pi orgasme! Zinnelijke brand!’

(3, en 31 decimalen)

Sonnet*

Jean Pierre Rawie

Ik dacht dat in de Dietsche poëzij
slechts één Verstegen was - te weten Peter,
maar sinds de Tweede Ronde weet ik beter,
want weldra kwam er een Versteegen bij.

Veel dichtwerk is mij dichterlijk te vrij:
pentameters die lopen voor geen meter,
de versvoet valt over de eigen veter
en zelden staan de zaken op een rij.

Maar nu, ten langen leste, lijkt het tij
gekeerd, en is de nieuwe musageet er;
voorgoed volmaakt, gebonden en toch vrij,
weerklinken zijn sonnetten door de aether.

Dimittis servum tuum. Neem en lees
het boek van Jos Versteegen (met twee e's)!

* *Dit gedicht werd door Jean Pierre Rawie uitgesproken bij gelegenheid van de presentatie van Jos Versteegen's bundel* Voorgoed volmaakt, *op 29 maart 1996, bij Uitgeverij Vassallucci. Rawie schreef inmiddels de volgende variant op de slotregels:* 'Dimittis servum tuum; tolle, lege, / ik doel hier op die bundel van Versteegen'.

Twee gedichten

Aidan Sharkey
(Vertaling Yvonne Koldewijn)

Dertien

Mijn jeugd vervloog te snel.
Verjaagd door vrome mannen in zwarte soutanes.
Jong leven dat werd beheerst
door beierende klokken.
Met toegeknepen keel vol heimwee
Gregoriaanse liederen zingend;
de zoete eenzaamheid van het Kyrië.
Met betraande ogen geloven in het Credo,
op zoek naar mijn vader in het Pater Noster,
Devote bezoeken aan de stille kapel,
Fluisterende gesprekken met God.
Leraren, die me leidden
langs de weg van het Evangelie.
En dan DIE priester:
‘Je hebt met jezelf gespeeld tot je kwam.’
En alles wat ik toen wist
was dat komen het tegenovergestelde was van gaan.
Dus ik ging.

Thirteen

Childhood fled me too soon,
Chased away by pious men in black cassocks.
A young life
regimented by clanging bell.
Throat with homesick lump
trying to sing Gregorian Chant;
The sweet loneliness of the Kyria,
Tear brimmed eyes of belief in the Credo,
Looking for my father in the Pater Noster.
Devout visits to the quiet chapel,
Soft talks with God.
Mentors edging me along the evangelical road,
then THAT priest said,
‘You've played with yourself and come.’
And all I knew then
was that coming was the opposite of going.
So I went.

Priester John

Ik kende slechts één goede priester
En hij was een alcoholist.
Zijn naam was Priester John.
En we namen samen nogal eens een slok.

Op een stormachtige dag toen de vissersvloot
voor anker lag aan de pier
en de Atlantic Bar vol was
met de energie van rusteloze vissers
zaten wij, leunend op onze ellebogen
aan de met bier bevlekte rode formica-tafel.
Ik was volkomen lusteloos en dat vertelde ik hem.
‘Kniel en ik zal je de zegen geven.’
Ik voelde me totaal niet opgelaten en knielde
En daar tussen die drinkende menigte
spoelden de Latijnse woorden over me heen.
Na de zegen zei hij: ‘Sta op mijn zoon.’
En ik stond op lichter dan voorheen.
Wat ben ik u schuldig, Eerwaarde, vroeg ik.
‘Ik heb helemaal niets bijzonders gedaan,’
antwoordde hij, ‘die zegen kwam van God.’
Hij pauzeerde even, ‘Via mij natuurlijk.’
‘Wel’, zei ik, ‘misschien lust God een dubbele whiskey,’
ik pauzeerde even, ‘via u natuurlijk.’

Father John

I knew only one good priest
And he was an alcoholic.
His name was Father John
And we used to sup together.

On a stormy day when the fishing fleet
was locked to the Pier
And the Atlantic Bar was loud
with the restless energy of fishermen
we sat with elbows stood
at a beer- slopped red formica table top.
My spirit was low and I told him so.
‘Kneel down there and I'll give you an ould blessing.’
Feeling not the least incongruous I knelt
And there amid the drinking throng
Latin words washed comfort over me.
When the blessing was done he said, ‘Arise my son’
And I arose lighter than I had knelt.
‘What do I owe you for that?’ said I.
‘Sure I did nothing at all,’ he replied.
‘The blessing came from god.’
He paused, ‘Through me, of course.’
‘Well, said I, “Maybe God would take a large whiskey.”
I paused, ‘through you, of course.’

Twee ollekebollekes

Peter van den Tillaart

Technische hoogstandjes.
Razendsnel overspel.
Weergaloos balgevoel.
Roda J.C.?

Neen, ik citeerde de
ontegensprekelijk
wervende tekst van een
prostituée

*

Kent u mijn tweelingbroer?
Sprekend m'n evenbeeld!
Echt identiek tot in elk
chromosoom.

Hij is de schuld van mijn
identiteitsprobleem:
Drie van m'n kinderen
noemen me oom.

Rondeel

Driek van Wissen

Daar liggen ze, Polet en Vogelaar,
Zo laag geprijsd en toch zo hoog geprezen.
Hen treft het lot dat alle schrijvers vrezen:
Ze komen in de ramsjbak ieder jaar.

Het is een veelbesproken schrijverspaar,
Maar blijkbaar wordt het paar niet veel gelezen.
Daar liggen ze, Polet en Vogelaar,
Zo laag geprijsd en toch zo hoog geprezen.

Het zijn maar verkoopcijfers weliswaar,
Maar toch zou het een reden moeten wezen
Om beiden van de hoogmoed te genezen,
Al vinden ze vertroosting bij elkaar:
Daar liggen ze, Polet en Vogelaar.

Essay

De dichter en de eeuwigheid

Irina Grivnina
(Vertaling Anne Stoffel)

Wat weten wij van de Eeuwigheid - zwak als wij zijn en beperkt door onze sterfelijkheid, door de drie dimensies van de zichtbare ruimte en door ons onvermogen ons de oneindigheid voor te stellen? - Alleen wat de Dichters ons hebben verteld.

Ruim een halve eeuw geleden schreef Marina Tsvetajeva haar requiem 'Novogodneje' ('Oud en Nieuw') - een brief naar de Eeuwigheid aan de zojuist overleden Rainer Maria Rilke. Ik laat mij meeslepen door de fascinerende regels, beluister de eenvoudige vragen ('Hoe is het dichten in je nieuwe woning?...), lees het gedicht ten einde (de laatste regel klinkt als een adres op een envelop: '...bestemd voor Rainer - in persoon - Maria Rilke') en begin weer bij het begin - 'Op je nieuwe jaar - licht - wereld - woning!'

Ik lees dit gedicht in de vage hoop te kunnen navoelen waarop Tsvetajeva's geloof gebaseerd is, om samen met haar te kunnen geloven in de onsterfelijkheid van de Dichter, want ons heeft onlangs een vergelijkbaar verlies getroffen: Joseph Brodsky, een Dichter zonder wie de hedendaagse literatuur ondenkbaar zou zijn, is voorgoed van ons heengegaan.

Net als Tsvetajeva moet ik vertellen hoe ik het te weten kwam. Maandag 29 januari. Avond. Telefoon: 'Ik hoorde net iets op de radio, maar ik heb het niet goed verstaan, volgens mij is er iets gebeurd met Brodsky.' De computer. Internet. De oplichtende kopjes van de nieuwsberichten: Jeltsin heeft verklaard... Toespraak van president Clinton... Provocerend gedrag van prinses Diana... en dan - mijn adem stokt - Nobelprijswinnaar Brodsky... - ik kan het niet geloven, ik kan niet verder lezen, ik kan dat woord niet opschrijven...

> *Ben je bang voor de dood? - Nee, die is ook maar nacht,*
> *En dat went, maar je zult er geen stoel onderscheiden.*

Zestien jaar geleden schreef Brodsky in zijn essay over Tsvetajeva's gedicht 'Novogodneje': 'De dichterlijke verbeelding voelt zich aar-

dig thuis in de andere wereld.' Zo thuis, dat Brodsky in zijn Nobelprijsrede de dichters 'aan wie deze eer voorbij was gegaan' - Mandelstam, Tsvetajeva, Frost, Achmatova, Auden - aanriep als waren zij in leven:

'Op mijn beste momenten denk ik dat ik de som van hen allen ben - maar die som is altijd kleiner dan ieder van hen apart. Want op papier beter zijn dan zij is onmogelijk... Als er een andere wereld bestaat - en ik kan de mogelijkheid dat zij eeuwig leven net zo min ontkennen als ik hun bestaan in dit leven kan vergeten - als die wereld bestaat, dan hoop ik dat zij mij de kwaliteit van wat ik nu ga zeggen zullen vergeven...'

Ik kan alleen maar hopen dat Brodsky, nu zelf in die andere wereld, op zijn beurt mij de kwaliteit van wat ik hier ga zeggen zal vergeven - want wat kunnen wij anders doen voor een geliefde dichter dan dit weinige: over hem blijven spreken.

Welnu: precies dertig jaar geleden bracht een vriend uit Leningrad een dun schriftje voor me mee, waarin gedichten van een jonge dichter met de hand waren overgeschreven. De naam was op ieders lippen: wij wisten dat Joseph Brodsky was gearresteerd - zoals in Rusland gebruikelijk - omdat hij gedichten schreef, veroordeeld wegens 'parasitisme' en verbannen naar een of ander gehucht in de provincie Archangelsk. Wij lazen het *samizdat*-verslag van de rechtszitting en waren onder de indruk van de kalme waardigheid waarmee Brodsky had geantwoord op de brutale vragen van de rechter. 'Waarom werkt u niet?' - 'Dat doe ik wel. Ik schrijf gedichten.' - 'En wie heeft bepaald dat u tot de dichters behoort?' - 'Niemand... Wie heeft bepaald dat ik tot het menselijk ras behoor?' - 'Maar hebt u ervoor geleerd, voor dichten?' - 'Ik geloof niet dat je daarvoor kunt leren... Volgens mij komt het... van God.'

Ik sloeg het schriftje open - en er raasde een sneeuwstorm, die het standbeeld van Poesjkin in een ijzige wade hulde, er zwierven door een blauwe zon geschroeide pelgrims over de aarde, zespuntige sterren straalden een ziekelijk geel licht uit over de joodse begraafplaats in Leningrad, en de Russische God - de Verlosser - keek mij aan vanaf het donkere hout van iconen die in dorpsschuren waren verstopt voor de atheïstische bolsjewieken...

In 't dorp woont God niet op een zijtoneel,
zoals de spotter denkt, maar allerwege.

Hij schenkt aan dak en aardewerk zijn zegen
en eerlijk deelt Hij deuren, elk zijn deel.
't Krioelt in 't dorp van Hem...[1]

'Dat' - kwam werkelijk van God... Die nacht schreef ik alle gedichten over in een speciaal voor zulke gelegenheden gereserveerd notitieboekje, dat ook al Tsvetajeva en Mandelstam bevatte.

Toen volgde een stilte die bijna tien jaar duurde; de wispelturige branding van de *samizdat* deed niets aanspoelen, behalve die ene kennis die langskwam met het 'Wiegelied van Cape Cod', dat hij voor zich uit droeg als een wonderdoende icoon en niet uit handen wilde geven, zelfs niet om het even in te zien, we hadden maar te luisteren naar wat hij voorlas. Maar ten slotte werd ons lange wachten rijkelijk beloond: wij kregen voor twee hele weken een dikke stapel fotokopieën te leen - de bundel *Rededeel*; daarin stonden behalve het bekende en bewust begeerde 'Wiegelied' ook de sonnetten aan Maria Stuart en bovendien Florence, waarachter, nauwelijks waarneembaar maar toch, als gezien door een glas-in-loodraam in een oudhollands huis, de lievelingsstad van de dichter schemerde:

Er zijn steden waar je nooit meer terug zult keren.
De zon beukt er de ramen, die als spiegels reflecteren
en alles en iedereen lijken te weren.
Daar zijn plekjes waar een mond voor de eerste keer
een mond beroerde en een pen maagdelijk papier.
Daar zijn altijd zes bruggen over de rivier,
arcaden, zuilen en bronzen boemannen op granietblokken.
Daar spreekt het volk dat zich de trams in moet knokken
de taal van de man die er voorgoed is vertrokken.[2]

De stad waar hij geboren en getogen was heette Leningrad - hoewel zij gebouwd was door Peter de Grote. Wat dichters betreft had de stad geluk - of misschien was het de combinatie van de prachtige straten en kaden met de vochtige nevels - bij zulk weer kun je beter aan je bureau blijven zitten dan buiten vertier zoeken - die de bewoners tot dichten aanzette. Hoe het ook zij, tot die bewo-

1 *Vertaling Kees Jiskoot.*
2 *Vertaling Peter Zeeman.*

ners hoorden Poesjkin, Mandelstam, Achmatova en ga zo maar door, een welhaast eindeloze reeks namen... Het is eenvoudiger de dichters te noemen die niet in deze stad woonden; dat waren bij mijn weten alleen Tsvetajeva, Pasternak en Majakovski.

Niettemin lijkt Brodsky's lofzang op zijn stad - te vinden in zijn autobiografische novelle ‘Tussen iemand en niemand’ - verbluffend weinig op de pogingen de schoonheid van Petersburg te beschrijven die andere dichters hebben ondernomen. ‘Aan de rivier stonden schitterende paleizen met gevels die zo prachtig verlucht waren dat het jongetje, als het op de rechteroever stond, de linkeroever zag als het voetspoor van een reusachtig weekdier, beschaving genaamd. Die niet meer bestond.’[3]

Zoals iedereen die geboren is in deze stad, dus in de schaduw van Peter de Grote, was hij verliefd op Nederland, waarnaar hij al verlangde voordat hij het gezien had, wat zijn weerslag vond in de bekoorlijke, ietwat naïeve regels:

Wij tweeën zullen wonen aan de kust,
door 'n hoge dijk van 't continent gescheiden,
geborgen, in een kleine kring van rust,
en door een zelfgemaakte lamp beschenen.
We zullen kaartgevechten leveren,
aanhoren hoe de golven breken en
zacht kuchen, ingehouden ademhalend,
wanneer de wind te krachtig aan gaat halen...[4]

Gelukkig werd hij later in Nederland een graag geziene gast, en vatte hij, nu als een oude bekende, een nieuwe liefde op voor de knusse steden waar 's avonds in de huizen gouden kaarslicht ontbrandt, en voor de schilderijen van Willink en de grachten van Amsterdam. Hij kwam hier bijna ieder jaar. In de herfst van 1988 hoorde ik hem voor het eerst voordragen, in de Utrechtse Hogeschool voor de Kunsten: een lage hal stampvol stoelen, studenten op de treden van de brede trap rond de zuil in het midden, de gelukkige glimlach van Kees Verheul... Brodsky kwam het podium op, legde de boeken waaruit hij zou voorlezen op de lessenaar en - ik hoorde een gespannen, licht vibrerende stem, die op zangerige toon een weerbarstige tekst scandeerde:

3 *Vertaling Frans Kellendonk.*
4 *Vertaling Peter Zeeman.*

In plaats van een beest heb ik me steeds in een kooi laten zetten,
mijn straftijd en nummer heb ik gekrast in celmuren,
'k heb aan zee gewoond, gespeeld aan de roulette,
in rok gesoupeerd met de vreemdste sinjeuren.
Hoog op een gletsjer had ik de halve wereld voor ogen,
'k ben driemaal verdronken, heb tweemaal onder het mes gelegen.
Het land dat mij grootbracht heb ik verloochend.
Je kunt een stad vullen met allen die mij zijn vergeten.[5]

Zij ‘die hem zijn vergeten’ - die niet meer met hem durfden omgaan toen hij in ongenade viel - zijn in Rusland gebleven, en zullen nu waarschijnlijk hun memoires gaan schrijven en daarmee zijn echte vrienden de loef afsteken. Brodsky daarentegen trok naar het Westen, waar zijn leven een bijzonder gelukkige wending nam: hij kon niet alleen vrijuit schrijven, maar werkte ook aan verschillende universiteiten, wat hij graag deed, maakte vrienden in alle landen van de wereld en ontving een grote hoeveelheid literaire prijzen, waaronder de Nobelprijs.

‘Voor het eerst een groot dichter lezen, dat heeft iets verpletterends. Je wordt niet alleen geconfronteerd met een interessante inhoud, maar vooral met een taal waaraan niet te ontkomen valt.’ Dat zei Brodsky over de poëzie van Mandelstam, maar het is ook een exacte beschrijving van de toestand waarin ik verkeerde na het lezen van dat eerste schriftje. Als een bezetene heb ik zitten overschrijven, te leen gevraagd, gekocht, gekopieerd, en in Nederland sloeg ik niet één optreden van Brodsky over. Verleden herfst ben ik hem voor het eerst misgelopen (toen Brodsky hiernaartoe kwam, zat ik juist in Amerika archieven te bestuderen), maar ik dacht: geen nood, dan later... Wie kon weten dat dit eerste mislopen ook het laatste in dit leven zou zijn, dat dit zijn laatste Amsterdam was? Sterfelijk en lichtzinnig vergeten wij dat wij sterfelijk zijn, dat er misschien geen ‘later’ meer komt...

Wat moet ik zeggen van het leven? Dat het lang is gebleken.
Solidariteit voel ik alleen met mislukten en manken.
Maar zolang mijn strot niet onder de klei wordt vertreden
zal 't geluid dat hij geeft enkel dit zijn: danken.[5]

5 *Vertaling Kees Verheul.*
5 *Vertaling Kees Verheul.*

De wet van Babel

Julia Stoilova

Een hond miauwt niet, een koe hoort niet te blaffen en elk vogeltje tsjilpt zoals het gebekt is. (‘En de papegaaien?’ ‘Kom nou, spreek me niet tegen en klets er niet tussendoor als een illegale zender!’) Alleen de mensen doen de natuur geweld aan, ze sjoemelen en houden zich niet aan de taal die hun bij hun geboorte werd opgelegd.

Dat is niet alleen tegennatuurlijk, het is minachting van Gods wil en wet. Ooit, toen de wereld nog jong was en God nog hoop had, waakte Hij van boven over ons doen en laten gelijk een overbezorgde moeder en deelde direct klappen uit, of soms ook snoepjes: eerst mochten wij van de tuin van Eden proeven en wat later van het land Kanaän, waar melk en honing vloeide. Maar als we Hem kwaad maakten, aarzelde Hij niet ons de volle laag te geven. Welk opvoedkundig middel is op ons niet toegepast? Hij probeerde ons te verzuipen, ons door hemels vuur tot as te verbranden, Hij liet de aarde openbarsten die ons verslond; pest en cholera heeft Hij op ons afgestuurd, oorlogen en de apocalyptische ruiters. Ten einde raad, daar het onkruid telkens weer opnieuw woekerde en zich op geen enkele manier liet verdelgen, nam Hij een meer verfijnde edoch achterbakse maatregel om ons het leven duurzaam zuur te maken: Hij verwarde onze talen zodat we elkaar niet konden verstaan. Enige tijd zal Hij toen zeker wat rust hebben genoten, want in Babel zal het verval van alle bestaande structuren nog diepgaander zijn geweest en de chaos nog completer dan tegenwoordig na de crash van het reëel existerend socialisme - en dat wil wat zeggen. De mensen zullen wel hun handen vol hebben gehad aan de bijna onmogelijke taak om te overleven, net als zo'n tachtig procent van de Oost-Europeanen nu. Ze zullen wat anders aan hun hoofd hebben gehad dan het gebruikelijke kattekwaad en voor het eerst na zijn zevende dag, zo stel ik me voor, zal God na Babel wel even hebben kunnen uitrusten.

Maar de Prohibition heeft het niet gehaald, geen enkele prohibition trouwens. Daar zijn twee redenen voor: een ideële en een materiële. Ideëel is de overtuiging van een bepaald mensenslag (onder wie naar mijn observatie onevenredig veel Nederlanders en Oost-Europeanen) dat verboden, gebruiksaanwijzingen, rode ver-

keerslichten, wegversperringen, enz., principieel alleen bestaan om niet te worden geëerbiedigd. De materiële kant van de zaak is dat het overtreden vaak lucratief is. Slimme en avontuurlijke lieden ruiken al gauw elk gat in de markt en zijn er als de kippen bij om dat gat en tevens hun eigen zakken zo snel mogelijk te vullen door alles te doen wat God of wet verboden hebben. Het heeft me, in weerwil van de algemene opinie, altijd geleken dat niet dat bekende beroep, maar het beroep van tolk/vertaler het oudste is. Want verschil in talen zal al in de tijd van de groepshuwelijken hebben bestaan en is vast wel van ouder datum dan de hebberige patriarchale dichotomie van ‘goede vrouwen’ (veilig opgeborgen in jouw of mijn bezit) en ‘slechte vrouwen’ (zij die hun boontjes zelf dopten).

Zodra God de talen had verward moest dus het verbod om met elkaar te communiceren ten koste van alles worden omzeild. En het kost wat, hoor, om te leren articuleren en formuleren in een vreemde taal. Het abnormale van vreemde letters, zinsbouw en uitspraak stoot je tegen het hoofd. In je eigen taal juicht het woord *lachen* en uit *huilen* druipen tranen. De letters bezweren je, ze zingen tot je of ze waarschuwen je: pas op, gevaar! En je herkent de boodschap in een oogopslag; je glimlacht of bent op je hoede al vóór je ten volle beseft wat en in welke bewoordingen je het hebt gelezen. Vertoeven in een vreemde taal is daarentegen alsof je op de maan zit. In beide gevallen duurt het een poosje voordat tot je doordringt wat er op aarde tegen je wordt gezegd. Terwijl je gesprekspartner met een bevroren glimlach op een reactie staat te wachten, heeft je brein achter jouw Buster Keaton-gezicht razendsnel het zoekprogramma geactiveerd om de betekenissen van al die onwennige woordjes in de moeizaam geblokte files terug te vinden. OK, je begrijpt het uiteindelijk, maar *voel* je het ook? Spreken, huilen, lachen die vreemde woorden net zo tot jou als die uit je eigen taal? Neen je hart is koud en leeg, *Zjo voezemjoe...*? Hè...? Oh... Uiteindelijk gaat er een belletje rinkelen en is het zaak om bliksemsnel een verrukte glimlach te produceren, voordat de verliefde persoon in kwestie de benen heeft genomen, gegriefd door jouw stenen smoel.

Verstaan is al moeilijk genoeg, maar spreken is een tweede. Om een andere dan je moerstaal te praten heb je een lange training nodig en een grote portie van wie-doet-me-wat. De remmingen van een natuurlijke terughoudend- en verlegenheid moeten overwonnen worden. Er bestaat een zekere overeenkomst tussen seks en het gebruik van een vreemde taal - heel wat schuchtere lieden

komen pas na het nuttigen van enige glaasjes goed op dreef. En ik durf te zeggen: onverstaanbare talen intimideren mensen vaak of maken ze zelfs agressief. Toen we als scholieren *Oorlog en Vrede* lazen, namen we aanstoot aan de openingsscène: waarom praatten die Russische ‘hovelingen’ toch dat uitsloverige Frans met elkaar? Ten eerste was dat toch de taal van de (klasse)vijand, ten tweede spreekt een welopgevoed iemand in aanwezigheid van derden - de lezers! - geen taal die deze niet begrijpen, net zoals-ie ook niet hoort te fluisteren. Ten derde leek het ons pure aanstellerij. In die tijd zullen we het daarom wel, net als andere nitwits, met Stalin eens zijn geweest over de verachtelijkheid van het kosmopolitisme (wat gelijk stond aan uitroeiing van ‘kosmopolieten’), want de Georgiër Stalin sprak ook geen vreemde talen, behalve Russisch, en zelfs dat met accent. De mensen verguizen wat ze niet verstaan. Vandaar dat mijn Nederlandse familie, buren en kennissen me bij interculturele samenkomsten vaak hebben gekwetst. Als in hun aanwezigheid Bulgaars wordt gepraat of getolkt voor familieleden of bezoek, spreken Nederlanders elkaar soms moed in met de kanttekening: ‘Wat 'n tááltje, hè.’ Vroeger negeerde ik de grap precies volgens het boekje. Netjes opgevoede mensen verdoezelen slecht gedrag in het openbaar, zodat consternatie daarover niet hoeft op te komen. Je praat er overheen alsof er niks is gebeurd en niemand iets heeft gehoord. Maar karakter en opvoeding lijken op schoenen: hoe goedkoper hoe korter je ermee doet, hoe beter hoe langer, maar ze hebben nooit het eeuwige leven. Mijn Bulgaarse opvoeding hield zo'n vijftien jaar stand - is dat kort of lang? - maar door gebrek aan weerklank is ze tanende. Een té keurige opvoeding is net een keurslijf, vooral als iedereen verder in een glimmend, plebejisch maar ruimzittend joggingpak rondloopt. Ik ben bezig mijn korset los te rijgen. Sommige delen zijn in mijn huid gegroeid dus het is scheuren geblazen, maar enkele stunts lukken me nu al. Ook bij die aanpassing schuilt echter een addertje onder het gras. Wat stel je voor als schaap in wolfskleren? Je medeschapen van weleer keren zich tegen je en de wolven zul je maar zeer kortstondig kunnen misleiden.

Ook al kwam ik mettertijd terug van enkele vooroordelen over vreemde talen, dat Franse gepraat van die Russische aristocraten onder elkaar bleef ik bijzonder smakeloos vinden, zelfs als ik daarmee mijn eigen ruiten ingooide. Op de huwelijksmarkt in Bulgarije werd bij mijn activa geteld dat ik ‘perfect’ Duits sprak. Dus zou ik

als schoondochter met toekomstige kleinkinderen in die taal kunnen communiceren zodat ze spelenderwijs ‘een taal konden leren’ - iets waarvoor de gemiddelde Bulgaar (Babel of geen Babel, communisme of niet) nu eenmaal grote waardering heeft. Ik wou ooit eens trouwen en daarom hield ik gewoonlijk mijn mond stijf dicht over het feit dat ik liever mijn tong zou afbijten dan een vreemde taal praten met een Bulgaar, ook al zou dat mijn kind zijn. Zo heb ik ooit tante Zezy voor het hoofd gestoten. Tante Zezy, altijd met dramatische make-up en sterk geparfumeerd, was een vriendin van mijn tante in Varna waar ik de zomervakanties placht door te brengen. Tante Zezy had dat jaar Engels geleerd en wilde met de bezoekster uit Sofia oefenen, tevens een gunstige gelegenheid om met haar kennis te pronken voor het plaatselijke plebs. Nu lustte ik tante Zezy sowieso niet en bovendien bestond ze het van mij te eisen dat ik ten overstaan van tante, oom, oma en mijn twee kattige nichtjes, iedereen bij voorbaat de mond open van belangstelling, met haar in het Engels zou gaan converseren. Ik zei botweg: Met Bulgaren praat ik geen vreemde talen.

Nou, dat heb ik geweten. Tante Zezy weigerde die zomer nog één voet te zetten in het huis in Varna.

Het jaar daarop was mijn examenjaar met aan het eind dat opwindende slotbal, met onze eerste ‘civiele’ kleren na het schooluniform. Een echt bal, net als in *Oorlog en Vrede*, met lange jurken, hoge hakken, make-up, decolleté's, ingewikkelde kapsels, zijde en fluweel - allemaal tot nog toe streng verboden dingen, de entree in het volwassen leven. De ouders waren bereid voor het evenement meerdere maandsalarissen op te offeren zodat zoon- of dochterlief behoorlijk voor de dag kon komen. Voor stoffen, gerenommeerde naaisters, kappers en dergelijke werden de relaties van de gehele familie gemobiliseerd. Naar het bal werd je vanzelfsprekend gereden door oudoom Minko, die ooit derde secretaris van onze ambassade in Belgrado was geweest en een vijfdehands Citroën bezat, eentje met zo'n lange snuit. Die ging toen in Bulgarije door voor het non plus ultra. Ook tante uit Varna wilde zich niet onbetuigd laten. Ze was bereid een derde van haar maandsalaris in het gebeuren te investeren. Haar plan was om zwart leva's te wisselen voor dollars teneinde in de dollarshop van Varna de eerste - vanzelfsprekend westerse! - lippenstift voor haar nichtje te kopen. Daarvoor had ze gerekend op de hulp van haar hartsvriendin tante Zezy, die vanzelfsprekend in de dollarshop - waar anders werkte.

Discreet als ze was deed ze alsof zij zelf de lippenstift nodig had, maar de kleur die zij normaal gebruikte zou bij mijn teint vloeken. Dus tante Zezy raadde prompt hoe de vork in de steel zat. ‘Het is voor je nicht!’ zei ze beschuldigend. Mijn tante kon het moeilijk ontkennen. ‘Maar jouw nicht krijgt géén westerse lippenstift,’ concludeerde tante Zezy triomfantelijk. Tante, anders over het algemeen tactvol, meldde dit keer ter rechtvaardiging de ware toedracht aan mijn moeder en mijn hele familie wreef me die episode in onder het refrein ‘Eigen schuld’, teneinde mijn opvoeding te bevorderen. Ik had precies volgens Gods intentie en mijn zuiverste innerlijke aandrang gehandeld en werd daarvoor bestraft. Het is me later in het leven trouwens wel vaker overkomen straf te krijgen als ik goed deed... Mijn talenknobbel heeft nauwelijks geleden onder die gebeurtenis. Maar tussen mij en de lippenstiften is het nooit meer goed gekomen en de luttele keren dat enig smeersel aan mijn lippen heeft gezeten kon ik alleen met moeite de drang beheersen het af te vegen aan mijn mouw.

Door schade en schande wijs geworden weet ik dat ik het zelf niet hoef te proberen. Maar overtreding van wat God aldus belemmerd heeft, blijkt voor veel mensen wel te lonen. En wie weet hoeveel er niet is verdiend aan het overtreden van de wet van Babel: Gij zult elkander niet verstaan. Weliswaar heeft God de overtreders ook bestraft. Vertalers moeten vaak worstelen met het weerbarstige woord (resp. morfeem, foneem, woordgroep, zin of alinea, want al deze eenheden zijn wel eens tot De Vertaaleenheid geproclameerd). Rijk en beroemd kun je er nauwelijks van worden. Dit oudste beroep is bovendien nog steeds niet erkend en beschermd - waarin het trouwens ook weer lijkt op dat andere oudste. Je kunt je tarief niet genoeg verlagen of iemand gaat eronder. Gods molens malen langzaam maar onverbiddelijk.

Ook als je een doe-het-zelver bent voor eigen behoefte, zoals ons soort mensen - de migranten - word je gestraft voor het spreken van de vreemde taal. Je stigma blijft branden, zo niet op je voorhoofd dan wel op je tong. Je hebt toch alles uiterst correct en net als zijzelf uitgesproken, maar waarom staren die blonde inboorlingen je dan aan of je Chinees praat? Vanwaar dat onbegrip in die blauwe kijkers? Je vroeg toch alleen en bij wijze van conversatie: ‘En mevrouw, woont u ook in een huis met een tuin?’ Die vermaledijde *ui* alweer, natuurlijk: *chhh-au*.... Nee, dat is Duits: *Haus*. Het moet anders *chh-oe* (open!)-*oe*... Je probeert het nog eens.

Chh-oe-oe-s met *t-oe-oe-n*? Ze lachen zich kapot. En waarom grinnikt Henk, de man van Liljana, na tien jaar huwelijk nog steeds als ze tegen hem zegt van: Gchjenk, ik *gchhh-a-oe* van *ja-oe*? Daar is ze, die goddelijke straf, dat verraderlijke sjibboleth uit de bijbel. Tegenwoordig gaat het er beschaafd aan toe maar toen de wereld nog jong was, strafte God ook voor fout articuleren. Een stam van Israël werd bijna geheel uitgeroeid en dat alleen omdat ze het niet goed konden uitspreken, dat sjibboleth. Maar wie weet is ook God net als sommige vaders of moeders wat ouder en milder geworden in de loop der millennia, want wij buitenlandgangers en überhaupt alle wetsovertreders worden tegenwoordig met consideratie behandeld. Nee, dan vroeger. Ooit was het echt sappelen in het buitenland, niet voor niets heet buitenland ook in het Oudnederlands ellende, *eli-lendi*, ‘ander land, buitenland’. Vandaag de dag is de straf alleen maar symbolisch: al die buitenlandgangers, hoe goed ze op hun volwassen dagen de taal ook hebben mogen leren, het kunstmatige druipt ervan af. Het zijn en blijven amateurs, herkenbaar aan het verraderlijke gehakkel en het accent. En als je dan al het andere onder de knie hebt, verraadt de spreekmelodie, de zinsklemtoon je uiteindelijk toch. Vooral via de telefoon kun je buitenlanders goed betrappen, want die versterkt helaas de fouten. Ook al hebben ze een academische titel, ook al brachten ze het in den vreemde tot doctor of professor. Dit is de straf, net als de ring die Prometheus eeuwig is gedoemd te dragen, een schakel van zijn ketting en een stukje van de rots waaraan hij hing. Een symbolische straf voor Prometheus, opdat Zeus-God zijn gezicht niet zou verliezen. Hij had immers gezegd dat Prometheus voor eeuwig aan de rots zou zijn vastgeklonken. Ook Jahweh-Zebaoth wil zijn gezicht niet verliezen en de - voor de meesten symbolische - straf is het accent. Slechts zelden vind je van die eerzuchtige migranten die roomser willen zijn dan de paus en gaarne de taal net zo goed zouden willen spreken als de inboorlingen. Zodra in de winkel of aan het loket de juffrouwen in het Engels tegen hen beginnen te praten, is dit soort lieden gekrenkt en verslagen, want binnen de aangetrouwde familie kun je niet controleren of je accent nu eindelijk aan het slijten is. Die is schoorvoetend aan dat gekke taaltje van je gewend geraakt en alleen het een of andere kind flapt de waarheid eruit door te verkondigen dat de keizer bloot is en die buitenlandse tante raar praat. Maar onbekenden, dat is pas de toetssteen voor de migrant. En als hij of zij enige tijd alleen maar oude kennissen

heeft gesproken, valt het voor dat soort ambitieuze lieden zwaar tegen wanneer een onbekende na de tweede zin al zegt: ‘Oh, u komt oorspronkelijk niet uit Nederland, hè?’ Verstandige mensen malen niet om dat soort ijdeltuiten en laten ze over aan hun smart met een air van ‘jouw zorgen zou ik wel willen hebben’.

Kinderen zijn wel voor die straf gevrijwaard, een bewijs te meer dat die jaloerse oudtestamentische dondersteen tegenwoordig wat beschaafder optreedt. Kinderen weten niet wat ze doen. Er wordt hun trouwens nauwelijks ooit iets gevraagd bij de verhuizing. Ik zie het al voor me. ‘Lieverd, mamma en pappa hebben besloten om over Honeckers mijnenvelden en *Selbstschußanlagen* te vluchten met behulp van een ballon, ga je mee?’ Nee, zij vernemen het als laatsten. En toch spreken kinderen drie maanden na aankomst al bijna perfect Nederlands. Bestraft wordt de volwassene. Hij zal voor altijd een doe-het-zelver, een kluns, een kneusje blijven, die in de vreemde taal maar wat liefhebbert en al bij het derde woord als een onbegaafd naäper wordt ontmaskerd en in het beste geval goedmoedig wordt uitgelachen om zijn ijver zo professioneel mogelijk Nederlands te praten. (Moeiteloos lukt alleen ‘Doehoehoehoeoei, Doe-doei!’ Vandaar dat dat bij in- en uitheemse Nederlanders zo geliefd is.) Decennia kun je in een vreemd land leven en toch overtreft de eerste de beste inheemse kleuter je met scheepslengten.

En dan die betekenissen!

Elke taal is een eigen wereld en de lerende wordt weer een klein kind dat in deze nieuwe wereld op de tast zijn weg zoekt. Maar je wordt niet straffeloos teruggeplaatst in je adolescentie. Het kijken zonder vooroordelen is je maar één keer gegeven: als je die vooroordelen aanleert. Een taal is een wereldvisie: die accepteert bepaalde dingen van die wereld en beeldt ze dan ook uit, maar andere blijven zo goed buitengesloten dat ze niet eens recht van bestaan meer hebben. Hoe elegant en vanzelfsprekend schuilen de realia niet in een onschuldig ogend stukje tekst en bij het eerste vluchtige doorlezen valt je niks op want, niet waar, het hoort er te staan! Die taal hoort bij deze wereld. Alleen als je die wereld begint om te zetten in een andere, dan struikel je over die realia. Ze zitten vast als een soort wortels, je kunt ze niet zonder scheuren uit de ene taal rukken en naar de andere verplanten: het Portugese *saudade*, het Engelse *sophisticated*, of neem het verschil tussen het Nederlandse *gezelligheid* en het Duitse *Gemütlichkeit*. In leerboeken

worden telkens weer dezelfde beroemde voorbeelden aangehaald: *Holunderstrauch, kalina krasnaja* of hoezo hadden de dames hun handschoenen in de glazen gedaan op het bal dat Emma Bovary's arme hoofd op hol bracht? Dat zijn begrippen die tot die wereld behoren, daar en toen, en met het hier en nu niks van doen hebben. Net zoals je tevergeefs zult proberen om aan een Rus uit te leggen wat elke Nederlandse peuter kent: *pindakaas*. Een kind verwondert zich over niks, maar een volwassene vindt alles alleen maar gek. Hij kent zijn eigen wereld in zijn taal en denkt vaak dat er maar één wereld is.

En dat is niet eens verkeerd.

Het Bulgaarse kindermeisje van Elias Canetti vertelde hem ooit een Bulgaars sprookje. Jaren later, toen hij zijn *Wahlverwandtschaften* met Engels en Duits sloot, vergat hij het Bulgaars. Daarmee verspeelden de Bulgaren na de dichter Pentsjo Slavejkov, die zo onverstandig was om te vroeg te overlijden - zo veel Bulgaarse dichters sterven voortijdig! - ook hun Tweede Kans op een Nobelprijs in de literatuur. Maar het sprookje, zo verzekert Canetti, heeft hij zijn leven lang onthouden. In welke taal heeft hij dat Bulgaarse sprookje onthouden? God, die van Babel, verstaat alle talen en behoedt die ultieme taal van voor-Babel waartoe uiteindelijk alles wordt teruggebracht. Maar een antwoord geeft Hij niet op die vraag, Hij zit op Zijn wolk en lacht enigmatisch, niet eens vergevensgezind.

Schrijvers en taal, dat is een hoofdstuk apart. In welke taal schrijft een schrijver? In zijn moedertaal zegt de een, in zijn *native language* zegt de ander. Het is natuurlijk niet hetzelfde, je moeder kan een geheel andere taal spreken dan die van het land waar je geboren bent. Hoe kunnen we trouwens de taal omschrijven waarin Canetti heeft geschreven? Duits leerde hij pas nadat hij Bulgaars en Engels had gesproken. Canetti's schrijfidioom is dus geen taal die hem werd opgelegd door familie of geboorte, ook geen ‘cultuurtaal’ (waaronder de Weense universitaire vertaalopleiding je schooltaal verstaat) maar een die hij eigenwillig koos. Ook de Roemeense jood Paul Celan schreef niet in het Roemeens en niet eens in het magnifieke Frans, ook al woonde hij in Parijs. Hij had ook een keuzetaal, alweer eigenwillig gekozen, het Duits, en dat in de tijd ná Auschwitz!

De moedwillige taalkeuze van sommige eigenzinnige auteurs schijnt in de ogen van enkele van hun collega's een grof schandaal

te zijn. Die handelen (bewust of onbewust? heb ik me altijd afgevraagd) precies in de zin van de ijverige en toornige God van Babel en lijken de taalkeuze voor een schrijvende te willen vastpinnen als een soort elfde gebod: Gij zult niet schrijven in een vreemde taal. Want dat kán gewoon niet, betuigen zij. Als vreemdeling kun je nooit alle nuances, tinten, schakeringen, kleurvariaties en spelingen van het taalpalet herkennen, laat staan gebruiken. Erger nog. Je kunt in een Vreemde Taal Vreselijke Fouten begaan. Je zult, als eenoog onder zienden, onraad en obstakels onderweg onvoldoende onderkennen. Je maakt een verschrikkelijke val, de afgrijselijke afgrond van de vreemde taal in.

Een gruwelscenario, niets minder. De bijbel zelf zou de zondaars niet kleurrijker kunnen dreigen met helse wraak en eeuwige verdoemenis. Voor het gemak vergeet men dat die dreigingen allang ondermijnd en ontzenuwd zijn - door schrijvende buitenlanders. Voornoemde Canetti won de Nobelprijs. De Pool J. Th. Konrad Nalecz Korzeniovski, alias Joseph Conrad, heeft een vaste plaats in de beruchte schaduwlijst van taalmeesters die de prijs hadden moeten krijgen. Frankrijk (anders bekend als chauvinistisch) heeft een lange lijst adoptiekinderen die tot de meerdere glorie van de Franse literatuur hebben bijgedragen: Panaït Istrati, Beckett, Apollinaire, Nathalie Sarraute, Arthur Adamov, Henry Troyat, Tristan Tzara, Eugène Ionesco, E.M. Cioran... Okri, Naipaul, Walcott en Rushdie schrijven in het Engels, Nabokov deed dat ook wel eens. Duits was/is de keuzetaal - niet alleen van Canetti en Celan, maar ook - van Kafka, Chamisso, Musil en tegenwoordig van een heel cohorte van Turken, Italianen, Spanjaarden, Russen, Roemenen, Tsjechen, noem maar op - de migrantenschrijvers. De Duitsers zijn nog steeds niet op het idee gekomen hun te vertellen dat een buitenlander het zich niet in zijn hoofd moet halen om te schrijven in de taal van Goethe en Schiller. Integendeel: er is speciaal voor migrantenschrijvers een literaire prijs gecreëerd.

In onze tijd van nieuwe volksverhuizingen verhuizen de schrijvers mee. En ze leven - als ze zich niet inkapselen, wat niet erg verstandig lijkt - in een nieuw land, onder nieuwe mensen, in een nieuwe taal. Hoe kan ik, zei een Duitse schrijver van Arabische afkomst, gedichten in het Arabisch schrijven, als ik in Duitsland op een Duitse vrouw verliefd ben? Dus hij schrijft ze in het Duits. En hij heeft er ook succes mee, omdat ze Duits zijn maar met een

snufje Duizend-en-één-nacht, net genoeg om ze kruidig en pittig te maken. Zoals gezegd: hij bevindt zich in goed gezelschap. En wat het gekste is: het lijkt hun te lukken. God schijnt het te tolereren. Heeft de Wet van Babel zijn werking verloren? Of is God tegenwoordig ook onderhevig aan Murphy's absurde wetten, waarvan er eentje zegt: Als je lang genoeg leeft, zul je van mening veranderen?

Literaire eetculturen

Gerard de Vries

Amerikaanse boekhandels hebben een verontrustend grote afdeling ‘cookery’. Volumineuze delen vullen zovele planken dat het lijkt of het niet om keukeninstructies gaat maar om een nieuwe vorm van lectuur, precies zoals de afdeling ‘crime’ zich onderscheidt van criminologie. De kans dat naast misdaad en reizen ook het dagelijks eten de bron gaat vormen van themaromans is evenwel klein, omdat de letteren weinig affiniteit vertonen met voedsel. Romans over drankverslaving zijn er wel, maar zelden vormt een maaltijd het hoofdgerecht van een boek. De meest vitale levensbehoefte komt vermoedelijk zo weinig aan bod omdat de vervulling ervan niet de aanwezigheid van anderen van node heeft. Met het driftleven is het juist andersom, zodat hier de dialoog als het ware in het onderwerp ligt besloten. Er wordt weinig getafeld in de literatuur.

Natuurlijk vormt een etentje vaak het decor voor een conversatie, zoals achtergrondmuziek in een restaurant. De gangen bepalen de duur van het gesprek en geven het een structuur die het anders zou missen. Een goede dialoog dient natuurlijk wel zijn kracht te ontlenen aan wat er wordt gezegd en niet aan wat er wordt gegeten. In *Hotel du Lac* van Anita Brookner wordt de ontmoeting van de hoofdpersoon en haar literaire agent gelardeerd met opgerolde visfilet, een gekruld stukje wortel, een schijfje kiwi en een kopje koffie. Een schraal menu voor een nogal leeg gesprek.

Voedsel houdt mensen in leven en vormt zo de band met ons bestaan. Eten is synoniem met overleven. ‘Welke slag de mens ook treft, dezelfde dag, hoogstens de volgende - men vergeve mij de grofheid van deze uitdrukking - gaat hij eten en dat is dan alweer de eerste troost...’ schrijft Toergenjev in *Roedin*. Een mooie illustratie hiervan is te vinden in Elsschots *De ontgoocheling*, waarin het lot van de familie De Keizer wordt beschreven. Zoon Kareltje, in zijn vaders wensdroom voorbestemd voor de advocatuur, kan in het geheel niet studeren. Dan komt zijn vader te overlijden. Op de dag van de begrafenis, ‘Madame De Keizer en Marieken bleven volgens lokale gewoonte thuis’, keert Kareltje van het kerkhof huiswaarts. Reeds in de gang, waar hij zijn nieuwe hoedje onachtzaam aan de kapstok hing, werd hij een heerlijke geur van gebraden vlees gewaar.

‘Loop even om een kilo zout,’ stotterde moeder, hem een doosje lucifers toereikend.

‘Moet ik dáármee betalen?’ vroeg hij.

‘Och,’ zei moeder wrevelig.

Zij zoekt een tijd, vond toen een stapeltje geld op de schoorsteen en gaf het hem, zonder tellen.

‘Mijnheer Dubois heeft het mooist gesproken, moeder,’ rapporteerde hij, voor hij de keuken verliet.

‘Is het waar, jongen?’

En toen Kareltje haar aankeek, omdat zij zo raar praatte, zag hij dat ze met neergetrokken mond wenend de soep proefde.

Dit is het weergaloze slot van deze overigens zo luchtig getoonzette novelle. Het houvast van het dagelijkse keukenritme zal voor mevrouw De Keizer een niet geringe steun zijn tijdens haar rouwperiode. Het bereiden van vermicellisoep met gehaktballetjes, braadstuk met gekookte aardappelen en andijvie met een maizenasausje waaraan vers geraspte nootmuskaat is toegevoegd, en custardvla toe (een hopelijk plausibele reconstructie van de maaltijd die Kareltje te wachten staat), zal haar de nodige afleiding verschaffen en voorkomen dat Kareltjes eetlust door de gebeurtenissen ernstig zal afnemen.

Wie bezeten is van gevoelens belangrijker dan het leven zelf, heeft geen voedsel nodig. In *Terug tot Ina Damman* wordt dan ook niet gegeten. Verliefd zijn, weet Anton Wachter, is een gevoel ‘tussen je maag en je keel’ en blokkeert dus letterlijk het eten van voedsel. Dat Anton moet eten om het vol te houden wordt voor de lezer verborgen gehouden. Wel wordt verteld dat hij, door ‘ijle gelukzaligheid’ vanwege Ina, ‘vier pakjes brood, twee grote stukken koek, en vijf bananen’ onaangeroerd heeft gelaten. Liefde en voedsel zijn eikaars vijanden. Het weigeren van voedsel als bewijs van liefde komt in een andere variant terug in *Bekentenissen van Zeno* van Italo Svevo. Op een dag, na de huwelijksreis, verzuimt de hoofdpersoon om thuis te komen voor het eten. ‘Toen ik tegen de avond thuiskwam bleek het dat Augusta niet had geluncht en haast flauwviel van de honger. Zij maakte mij geen enkel verwijt, maar liet zich niet overtuigen dat zij verkeerd had gedaan.’ Vanaf dat moment verschijnt Augusta's echtgenoot op tijd aan tafel.

De band die voedsel met het leven vormt, zegt vaak ook veel over de kwaliteit van het leven. In de fascinerende boeken van Ben

Traven is dat leven doorgaans allerbelabberdst, een slavenbestaan onder erbarmelijke omstandigheden. Het meest zwartgallig is het levenslot van de arbeiders in *De opstand der gehangenen*. Het dagelijks voedsel weerspiegelt alle donkerte van deze levens, want het enige dat er wordt verorberd zijn zwarte bonen, 's Ochtends, 's avonds en 's middags, altoos eet men zwarte bonen, uit een nap of uit een gevouwen blad, als men geluk heeft gekruid met een rode peper of gesausd met vloeibaar varkensvet. In het minst sombere van Travens boeken, *De ossenkar*, is evenwel sprake van iets van een uitzicht op een menswaardig lot, omdat de ossendrijver, Andreu, iemand leert kennen die hem de permanente strijd om het bestaan doet vergeten. En als een oase te midden van al die zwarte bonen krijgt ook het voedsel een feestelijk aanzien, in de vorm van enchilada's, gevuld met op het open vuur gebraden varkensvlees, of met gebraden kalkoen, met kruiden, rundvlees, kalfsvlees of geraspte schapekaas. En bovendien werden aan deze vleessoorten nog groenten en kruiden toegevoegd zoals uien, tomaten, rode chile, groene chile, groene sla, groene citroenbladeren, calabaza-bloesems en diverse kruiden, blaadjes en worteltjes.

Wie zeker geen genoegen zou nemen met zwarte bonen (noch met bruine, gelijk Soo Moereman van Gerard Walschap die tot zijn werk- en kostgever sprak: ‘Goedendag, bruine bonen, ik ga op een ander wonen’) is Robert Graves. Zo zwaar gewond aan het front van Verdun dat zijn commandant zijn moeder reeds heeft geïnformeerd over zijn overlijden, weet hij toch in leven te blijven. Als de dokter hem bezoekt, ontstaat de volgende dialoog:

Ik vroeg hem: ‘Kan ik wat te drinken krijgen?’

‘Wil je misschien wat thee?’

Ik fluisterde: ‘Niet met gecondenseerde melk.’

Hij zei, zich verontschuldigend: ‘Ik ben bang dat er geen verse melk is.’

Tranen van teleurstelling kwamen in mijn ogen, van een hospitaal achter de vuurlinie had ik wat beters verwacht.

‘Wil je misschien wat water?’

‘Niet als het gekookt is.’

‘Het is gekookt. En ik ben bang dat ik je in je huidige conditie niets alcoholisch kan geven.’

‘Wat fruit misschien.’

‘Ik heb al in geen dagen fruit gezien.’

Maar enkele minuten later kwam hij toch terug met twee nogal onrijpe pruimen.

Zo'n mooie dialoog, zo'n voorbeeld van *savoir vivre*, lijkt wel bedoeld als les voor het nageslacht.

Wat het leven te bieden heeft, en hoe dat wordt weerspiegeld in het voedsel dat men tot zich neemt, komt ook duidelijk tot uitdrukking in *De avonden*. Frits' geringschatting voor de *common fare* is bijna dezelfde als die voor het sociale leven. Ten opzichte van beide bewaart hij een kritische distantie die niet anders dan met tegenzin wordt overbrugd, een weerzin die slechts wordt gedigereerd door een minutieuze analyse van wat het leven en de voorraadkast hem voorschotelen. Frits' momenten van misantropie culmineren in de keuken: ‘Met een vork at hij de koude, gestolde erwtensoep uit de pan, wachtte tot de uien in de keukenpan heet waren geworden, spreidde een paar lepels ervan op vier boterhammen uit en at blazend... “Ik heb het vlees vergeten,” zei hij bij zichzelf, “en voor smelten heb ik geen geduld. Daar kan ik niet op wachten.”’ Bonen lijken hier (in een andere passage) passend: ‘Hij opende een zalmblik, at de inhoud met een eetlepel op en duwde het onder het afval in de vuilnisbak. Vervolgens at hij de helft van een hoeveelheid bruine bonen uit een schaal, nam drie plakken kaas uit de papieren winkelverpakking en kauwde ze langzaam op.’ Nee, is men op zoek naar menselijke warmte of warme maaltijden, dan moet men uitzien naar een andere avondbesteding.

Wanneer men zich beperkt tot de Nederlandse letteren, wordt dat geen gemakkelijke zoektocht, want epicuristen treft men er weinig aan. Ofschoon het feestmaal ter ere van zijn afstuderen in ‘Gerrit Witse’ uit de *Camera Obscura* hoopvol wordt ingezet met schildpadsoep, blijven de overige gerechten anoniem en schenkt Hildebrand ons pas weer klaarheid bij het dessert: appels, amandelen of philippines en sinaasappelen, waarna tot slot de gember rondgaat. Maar er zijn slechtere redenen dan Klaartje Donze om de aandacht af te leiden.

In de Hollandse drama's van de eerste helft van deze eeuw is het gedaan met de feestmalen. In dat van Arthur van Schendel lijkt eten synoniem met brood (droog brood, valt te vrezen, dat niettemin ‘gulzig’ wordt opgegeten). Toch ontbreekt het ook hier niet aan goede wil, want eenmaal wordt, teneinde ‘vrolijkheid in huis’ te brengen, ‘een kop slemp’ geschonken. Slemp is bargoens voor

koffie, en ook een ingekookt mengsel van melk, saffraan, thee, kruidnagels, foelie, eierdooiers en suiker - maar zoveel luxe lijkt moeilijk te combineren met droog brood. Eenzelfde afkeer van een hedonistische levenshouding treffen we aan in *Karakter* van Ferdinand Bordewijk. Eénmaal, als Stroomkoning veertig jaar in de advocatuur zit, volgt er een groot diner. Ook hier blijft het genotene onbenoemd (terwijl wel wordt gezegd dat het niet 'botert' tussen bepaalde personen, die elkaar voorts 'ongezouten' de waarheid zeggen), maar dat maakt ook niet uit, want de gasten weten het toch niet te waarderen. Graanoogst neemt weliswaar een dubbele portie, 'maar eet net zo lief gestampte pot'. Dat komt nooit meer goed met die man. Katadreuffe neemt van alles heel weinig, 'tenslotte smaakte hem nog het beste een glas water'. In *Kees de jongen* wordt geklaagd over 'dat goedkope waterbrood' en Jan Wolkers klaagt, terug in Oegstgeest, over het hem maar al te vertrouwde 'laagje water' onder in de schaal met bloemkool. Met een kleine variatie kunnen we Marsman citeren: 'en in alle gerechten / wordt de stem van het water / met zijn eeuwige rampen / gevreesd en gehoord'. Geen wonder dat Verlaine, denkend aan Holland, het pas waagde de grens te overschrijden na zich te hebben gesterkt met twee kippen, een patrijs, een taart, een half flesje Macon en een kwart flesje champagne. Ook onze export van etenswaar stelt teleur; de rijpe Limburgse kaas die in Poesjkins *Jevgeni Onegin* een gunstig onthaal krijgt, lijkt een van de weinige successen.

De naoorlogse welvaart heeft vooralsnog weinig verandering gebracht. De martelgang van de geblakerde haan uit *Onder professoren* van W.F. Hermans kan men bezwaarlijk als een kwaliteitsslag beschouwen. En de titel ten spijt heeft *De sandwich* weinig met de huidige anglofiele culinaire trend van doen. Ondanks een sterke opening van gesuikerde krakelingen met kaneel is de gourmandise van A.F.Th. van der Heijden van korte duur. 'Particuliere herinneringen,' schrijft hij, 'veranderen in kleine allegorieën', maar blijkbaar geldt dat bij hem ook voor de sandwiches.

Goed getafeld wordt er evenwel bij Doeschka Meijsing, die in *Utopia* zalm met toast opdient, dan kervelsoep, lamstongetjes, lamsbout met spekjes, flageoletten, sjalotjes en prei, waarbij muscadet en Saint Emilion worden geserveerd. De disgenoten zijn medewerkers van het *Woordenboek der Nederlandsche Taal*, en na afloop van het diner zien we een hunner de stad inlopen. Als de Nederlandse literatuur toe is aan revitalisering, lijkt, qua volgorde, een copieuze

maaltijd inderdaad urgenter dan straatrumoer.

Indringend beschreven passages laten niet na een blijvende indruk te maken. Zo lijkt het alsof *De avonden* wordt gedomineerd door de niet vlekkeloze tafelmanieren van de vader van Frits, die zo onbarmhartig en zonder gêne worden uitgemeten. En toch, als de oliebollenfinale buiten beschouwing wordt gelaten, is het slechts een bescheiden aantal regels dat aan de maaltijden ten huize van de familie Van Egters wordt besteed. Eenzelfde vertekening is mogelijk de oorzaak van Maarten 't Harts waarneming dat in de romans van Walter Scott ‘het verhaal geweven is rondom maaltijden’. De maaltijden van Scott zijn immers weinig memorabel, de dramatische hoogtepunten zijn er niet mee verbonden. Soms hebben ze een folkloristische functie, zoals ‘het in zijn geheel gebraden lam met een bos peterselie in zijn bek’ dat in *Waverley* in de Hooglanden wordt opgediend, of de Solansgans uit *The Antiquarian*, ‘zo sterk riekend dat men die nooit binnenshuis toebereidt’. (Kwalijker stinken dan de leguaan uit James Cains *Serenade* zal de Jan van Gent niet gedaan hebben. Om het purgatieproces te voltooien wordt het beest levend in kokend water gestopt en, alsof dit nog niet bizar genoeg is, geserveerd met miswijn.) De mooiste maaltijd van Scott is die uit *De bruid van Lammermoor*, die geen doorgang kon vinden omdat het de gastheer aan eten ontbrak, reden voor zijn knecht om (schijnbaar) het kasteel in brand te steken om zo zijn heer deze schande te besparen.

Als band met het leven is voedsel ook vaak het medium van kostbare herinneringen. De betekenis van *madeleines* voor Proust is hiervan het klassieke voorbeeld. Van de jeugd van John Keats is weinig bekend, maar wel weten we dat zijn zusje zich tot op hoge leeftijd ‘de Lancashire cake, rijk gevuld met rozijnen en kersen’ van hun grootmoeder herinnerde. Ook de herinneringen van Robert Graves aan zijn grootouders en aan het kasteel dat zij bewoonden in de buurt van München betreffen vooral lekkernijen, het smakelijke ‘roggebrood, de donkere denne-honing, de enorme ijstaarten gemaakt van vers frambozensap en met de hulp van sneeuw die tijdens de winter in ijskamers werd opgeslagen, het wildbraad, het honinggebak, de pasteitjes en vooral de sauzen gemaakt van verschillende soorten paddestoelen.’ Toen aan Kim Philby, de communistische *fellow traveller* die na zijn ontmaskering zijn toevlucht zocht in Moskou, werd gevraagd of hij niet enorm veel heimwee had naar zijn geboorteland, antwoordde hij dat hij

maar één ding echt miste: Colman's mosterd.

Veel schrijvers zijn ver verheven boven voedsel. Vooral dichters, die zich ontfermen over de raadsels van het menselijk bestaan, bekommeren zich niet om de vraag wat de pot schaft. Ik geloof niet dat in het werk van de ascetische Wordsworth ook maar iets genuttigd wordt. Uit het serene en pastorale dagboek van zijn zuster Dorothy weten we wat er zoal in hun huis in Grasmere op tafel kwam. Zelfgebakken brood en appeltaart vormden de hoofdschotel. Water vulde menig glas in het huishouden van broer en zus. Met vlees was men zeer voorzichtig. Op zaterdag 23 januari 1802 genieten ze van de gebraden spiermaag (ook Leopold Bloom's lievelingskostje) van een kalkoen die ze van een kennis hebben gekregen. Op zondag verschijnt de kalkoen zelf op tafel, en op woensdag eten ze nog steeds van de koude resten. De Engelse romantici waren niet erg gesteld op vlees. Shelley was, uitgezonderd als hij reisde, een vegetariër, en Byron ook. John Keats stopte met het eten van vlees omdat hij vermoedde dat dit zijn verlangens naar zijn buurmeisje, Fanny Brawne, zou temperen. (Keats, die zijn studies voor dokter nagenoeg had afgerond, zag af van een medische loopbaan om zijn dichtersroeping te kunnen volgen. Omdat zijn gedichten nauwelijks geld opbrachten kon hij niet met Fanny trouwen.) Bij Keats wordt het gehemelte in overdrachtelijke zin heel vaak gebruikt, zoals in zijn ode ‘On Melancholy’, waarin hij zegt dat alleen de geesten die zich bewust zijn van de vergankelijkheid van schoonheid in staat zijn deze op zijn waarde te schatten:

> *Though seen of none save him whose strenuous tongue*
> *Can burst Joy's grape against his palate fine*

Ook in de brieven van Keats, volgens sommigen de mooiste uit de Engelse letteren, worden verheven gevoelens veelvuldig gezien als voedsel voor de geest: ‘Wine of Heaven, which I shall call the redigestion of our most ethereal Musings on Earth.’ Ook zijn raadgeving aan zijn zusje om niet toe te geven aan verdriet heeft deze vorm: ‘Do not diet your mind with grief.’ Het is bijzonder dat deze dichter van de schoonheid zich voortdurend beroept op levensgenietingen gebaseerd op het nuttigen van voedsel om aan te geven dat andere vreugden zoveel waardevoller zijn voor hen ‘who delight in Sensation rather than hunger’.

Niet alle Engelse *men of letters* waren asceten. Dr. Johnson bij-

voorbeeld was een echte veelvraat, wiens corpulentie levensbedreigende vormen aannam. Een groot carnivoor met een grote voorliefde voor overgare varkensbouten en kalfspastei met pruimen en suiker, dat alles royaal overgoten met gesmolten boter, sauzen en jus. Johnson nam het nauw met gastheerlijke verplichtingen, want na afloop van een ontvangst voegde hij de heer des huizes toe dat, hoewel het eten zeer voortreffelijk was, het toch niet echt de moeite waard was om er mensen voor uit te nodigen. Zijn vriend Thrale at zich letterlijk dood, ook al waarschuwde Johnson hem: 'Such eating is little better than suicide'. Byron onderdrukte zijn vraatzucht door zich op gezette tijden op rantsoen te stellen. Als dichter verschilt hij hemelsbreed van Keats: Byron 'describes what he sees - I describe what I imagine'. In *Don Juan* toont Byron zijn voorliefde voor een gevulde dis en presenteert hij zijn aarzelingen over de *nouvelle cuisine* (een voorproefje van Joyce's dictum dat 'God het eten schiep en de duivel de koks'):

> *...where more mystery lurks,*
> *In soups or sauces, or a sole ragoût,*
> *Than witches, bitches, or physicians, brew.*

Na deze plaatsbepaling volgt een tableau van uitgelezen schotels met tarbot, kalkoen, zonnevis (een olijfgele zeevis), met gebakken spiering, salpicon (hachee met truffels en champignons), salmi ragoût van patrijs) en *petits puits d'amour* (roomsoesjes) als dessert. Van een van de gerechten, *à l'espagnole*, zegt Byron dat het niet verwisseld moet worden met een Spaanse schone, 'ook al is het gerecht even mooi opgemaakt'. Zo'n menu, tot tekst verwerkt, is wat het zijn moet, namelijk een bron van literaire smulpaperij. Maar wat moet men aanvangen met de maaltijden uit *De toverberg* van Thomas Mann? 'Aspergesoep, gevulde tomaten, vlees met garnituur, nagerecht, kaasplank en fruit.' En de volgende dag 'vis, vleesgerecht met garnituur, groenteschotel, gebraden gevogelte, gebak, kaas, fruit.' Wat is hier aan de hand? Hebben deze ingrediënten geen naam, geen uiterlijk, geen smaak? Zelfs voor Mann wordt het te saai, zodat hij de derde dag het vlees niet opdient met 'garnituur' maar met 'alles erbij'. Erg uitnodigend klinken de kale gangen van Sanatorium Berghof niet en ik moet bekennen dat ik de kuur aldaar niet heb afgemaakt. Hoe men met vermoedelijk goedkopere grondstoffen tot veel fantasierijkere resultaten kan

komen, blijkt uit *De zee, de zee* van Iris Murdoch. Hier volgen de lunches van de eerste week van een schrijfster die, mèt Byron, niets moet hebben van de 'valse mythologie van de *haute cuisine*': 'ansjovis met warme beboterde toast; bonenschotel met fijngesneden selderie, tomaten, citroensap, olijfolie; bananen met room en witte suiker; crackers met boter en Wensleydale-kaas'. Voorts 'linzensoep; gekruide worstjes met gekookte uien; in thee gestoofde appels; gedroogde abrikozen (de koning der vruchten) met zandkoekjes'. En 'bokkingfilets met citroensap en gedroogde kruiden; nieuwe aardappelen uit blik; geroosterd brood, gesmolten kaas en warme rode bietjes'. Als weekbreker 'spaghetti, boter, gedroogde basilicum (de koning der kruiden); met dille gesmoorde vroege kool; gekookte uien, zemelen, kruiden, sojaolie, tomaten, losgeklopt ei; corned beef uit blik'. Van de volgende dag noem ik als *highlight* de met kerrie bestoven koolvis die met tomatenketchup en mosterd wordt opgediend, waarna de rijstpudding volgt, en van de laatste dag de besuikerde bacon en het gepocheerde ei op brandnetels. Geen van deze gerechten zou ik mijn gasten durven presenteren, maar het zijn onderhoudende en boeiende menu's. Ik hoop overigens dat Murdoch het koningshuis van de cuisinières goed kent, want Willa Cather heeft de titel 'koningin der groente' in haar boek *Death Comes for the Archbishop* al verleend aan prei, waarmee de meest memorabele passage van dit werk is vermeld. De lunches van Murdoch lijken niet geïnspireerd door de regels van gerenommeerde chefs, omdat met alle clichés een loopje wordt genomen, zoals een zelfstandig naamwoord enorm opknapt als er een adjectief voor wordt geplaatst dat een succesvolle nieuwe combinatie oplevert. Voor de echt traditionele Engelse keuken kan men beter aanschuiven bij het maal dat Charles Dickens op 9 juli 1841 kreeg voorgeschoteld na een barre tocht van Lochearnhead naar Glencoe in de onherbergzame Hooglanden: 'Gezouten en gekookte zalm, gebraden kip, warm schapevlees, ham, gepocheerde eieren, pannekoeken, havermoutkoekjes, tarwebrood, boter, donker bier, heet water, klontjes suiker en whisky'. Op de een of andere manier wordt het eten beter naarmate de schrijver groter is. In Tsjechovs *Vrouwenheerschappij* wordt 'geraspte ramenas met hennep-olie' geserveerd en vervolgens verse champignons in zure room, gebakken oesters met *sauce provençale*, matelote (dit is in witte wijn gestoofde vis) van puitaal en gans met appelen. En iedereen kent natuurlijk het buitensporig overvloedige diner dat Oblonski zich laat welge-

vallen in hoofdstuk tien van *Anna Karenina*. Mijn persoonlijke voorkeur gaat uit naar het diner opgediend in de eetzaal van het landgoed Ardis uit *Ada* van Vladimir Nabokov. Net als in *Madame Bovary* zijn de servetten hier gevouwen in de vorm van bisschopsmijters. En de Westfaalse ham stond ook bij Byron op het menu. Maar de fluwelige groene zuring- en spinaziesoep, de boleten, de gepaneerde snoek, het hazelhoen met bergveenbessen en asperges, de motten die op de kandelaars afkomen en vooral de gespreksstof, *vaut le voyage*.

Vertaald proza

Aan de hoofdredacteur van het tijdschrift *Bosphore Egyptien*

Arthur Rimbaud[*]

(Vertaling Per Justesen)

Caïro, (20) augustus 1887

Monsieur,

Teruggekeerd van een reis door Abessinië en de Harar neem ik de vrijheid U deze paar aantekeningen aangaande de actuele toestand in die streken te laten bezorgen. Ik meen dat ze enige nog niet openbaar gemaakte gegevens behelzen; en, wat betreft de opvattingen die erin worden geuit, die zijn me ingegeven door de ervaring van een zevenjarig verblijf ter plaatse.

Aangezien het gaat om een rondreis met begin- en eindpunt Obock, via Sjoa, Harar en Zeila, lijkt het me dienstig eerst te vermelden dat ik begin vorig jaar in Tadjoura aan wal ging met het doel om daar een karavaan samen te stellen met bestemming Sjoa.

Mijn karavaan vervoerde enige duizenden geweren met slaghoedje en een bestelling divers gereedschap en fournituren voor koning Menelik. De Dankali hielden de lading een vol jaar vast in Tadjoura. Zo behandelen ze alle reizigers en ze geven de route pas vrij nadat ze hen van al het mogelijke hebben beroofd. Een andere partij goederen, die gelijk met de mijne bij Tadjoura is ontscheept, kon pas vijftien maanden later verder worden vervoerd en de duizend Remington-geweren die door wijlen Soleillet op diezelfde dag

* *'Frans dichter en avonturier', zo wordt Rimbaud (1854-1891) omschreven in de Encyclopaedia Britannica. Op zijn twintigste was hij uitgekeken op de literatuur en probeerde, niets vermoedend van de grote literaire faam die hem wachtte, buiten Frankrijk fortuin te maken. Al zwervend belandde hij in Engeland, Duitsland, Spanje, Nederland, Nederlands-Indië (Sumatra, Java), Skandinavië, Italië, Cyprus en Egypte. Omstreeks 1880 vestigt hij zich als handelsagent te Harar (hoofdplaats van de gelijknamige landstreek), in Abessynië. Het land was door openstelling van het Suez-kanaal nog maar pas toegankelijk geworden; keizer Johannes en de koning van Sjoa, Menelik, zouden er in een machtstrijd gewikkeld raken, terwijl Frankrijk en vooral Italië koloniale aspiraties koesterden. In dit klimaat opereert Rimbaud. In 1887 leidt hij voor eigen rekening een karavaan met wapens en munitie naar Sjoa; hij fungeert tegelijk als een soort commercieel verspieder en, en passant, als ontdekkingsreiziger. Na de expeditie, die hem niet de beoogde winst oplevert, reist Rimbaud naar Caïro, om op adem te komen. Aan zijn moeder schrijft hij: Ik ben doodmoe. Ik heb op dit moment geen werk. Ik ben bang om mijn weinige spaargeld te verliezen. Denk je eens in dat ik voortdurend voor ruim zestienduizend franc aan goud in mijn ceintuur draag; het weegt een kilo of acht en ik krijg er rode loop van.' (Acht kilo goud vertegenwoordigt nu een waarde van ca. ƒ 175.000.) In Caïro schrijft hij het verslag van zijn expeditie dat hij aanbiedt aan de Caïrese* Bosphore Egyptien, *en daarin gepubliceerd wordt.*

aan wal zijn gebracht, liggen negentien maanden later nog onder het enige palmbosje van het dorp.

Op zes korte dagmarsen van Tadjoura, na ongeveer zestig kilometer, dalen de karavaansporen af naar het Zoutmeer door het gruwelijkste soort maanlandschap dat men zich kan indenken. Het schijnt dat er op dit moment een Franse maatschappij wordt opgericht om dit zout te exploiteren.

Zeker, dat zout ligt er, over zeer uitgestrekte oppervlakten, en wellicht tot op aanzienlijke diepte, hoewel men geen proefboringen heeft gedaan. Analyse zou een chemisch zuiver produkt hebben aangetoond, hoewel het zout ongefilterd aan de oevers van het meer is afgezet. Maar het is zeer twijfelachtig of de verkopen de kosten dekken van de aanleg van een smalspoortracé tussen de oevers van het meer en de Golf van Goubbet-Kérab; en de kosten van de employés en het werkvolk zouden uiterst hoog oplopen omdat alle arbeid moet worden geïmporteerd, de nomadische Dankali werken immers niet in loondienst; en dan moet men nog kunnen beschikken over een gewapende bewakingseenheid om de installaties te beschermen.

Om terug te komen op het probleem van de afzet: ik wijs erop dat de omvangrijke zoutwinning van Cheikh-Othman, die vlak bij Aden door een Italiaanse maatschappij onder uitzonderlijk gunstige omstandigheden is ingericht, naar verluidt nog geen afzetmogelijkheden heeft kunnen vinden voor de bergen zout die men er heeft opgeslagen.

Het Ministerie van Marine heeft deze concessie toegewezen aan de aanvragers, personen die voorheen in Sjoa handelden, op voorwaarde dat zij zich verzekeren van de instemming van de belanghebbende stamhoofden aan de kust en in het binnenland. Het gouvernement heeft zich trouwens het recht op een heffing per ton voorbehouden en een zeker volume vastgesteld dat door de inheemsen vrij mag worden geëxploiteerd. De belanghebbende hoofden zijn: de sultan van Tadjoura die een paar rotspartijen in de buurt van het meer zou hebben geërfd (hij is zeer genegen om zijn rechten te verkopen); de chef van de Debné-stam, die onze route van het meer naar Hérer controleert; sultan Loïta, die van het Franse gouvernement een maandelijkse betaling van honderdvijftig talers ontvangt om zich zo min mogelijk met de reizigers te bemoeien; sultan Hanfaré van Aoussa, die zijn zout elders kan halen maar die beweert dat hij rechten heeft in het gehele gebied

van de Dankali; en tenslotte Menelik, aan wie de Debné-stam en anderen elk jaar enige duizenden kameelladingen van dit zout brengen, misschien tegen de duizend ton. Menelik heeft bij het gouvernement gereclameerd toen hij bericht ontving over de activiteiten van de maatschappij en de gunning van de concessie. Maar het deel dat van de concessie is uitgezonderd, is voldoende voor de handel van de Debné-stam en voor de keukenbehoeften van Sjoa. In Abessinië worden zoutkorrels niet als muntgeld gebruikt.

Onze route wordt de Gobât-route genoemd, naar de vijftiende halteplaats, waar gewoonlijk onze bondgenoten de Debné hun kuddes weiden. Ze telt ongeveer drieëntwintig etappes tot Hérer, door de allerweerzinwekkendste landstreken aan deze kant van Afrika. De reis is zeer gevaarlijk omdat de in armzalige groepjes levende Debné, die zich met transport onledig houden, eeuwig in oorlog zijn met de Moudeïtos-stammen en de Assa-Imara ter rechterzijde en links de Somalische Issa.

Hérer is een weidegebied op een hoogte van ongeveer achthonderd meter, op ongeveer zestig kilometer van de voet van de hoogvlakte van de Itous Galla, waar de kuddes van de Dankali en de Issa weiden, over het algemeen zonder conflicten.

Van Hérer bereikt men in acht of negen dagen de Awasj. Menelik heeft besloten op de vlakten van Hérer een gewapend contingent te legeren om de karavanen te beschermen; deze basis zou in verbinding staan met die van de Abessijnen in het Itousgebergte. 's Konings agent in Harar, de Dedjazmatche Makonen, heeft via de route van Hérer de drie miljoen Remington-patronen en andere munitie van Harar naar Sjoa verstuurd die op bevel van de Engelse adviseurs waren achtergelaten in handen van emir Abdoullaï toen het Egyptische leger zich terugtrok.

Langs het gehele parcours van deze route heeft M. Jules Borelli astronomische metingen verricht, in mei 1886, en hij heeft de uitkomsten gecombineerd met geodetische en topografische gegevens die hij op zijn recente reis naar de Harar parallel aan het Itousgebergte onlangs bijeen heeft gebracht.

Bij de Awasj aangekomen kan men zich slechts grotelijks verbazen over de plannen van sommige reizigers tot kanalisering. De betreurde Soleillet had tot dit doel in Nantes een speciaal schip in aanbouw! De Awasj is een kronkelige sloot die om de meter door bomen en rotsen versperd is. Ik ben op verschillende punten over

meerdere honderden kilometers overgestoken en het is overduidelijk dat deze rivier, zelfs tijdens perioden van hoog water, onbevaarbaar is. Op de oevers liggen trouwens overal bossen en woestijnen, de handelscentra zijn ver en er loopt nergens een weg langs. Menelik heeft twee bruggen over de Awasj geslagen, een op de route van Entotto naar Gouragné, een tweede op die van Ankober naar Harar via de Itous. Het zijn eenvoudige overspanningen van stammetjes, bedoeld om tijdens regen en hoog water legers over te kunnen zetten, maar nochtans zijn het voor Sjoa opmerkelijke constructies.

- Bij aankomst in Sjoa, toen alles was afgerekend, bleek het transport van mijn honderd kameelvrachten aan koopwaar me duizend taler te kosten, te weten tachtig taler per kameel over een afstand van slechts vijfhonderd kilometer. Deze prijs-afstandverhouding vindt men nergens anders op Afrikaanse karavaanroutes; toch reisde ik zo goedkoop als maar mogelijk was en met een zeer lange ervaring in deze contreien. In alle opzichten is dit een rampzalige route, die gelukkig is vervangen door die van Zeila naar Harar en van Harar over de Itous naar Sjoa.

- Menelik was nog op veldtocht in de Harar toen ik in Farré arriveerde, aankomst- en vertrekplaats van karavanen en grens van het woongebied der Dankali. Al spoedig werd het nieuws van de overwinning van de koning en de inname van Harar in Ankobar bekend en werd zijn terugkeer aangekondigd, die twintig dagen daarna plaatsvond. Bij zijn intocht te Entotto werd hij voorafgegaan door muzikanten die oorverdovend hard bliezen op Egyptische trompetten die ze in Harar hadden aangetroffen; de koning werd gevolgd door zijn leger met de oorlogsbuit, waarbij twee Krupp-kanonnen, die elk door tachtig mannen werden voortgetrokken.

Menelik had al lang de bedoeling om zich meester te maken van Harar, waar hij een formidabel arsenaal dacht aan te treffen, en hij had tevoren de Franse en de Engelse politieke agenten aan de kust ingelicht. Gedurende de laatste paar jaar gingen de Abessijnse troepen regelmatig op rooftocht in de Itous; ten slotte hebben ze er een basis ingericht. Aan de andere zijde bracht emir Abdoullaï, toen Radouan-Pacha zich met de Egyptische troepen had teruggetrokken, een klein leger bijeen en droomde ervan de Mahdi van de islamitische stammen van Centraal Harar te worden. Per brief eiste hij dat Menelik de Awasj als grens zou erkennen en zich tot de

islam zou bekeren. Toen een Abessijnse legerpost tot op enkele dagreizen van Harar werd vooruitgeschoven, stuurde de emir een paar Turken die in zijn dienst waren achtergebleven met een paar kanonnen om ze te verjagen: de Abessijnen werden verslagen, maar een geërgerde Menelik ging van Entotto op mars met zo'n dertigduizend soldaten. Het treffen vond plaats te Shalanko, zestig kilometer ten westen van Harar, daar waar Nadi Pacha, vier jaar eerder, de stammen van de Galla en de Oborra had verslagen.

Het handgemeen duurde nauwelijks een kwartier, de emir had slechts enkele honderden Remingtons, de rest van zijn leger vocht met zwaard en speer. In een oogwenk werden zijn drieduizend strijders neergesabeld en verpletterd door die van de koning van Sjoa. Ongeveer tweehonderd Soedanezen, Egyptenaren en Turken, die na de Egyptische evacuatie bij Abdoullaï waren achtergebleven kwamen om, samen met de Galla en de Somalische strijders. En bij hun terugkeer in Sjoa brachten de soldaten, die nooit blanken hadden gedood, het verhaal in de wereld dat ze de testikels van alle Franguis* uit Harar meebrachten.

De emir kon ontsnappen naar Harar, dat hij diezelfde nacht verliet om zijn toevlucht te zoeken bij het stamhoofd van de Guerrys, ten oosten van Harar, richting Berbera. Menelik trok enkele dagen daarna zonder tegenstand te ondervinden Harar binnen en consigneerde zijn troepen buiten de stad. Plundering vond nergens plaats. De monarch beperkte zich tot het opleggen van een schatting van vijfenzeventigduizend taler aan stad en ommelanden en, in overeenstemming met het Abessijnse oorlogsrecht, tot confisquatie van de roerende en onroerende bezittingen van in de strijd gesneuvelde tegenstanders. Ook ging hij in eigen persoon langs de huizen van de Europeanen en de anderen en nam alle goederen mee die hem bevielen. Hij liet zich alle wapens en munitie overdragen die in de stad lagen opgeslagen, voormalig eigendom van het Egyptische gouvernement, en keerde terug naar Sjoa met achterlating van drieduizend fuseliers in een kampement op een hoogte naast de stad. Hij vertrouwde het stadsbestuur toe aan de oom van emir Abdoullaï, Ali Abou Béker, die als slaaf in het huis van zijn neef verbleef. Bij de evacuatie door de Engelsen was hij gevankelijk meegevoerd naar Aden en vervolgens in vrijheid gesteld.

* *Term waarmee Europeanen werden aangeduid.*

Toen is het volgende gebeurd: het bestuur van Ali Abou Béker viel niet in de smaak bij Makonen, de algemeen gevolmachtigde van Menelik, die met zijn troepen de stad binnentrok, zijn manschappen in de huizen en de moskeeën onderbracht, Ali gevangen nam en hem geketend naar Menelik liet brengen.

Eenmaal in de stad reduceerden de Abessijnen haar tot een afschuwelijk open riool; en, zoals negers zich onder elkaar kunnen gedragen, ze vernielden de woonsteden, tiranniseerden de bewoners en verwoestten de aanplantingen; en omdat Menelik vanuit Sjoa onophoudelijk versterkingen stuurt, gevolgd door hordes slaven, zal het aantal Abessijnen in Harar op dit ogenblik zo'n twaalfduizend bedragen, onder wie vierduizend fuseliers, gewapend met alle soorten vuurwapens, van Remingtons tot vuursteengeweren.

Belastingen worden in het omringende land van de Galla nog slechts door middel van razzia's geïnd, waarbij de dorpen in brand worden gestoken, het vee wordt geroofd en de bevolking in slavernij weggevoerd. Terwijl het Egyptische gouvernement zonder moeite tachtigduizend pond aan heffingen en belasting in Harar bijeenbracht is de Abessijnse kas voortdurend leeg. De opbrengsten van de Galla: douane, posterijen, marktrechten en anderen baten, worden geplunderd door een ieder die met de inning is belast. De bewoners van de stad trekken weg, de Galla bewerken het land niet meer. De Abessijnen hebben in weinige maanden de voorraad dourah verslonden die door de Egyptenaren was achtergelaten en die toereikend had kunnen zijn voor enige jaren. Nu dreigt er hongersnood en pest.

De stad is de dichtst bij de kust gelegen doorvoerplaats van de Galla naar de kust en is daarom van groot belang. Maar het volume van de handel is tot nul teruggelopen. De Abessijnen hebben het gebruik verboden van de vroegere Egyptische piasters, die in het land waren achtergebleven als wisselgeld voor de Marie-Thérèse-taler, en laten alleen het gebruik toe van een soort kopergeld zonder enige waarde. Niettemin heb ik in Entotto een paar zilveren piasters gezien die Menelik met zijn beeldenaar heeft laten beslaan en die hij in Harar wil laten circuleren om de kwestie van het muntgeld te beslechten.

Menelik zou Harar graag in bezit houden maar hij begrijpt dat hij niet in staat is het land zodanig te besturen dat het substantiële inkomsten oplevert en hij weet dat de Abessijnse bezetting bij de Engelsen in slechte aarde is gevallen. Er wordt inderdaad gezegd

dat de gouverneur van Aden, die steeds zeer actief heeft geijverd voor vergroting van de Britse invloed op de Somalische kust, alles zal doen wat in zijn macht ligt om zijn gouvernement te bewegen over te gaan tot bezetting van Harar in het geval de Abessijnen zich zouden terugtrekken, wat het gevolg zou kunnen zijn van een hongersnood of van complicaties in de oorlog in Tigré.

Aan de kant van de Abessijnen in Harar verbeeldt men zich elke ochtend de Engelse troepen te zien verschijnen op de weg langs de voet van het gebergte. Makonen heeft de Engelse politieke vertegenwoordigers in Zeila en Berbera geschreven dat ze hun soldaten niet meer naar Harar moeten sturen; zij lieten elke karavaan escorteren door een paar inheemse soldaten.

Het Engelse gouvernement heeft geriposteerd met een heffing van vijf procent op de import van taler via Zeila, Boulhar en Berbera. Deze maatregel zal bijdragen tot de eliminatie van het al zo schaarse muntgeld in Sjoa en Harar en men zou kunnen denken dat hierdoor de import van rupees, die in deze streken nooit in zwang zijn gekomen, wordt bevorderd; maar ook de invoer van rupees via deze kust is door de Engelsen belast met een invoerrecht van één procent om redenen die niemand kent.

Menelik is razend geworden over het verbod op wapenimport aan de kust van Obock en Zeila. Zoals Johannes ervan droomde de zeehaven Massawa in bezit te krijgen, zo vleit Menelik zich met de gedachte dat hij spoedig een bruggehoofd aan de Golf van Aden zal hebben, hoewel zijn thuisbasis ver in het binnenland ligt. Hij had de sultan van Tadjoura geschreven (spijtig voor hem dat het gebied inmiddels onder Franse protectie was komen te staan) met het voorstel zijn gebied te kopen. Bij zijn intocht in Harar heeft hij zichzelf uitgeroepen tot heerser over alle stammen tot aan de kust en hij heeft zijn generaal, Makonen, ermee belast bij de eerste gelegenheid Zeila te overmeesteren; pas toen de Europeanen hun artillerie en oorlogsschepen ter sprake hadden gebracht, heeft hij zijn ideeën over Zeila aangepast en laatstelijk heeft hij het Franse gouvernement geschreven met het verzoek hem de concessie van Ambado over te dragen.

Zoals men weet is de kust van de baai van Tadjoura tot voorbij Berbera op de navolgende manier tussen Frankrijk en Engeland verdeeld: Frankrijk houdt al het kustgebied tussen Goubbet-Kérab en Djibouti (een landtong op een twaalftal mijlen ten noordwesten van Zeila) en een strook land die zich ik weet niet hoeveel kilome-

ter landinwaarts uitstrekt en waarvan de grens met het Engelse territorium wordt gevormd door de lijn van Djibouti naar Ensa, derde halteplaats op de route van Zeila naar Harar. Wij hebben dus toegang tot de route naar Harar en Abessinië. Ambado, waarvan Menelik het bezit nastreeft, is een kleine baai vlak bij Djibouti, waar de gouverneur van Obock gedurende lange tijd steeds weer de Franse driekleur had laten plaatsen, die de Engelse zaakgelastigde van Zeila hardnekkig liet weghalen, tot het moment dat de onderhandelingen waren afgesloten. In Ambado is geen water, maar Djibouti heeft goede bronnen; en van de drie etappes tot Ensa, waar de bestaande route loopt, zijn er twee met water.

Gezien het voorafgaande is het mogelijk om in Djibouti karavanen uit te rusten wanneer daar eenmaal een gewapende macht aanwezig is en een voorziening waar men benodigdheden voor de inheemsen kan verkrijgen. De plek ligt er nu geheel verlaten bij. Het spreekt voor zich dat men in deze haven de vrijhandel moet laten bestaan wanneer men met Zeila wil concurreren.

Zeila, Berbera en Bulhar blijven onder Engels gezag, als ook de baai van Samawanak aan de kust van Gadiboursi tussen Zeila en Bulhar, waar de laatste Franse consulaire agent te Zeila, M. Henry, de driekleur had laten plaatsen. De Gadiboursi-stam had immers zelf gevraagd om onze protectie, die tot op heden voortduurt. De afkondigingen van al die annexaties of protecties hebben de gemoederen langs deze kust gedurende deze laatste twee jaar zeer verhit.

M. Lahosse, consul van Frankrijk te Suez, werd als opvolger van de Franse agent met een tijdelijke opdracht naar Zeila gezonden, waar hij alle geschillen gladstreek. Op dit ogenblik telt Zeila ongeveer vijfduizend Somali die onder Franse protectie staan.

Het voordeel van de route over Harar naar Abessinië is zeer aanzienlijk. Terwijl men langs de Dankali-pas in Sjoa aankomt na een reis van vijftig tot zestig dagen door een vreselijke woestijn waar duizend gevaren dreigen, is de Harar, een ver vooruitgeschoven voorgebergte van het zuidelijke Ethiopische Massief, slechts van de kust gescheiden door een afstand die door karavanen gemakkelijk in veertien dagen is af te leggen.

De weg is zeer goed, de Issa-stam is gemoedelijk in de omgang, gewend om transporten te begeleiden, en men wordt op haar gebied niet bedreigd door naburige stammen.

De route van Harar naar Entotto, de huidige verblijfplaats van

Menelik, telt een twintigtal dagmarsen over het plateau van de Itous Galla over een gemiddelde hoogte van 2500 meter, proviand, transportmiddelen en veiligheid gegarandeerd. Alles bijeen neemt het een maand om van onze kust midden in Sjoa te komen, maar de afstand tot Harar is slechts twaalf dagreizen en laatstgenoemde plaats is zonder twijfel, ondanks de invasies, voorbestemd de enige commerciële doorvoerplaats voor Sjoa zelf en voor alle Galla te worden. Menelik zelf was zó getroffen door de gunstige ligging van Harar dat hij na zijn thuiskomst, toen hij zich herinnerde dat Europeanen hem dikwijls van het nut van een spoorweg hadden willen overtuigen, op zoek ging naar iemand die hij de opdracht of de concessie voor de spoorweg van Harar naar zee zou kunnen toevertrouwen; vervolgens herzag hij zijn mening, omdat hij zich de aanwezigheid van de Engelsen aan de kust herinnerde! Het spreekt vanzelf dat, in geval van realisatie (en het zal er toch in een meer of minder nabije toekomst van komen), het gouvernement van Sjoa niets zal bijdragen aan de kosten van de aanleg.

Het ontbreekt Menelik geheel aan fondsen en hij weet nog steeds niet (of wil niet weten) hoe hij de natuurlijke hulpbronnen van zijn almaar uitdijend rijk te gelde kan maken. Hij mijmert voortdurend over het bijeenbrengen van geweren, waarna hij in staat zal zijn zijn troepen op expeditie te sturen om zich meester te maken van de Galla. De weinige Europese handelaren die de reis naar Sjoa hebben gemaakt, hebben Menelik in een tijdsbestek van vijf of zes jaar in totaal tienduizend patroongeweren en vijftienduizend geweren met slaghoedje geleverd. De Amhara hadden hieraan genoeg om alle omwonende Galla te onderwerpen en de Dedjatch Makonen, te Harar, is van zins het land van de Galla tot aan de zuidgrens te veroveren, in de richting van de kust van Zanzibar. Hij heeft daarvoor orders van Menelik zelf, die zich heeft laten wijsmaken dat hij in die richting een weg zou kunnen aanleggen om daarlangs wapens te importeren. En ze kunnen hun macht op z'n minst tot ver in het achterland uitbreiden omdat de Galla-stammen ongewapend zijn.

Vooral ergernis en woede over zijn ondergeschiktheid aan Johannes die zo dicht in zijn buurt is, zet Menelik aan tot een invasie van het zuiden. Hij heeft Ankober al voor Entotto verruild. Er wordt gezegd dat hij het zuidelijk gelegen Djimma Abba-Djifar wil bezetten, het weelderigste gebied van de Galla, om daar domicilie te kiezen; ook heeft hij Harar als vestigingsplaats genoemd. Mene-

lik droomt ervan zijn domein voortdurend naar het zuiden uit te breiden, over de Awasj heen, en overweegt misschien om zelf vanuit Amhaars gebied te verhuizen naar het centrum van de nieuw verworven gebieden van de Galla met medenemen van zijn geweren, zijn krijgers en zijn kostbaarheden; om ver van de keizer een zuidelijk rijk te stichten vergelijkbaar met het voormalige koninkrijk van Ali Alaba.

Men vraagt zich af hoe Meneliks houding is en zal zijn tijdens de Italiaans-Abessijnse oorlog. Het is duidelijk dat zijn houding zal worden bepaald door de wil van Johannes, zijn naaste buur, en met door voor hem onbegrijpelijk diplomatiek gekonkel van gouvernementen die zich op onoverzienbare afstand bevinden, gekonkel dat hij altijd met wantrouwen gadeslaat. Menelik is niet in de positie om ongehoorzaam te zijn aan Johannes en deze is genoegzaam geïnformeerd over de diplomatieke intriges rond Menelik en blijft te allen tijde op zijn hoede. Hij heeft hem al opdracht gegeven zijn beste soldaten voor hem uit te kiezen. Menelik was verplicht ze naar het kampement van de keizer in Asmara te zenden. Mocht het op een rampzalige nederlaag uitlopen, dan zou Johannes zich terugtrekken op het gebied van Menelik. Sjoa is het enige Amhaarse gebied dat Menelik in bezit heeft en Tigré is ruim vijftien maal zo groot. Zijn andere domeinen zijn allemaal Gallalanden die maar amper onder zijn controle staan en hij zou grote moeite hebben een algemene opstand te voorkomen wanneer hij zich voor één bepaalde partij zou uitspreken. Men moet evenmin de vaderlandslievende gevoelens negeren die de bewoners van Sjoa en Menelik, hoe ambitieus hij ook is, gemeen hebben; het is onbestaanbaar dat hij eer of voordeel zou willen behalen door naar goede raad van vreemdelingen te luisteren.

Hij zal dus zo te werk gaan dat zijn situatie, die al heel zorgelijk is, niet nog verergert en, aangezien deze volken niets begrijpen en niets aanvaarden dat niet zichtbaar en voelbaar is, zal hij zijn eigen handelwijze afstemmen op die van zijn naaste buurman en zijn enige buurman is Johannes, die hem zal afhouden van avonturisme. Niettemin treffen de diplomaten bij Menelik een willig oor; hij zal alles opstrijken wat hij aan ze kan verdienen en wanneer het moment daar is zal Johannes, die de vinger aan de pols houdt, met hem delen. En, nogmaals, de heersende vaderlandslievende gevoelens en de publieke opinie spelen daarbij zeker ook een rol.

Welnu, ze moeten niets hebben van vreemdelingen, niet van

hun bemoeizucht, hun heerszucht, hun reislust, onder geen enkel voorwendsel, in Sjoa noch in Tigré, noch bij de Galla.

- Ik heb zonder dralen mijn zaken met Menelik afgehandeld en hem een schuldbrief gevraagd om in Harar te verzilveren, omdat ik graag de nieuwe route wilde nemen die de koning dwars door de Itous had opengesteld, een route die tot dan toe niet was geëxploreerd en waarlangs ik tijdens de Egyptische bezetting van Harar tevergeefs had geprobeerd in het achterland door te dringen. Terzelfder tijd vroeg M. Jules Borelli de koning toestemming om in die richting verder te reizen en zo had ik de eer om deze reis te maken in gezelschap van onze beminnelijke en moedige landgenoot wiens nog niet geredigeerde landmeetkundige waarnemingen over deze landstreek ik vervolgens te Aden heb laten bezorgen.

Deze route telt zes etappes tot de Awasj en twaalf van de Awasj naar Harar op de hoogvlakte van de Itou; een landstreek op een gemiddelde hoogte van 2500 meter met prachtige weiden en schitterende bossen en met een heerlijk klimaat. Het is dunbevolkt en daarom weinig in cultuur gebracht, of misschien mijden de mensen de weg uit vrees voor plunderingen door de legers van de koning. Nochtans zijn er koffietuinen, want de Itous leveren het leeuwedeel van de paar duizend ton koffie die jaarlijks in Harar worden verhandeld. Deze zeer gezonde en vruchtbare landstreken zijn de enige in oostelijk Afrika die geschikt zijn om door Europeanen te worden gekoloniseerd.

Vandaag de dag valt er niets te importeren. Zo staat het zakenleven in Sjoa er voor sinds het verbod op de wapenhandel aan de kust. Maar degene die erheen zou gaan met zo'n honderdduizend talers zou er gedurende het seizoen ivoor en andere goederen mee kunnen opkopen, omdat de exporteurs de laatste jaren zijn weggebleven en baar geld allengs zeldzaam wordt. Hier liggen goede kansen. De nieuwe route is uitstekend en de oorlog zal de politieke toestand in Sjoa niet beroeren, omdat Menelik vóór alles gehecht is aan rust op zijn erf.

Weest U zo goed, Mijnheer, mijn nadrukkelijke complimenten te aanvaarden.

Rimbaud

Aljosja de balsturige

Vasili Sjoeksjin

(Vertaling Monse Weijers)

Eigenlijk heette hij niet Aljosja, zijn naam was Kostja Valikov, maar in het dorp noemde iedereen hem Aljosja de balsturige. Men noemde hem zo vanwege zijn voor onze tijd ongekende onverantwoordelijkheid en ongezeglijkheid. Overigens kende deze onverantwoordelijkheid zijn grenzen: vijf dagen in de week werkte hij onberispelijk, zelfs ijverig en kundig (in de zomer weidde hij de koeien van de kolchos en in de winter verzorgde hij het vee in de stallen - hij zorgde voor de verwarming, en als er 's nachts kalveren verlost moesten worden, dan hielp hij daarbij), maar zodra het zaterdag was, kwam daar een eind aan: Aljosja hield het voor gezien. Twee dagen werkte hij niet op de kolchos, zaterdag en zondag. Men was al vergeten wanneer hij die regel voor zichzelf had ingevoerd, iedereen dacht dat die onvergelijkelijke Aljosja van nature iemand was die op zaterdag en zondag niet werkte. Men had uiteraard meer dan eens geprobeerd hem tot andere gedachten te brengen, maar zonder enig resultaat. Men wilde hem niet te hard vallen: hij had vijf kinderen, en alleen de oudste had het tot de tiende klas geschopt, de rest van zijn kroost zat nog ergens in de tweede, de derde, de vijfde... Daarom liet men hem maar begaan. Wat kon je eraan doen? Hoe je ook probeerde hem te overreden, het liet hem allemaal Siberisch. Hij knipperde alleen maar met zijn ogen... ‘Begrijp je het, Aljosja?’ vroeg men hem dan. ‘Wat?’ ‘Dat je je niet de dingen kunt veroorloven die jij je veroorlooft. Je werkt immers niet op een fabriek, je werkt in de landbouw! Wat zeg je daarop?’ ‘Waarop?’ ‘Hou op met de idioot uit te hangen. Er wordt je in het Russisch gevraagd: ga je op zaterdag werken of niet?’ ‘Nee. Overigens, wat dat idioot betreft, zo kan ik het ook... Ik geef jou een stoot voor je kop, en jij kunt geen enkel wetsartikel vinden dat dat verbiedt. Wij kennen de wetten ook. Jij beledigt mij met woorden en ik geef jou een stoot voor je kop - dan staan we quitte.’ Praat maar eens met hem. Hij ging op zaterdag niet eens naar vergaderingen.

Wat deed hij dan op zaterdag?

Op zaterdag stookte hij zijn banja[1] warm. Dat was alles. Verder deed hij niets. Hij stookte de banja gloeiend heet, waste zich en

1 *Het woord banja werd tot nu toe vrijwel altijd vertaald met* ‘badhuis’. *Juister lijkt het echter om het niet te vertalen. In de steden kan een banja inderdaad een soort badhuis zijn; maar op het platteland is het een hut of gebouwtje, dat vaak op een tiental meters afstand van een woonhuis staat en waarin men een stoombad kan nemen. Een soort sauna dus. Alleen is in een banja de lucht niet droog, zoals in een sauna, maar vochtig; bovendien pleegt men in de banja zichzelf of elkaar af te rossen met twijgenbundels.*

nam een stoombad. Hij zat te zweten als een waanzinnige, als een locomotief, wel vijf uur achter elkaar. Rust en rookpauzes meegerekend natuurlijk... Maar toch - wat voor organisme moet je daar niet voor hebben! Dat van een paard?

Als Aljosja 's zaterdags wakker werd, wist hij meteen dat het die dag zaterdag was. En onmiddellijk raakte zijn hele wezen vervuld van een stille vreugde. Zelfs zijn gezicht klaarde op. Hij waste zich niet eens, maar ging meteen naar het erf om hout te hakken.

Het warm stoken van de banja was bij hem tot een ware wetenschap geworden. Als brandhout gebruikte hij bijvoorbeeld alleen berkenhout, dat geeft een stabiele hitte. Hij hakte het netjes op maat, dat verschafte hem veel genot.

Laten we eens zo'n zaterdag bij de kop nemen.

Het was miezerig weer die dag: koud, vochtig en winderig - eind oktober. Aljosja hield van zulk weer. Hij had die nacht al gehoord dat er een buitje viel: het had zachtjes op de ruiten gedruppeld en was weer opgehouden. Daarna was, zoals gewoonlijk, in de rechter bovenhoek van het huis de wind gaan gieren. Ook de luiken waren begonnen te rammelen. Daarna was de wind wat gaan liggen, maar toch woei het die ochtend nog - een kille bries, alsof er sneeuw op komst was.

Aljosja ging met zijn bijl het erf op en begon blokken berkenhout uit te zoeken om in stukken te hakken. De kou kroop onder zijn gewatteerde jack. Maar Aljosja begon met zijn bijl te zwaaien en warmde zich zo.

Hij koos uit de stapel hakhout de dikste blokken. Als hij er een had uitgekozen, nam hij het als een biggetje in zijn armen en droeg het naar het hakblok.

‘Jij bent me d'r een...,’ zei hij liefkozend tegen het blok hout. ‘Wat een knaap...’ Hij legde de ‘knaap’ op de brede boomstronk en begon hem op zijn kop te hakken.

Al snel had hij zo een grote stapel bij elkaar gehakt. Hij stond lang naar deze stapel te kijken. Blank, sappig en rein waren de houtblokjes, en ze hadden een frisse, pregnante geur, ze roken naar het bos. Aljosja droeg ze naar de banja en stapelde ze netjes op naast de stenen oven. Later zou het grote moment komen waarop hij de brand erin zou steken. Aljosja raakte zelfs opgewonden wanneer hij de houtblokjes in de oven in brand stak. Hij was dol op vuur.

Maar hij moest er nog water heen dragen. Dat was wel geen bijzonder prettig karweitje, maar een hekel had hij er ook niet aan. Aljosja probeerde alleen het water zo snel mogelijk aan te slepen. Hij trippelde zo met zijn voeten wanneer hij de volle emmers aan het juk droeg en boog zich om geen water te morsen met zijn lange gestalte zo ver achterover dat het komisch was om te zien. De vrouwen bij de waterput keken altijd. En ze spraken erover.

‘Kijk eens, kijk eens, hoe hij zijn lichaam spant. Net een acrobaat!’

‘En hij morst niets!’

‘Waar gaat dat zo snel naar toe?’

‘Hij is zijn banja weer aan het warm stoken.’

‘Zo vroeg al!’

‘Hij is weer de hele dag met zijn banja in de weer. Hij is inderdaad balsturig.’

Aljosja goot de ketel die in de oven stond tot de rand toe vol, en ook nog twee grote tobben en een verzinkte badkuip die hij twintig jaar geleden gekocht had en waarin al zijn kinderen zich achtereenvolgens hadden gebaad. Nu had hij haar een plek in de banja gegeven. En dat was goed gezien! Ze stond op de zweetbank, helemaal rechts, waar ze niet veel plaats innam en je niet hinderde bij het zweten. En zo had je altijd water bij de hand. Wanneer Aljosja het te kwaad had op de zweetbank, wanneer zijn haar knetterde van de hitte, dan dompelde hij zijn hoofd in die badkuip.

Toen Aljosja genoeg water had aangedragen, ging hij op de drempel zitten om te roken. Dat was ook een dierbaar ogenblik - even zitten om te roken en tegelijk een blik werpen op zijn spullen in de kleedruimte en het schuurtje dat hij tegen de banja aangebouwd had, als een verlengstuk van de kleedruimte. Wat daar allemaal niet stond! Oude zeisen zonder handgreep, oude harken, hooivorken... Maar er stond ook een werkbank met puntgave gereedschappen: een schaaf, een ijzerzaag, verschillende soorten beitels... Dat was allemaal voor de zondag, morgen zou hij daarmee aan de slag gaan.

In de banja was het nog steeds donker en onbehaaglijk, maar door de wrange, koude lucht mengde zich al de ijle, nauwelijks waarneembare geur van berkenhout - de voorbode van het feest dat spoedig komen ging. Aljosja's hart ging sneller kloppen van vreugde bij de gedachte: zo meteen. Hij moest de banja nog schoonmaken; zelfs dat liet Aljosja niet aan zijn vrouw over. De

rijsbezem en het blikje met zand stonden klaar. Hij deed zijn gewatteerde jack uit, stroopte zijn hemdsmouwen op en begon te schrobben en te boenen. Hij schuurde alles, veegde alles met de rijsbezem, gooide er schoon water overheen en wreef het droog met een dweil. Hij spoelde de dweil uit en hing hem over de tak van de esdoorn, die naast de banja stond. Nu kon hij de oven wel gaan aanmaken. Aljosja stak eerst nog een sigaret op. Hij keek naar de betrokken hemel, naar de troosteloze, verre horizon, naar het dorp... Nog bij niemand werd de banja warm gestookt. Later, tegen de avond, zouden ze dat doen - inderhaast, met de Franse slag. Ze zouden giftige dampen inademen en een stoombad nemen. Ze zouden niet behoorlijk zweten, maar wel hoofdpijn krijgen van de kolendamp, dan gingen ze naar huis, ploften halfdood op hun bed, en dachten: dat was de banja. Tja!...[2] Aljosja gooide zijn peuk op de grond, drukte hem met zijn laars in de vochtige aarde en ging de oven aanmaken.

Hij legde de houtblokken in de oven, zoals iedereen dat doet: twee zo, één dwars daarop, daarna daar weer twee bovenop. Maar in de opening die zich dan vormt, waar men gewoonlijk houtspaanders of papier legt en die men tegenwoordig nog vaak met petroleum begiet, daar legde Aljosja niets neer: het houtblok dat hij daar dwars legde, schaafde hij in het midden nog een beetje bij met de bijl, dat was alles, vervolgens stak hij de omhoogstekende spaanders aan - en het begon te branden. Dat was ook een zeer opwindend moment, wanneer het vuur om zich heen greep. Ach, een heerlijk moment. Aljosja ging op zijn hurken voor de oven zitten en keek onafgebroken toe hoe de vlammen, die eerst klein waren, schuchter en aarzelend, steeds groter werden, steeds stabieler. Aljosja had altijd veel gedachten als hij naar vuur keek. Bijvoorbeeld: jullie willen dat alle mensen op dezelfde manier leven... Twee houtblokken branden nog niet op dezelfde manier, en jullie willen dat de mensen op dezelfde manier leven! Of hij deed een ontdekking: een mens die op sterven ligt, krijgt kort voor het einde opeens weer zoveel zin om te leven, is opeens weer vol hoop, verheugt zich over een of ander geneesmiddel. Dat weet men. Maar een willekeurig stuk hout is precies hetzelfde: wanneer het bijna is opgebrand, licht het opeens op, begint weer helemaal te gloeien, laat de vlammen zo oplaaien dat je gewoon verbaasd staat: waar haalt het die laatste kracht vandaan?

Het hout stond goed in de fik, nu kon hij wel thee gaan drinken.

2 *Er bestaan twee soorten banja's: de witte en de zwarte. De witte banja heeft een schoorsteen en de opening van de oven bevindt zich vaak buiten de eigenlijke banja, de zweetruimte. De zwarte banja beschikt niet over een schoorsteen en de oven, die gebouwd wordt van keien of bakstenen, bevindt zich midden in de zweetruimte. Het vuur verhit de stenen van de oven, waarop vervolgens water wordt gegooid om hete stoom op te wekken. De rook van het vuur vult de hele banja en het verlaat deze via de deur en allerlei spleten. De oven verhit ook de wanden van de banja, die je nauwelijks nog aan kunt raken. Dit soort banja is makkelijk te bouwen, maar moeilijk warm te stoken. Het is een soort kunst: je moet zorgen dat de kolendamp verdwijnt en tegelijk de warmte behouden. Om zo'n zwarte banja, die als de meest authentieke wordt beschouwd, gaat het in dit verhaal.*

Hij waste zijn handen in de wasbak, droogde ze af en ging opgeruimd het huis binnen.

Terwijl hij met de banja in de weer was, waren de kinderen één voor één naar school vertrokken. Aljosja hoorde hoe de deur voortdurend sloeg en de poort kraakte. Aljosja hield van kinderen, maar niemand zou dat van hem denken, dat hij van kinderen hield, hij liet het niet merken. Soms keek hij lang en aandachtig naar een van de kinderen en in zijn borst deed het dan gewoon pijn van liefde en verrukking. Hij bleef zich verbazen over de natuur: waar kwam de mens vandaan? Vrijwel uit het niets, uit een heel klein beetje van iets. Hij hield vooral van ze wanneer ze nog heel jong en hulpeloos waren. Niet veel meer dan een klein halmpje: vooruit, klamp je met al je kleine krachtjes vast, klauter omhoog. Er ligt van alles voor je - hoe slim je ook bent, je zult nooit weten wat. En ze groeien, klauteren omhoog. Als het aan Aljosja had gelegen, had hij nog vijf kinderen gemaakt, maar zijn vrouw was het beu.

Terwijl ze thee dronken, praatte hij met zijn vrouw.

‘Wat is het al koud geworden. Voor je het weet, valt er sneeuw,’ zei zijn vrouw.

‘Laat maar vallen die sneeuw. Dat kan geen kwaad, ze valt op vochtige aarde.’

‘Heb je de oven aangemaakt?’

‘Ja.’

‘Koezmovna is langs geweest. Om geld te lenen.’

‘En? Heb je het gegeven?’

‘Ja. Tot woensdag, zei ze. Dan krijgen ze geld voor de aardappels.’

‘Prima.’

Aljosja vond het wel prettig dat men bij hen geld kon lenen - dan kijk je de mensen toch wat vriendelijker in de ogen. Altijd dat ‘Aljosja de balsturige’, zoals ze hem waren gaan noemen. Het domme volk. 'Hoeveel vroeg ze?

‘Vijftien roebel. Woensdag, zegt ze, krijgen we geld voor de aardappels.’

‘Prima. Ik ga vast.’

Zijn vrouw zei daar niets op. Ze zei niet ‘goed, ga maar’ of iets van dien aard, maar iets anders zei ze ook niet. Vroeger was er wel eens ruzie van gekomen: dit moest hij doen, dat moest hij doen - en niet de hele dag de banja warm stoken. Aljosja gaf ook haar

geen duimbreed toe: op zaterdag alleen de banja. Punt uit! Ze konden de kanker krijgen! Laat ze allemaal maar barsten! ‘Moet ik mezelf soms in stukken snijden?’ schreeuwde Aljosja dan met een vreemde stem. En daar joeg hij Tajsja, zijn vrouw, de stuipen mee op het lijf. Dat kwam doordat Aljosja's oudere broer Iwan na precies zo'n ruzie zelfmoord had gepleegd. Bij hem was het ook zijn eigen vrouw geweest die hem ertoe had gebracht: zij hadden ook ruzie gemaakt, zo lang dat broer Iwan met zijn kop tegen de muur was gaan slaan en daarbij riep: ‘Hoe lang moet ik me nog laten ringeloren? Hoe lang nog? Hoe lang nog?’ Zijn vrouw, het domme mens, had in plaats van hem te kalmeren nog olie op het vuur gegoten: ‘Goed zo, goed zo... nog harder! Vooruit, wat is harder, je kop of de muur.’ Iwan had daarop zijn geweer gepakt. Zijn vrouw was in zwijm gevallen, en Iwan had zichzelf door de borst geschoten. De twee kinderen waren beroofd van hun vader. Men had Tajsja toen gewaarschuwd: ‘Kijk maar uit, misschien zit het wel in de familie.’ En Tajsja had toegegeven.

Na thee gedronken te hebben, rookte Aljosja in de warmte naast de kachel een sigaret en ging toen weer naar de banja.

Het warm stoken van de banja was in volle gang. Gelijkmatig en krachtig, zoals een rivier afbuigt, stroomde de rook de deur uit en ging met een vloeiende bocht omhoog. Dat was het eerste stadium; later, wanneer de hitte in de oven sterker werd, zou er minder rook zijn. Het was van belang om er op tijd nog wat houtblokjes bij te doen, zodat ze nog niet verkoolden, ze mochten echter ook niet te dicht op elkaar liggen, want vuur heeft ruimte nodig. Het moet vrijelijk en overvloedig branden, in alle hoeken tegelijk. Aljosja kroop onder de rook door naar de oven, ging op de vloer zitten en bleef daar een poosje naar het vuur kijken. De vloer was al langzaam heet geworden, de stoom sloeg eraf; in zijn gezicht en aan zijn knieën was het al niet uit te houden van de hitte, hij moest zich bedekken. Het was nu ook helemaal niet goed om hier te zitten: je kon ongemerkt kolendampvergiftiging oplopen. Aljosja verroerde kundig de brandende houtblokken en kroop weer naar buiten. Er was nog veel te doen: hij moest een twijgenbundel uitzoeken, hij moest petroleum in de lantaarn gieten en hij moest dennetakken prepareren. Zachtjes iets onbestemds neuriënd, zonder woorden, alleen met zijn stem, strekte Aljosja zijn hand uit naar het plafond van de banja en koos de dikste uit van de daar aan een stok bevestigde twijgenbundels; daarna bewerkte hij op het hak-

blok wat dennetakken, zodat ze zo gelijk mogelijk werden, zonder uitsteeksels, en legde die op een hoop in de kleedruimte. Dat was dat! Wat nu nog? De lantaarn! Aljosja dook opnieuw onder in de rook, bracht de lantaarn naar buiten en schommelde ermee - ja, ze moest bijgevuld worden. Er zat nog wel wat in, maar hij wilde straks nergens meer aan hoeven denken. Aljosja neuriede voortdurend. Wat een zalige rust heerste er in zijn binnenste, heerlijk! De kinderen waren niet ziek, hij had met niemand ruzie, ze hadden zelfs geld aan iemand geleend. Het leven... Wanneer was het op z'n hoogtepunt? In de oorlog misschien? Aljosja had in de oorlog gevochten, hij was gewond geraakt, was weer beter geworden, had opnieuw gevochten, en dacht gedurende zijn hele latere leven met afschuw terug aan de oorlog. Hij had daarna geen enkele oorlogsfilm gezien - hij werd er misselijk van. Hij verbaasde zich erover hoe de mensen maar zaten te kijken. Je zou het misschien niet zeggen, maar Aljosja dacht soms serieus over het leven na: wat was het geheim ervan, moest je het betreuren wanneer het voorbij was, of kon je rustig sterven, omdat je hier toch niets bijzonders achterliet? Hij gebruikte zelfs zijn verbeeldingskracht: hij verhief zich al vliegend - hoog, heel hoog - in de lucht en keek vandaar naar de aarde. Maar begrijpelijker werd het er niet op: hij stelde zich zijn koeien in de wei voor - klein als torretjes... Omtrent de mensen, omtrent hun leven ging hem geen licht op. Alles bleef duister. Hoe was het nou: moest je het leven betreuren of niet? Straks begon je op het laatste moment nog te schreeuwen - dat je helemaal niet op de goede manier geleefd had, niet de goede dingen had gedaan. Of ging het niet zo? Als anderen stierven, was er immers niets aan de hand: het ging in alle rust en vrede. Het was natuurlijk jammer, triest: zo slecht was het hier nu ook weer niet. En Aljosja herinnerde zich iets. Toen de gedachte bij hem opkwam dat het hier zo slecht nog niet was, herinnerde hij zich een gebeurtenis uit zijn leven. De volgende gebeurtenis. Hij keerde terug van het front. Het was een lange reis, bijna door het hele land. Maar ze hadden veel lol in de trein, zo zou hij altijd wel willen reizen. Op een stationnetje nog aan gene zijde van de Oeral[3] kwam op het perron een jonge vrouw op Aljosja toe en zei: ‘Luister eens, soldaat, neem me mee, doe alsof ik je zuster ben. Alsof we elkaar hier toevallig ontmoet hebben. Ik moet dringend ergens heen, maar ze nemen me gewoon niet mee.’

Het was een vrouw uit het achterland, met tamelijk ronde vor-

3 *Aan gene zijde van de Oeral - gezien vanuit de plaats waar het verhaal zich afspeelt: het Altajgebied in Zuidwest-Siberië, Sjoeksjins geboortegrond. Voor ons is het aan deze zijde van de Oeral.*

men, een moedervlek in de hals, geverfde lippen. Goed gekleed. Een klein mondje, dons op haar bovenlip. Ze keek hem aan, en het was alsof ze Aljosja met haar handen beroerde, hem streelde. Ze leek een beetje verlegen, maar keek hem toch frank en vrij aan, teder. Aljosja had de hele oorlog geen vrouw aangeraakt. En voor de oorlog was het ook niet veel geweest: hij had alleen op feestjes wel eens meisjes gezoend. Dat was alles geweest. En deze hier, die stond hem vreemd aan te kijken... Aljosja's hart begon te bonzen, hij raakte zo opgewonden dat hij én niets meer hoorde én zijn mond niet meer openkreeg.

Maar toch vertrokken ze samen.

De soldaten in de wagon raakten ook opgewonden, maar zij, teder als ze was, week niet van Aljosja's zijde en daardoor durfden ze zich er niet mee te bemoeien. Ze hoefde maar een kort stukje mee, twee stations en ze was er al. Het liep al tegen de avond. Ze zei enigszins bedrukt: ‘Ik moet vanaf het station nog een stuk lopen, maar ik ben bang. Ik weet gewoon niet wat ik moet doen...’

‘Is er iemand thuis?’ kreeg Aljosja er met moeite uit.

‘Nee. Ik woon alleen.’

‘Dan breng ik je naar huis,’ zei Aljosja.

‘Hoe moet dat dan?’ verbaasde en verheugde de vrouw zich.

‘Morgen ga ik met een andere militaire trein verder. Er zijn er zoveel!’

‘Ja, ze komen hier elke dag langs,’ was ze het met hem eens.

En ze gingen op weg naar haar huis. Aljosja pakte snel wat hij bij zich had: twee paar officierslaarzen, een officiersblouse, een Duits tapijt, en toen gingen ze. En die weg naar haar huis en die zondige nacht herinnerde Aljosja zich nu. Een verschrikkelijke kracht - of het nu vreugde was of iets anders -, opwinding, stomheid en angst verlamden hem, terwijl hij naast de tedere vrouw liep. Het was zo vermoeiend en zwaar alsof de gedurende de dag verhitte junihemel op hem drukte, Aljosja kon zijn loodzware voeten nauwelijks verplaatsen, hij ademde zwaar en in zijn hoofd raakte alles in de war. Maar ook nu nog herinnerde Aljosja zich alles, tot het kleinste detail. Alja, zo heette ze, gaf hem een arm. Aljosja herinnerde zich wat voor arm ze had - zacht en warm onder het ruwe crêpe de chine. Wat voor kleur haar jurk had herinnerde Aljosja zich weliswaar niet, maar de scherpe puntjes van dat crêpe de chine, die warme ruwheid, herinnerde hij zich nog steeds. Het was wel stekelig, maar ook glad, dat crêpe de chine. En

ook haar polshorloge herinnerde Aljosja zich: het was een klein horloge (krijgsbuit) en het smalle riempje sneed in het zachte vlees van haar arm. Dat was wat hem toen verdoofd had, dat de vrouw hem zelf - simpel en trouwhartig - een arm had gegeven en daarna onder het lopen haar zachte zij tegen hem had aangedrukt. Ook de warmte onder haar arm herinnerde hij zich. Ja... Goed, de nacht verstreek. 's Morgens ontdekte Aljosja noch Alja, noch zijn spulletjes. Later, toen hij weer in de trein zat (zijn papieren had ze niet meegenomen), bedacht hij dat ze de kost verdiende door treinen op te wachten en een zo dom mogelijk uitziende soldaat uit te kiezen. Maar het rare was dat, als ze 's morgens had gevraagd: Aljosja, geef mij dat Duitse tapijt, geef mij je veldblouse, geef mij je laarzen, dat hij dan alles had gegeven. Hij had hoogstens één paar laarzen voor zichzelf gehouden.

Deze Alja in haar jurk van crêpe de chine kwam Aljosja vaak in gedachten wanneer hij alleen was, en dan glimlachte hij. Nooit had hij iemand iets over dit voorval verteld, want hij hield van haar, van Alja. Jazeker.

De houtblokken smeulden. De gouden, hete hoop ademde hitte. Af en toe schoot er een blauwe vlam door de oven. Dat was de kolendamp. Laat alles hier nu maar gloeiend heet worden: de wanden, de zweetbank, de zitbankjes... Straks zou je ze niet meer kunnen aanraken.

Aljosja gooide de vloer vol met dennetakken - straks zou het hier zo lekker warm worden, er zou zo'n geur opstijgen van deze takken, zo'n vrije atmosfeer, de duivel mocht hem halen - heerlijk! Aljosja wilde altijd tot op het laatste moment zijn rust bewaren, maar dat redde hij niet. Hij liep over het erf, zette de bijl weg, keek even in de banja - nee, er stond te veel kolendamp.

Aljosja ging het huis binnen.

‘Geef schoon ondergoed,’ zei hij tegen zijn vrouw, trachtend zijn goede stemming verborgen te houden - die irriteerde om een of andere reden iedereen, die zaterdagse goede stemming van hem. Word maar eens uit ze wijs, uit de mensen, zelf haalden ze de ene stommiteit na de andere uit, er kwam gewoon geen einde aan, maar zodra het om hem ging, verbaasden ze zich, haalden hun neus op, schudden het hoofd.

Zijn vrouw Tajsja opende zwijgend de linnenkist en stak haar hand erin. Zij was Aljosja's tweede vrouw. De eerste, Sonja Polosoechina, was gestorven. Van haar had hij geen kinderen.

Aljosja dacht niet vaak aan hen, niet aan Sonja en niet aan Tajsja. Hij kleedde zich uit tot op zijn ondergoed en ging op een krukje zitten, zijn blote benen opgetrokken onder zich; deze houding ervoer hij als aangenaam. Hij zou nu graag een sigaret opsteken, maar hij had zich al lang afgewend om thuis te roken - sinds de kinderen geboren waren.

‘Waarom had Koezmovna geld nodig?’ vroeg Aljosja.

‘Dat weet ik niet. Het was op, daarom had ze het nodig. Ze had geen geld meer om brood te kopen.’

‘Hebben ze veel aardappels verkocht?’

‘Ze hebben twee wagens weggebracht. Twintig mud.’

‘Daar krijgen ze een hoop geld voor.’

‘Uiteraard. Ze potten alles op. Dacht je dat ze geen geld op hun spaarbankboekje hadden?’

‘Natuurlijk hebben ze dat. Leer mij de Solovjovs kennen!’

‘Wil je een warme onderbroek? Of een katoenen?’

‘Geef maar een katoenen. Zo koud is het nog niet.’

‘Hier.’

Aljosja nam het schone goed aan, legde het op z'n knieën en bleef nog even zitten, zich afvragend hoe het nu in de banja zou zijn.

‘Goed...’

‘Kolka heeft weer angina.’

‘Waarom heb je hem dan naar school laten gaan?’

‘Nou ja...’ Tajsja wist zelf niet waarom ze hem had laten gaan. ‘Dat is altijd beter dan thuisblijven. Hij redt het maar net op school.’

‘Ja...’ Vreemd, Aljosja maakte zich nooit ernstig zorgen over de ziekten van zijn kinderen, zelfs als ze zwaar ziek waren zag hij het niet somber in. De gedachte kwam gewoon niet bij hem op. En er was er goddank niet één gestorven. Maar Aljosja wilde wel erg graag dat zijn kinderen iets leerden, dat ze naar de grote stad gingen en daar eer en aanzien verwierven. 's Zomers zouden ze dan hierheen komen, naar het platteland, Aljosja zou zich dan uitsloven om het hun naar de zin te maken - hun vrouwen, hun mannen, hun kinderen... Niemand wist immers wat een goeie, zorgzame vent Aljosja was, maar zij, de stedelingen, zouden het meteen opmerken. De kleinkinderen zouden hier over het erf lopen... Nee, natuurlijk heeft het leven zin. Het is iets anders dat wij niet altijd weten hoe we moeten leven. En dat betreft vooral die botteriken

van het platteland - dat is me toch een koppig volkje! Zelfs onze eigen gestudeerde mensen, agronomen, leraren - er bestaat geen verwaander slag mensen dan de eigen dorpelingen die in de stad iets hebben geleerd en nu weer hierheen komen. Ze lopen over straat zonder iemand te zien! Hoe klein van gestalte ze ook zijn, ze proberen altijd over je heen te kijken. Nee, dan de echte stedelingen, die zijn in staat om hun beschaving te tonen, en toch niemand voor het hoofd te stoten. Die groeten jou, integendeel, als eersten.

‘Tja... dan is het goed,’ zei Aljosja. ‘Ik ga maar vast.’ En hij liep naar de banja.

Hij vond het erg plezierig om juist bij dit koude, vochtige weer van huis naar de banja te lopen. Hij deed dat altijd in zijn ondergoed en liep dan met opzet langzaam om te verkleumen. Vaak vond hij onderweg nog iets te doen. Hij ontwarde de ketting van de hond of ging nog even de poort goed dicht doen, alleen maar om nog erger te verkleumen.

In de kleedruimte kleedde Aljosja zich helemaal uit en bekeek zichzelf nauwkeurig: niets aan de hand, hij was nog altijd een stevige kerel. Toen hield hij het niet meer uit, zo graag wilde hij de banja in. Hij lachte om zijn eigen ongeduld. Nog heel even bleef hij in de kleedruimte. Hij kreeg overal kippevel, net dat crêpe de chine... Allemachtig, wat je allemaal niet meemaakte in het leven! Daarom hield Aljosja zo veel van de zaterdag: op zaterdag kwamen er zoveel gedachten, herinneringen en overpeinzingen bij hem op als op geen enkele andere dag. Wat zijn dat dan wel voor grote waarden, terwille waarvan hij jullie die zaterdag zou moeten teruggeven?

O, ik krijg je nog wel, Habiba, ik krijg je wel! zong hij zacht, opende de deur en ging de banja in.

Tsja, het leven... Er was een openbare banja in het dorp, en Aljosja was er een keertje heen geweest - om het mee te maken. Je ergerde je dood, maar je bescheurde je tegelijk! De zigeuners waren zich er net aan het wassen. Ze wasten zich niet, maar dronken voornamelijk bier. De boeren mopperden op hen, maar zij scholden terug: ‘Jullie begrijpen niet wat een banja is!’ Zij begrepen het pas echt. Aan de andere kant: in zo'n banja als de openbare kon je niet veel meer doen dan wat zitten en bier drinken. Het was geen banja, maar God weet wat. Het was nog een geluk dat hij er niet op zaterdag was heen gegaan; op zaterdag had hij zijn eigen banja

warm gestookt en alle herinneringen aan de openbare banja van zich afgespoeld. Dit leven hier was volkomen tastbaar, maar tegelijk volkomen onverklaarbaar, eindeloos dierbaar en vertrouwd.

Aljosja begon met emmers en teilen te rommelen, hij begon een lekkere warmte te organiseren. Iedere schadelijke spanning viel volkomen van hem af, onbeduidende gedachten verlieten zijn hoofd, hij ging de dingen in het groot zien, werd lucide - het leven werd begrijpelijk. Dat wil zeggen, het was vlakbij, achter het raampje van de banja, maar Aljosja was er immuun voor geworden, immuun voor zijn drukte en zijn woede, hij was groot en toegeeflijk geworden. En Aljosja hield ervan om - vanuit de volheid van zijn gemoed en vanuit zijn rust - wat te zingen, nog voordat het eigenlijke stoombad begon. Hij goot water in een teiltje, luisterde naar de hemels zuivere klank van de straal en zong, zonder dat hij het zelf merkte, zachtjes. Liedjes kende hij niet, hij herinnerde zich alleen wat volksrijmpjes en brokstukken van liedjes die de kinderen thuis zongen. In de banja neuriede hij graag volksrijmpjes.

> Ik kijk naar de mensen -
> mijn lief is er niet,

zong Aljosja, en hij schepte nog wat water op.

> Hij heeft een grote krullende
> kuif, zoals de grote Vorosjilov.

En hij schepte nog wat water op, hij zong nog wat:

> Mama heeft de banja warm gestookt,
> ze wil dat we een stoombad nemen.
> Ik heb geen zin in de banja, mama -
> mijn liefste gaat trouwen.

Aljosja goot water in een teil. In een andere teil, met heet water, legde hij voorlopig de twijgenbundel, om hem wat zachter te maken. Hij begon zich te wassen. Hij waste zich lang, met tussenpozen. Hij zat op de warme vloer, op de takken, spetterde met water en neuriede:

> Ik loop alleen over de weg
> en denk na over het leven.
> Je hebt te vroeg opgeschept, mijn
> lief, dat ik met je zou trouwen.

Het was net of hij in een zacht stromend en warm riviertje zwom; hij zwom op een vreemde en prettige manier: zittend. En ergens vlakbij zijn hart waren warme stromen.

Daarna lag Aljosja een poos op de zweetbank - zomaar. En plotseling dacht hij: ooit zal zo het einde komen... Aljosja kruiste zelfs zijn armen op zijn borst en lag enige tijd in die houding. Hij probeerde zichzelf in die houding in zijn doodkist te zien. En er begon vaag iets te schemeren: het kussen onder het hoofd, het nieuw colbertje... Maar hij bespeurde een innerlijk verzet om nog verder te gaan, en hij stond op en overgoot zichzelf, bevangen door een zekere weerzin, met water. Om zichzelf op te monteren zong hij:

> O, ik krijg je nog wel,
> Habiba, ik krijg je wel!

Weg ermee! Ze kwam heus wel, die dood, wat zou hij zich er, voordat de tijd daar was, op gaan trainen. Vreemd eigenlijk dat hij tijdens de oorlog helemaal niet aan de dood had gedacht, hem niet gevreesd had. Natuurlijk had hij hem zoveel mogelijk ontweken, maar dergelijke details waren nooit bij hem opgekomen. Naar de duivel ermee! Hij komt toch wel, je kunt hem niet ontlopen. Daar gaat het niet om. Waar het om gaat, is dat dit feest op aarde, dat dat helemaal geen feest is, je moet het niet opvatten als een feest, je moet daar ook niet op wachten, maar alles rustig accepteren en ‘je niet druk maken tegenover de klant’. Aljosja had kort tevoren een anekdote horen vertellen over een ervaren hoerenmadam die in een bordeel haar meisjes instrueerde: ‘Het voornaamste is om je niet druk te maken tegenover de klant.’ Aljosja had lang gelachen en gedacht: dat klopt, we maken ons veel te druk tegenover de klant. Het is weliswaar goed op aarde, maar dat is nog geen reden om als een geit in het rond te springen. Bovendien heb je veel meer plezier wanneer je niet op dat plezier wacht, je er niet op instelt. De zaterdag, dat was wat anders, op de zaterdag wachtte hij juist de hele week. Het kwam echter ook wel voor dat hij zich vanaf de ochtend slecht voelde, iets hem tegenstond - maar dan liep je met de koeien het dorp uit, het zonnetje kwam tevoorschijn, er lag een zachte glans over een of andere struik. En je werd plotseling zo verwarmd door een onverwachte vreugde, je voelde je zo goed dat je bleef staan en daar stond, en niet eens merkte dat je daar stond en glimlachte. De laatste tijd was het Aljosja opgevallen

dat hij volledig bewust van de dingen hield. Hij hield van de steppe buiten het dorp, van de dageraad, van de zomerse dag... Dat wil zeggen, hij was zich er volledig van bewust dat hij daarvan hield. Rust had zich in zijn ziel gevestigd, en nu hield hij van de dingen. Het was moeilijker om van de mensen te houden, maar van de kinderen en van de steppe bijvoorbeeld hield hij steeds meer.

Zo dacht Aljosja, en terwijl hij zo dacht, deden zijn handen het werk. Hij haalde de zacht geworden, geurende twijgenbundel uit de teil, spoelde die teil om en deed er iets kouder water in. Daarna schepte hij een lepel heet water uit de ketel en gooide die op de oven - het eerste water om te proberen. De oven kreunde en begon te sissen en stoomwolken uit te braken. De hitte boorde zich in Aljosja's oren, kroop in zijn keel. Hij ging zitten, wachtte tot de ergste hitte voorbij was en installeerde zich toen pas op de zweetbank. Opdat de planken van de zweetbank zijn zijden en rug niet schroeiden, goot hij er water uit een teil overheen. En hij liet de twijgenbundel zacht over zijn lichaam glijden. De vergissing die de meeste mensen maken is dat ze zich meteen uit alle macht beginnen af te rossen. Je moet jezelf eerst wat kietelen - met de twijgenbundel over je rug gaan, langs je zijden, langs je armen en benen. Zacht, heel zachtjes moest je dat doen, en Aljosja deed het kundig: hij schudde de twijgenbundel lichtjes naast zijn lichaam, zodat de blaadjes als kleine, hete handpalmpjes zijn huid beroerden, hem opwonden, het razende verlangen in hem wakker riepen om zichzelf af te ranselen. Maar zover liet Aljosja het niet komen, nee. Hij spoelde zich af en ging wat liggen. Hij gooide nog een halve scheplepel op de oven, hield de twijgenbundel boven de oven in de stoom, en drukte hem tegen zijn zijden, tegen de achterkant van zijn knieën, tegen zijn lendenen. Hij kwam van de zweetbank af, zette de deur op een kier en ging op een bankje zitten om te roken. Nu zouden zelfs de geringste resten kolendamp, als die er al waren, met de eerste vochtige stoom verdwijnen. De oven zou opdrogen, de stenen zouden opnieuw gloeiend heet worden en hij zou zijn stoombad kunnen nemen, onbezorgd en zolang hij maar wilde. Zo gaat dat, beste mensen.

Toen Aljosja uit de banja kwam, werd het al donker. Hij was als herboren, helemaal doorgezweet. Hij deed bij de deur zijn overschoenen uit en liep over de pas geborstelde matjes naar de huiskamer. Daar ging hij op bed liggen. Hij voelde zijn lichaam niet, de wereld om hem heen deinde op de maat van zijn harteklop.

In de huiskamer zat zijn oudste zoon Boris een boek te lezen.

‘Uitgezweet?’ vroeg Boris.

‘Tja,’ zei Aljosja, voor zich uit kijkend. ‘Ga maar naar de banja.’

‘Zo meteen.’

Boris, zijn zoon, begon het de laatste tijd zo niet als beschamend, dan toch als gênant te ervaren dat zijn vader een veehoeder en herder was. Aljosja had het gemerkt maar er niets van gezegd. Eerst was hij diep beledigd geweest, maar daarna bedacht hij zich en liet niet eens blijken dat hij de verandering in zijn zoon had opgemerkt. Het kwam door zijn jeugd, door zijn grote aspiraties. Laat 'm maar. De jongen was groot en goed gebouwd, en misschien, God geve het, zou ook zijn verstand hem vooruit helpen in het leven. Dat zou prachtig zijn. Dat schaamt zich omdat zijn vader een herder is... Jongen toch! Nou goed, goed, als je maar hoog mikt, dan kom je waarschijnlijk ook wel hoog terecht. Hij leerde goed. Zijn moeder zei dat hij ook al een meisje had. Allemaal heel normaal. Verbazingwekkend, maar wel heel normaal.

‘Ga naar de banja,’ zei Aljosja.

‘Is het daar niet te heet?’

‘Nu is het al niet zo heet meer! Het is goed uit te houden. Als je het te heet vindt, doe je het luchtgat maar open.’

Aljosja had zijn zoons niet bij kunnen brengen hoe je een goed stoombad neemt: ze hadden er geen zin in. Ze aardden naar hun moeder, naar de Korostylevs.

Zijn zoon ging weg om zich klaar te maken voor de banja, terwijl Aljosja bleef liggen. Zijn vrouw kwam binnen en boog zich opnieuw over de kist om schoon ondergoed voor haar zoon te pakken.

‘Weet je nog,’ zei Aljosja, ‘dat onze Manja, toen ze klein was, een versje had gemaakt:

> Een wit berkje
> staat in de regen,
> groen kliskruid bedekt het,
> hij heeft het daar warm en fijn.’

Zijn vrouw week terug van de kist en keek Aljosja aan. Gedurende korte tijd dacht ze na over zijn woorden, ze begreep er niets van en verdween zonder iets te zeggen opnieuw in de kist, waar een geur van mottenballen uit opsteeg. Ze pakte het ondergoed en liep naar het halletje. In de deuropening bleef ze staan en draaide ze zich om naar haar man.

‘En wat dan nog?’

‘Wat?’

‘Ze had een versje gemaakt. Waarom zei je dat?’

‘Omdat het zo'n grappig versje was.’

Zijn vrouw wilde al weggaan, omdat ze het niet nodig vond haar tijd aan beuzelarijen te verspillen, maar er schoot haar iets te binnen en ze keek opnieuw om.

‘Het varken moet binnengebracht en gevoerd worden, ik heb zijn voer al gemengd. Ik ga de kinderen naar de banja brengen. Als je uitgerust bent, ga er dan heen en zorg ervoor.’

‘Goed.’

Het stoombad was voorbij. De zaterdag was nog niet voorbij, maar het stoombad wel.

De kamer van de prostituée

Yoshiyuki Junnosuke[*]
(Vertaling Rudolf Bachofner)

Op die dag haalde ik mijn bestofte studentenuniform uit de kast en trok het voor het eerst sinds een jaar weer aan. Ik was allang geen student meer. Ik had een baan gevonden als verslaggever bij een schandaalblad en voorzag nu in mijn eigen onderhoud. Door een toeval had ik daar een part-time baan gekregen. Op zekere dag had de directeur gezegd dat ik een keuze moest maken: of ik hield op met studeren en kreeg een volledige baan, of ik hield op met part-time werken en maakte mijn studie af. Zonder aarzelen besloot ik mijn studie eraan te geven. Ik had de universiteit nooit laten weten dat ik niet meer studeerde en stond waarschijnlijk nog ingeschreven.

In mijn sinds een jaar niet gedragen uniform voelde mijn lichaam zich niet thuis: ik spande verschillende spieren, maar in de spiegel kijkend constateerde ik dat mijn lichaam volgens verwachting niet meer in mijn uniform paste. Het was alsof dat deel van mijzelf dat de universiteit verlaten had en nu gewoon werkte en opgegroeid was, uit het uniform stak. Ik rechtte mijn rug, kneep mijn lippen samen, probeerde een onderdrukte schittering in mijn ogen te brengen en nam zo een gelaatsuitdrukking en een houding aan die bij het studentenuniform pasten. Toen verliet ik mijn kamer.

Ik had als verslaggever van het schandaalblad werk te doen. Het betrof een bezoek aan het huis van een minister die verdacht werd van corruptie, en het afnemen van een interview met zijn echtgenote. Ik gaf er de voorkeur aan haar te ontmoeten in plaats van de minister omdat ze een vrouw was met een extreem sterke persoonlijkheid, over wie allerlei geruchten de ronde deden: ze was interessanter dan de minister zelf. Mevrouw stond bekend om haar hekel aan journalisten en er bestond een grote kans dat ik niet verder

* *Yoshiyuki Junnosuke werd geboren in 1924 in Okayama. Studeerde aan het einde van de oorlog Engelse literatuur aan de Universiteit van Tokyo. Yoshiyuki gebruikt in zijn verhalen sex als een middel om de menselijke natuur te onderzoeken, en hanteert daarbij een verfijnde stijl en humor. Hij won verschillende literaire prijzen in Japan.*
Het korte verhaal Shōfu no heya *('De kamer van de prostituée') verscheen in 1958 en is hier voor het eerst vanuit het Japans in het Nederlands vertaald.*

zou komen dan de voordeur. Daar moest dus iets op bedacht worden.

Ik had allerlei informatie over mevrouw verzameld. Ik had me een zeker beeld van haar gevormd en op grond daarvan had ik besloten haar in studentenuniform te bezoeken. Want het was het uniform van een universiteit met een uitstekende reputatie. Ook was ik erachter gekomen dat mevrouw uitermate geïnteresseerd was in fysionomie en, wanneer het gesprek daarover kwam te gaan, onmiddellijk losbarstte.

Omdat er nog andere dingen te doen waren die dag was het avond eer ik voor de deur van de ministerswoning stond. Het ontmoeten van onbekenden was niet mijn sterkste punt. De solide voordeur was stevig gesloten. Ik sprak mijzelf moed in, stak mijn vinger uit en belde aan. Ergens ver vanuit het grote huis klonk zwak het geluid van de bel.

‘Ik zou graag met mevrouw willen spreken.’

Ik gaf mijn kaartje aan de dienstbode die de deur geopend had. De dienstbode verdween en in haar plaats verscheen mevrouw met mijn kaartje in haar hand.

‘Zou ik u misschien een paar dingen mogen vragen?’ zei ik, met de uitspraak en de houding van een student. Mevrouw bekeek me van top tot teen, zag het embleem op mijn kraag en op mijn knopen en opende vervolgens de deur die naar de ontvangstkamer leidde.

‘Bent u vooral geïnteresseerd in de fysionomie van de Tôkyûschool?’

Ik stuurde het gesprek meteen naar de fysionomie. Tijdens de oorlog had ik me enige tijd beziggehouden met de studie van de Tôkyû-stroming in de fysionomie. In die tijd was ik tot de conclusie gekomen dat ik andermans woorden volstrekt niet kon vertrouwen en lette ik op de gelaatsuitdrukking van de spreker op het moment dat het woord op de punt van zijn tong lag. Eigenlijk is het juister om te zeggen dat ik fysionomie had geleerd om mijn omgeving het signaal te geven dat ik taal niet vertrouwde.

Om bovenstaande redenen waren de vragen die ik aan de ministersvrouw stelde meteen raak. Mevrouw werd hoe langer hoe enthousiaster. Ze begon lange verhalen te vertellen waar ik nauwelijks meer een woord tussen kon krijgen. Op de lippen van mevrouw verzamelden zich witte belletjes speeksel; het gesprek kwam op vroeger.

‘In die tijd kon de priester Takuan met één blik op het gezicht van de ander...’ zei ze, terwijl ze me gesticulerend aankeek. Plotseling zweeg ze, pakte mijn kaartje op van tafel en begon het aandachtig te bestuderen. Op het kaartje stond niet vermeld dat ik journalist was, maar in de linkerhoek stond mijn bedrijf met het adres. Meteen barstte mevrouw woedend los:

‘Een journalist! Ze zei dat er een student aangebeld had en daarom heb ik je te woord gestaan, over fysionomie en zo. Wat moet je eigenlijk van me? Ik háát journalisten. Dat staat altijd in andermans huis te koekeloeren en schrijft zelfs op wat je zat te eten. Uit mijn ogen! Eruit!’

Mevrouw stond op, kwam naar mijn stoel toe en keek alsof ze me eruit ging gooien. Ik liet de hoop varen nog meer van haar te weten te komen en stond op. Terwijl ik in de hal mijn schoenen aantrok, bleef ze me nog opjagen.

‘Hup, mijn huis uit!’

Meteen nadat ik de voordeur geopend had en naar buiten was gestapt, ging het buitenlicht uit. De klik van het lichtknopje was duidelijk hoorbaar.

‘Dat is niet de eerste keer,’ mompelde ik en probeerde te glimlachen. Door middel van het vergelijken van onze standpunten en argumenten probeerde ik mijn geestelijk evenwicht te herwinnen. Toch kon ik een gevoel van vernedering niet van me afschudden.

Ik liep in de richting van het centrum en dronk wat saké in een kraampje voor het station. Al gauw leek ik mijn evenwicht te hebben hervonden. Vanuit het kraampje leidden mijn benen me vanzelf naar de buurt waar de bordelen waren.

Ik had het beeld voor ogen van Akiko die voor het bordeel stond. Ze wachtte daar tot een van de vele mannen die langs liepen het oog op haar liet vallen. Naar die Akiko richtte ik nu direct mijn pas.

Ik knikte Akiko toe, ging het bordeel binnen en volgde haar naar haar kamer. De woorden die ze mompelde toen wij in die kamer tegenover elkaar zaten, kwamen volslagen onverwacht.

‘Je ziet er uit als een geslagen hond.’

‘Wie? Ik?’

‘Ja jij.’

‘Dat is ook niet aardig, zeg!’

‘Zo gaat het altijd.’

‘Wat bedoel je, altijd?’

‘Nou, altijd als je hier binnenkomt. Tegen de tijd dat je weggaat, lijk je weer een beetje op een mens. Maar tot dat ogenblik behandel je me ruw. Kom je soms alleen hier als er iets vervelends gebeurd is?’

Ik zei niets en dacht na. Ik dacht dat ik elk spoor van die vervelende ervaring bij me uitgewist had. Ik had gemeend het beeld te kunnen onderdrukken van de geslagen man, voor troost aankloppend in een plaats vol vrouwen die door het leven waren beschadigd. Mij had eerder het beeld voor ogen gestaan van de beschonkene die door zijn aandriften geleid in deze rosse buurt terechtgekomen was. Maar door Akiko's woorden was dat beeld in duigen gevallen. Voor me zag ik mijzelf zoals Akiko me zag. Met gebogen rug en slepende tred was ik voor het bordeel op Akiko toe komen lopen. Als een geslagen hond was ik haar kamer binnengegaan en nu viel ik ruw aan op haar lichaam.

Ik had volstrekt niet de intentie om Akiko's lichaam met geweld te lijf te gaan. Maar toen Akiko me erop wees, realiseerde ik me dat ze gelijk had. Misschien had ik Akiko's lichaam behandeld alsof ik wilde bewijzen dat ik zelf leefde. Of had ik mijn onderdrukte woede de vrije loop gegeven op Akiko's lichaam.

Die dag benaderde mijn lichaam dat van Akiko op tedere wijze. Ik had me voorgenomen me niet te generen als wij tegen elkaar aan zouden liggen en lichaamswarmte zouden uitwisselen als twee gewonde dieren die eikaars wonden likken. Akiko kwam ook mij teder tegemoet. Ik sprak geen woord, maar had vele diepgaande gesprekken met haar lichaam. Haar lichaam sprak allerlei woorden tot dat van mij die ik vroeger, toen ik haar ruw behandelde, niet verstaan had.

Vanaf die dag was het me voortdurend eenzaam te moede als Akiko niet bij me was en ervoer ik haar afwezigheid als ondraaglijk. De verschillende delen van haar lichaam spraken me met verschillende uitdrukkingen toe. De uitdrukking van de gleuf die tussen haar borsten allerlei lijnen beschreef, de uitdrukking van de ondiepe holte die zich onder haar sleutelbeen vormde wanneer ze haar nek omdraaide, kwamen me voor ogen. Op zulke momenten stond ik op en richtte mijn schreden naar de buurt waar de bordelen waren.

Eenmaal in die buurt aangekomen, voelde ik steeds een zekere vertrouwdheid met de vrouwen die voor de smakeloze, opzichtig

geschilderde deuren van de huizen stonden. Als ik me naar Akiko's kamer spoedde, moeten in mijn houding zowel schuldgevoel als schaamte ontbroken hebben. Ik ging oprecht op in deze wijk. De vrouwen voelden op hun beurt een zekere verbondenheid met mij. Een man die direct afging op de kamer van steeds dezelfde prostituée scheen bij hen een gevoel van vriendschap op te wekken.

Er waren vrouwen bij die me aanspraken: ‘Wat dacht je ervan eens een slippertje te maken?’

Wanneer ik in de buurt rondliep, hoorde ik vele stemmen door elkaar.

‘Ga maar een blokje om en kom zo dadelijk terug.’

Toen ik dat hoorde, kon ik een grimlach niet onderdrukken. Ik dacht aan het gebeuren van die middag. Op die dag had ik met een bepaald doel een bezoek gebracht aan de heer X. De dienstbode die de deur geopend had, leek met haar lichaam de deuropening te versperren en zei: ‘Mijnheer is nog aan het rusten. Loop maar een blokje om en probeer het straks nog eens.’

Zulke onprettige gevoelens moeten op de momenten dat ik de buurt inliep, van me afgegleden zijn. Niet als een geslagen hond, maar als mens betrad ik Akiko's kamer. Ik had een veilig heenkomen gevonden en had daar vrede mee. Dankzij mijn verblijf in Akiko's kamer kreeg ik de gelegenheid om mijn geestelijk evenwicht te hervinden. Maar dat bleef niet lang zo.

Het bestaan van Akiko zelf begon mijn geestelijk evenwicht te verstoren.

Toen ik op zekere dag het bordeel bezocht waar Akiko verbleef, keek ze me met een raadselachtige glimlach aan en zei: ‘Wat vervelend! Ik dacht dat je vandaag wel niet zou komen.’

Ik had haar de dag daarvoor al in haar kamer bezocht.

‘Ben je soms bezet?’

‘Nee, dat is het niet.’

Ik begreep niet wat er voor haar zo vervelend was. Toen ik aandrong, antwoordde ze niet, al bleef ze glimlachen.

Maar toen ik haar lichaam aanraakte, bemerkte ik dat het doodop was en geen enkel woord met me communiceerde.

Akiko's ogen plachten er altijd uit te zien alsof ze door een lichtroze waas omgeven waren, maar vandaag lagen ze in hun kassen als glazen knikkers.

‘Als ik geweten had dat je zou komen, had ik ervoor gezorgd nu niet zo moe te zijn.’

Toen begreep ik het.

‘Is die Kuroda weer geweest?’

Akiko had me verteld dat Kuroda, een man van middelbare leeftijd, een vertrouwde klant was die voor Akiko niet op een cent meer of minder keek. Akiko weifelde even en zei toen: ‘Nee. Het was iemand die ik niet kende en die hier voor het eerst was.’

‘Een onbekende...’

Geheel onverwacht bekroop me een gevoel van woede. Ik had tot dan toe gedacht dat omgang met een vrouw die voor geld te koop was, een vrouw van wie het bekend was dat ik haar met meer mannen moest delen, mij emotioneel niet kon raken. Ik wist wat een bittere ervaring het was om van een vrouw te houden. Als ook in deze omstandigheden die bittere gevoelens zouden ontstaan, was het duidelijk dat ik dit niet vol zou houden. Ik had dom genoeg gedacht dat ik tijdens mijn bezoeken aan Akiko's kamer gevrijwaard van emoties een verstandhouding met haar kon hebben.

Mijn gevoel van woede hield direct verband met jaloezie.

Toen ik nog studeerde, was ik eens verliefd op een meisje dat al een verloofde had. Op een dag bracht ik een bezoek aan haar huis en zag in de hal een paar bruinieren schoenen neergegooid. De man die die schoenen had uitgetrokken en het huis was binnengegaan, moest vlak voor mij gearriveerd zijn. De schoenen waren nog niet rechtgezet en wezen met de neuzen in de richting waarin men het huis binnenstapte. Ze waren achtergelaten op een achteloze manier die vertrouwdheid met het huis liet blijken. Ik had de verloofde van het meisje nog nooit gezien, maar begreep dat het lichaam dat tot voor kort door deze bruine schoenen gedragen was, dat van haar verloofde moest zijn. De manier waarop de schoenen neergegooid waren, maakte overduidelijk dat de mate van vertrouwdheid tussen hem en de familie van het meisje vele malen groter was dan die van mij. Op dat moment voelde ik tegenover de schoenen een hevige jaloezie.

Akiko was echter een prostituée en daarom moest het gevoel van jaloezie dat me overviel ergens anders vandaan komen.

Ik schudde Akiko's bewegingloze schouders heen en weer. ‘Wat voor soort kerel is het? Een grote vent? Iets als een matroos misschien? Of misschien een worstelaarstype?

‘Een heel gewoon iemand.’

‘Ben je meer vermoeid dan bij mij?’

Akiko liet als vanouds haar ondoorgrondelijke glimlach zien en zweeg.

Ik verliet Akiko's kamer. Op straat liepen zoals altijd veel mensen. Op de hoek van een van de vele kruisingen in deze buurt bleef ik staan en keek naar de wijk voor me.

De vele lichamen die zich op straat voortbewogen, behoorden uitsluitend toe aan mannen. De lichamen voor de zich rechthoekig aftekenende, donkere deuropeningen in de huizen aan beide zijden van de weg behoorden toe aan vrouwen. Deze voor de wijk vanzelfsprekende situatie trof me als iets onaangenaams. Een lichaam bleef voor één van deze naar eigen goeddunken rondhangende lichamen stilstaan: dat lichaam ging vervolgens het lichaam vóór dat stil was blijven staan, naar een afgesloten kamertje. En onder dat binnengelaten lichaam spreidde het lichaam dan zonder meer haar benen.

In de wereld buiten deze buurt gaat er een hele geschiedenis aan vooraf voordat twee lichamen die elkaar voor het eerst ontmoeten die staat bereiken. Die geschiedenis zelf gaat vergezeld van allerlei gebeurtenissen. Alle gevoelens van jaloezie die ik tot dan toe had ondervonden, hadden te maken met kleine facetten van die geschiedenis. Maar nu, terwijl ik vanaf de hoek van de straat de wijk die voor me lag aanschouwde, werd ik overvallen door een gevoel van jaloezie dat zich uitte op een mij tot dan toe onbekende manier.

Ik werd overvallen door een fantastisch visioen: het lichaam van de onbekende die Akiko zo uitgeput had, spreidde haar lichaam uiteen en drong naar binnen. Nieuw vlees werd uiteengespleten. Ik kende mijn eigen lichaam en er waren niet veel gedeelten van Akiko's lichaam meer waarmee ik niet vertrouwd was. Maar misschien was er nog een heel klein plekje overgebleven. Dat kleine, donkere gedeelte begon zich voor mijn ogen en in mijn geest eindeloos uit te breiden. Ik voelde een heftige jaloezie tegenover dat donkere, vochtige gedeelte.

Vanaf die dag kwam het in Akiko's kamer dikwijls voor dat ik besefte plotseling ruw met haar lichaam om te springen. Akiko's kamer had opgehouden een veilige plaats te zijn. Wanneer ik me realiseerde dat ze onder mijn lichaam uitgeput was, drukte ik mijn lippen soms op die plaatsen van haar lichaam die naar sperma roken, alsof ik er zeker van wilde zijn dat ikzelf en niemand anders haar in die toestand had gebracht.

Maar mijn houding op het moment waarop ik de buurt van

Akiko binnentrad, was er als altijd een vol zelfvertrouwen. En de prostituées waren vriendelijk.

De zomer was voorbij en de herfst liep ten einde. Op de avond van het Ichi-no-Tori-feest was ik in de kamer van Akiko. Plotseling zei Akiko: ‘Ik denk erover om ermee te stoppen.’

‘Waarmee?’

‘Met deze business.’

‘Wat denk je dan te gaan doen als je ermee ophoudt?’

‘Ik ga werken op een kantoor. Mijnheer Kuroda zegt dat hij dat wel voor me kan regelen.’

‘Met andere woorden: je wordt Kuroda's maîtresse.’

‘Als je het zo zegt: ja. Mijnheer Kuroda wil me uit deze buurt weg hebben.’

Ik vroeg haar iets heel anders: ‘Is het die Kuroda die jou zo uitput?’

‘Mijnheer Kuroda is een hele aardige man. Een vriendelijke en attente man. Hij heeft het altijd goed met me voor.’

Akiko kwam van een middelbare school in een grote stad in de Kansai. Ze kon mooi schrijven en een westerse typemachine bedienen. Maar ik vroeg me af of ze in staat zou zijn elke dag netjes bij een handelsfirma te werken. Waar dat ‘maar’ vandaan kwam, wist ik ook niet. In ieder geval bleef bij mij een zorgelijk voorgevoel hangen. Zonder verder iets te zeggen begon ik na te denken. Op dat moment hoorde ik Akiko zeggen: ‘Vandaag is het Tori-feest. Ga je samen met mij een harkje kopen?’

‘Wacht eens even. Zo'n Tori-harkje is toch een amulet voor succes in zaken? Vind je het niet raar om zoiets te kopen net op het moment dat je hier weg probeert te komen?’

‘Ja maar, ik weet toch ook niet wat er gaat gebeuren? Ze zeggen dat je steeds een groter Tori-harkje moet kopen dan het vorige jaar.’

Ik zag al een enorme hark voor me met het felgekleurde masker van Okame en een geldkist, voorzien van allerlei versierselen. En ik zag mijzelf, met over mijn schouder een hark die groot genoeg was om gevallen bladeren mee bijeen te harken, me een wegbanend tussen de lichamen in de menigte, terwijl ik naast Akiko liep. Dat beeld deed me onwillekeurig rillen.

Ik vroeg me af hoe groot de hark wel was die Akiko vorig jaar gekocht had. En waar hij in de kamer was. Ik keek rond.

‘Waar is de hark van vorig jaar?’

‘Daar.’

Ze wees op een balk achter me. Daarachter stak het handvat van een onooglijk harkje, niet groter dan de palm van mijn hand, zonder enige versiering.

‘Da's wel een heel erg kleintje. Hoe lang ben je hier eigenlijk al?’

‘Drie jaar. Vorig jaar heb ik voor het eerst een harkje gekocht.’

We verlieten de kamer, Akiko en ik. Voor een van de bordelen aan de rand van de rosse buurt stond een jonge man op sandalen, die er uitzag als een nietsnut, te praten met een jonge vrouw. Zij droeg kleding die de contouren van haar lichaam maar al te goed deed uitkomen. Zowel haar naakte schouders als de lijnen van haar enkels, die boven haar zwarte naaldhakken zichtbaar waren: alle onderdelen van haar lichaam straalden seks uit. Om de amant van zo'n soort vrouw te worden, dient een man eigenlijk in één enorme penis te veranderen, bedacht ik, terwijl ik naar haar stond te kijken. Het leek me dat de snelheid waarmee het lichaam van zo'n vrouw in deze buurt zou verouderen uitermate klein moest zijn. Juist in een buurt als deze had ze de mogelijkheid om al haar jeugdige kwaliteiten volledig tot ontplooiing te brengen.

Ik keek naar Akiko naast me. Sinds ik haar had leren kennen, was er al een jaar verstreken. Ik vond dat ze er aantrekkelijk uitzag en dat ze er in dit jaar zeker niet op achteruit was gegaan. Maar ik was me tevens bewust van het feit dat ik me niet in een positie bevond om objectief te oordelen over veranderingen die zich in Akiko voltrokken hadden. Ik wierp van opzij nog een blik op haar. Haar huid gaf de indruk dat hij gemakkelijk besmeurd kon raken door de onreinheid van deze buurt. Misschien had zich onderhuids zelfs al een laagje vuil opgehoopt. Op dezelfde wijze stond ook het hart van Akiko mij voor ogen. En ik dacht aan de borsten van Akiko die hun veerkrachtigheid verloren hadden.

Het gewoel van de Tori-markt kwam steeds dichterbij. Ik stond stil en zei: ‘Zou het niet beter zijn om dit jaar maar geen harkje te kopen? Het lijkt verstandig om nog eens goed over dat aanbod van die Kuroda na te denken.’

‘Natuurlijk doe ik dat. Maar ik ben er op een of andere manier niet gerust op,’ zei Akiko, terwijl ze haar pas vertraagde.

Akiko verdween uit de wijk.

Ik ontving een brief met het telefoonnummer van de handels-

firma van Akiko. Toch duurde het lang voordat ik ertoe kwam om haar te bellen. Wanneer ik me haar voorstelde in het kantoor van een handelsfirma werd ik overvallen door ongerustheid. Ik had er moeite mee mij het lichaam van Akiko voor ogen te halen in een ruimte waarin elke beweging van de lichamen direct verband hield met het afhandelen van kantooraangelegenheden. Ik kon me voorstellen hoe het lichaam van Akiko, zolang het zich niet in liggende positie bevond, nog wel iets van goede manieren had behouden en dat ze zich qua uiterlijk nauwelijks van buitenstaanders zou onderscheiden. Maar zou ze in dat kantoor niet plotseling, met een klein gebaar, iets op kunnen roepen dat totaal niet in de atmosfeer van die ruimte hoorde? Ik zag de oogopslag en het gefluister van de mensen rondom Akiko al voor me. Ik was bang dat de stemming zich tegen haar zou keren als ik zou bellen, de telefoon daar zou rinkelen en Akiko de hoorn tegen haar oor zou leggen. Dat zou zowel voor Akiko als voor mij vervelend zijn.

Dus belde ik Akiko niet en bleef als vanouds de buurt bezoeken waar ze nu niet meer was. Ik bezocht de kamers van de verschillende meisjes met wie ik bekend was geraakt. Ik bezocht hetzelfde meisje nooit vaker dan één- of tweemaal. Maar alle meisjes behandelden me vriendelijk. Toentertijd begreep ik nog niet waarom.

Het was voor mij een onaangename ervaring als ik een van de prostituées in een andere dan deze rosse buurt zag lopen. Er was een heel mooie vrouw in de rosse buurt die, staande in de door rood en blauw neonlicht gekleurde straat, welhaast met verachting naar de passerende mannen placht te kijken. Met haar borsten trots vooruit en blakend van zelfvertrouwen stond ze altijd voor het bordeel.

Op een zomerdag zag ik haar 's middags in een andere buurt. Dat gebeurde toen ik een straat in een van de buitenwijken afdaalde. De straat was geasfalteerd, weerkaatste het zonlicht en glinsterde wit en stoffig. Langs deze weg klom een vrouw met lusteloze tred omhoog, de rug gebogen. Over de borst van deze in westerse kleren gehulde vrouw was een band van zwart mousseline gekruist, waarmee op haar rug een baby was vastgebonden die er uitzag alsof hij elk ogenblik op de grond zou kunnen glijden. Ik liep langs haar heen. Op het gelaat van de vrouw hadden zich zweetdruppels gevormd. Ik meen me te herinneren dat ik haar kon horen hijgen. Ze sloeg haar ogen op en zag me. Haar oogwit was gelig en haar gezicht vertoonde rimpels als van een oud vrouwtje. Haar blik was

een moment op me gericht: er viel geen leven in die ogen te bespeuren en het scheen alsof ze me niet gezien had.

Op een dag werd ik op de zaak gebeld door Akiko, die zei dat ze me die zondag wilde ontmoeten.

Toen de stem van Akiko, die ik minstens een half jaar niet gehoord had, dit zei, begreep ik meteen dat haar kantoorbestaan tegen zijn einde begon te lopen. Ik voelde dat haar wezen zich aan de atmosfeer van het kantoor had ontrukt en dat die ruimte voor haar te klein was geworden. Toch geloofde ik niet dat Akiko me gebeld had voor een ontmoeting om daarover te praten.

Nadat ik haar die zondag omstreeks het middaguur had ontmoet en met haar was gaan lunchen in een restaurantje in de buurt, stelde ik haar voor om samen naar een hotel te gaan. Ze aarzelde even en knikte toen instemmend.

‘Gaat het goed met mijnheer Kuroda?’ vroeg ik.

Voor het restaurant vleide Akiko zich tegen me aan en zei: ‘Het is de eerste keer dat ik het met iemand anders doe sinds ik daar weggegaan ben.’ Het klonk alsof ze eigenlijk spijt had van onze ontmoeting. Maar eenmaal in het hotel op onze kamer aangekomen, kostte het me moeite om aan de vurigheid van Akiko's lichaam tegemoet te komen.

Zo midden op de dag was het hotel uitgestorven. In de gang die zich direct onder onze kamer bevond, konden we onophoudelijk het kamermeisje horen, dat wild tekeer ging met een stofdoek. Hoewel ik me niet bewoog, bleef het goedkope houten bed piepen.

Eindelijk was Akiko tot rust gekomen en lag ze stil, aan het eind van haar krachten, naast me. Toen ze zich bewust werd van mijn blik, die over haar gezicht gleed, verscheen daar een uitdrukking van onzekerheid.

‘Denk je dat je op het kantoor blijft werken?’ vroeg ik voorzichtig. Akiko glimlache vaag, maar zei niets. Op dat moment wist ik zeker dat Akiko niet lang daarna terug zou gaan naar de vroegere rosse buurt: naar de buurt waar ik als vanouds rondhing.

Op een avond, zo'n twee weken later, liep ik Akiko tegen het lijf: ze stond voor de deur van een ander bordeel dan vroeger. Als vanouds knikte ik haar toe en gingen we het huis binnen.

‘Wanneer ben je teruggekomen?’ vroeg ik, toen we in haar kamer waren.

‘Gisteren.’ Ze sloeg haar armen om me heen en zei: ‘Als ik je gisteren was tegengekomen...’ Ze glimlachte vaag, scheen vervol-

gens naar de juiste woorden te zoeken: ‘Als je gisteren hier was geweest, had ik je met huid en haar opgegeten.’

Dit diende meteen om duidelijk te maken dat Akiko's lichaam vandaag niet in die stemming was. En om te laten zien dat er gisteren een ander was geweest die wel met huid en haar door haar opgegeten was. Waarschijnlijk een onbekende die volstrekt toevallig langs was gelopen. Maar zelfs toen ik me dat probeerde voor te stellen, voelde ik tegenover die volslagen onbekende geen scherp gevoel van jaloezie meer zoals vroeger.

Ik keek zwijgend naar haar gezicht. Tussen Akiko, wier lichaam door het leven in deze buurt een verandering had ondergaan en die na eenmaal gevlucht te zijn, toch weer teruggekomen was, en mijzelf, de man die zelfs na haar vertrek niet kon ophouden met het rondhangen in deze buurt, werd op dat moment, geloof ik, een blik uitgewisseld die leek op die van handlangers in het kwaad.

In het daaropvolgende jaar bleef ik als een losbandige in de buurt rondhangen. Als ik mijn ogen sloot, kon ik achter op mijn oogleden zonder moeite een nauwkeurige kaart van de wijk projecteren. Zelfs het kleinste steegje, zelfs de vuilnisbakken langs de straat werden niet over het hoofd gezien. Het boeide me om me op vijfentwintigjarige leeftijd zo als een libertijn te gedragen. Er was zelfs sprake van een zekere passie. Mijn houding moet in die tijd zowel iets verdorvens als iets onschuldigs hebben gehad.

Af en toe kwam ik terug in Akiko's kamer. Ik kende nu zelfs de kleinste uithoeken van haar lichaam: dat gaf me allang geen nieuwe prikkels meer. Maar als ik, te beschonken, niet in staat was gebleken in een ander bordeel nog iets te presteren, kon ik in Akiko's kamer over die impotentie heenkomen. Het was er voor mij weer een veilige plaats geworden. Akiko was lief voor me en vergaf me alles. Als het geld op was, kon ik in haar kamer blijven slapen, waarna ik haar verliet met achterlating van mijn regenjas of mijn horloge. Het kwam zelfs een keer voor dat al mijn kleinere bezittingen naar haar kamer waren verhuisd. De volgende ochtend stopte ze me zelfs nog geld toe voor het ontbijt.

Akiko was lief en vergaf me alles. Op zekere dag begreep ik echter dat dit ten dele kwam doordat haar interesse voor mij was afgenomen. Op die dag kondigde ze aan: ‘Ik ben verliefd op iemand geworden.’

‘Oh?’

‘Een jonge jongen. Een stuk jonger dan jij.’

‘En mijnheer Kuroda dan?’

‘Mijnheer Kuroda is een vriendelijke en attente man. Hij heeft het altijd goed met me voor. Hij probeert weer om me hier weg te krijgen. Omdat het de vorige keer in dat kantoor niet gelukt is, probeert hij nu een baan voor me te vinden in een bar. Hij heeft ook een appartement voor me gehuurd.’

‘Dus je gaat hier weg?’

‘Eigenlijk wel. Kom ook eens langs in die bar, wil je? Ik bel wel op om te laten weten waar het is.’

Er was precies een jaar verstreken sinds Akiko in deze buurt teruggekomen was. En nu zou ze weer uit deze buurt verdwijnen.

Na een tijdje belde ze om me te vertellen waar de bar was. Het verbaasde me dat hij in een achterafstraatje midden in het uitgaanscentrum lag.

Ik besloot de bar eens te gaan bezoeken en vond hem achterin een doodlopende steeg. Akiko, die verveeld in haar eentje zat, kwam met een opgeluchte blik naar me toe zodra ze me zag.

Leunend tegen de bar dronk ik een glas. Akiko zat naast me. Ik bracht het glas zwijgend naar mijn mond. Ook Akiko zei niets. De andere klanten en hostesses waren druk verwikkeld in het soort gesprekken waarvan het niet uitmaakt of de omgeving ze hoort, en in het uitwisselen van dronken spitsvondigheden. Tussen ons werd echter geen woord gewisseld. Ik denk dat de gesprekken die Akiko vroeger met haar klanten voerde heel anders waren dan de conversatie die ze hier had. Sinds ze in deze bar was komen werken, had Akiko waarschijnlijk weinig anders gedaan dan met een vage glimlach naast de klanten zitten.

‘Hoe gaat het?’ vroeg ik.

‘Ik weet niet, het werk valt niet mee.’

Ik zweeg.

‘Mijnheer Kuroda is boos op me, omdat ik altijd en overal wat te klagen heb. Hij zegt dat er een school is waar je mannequin kan worden en dat ik het daar eens moet proberen.’

Deze woorden streken als een koude windvlaag over mijn hart. Op het moment dat ik ze hoorde, zag ik haar opeens weer in haar ware gedaante. Als het de Akiko was geweest van een paar jaar geleden, vóór ze in deze buurt terechtkwam, dan waren haar woorden misschien op hun plaats. Maar voor déze Akiko konden de woorden als niets anders dan wreed aangemerkt worden. Zou zij zich van die wreedheid bewust zijn? Waarschijnlijk niet. Ik werd

overvallen door een somber en pijnlijk gevoel. En tegelijkertijd door een zwart soort teleurstelling.

Het leek mij alsof het vuil van de buurt dat zich had opgehoopt en door Akiko's huid had geschemerd, nu door haar huid naar buiten was gekomen en haar in deze bar omhulde met het waas van anders zijn.

Zou Kuroda, toen hij die woorden tegen Akiko had gezegd, zich bewust zijn geweest van hun wreedheid?

Wat voelde deze man, die al eens gefaald had in zijn pogen om Akiko uit de wijk weg te krijgen en nu op het punt stond opnieuw te falen, voor haar? Was hij zo blind verliefd dat de woorden naar zijn idee nog op de huidige Akiko van toepassing konden zijn?

Toen ik de bar aan het eind van de doodlopende steeg een tijd later weer bezocht, was Akiko daar al niet meer. Ik had er niet aan gedacht haar te vragen naar het adres van haar appartement en ze belde me ook niet op. Ze was voor mij onvindbaar geworden.

Net als vroeger liep ik rond in de wijk waaruit Akiko voor de tweede keer verdwenen was.

Drie jaren waren verstreken sinds ik haar kamer voor het eerst had bezocht. Het aantal nieuwe gezichten van de meisjes voor het bordeel was toegenomen en de meisjes die ik van gezicht kende, begonnen geleidelijk te verdwijnen. Daarnaast was ook mijn houding, als ik door de wijk liep, sterk veranderd.

In het begin was ik hier aan komen lopen als een geslagen hond. Ik drukte mijn lichaam tegen dat van de prostituées en likte mijn wonden. In die tijd bestond er geen kloof tussen mij en deze buurt. Voor mij waren de prostituées arme maar lieve wezens die mij troostten. In de daaropvolgende periode liep ik als een libertijn rond. Om die houding te kunnen aannemen bracht ik alle cellen van mijn lichaam in het geweer en bekeek ik tijdens mijn wandelingen elk meisje dat voor een bordeel stond met een aandachtige blik die men zelfs gepassioneerd had kunnen noemen.

Nu was mijn houding heel anders geworden. Het gevoel van pijn en teleurstelling dat ik tegenover Akiko had ervaren, die keer in de bar in dat steegje, had zich nu genesteld achter de ogen waarmee ik de buurt bekeek. De pijn die ik bij Akiko ervaren had, was niet het soort pijn waar ik mijn lichaam tegenaan wilde drukken. Vanaf een iets hoger gelegen, veilige positie bekeek ik deze pijn alleen maar afstandelijk. Daarom had zich een kloof gevormd

tussen mij en deze buurt en had de buurt in mijn ogen aan kleur ingeboet.

Mijn veranderde gevoelens voor Akiko betekenden vanzelf ook een verandering in mijn gevoelens voor de wijk. Ik kon me niet voorstellen dat gevoelens voor een bepaalde vrouw altijd in dezelfde vorm en dezelfde mate zouden voortduren. Daarom kon je zeggen dat deze verandering onvermijdelijk teweeggebracht was door het verstrijken van de tijd. Waarbij ook de veranderingen in mijn eigen leeftijd van invloed zullen zijn geweest. Het blad waarvoor ik werkte, deed het steeds beter. Daardoor werden de personen waarmee ik als verslaggever te maken kreeg, ook vriendelijker en nam het aantal vernederende ervaringen af. Ik was niet in staat om dat met een glimlach af te doen als iets dat gewoon goed uitkwam. De kloof die zich had gevormd tussen de rosse buurt en mij was hier waarschijnlijk een gevolg van.

Ik bleef uit gewoonte rondlopen in de wijk die voor mijn ogen dagelijks minder aantrekkelijk werd. Ik maakte mijn rondes in de waarschijnlijk ongegronde hoop dat er tussen de vele meisjes die er stonden, misschien onverwachts nog een lichaam te vinden was dat me kon plezieren.

Nadat mijn denken zich op deze manier gewijzigd had, begonnen de meisjes me koel te bejegenen. Niet omdat ze wisten dat ik anders was geworden. Maar met een houding als de mijne geconfronteerd, spreidden zelfs meisjes die ik voor het eerst bezocht de voor prostituées typerende antipathie en koelheid ten toon. Die afstandelijkheid was iets dat ik tevoren bijna nooit had ondervonden. Ik kreeg nu vaak de bitterheid te proeven van het leven in de rosse buurt.

Had ik het enthousiasme kunnen opbrengen om te zoeken naar een lichaam dat me troost kon geven, dan zou het aantal confrontaties met de antipathie en koelheid van de prostituées veel kleiner zijn geweest, denk ik nu. Maar ik liep rond in de buurt zonder enige verwachting dat zoiets zou gebeuren.

Achter de meisjes aan ging ik hun kamers binnen. Op dat moment begon dan de lust naar het meisje weg te ebben. Ik dacht aan Akiko. Toen Akiko nog in de wijk was, had ik die lust weten te behouden, dacht ik dan. En op dat moment verloor mijn lichaam al zijn kracht.

Op een avond liep ik in tamelijk beschonken staat door de wijk. Ik

benaderde een meisje en trad haar kamer binnen. Toen ik in de deuropening stond, realiseerde ik me dat ik al eens eerder in die kamer was geweest. En tevens dat mijn lichaam het toen tot het einde had laten afweten. Ik bleef in de deuropening staan en mompelde:

‘Misschien wordt het vanavond wel weer niks.’

Toen ze dat hoorde, keek ze me aan. Herinnerde ze zich mij. Eigenlijk had ze een vriendelijk gezicht. Maar dat gezicht vertrok ineens en ze zei met schelle stem:

‘O ja? Wat moet je hier dan? Ga maar gauw terug naar huis.’

Ze trok me de kamer uit, naar buiten. Met grote kracht duwde ze me tot boven aan de trap en gaf me toen nog een zet. Half struikelend kwam ik met donderend geraas de trap af. Terwijl ik probeerde mijn schoenen aan te trekken en naar buiten te vluchten, werd rne een handvol zout achterna gegooid. De kristallen vormden witte eilandjes op mijn haar en schouders.

Toen ik langs het bordeel liep waar Akiko vroeger was, zei de ene vrouw die nog voor de deur stond en die ik van vroeger kende:

‘Weet je dat Akiko weer terug is?’

‘Waar?’

Ze gaf me de naam van een bordeel dat met het oude bordeel verbonden was.

‘Ze is daar de madam geworden.’

Dit betekende dat ze er de rol van manager speelde.

‘Ze is daar de madam geworden.’

Binnensmonds de woorden van de vrouw herhalend, liep ik naar het huis toe. Ik liep de steeg in die langs het bordeel leidde, naar de achterkant van het huis. Door een raam met spijlen naar binnen kijkend, zag ik Akiko zitten, gebogen over een telraam. Ze droeg een bril met dieprood montuur.

Ik tikte op het glas. Akiko keek op en zag me. Ze nam haar bril af, glimlachte en kwam de achterdeur opendoen.

‘Ik ben weer terug,’ zei Akiko met dezelfde glimlach.

‘Wat is er gebeurd met je vriendje?’ vroeg ik, informerend naar de jonge man op wie Akiko, naar ze zei, verliefd was geworden.

‘We hebben het uitgemaakt. Het was alleen maar ellende. Ik ben niet jong meer en kan op deze leeftijd niet meer voor een bordeel gaan staan.’ Akiko keek weer de kamer rond waar het telraam stond. Ik zweeg. Ik was niet in staat iets toepasselijks te zeggen.

‘Hij zegt dat het beter voor me zou zijn als ik een tabakszaak

had in plaats van dit hier,' zei Akiko plotseling.

'Wie?'

'Mijnheer Kuroda.'

'Mijnheer Kuroda? Weet hij eigenlijk wel van die jonge kerel?'

'Dat weet hij. Het is uitgelekt.'

'Waarom laat je hem geen tabakszaak voor je regelen?'

'Da's waar. Maar als ik hier wegga, moet ik eerst wat aan mijn lichaam doen. Mijn baarmoeder is omhoog gekomen en zit scheef.'

'Oh. Nou, pas dan maar goed op jezelf.'

Ik nam afscheid van Akiko en liep door de rosse buurt naar de wijk daarachter. Ik dacht na over mijnheer Kuroda. Hij had tegenover Akiko al die tijd dezelfde houding aangenomen. En ik? Deze wijk had mij niet meer nodig, en ook ik had deze wijk niet meer nodig. Met een gevoel van walging voor mijzelf liep ik verder en liet de buurt al gauw achter me.

Vertaalde poëzie

Orlando Furioso

Ludovico Ariosto

(Vertaling Ike Cialona)

Fragment van canto 34*

49

Astolfo spoedt zich uit de dalen henen
Om vliegend naar de hoogste top te gaan
Van het gebergte dat, naar mensen menen,
Zich in het zwerk verheft tot bij de maan.
Niets heeft hem ooit begeerlijker geschenen;
De aarde lijkt hem niet meer te bestaan.
Hij stijgt gestaag en kan de top bereiken,
Waar hij de hippogrief laat nederstrijken.

50

Topazen en robijnen en saffieren,
Goud, parels, chrysoliet en hyacint
Lijken de bloemen die de weiden sieren,
Als waren zij geschilderd door de wind;
En geen smaragden kunnen zegevieren
Over het gras dat daar het oog verblindt.
Ook prachtig zijn de bomen en de hagen
Die steeds hun bloesempracht en vruchten dragen.

51

Veel fraaigekleurde vogels kwinkeleren,
Blauw, wit, groen, rood en geel hun verenpracht.
De snelle beken en de stille meren
Zijn klaarder dan het fijnst kristal; en zacht
Doet een zwoel briesje daar de lucht vibreren,
Dat nimmer zwakker wordt of wint aan kracht.
Het doet alom de bladerdos bewegen
En gaat een al te grote hitte tegen.

[Poi monta il volatore, e in aria s'alza]

49

Poi monta il volatore, e in aria s'alza
per giunger di quel monte in su la cima,
che non lontan con la superna balza
dal cerchio de la luna esser si stima.
Tanto è il desir che di veder lo 'ncalza,
ch'al cielo aspira, e la terra non stima.
De l'aria più e più sempre guadagna,
tanto ch'al giogo va de la montagna.

* *In het vorige zomernummer verhaalde Ariosto u hoe Orlando waanzinnig is geworden. In dit nummer reist de Britse hertog Astolfo via het aardse paradijs naar de maan en hervindt daar Orlando's verstand. Wordt vervolgd, Deo volente, in het zomernummer van 1997.*

50

Zafir, rubini, oro, topazi e perle
e diamanti e crisoliti e iacinti
potnano i fiori assimigliar, che per le
liete piaggie v'avea l'aura dipinti:
sì verdi l'erbe, che possendo averle
qua giù, ne fôran gli smeraldi vinti;
né men belle degli arbori le frondi,
e di frutti e di fior sempre fecondi.

51

Cantan fra i rami gli augelletti vaghi
azzurri e bianchi e verdi e rossi e gialli.
Murmuranti ruscelli e cheti laghi
di limpidezza vincono i cristalli.
Una dolce aura che ti par che vaghi
a un modo sempre e dal suo stil non falli,
facea sì l'aria tremolar d'intorno,
che non potea noiar calor del giorno:

[Vervolg Nederlands]

52

Die zefier steelt van bloemen en van blaren
En vruchten vele geuren, fris en zoet,
En weet die tot een mengsel te vergaren
Dat alle zielen met verrukking voedt.
Een groot paleis rijst in die wonderbare
Omgeving en weerkaatst met zulk een gloed
Het stralend licht, met zulke schitteringen
Als ongekend is bij de stervelingen.

53

Als hij het slot van dichtbij kan bekijken,
Staat hij verbaasd: zo rood als puur karmijn,
Geheel uit edelsteen gehouwen, blijken
De muren, van granaat of van robijn.
O architect, o Daedalus' gelijke!
Kan er zo'n bouwwerk op de aarde zijn?
Laat niemand meer de zeven werken roemen
Die wij de Wonderen der wereld noemen.

54

Een grijsaard is hem tegemoet getreden,
Wanneer Astolfo voor de ingang staat,
Een mantel, rood als menie, rond de leden;
Daaronder een als melk zo wit gewaad.
Zijn haar is wit en wit stroomt naar beneden
Tot op zijn borst een baard; op zijn gelaat
Staat zulk een eerbiedwaardigheid te lezen
Dat hij een van de zaligen moet wezen.

55

De grijsaard sprak met blijdschap in zijn ogen
Nu tot Astolfo, die als eerbewijs
Was afgestapt: ‘Wees welkom in den hogen.
God riep je naar dit aardse paradijs.
Je weet niet wat je hiertoe heeft bewogen
En kent het verder doel niet van je reis.
Een hoger plan riep jou naar deze oorden
Vanuit je verre woonplaats in het Noorden.

[Vervolg Italiaans]

52

e quella ai fiori, ai pomi e alla verzura
gli odor diversi depredando giva,
e di tutti faceva una mistura

che di soavità l'alma notriva.
Surgea un palazzo in mezzo alla pianura,
ch'acceso esser parea di fiamma viva:
tanto splendore intorno e tanto lume
raggiava, fuor d'ogni mortal costume.

53

Come egli è presso al lummoso tetto
attonito riman di maraviglia;
che tutto d'una gemma è 'l muro schietto,
più che carbonchio lucida e vermiglia.
O stupenda opra, o dedalo architetto!
Qual fabrica tra noi le rassimiglia?
Taccia qualunque le mirabil sette
moli del mondo in tanta gloria mette.

54

Nel lucente vestibolo di quella
felice casa un vecchio al duca occorre,
che 'l manto ha rosso, e bianca la gonnella,
che l'un può al latte, e l'altro al minio opporre.
I crini ha bianchi, e bianca la mascella
di folta barba ch'al petto discorre;
ed è sì venerabile nel viso,
ch'un degli eletti par del paradiso.

55

Costui con lieta faccia al paladino,
che riverente era d'arcion asceso,
disse: ‘O baron, che per voler divino
sei nel terrestre paradiso asceso;
come che né la causa del camino,
né il fin del tuo desir da te sia inteso;
pur credi che non senza alto misterio
venuto sei da l'artico emisperio.

[Vervolg Nederlands]

56

‘Je hebt die lange vliegtocht ondernomen
Om raad te krijgen hoe te werk te gaan,
Al pogend om de scharen te betomen
Die Kerk en keizer naar het leven staan.
Je bent hier niet op eigen kracht gekomen;
Matig, mijn zoon, je dat idee niet aan,
Want geen gevleugeld paard, geen toverhoren
Was je van nut, had God het niet beschoren.

57

‘Wij zullen ons daar rustig op bezinnen;
Ik geef je later raad. Wees onze gast,
Rust uit en eet en drink, om te beginnen,
Want veel te lang alreeds heb jij gevast.’
De grijsaard nam Astolfo mee naar binnen
En heeft hem voorts verblijd en zeer verrast,
Vertellend dat hij in zijn aardse leven
Een van de evangelies had geschreven.

58

Hij was Johannes, een der meest geachte
Discipelen, de Heiland lief; en hij
Zou nimmer sterven, naar zijn broeders dachten,
Omdat de Zoon van God tot Petrus zei:
‘Als ik wil dat hij hier op mij blijft wachten,
Wat gaat dat jou aan? Volg jij liever mij.’
Al zei Hij niet: ‘Hij moet in leven blijven’,
Hij wilde dat op die manier omschrijven.

59

Hij was naar 't aardse paradijs gevaren.
Aartsvader Henoch was daar eerder al,
En ook Elia, de profeet; zij waren
Niet dood. Ver boven 't aardse tranendal
Genieten zij het eeuwig voorjaar daar en
Beiden hun tijd totdat het blij geschal
Van hemelse trompetten hun laat weten
Dat Christus weerkomt, op een wolk gezeten.

[Vervolg Italiaans]

56

‘Per imparar come soccorrer déi
Carlo, e la santa fé tor di periglio
venuto meco a consigliar te sei

per così lunga via, senza consiglio.
Né a tuo saper, né a tua virtù vorrei
ch'esser qui giunto attribuissi, o figlio;
che né il tuo corno, né il cavallo alato
ti valea, se da Dio non t'era dato.

57

‘Ragionerem più ad agio insieme poi,
e ti dirò come a procedere hai:
ma prima vienti a ricrear con noi;
che 'l digiuno lungo de' noiarti ormai.’
Continuando il vecchio i detti suoi,
fece meravigliare il duca asssai,
quando scoprendo il nome suo, gli disse
esser colui che l'evangelio scrisse:

58

quel tanto al Redentor caro Giovanni,
per cui il sermone tra i fratelli uscìo,
che non dovea per morte finir gli anni;
sì che fu causa che 'l figliuol di Dio
a Pietro disse: ‘Perchè pur t'affanni,
s'io vo' che così aspetti il venir mio?’
Ben che non disse: egli non de' morire,
si vede pur che così volse dire.

59

Quivi fu assunto, e trovò compagnia,
che prima Enoch, il patriarca, v'era;
eravi insieme il gran profeta Elia,
che non han vista ancor l'ultima sera;
e fuor de l'aria pestilente e ria
si goderan l'eterna primavera,
fin che dian segno l'angeliche tube,
che torni Cristo in su la bianca nube.

[Vervolg Nederlands]

60

Men bood de ridder al wat hij behoefde:
Een kamer, en een dis vol overvloed,
Terwijl het ros, dat in de stal vertoefde
Met goede haver ruimschoots werd gevoed.
Toen hij de vruchten uit de gaarde proefde,
Zo waarlijk paradijselijk en zoet,
Begreep hij van het eerste paar de reden
Om die te eten, in de hof van Eden.

61

Nadat de zo op avontuur beluste
Astolfo lang genoeg ternederlag
Om, goed gevoed, voldoende uit te rusten,
Werd hij, toen bij de aanvang van de dag
Aurora haar gemaal ten afscheid kuste
(Die zij, al was hij oud, nog gaarne zag),
Door de apostel bij de hand genomen
Zodra hij uit de veren was gekomen.

62

Nadat zij zich tezamen lang berieden
Op zaken die ik liever niet vermeld,
Zei de apostel: ‘Zoon, wat er geschiedde
In Frankrijk is je stellig niet verteld.
Orlando, die zijn plichten bleef ontvlieden
En zich verkeerde doelen had gesteld,
Is zwaar gestraft door God: want zondaars moeten,
Naarmate God hen meer bemint, meer boeten.

63

‘God schonk Orlando, toen hij werd geboren,
De grootste kracht, de grootste dapperheid.
Geen pijl of lans kan ooit zijn huid doorboren:
God maakte hem onkwetsbaar in de strijd
En heeft hem tot beschermer uitverkoren
Van 't Christendom, zoals Hij indertijd
De richter Simson ook heeft opgedragen
De Filistijnen uit zijn land te jagen.

[Vervolg Italiaans]

60

Con accoglienza grata il cavalliero
fu dai santi alloggiato in una stanza;
fu provisto in un'altra al suo destriero

di buona biada, che gli fu a bastanza.
De' frutti a lui del paradiso diero,
di tal sapor, ch'a suo giudizio, sanza
scusa non sono i duo primi parenti,
se per quei fur si poco ubbidienti.

61

Poi ch'a natura il duca aventuroso
satisfece di quel che se le debbe,
come col cibo, cosi col riposo,
che tutti e due i commodi quivi ebbe;
lasciando già l'Aurora il vecchio sposo,
ch'ancor per lunga età mai non l'increbbe,
si vide incontra ne l'uscir del letto
il discipul da Dio tanto diletto;

62

che lo prese per mano, e seco scorse
di molte cose di silenzio degne:
e poi disse: ‘Figliuol, tu non sai forse
che in Francia accada, ancor che tu ne vegne.
Sappi che 'l vostro Orlando, perchè torse
dal camin dritto le commesse insegne,
è punito da Dio, che più s'accende
contra chi egli ama più, quando s'offende.

63

‘Il vostro Orlando, a cui nascendo diede
somma possanza Dio con sommo ardire,
e fuor de l'uman uso gli concede
che ferro alcun non lo può mai ferire;
perchè a difesa di sua santa fede
così voluto l'ha costituire,
come Sansone incontra a' Filistei
costituì a difesa degli Ebrei:

[Vervolg Nederlands]

64

‘Orlando schenkt voor wat hem is gegeven
Niet wat zijn Heer in ruil van hem verwacht.
De Kerk is van zijn hulp gespeend gebleven,
Juist nu die zo hoognodig wordt geacht.
Onreine liefde heeft hem voortgedreven,
Want een heidin heeft hem ertoe gebracht
Dat hij niet heeft geleefd zoals het hoorde
En zelfs meermalen haast zijn neef vermoordde.

65

‘Nu zwerft Orlando door het land; bezeten
Heeft hij zijn harnas uitgetrokken, want
Hij is schier alles, ook zijn naam, vergeten:
Voor straf ontnam de Heer hem het verstand.
Zo heeft Hij, naar wij uit de bijbel weten,
Nebukadnezar, Babel's dwingeland,
Wel zeven jaar van waanzin laten razen
En als een rund hem in de wei doen grazen.

66

‘Omdat Orlando's zonden lichter wegen
Dan wat Nebukadnezar had misdaan,
Heeft hij een minder lange straf gekregen:
Drie maanden moet hij boete ondergaan.
Jij bent alleen naar deze top gestegen
Doordat de Heiland dat heeft toegestaan,
Daar jij door ons de weg krijgt aangewezen
Waarlangs jij hem van waanzin kan genezen.

67

‘Je moet daartoe nog heel veel hoger stijgen,
Tot naar de maankring boven deze aard,
Om aan mijn zij naar de planeet te tijgen
Die 't allernaaste rond de wereld waart,
Omdat wij daar het middel kunnen krijgen
Waardoor die dolle ridder weer bedaart.
Zodra de maan vannacht zal zijn verschenen,
Hoog aan de hemel, snellen wij erhenen.’

[Vervolg Italiaans]

64

‘Renduto ha il vostro Orlando al suo Signore
di tanti benefici iniquo merto;
che quanto aver più lo dovea in favore,

n'è stato il fedel popul più deserto.
Sì accecato l'avea l'incesto amore
d'una pagana, ch'avea già sofferto
due volte e più venire empio e crudele,
per dar la morte al suo cugin fedele.

65

‘E Dio per questo fa ch'egli va folle,
e mostra nudo il ventre, il petto e il fianco;
e l'intelletto sì gli offusca e tolle,
che non può altrui conoscere, e sé manco
A questa guisa si legge che volle
Nabuccodonosor Dio punir anco,
che sette anni il mandò il furor pieno,
sì che, qual bue, pasceva l'erba e il fieno.

66

‘Ma perch'assai minor del paladino,
che di Nabucco, è stato pur l'eccesso,
sol di tre mesi dal voler divino
a purgar questo error termine è messo.
Né ad altro effetto per tanto camino
salir qua su t'ha il Redentor concesso,
se non perché da noi modo tu apprenda.
come ad Orlando il suo senno si renda.

67

‘Gli è ver che ti bisogna altro viaggio
far meco, e tutta abbandonar la terra.
Nel cerchio de la luna a menar t'aggio.
che dei pianeti a noi più prossima erra.
perché la medicina che può saggio
rendere Orlando, là dentro si serra.
Come la luna questa notte sia
sopra noi giunta, ci porremo in via.’

[Vervolg Nederlands]

68

Van deze en meer aangelegenheden
Sprak de apostel nog de ganse dag;
Maar toen de zon in 't water was gegleden
En men de maan haar horens heffen zag,
Werd daar dezelfde wagen voorgereden
Die in Judea, als bij toverslag,
Elia van de aarde naar den hogen
Verdwijnen deed voor sterfelijke ogen.

69

Men spande aan het juk een viertal paarden,
Gelijk een vlammenzee zo vurig rood.
Johannes nam de teugels en aanvaardde
De luchtreis met zijn aardse reisgenoot.
De wagen hief zich zo snel van de aarde
Dat hij al spoedig door de vuurkring schoot.
Johannes zorgde dat, waar zij passeerden,
Het vuur hen niet verzengde en verteerde.

70

Zo konden zij alras de kring bereiken,
Boven de kring van vuur, waarin de maan
Met zulk een reine schoonheid bleek te prijken
Dat zij uit glanzend staal leek te bestaan;
En na haar met de aard te vergelijken,
Daar ver beneden, met de oceaan
Waar zij geheel rondom door werd omsloten,
Bevonden zij de maan gelijk in grootte.

71

Astolfo heeft verwonderd rondgekeken,
Verbaasd over de omvang van de maan,
Die hem zo'n kleine cirkel had geleken
Toen hij haar aan de hemel had zien staan;
Verbaasd ook dat het moeilijk was gebleken
De aarde te ontwaren, daarvandaan,
En ook de zee rondom, daar geen van beide
Een zichtbaar makend licht bleek te verspreiden.

[Vervolg Italiaans]

68

Di questo ed altre cose fu diffuso
il parlar de l'apostolo quel giorno.
Ma poi che 'l sol s'ebbe nel mar rinchiuso,

e sopra lor levò la luna il corno,
un carro apparecchiòsi, ch'era ad uso
d'andar scorrendo per quei cieli intorno:
quel già ne le montagne di Giudea
da' mortali occhi Elia levato avea.

69

Quattro destrier via più che fiamma rossi
al giogo il santo evangelista aggiunse;
e poi che con Astolfo rassettossi,
e prese il freno, inverso il ciel li punse.
Ruotando il carro, per l'aria levossi,
e tosto in mezzo il fuoco eterno giunse;
che 'l vecchio fe' miracolosamente,
che, mentre lo passar, non era ardente.

70

Tutta la sfera varcano del fuoco,
ed indi vanno al regno de la luna.
Veggon per la più parte esser quel loco
come un acciar che non ha macchia alcuna;
e lo trovano uguale, o minor poco
di ciò ch'in questo globo si raguna,
in questo ultimo globo de la terra,
mettendo il mar che la circonda e serra.

71

Quivi ebbe Astolfo doppia meraviglia:
che quel paese appresso era sì grande,
il quale a un picciol tondo rassimiglia
a noi che lo miriam da queste bande;
e ch'agguzzar conviengli ambe le ciglia,
s'indi la terra e 'l mar ch'intorno spande,
discerner vuol; che non avendo luce,
l'imagin lor poco alta si conduce.

[Vervolg Nederlands]

72

Het landschap dat de ridder mocht aanschouwen
Bleek anders dan hier op de aard te zijn:
De meren, stromen, bergen en landouwen
Waren heel anders, en de paladijn
Zag in de steden grotere gebouwen
Dan hier beneden; op het jachtterrein
Der maangodin, vol wouden en rivieren,
Joegen haar nimfen op de wilde dieren.

73

Astolfo kon niet alles gaan bekijken,
Daartoe was hij niet naar de maan geleid.
Johannes deed de wagen nederstrijken
In een vallei die twee gebergten scheidt.
De dingen die de mens verloren lijken
Door eigen fout, of die hij van de Tijd
Of de Fortuin niet langer mocht bewaren,
Bleek men daar in dat maandal te vergaren.

74

Dus macht en rijkdom die men heeft bezeten
En die Fortuin ons afnam, maar vooral
Dat wat zij met haar rad niet toe kan meten
En niet ontnemen, vindt men in dat dal:
Veel roem die door de Tijd is aangevreten,
Verloren reputaties zonder tal;
Ook veel geloften worden daar gevonden
En veel gebeden die wij opwaarts zonden.

75

De zuchten die verliefde mensen slaken,
De vele uren die het spel verslindt,
De tijd die ledigheid ons kwijt doet raken,
De plannen die vervliegen in de wind,
De onvervulde wensen - dat zijn zaken
Die men daar op de maan het meeste vindt.
Al wat men op de aarde heeft verloren
Is daar in die vallei weer op te sporen.

[Vervolg Italiaans]

72

Altri fiumi, altri laghi, altre campagne
sono là su, che non son qui tra noi;
altri piani, altre valli, altre montagne,

c'han le cittadi, hanno i castelli suoi,
con case de le quai mai più le magne
non vide il paladin prima né poi:
e vi son ample e solitarie selve,
ove le ninfe tuttor cacciano belve.

73

Non stette il duca a ricercar il tutto;
che là non era asceso a quello effetto.
Da l'apostolo santo fu condutto
in un vallon fra due montagne istretto,
ove mirabilmente era ridutto
ciò che si perde o per nostro difetto,
o per colpa del tempo o di Fortuna:
ciò che si perde qui, là si raguna.

74

Non pur di regni o di ricchezze parlo,
in che la ruota instabile lavora;
ma di quel ch'in poter di tor, di darlo
non ha Fortuna, intender voglio ancora.
Molta fama è là su, che, come tarlo,
il tempo al lungo andar qua giù divora:
là su infiniti prieghi e voti stanno,
che da noi peccatori a Dio si fanno.

75

Le lacrime e i sospiri degli amanti,
l'inutil tempo che si perde a giuoco,
e l'ozio lungo d'uomini ignoranti,
vani disegni che non han mai loco,
i vani desideri sono tanti,
che la più parte imgombran di quel loco:
ciò che in somma qua giù perdesti mai,
la sù salendo ritrovar potrai.

[Vervolg Nederlands]

76

Astolfo liep zich hevig te verbazen
En heeft vaak uitleg aan zijn gids gevraagd,
Bij voorbeeld bij een berg gezwollen blazen,
Waarbinnen luid geschreeuwd werd en geklaagd.
Het waren kronen die hij hoorde razen
Van koningen wier roem nu was vervaagd,
Assyriërs en andere antieke
Heersers der Perzen, Lydiërs en Grieken.

77

Angels, uit goud- en zilverdraad gedreven,
Symboliseerden elk een gave die
Aan vorsten, prinsen, heren was gegeven
In ruil voor wederdienst of sympathie;
En vogelstrikken, in een krans verweven,
Verbeeldden vleierijen; poëzie
Die over heersers niets dan lof verkondde,
Werd als ontplofte krekels daar gevonden.

78

Versierde kluisters, gouden boeien blonken
Daar als symbool voor liefde die verging,
En arendsklauwen voor gezag, geschonken
Door hoge heren aan een volgeling;
Blaasbalgen voor de efemere vonken,
Opspattend met een korte flonkering
In 't hart van prinsen die een knaap verkoren
Tot die zijn jeugd en schoonheid had verloren.

79

Hij zag ruïnes van totaal ontwrichte
Kastelen liggen: naar Johannes zei
Als beeld van 't onheil dat verraders stichtten
En brekers van verdragen. Ook zag hij
Er vele slangen kruipen met gezichten
Van meisjes: diefstal, valsemunterij.
Gebroken glazen zag hij ook, daar boven,
Symbool van wanbeheer aan vele hoven.

[Vervolg Italiaans]

76

Passando il paladin per quelle biche,
or di questo or di quel chiede alla guida.
Vide un monte di tumide vesiche,

che dentro parea aver tumulti e grida;
e seppe ch'eran le corone antiche
e degli Assiri e de la terra lida,
e de' Persi e de' Greci, che già furo
incliti, ed or n'è quasi il nome oscuro.

77

Ami d'oro e d'argento appresso vede
in una massa, ch'erano quei doni
che si fan con speranza di mercede
ai re, avari principi, ai patroni.
Vede in ghirlande ascosi lacci; e chiede,
ed ode che son tutte adulazioni.
Di cicale scoppiate imagine hanno
versi ch'in laude dei signor si fanno.

78

Di nodi d'oro e di gemmati ceppi
vede c'han forma i mal seguiti amori
V'eran d'aquile artigli; e che fur, seppi,
l'autorità ch'ai suoi danno i signori.
I mantici ch'intorno han pieni i greppi,
sono i fumi dei principi e i favori
che danno un tempo ai ganimedi suoi,
che se ne van col fior degli anni poi.

79

Ruine di cittadi e di castella
stavan con gran tesor quivi sozzopra.
Domanda, e sa che son trattati, e quella
congiura che sì mal par che si cuopra.
Vide serpi con faccia di donzella,
di monetieri e di ladroni l'opra:
poi vide bocce rotte di più sorti,
ch'era il servir de le misere corti.

[Vervolg Nederlands]

80

Ook bij een poel van soepen, daar vergoten,
Vroeg hij weer aan Johannes om bescheid.
‘Liefdadigheid, nog net overgeschoten
In testamenten, voor men overlijdt,’
Was wat zijn gids vertelde; en een grote
Berg bloemen, stinkend naar hun sterflijkheid,
Bleek het geschenk (of zo werd het omschreven)
Door Constantijn ooit aan de paus gegeven.

81

Hij zag met lijm bestreken vogelstangen:
De schoonheid die gij, vrouwen, ooit bezat.
Nu moet ik verder gaan met deze zang en
Niet alles noemen wat dat dal omvat:
Duizenden zaken waar wij naar verlangen,
Door ons verloren op ons levenspad.
Alleen de waanzin zal men daar niet vinden:
Die zal uit deze wereld nooit verzwinden.

82

Astolfo vond er zijn verspilde dagen,
De daden die hij loos bedreven had,
Maar had hij het zijn gids niet kunnen vragen,
Hij had ze nooit herkend. Ook vond hij wat
De eigenaars nooit als verloren zagen,
Zodat geen mens God om teruggaaf bad:
De rede; daarvan vond men op die velden
Meer dan van alle dingen die ik meldde.

83

Zij bleek zich als een vloeistof te verhullen,
Heel dun en licht en vluchtig, op het oog,
En glaswerk van diverse vorm te vullen,
Onder een kurk, opdat zij niet vervloog.
De grootste van die flessen en ampullen
Bevatte dat waarvoor hij derwaarts toog
En wat niet lang verborgen is gebleven:
‘Orlando's Rede’ stond erop geschreven.

[Vervolg Italiaans]

80

Di versate minestre una gran massa
vede, e domanda al suo dottor ch'importe.
‘L'elemosina è,’ dice, ‘che si lassa

alcun, che fatta sia dopo la morte.'
Di vari fiori ad un gran monte passa,
ch'ebbe già buono odore, or putia forte.
Questo era il dono (se però dir lece)
che Costantino al buon Silvestro fece.

81

Vide gran copia di panie col visco,
ch'erano, o donne, le bellezze vostre.
Lungo sarà, se tutte in verso ordisco
le cose che gli fur quivi dimostre;
che dopo mille e mille io non finisco,
e vi son tutte l'occurrenze nostre:
sol la pazzia non v'è poca né assai;
che sta qua giù, né se ne parte mai.

82

Quivi ad alcuni giorni e fatti sui,
ch'egli già avea perduti, si converse;
che se non era interprete con lui,
non discernea le forme lor diverse.
Poi giunse a quel che par sì averlo a nui,
che mai per esso a Dio voti non ferse;
io dico il senno: e n'era quivi un monte,
solo assai più che l'altre cose conte.

83

Era come un liquor suttile e molle,
atto a esalar, se non si tien ben chiuso;
e si vedea raccolto in varie ampolle,
qual più, qual men capace, atte a quell'uso.
Quella è maggior di tutte, in che del folle
signor d'Anglante era il gran senno infuso;
e fu da l'altre conosciuta, quando
avea scritto di fuor: Senno d'Orlando.

[Vervolg Nederlands]

84

Ook op de andere ampullen stonden
De namen der bezitters. Weliswaar
Heeft zo Astolfo daar een deel gevonden
Der eigen rede, toch vond hij het raar
Dat er van velen die goed denken konden,
Naar hij altijd had aangenomen, daar
Veel lag van het verstand dat zij bezaten,
Bewijs dat hun maar weinig was gelaten.

85

De een verloor door minnepijn zijn rede
Of door vergeefse jacht op roem en eer,
Een ander door zijn zucht naar kostbaarheden,
Naar edelstenen, schilderijen; weer
Een ander heeft door de magie geleden
Of door gebrek aan gunsten van zijn heer.
Ook van sofisten en van astrologen
En dichters lag daar heel wat denkvermogen.

86

Nadat de gids permissie had gegeven
Zijn flesje van de grond te lichten, heeft
Astolfo 't ijlings naar zijn neus geheven;
En zijn verstand is naar zijn plaats gezweefd.
Turpijn heeft later over hem geschreven
Dat hij heel lang verstandig heeft geleefd,
Maar dat er nog één fout door hem gemaakt is,
Waardoor hij zijn verstand weer kwijtgeraakt is.

87

Astolfo mocht de grootste der bokalen,
Tot aan de rand gevuld met het verstand
Van graaf Orlando, uit de stapel halen;
Die bleek niet licht meer, eenmaal in de hand.
Voordat de paladijn zou nederdalen
Vanuit het maanlicht naar zijn lage land,
Werd hij door de apostel naar een stroom en
Een lustslot op de oever meegenomen.

[Vervolg Italiaans]

84

E così tutte l'altre avean scritto anco
il nome di color di chi fu il senno.
Del suo gran parte vide il duca franco;

ma molto più meravigliar lo fenno
molti ch'egli credea che dramma manco
non dovessero averne, e quivi dénno
chiara notizia che ne tenean poco;
che molta quantità n'era in quel loco.

85

Altri in amar lo perde, altri in onori,
altri in cercar, scorrendo il mar, ricchezze;
altri ne le speranze de' signori,
altri dietro alle magiche sciocchezze;
altri in gemme, altri in opre di pittori,
ed altri in altro che più d'altro aprezze.
Di sofisti e d'astrologhi raccolto,
e di poeti ancor ve n'era molto.

86

Astolfo tolse il suo; che gliel concesse
lo scrittor de l'oscura Apocalisse.
L'ampolla in ch'era al naso sol si messe,
e par che quello al luogo suo ne gisse:
e che Turpin da indi in qua confesse
ch'Astolfo lungo tempo saggio visse;
ma ch'uno error che fece poi, fu quello
ch'un'altra volta gli levò il cervello.

87

La più capace e piena ampolla, ov'era
il senno che solea far savio il conte,
Astolfo tolle; e non è sì leggiera,
come stimò, con l'altre essendo a monte.
Prima che 'l paladin da quella sfera
piena di luce alle più basse smonte,
menato fu da l'apostolo santo
in un palagio ov'era un fiume a canto.

De beeldhouwer
Jevgeni Baratynski
(Vertaling Peter Zeeman)

De kunstenaar bekeek het marmer
En werd daarin een nimf gewaar,
't Bloed in zijn aderen werd warmer
En in zijn hart vloog hij naar haar.

Hoewel van hartstocht buiten zinnen,
Weet hij zich te beheersen: traag,
Haast niet geneigd om te beginnen,
Ontdoet de beitel de godinne
Van haar omhulsels, laag na laag.

Het werk mag weken duren, maanden -
Zoet ritueel, mystiek en straf -
Maar van de koortsachtig verlangde
Valt pas de laatste sluier af,

Als Galatea in het kozen
Van 't beitelblad zijn passie voelt,
Van de weeromstuit diep gaat blozen
En, smachtend naar d'apotheose,
Haar schepper naar extase voert.

Скульптор

Глубокий взор вперив на камень,
Художник нимфу в нем прозрел,
И пробежал по жилам пламень,
И к ней он сердцем полетел.

Но, бесконечно вожделенный,
Уже он властвует собой:
Неторопливый, постепенный
Резец с богини сокровенной
Кору снимает за корой.

В заботе сладостно-туманной
Не час, не день, не год уйдет,
А с предугаданной, с желанной
Покров последний не падет,
Покуда, страсть уразумея
Под лаской вкрадчивой резца,
Ответным взором Галатея
Не увлечет, желаньем рдея,
К победе неги мудреца.

1841

Vier gedichten

Ivan Boenin

(Vertaling Margriet Berg & Marja Wiebes)

De laatste hommel

Hommel, zwart en fluwelig met goudgele ringen,
Jij, die zoemend weemoedige snaren bespeelt,
Waarom kom je het huis van een mens binnendringen,
Lijkt het of je mijn droefenis deelt?

Warm en licht is het achter de ramen. Die lome,
Laatste zomerse dagen... Kom vlieg nog wat, zoem,
Zoek een dorrende distel om stil op te dromen,
Slaap in 't zachtrode hart van de bloem.

Wat de mens weet is jou niet gegeven te weten,
Dat de velden al kaal zijn en jij binnenkort,
Gouden hommel, in 't onkruid, verdroogd en vergeten,
Door de herfstwinden meegevoerd wordt!

Последний шмель

Черный бархатный шмель, золотое оплечье,
Заунывно гудящий певучей струной,
Ты зачем залетаешь в жилье человечье
И как будто тоскуешь со мной?

За окном свет и зной, подоконники ярки,
Безмятежны и жарки последние дни,
Полетай, погуди - и в засохшей татарке,
На подушечке красной, усни.

Не дано тебе знать человеческой думы,
Что давно опустели поля,
Что уж скоро в бурьян сдует ветер угрюмый
Золотого сухого шмеля!

26-7-1916

[Ik kwam haar kamer in, 't was nacht]

*

Ik kwam haar kamer in, 't was nacht.
Zij sliep, - de manestralen keken
Door 't raam, - de weggegleden deken
Van atlaszijde glansde zacht.

Zij lag daar op haar rug in bed,
Haar naakte borsten iets geheven,
Als water in een vat leek 't leven
Tijdens haar dromen stilgezet.

[Я к ней вошел в полночный час.]

Я к ней вошел в полночный час.
Она спала, - луна сияла
В ее окно, - и одеяла
Светился спущенный атлас.

Она лежала на спине,
Нагие раздвоивши груди, -
И тихо, как вода в сосуде,
Стояла жизнь ее во сне.

1898

De avond

Geluk wordt altijd achteraf ervaren.
Geluk is overal. 't Zou kunnen zijn:
De herfsttuin bij de schuur, vol dorre blaren,
De frisse luchtstroom langs het raamkozijn.

Hoog aan de verre hemel openbaren
Zich witte wolken in een heldre schijn.
Ik kijk... Als wij niet blind, onwetend waren...
Geluk is slechts voor hen die wetend zijn.

Een piepend vogeltje komt neergestreken
In 't open raam. En van mijn boek kijk ik
Even terzijde, met vermoeide blik.

De avond valt, de wolken zijn geweken.
't Geluid van dorsen op de deel vlakbij...
Ik zie, ik hoor. 't Geluk is al in mij.

Вечер

О счастье мы всегда лишь вспоминаем.
А счастье всюду. Может быть, оно
Вот этот сад осенний за сараем
И чистый воздух, льющийся в окно.

В бездонном небе легким белым краем
Встает, сияет облако. Давно
Слежу за ним... Мы мало видим, знаем,
А счастье только знающим дано.
Окно открыто. Пискнула и села
На подоконник птичка. И от книг
Усталый взгляд я отвожу на миг.

День вечереет, небо опустело.
Гул молотилки слышен на гумне...
Я вижу, слышу, счастлив. Все во мне.

14-8-1909

[Eens komt de dag dat ik verdwijn]

*

Eens komt de dag dat ik verdwijn,
En hier, waar ik dan niet meer woon,
Zal alles nog hetzelfde zijn:
De bank, de tafel, de icoon.
En net als nu vliegt hier dan weer
Een bonte zijden vlinder rond,
Hij snort en fladdert op en neer
Tegen het lichtblauwe plafond.

En net als nu kijkt van omhoog
Door 't open raam de hemelboog,
En lokt de effen blauwe zee
Een ieder naar haar verten mee.

[Настанет день - исчезну я,]

Настанет день - исчезну я,
А в этой комнате пустой
Все то же будет: стол, скамья
Да образ, древний и простой.

И так же будет залетать
Цветная бабочка в шелку,
Порхать, шуршать и трепетать
По голубому потолку.

И так же будет неба дно
Смотреть в открытое окно,
И море ровной синевой
Манить в простор пустынный свой.

10-8-1916

Drie gedichten

Joseph Brodsky
(Vertaling Kees Jiskoot en Peter Zeeman)

Odysseus aan Telemachus

Telemachus,
   De oorlog is voorbij
in Troje. Wie er won - ik zou 't niet weten.
Ik denk, de Grieken: zoveel lijken ver
van huis doen rotten kunnen enkel Grieken.
En toch, de weg die ons naar huis geleidt,
die bleek te lang, ja, veel te lang te wezen,
alsof Poseidon, toen wij onze tijd
verknoeiden ginds, de ruimte opgerekt had.
Ik weet totaal niet waar ik mij bevind,
wat vóór me ligt. Misschien zo'n smerig eiland,
't geknor van varkens, huizen, struikgewas,
een heerseres, een gaarde, overwoekerd,
stenen en gras... Telemachus, mijn zoon,
het ene eiland lijkt precies op 't andere,
wanneer je zo lang zwerft, en je verstand
reeds is geschift door 't tellen van de golven,
je oog, vertroebeld door de einder, nat is,
en waterig vlees je het gehoor verspert.
Ik weet niet meer wie toen de oorlog won,
en hoeveel jaar je nú bent, 'k zou 't niet weten.

Word groot, Telemachus van mij, word groot!
Een weerzien, ooit? De hemel mag het weten.
Jij bent nu ook allang niet meer de kleuter
voor wie ik toen de ossen tegenhield.
Wij woonden samen, als niet Palamedes...
Misschien had hij gelijk ook: zonder mij
bleef jij gespaard voor Oedipale passies,
en kent jouw droom, Telemachus, geen zonden.

(KJ)

Одиссей Телемаку

Мой Телемак,
Троянская война
окончена. Кто победил - не помню
Должно быть, греки: столько мертвецов
вне дома бросить могут только греки...
И все-таки ведущая домой
дорога оказалась слишком длинной,
как будто Посейдон, пока мы там
теряли время, растянул пространство.
Мне неизвестно, где я нахожусь,
что предо мной. Какой-то грязный остров,
кусты, постройки, хрюканье свиней,
заросший сад, какая-то царица,
трава да камни... Милый Телемак,
все острова похожи друг на друга,
когда так долго странствуешь, и мозг
уже сбивается, считая волны,
глаз, засоренный горизонтом, плачет,
и водяное мясо застит слух.
Не помню я, чем кончилась война,
и сколько лет тебе сейчас, не помню.

Расти большой, мой Телемак, расти.
Лишь боги знают, свидимся ли снова.
Ты и сейчас уже не тот младенец,
перед которым я сдержал быков.
Когда б не Паламед, мы жили вместе.
Но может быть и прав он: без меня
ты от страстей Эдиповых избавлен,
и сны твои, мой Телемак, безгрешны.

1972

Opdracht in een boek

Wanneer de wind gaat liggen en de blaadjes van het tasjeskruid
nog wat doorritselen uit inertie ofwel vanwege
de aangeboren rust en kalmte van vegetatie
en je blik even stilhoudt bij een vensterruit,
het patroon van het behang, een negen
ergens op de jaarkalender, een obligatie
met Colossea van nullen, zal - mits je werd verwekt
bij storm, een matrozendans, het gevloek van een schipper - jij
in de stilte kunnen horen hoe een pen ritselend werkt
om het groene gras te helpen zeggen ‘het is voorbij’.

(PZ)

Надпись на книге

Когда ветер стихает и листья пастушьей сумки
еще шуршат по инерции или благодаря
безмятежности - этому свойству зелени -
и глаз задерживается на рисунке
обоев, на цифре календаря,
на облигации, траченной колизеями
ноликов, ты - если ты был прижит
под вопли вихря враждебного, яблочка, ругань кормчего -
различишь в тишине, как перо шуршит,
помогая зеленой траве произнести ‘всё кончено’.

1991

[We woonden in een stad met de kleur van versteende wodka]

We woonden in een stad met de kleur van versteende wodka.
De elektriciteit kwam van heel ver, van de moerassen,
en als het avond was geworden leek onze woning
met turf besmeurd en overdekt met muggebeten.
We droegen plompe kleren, wat erop duidde dat
Arctica nabij was. Aan het andere eind van de gang
rinkelde de telefoon, weer moeizaam tot leven gekomen
na de onlangs beëindigde oorlog.
Piloten en mijnwerkers sierden biljetten van drie roebel.
Ik wist niet dat dit er op een keer niet meer zou zijn.
De geëmailleerde pannen in de keuken boezemden
vertrouwen in de dag van morgen in door in je dromen
hardnekkig te veranderen in hoofddeksels hetzij
in de triomf van Tsiolkovski. Ook de auto's
reden richting toekomst en waren zwart, grijs, en
zo nu en dan (taxi's) maar liefst lichtbruin.
Vreemd en onprettig is het te bedenken dat
zelfs ijzer zijn eigen lotsbestemming niet kent
en dat het leven werd geleefd ter wille van de apotheose
van de firma Kodak, die in afdrukken geloofde
en zich steevast ontdeed van de negatieven.
Paradijsvogels fluiten, zij kunnen buiten groene twijgen.

(PZ)

[Мы жили в городе цвета окаменевшей водки.]

Мы жили в городе цвета окаменевшей водки.
Электричество поступало издалека, с болот,
и квартира казалась по вечерам
перепачканной торфом и искусанной комарами.
Одежда была неуклюжей, что выдавало
близость Арктики. В том конце коридора
дребезжал телефон, с трудом оживая после
недавно кончившейся войны.
Три рубля украшали летчики и шахтеры.
Я не знал, что когда-нибудь этого больше
не будет.
Эмалированные кастрюлки кухни
внушали уверенность в завтрашнем дне,
упрямо
превращаясь во сне в головные уборы либо
в торжество Циолковского. Автомобили тоже
катились в сторону будущего и были
черными, серыми, а иногда (такси)
даже светло-коричневыми. Странно
и неприятно
думать, что даже железо не знает своей судьбы
и что жизнь была прожита ради апофеоза
фирмы Кодак, поверившей в отпечатки
и выбрасывающей негативы.

Райские птицы поют, не нуждаясь в упругой
ветке

1994

Twee gedichten

Georgi Ivanov

(Vertaling Werkgroep Slavistiek Leiden en Peter Zeeman)*

[Wat konden jullie vroeger, waarde vrienden]

Je hebt een niet te vatten naam gekregen:
Vergetelheid.
Of, cyaankali, om precies te wezen,
Is hoe je heet.
Georgi Adamovitsj

Wat konden jullie vroeger, waarde vrienden,
Verschrikkelijk kieskeurig zijn.
Bier was al meer dan jullie toen verdienden,
Toch wensten jullie Franse wijn.

Azijn is nu ons drinkwater geworden
En cyaankali werd ons brood.
Maar alles went. We zijn nog steeds in orde,
Bij ons verstand, niet uit het lood.

En sterker nog, in deze godverlaten
Wereld bestrijden wij het kwaad.
We dansen op een bal voor emigranten
Een dodenwals - zolang het gaat.

(PZ)

[Как вы когда-то разборчивы были,]

Имя тебе непонятное дали,
Ты забытьё.
Или - точнее - цианистый калий
Имя твоё.
Георгий Адамович

Как вы когда-то разборчивы были,
О, дорогие мои.
Водки не пили, ее не любили,
Предпочитали Нюи.
Стал нашим хлебом - цианистый калий,
Нашей водой - сулема.
Что ж? Притерпелись и попрывыкали,
Не посходили с ума.

Даже, напротив - в бессмысленно-злобном
Мире - противимся злу:
Ласково кружимся в вальсе загробном
На эмигрантском балу

* *(WSL, bestaande uit: Margriet Berg, Yolanda Bloemen, Wanda Bruining, José van Leeuwen, Anne Pries, Karel van het Reve en Marja Wiebes.)*

[Ruim een kwart eeuw verstreek in den vreemde]

Eenmaal kom ik je in Petersburg weer tegen,
Als begroeven wij de zon daar in de grond.
O. Mandelstam

Ruim een kwart eeuw verstreek in den vreemde,
Nu nog hopen draait uit op verlies.
Het staat vast dat de haven van Nice
Het tehuis blijft van deze ontheemde.

Het gezegende mediterrane,
Het geruis van de zee, gouden wijn...

Met de kracht echter van een refrein
Beukt een Baltische sneeuwstorm de ramen
Om het woord van een vriend te beamen
Dat wij eens weer bijeen zullen zijn.
(PZ)

[Een kwart eeuw, in den vreemde verlopen]

In Petersburg zien wij elkander weer,
Alsof wij er de zon begraven hebben.
O. Mandelstam

Een kwart eeuw, in den vreemde verlopen -
Onherroepelijk is het verlies.
Het is dwaasheid nog langer te hopen,
Onze hemel is nu die van Nice.

Zoete rust van het zuidelijk leven,
Het geruis van de zee, gouden wijn...

Maar de stormwind doet Petersburg beven,
Zingend langs het besneeuwde kozijn.
Wat mijn dode vriend eens heeft geschreven,
Dat zal blijken de waarheid te zijn.

(WSL)

[Четверть века прошло заграницей]

В Петербурге мы сойдемся снова,
Словно солнце мы похоронили в нем.
О. Мандельштам

Четверть века прошло заграницей
И надеяться стало смешным.

Лучезарное небо над Ниццей
Навсегда стало небом родным.

Тишина благодатного юга,
Шорох волн, золотое вино...

Но поет петербургская вьюга
В занесенное снегом окно,
Что пророчество мертвого друга
Обязательно сбыться должно.

1950

Tien gedichten
Michaïl Lermontov
(vertaling Kees Jiskoot)

[Zij was zo schoon als 't droombeeld van een kind]

Zij was zo schoon als 't droombeeld van een kind,
Wegmijmerend onder zuidelijk zonnevuur.
Wie die voor schoonheid de verklaring vindt?
Een volle borst? Een lenig, slank figuur?
Een oogopslag? - Dit alles komt soms voor,
Toch gaat zo'n vrouw nog niet voor schoonheid door:
Een mond die zwijgt bant alle liefde uit,
Een koele blik is als een geurloos kruid!

Ik zweer bij God: zij wás een schoonheid, heus!
Ik trilde als een riet, ik stond in brand,
Als zij een gouden, zijden lok gracieus
Van 't voorhoofd wegschoof met haar zachte hand.
Verkreeg ik, door te vallen voor haar voet,
Door op te geven: vrijheid, goed en bloed,
Eén van haar blikken - ach, ik deed het grif,
Al is hun een'ge zaligheid slechts - gif!

[Она была прекрасна, как мечта]

Она была прекрасна, как мечта
Ребенка под светилом южных стран.
Кто объяснит, что значит красота:
Грудь полная, иль стройный гибкий стан,
Или большие очи? Но порой
Все это не зовем мы красотой:
Уста без слов - любить никто не мог,
Взор без огня - без запаха цветок!

О небо, я клянусь, она была
Прекрасна!.. Я горел, я трепетал,
Когда кудрей, сбегающих с чела,
Шелк золотой рукой своей встречал.
Я был готов упасть к ногам ее,
Отдать ей волю, жизнь, и рай, и все,
Чтоб получить один, один лишь взгляд
Из тех, которых все блаженство - яд!

De gevangene

Maak de kerkerdeuren open,
Geef mij daglicht, alsjeblieft,
En een meisje, donkerogig,
En een paard, ook donker liefst.
Eerst geef ik die jonge schone
Zoete kussen op haar konen,
Dan te paard, en wel gezwind,
Naar de steppe als de wind.

Maar het kerkerraam is hoog en
Deur en grendels zijn loodzwaar,
En die vrouw met donkere ogen
Pronkt ver weg in haar boudoir;
't Edel paard springt speels en blijde
Teugelloos in groene weiden,
Frank en vrij, en rank van vorm,
Waaierstaartend in de storm.

Eenzaam ben ik en mismoedig,
Kale muren overal,
Droevig flakkerlicht dat spoedig
Aan zijn einde komen zal;
Enkel hoorbaar is het klakken,
In de stille nacht, der hakken,
Achter deze deuren hier,
Van de zwijgende cipier.

Узник

Отворите мне темницу,
Дайте мне сиянье дня,
Черноглазую девицу,
Черногривого коня.
Я красавицу младую
Прежде сладко поцелую,
На коня потом вскочу,
В степь, как ветер, улечу.

Но окно тюрьмы высоко,
Дверь тяжелая с замком;
Черноокая далеко,
В пышном тереме своем;
Добрый конь в зеленом поле
Без узды, один, по воле
Скачет, весел и игрив,
Хвост по ветру распустив.

Одинок я - нет отрады:
Стены голые кругом,
Тускло светит луч лампады
Умирающим огнем;

Только слышно: за дверями
Звучномерными шагами
Ходит в тишине ночной
Безответный часовой.

1837

[Zij zingt - 't is of de klanken smelten]

Zij zingt - 't is of de klanken smelten
Als kussen op een lippenpaar;
Zij kijkt - en hemelen voorspelt me
Die goddelijke blik van haar;
En als zij loopt dan drukt haar schrede,
En als zij spreekt - haar stemgeluid,
Zowel de zoetste tederheden,
Als wonderbare eenvoud uit.

[Она поет - и звуки тают,]

Она поет - и звуки тают,
Как поцелуи на устах,
Глядит - и небеса играют
В ее божественных глазах;
Идет ли - все ее движенья,
Иль молвит слово - все черты
Так полны чувства, выраженья,
Так полны дивной простоты.

1838

Dankbaarheid

Voor alles, werkelijk alles, dank, o Here:
Voor tranenbrood, de gifkus der beminde,
Voor mijn verborgen, kwellende begeren,
Voor 's vijands wraak, de laster van mijn vrinden,
Voor zielegloed, in een woestijn verdaan,
Voor elk bedrog, mij aangedaan vóór dezen...
Maar zorg alleen, dat ik van nu af aan
Niet langer meer u dankbaar hoef te wezen.

Благодарность

За всё, за всё Тебя благодарю я:
За тайные мучения страстей,
За горечь слез, отраву поцелуя,
За месть врагов и клевету друзей;
За жар души, растраченный в пустыне,
За всё, чем я обманут в жизни был...
Устрой лишь так, чтобы Тебя отныне
Недолго я еще благодарил.

1840

Testament

Hoe dolgraag, makker, zag ik je
Alleen, een laatste keer:
Op aarde heb ik, zeggen ze,
Niet lang te leven meer.
Jij gaat zeer binnenkort naar huis:
Let op! ... Waarop? Nou, dat daar thuis
Er niemand, moet ik vrezen,
Mijn lot een zorg zal wezen.

Maar is er iemand, klein of groot,
Die toch nog naar mij vraagt,
Vertel dan, dat door moordend lood
Jouw vriend werd weggevaagd
En stierf voor volk en soeverein,
Dat legerartsen knoeiers zijn,
En dat hij ginds de mensen
Het beste toe wil wensen.

Завещание

Наедине с тобою, брат,

Хотел бы я побыть:
На свете мало, говорят,
Мне остается жить!
Поедешь скоро ты домой:
Смотри ж... Да что? моей судьбой,
Сказать по правде, очень
Никто не озабочен.

А если спросит кто-нибудь...
Ну, кто бы ни спросил,
Скажи им, что навылет в грудь
Я пулей ранен был,
Что умер честно за царя,
Что плохи наши лекаря,
И что родному краю
Поклон я посылаю.

[Vervolg Nederlands]

M'n ouders... 't is nog maar de vraag
Of jij die levend ziet...
Ik moet bekennen, 'k doe niet graag
Hun om mijzelf verdriet;
Maar leeft er toch nog één van hen,
Zeg dat ik lui met schrijven ben,
En 't korps te velde is, en
Dat dit mij niet kan missen.

Een meisje woont daar heel dichtbij,
Van wie ik, zo je weet,
Ooit afscheid nam! ... Zij geeft om mij
Geen zier... nou ja... wat heet;
Vertel haar heel de waarheid maar,
Spaar niet dat lege hart van haar;
En huilt ze dan, uitstekend!
Hoewel dat niets betekent!

[Vervolg Russisch]

Отца и мать мою едва ль
Застанешь ты в живых...
Признаться, право, было б жаль
Мне опечалить их;
Но если кто из них и жив,
Скажи, что я писать ленив.
Что полк в поход послали,
И чтоб меня не ждали.

Соседка есть у них одна...
Как вспомнишь, как давно
Расстались!.. Обо мне она
Не спросит... всё равно,
Ты расскажи всю правду ей,
Пустого сердца не жалей;
Пускай она поплачет...
Ей ничего не значит!

1840

[Huil niet, huil niet, m'n lieve kind]

Huil niet, huil niet, m'n lieve kind,
Wat kan die man je nu toch schelen?
Uit kortswijl heeft hij jou bemind!
Gekust alleen maar uit verveling!
En zijn er in Georgië niet
Nog veel meer knappe jonge knullen?

Wier donker oog meer vonken schiet,
Wier zwarte snorren mooier krullen?

Want uit een ver en vreemd gebied
Was hij door 't lot hierheen gedreven,
Zocht roem en krijgseer, anders niet -
Wat kon zo'n man aan jóu beleven?
Hij gaf jou goud voor 't minnespel
En ‘eeuw'ge trouw' zou hij jou zweren;
Waardeerde hij jouw kussen wél,
Die tranen zou hij niét waarderen!

[Не плачь, не плачь, мое дитя,]

Не плачь, не плачь, мое дитя,
Не стоит он безумной муки.
Верь, он ласкал тебя шутя,
Верь, он любил тебя от скуки!
И мало ль в Грузии у нас
Прекрасных юношей найдется?
Быстрей огонь их черных глаз,
И черный ус их лучше вьется!

Из дальней, чуждой стороны
Он к нам заброшен был судьбою;
Он ищет славы и войны, -
И что ж он мог найти с тобою?
Тебя он золотом дарил,
Клялся, что вечно не изменит,
Он ласки дорого ценил -
Но слез твоих он не оценит!

1841

De liefde van een dode

Al laat de kille aarde nimmer
Mijn lijf meer gaan,
Mijn ziel gaat overal en immer
Achter jou aan.
In 't land van vrede en vergeten
Vergat ik niet
Hoe ik van liefde was bezeten
En zielsverdriet.

Toen ik, niet bang voor 't laatste lijden,
Het leven liet,
Verwachtte ik troost omdat ik scheidde
Maar scheidde niet.
Ik was bij 't zien dier schone schimmen
Geheel van streek,
Daar niemand dezer hemelingen
Op jou geleek.

Wat zijn mij paradijs, die rust en
Des Godes macht,
Nu ik een vracht aan aardse lusten
Heb meegebracht?
Ik koester steeds maar één gedachte,
Eén droom maar, één;
Ik ween, ik smacht, ik brand van hartstocht,
Zoals voorheen.

En streelt een vreemde man jouw wangen
Met ademlucht,
Dan trilt mijn ziel van dof verlangen
En ijverzucht.
En fluister jij zijn naam verstolen,
En zucht daarbij,
Dan brandt dat woord als hete kolen,
Als vuur in mij.

Любовь мертвеца

Пускай холодною землею
Засыпан я,
О друг! всегда, везде с тобою
Душа моя.
Любви безумного томленья,
Жилец могил,
В стране покоя и забвенья
Я не забыл.

Без страха в час последней муки
Покинув свет,
Отрады ждал я от разлуки -
Разлуки нет.

Я видел прелесть бестелесных
   И тосковал,
Что образ твой в чертах небесных
   Не узнавал.

Что мне сиянье Божьей власти
   И рай святой?
Я перенес земные страсти
   Туда с собой.
Ласкаю я мечту родную
   Везде одну;
Желаю, плачу и ревную,
   Как в старину.

Коснется ль чуждое дыханье
   Твоих ланит,
Моя душа в немом страданье
   Вся задрожит.
Случится ль, шепчешь, засыпая,
   Ты о другом,
Твои слова текут, пылая,
   По мне огнем.

[Vervolg Nederlands]

Jij moet geen ander toebehoren,
  Geen kwestie van,
Je hebt de dode trouw gezworen,
  Nou, wees dat dan!
Jouw angst en vreze, jouw gebeden,
  Wat baten zij?
Je weet: vergetelheid en vrede
  Zijn niets voor mij!

[Vervolg Russisch]

Ты не должна любить другого,
  Нет, не должна,
Ты мертвецу святыней слова
  Обручена.
Увы, твой страх, твои моленья -
  К чему оне?
Ты знаешь, мира и забвенья
  Не надо мне!

1841

[Niet jou bemin ik vurig, nee, niet jou]

Niet jou bemin ik vurig, nee, niet jou,
En niet jóuw schoonheid wordt door mij aanbeden:
In jou bemin ik een herleefd verleden
Van pijn en van mijn jeugd die tanen zou.

Soms, als ik jou minutenlang beschouw,
Mijn blikken borend in jouw lieve ogen,
Dan houd ik stiekem hele monologen
En stort mijn hart uit, maar niet tegen jou.

Nee, met de liefde uit mijn jéugd praat ik
En in jouw trekken speur ik naar de hare,
Zoek in jouw stem die klank uit vroeger jaren,
En 't vuur dat uitgedoofd werd - in jóuw blik.

[Нет, не тебя так пылко я люблю,]

Нет, не тебя так пылко я люблю,
Не для меня красы твоей блистанье:
Люблю в тебе я прошлое страданье
И молодость погибшую мою.

Когда порой я на тебя смотрю,
В твои глаза вникая долгим взором,
Таинственным я занят разговором,
Но не с тобой я сердцем говорю.

Я говорю с подругой юных дней,
В твоих чертах ищу черты другие,
В устах живых - уста давно немые,
В глазах - огонь угаснувших очей.

1841

[Eenzaam wandel ik de stille nacht in]

Eenzaam wandel ik de stille nacht in;
't Kiezelpad glimt door het neveldek.
't Lege land lijkt op Gods komst te wachten,
Sterren zijn met sterren in gesprek.

Wonderbaarlijk, feestelijk is de hemel!
De aarde slaapt, bekleed met blauwig licht...
Wat bedrukt me, desondanks? Wat kwelt me?
Spijt mij iets? Verwacht ik iets wellicht?

Nee, 'k verwacht al niets meer van het leven,
Van 't verleden heb ik ook geen spijt;
Vrijheid zoek ik, rust zij mij gegeven!
Slapen wil ik, in vergetelheid!

Echter niet die grafslaap, niet die koude,
Neen, maar zó, dat in der eeuwigheid
Levenskrachten ín mij sluimeren zouden,
Ik kalm ademhaalde al die tijd,

Dat men dag en nacht mijn oren streelde
Met een zacht gezongen liefdeslied,
Dat een eik, in eeuwig groene weelde
Wuivend boven me, zich horen liet.

[Выхожу один я на дорогу;]

Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит.
Ночь тиха Пустыня внемлет Богу,
И звезда с звездою говорит.

В небесах торжественно и чудно!
Спит земля в сиянье голубом...
Что же мне так больно и так трудно?
Жду ль чего? Жалею ли о чем?

Уж не жду от жизни ничего я,
И не жаль мне прошлого ничуть.
Я ищу свободы и покоя!
Я б хотел забыться и заснуть!
Но не тем холодным сном могилы...
Я б желал навеки так заснуть,
Чтоб в груди дремали жизни силы,
Чтоб, дыша, вздымалась тихо грудь,

Чтоб, всю ночь, весь день мой слух лелея,
Про любовь мне сладкий голос пел,
Надо мной чтоб, вечно зеленея,
Темный дуб склонялся и шумел.

1841

(Vertaling Ramer Maria Rilke)[*]

[Einsam tret ich auf den Weg, den leeren,]

Einsam tret ich auf den Weg, den leeren,
der durch Nebel leise schimmernd bricht;
seh die Leere still mit Gott verkehren
und wie jeder Stern mit Sternen spricht.

Feierliches Wunder: hingeruhte
Erde in des Himmels Herrlichkeit...
Ach, warum ist mir so schwer zumute?
Was erwart ich denn? Was tut mir Leid?

Nichts hab ich vom Leben zu verlangen,
und Vergangenes bereu ich nicht:
Freiheit soll und Friede mich umfangen
im Vergessen, das der Schlaf verspricht.

Aber nicht der Kalte Schlaf im Grabe.
Schlafen möcht ich so jahrhundertlang,
dass ich alle Kräfte in mir habe
und in ruhiger Brust des Atems Gang.

Dass mir Tag und Nacht die süsse, kühne
Stimme sänge, die aus Liebe steigt,
und ich wüsste, wie die immergrüne
Eiche flüstert, düster hingeneigt.

[Vaarwel, mijn Rusland, ongewassen]

Vaarwel, mijn Rusland, ongewassen,
Jij land van heer, jij land van knecht,
Gij, uniformen, blauwe jassen,
En jij, het volk, aan hen gehecht.

Dat mij de Kaukasus ommure,
Ver van jouw pasja's daar in 't noord,
Van 't alziend oog van die figuren,
En van hun oor, dat alles hoort!

[Прощай, немытая Россия,]

Прощай, немытая Россия,
Страна рабов, страна господ,
И вы, мундиры голубые,

* *Bij wijze van toegift is Rilke's vertaling van 'Eenzaam wandel ik de stille nacht in' opgenomen.*

И ты, им преданный народ.
Быть может, за стеной Кавказа
Сокроюсь от твоих пашей,
От их всевидящего глаза,
От их всеслышащих ушей.

1841

Fantasie
Gérard de Nerval
(Vertaling Gerlof Janzen)

Er is een melodie waarvoor ik graag
Heel Mozart, Weber en Rossini geef,
Een melodie, stokoud, treurig en traag,
Waarvan slechts ik de stille kracht beleef!

Steeds als ik luister naar die melodie,
Verjongt mijn ziel zich met tweehonderd jaren...
We leven Louis Treize, en ik zie
Bij avondzon het gelen van de blaren,

Dan een kasteel van klinkers en van steen,
Gebrandschilderde glazen, dieprood gloeiend;
En stromend door de parken eromheen
Een beek, de bloemen in haar loop bevloeiend;

En dan een vrouwe aan haar raam, verheven,
Blond, ogen zwart, oudmodisch van kledij,
Die ik wellicht al in een ander leven
Ooit eerder zag - en ik herinner mij!

Fantaisie

Il est un air, pour qui je donnerais
Tout Rossini, tout Mozart et tout Wèbre,
Un air très vieux, languissant et funèbre,
Qui pour moi seul a des charmes secrets!

Or, chaque fois que je viens à l'entendre
De deux cents ans mon âme rajeunit...
C'est sous Louis treize; et je crois voir s'étendre
Un coteau vert, que le couchant jaunit,

Puis un château de briques à coins de pierre,
Aux vitraux peints de rougeâtres couleurs,
Ceints de grands parcs, avec une rivière
Baignant ses pieds, qui coule entre des fleurs;

Puis une dame, à sa haute fenêtre,
Blonde aux yeux noirs, en son costume ancien,
Que, dans une autre existence peut-être,
J'ai déjà vue... et dont je me souviens!

Het afscheid
(Tristia, I.3)
Ovidius[*]
(Vertaling W. Hogendoorn)

Nu mij dat beeld bevangt, die droevigste der nachten,
De laatste die ik doorbracht in de stad,
Nu ik die nacht herleef, het afscheid van mijn schatten,
Wordt wederom mijn oog van tranen nat.

Het was al bijna licht: de dag waarop mij Caesar
De uittocht uit Italië had gelast.
'k Had tijd noch moed gehad mij goed te prepareren,[7-8]
Het uitstel had mijn geestkracht aangetast.
Ik had de keus verzuimd van slaven, makkers, kleding
En gelden die een balling nodig heeft.
Ik was verstijfd zoals, door hemelvuur gegeseld,
Een mens nog leeft, maar niet weet dát hij leeft.

Toen heeft de pijn die wolk uit mijn gemoed verwijderd
En werd ik mijn omgeving weer gewaar.
Ik sprak mijn trieste vrienden, vlak voor ik moest scheiden,
Een enkeling, meer niet, uit heel die schaar.
Ik schreide, en mijn vrouw, nog smartelijker schreiend,
Omklemde mij, vol tranen haar gezicht.
Mijn dochter was er niet: in Lybië verblijvend,[19]
Was zij over mijn lot niet ingelicht.

[Cum subit illius tristissima noctis imago,]

Cum subit illius tristissima noctis imago,
qua mihi supremum tempus in urbe fuit,
cum repeto noctem qua tot mihi cara reliqui,
labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
iam prope lux aderat qua me discedere Caesar
finibus extremae iusserat Ausoniae.
nec spatium nec mens fuerat satis apta parandi:
torpuerant longa pectora nostra mora.
non mihi servorum, comites non cura legendi,
non aptae profugo vestis opisve fuit.
non aliter stupui quam qui Iovis ignibus ictus
vivit et est vitae nescius ipse suae.
ut tamen hanc animi nubem dolor ipse removit
et tandem sensus convaluere mei,
alloquor extremum maestos abiturus amicos,
qui modo de multis unus et alter erat.
uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
imbre per indignas usque cadente genas.
nata procul Lybicis aberat diversa sub oris,
nec poterat fati certior esse mei.

* *Ovidius (43 v.C.-ca. 17 n.C.) is in 8 n.C. door keizer Augustus verbannen naar Tomis, aan de Zwarte Zee. Hij heeft het gedicht kort na aankomst geschreven.*

[Vervolg Nederlands]

En waar je ook maar keek, zo luid als bij een uitvaart
Klonk overal in huis het rouwbeklag.
De vrouwen en de mannen, zelfs de slaven huilden
Om mijn teloorgang, ieder was van slag.
Indien ik een extreme beeldspraak mag gebruiken:
Zo oogde Troje op zijn laatste dag.

Verstomd was nu de stem van mensen en van honden,
Hoog reed de maan haar paarden door de nacht.
Ik zag hoe in haar glans het Capitool te pronk lag,
Welks nabuurschap geen redding had gebracht,
En sprak: 'Gij, machten dier nabije heiligdommen,
Gij, tempels die mijn oog ontnomen zijt,
Gij, goden op die burcht, aan wie ik word onttrokken,
Ontvang mijn heilwens tot in eeuwigheid!
Al vat ik nu het schild te laat, na mijn verwonding,
Behoed nochtans mijn ballingschap voor haat
En meld die hemeling de toedracht van mijn domheid,[37]
Opdat hij die niet ziet als euveldaad.
Dan dringt uw inzicht door tot wie mij heeft gevonnist
En als die god kalmeert, treft mij geen kwaad.'

Zo smeekte ik de goden; en nog veel meer vragen,
Gesmoord in snikken, klonken van mijn vrouw.
Languit met losse haren liggend voor de Laren[43-45]
Kuste zij bevend de gedoofde schouw[44]
En slaakte kreten tot de grimmige Penaten,
Wat haar betreurde man niet baten zou.

[Vervolg Latijn]

quocumque aspiceres, luctus gemitusque sonabant,
formaque non taciti funeris intus erat.
femina virque meo, pueri quoque funere maerent,
inque domo lacrimas angulus omnis habet.
si licet exemplis in panis grandibus uti,
haec facies Troiae, cum caperetur, erat.
iamque quiescebant voces hominumque canumque,
Lunaque nocturnos alta regebat equos.
hanc ego suspiciens et ad hanc Capitolia cernens,
quae nostro frustra iuncta fuere Lari,
'numina vicinis habitantia sedibus,' inquam,
'iamque oculis numquam templa videnda meis,
dique relinquendi quos urbs habet alta Quirini,
este salutati tempus in omne mihi!
et quamquam sero clipeum post vulnera sumo,
attamen hanc odiis exonerate fugam,
caelesti viro quis me deceperit error,
dicite, pro culpa ne scelus esse putet.
ut quod vos scitis poenae quoque sentiat auctor:

placato possum non miser esse deo.’
hac prece adoravi superos ego, pluribus uxor,
singultu medios impediente sonos.
illa etiam ante Lares passis adstrata capillis
contigit extinctos ore tremente focos,
mutaque in adversos effudit verba Penates
pro deplorato non valitura viro.

[Vervolg Nederlands]

Nog dralen kon niet meer, de nacht was omgevlogen,
De Grote Beer gewenteld om zijn as.[48]
Wat moest ik doen? Mij bond een zoete band aan Rome,
Maar na vannacht gold dat ik balling was.
Ach! vaak riep ik, gemaand: ‘Is dan zo'n haast geboden?
Waar jaag je me naar toe, en waar vandaan!’
Ach! vaak heb ik geveinsd dat ik een afgesproken
Vertrekuur had, geschikt om weg te gaan.
Mijn voet, traag als mijn hart, bracht mij de drempel over,
Driemaal, maar iets weerhield mij elke keer.
Steeds na het laatst ‘Vaarwel!’ sprak ik nog vele woorden;
In schijn vertrok ik, kuste ieder teer,
Met steeds herhaald advies, als kon ik langer pozen,
Omziend naar mijn geliefden, telkens weer.

‘Kalm aan!’ zei ik tot slot. ‘Men zendt mij naar de Scythen
En Rome uit: geen van die twee eist spoed.
Mijn vrouw leeft en ik leef, toch moet ik haar verliezen,
Mijn huis, met al wat dierbaar is en zoet,
Mijn vrienden, die 'k bemin met broederlijke liefde:
Als helden gaan zij voor mij door het vuur!
Omhels mij nu 't nog kan: de kans is straks misschien wel
Voorgoed om hals. Winst is mij ieder uur.’

't Was tijd! Ik liet onaf wat ik nog zeggen wilde
En drukte wie mij nastond aan het hart.
Terwijl ik sprak, terwijl wij weenden, rees wit blinkend
De morgenster, voorbode van mijn smart.
Ik werd verscheurd als één van wie 't verminkte lichaam
De leden mist die afgereten zijn;

[Vervolg Latijn]

iamquc morae spatium nox praecipitata negabat,
versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.
quid facerem? blando patriae retinebar amore,
ultima sed iussae nox erat illa fugae.
a! quotiens aliquo dixi properante: ‘quid urges?
vel quo festinas ire, vel unde, vide.’
a! quotiens certam me sum mentitus habere
horam propositae quae foret apta viae.
ter limen tetigi, ter sum revocatus, et ipse
indulgens animo pes mihi tardus erat.
saepe ‘vale’ dicto rursus sum multa locutus
et quasi discedens oscula summa dedi.
saepe eadem mandata dedi meque ipse fefelli,
respiciens oculis pignora cara meis.
denique ‘quid propero? Scythia est quo mittimur,’ inquam,
‘Roma relinquenda est. utraque lusta mora est.
uxor in aeternum vivo mihi viva negatur
et domus et fidae dulcia membra domus,

quosque ego dilexi fraterno more sodales,
o mihi Thesea pectora iuncta fide!
dum licet amplectar, numquam fortasse licebit
amplius: in lucro est quae datur hora mihi.'
nec mora, sermonis verba imperfecta relinquo,
complectens animo proxima quaeque meo.
dum loquor et flemus, caelo nitidissimus alto
stella gravis nobis Lucifer ortus erat.
dividor haud aliter quam si mea membra relinquam
et pars abrumpi corpore visa suo est.

[Vervolg Nederlands]

En zoals Mettus leed, toen men hem om zijn misdaad[75]
Met paarden vierendeelde, was mijn pijn.

Dan barst mijn volk pas los in jammeren en kermen
En beukt de naakte borsten, droef te moe.
Dan voegt mijn vrouw, zich treurig aan mijn boezem knellend
Terwijl ik wenend ga, haar smeekbee toe.
'Jij weg? Dat kan niet! Samen, wij gaan samen,' zegt zij,
Jij balling? Dan je vrouw als balling mee!
Ook ik word heengejaagd, ook mij ontvangt de verte,
Ik zal slechts lichte ballast zijn op zee.
Jou prest de toorn van god uit Rome te vertrekken
En mij de trouw. De trouw geldt mij als god!'
Zo klonk, niet voor het eerst, haar wens. Om mij te helpen[87]
Schikte zij zich, met moeite, in haar lot.

Zo ging ik - 't leek een lijkstoet, zij het zonder groeve -,
Morsig, mijn haren woest, met stoppelbaard.[90]
Men zegt dat zij, ontzind, de geest door smart vertroebeld,
Halfdood terneer zonk, midden voor de haard;
En dat zij, toen zij rees, het haar door stof bezoedeld,
De leden heffend van de koude vloer,
Zichzelve heeft beweend, haar desolate boedel,
En steeds haar weggerukte man bezwoer;
En dat zij even droef geklaagd heeft als ervoer zij
De lijkverbranding van haar man of kind,
En sterven wou om niet die pijn te hoeven voelen,
Maar toch niet stierf, door wat haar aan mij bindt.
Zij leve, opdat hij die ver van haar moet boeten,
Dank zii haar leven steeds vertroosting vindt!

[Vervolg Latijn]

sic doluit Mettus tunc cum in contrana versos
ultores habuit proditionis equos.
tum vero exoritur clamor gemitusque meorum
et feriunt maestae pectora nuda manus.
tum vero coniunx umeris abeuntis inhaerens
miscuit haec lacrimis tristia verba meis:
'non potes avelli; simul hinc, simul ibimus,' inquit,
'te sequar et coniunx exulis exul ero.
et mia facta via est, et me capit ultima tellus,
accedam profugae sarcina parva rati.
te iubet e patria discedere Caesaris ira,
me pietas: pietas haec mihi Caesar erit.'
talia temptabat, sicut temptaverat ante,
vixque dedit victas utilitate manus.
egredior, sive illud erat sine funere ferri,
squalidus, inmissis hirta per ora comis.
illa dolore amens tenebris narratur obortis

semianimis media procubuisse domo,
utque resurrexit foedatis pulvere turpi
crinibus et gelida membra levavit humo,
se modo, desertos modo complorasse Penates,
nomen et erepti saepe vocasse viri,
nec gemuisse minus quam si nataeque vinque
vidisset structos corpus habere rogos,
et voluisse mori, monendo ponere sensus,
respectuque tamen non periisse mei.
vivat et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
vivat ut auxilio sublevet usque suo.

Eindnoten:

7-8 Gebrek aan tijd en een lang uitstel van de reis lijken strijdig. De bedoeling zal zijn dat Ovidius, door het uitstel verdoofd en traag geworden, op het laatste moment geen tijd meer had zich voor te bereiden.

19 Ovidius' enig kind, een dochter uit zijn vorige (tweede) huwelijk, begeleidde haar man, een senator die ten tijde van de verbanning de provincie Lybië als standplaats had.

37 *hemeling* en *god* (40): Augustus.

43-45 *Laren, Penaten:* Romeinse huisgoden, van wie het altaar en de afbeeldingen bij de haard stonden.

44 Het doven van het haardvuur was een teken van rouw en versterkt hier het beeld van Ovidius' vertrek als een uitvaart.

48 *zijn as:* de hemelpool, waar de Grote Beer dichtbij staat.

75 *Mettus:* De Albaanse krijgsheer Mettus Fufetius (7e eeuw v.Chr.) had tijdens een veldtocht zijn Romeinse bondgenoten in de steek gelaten.

87 *Om mij te helpen:* om aan mijn terugkeer te werken en mijn bezittingen te beheren.

90 Het verwaarloosde uiterlijk: zie noot bij 44.

Vijf sonnetten uit *Theanthropogamie* (1577)

Marin Le Saulx[*]
(Vertaling Robert de Does)

Sonnet 13

Hij die, zijn doel bewust, al 't licht te zamen gaarde
Met alle duisternis, en die de zwarte nacht
En prille dageraad versmolt met middernacht,
Het droge met het vocht, en de eerste warmte paarde

Met tintelende kou; wiens ongeëvenaarde
En wijze hand geluid en stilte samenbracht,
Die zomer, wintertijd en herfsttij weldoordacht
Te zamen met het lentetij vereende op aarde,

Aanschouwend hoe de mens die de hemel was ontzegd
Door eigen zondigheid en door de dood geknecht,
Bezweek onder de last van 't eeuwige verderven,

Hergaf die dode mens de vrucht der eeuwigheid
Door ons vlees te verenen met zijn goddelijkheid,
Die hem in 't hemelrijk doet leven zonder sterven.

[Celuy qui a uny par compas la lumiere]

Celuy qui a uny par compas la lumiere
Avec l'obscurité, qui joint la noire nuict,
Et l'aurore du jour, avecques la my-nuict,
L'Humide avec le sec, et la chaleur premiere

Avec le froid picquant, dont la main mesnagere
Resserre en mesme lieu le silence et le bruit,
Qui l'Esté, qui l'Automne, et qui l'Hyver conduit,
Pour unir avec eux la saison Printenniere,

Voyant l'homme du ciel par son peché forclos,
Aux prisons de la mort estroittement enclos,
Coucher sous le fardeau d'une mort eternelle,

Pour rendre à l'homme mort le fruict d'eternité,
A uny nostre chair à sa divinité,
Qui le faict vivre au cicl d'une vie immortelle.

* *Voor noot zie p. 176*

Sonnet 23

Dit is de eerste nacht die zag hoe onze zon
In gulden licht zijn zwarte wade deed verbleken,
Het is met recht dat ik van de eerste nacht kan spreken,
Wiens middernacht tot zulk een middag worden kon.

O nacht wiens blonde gloed het duister overwon,
En schoner dan de dag de morgen aan deed breken,
Wees zonder nacht, en draag van die dag 't eeuwig teken
Dat jij van Phoebus' oog de zachte glans gewon.

Moge die nacht steeds mooi en klaar en helder wezen,
Bevrijd van alle zorg, van marteling en vrezen,
Die onze blik zo'n klare zon aanschouwen doet.

Moge die nacht, nacht zonder nacht, 't getal der dagen
Vermeerderen en alle donkerheid verjagen,
Voor eeuwig gloeiend in onsterfelijke gloed.

[C'est la premiere nuict qui ait veu le Soleil]

C'est la premiere nuict qui ait veu le Soleil
Blanchir son voile noir, de sa blonde lumiere,
Je peux dire à bon droict que c'est la nuict premiere,
Qui ait faict d'un my-nuict un midy nompareil:

O bien heureuse nuict! qui de ton clair vermeil
Esgallcs d'un plein jour la clarté tout entiere,
Tu sois sans nuict, tousjours d'un beau jour heritiere,
Puis que Phebus sur toy ainsi doux jette l'oeil.

Ceste nuict soit tousjours et claire et blanche et belle,
Franche d'ennuy, d'horreur et de triste nouvelle,
Qui nous faict veoir à l'oeil un Soleil si tres-clair:

Que ceste nuict sans nuict puisse accroistre le nombre
Des autres jours de l'an, cestc nuict soit sans ombre,
Et esclaire tousjours d'un eternel esclair.

Sonnet 24

Dit is de eerste nacht en schoner dan de dagen,
De nacht ontdaan van nacht en vrij van duisterheid,
De nacht die als de dag de reine helderheid
Van 't schone zonlicht als een hemels licht zal dragen,

De nacht die uit de dood het donker kwam verjagen
En jou haar licht liet zien, de ster zo lang verbeid,
Die in jouw schoot haar anjers en haar leliën spreidt,
En als die andere niet beurtelings komt dagen.

O nacht, wees zonder nacht, voor altijd klaar en mooi,
Want in jou toont die zon zijn gulden stralentooi,
Opdat zijn blond gelaat voor Phoebes ogen prijke,

O nacht, wees jij altijd de allereerste nacht,
Want van de zon onthul jij haar de klare pracht,
Opdat haar goddelijkheid haar in de hemel blijke.

[C'est la premiere nuict plus belle que le jour,]

C'est la premiere nuict plus belle que le jour,
La nuict qui est sans nuict de noirceur vuide et franche,
La nuict qui ha d'un jour la clarté pure et blanche,
Monstrant du beau Soleil le coeleste sejour

La nuict qui t'a faict veoir le desiré retour,
De l'Astre qui de mort les tenebres retranche,
Qui du ciel dans ton sein oeillets et lis espanche,
Et comme l'autre encor ne luist point tour a tour.

O nuict! tu sois sans nuict tousjours vermeille et claire,
Puisqu'en toy ce Soleil de scs raïons eslaire,
Et faict sa face blonde à Phebe appercevoir,

O nuict tu sois tousjours des autres la premiere,
Puis que tu luy fais veoir du Soleil la lumiere,
Qui luy faict sur les cieux sa divinité veoir.

Sonnet 31

De hemel was vervuld van rein en helder lichten
En schiep een middaggloed in 't holst van middernacht,
De zachte stilte vlood voor klanken lieflijk zacht,
Die klare engelstemmen tot de aarde richtten,

Toen 't ruime hemelrond ons arme hellewichten
Met schatten overgoot en onze donkere nacht
Doorstraalde met zijn zon, wiens fonkelende kracht
De zwarte afgrond heeft doorsneden met zijn schichten.

Die zon, bewegingloos, spreidt met zijn stralenkrans
In één moment alom zijn klare zonneglans,
En laat zijn helder licht nooit in de zee verdwijnen.

Waarom vreest Phoebus dan, omgaande in zijn rond,
Het schitteren van die zon die in de nacht ontstond?
Omdat hij toont alleen als wereldlicht te schijnen.

[Les cieux estoyent remplis de clarté pure et blanche,]

Les cieux estoyent remplis de clarté pure et blanche,
Qui faisoyent un plein jour dans l'obscur d'un minuict,
Et le silence doux fuïoit un plus doux bruit,
Que les Anges faisoyent de leur voix nette ct franche,

Quand le ciel qui courbé mille thresors espanche
Sur nous povres humains esclaira nostre nuict
D'un eternel Soleil, qui si vivement luist,
Que les abysmes noirs de ses rayons il tranche.

Ce Soleil sans mouvoir de ses rayons espars
Faict en un mesme instant le jour de toutes pars,
Et ne cache jamais sa clarté dessous l'onde.

Mais d'où vient que Phebus tournant en sa rondeur,
De ce Soleil naissant redoutoit la splendeur?
Pour monstrer qu'il est seul la lumiere du monde.

Sonnet 156

Wees zonder nacht, o nacht, vol reine helderheid:
Laat uit jouw sikkel 't licht zo krachtig overvloeien
Dat zij aan 't hemeldak in volheid moge groeien
Tot die gehoornde maan van horens is bevrijd

En jouw serene rust gelijk een rijk tapijt
Met haar kristallen licht een voorjaar doet ontbloeien
Waar heerlijk amarant zijn purperglans laat gloeien,
Over de bol die de hemel spant wijd uitgespreid.

Van alle nachten wees de allereerste nacht,
Nee wees een dag, geen nacht, in jouw verheven pracht:
Je nacht zij zonder nacht, een dag vol zonneluister,

Want jij onthulde mij in haar volronde trots
Mijn Phoebe die voorheen achter een hoge rots
Van 't gulden aangezicht de helft verhulde in duister.

[Tu sois sans nuict, ô nuict, et pure et nette, et blanche,]

Tu sois sans nuict, ô nuict, et pure et nette, et blanche,
Que tousjours la clarté de ton cornu croissant,
Aille dedans le ciel en rondeur accroissant,
Tant que la lune soit de cornes vuide et franche,

Que ton calme serein à pleines mains espanche
Avecques son crystal, un Printemps tapissant
D'un beau passe-velours, en pourpre fleurissant,
Ce globe sur lequel tout le ciel vouté panche.

Entre toutes les nuicts tu sois la nuict premiere,
Tu sois jour et non nuict par ta grande lumiere,
Bref ta nuict soit sans nuict le midy d'un Soleil,

Puisque tu me fais veoir en rondeur toute pleine,
Ma Phebe qui souloit d'une roche hautaine,
Cacher une moitié de son beau teinct vermeil.

Noot van de vertaler

Van de aan poëtische meesterwerken zo rijke Franse zestiende eeuw is bij ons in vertaling weinig meer bekend dan het werk van drie dichters, Ronsard, Du Bellay en Labé, vooral de lyrische poëzie dus. In Frankrijk kan men steeds meer kennis nemen van de vele andere stromingen die aan deze dichterlijke rijkdom gestalte geven. De religieuze dichtkunst, en daarvan vooral de calvinistische, heeft daar een zeer bijzondere plaats in. Het begrip protestantse poëzie heeft in deze eeuw van de godsdienstoorlogen bij de beste dichters geen enkel verband met de kwezelarij van onze fundamentalisten, noch met de smartlappen van telegenieke evangelisten.

Marin Le Saulx, uit Falaise (Calvados) is een van de meest interessante vertegenwoordigers van deze dichtkunst. Als calvinistisch dominee vlucht hij na de Bartholomeüsnacht (1572) naar Londen, waar hij deel uitmaakt van het consistorie en waar hij ook na de kortstondige vrede van Beaulieu en de rehabilitatie van de slachtoffers en vluchtelingen (1576) blijft en zijn Theanthropogamie en forme de Dialogue par Sonnets Chrestiens *laat drukken (1577). Theos/anthropos/gamos: God/ mens/huwelijk. Het werk bestaat uit 215 dialogische sonnetten.*

In het voorwoord, geschreven in krachtige volzinnen, legt Le Saulx verantwoording af over zijn opzet en zijn werkwijze: zijn boek is een verheerlijking van het mystieke huwelijk tussen de Kerk en Jezus Christus, verbeeld voor de aardse mens, als in het Hooglied, in de metaforen van de wereldse liefde. De dialoog tussen Christus en de Kerk wordt gevoerd door middel van steeds twee sonnetten die met elkaar corresponderen en met dezelfde woorden beginnen.

Om het effect van permutaties en verschuivingen van thema's en (rijm)woorden enigszins te benaderen in het Nederlands heb ik dit vaak met andere woorden dan in het Frans moeten doen. Ik heb het geslacht van het woord zon *mannelijk genomen (ook daar waar het in de ruimere betekenis van hemellichaam wordt gebruikt) om de liefdesverhouding tussen zon en maan als in het Frans te doen uitkomen.*

Dagboekaantekeningen van een arts voor 6 augustus 1945

Vikram Seth
(Vertaling Paul van den Hout)

[De ochtend was heel vredig, warm en klaar]

De ochtend was heel vredig, warm en klaar.
'k Lag half gekleed op bed te kijken naar
het spel van licht en lover. Toen, heel fel,
ik schrok, een flits, en nóg een na een tel.
De oude tuinlamp baadde in een zee
van licht. Magnesium-fakkels? Geen idee,
maar dak en muren stortten in, alsof
de wereld zelf verging; een wolk van stof
omkolkte mij - nu in de tuin, spiernaakt,
want, vreemd, mijn ondergoed was weggeraakt.
Een splinter stak uit mijn verminkte dij,
bloed stroomde langs mijn wang en rechterzij,
en klinisch pulkend aan een glasscherf, ried
ik tevergeefs naar wat ons was geschied.
Waar was mijn vrouw? Ik schreeuwde in het rond:
‘Hier, Yecko-san!’ Bloed gutste uit een wond.
Mijn halsslagader? Plotseling doodsbang
en in paniek, riep ik weer: ‘Yecko-san?’
Haar elleboog vasthoudend, bleek, bebloed
en bang, dook ze toen op. ‘Het komt wel goed,'

[The morning stretched calm, beautiful, and warm.]

The morning stretched calm, beautiful, and warm.
Sprawling half-clad, I gazed out at the form
Of shimmering leaves and shadows. Suddenly
A strong flash, then another, startled me.
I saw the old lantern brightly lit.
Magnesium flares? While I debated it,
The roof, the walls and, as it seemed, the world
Collapsed in timber and debris, dust swirled
Around me - in the garden now - and, weird,
My drawers and undershirt had disappeared.
A splinter jutted from my mangled thigh.
My right side bled, my cheek was torn, and I
Dislodged, detachedly, a piece of glass,
All the time wondering what had come to pass.
Where was my wife? Alarmed I gave a shout,
‘Where are you, Yecko-san?’ My blood gushed out.
The artery in my neck? Scared for my life,
I called out, panic-stricken, to my wife.
Pale, bloodstained, frightened, Yecko-san emerged,
Holding her elbow. ‘We'll be fine,’ I urged -

[Vervolg Nederlands]

zei ik. ‘Weg hier!’ We strompelden verdwaasd
de straat op, vielen toen in onze haast
half over, zag ik, en ik was ontsteld,
een hoofd: ‘Pardon...’ Maar hij was dood, geveld
door een omstortend hek. We keken toe,
doodsbang, als aan de grond genageld, hoe
een huis recht vóór ons zomaar uit het lood
begon te hangen, scheurde en met groot
geraas instortte: wolken stof, en brand,
zich voedend aan de wind. Langzamerhand
begon het ons te dagen dat we naar
het ziekenhuis toe moesten om ons daar
te laten helpen - ik moest bovendien
mijn personeel bijstaan. (Klinkt vreemd misschien,
maar zelf vond ik dit plan heel zinnig toen,
al had ik, in mijn staat, niets kunnen doen.)
Ik zakte door mijn knieën op de grond.
Dorst kwelde me, die ik niet lessen kon.
Naar adem snakkend, leek ik zachtjes-aan
wat op te leven, tot ik weer kon staan.
Hoewel nog spiernaakt, schaamde ik mij niet.
Dat hinderde me vaag, totdat ik stiet
op een soldaat die, zwijgend als het graf,
de handdoek rond zijn nek aan mij meegaf.

[Vervolg Engels]

‘Let's get out quickly.’ Stumbling to the street
We fell, tripped up by something at our feet.
A house standing before us tilted, swayed,
Toppled and crashed Fire sprang up in the dust,
Spread by the wind. It dawned on us we must
Get to the hospital: we needed aid -
And I should help my staff too. (Though this made
Sense to me then, I wonder how I could
Have hoped, hurt as I was, to do much good.)
My legs gave way. I sat down on the ground.
Thirst seized me, but no water could be found.
My breath was short, but bit by bit my strength
Seemed to revive, and I got up at length.
I was still naked, but I felt no shame.
This thought disturbed me somewhat, till I came
Upon a soldier, standing silently,
Who gave the towel round his neck to me.

[Vervolg Nederlands]

Mijn benen, stijf van het geronnen bloed,
wilden niet meer, en ik drong aan op spoed
bij Yecko-san: ze moest vooruit gaan, maar
ze wilde niet, edoch, was er voor haar
en mij in onze nood een keus? Ze ging.
Zodra mijn vrouw verdwenen was, beving
mij radeloze eenzaamheid, wanhoop.
Mijn hersens ijlden voort, mijn lichaam kroop.
Ik zag meer mensen, schimmen, geesten of
vogelverschrikkers, stom, de ogen dof -
de armen wijd gespreid, de handen lam;
pas na een poos begreep ik hoe dat kwam:
ze hielden met hun zwaar verbrande huid
zelfs niet de pijn der lichtste wrijving uit.
Wie kon, liep in de schuifelende stoet
naar 't ziekenhuis. Ik zag (zag ik dat goed?)
een vrouw met een klein kind staan op mijn pad -
naakt beiden. Net terug soms uit het bad?
Dat zij daar stond zo, tartte mijn verstand:
in wat voor waanzin waren we beland?
Ik keek snel weg, ontredderd en ontdaan,
tot ik, toen ik een naakte man zag staan,
half ging bevroeden wat er was gebeurd:
iets had de kleren van ons lijf gescheurd.
Een oude vrouw zat op de grond, haar blik
van pijn versluierd, maar ze gaf geen kik.
Wij allen zwegen; géén onzer gaf lucht
aan angst of leed - geen woord, geen snik, geen zucht.

[Vervolg Engels]

My legs, stiff with dried blood, rebelled. I said
To Yecko-san she must go on ahead.
She did not wish to, but in our distress
What choice had we? A dreadful loneliness
Came over me when she had gone. My mind
Ran at high speed, my body crept behind.
I saw the shadowy forms of people, some
Were ghosts, some scarecrows, all were wordless,
dumb -
Arms stretched straight out, shoulder to dangling
hand;
It took some time for me to understand
The friction on their burns caused so much pain
They feared to chafe flesh against flesh again.
Those who could, shuffled in a blank parade
Towards the hospital. I saw, dismayed,
A woman with a child stand in my path -
I turned my gaze, but I was at a loss
That she should stand thus, till I came across
A naked man - and now the thought arose

That some strange thing had stripped us of our
clothes.
The face of an old woman on the ground
Was marred with suffering, but she made no sound.
Silence was common to us all. I heard
No cries of anguish, or a single word.

Twintig gedichten
Fjodor Tjoettsjev
(vertaling Kees Jiskoot)

Rust

Het onweer was voorbij - nog rokend lag
een hoge eik, geveld door bliksemschichten;
grijsblauwe damp sloeg van zijn takken af
naar 't groen, dat na de bui weer helder lichtte.
En eerder al had, klaar, in menigvoud,
de zang van de gevederden weerklonken;
de regenboog stond wijdbeens op het woud,
zijn voeten in die groene zee verzonken.

Успокоение

Гроза прошла - еще курясь, лежал
Высокий дуб, перунами сраженный,
И сизый дым с ветвей его бежал
По зелени, грозою освеженной.
А уж давно, звучнее и полней,
Пернатых песнь по роще раздалася
И радуга концом дуги своей
В зеленые вершины уперлася.

1829

[Hier, waar de luchten zó laag hangen,]

Hier, waar de luchten zó laag hangen,
de hemel 't schrale land omsluit,
hier rust, door loden slaap bevangen,
Natuur van al haar werken uit...

Slechts enkele bleke berkebomen,
wat grijzig mos, een kale struik,
verstoren als benauwde dromen
de stilte van dit dodenrijk.

[Здесь, где так вяло свод небесный]

Здесь, где так вяло свод небесный
На землю тощую глядит, -
Здесь, погрузившись в сон железный,
Усталая природа спит...

Лишь кой-где бледные березы,

Кустарник мелкий, мох седой,
Как лихорадочные грезы,
Смущают мертвенный покой.

1829

[Zoals, op hete as, papier]

Zoals, op hete as, papier
verbrandt en wat ligt na te gloeien,
en een discreet, haast dovend vuur
het woord, de zinnen doet verschroeien -

zo smeult van dag tot dag míjn leven
en zal ook dat in rook opgaan,
zo brand ook ik op, langzaamaan,
aan helse saaiheid prijsgegeven!..

O God, dat nog een laatste keer
dit vuur, heel even, op mocht veren!
opdat ik vrij, niets vrezend meer,
eerst laaien zou - en dan verteren!

[Как над горячею золой]

Как над горячею золой
Дымится свиток и сгорает
И огнь сокрытый и глухой
Слова и строки пожирает -

Так грустно тлится жизнь моя
И с каждым днем уходит дымом,
Так постепенно гасну я
В однообразье нестерпимом!..

О Небо, если бы хоть раз
Сей пламень развился по воле -
И, не томясь, не мучась доле,
Я просиял бы - и погас!

± 1830

[De beek ligt star en stijf bevroren,]

De beek ligt star en stijf bevroren,
door pakijs in zijn loop gestremd;
hij heeft zijn glans, zijn klank verloren,
als door een ijzige greep omklemd, -
De brón van het onsterfelijk water
werd níet gekluisterd door de kilte,
en kabbelt voort - discreet geklater
verstoort de dodelijke stilte.

Zo is ook in 't verweesde hart
- door 's levens vrieskou toegevroren
de stroom der blijde jeugd verstard

en ging zijn schittering verloren.
Maar onder deze ijskorst bruist,
hoe nietig ook, een zweem van leven
Soms kan men helder het geruis
van een verborgen bron vernemen!

[Поток сгустился и тускнеет,]

Vertaling voor Kees Verheul

Поток сгустился и тускнеет,
И прячется под твердым льдом,
И гаснет цвет и звук немеет
В оцепененье ледяном, -
Лишь жизнь бессмертную ключа
Сковать всесильный хлад не может:
Она всё льется - и, журча,
Молчанье мертвое тревожит.

Так и в груди осиротелой,
Убитой хладом бытия,
Не льется юности веселой,
Не блещет резвая струя, -
Но подо льдистою корой
Еще есть жизнь, еще есть ропот -
И внятно слышится порой
Ключа таинственного шепот!

± 1833

[Nederlands]

Sta je om je dorst te stillen
zo gebogen, wilgeboom,
met je bladeren te trillen,
die als grage lippen willen
nippen van de snelle stroom?..

Ja, je snakt dan wel naar water,
beeft met heel je bladerkroon...
maar de beek ijlt voort en klatert,
schittert in de zon en schatert
om jouw machteloos vertoon...

[Russisch]

Что ты клонишь над водами,
Ива, макушку свою
И дрожащими листами,
Словно жадными устами,
Ловишь беглую струю?..

Хоть томится, хоть трепещет
Каждый лист твой над струей...
Но струя бежит и плещет,
И, на солнце нежась, блещет,
И смеется над тобой...

1835

[Nederlands]

Een wouw klimt uit het woud omhoog
ten hemel, met een wijde boog;
steeds hoger, verder reikt haar klim -
dan duikt zij weg, voorbij de kim!

Natuur, haar Moeder, schonk aan haar
een machtig, levend vleugelpaar -
Maar ik sta hier, bestoft, bezweet,
ik, heer der schepping, vastgesmeed!..

[Russisch]

С поляны коршун поднялся,
Высоко к небу он взвился;
Всё выше, дале вьется он -

И вот ушел за небосклон!

Природа-мать ему дала
Два мощных, два живых крыла -
А я здесь в поте и в пыли.
Я, царь земли, прирос к земли!..

De fontein

Zie eens, hoe als een wolkkolom
die blinkende fontein daar opflitst;
en hoe zij vlamt, zich boven opsplitst
tot nevelsluiers in de zon.
Haar straal, ten hemel opgegaan,
beroert daar hoog geheimenissen -
maar dan, als vonkend stofgoud, is ze
gedoemd ter aarde neer te slaan.
O bron van 's mensen denken, o
jij springbron, nimmer stil te zetten!
O, welke raadselige wetten
besturen en beteugelen jou?
Wat snak jij naar de hemelboog!..
Maar een fatale hand, onzichtbaar,
verwaait jouw starre straal, ontwricht haar,
en smijt de spetters van omhoog.

Фонтан

Смотри, как облаком живым
Фонтан сияющий клубится;
Как пламенеет, как дробится
Его на солнце влажный дым
Лучом поднявшись к небу, он
Коснулся высоты заветной -
И снова пылью огнецветной
Ниспасть на землю осужден.

О смертной мысли водомет,
О водомет неистощимый
Какой закон непостижимый
Тебя стремит, тебя метет?
Как жадно к небу рвешься ты!..
Но длань незримо-роковая
Твой луч упорный, преломляя,
Свергает в брызгах с высоты.

1836

Aan de Russische vrouw

Van zon, natuur en kunst verstoken,
verstoken van het licht, het leven,
verstoken van de liefde ook,
vervliegt je jeugd; maar half ontloken,
zijn wensen onvervuld gebleven
en gaan je dromen op in rook...

En ongezien verglijdt je leven
in lege, suffige gehuchten
in naamloos land, dat niemand kent, -
als damp die oplost in de nevel
van sombere en grauwe luchten,
in herfstig duister zonder end...

Русской женщине

Вдали от солнца и природы,
Вдали от света и искусства,
Вдали от жизни и любви
Мелькнут твои младые годы,
Живые помертвеют чувства,
Мечты развеются твои...

И жизнь твоя пройдет незрима
В краю безлюдном, безымянном,
На незамеченной земле, -
Как изчезает облак дыма
На небе тусклом и туманном,
В осенней беспредельной мгле...

1848-1849

[Wanneer de mens, door grote nood benard,]

Wanneer de mens, door grote nood benard,
van alles walgt, en, als een steen, het leven
drukt op zijn borst - brengt, God weet hoe, voor even
ineens iets blijs vertroosting aan het hart,
omwaait hem en omhelst hem het verleden,
ter leniging van al zijn zwarigheden.

Zo steekt in 't late herfsttij af en toe,
wanneer de velden leeg zijn, struiken kalen,
de luchten bleek zijn, somberder de dalen,
opeens een zwoele wind op, die met spoed
de jacht inzet op afgevallen blaren,
de ziel verkwikkend of het lente ware...

[Когда в кругу убийственных забот]

Когда в кругу убийственных забот
Нам всё мерзит - и жизнь, как камней груда,
Лежит на нас, - вдруг знает бог откуда
Нам на душу отрадное дохнет,
Минувшим нас обвеет и обнимет
И страшный груз минутно приподнимет.
Так иногда осеннею порой,
Когда поля уж пусты, рощи голы,
Бледнее небо, пасмурнее долы,
Вдруг ветр подует, теплый и сырой,
Опавший лист погонит пред собою
И душу нам обдаст как бы весною...

22-10-1849

Voorbeschikking

De liefde - zo verluidt al jaren -
smeedt zielen, nauwverwant, aaneen:
hun één-zijn, samen met elkaar en
de doem om hart aan hart te paren,
maar ook... de doem van handgemeen...

En wie het zwakste is van beiden
in deze ongelijke strijd,
die kan voorzeker niet vermijden
in liefde, droefenis en lijden,
de vaan te strijken mettertijd...

Предопределение

Любовь, любовь - гласит преданье -
Союз души с душой родной -
Их съединенье, сочетанье,
И роковое их слиянье,
И... поединок роковой...

И чем одно из них нежнее
В борьбе неравной двух сердец,
Тем неизбежней и вернее,
Любя, страдая, грустно млея,
Оно изноет наконец...

1850-1851

[Zeg niet: hij houdt nog net zoveel van mij als vroeger,]

Zeg niet: hij houdt nog net zoveel van mij als vroeger,
hij heeft, als toen, zijn hart aan mij verpand...
Nee! Als een beest slaat hij mijn leven uit zijn voegen,
Al siddert, zie ik, 't mes hem in de hand.

Nu ziedend, dan in tranen, verontwaardigd, beef ik,
verliefd, dan weer tot in mijn ziel gekrenkt,
lijd ik, leef niet... Voor hem, voor hém alleen maar leef ik -
een leven, o, van bitterheid doordrenkt!

De lucht bemeet hij mij zo mondjesmaat en vrekkig...
Je ergste vijand leed nooit evenzeer...
Och, adem haal ik nog, zeer moeizaam en gebrekkig,
dat kan ik, ja, maar leven, dát niet meer.

[Не говори: меня он, как и прежде, любит,]

Не говори: меня он, как и прежде, любит,
Мной, как и прежде, дорожит...
О нет! Он жизнь мою бесчеловечно губит,
Хоть, вижу, нож в руке его дрожит.

То в гневе, то в слезах, тоскуя, негодуя,
Увлечена, в душе уязвлена,
Я стражду, не живу... им, им одним живу я -
Но эта жизнь!.. О, как горька она!

Он мерит воздух мне так бережно и скудно...
Не мерят так и лютому врагу...
Ох, я дышу еще болезненно и трудно,
Могу дышать, но жить уж не могу.

1850-1851

Aan E.F. Tjoettsjeva

Of zij nog ooit genade zal verkrijgen,
mijn zondig-zieke ziel, dat weet ik niet;
herrijst zij ooit, ach, zullen ooit voorbijgaan
mijn geestelijke onmacht en failliet?

Maar zou mijn ziel ooit, als dat kon,
de rust hervinden, hier, op deze aarde,
dan ben jij mijn genadebron -
jij, jij, o mijn Voorzienigheid-op-aarde!

Э.Ф. Тютчевой

Не знаю я, коснется ль благодать
Моей души болезненно-греховной,
Удастся ль ей воскреснуть и восстать,
Пройдет ли обморок духовный?
Но если бы душа могла
Здесь, на земле, найти успокоенье,
Мне благодатью ты б была -
Ты, ты, мое земное провиденье!..

1851

[Van de hitte niet bekomen,]

Van de hitte niet bekomen,
schitterde de julinacht...
Boven 't land, dat mat terneer ligt,
trilt de hemel van het weerlicht,
door het onweer voortgebracht...

't Lijkt wel of er zwoele blikken
op de aarde zijn geslagen,
en soms, tussen vlugge schichten,
vlammende pupillen lichten,
die ons angst en schrik aanjagen...

[Не остывшая от зною]

Не остывшая от зною
Ночь июльская блистала...
И над тусклою землею
Небо, полное грозою,
Всё в зарницах трепетало...

Словно тяжкие ресницы
Подымались над землею,
И сквозь беглые зарницы
Чьи-то грозные зеницы
Загорался порою...

14-7-1851

[Een zon van goud op blinkend water,]

Een zon van goud op blinkend water,
en alles glimlacht, maakt gerucht,
de bomen trillen uitgelaten,
zich badend in de blauwe lucht.

Blinkend water, zingend lover,
van liefde is de lucht doorgloeid,
de wereld der natuur betoverd,
een wereld die uitbundig bloeit.

Hoe zalig ook en hoe betoverend,
Geen tover die meer vreugde brengt
dan één zo'n glimlach, hartveroverend,
die jouw gekwelde ziel mij schenkt...

[Сияет солнце, воды блещут,]

Сияет солнце, воды блещут,
На всем улыбка, жизнь во всем,
Деревья радостно трепещут,
Купаясь в небе голубом.

Поют деревья, блещут воды,
Любовью воздух растворен,
И мир, цветущий мир природы,
Избытком жизни упоен.

Но и в избытке упоенья
Нет упоения сильней
Одной улыбки умиленья
Измученной души твоей...

28-7-1852

[O Nice! O zuidelijke dreven!..]

O Nice! O zuidelijke dreven!..
Die schitter hier, o, mij bedrukt het!
Een aangeschoten meeuw is 't leven,
het wil omhoog - en nimmer lukt het...
Het wiekt noch zweeft in volle breedte -
de vleugels hangen neer, gebroken;
't zit, trillend over al zijn leden
van pijn en zwakte, ineengedoken...

[О, этот Юг, о, эта Ницца!..]

О, этот Юг, о, эта Ницца!..
О, как их блеск меня тревожит!
Жизнь, как подстреленная птица,
Подняться хочет - и не может...
Нет ни полета, ни размаху -
Висят поломанные крылья,
И вся она, прижавшись к праху,
Дрожит от боли и бессилья...

21-11-1864

[In golven schuilt een zuiver lied,]

Est in arundineis modulatio musica ripis.

In golven schuilt een zuiver lied,
natuurgeweld klinkt ook harmonisch,
een muzikaal geruis, eufonisch,
doorstroomt een veld van deinend riet.

Dit alles heeft een vast patroon,
natuur laat nooit een wanklank horen, -
wij echter, schijnbaar vrij geboren,
wij vallen telkens uit de toon.

Waarom zo vals? Wat ging verkeerd?
Hoe komt het dat de ziel niet meezingt,
niet net zo zuiver als de zee zingt
en 't denkend riet slechts murmureert?

En dat, van hier tot aan de sterren,
de stem die roept in de woestijn,
't protest van wie wanhopig zijn,
geen antwoord kregen tot dusverre?

[Певучесть есть в морских волнах,]

Est in arundineis modulatio musica ripis.

Певучесть есть в морских волнах,
Гармония в стихийных спорах,
И стройный мусикийский шорох
Струится в зыбких камышах.

Невозмутимый строй во всем,
Созвучье полное в природе, -
Лишь в нашей призрачной свободе
Разлад мы с нею сознаем.

Откуда, как разлад возник?
И отчего же в общем хоре
Душа не то поет, что море,
И ропщет мыслящий тростник?

И от земли до крайних звезд
Всё безответен и поныне
Глас вопиющего в пустыне,
Души отчаянной протест?

11-5-1865

[Eén van die troosteloze nachten, -]

Eén van die troosteloze nachten, -
de hemel trekt volkomen dicht.
Dat wekt geen angst op, geen gedachte,
't is meer een droevig droomgezicht.
Alleen het weerlicht vult de einder
met vlammend vuur en flikkering,
alsof doofstomme duivels ginder
delibereren onderling.

Als op een afgesproken teken
vlamt plots de halve hemel op,
en schielijk treden uit de schemer
het dal, de bossen verderop;
die dan opnieuw verloren raken
in 't duister, zonder één gerucht -
't Leek net of daar geheime zaken
bedisseld werden - in de lucht.

[Ночное небо так угрюмо,]

Ночное небо так угрюмо,
Заволокло со всех сторон.
То не угроза и не дума,
То вялый, безотрадный сон.
Одни зарницы огневые,
Воспламеняясь чередой,
Как демоны глухонемые,
Ведут беседу меж собой.

Как по условленному знаку,
Вдруг неба вспыхнет полоса,
И быстро выступят из мраку
Поля и дальние леса.
И вот опять всё потемнело,
Всё стихло в жуткой темноте -
Как бы таинственное дело
Решалось там - на высоте.

18-8-1865

[Wanneer één ziel meevoelend reageerde]

Wanneer één ziel meevoelend reageerde
   op enig woord uit onze mond -
dan was er niets meer wat wij nog begeerden,
   want dat volstond, want dat volstond...

[Когда сочувственно на наше слово]

Когда сочувственно на наше слово
  Одна душа отозвалась -
Не нужно нам возмездия иного,
  Довольно с нас, довольно с нас...

12-4-1866

Bosbranden

Onder donker-dreigend kolken
rijzen in een brede band
rook- na rookwolk, stápels wolken
tot de kim toe boven 't land.

Dood en wijdvertakt een heester,
pollen smeulen, branden niet,
vaag is zichtbaar, zwartgeblakerd,
een rij sparren in 't verschiet.

Enkel rook, en nergens vonken
bij die troosteloze brand, -
Vuur, waar zit je, sluwe jager,
soevereine dwingeland?

Enkel hier en daar, verstolen,
als een rood, wild creatuur,
breekt het zich een weg door struiken,
snelt het voort, het levend vuur!

Maar wanneer de schemer intreedt,
rook en duister samengaan,
gaat in heel zijn legerstede,
vlammend-rood, het feestlicht aan.

Voor die razende natuurkracht
staat de mens, mismoedig, broos,
schouders afgehangen, zwijgend -
als een kind zo hulpeloos.

Пожары

Широко, необозримо,
Г розной тучею сплошной,
Дым за дымом, бездна дыма
Тяготеет над землей.

Мертвый стелется кустарник,
Травы тлятся, не горят,
И сквозит на крае неба
Обожженных елей ряд.

На пожарище печальном
Нет ни искры, дым один, -
Где ж огонь, злой истребитель,
Полномочный властелин?

Лишь украдкой, лишь местами,
Словно красный зверь какой,
Пробираясь меж кустами,
Пробежит огонь живой!

Но когда наступит сумрак,
Дым сольется с темнотой,
Он потешными огнями
Весь осветит лагерь свой.

Пред стихийной вражьей силой
Молча, руки спустя,
Человек стоит уныло -
Беспомóщное дитя.

16-7-1868

Aan E.F. Tjoettsjeva

De God der wrake nam mij alles af:
gezondheid, adem, slaap en levensmoed;
Hij liet mij enkel jou, m'n hartebloed,
opdat Hij mij nog iéts te danken gaf.

Э.Ф. Тютчевой

Всё отнял у меня казнящий бог:
Здоровье, силу воли, воздух, сон,
Одну тебя при мне оставил он,
Чтоб я ему еще молиться мог.

1873

Acht gedichten
Marina Tsvetajeva
(Vertaling Marko Fondse en Anne Stoffel)

Uit de cyclus ‘Aan P.E.’

IV

Ikonen. Wierook. Spoorgerinkel. Paarden.
Want oorlog! oorlog! is 't.
Maar wat maal ik om het belang van tsaren
En volkrentwist.

Het koord waarop ik dans mag dan vergaan zijn
Toch dans ik, blind.
Schim van een schim. Ik, van twee donkre manen
Het maanziek kind.

(MF)

[IV]

Война, война! - Кажденья у киотов
И стрекот шпор.
Но нету дела мне до царских счетов,
Народных ссор.

На кажется - надтреснутом - канате
Я - маленький плясун.
Я тень от чьей-то тени. Я лунатик
Двух темных лун.

16-7-1914

[Een voorvader van me was violist]

Een voorvader van me was violist
En dief bovendien, en ruiter.
Vandaar dat ik jong al van zwerven wist
En wind door mijn haar liet fluiten.

Steelt *hij* met mijn hand van de groentekar
Die perzik? Jawel, zo was-ie:
Gebruind, haakneuzig, met kroezend haar,
De schuldige aan mijn passie.

Bevreemd bezag hij de noeste boer,
En richtte zijn blik naar ginder.
Hij was een slecht kameraad, maar stoer
En zacht tegelijk als minnaar!

Hij hield van kralen, zijn pijp, de maan,
Heeft iedere vrouw gemogen.
Ook zie ik hem voor een lafaard aan
Die man met zijn gele ogen -

Die Satan zijn ziel had verpatst en 's nachts
De weg langs de dodenakker
Vermeed, met achter zijn laarzeschacht
- Zo dacht ik - een mes voor het pakken,

Zich katachtig soms om'een hoek verschool
Om plotseling op te doemen...
Dat hij *niet* speelde op zijn viool,
Dat durf ik zowaar vermoeden!

Aan alles ging hij zo licht voorbij
Als zomer aan sneeuw - en lichter!
Zo'n violist was die voorzaat van mij
En ik werd precies zo'n dichter.

(AS)

[Какой-нибудь предок мой был -

скрипач,]
Какой-нибудь предок мой был -
скрипач,
Наездник и вор при этом.
Не потому ли мой нрав бродяч

И волосы пахнут ветром!
Не он ли, смуглый, крадет с арбы
Рукой моей - абрикосы,
Виновник страстной моей судьбы,
Курчавый и горбоносый.

Дивясь на пахаря за сохой,
Вертел между губ - шиповник.
Плохой товарищ он был, - лихой
И ласковый был любовник!

Любитель трубки, луны и бус,
И всех молодых соседок...
Еще мне думается, что - трус
Был мой желтоглазый предок.

Что, душу чёрту продав за грош,
Он в полночь не шел кладбищем!
Еще мне думается, что нож
Носил он за голенищем.

Что не однажды из-за угла
Он прыгал - как кошка - гибкий...
И почему-то я поняла,
Что он - *не* играл на скрипке!

И было всё ему нипочем, -
Как снег прошлогодний - летом!
Таким мой предок был скрипачом.
Я стала - таким поэтом.

23-6-1915

Aan de joden

Wie heeft u niet vertrapt, verbrand bij leven,
O rozenstruik die ook geen vuur verzengt!
U, pijler die het nimmer zal begeven,
Door Christus ons vermaakt als een geschenk:

Volk Israëls! Uw tweede rijk is komend.
Voor elke duit heeft u aan ons in baar
Betaald met bloed: volk van profeten, vromen!
Volk van verraders! Helden! Scharrelaars!

In elk van u - zelfs hem die in zijn buidel
Zijn goudgeld natelt bij een stompje kaars -
Spreekt Christus' woord zich wel zo helder uit als
In alle evangelies bij elkaar.

De wereld rond wordt er aan 't kruis geslagen
En van het kruis genomen. Israël,
Als ooit uw laatste zoon wordt uitgedragen,
Wordt Christus eerst met recht ter aard besteld!

(MF)

Евреям

Кто не топтал тебя - и кто не плавил,
О купина неопалимых роз!
Единое, что на земле оставил
Незыблемого по себе Христос:

Израиль! Приближается второе
Владычество твое. За все гроши
Вы кровью заплатили нам: Герои!
Предатели! - Пророки! - Торгаши!

В любом из вас, - хоть в том, что при огарке
Считает золотые в узелке -
Христос слышнее говорит, чем в Марке,
Матфее, Иоанне и Луке.

По всей земле - от края и до края -
Распятие и снятие с креста.
С последним из сынов твоих, Израиль,
Воистину мы погребем Христа!

1916

[Ik verbijster geen verstand]

Ik verbijster geen verstand
Met de gifdrank van de vrouwen.
Neem mijn rechter-, schrijvershand,
Mijn gerechte, mijn getrouwe.

Die waarmee ik voor de nacht
Met een kruis de liefste zegen
En in taal te vatten tracht
Heel mijn taak van Godeswege.

Linkerhanden zijn 't die liegen,
Vals, arglistig en astrant.
Neem die nimmer zal bedriegen -
Mijn gerechte rechterhand.

(MF)

[Не смущаю, не пою]

Не смущаю, не пою
Женскою отравою.
Руку верную даю -
Пишущую, правую.

Той, которою крещу
На ночь - ненаглядную.
Той, которою пишу
То, что Богом задано.

Левая - она дерзка,
Льстивая, лукавая.
Вот тебе моя рука -
Праведная, правая!

10-10-1918

[Om me met jou in te laten,]

Om me met jou in te laten,
Nee vrind, heb ik echt geen tijd nu.
'k Vond een nieuwe vriend als maatje,
Zo'n verloren zoon, tja, spijt me.

Jij hebt vorstelijke hoven,
Hij de wouden-wildernissen,
Jij soldatenvolk te over,
Hij het zeezand bij de vissen.

Heden gaan wij zee en strand langs,
Morgen met de wolf door 't bos heen.
Elke nacht is 't bed weer anders,
Heden kiezel, morgen mossen.

[Нет, с тобой, дружочек чудный,]

Нет, с тобой, дружочек чудный,
Не делиться мне досугом,
Я сдружилась с новым другом,
С новым другом, с сыном блудным

У тебя дворцы-палаты,
У него леса-пустыни,
У тебя войска-солдаты,
У него пески морские.

Нынче в море с ним гуляем,
Завтра пó лесу с волками.
Что ни ночь - постель иная:
Нынче щебень, завтра - камень.

[Vervolg Nederlands]

Ook houdt hij van licht, mijn ventje,
Heel uitbundig, als met Pasen.
Heden is er maneschijntje,
Morgen sterrenschijn als kaarsje.

Hij, door elk benijd als ruiter,
Tsarenzoon en tsarendienaar,
Ging de dienst en 't leger uit toen
Hij mij in het oog gezien had.

(MF)

[Vervolg Russisch]

И уж любит он, сударик,
Чтобы светло, как на Пасху:
Нынче месяц нам фонарик,
Завтра звезды нам лампадка.

Был он всадником завидным,
Милым гостем, царским сыном, -
Да глаза мои увидел -
И войска свои покинул.

10-11-1918

Het eiland

'k Weet een eiland. Schoksgewijs van
Nereus' dochters losgerukt.
Ongerept en onbereisd, want
Niemand heeft het nog ontdekt.

Wuivend als een blad verbergt het
Zich in schuim. - Prijs? Route? - Ik
Weet alleen: het ligt nog nergens
Vast, behalve in jouw blik

Van Columbus... Zou het dáár zijn?
Palmen, twee! - Verdwenen. - Vlucht
Van een condor...
(In de slaaptrein:
Eilanden? Een loos gerucht!)

Uren, weken (tergend zeg ik:
Jaren!) om erheen te varen.
Want ik weet: het ligt nog nergens
Vast, alleen in breedtegraden

Van de toekomst...

(AS)

Остров

Остров есть. Толчком подземным
Выхвачен у Нереид.
Девственник. Еще никем не
Выслежен и не открыт.

Папоротником бьет и в пене
Прячется. - Маршрут? Тариф?
Знаю лишь: еще нигде не
Числится,кроме твоих

Г лаз Колумбовых Две пальмы:
Явственно! - Пропали. - Взмах
Кондора...
(В вагоне спальном
- Полноте! - об островах!)

Час, а может быть - неделя
Плаванья (упрусь - так год!)
Знаю лишь: еще нигде не
Числится, кроме широт

Будущего...

5-7-1924

[Ach, er zijn van die gelukkigen]

Ach, er zijn van die gelukkigen
Die *niet* zingen. Hun verdriet
Stroomt in tranen. Hoe verrukkelijk
Voor het leed dat zich vergiet!

Dat een steen ervan zou huiveren.
Maar mijn taak valt minder licht -
Op het kerkhof nog het zuiverste
Lied te zingen is mijn plicht.

David heeft, zij het ook diep verwond,
Toch om zijn vriend - gezongen!
Had, toen hij vlak voor de Hades stond,
Orpheus zijn stem gezonden,

Enkel zijn stem; was hij zelf bij de poort
Stil blijven staan, *afzijdig*,
Dan had Euridice zich daardoor
Blindelings laten leiden...

Als aan een touw naar het licht, voorgoed,
Zonder terug te keren.
Want wie een *stem* is gegeven, moet,
Dichter, de rest ontberen.

(AS)

[Есть счастливцы и счастливицы,]

Есть счастливцы и счастливицы,
Петь *не* могущие. Им -
Слезы лить! Как сладко вылиться
Горю - ливнем проливным!

Чтоб под камнем что-то дрогнуло.
Мне ж - призвание как плеть -
Меж стенания надгробного
Долг повелевает - петь.

Пел же над другом своим Давид,
Хоть пополам расколот!
Если б Орфей не сошел в Аид
Сам, а послал бы голос

Свой, только голос послал во тьму,
Сам у порога *лишним*
Встав, - Эвридика бы по нему
Как по канату вышла...

Как по канату и как на свет,
Слепо и без возврата.

Ибо раз *голос* тебе, поэт,
Дан, остальное - взято.

1935

[Hoe je je oog naar lucht blauw en stil]

Hoe je je oog naar lucht blauw en stil
Opricht en uitroept: - Onweer op til!

Hoe je een minnezwendelaar kil
Aanfronst en uitroept: - Liefde op til!

Zó roep ik, dwars door de grauwe schil
Van onverschilligheid: - Verzen op til!

(MF)

[В синее небо ширя глаза -]

В синее небо ширя глаза -
Как восклицаешь: - Будет гроза!

На проходимца вскинувши бровь -
Как восклицаешь: - Будет любовь!

Сквозь равнодушья серые мхи -
Так восклицаю: - Будут стихи!

1936

Vier gedichten

Dai Wangshu[*]

(Vertaling Silvia Marynissen)

Gesloten tuin

In de tuin van mei
zijn de bloemen al talrijk, de bladeren overvloedig,
maar in de dichte schaduw is het stil, geen vogel roept.

Het paadje is al flink bemost
en het slot is verroest -
de eigenaar bevindt zich onder verre zonnen.

Onder verre zonnen,
zijn daar ook weelderige tuinen?

Een vreemdeling gluurt langs het hek naar binnen,
dagdromend van de eigenaar ver weg.

深閉的園子

五月的園子
已花繁葉滿了,
濃蔭裏卻靜無鳥喧，

小徑已鋪滿苔辭,
用離門的鎖也銹了
上人卻在迢遙的太陽下
在迢遙的太陽下，
也有璀燦的園林嗎?

陌生人在籬邊探首，
空想著天外的主人。

* *Dai Wangshu (1905-1950) wordt beschouwd als de belangrijkste vertegenwoordiger van het Chinese Symbolisme. Hij studeerde klassieke Chinese letteren in Shanghai, en raakte al snel geïnteresseerd in de 'nieuwe literatuur' die in die tijd opkwam onder invloed van westerse opvattingen. Hij kreeg belangstelling voor de Franse literatuur, besloot Frans te leren en vertrok in 1932 naar Frankrijk, waar hij zo'n twee jaar bleef. Zijn oeuvre omvat ruim honderd gedichten en een groot aantal vertalingen van de meest uiteenlopende westerse auteurs (waarschijnlijk allemaal via het Frans). Het gedicht 'Regenlaan' is afkomstig uit de bundel* Wode jiyi *(Mijn herinnering, 1929); 'Gesloten tuin' komt uit de bundel* Wangshu cao *(Schetsen van Wangshu, 1933); 'Ik denk' en 'Improvisatie by de grafsteen van Xiao Hong' komen uit* Zainan de suiyue *(Moeilijke jaren, 1948).*

Ik denk

Ik denk, dus ik ben een vlinder...
Over tienduizend jaar zal de zachte roep van een bloem
door het wolkendek dat droomt noch waakt
mijn fonkelend bonte vleugels doen beven.

想 思 我

我思想，故我是蝴蝶&&
將年後小花的輕呼'
透過無夢無醒的雲霧，
來振撼找斑爛旳彩翼,

Improvisatie bij de grafsteen van Xiao Hong

Een eenzame wandeling van zes uur
om rode camelia's bij je hoofd te leggen.
Ik wacht, de nacht duurt eindeloos lang,
en jij ligt te luisteren naar het gebabbel van de golven.

占 口 畔 墓 紅 蕭

表六小時寂寞的長途,
到你頭邊放一束紅山茶，
式等待著，長夜漫漫，
你卻臥聽著海閑話。

Regenlaan

Met een oliepapieren paraplu, eenzaam
dwalend door een lange, lange
en verlaten regenlaan,
hoop ik op een ontmoeting
met een meisje vol melancholie,
een meisje als een sering.

Ze heeft
de kleur van een sering,
de geur van een sering,
de weemoed van een sering,
droevig in de regen,
droevig dwalend.

Ze dwaalt door de verlaten regenlaan,
met een oliepapieren paraplu,
net als ik,
net zoals ik
zwijgzaam slenterend,
afwezig, eenzaam en bedroefd.

雨巷

撐著油紙傘，獨自
彷徨在悠長、悠長
乂寂寥旳雨巷,
我希望逢著
涸丁香一樣地
結著愁怨的姑娘。

她是有，
「香一樣的顏色，
「香一樣的芬芳，
「香一樣的憂愁，
在雨中哀怨，
哀怨乂伤徨；

她彷徨在這寂寥的雨巷，
撐著油紙傘
像我一樣，
像我一樣地
默默彳亍著，
冷漠，淒清,又惆悵

[Vervolg Nederlands]

Stil komt ze nader
en nader, werpt
een blik als een zucht;
als een droom
gaat ze voorbij,
als een droom zo zoet, zo droevig, zo vaag.

Als in een droom gaat ze voorbij
als een sering,
het meisje gaat mij voorbij;
stil gaat ze verder en verder
tot aan het vervallen hek,
tot aan het eind van de regenlaan.

In het treurige lied van de regen
is haar kleur opgelost,
haar geur vervlogen;
zelfs haar blik als een zucht
en haar droefheid als van een sering
zijn verdwenen.

Met een oliepapieren paraplu, eenzaam
dwalend door de lange, lange
en verlaten regenlaan,
hoop ik op een glimp
van een meisje vol melancholie,
een meisje als een sering.

[Vervolg Chinees]

她默默地走近
走近，又投出
太息一般的眼光
她飄過
像夢一般地，
像夢一般地淒婉迷茫。
像夢中飄過
一枝丁香地，
我身旁飄過這個女郎；
她靜默地遠了，遠了，
到了頹圮的籬牆，
走盡這雨巷 c

在雨的哀曲裏，
消了她的顏色，
散了她旳芬芳，
消散ƒ,甚至她的
太息般的眼光
「香般的惆悵。

撐著油紙傘，獨目

彷徨在悠長、悠長
乂寂寥的雨巷，
我希望飄過
一個」杳一樣地
結著愁怨的姑娘。

[Nummer 3]

Voorwoord

Het *Nederlands proza* in dit nummer bevat drie verhalen, twee van auteurs die eerder in DTR publiceerden: Reilingh en Smelik, en een debuut, van Jan Henk Kleijn, dat speelt in een ongenoemd Spaanstalig derde wereld-land met Fellini-achtige aspecten; Reilinghs macabere bijdrage draait om seks en katholicisme; het verhaal van Smelik roept op technisch gedurfde wijze (de u-vorm) de geesteswereld op van een gestoorde. In *Nederlandse poëzie* werk van negen dichters: hoe heterogeen het ook is, het gaat om intelligente, beeldende, verstaanbare poëzie; sommige critici zouden eens moeten inzien dat die een plaats verdient onder de zon. In *Light Verse*, met vrijwel alle vaste medewerkers, speciaal aandacht voor - na lange afwezigheid - Nelis Klokkenist. Drs. P. preludeert op de thematische inhoud van dit nummer.

Het jaarlijkse Latijnsamerikaanse thema is dit maal de literatuur van Uruguay, een van de kleinste landen van het continent (niet veel groter dan Suriname), met een bevolking van drie miljoen, getraumatiseerd door een langdurige militaire dictatuur, maar met een zeer vitale letterkunde die internationaal befaamde schrijvers heeft opgeleverd, in het bijzonder Benedetti, Galeano en Onetti. Benedetti is vertegenwoordigd met drie verhalen, van Galeano presenteren we alleen *Tekeningen*, omdat zijn literaire werk al volledig is vertaald. Iets dergelijks heeft ons parten gespeeld bij Onetti: van hem was niet alles vertaald, maar wat wij hadden uitgekozen bleek dat wel te zijn en vanwege ons strakke verschijningsschema was het te laat voor een nieuwe keuze. Maar *Vertaald proza* herbergt nog twee andere auteurs: Horacio Quiroga en Felisberto Hernandez. Laatstgenoemde bedient zich van een experimenteel proza dat men in DTR niet eerder zal zijn tegengekomen; hij is vooral gekozen omdat hij in Latijns-Amerika grote faam geniet.

Vertaalde poëzie biedt ruimte aan vier dichters, van wie Cristina Peri Rossi de bekendste is. In de pers heeft wel eens het verwijt geklonken dat de vertaalde literatuur in ons blad onvoldoende essayistisch werd begeleid. Daarom in *Essay* nu een doorwrochte beschouwing van de Spaanse comparatist José Mas over vijf prominenten uit de Uruguyaanse letteren. Bovendien vindt men in de waarschijnlijk eenmalige rubriek *Vraaggesprek* (Interviews met Benedetti, Galeano en Peri Rossi) extra informatie. We hebben deze interviews dankbaar overgenomen uit de ‘Revista latina’, omdat ze een groter publiek verdienen dan de selecte lezerskring van dit te weinig bekende periodiek.

Het nummer kwam tot stand dankzij de inzet van twee gastredacteuren: Sander de Vaan, voor het proza, en Catharina Blaauwendraad voor de poëzie. Zij vertaalde alle gedichten.

Redactie

Nederlands proza

De bruiloft

Jan Henk Kleijn

Dit is de wereld van Concepción: de eenzaamheid van de woestijn en de kleine stofwervelingen die de wind omhoog laat kringelen. De eeuwige beweging van de papiertjes en stukjes plastic tussen het vuil en de rook van de vuren. Vlammetjes die 's nachts in vreemde dwaallichten veranderen.

Zo leeft ze, van dag tot dag, en elke keer is het voor haar weer een wonder als ze het geronk van de grote vrachtwagens hoort met de chauffeurs die haar trots maken omdat ze aan háár hun boekjes geven om te stempelen en soms willen vrijen achter de cactus in de stilte van de kleurende heuvels, rood en wit onder de blauwe hemel. Vragen stelt ze niet en antwoorden weten zij niet en zouden ze toch niet gegeven hebben want daar komen ze niet voor.

Waar de grote eenzaamheid van de woestijn begint staat, omgeven door papier en plastic dat de wind daar achterliet, een hutje van karton, uitgeklopte olievaten en zinken golfplaten. Daarin schuilt Concepción met haar kinderen op kranten en onder lappen voor de ijzige nachten van het hooggebergte. Haar ouders hebben haar bij de afvalhoop achtergelaten. Daar was meer te eten dan bij hen thuis. Om haar billen spant een minirokje van grof gebreide roze wol. Op het hoofd een klein groen wollen mutsje met daarboven een trots roze balletje. Achter de gaten in haar grote, gore, vroeger witte trui hangen haar borsten. Die krijgen twee keer per week een beha aan, als de vrachtwagen met vuil komt. Dan trekt ze ook een onderbroek aan.

Haar bestaansrecht en trots ontleent ze aan het stempeltje dat ze in de boekjes van de chauffeurs afdrukt en dat als bewijs dient dat zij het afval niet langs de kant van de weg gedumpt hebben. Als betaling hiervoor krijgt ze de eerste levensbehoeften die door de chauffeurs worden meegebracht. Want toen de chauffeurs vertelden dat er een meisje bij de vuilnishoop woonde, was de onderwijzeres van de dorpsschool met een van hen meegelift en had bij haar terugkomst verontwaardigd verslag uitgebracht aan de gemeentesecretaris, die voor het gemeentehuis in zijn fel groen geschilderde stalletje horloges repareerde. Samen met de burgemeester besloten ze één keer per week een blik eten aan het meisje cadeau te geven. Ze hadden daar een schuur vol mee staan. Op de

blikken was een plaatje gestempeld van twee handen die elkaar vast hielden met op de achtergrond rode strepen met sterretjes in de hoek. De blikken kwamen uit een rijk land, maar niemand in het dorp wilde ze hebben, omdat het vet ranzig was en het brood dat de vrouwen van het meel bakten anders smaakte. De andere produkten kenden ze niet en de gebruiksaanwijzingen waren geschreven in letters die eruitzagen als slangetjes met puntjes erboven en eronder.

De poedermelk hadden de burgemeester en de secretaris verkocht onder de prijs van de melkpoeder die uit de grote stad kwam, waardoor ze politiek nog sterker kwamen te staan.

Voor het meisje op de vuilnisbelt werd een klein bedrag uit de opbrengst van de lokale belasting gereserveerd. De lerares kocht daarvan een klein boekje met een hard kaft en een grote jerrycan voor het water. In de la van zijn bureau had de burgemeester een oud stempel gevonden. BEZET stond erop.

Concepción heeft drie kinderen, allen nog klein, die tot haar grote verwondering werden geboren. Er is voor haar geen verband tussen het wilde rollen en bonken met de chauffeurs op het droge zand achter de cactus en het wonder van het onwel worden dat zomaar begint, verdwijnt, en eindigt met de komst van een kind.

Er is een nieuwe chauffeur. Hij is jong, net achttien jaar, en hij heet Vincent. Hij draagt een zwarte snor, netjes geknipt, in een knap gezicht boven een opgewekte lach die zijn witte, gelijkmatige, sterke tanden laat zien. Hij weet dat hij een knappe jongen is. Hij draagt een mooie strakke broek en zijn overhemd met streepjes zit een knoop te laag open. In zijn kontzak draagt hij een kam die hij veel gebruikt.

Voor Concepción is Vincent het licht, de zon en de hemel. Zijn glimlach leeft in haar ziel en in haar ogen. Als ze twee keer per week aan de weg op hem wacht en ze het geronk van de vrachtwagen hoort, verandert haar gezicht en wordt ze een mooie vrouw. Zo ziet Vincent haar. Het zijn niet alleen de borsten, de strak gespannen billen, de blote dijen en de sterke verhalen van de andere chauffeurs die haar aantrekkelijk maken. Vincent weet dat alles wat hij doet, alles wat hij zegt in haar ogen waarde heeft. In haar ogen ziet hij zichzelf zoals hij zou willen zijn. En daarom laat Vincent, nog naïef en knaap, zich verleiden aan de voet van de enorme cactus die met zijn voet in de verkreukelde harde schaduw staat en waarop, tussen de krassen in zijn bast acht enorme gezwol-

len penissen en vier vagina's staan gekerfd, tweehonderd en zevenentwintig kogelgaten en een kreet waarmee een verdwaalde militant de Amerikanen naar huis stuurt: ‘Yankee go home’. Daarom komt er op de cactus een hart tussen de penissen en de vagina's, een symbool dat hij aan Concepción moet uitleggen, want ze begrijpt dat wonderlijke teken niet. Haar ouders spraken zelden, ook niet met elkaar, en de chauffeurs komen alleen om te stempelen, het vuil te storten en soms te vrijen.

Vincent, net achttien jaar, vrachtwagenchauffeur, knap en zeker van zichzelf, voelt zich verleider en wereldkenner. Hij woont bij zijn ouders en zijn zeven broers in dat deel van het dorp waar veel families in één huis wonen en verschillende radiostations tegen elkaar blèren in een constante kakofonie, 's Avonds ontmoet hij zijn vrienden in het café annex bazar ‘Las Siete Llantas’, De Zeven Banden; die naam staat in rode letters op een houten plank boven de deur geschilderd, omdat eens een buitenlander, een ‘Mister’, een lange blonde man met baard, zittend op een baal aardappelen met een glas *aguardiente* in de hand, vertelde dat het beter was om één lekke band te hebben dan zeven nieuwe banden in de lucht. Don Chuchu, de eigenaar, vond dat zo prachtig dat hij nog diezelfde avond ‘Las Siete Llantas’ uit een aangebroken blikje rode verf op een plank schilderde en die boven de deur spijkerde. Maar Vincent en z'n vrienden hebben het café ‘Los Llantos’, De Tranen, gedoopt naar de huilende liedjes die Don Chuchu op de oude cassetterecorder speelt. Klaagzangen, over verloren liefdes en slechte vrouwen die de mannen verleiden, en over de wens van elke man om een echte man te zijn, met eer en trots, oftewel de leerschool van hun leven. In dat café vertellen de jongens met kleurrijke overdrijving hun dagelijkse avonturen.

Op een avond moet het eruit en Vincent zegt een beetje verlegen, nonchalant en toch trots: ‘Ik heb een vrouw versierd, te gek hé. Een wijf, wauw, ze heeft van alles, hier en hier...’ en hij wijst aan zijn jaloerse vrienden de maten van haar borsten en achterwerk.

‘Hoe heet ze?’

‘Concepción. Ze is de dochter van een grote boer, daar, achter de woestijn. Ik was zomaar aan het rondrijden en vroeg water bij een boerderij en dat stuk keek me aan en paf! dat was het, voor altijd.’

Op de houten krukjes, onder de aluminium pannen, machetes,

groene plastic emmers, door de boeren gevlochten trossen touw, schoffels en scheppen, *sinchas* voor onder het zadel, staren de vrienden met grote ogen naar Vincent. Is hij de eerste?

‘En... heb je haar al gehad?’

‘Nou ja, in dat soort zaken, weet je, is ze erg verlegen... tot het huwelijk, zegt ze. Maar een stuk!’

Tussen de wolken stof en de vliegende papiertjes wacht Concepción op haar man. Dan lijkt het of de woestijn groter is, leger, de kleuren feller en de hemel zonder einde. Twee keer per week komt hij en dan is er voor beiden geen afvalhoop meer en de wereld is heerlijk, een park waar ze kunnen rennen, genieten van het cadeau dat hun leven is. Zich in het bed vleien van oude lappen of achter papiertjes aanjagen die vlinders worden door de wind; of wandelen, ernstig, hand in hand, over de roodbruine kale heuvels, eigenaars van de wereld.

De vrienden raken meer en meer geïntrigeerd door het liefdesavontuur van Vincent. Hoe meer ze vragen hoe minder Vincent vertelt. Maar in zijn ogen lezen zij dat hun makker verliefd is en dat het serieus is. Zij zijn blij voor hun vriend en geven hem goede raad die ze uit liedjes geleerd hebben, want geen van hen heeft voldoende ervaring uit eigen leven. Niet dat hun gesprekken nu ineens op een hoger niveau komen. De harde primaire kleuren van de kroeg, de huilende muziek en hun buurt met de roodstenen vierkante huisjes, de dunne ijzeren getraliede ramen, verplichten hen tot een rauwe taal, macho en vulgair, met verachting voor de vrouw en haar lichaam.

Dan komt de dag dat hij vertelt dat hij haar ‘heeft gehad’. Hij vertelt het nonchalant alsof het een gebruikelijke handeling is, maar met een enthousiasme dat zijn vrienden jaloers maakt.

Nu wordt Vincent serieus, want een vrouw is niet alleen om mee naar bed te gaan, niet alleen voor het plezier. Nu komt er een huwelijk in het verschiet, er moeten plannen gemaakt worden. Hij wil een stukje land kopen om een huis op te bouwen, een winkel beginnen voor zijn vrouw opdat ze zich bezig kan houden, tot de kinderen...

Tussen het afval komt het huwelijk niet ter sprake, alleen de wilde, uitbundige ontdekking van seks zonder remmen en vooroordelen, want niemand heeft Concepción verteld wat goed en slecht is, wat je moet doen en wat je moet laten. Onder de broek van

Vincent worden zijn billen bedekt met het woord BEZET door het heilig stempel, als bewijs dat hij echt bij haar geweest is.

Wanneer de vrienden vragen naar de datum van de bruiloft en waar ze worden verwacht, ontwijkt Vincent hen verlegen en met schaamte. Hij weet niet hoe hij het zeggen moet. In zijn verhalen heeft de vader van zijn aanstaande bruid zich tot een belangrijke man ontwikkeld met veel geld en politieke macht. Leider van het dorp.‘Welk dorp?’ Hij kan het hun niet zeggen.

De vrienden begrijpen dat Vincent de sociale barrière heeft doorbroken. Dat zij achterblijven in hun smerige, rumoerige wijk, zonder werk, met hun dromen van geluk in de loterij, de politiek of beter nog, in de stad op een ministerie als boodschappenjongen, of als toppunt van geluk, dat ze op een schrijfmachine bergen papier verwerken die geen waarde hebben en geen doel, anders dan voor het archief en de eeuwigheid. Maar ze laten het niet op zich zitten, ze verzetten zich er tegen om hun vriend te laten vertrekken zonder een goed afscheidsfeest. Dat is voor hen niet in te denken. Een huwelijk zonder de aanwezigheid van de vrienden die alle avonturen in werkelijkheid of in fantasie hebben meebeleefd, dat nooit!

Vincent, onder grote pressie en in verwarring, noemt een datum van de bruiloft.

Ze begrijpen dat ze niet in hun spijkerbroek en open overhemd naar de bruiloft kunnen gaan. Met moeite regelen ze luxe kleding voor één dag, en een van hen ziet kans om een bus te organiseren. Ze hebben muzikale vrienden. Die beloven te komen spelen, en ze bestellen een grote taart van drie verdiepingen. Ze zijn gelukkig omdat ze beseffen dat ze Vincent waardig zullen zijn in de aanwezigheid van zo'n belangrijke familie als die van Concepción.

Wat een verrassing om Vincent op de dag van zijn huwelijk te zien vertrekken in zijn werkkleding, naar zijn werk te zien gaan, de vrachtwagen ophalen, vol met afval.

Op een goede afstand volgt de bus met de vrienden in het zwart, met hun elegante vriendinnen, met de taart op de ereplaats en de spelende band achterin.

Concepción wacht op haar ‘man’, haar grote liefde, het licht in haar leven. Vanaf de vroege morgen staat zij midden op de stoffige weg die zich verliest in de veelkleurige heuvels, omdat het verlangen naar hem haar niet met rust laat. De enige plek waar ze moet zijn is hier, met de drie kleine kinderen spelend in het stof

aan de kant van de weg. Ze staat, onbewegelijk, de ogen gefixeerd, met de rust van iemand die weet dat wat hij op dat moment doet, het enige van werkelijke waarde in het leven is. Slechts haar rok beweegt, bewogen door spiralen van stof.

Ondanks het feit dat de motor nog niet te horen is, weet ze dat hij dichtbij is, en wanneer de vrachtwagen uiteindelijk naast haar stopt, komt het moment van grote vreugde, het grote geschenk: het klimmen in de vrachtwagen met de drie kleintjes, de zoen en het stempelen in het boekje. Daar, boven de wereld, boven haar hutje, op de hoogte van de aasgieren die over het afval cirkelen, boven het vuil en omsloten door trillend staal, doof van de warme motor, is er intens geluk.

Als Vincent Concepción uit de cabine tilt, staat daar de bus met zijn vrienden ernaast, die kijken naar wat ze niet begrijpen. Concepción is verheugd over dit spektakel, zo'n mooie bus en allemaal mensen die er zo keurig uitzien. Alle mannen hebben boekjes, en die moet zij stempelen. Overgelukkig loopt ze naar de groep en vraagt om de boekjes. De mannen begrijpen haar niet en Concepción kijkt vragend naar Vincent vanwege het onbegrip van mannen zonder boekjes. Ze moet stempelen. Dat is haar taak.

Vincent staat nog naast de vrachtwagen met de baby in zijn armen en de twee andere kinderen aan zijn voeten. Hij weet niet wat hij doen of zeggen moet. Hij lacht naar Concepción, een verlegen lach vol liefde. Pedro, zijn intieme vriend, de vriend van vertrouwen, de grappenmaker, de stem van de anderen, ziet de lach van Vincent en begrijpt alles. Hij steekt zijn hand uit naar Concepcion:

‘Hier mevrouw, op mijn hand moet U stempelen.’ Wanneer Concepción het stempel op de hand drukt, breekt ze in een schaterlach uit, want ze ziet voor zich het achterwerk van Vincent, bedekt met stempels.

De schaterlach breekt het ijs, en allemaal bieden ze lachend hun hand aan. Pedro wandelt naar Vincent die er beschaamd bij staat.

‘Verdomme man, die vrouw is prachtig! Ons kan die kloteboerderij van jou geen barst schelen, en we hebben je als vriend niet verloren. Zo, en die bruiloft?’

Vincent, in de war en verlegen, wijst om zich heen.

‘Bruiloft, hier in die troep, dat kan toch niet, zie je dat niet?’

‘O nee, we komen voor een bruiloft en bruiloft zullen we hebben.’

Pedro gaat naar zijn vrienden die nog om Concepción staan.

‘We gaan hier de bruiloft vieren.’

Een van de vrienden verzet zich: ‘Hier, een huwelijk, en de priester dan? en het officiële, het stadhuis? Dat kan niet, dat is niet juist. Het huwelijk is serieus, daar moet je respect voor hebben.’

Sommige vrouwen zijn het ermee eens. Het huwelijk is heilig. Maar er zijn er ook die Pedro gelijk geven. De confrontatie tussen de twee groepen neemt ernstige vormen aan. Concepción begrijpt niet wat er gebeurt. De argumenten vliegen heen en weer. Juan probeert te bemiddelen. Alles wat met kerk en traditie te maken heeft zullen ze weglaten. Dat is uiteindelijk voor iedereen aanvaardbaar.

Pedro ziet de smerige kleren van Vincent en roept: ‘Hé Juan, uitkleden! Vincent gaat trouwen en zo kan dat niet.’

Vincent verandert van een buurtjongen in een elegante heer, terwijl Juan in zijn nieuwe boxershort met kleine kleurige bloemetjes nasputtert en de vieze kleren van Vincent weigert.

De vrouwen houden zich met Concepción bezig en transformeren haar in een prinses.

De spelende band voorop, met de trompet die de twee gitaren overstemt en het bonk-bonk van de trommel. Daarachter stralend Concepción en Vincent met de drie kleintjes, gevolgd door de stoet, keurig paar achter paar. De zwarte rij van de mannen links, onderbroken door Juan in zijn onderbroek. Allen zingen luid maar plechtig de liedjes uit de bar van Don Chuchu over de bedrogen liefde en het intens verlangen naar een waardige partner. Concepción, die zoiets nog nooit gehoord heeft, is verrukt.

Zo gaan ze langs het hutje van Concepción met z'n uitgeklopte olievat als deur en de proppen papier waarmee de gaten in de wankele wand slordig gestopt zijn. Langs de jute zakken met papier die Concepción gedurende de week bij elkaar raapt, langs de hoge afvalberg, langzaam klimmend naar de cactus. Daar blijft de band staan. De echtparen vormen iets lager een ring waarin ze het echtpaar omsluiten. Er zijn wat protesten als ze de penissen zien, want dat past niet bij een huwelijk. Na een: ‘Hou nou op met dat gezeur!’ wordt er met de plechtigheid begonnen.

Nog één keer zingen ze Vincent's favoriete lied en dan valt er een stilte omdat de belofte: ‘Wilt U deze man tot Uw echtgenoot nemen in kwade en goede tijden,’ niet gezegd mag worden, omdat

dit bij het stadhuis en de priester hoort. Dan krijgt Pedro een idee, en samen zingen ze: ‘Happy birthday’, een lied uit een ander land waarvan iedereen de woorden kent en dat dus magisch is. Daardoor wordt het samengaan van Concepción en Vincent bezegeld.

Drie keer per week staat Concepción midden op de weg met haar vijf kinderen. Altijd weer kijkt ze met ontroering naar haar vierde, die wiebelend naast haar staat, want hij lijkt zo op Vincent. Soms, als ze geluk heeft, komt Vincent langs, als passagier. Hij werkt nu als chauffeur op een grote vrachtwagen waarmee hij door het hele land zwerft. Als hij er is wandelen ze langzaam, hand in hand tot achter de grote cactus. Een stempel op zijn bil wil Vincent niet hebben. Dat mag niet van de vrouw waarmee hij nu getrouwd is en waarvan het huwelijk door de priester in de kerk is bezegeld.

Voor het oog van de wereld

Wim Reilingh

Ze ligt te slapen. Haar uiterlijk kan ik me nauwelijks meer voor de geest halen. Blond, blauwogig, een beetje een poppeblik; die krachtloze omschrijving van de Hollandse melkmeid is mijn enige houvast. Haar naam ben ik ook al kwijt, of nee, die heb ik nooit geweten. Ik heb er niet naar gevraagd en zij evenmin naar de mijne. Omdat ze de hele avond kriekbier heeft gedronken uit slanke groene flesjes met kersrode etiketten noem ik haar in gedachten Pijpje Kriek.

Ik heb een tijd naast haar onder de dekens gelegen, niet meer bezopen, maar op een zweterige manier katterig. Ik kon niet slapen. Uiteindelijk heb ik een kussen meegenomen en ben in de douchecel gaan zitten, voeten op de pleebril, notitieboekje op mijn ingezakte schoot, waarin ik mijn bevindingen van de afgelopen nacht wil noteren, maar mijn kop is met gordijnen afgesloten van iedere luciditeit. Geen enkele gedachte laat zich formuleren. Als de kramp in mijn ledematen ondraaglijk wordt, sta ik op om koffie te maken en een sigaret te pakken.

Als ik het apparaat heb aangezet, word ik de vage neukgeur gewaar die nog om me heen hangt en die inmiddels belegen genoeg is om me het verlangen te bezorgen haar aan te raken. Ik open de deur van mijn slaapkamer en kijk naar haar. Ze ligt opgerold in een onoverzichtelijk dekenkluwen. Ik ga behoedzaam met mijn hand onder de dekens om haar klamme warmte te voelen.

Even heb ik de neiging me op zijn theelepeltjes in haar rondingen te nestelen, haar borsten te masseren, haar als een warm, geurig hebbeding te betasten, maar ik wil het risico niet lopen haar wakker te maken en met haar te moeten praten. Ik voel me niet in staat tot verbale vriendelijkheden.

Terug in de douchecel, versnaperingen onder handbereik, blader ik in mijn notitieboekje, probeer aan mijn verstarring te ontkomen, maar ook mijn blik laat het afweten. Mijn gezichtsveld klapt dubbel. Ik leg mijn voeten weer op de pot, probeer de wazig verspringende vierkanten van de tegelmuur tot stilstand te dwingen. Vanuit de slaapkamer dringt gekreun tot me door. Ik hoor het bed kraken. Even later klinkt er gestommel in de aangrenzende keuken. De deur wordt opengerukt. Pijpje Kriek stort naar binnen, valt op

haar knieën en braakt uitgebreid in de pot en over mijn voeten.

‘Jezus,’ zeg ik, te perplex vooralsnog om te schrikken. Ze kijkt me aan met een scheve, pijnlijke glimlach en betraande ogen. Dan komt er opnieuw een golf. Ik heb mijn voeten inmiddels teruggetrokken. Ik sta op en streel haar schokkende rug. Hoestend en kokhalzend probeert ze zich te ontdoen van de laatste resten maaginhoud. De wrange stank vermengt zich met de andere geuren in de kleine ruimte, die vanwege mijn huishoudelijk beleid van de afgelopen weken evenmin aan hemelse odeuren doet denken. Wanneer die geur me vol in het gezicht treft, dreigt het gevaar dat ik zelf ook aan het kotsen zal slaan, maar met een geweldige krachtsinspanning weet ik mijn strottehoofd in bedwang te houden. Ze snuit haar neus in een wc-papiertje en trekt door. ‘Godverdomme,’ zegt ze, ‘wat goor...’

‘Gaat het nou weer?’ vraag ik.

‘Kweenie... Getver, je voeten zitten helemaal onder. Wat zit je hier eigenlijk te doen?’

‘Tsja...’ zeg ik, in verlegenheid gebracht. Wat zit ik hier eigenlijk te doen? Ik heb geen idee, maar ik besef zelf ineens dat het idioot is. ‘Behoefte aan stilte, probeer tot mezelf te komen...’ Fout antwoord, lamlullig bovendien. Ze zou eruit kunnen opmaken dat ik haar aanwezigheid ontvlucht ben, dat een langdurig naspel mij weerzin inboezemt, dat ik op een manier zit te broeden om haar efficiënt en geroutineerd uit mijn leven te verwijderen. Maar ze lijkt nauwelijks geïnteresseerd in mijn uitleg. Afwezig moddert ze nog wat met wc-papier aan haar gezicht. Ik vraag me af of er soms een kern van waarheid in mijn zelfonderzoek zit. Ja, op zijn minst een kern, anders zou ik me niet ineens zo schuldig voelen. Eigenlijk beschouw ik ieder gezelschap als een gemiste kans op eenzaamheid, maar bij die levensvisie stond ik niet stil tijdens de euforie van het nachtbraken. Wie is ze eigenlijk? Ik ken haar niet. Haar hele leven heeft zich tot deze nacht buiten mij om afgespeeld en lijkt geen ander doel te hebben gehad dan haar in mijn bed te doen belanden en over mijn voeten te doen braken. Ze vertegenwoordigt een onbekende werkelijkheid die me, binnen mijn eigen muren, ineens groots en bedreigend aandoet.

Ze is afkomstig uit een benedenmoerdijks dorp waarvan ik de naam vergeten ben, maar die in mijn oren barbaars en exotisch klonk als Isfahan of Timboektoe. Ik kan me, als geboren noorderling, niet genoeg verwonderen over het atavisme van de papenhaat

die haar naar deze stad gevoerd heeft. Nooit eerder heb ik te maken gehad met christenen, ook niet met afvallige. Ik betwijfelde of ze nog bestonden. Dat hele christendom leek me allang een kwestie van literatuur en theoretische beschouwingen, een lijk waarop met botte messen nog een beetje sectie wordt verricht. Maar haar haat is literair noch theoretisch. Integendeel, het is een uit de praktijk van een katholieke jeugd stammend, springlevend gezwel, dat ik eerder in de middeleeuwen geplaatst zou hebben dan in 1985.

Ik neem de douchekop van de haak en spoel mijn voeten boven de pot af met heet water. Haar kots is niet al te substantieel en laat zich gemakkelijk verwijderen. Bij onze thuiskomst heb ik nog aangeboden een bord warm eten voor haar te maken, maar nu ben ik blij dat ze daar niet op in is gegaan.

‘Hoe laat is het eigenlijk?’ vraagt ze.

‘Een uur of half zes. Je kunt nog een poosje slapen als je dat wilt.’

‘Okee... verdomme, ik schaam me dood, al die troep over je heen.’

Ik wil haar kussen, maar ze wendt haar gezicht af.

‘Vieze bek,’ zegt ze met een verlegen grimas. Dan laat ze zich door mij naar bed begeleiden en toedekken. Ik keer terug naar mijn douchecel, maar daar is de stank niet meer te harden, daarom vervoer ik de koffiebeker, de asbak en mijn schrijfbehoeften naar de voorkamer. Koffie trekt me niet meer aan, ik haal een flesje bier uit de ijskast. De eerste slok is weerzinwekkend, alsof ik mousserende pis drink, maar het holle gevoel van overspannen slapeloosheid verdwijnt er onmiddellijk door en maakt plaats voor een zombie-achtige lethargie, waar ik beter tegen bestand ben dan tegen die schertshelderheid.

Als het tegen zevenen loopt, zet ik nieuwe koffie en wacht ik tot ik de wekker hoor aflopen. Vijf minuten later stommelt Pijpje Kriek in een enigszins verloederde, maar toch ook wel weer hartveroverende staat de kamer binnen, een duf konijn met uitgelopen make-up, warrige haren, een lichtblauw onderbroekje en een iets donkerder blauw hemmetje dat strak om haar ronde borsten spant. Ze groet me met een verwezen lachje. Zwijgend drinkt ze haar koffie en rookt een sigaret. Ik heb voor mezelf ook koffie ingeschonken, maar krijg er geen slok van door mijn keel. Ik maak me zorgen over de indruk die ze van me krijgt; ik heb althans het gevoel

dat ik erbij zit alsof het een ingebakken gewoonte van me is om mijn dagen met bier te beginnen.

‘Waar is m'n tas?’ vraagt ze. ‘Ik wil me nog wat opdoffen.’ Als ze in de douche verdwenen is, voel ik me ineens wee en enigszins wanhopig. Ik zie mezelf zitten, gevangen, ingekapseld, onmachtig om te ontsnappen. Aan dit gore bierdrinken in de eerste plaats, waaraan ik zonder slaap onmogelijk een eind kan maken. Aan het feit dat ik op dit moment niet degene ben die over mijn leven beslist.

Met het glas in mijn ene hand en een sigaret in de andere sta ik een poos naar de aaneengeschimmelde berg afwas op het aanrecht te kijken. Ik weet niet wat ik wil. Het verlangen om haar bij me te houden verplettert me met reminiscenties aan alle huwelijken die ik in mijn leven, voor kortere of langere tijd, heb bijgewoond, inclusief mijn eigen verkeringen, die als ze langer dan een week duurden steevast ontaardden in platvloerse helletjes. Die papenhaat van haar, waar is die eigenlijk anders op gebaseerd dan op een post-puberaal protest tegen de onderdrukkers van haar jeugd? Als ze bij me blijft, kan ze het straks zonder dat protest stellen. Dan ben *ik* degene die bestreden moet worden. Dan keert ze met volle overtuiging terug naar haar ouwels en probeert me op de koop toe de Here Jezus in de maag te splitsen. Frisse toekomst. Maar goddomme, ik kan haar nog niet missen. Niet op dit helse uur althans.

Ik schenk mijn glas opnieuw vol met dood bier. Eigenlijk moest ik wat eten, om de putlucht te bestrijden die ongetwijfeld uit me opstijgt. Uit de broodtrommel haal ik een beschuit, breek er een stukje af en werk dat walgend naar binnen.

Ineens staat Pijpje Kriek naast me, sterk geurend naar zeep en een reukwater dat ik niet kan determineren. Ik schrik van dat geluidloze opdoemen, kijk naar haar en kan nauwelijks geloven wat ik zie.

‘Wat ben je móói,’ zeg ik.

Ze glimlacht gevleid. Zo zwaar heeft ze zich opgemaakt dat de vorm van haar gezicht totaal veranderd lijkt. Haar jukbeenderen lijken hoger, haar ogen, omwolkt door ogengroen en mascara, hebben een kleurverandering ondergaan; het vale blauw is verdonkerd tot een diep turquoise. Het is van een fascinerende hoerigheid die ik nooit achter haar zou hebben gezocht.

Haar spijkerbroek en t-shirt heeft ze verwisseld voor een zwart,

versteld jurkje dat een paar maten te klein lijkt, en zwarte netkousen. Haar vrijwel blote kont is sensueel afgebiesd met bloedrode jarretelles. Ze draait om haar as om zich door mij te laten bewonderen.

‘Had je dat allemaal bij je?’ vraag ik.

‘Gekocht in de stad, gistermiddag. Ik dacht, ik kan dit toch niet in m'n gewone kleren aan me voorbij laten gaan. Nee, als een zaadeisende lel wil ik langs de weg staan, zo opvallend dat hij me wel móet opmerken. Als ik erin slaag om die klootzak een vlek van een decimeter op zijn jurk te bezorgen, heb ik alle wraak genomen die ik me maar kan wensen. Wat denk je, vind je me sexy?’

‘Ja,’ zeg ik. Ik leg mijn ene hand op haar bil en ga met de andere onder die uitnodigende jurk, maar ze maakt zich los. ‘Ik moet me haasten,’ zegt ze.

Ik schenk opnieuw koffie voor haar in, die ze zittend op het bureau opdrinkt. Terwijl ik naar haar kijk voel ik me afgewezen en in zekere zin voor schut gezet. Het bevalt me eigenlijk niet dat ze geen spoor van verval of slaap meer vertoont. Mijn eigen toestand lijkt er des te erbarmelijker door. Ze heeft haast, dat wil zeggen, om mij te verlaten. Juist daardoor verdwijnt, ondanks alle sombere toekomstperspectieven, mijn vastbeslotenheid om dit als een terloops avontuur te beschouwen.

Ik word verscheurd door mijn eigen onbestendigheid. Heb ik niet de hele tijd een zeurderig medelijden gevoeld bij de gedachte dat ik háár het gevoel bezorgde te worden afgewezen? We zitten verkild tegenover elkaar. Haar blik verlevendigt niet als ik een glimlach probeer.

Ja, dit ken ik maar al te goed, dit haat ik als de pest, deze afhankelijkheid van andermans stemmingen, deze hartgrondige behoefte aan ongecompliceerde eenzaamheid, gecombineerd met een diepe vrees om in de steek gelaten te worden en het onvermogen om die knoop maar ineens door te hakken. We zitten erbij alsof we getrouwd zijn; sinds mensenheugenis geconditioneerd in een wederzijdse nachtmerrie.

Bovendien irriteert het me dat haar metamorfose niet voor *mij* bestemd is, maar enkel dient als instrument van haar wraak. Haar wraakje moet ik zeggen, want zelfs in het onwaarschijnlijke geval dat ze erin slaagt de heilige vader een ejaculatie van jewelste te bezorgen, wat dan nóg? Als het zó simpel was om een verziekte jeugd ongedaan te maken, zou hij iedere seconde van de dag

belaagd worden door potloodventers en vrouwen in schandalige lingerie. Goed, ik heb makkelijk praten; een christelijke opvoeding is me bespaard gebleven, maar dat is dan ook het enige positieve dat er over mijn jeugd te zeggen valt. In de vergeetput, daar hoort die helse tijd thuis. Laten we ontkennen, lieve Pijpje Kriek, dat we een jeugd gehad hebben. Laten we vergeten dat we door onze zwartste vijanden verwekt en gebaard zijn. Laten we ons inbeelden dat onze kwelgeesten nooit bestaan hebben; dat is de enige manier om ze onschadelijk te maken.

Maar ik ben je psychiater niet, meisje, en zelfs al was ik het, dan nog zou ik je je onschuldige revanche niet mogen afnemen, bij voorbeeld door erop te wijzen dat ik nooit geloof dat deze paus nog maagd is en dat het vleselijk spektakel dat jij hem biedt voor hem misschien niet anders dan dagelijkse kost is.

Ik kijk naar haar. Nog steeds een blok ondoordringbaarheid. En wist ik maar waarom.

‘Mag ik met je mee?’ vraag ik.

Ze kijkt op, lijkt de pose van mokkende raadselachtigheid met één achterwaartse schouderbeweging van zich af te schudden. Verwondering staat te lezen in haar blik, geen afwijzing. Die blik, bijna leeg van plotselinge helderheid, en het hangende, kersrode onderlipje geven haar iets debiels: *unsäglich rührend anzuschauen* (Hofmannsthal).

Ik herhaal mijn vraag. Ze staat op en omhelst me.

‘Tuurlijk,’ zegt ze en ik voel de snoepachtige kleverigheid van haar lippen aan mijn oor. Haar evidente opluchting vaagt mijn zwartgalligheid finaal weg. Het lijkt allemaal zo eenvoudig. Maar wat gaat er niet allemaal aan vooraf eer je - bij toeval - het verlossende woord hebt uitgesproken?

‘Geef me een slok van je bier,’ zegt ze, ‘het komt vandaag toch niet meer goed met me.’

Op de fiets klaart een lauwe bries mijn hoofd wat op, maar ik slaag er niet in volledig tot de werkelijkheid terug te keren. Het lijkt of het minuscule kristaldeeltjes regent, alsof ik op dit vroege uur door een schilderij van Seurat fiets, een zilverige, gepointilleerde wereld. De herinnering aan Pijpje Kriek, ook al zit ze bij me achterop, krijgt een weemoedig karakter, alsof ze deel uitmaakt van een ver verleden. Af en toe tast ik naar achteren en voel haar netkousen, haar naakte dijen en het harde elastiek van de jarretelles.

De stilte op straat verwondert me. Ik had verwacht dat er meer

volk op de been zou zijn. Onbekend als ik ben met de roomse mores, rekende ik op bedevaartgangers met vlaggen en boetegordels die zich, prevelend en zingend, in lange stoeten door de straten zouden haasten. Maar alles wat we tegenkomen zijn de laatste cafégangers, die na een lange nacht naar huis toe waggelen.

Aan de hand van de routebeschrijving in het Stadsblad heb ik een standplaats uitgezocht die me geschikt lijkt om, ongestoord door de vooralsnog hypothetische drommen, de intocht gade te slaan: een invalsweg aan de oostelijke rand van de stad, tegenover het voetbalstadion. Naarmate ik langer door de uitgestorven straten fiets, groeit mijn verbazing dat in deze put van stilte de intocht wordt voorbereid van een wereldleider die ik toch op zijn minst een Sinterklaasachtige aantrekkingskracht op het klootjesvolk had toegedicht. Pas bij het omslaan van de laatste hoek krijgen we bevestigd dat er inderdaad iets bijzonders op til is. De straat is afgezet met dranghekken en op het brede trottoir is een indrukwekkend aantal agenten op de been.

Belangstellenden zijn er minder. Ik tel er een stuk of vijftien, in een staat van landerige afwachting. Ze hebben geen vlaggen of verwelkomende spandoeken meegebracht; ook wordt er niet gezongen.

Ik laat Pijpje Kriek afstappen en zet mijn fiets op slot. Ze slaat haar arm om me heen en we kuieren, niet al te welwillend gadegeslagen door de politiemacht, naar de stoeprand.

‘Ik heb nog overwogen om met dingen te gooien,’ zegt ze, ‘rot fruit, eieren, een baksteentje eventueel. Maar ik denk niet dat ze me de kans gegund zouden hebben. Vind je het niet verschrikkelijk, zóveel politie voor die ene foute pias?’

‘Hij is erg beroemd,’ zeg ik mat.

Ze grijpt me bij mijn schouders en trekt me naar zich toe. ‘Kus me,’ zegt ze, ‘ik ben vervuld van geile gedachten.’

Terwijl ik haar halfgeopende kersenmond zie naderen, valt me op hoe nerveus ze is. Een ogenblik vrees ik dat ze toch nog een of andere aanslag in voorbereiding heeft, waarvoor ik op het politiebureau medeverantwoordelijk zal worden gesteld. Maar zelf sta ik ook te trillen. Misschien komt het door de geile gedachten, die ook weer bezit van mij nemen bij het strelen van haar ingesnoerde lichaam, maar het lijkt me waarschijnlijker dat die nervositeit veroorzaakt wordt door het première-gevoel dat me bijvoorbeeld ook beving toen ik mijn eerste lijk ging bezichtigen.

‘Als ik nou m'n broek van m'n kont trek en op zijn motorkap pis, dan haal ik de wereldpers wel, denk je niet?’

‘Dat zal wel,’ zeg ik.

Er klinkt een niet te lokaliseren geronk, dat binnen enkele seconden aanzwelt tot een door merg en been gaand gebulder. Een helikopter verschijnt met een scherpe boog van achter de flats, duikt virtuoos wervelend de straat in en lijkt voor onze voeten neer te storten. Maar hij zwenkt over onze hoofden, verdwijnt uit het zicht en maakt opnieuw zo'n agressieve duikvlucht, die me het gevoel geeft dat het vuur ieder moment geopend kan worden. Hoger in de lucht, maar nog altijd dichtbij genoeg om me een nog nooit ervaren gevoel van oorlog te bezorgen, komen propellervliegtuigen over. Kolkende luchtstromen doen Pijpje Krieks haren in mijn gezicht slaan. Het omhoogwervelende stof beneemt me de adem.

Over de weg naderen politiemotoren, twintig, dertig; een verblindende kermis van fel-oranje spatborden. Ik kijk vluchtig naar Pijpje Kriek. Ze staat met open mond te staren, overweldigd door dat allesverzwelgende geronk waar geen eind aan lijkt te komen, dat fascistoïde machtsvertoon dat de aankomst van *Ihn durch den sich Gott erkündigt* (onbewust sta ik melodieën uit Tannhauser te neuriën) huiveringwekkender begeleidt dan een orkest ooit zou kunnen.

De motorfietsen razen voorbij. *Vor Ihm all Volk im Staub sich niederliess*. Ik zou het nu luidkeels kunnen zingen, zelfs voor mijn eigen oren onhoorbaar in deze heksenketel, en een moment geloof ik dat het werkelijk zal gebeuren. Agenten, omstanders, voorbijgangers, huisdieren, alles en masse op de knieën. Maar men beperkt zich tot het te voorschijn halen van fototoestellen en videocamera's. Pijpje Kriek grijpt mijn arm en trekt me mee naar de uiterste rand van het trottoir. Een flinke twintig meter na de motoren volgt een donkerrode automobiel, in mijn lekenogen nog het meest geschikt voor het vervoer van souteneurs en projectontwikkelaars, die een onoverzichtelijk aantal zwartrokken bevat, bisschoppen of kardinalen; mijn kennis van de kerkelijke hiërarchie valt eveneens te verwaarlozen. Ze hebben het te gezellig met elkaar om te wuiven of ook maar een terloopse blik uit het venster te werpen, maar misschien is die gezelligheid maar schijn en proberen ze uit alle macht hun ogen te sluiten voor dit allerarmoedigst welkomstcomité.

Een tweede spekslagerskar komt voorbij, eveneens volgestouwd met autistisch ogende hooggeplaatste katholieken. Bij de derde knijpt Pijpje Kriek onbeheerst in mijn arm en schreeuwt boven het

tumult uit: ‘Ik zie de klootzak bijna niet, godverdomme! Ik *zie* hem nauwelijks!’ Binnen een paar seconden is wat ik later de *pauselijke limousine* zal horen noemen uit het gezicht verdwenen. Ze heeft gelijk. Wat heb ik zelf gezien? Vrijwel niets, terwijl de auto me op nog geen twee meter afstand gepasseerd is. Een minuscuul stukje wit, schemerend door de achterruit; hoogstwaarschijnlijk een glimp van zijn pet. De manier waarop de heilige vader zit weggedoken op de achterbank doet me nog het meest denken aan een winkeldief in een politiewagen.

Terwijl Pijpje Kriek nog staat te stampvoeten, passeert er een soort jeep waarvan de laadruimte van glazen wanden is voorzien; erachter bevindt zich een ongunstig ogend gezelschap van tot de tanden gewapende veiligheidsbeambten. Nadat er ten slotte nog een ambulance voorbij is gekomen, verdwijnt de optocht uit het gezicht en wordt het stil. ‘Nou, leuk om eens meegemaakt te hebben,’ zeg ik, ‘maar hoe zit het nou met die vlek?’

‘Ik voel me zo godverdomde verneukt,’ zegt ze. ‘Wat verbeeldt die lul zich eigenlijk wel? Waarom kan hij niet op een normale manier langsrijden? Waar heeft hij al dat verdomde oorlogstuig voor nódig? Waar is die klootzak godverdomme bang voor?’

‘Voor jou?’ opper ik, maar ze luistert niet.

‘Kijk nou naar me. Moet je me zien...’ Ze bestrijkt met een hulpeloos gebaar haar gestalte. ‘Ik voel me gewoon voor joker staan.’

‘Hij zat achterin,’ zeg ik. ‘Hij keek jouw kant op; misschien heeft hij je toch gezien. Wie weet is het je toch gelukt.’

Ze kijkt me scherp aan, alsof ze mijn troostende tekst, die niet bepaald uit het hart komt, ernstig in overweging neemt. Dan wappert ze achteloos met haar handen. Haar blik verliest dat strakke fanatisme.

‘Je wilt me opvrolijken,’ zegt ze, ‘maar ik geloof er geen hout van. Nee, hij lag gewoon te ronken of naar zijn knieën te staren. Echt, ik had erop gerekend dat hij in zijn pausmobiel zou langsrijden. Ik had verwacht dat ik hem van top tot teen zou zien, niet in zo'n dichtgeplamuurde stinkkar, niet met zo'n rotgang. Ik had hem in de ogen moeten kunnen kijken. Ik had zijn kop van kleur moeten kunnen zien verschieten.’

‘Hij komt helemaal uit Den Haag,’ zeg ik. ‘Hij kan toch niet dat hele eind wuivend en zwaaiend door het boerenland rijden in die glazen kooi?’

‘Waarom niet? Het zijn ook de centen van de boeren hoor, die

aan die flauwekul worden verspild. O godverdomme, ik zou zo *gelukkig* zijn geweest als ik die tentstok omhoog had kunnen doen schieten. Die man moet zo langzamerhand toch een wandelende tijdbom zijn? Het hele christendom had ik in diskrediet kunnen brengen als hij voor het oog van de wereld zijn kwak in die soepjurk had geloosd.'

Voor het oog van de wereld... Ze drukt zich te pompeus uit en schijnt te vergeten dat er geen televisiecamera's aanwezig waren. Ik maak haar daar niet op attent; straks besluit ze nog om het over te doen op een plaats waar wèl pers aanwezig is.

'Laten we maar gaan,' zeg ik.

Ze kijkt melancholiek de weg af, alsof ze verwacht de pausmobiel met inhoud alsnog te zullen zien naderen, en loopt dan met me mee naar de fiets. Terwijl ik gehurkt het slot losmaak, drukt ze haar dijen tegen mijn schouder en graait in mijn haar.

Ik plaats het draagbare televisietoestel op tafel en manoeuvreer met de antenne tot er vanuit de sneeuw en de strepen een min of meer herkenbaar beeld opdoemt. We zien de paus uit de pooierswagen treden die ons een kwartier geleden gepasseerd is en met zegenende gebaren het publiek begroeten. Ook hier overtreft het aantal agenten dat van de toeschouwers vele malen.

'Ik zie haast niks,' zegt ze. 'Heb je geen echte tv?'

Ik schud mijn hoofd. Om mijn goede wil te tonen draai ik aan de knoppen, hoewel ik al jaren weet dat dat niet helpt. Mij kan het niet schelen dat het beeld mistig is en de afmetingen heeft van een flinke ansichtkaart, maar Pijpje Kriek is uit op details en ergert zich.

Er beginnen klokken te luiden. We horen ze via de televisieluidspreker en een fractie van een seconde later in natura door het open raam. De paus, nog altijd zegenend op de stoep van de kerk waar hij straks zal spreken van geiligheid, de geilige geest en de geilige maagd, kijkt gramstorig op, zich afvragend waar voor den duivel die herrie vandaan komt. Voor het eerst komt hij frontaal en tamelijk close-up in beeld. Pijpje Kriek buigt zich naar het scherm en inspecteert gespannen turend zijn schoot, maar het lijkt wel alsof hij zijn edele delen voelt verzengen onder die hatende blik. Hij draait zich bruusk om en verdwijnt, omwaaierd door gedienstige slippendragers, tussen de wijdgeopende, geornamenteerde kerkdeuren. Als een gebleekte snikkel in een klapkut met

jubellippen, zegt Pijpje Kriek.

Als ze me lachend aankijkt en me teder op mijn wang kust, voel ik me ineens ontroerd. Ik heb haar lief. Ik besef dat ik inmiddels volkomen machteloos ben. Het wordt iedere seconde moeilijker om me een leven voor te stellen waarin zij niet figureert, terwijl ik weet dat een dergelijke afhankelijkheid me op den duur de keel zal dichtsnoeren. Ik ben er ingestonken. Hoe had ik in godsnaam kunnen voorzien dat ik zo van haar onder de indruk zou raken?

‘Alles went behalve hangen,’ zegt het volk, en ik hang.

Het koele vensterglas

Gerard Smelik

Wie in 1930 een tocht maakt en ter hoogte van Leiden uit een verkwikkende slaap ontwaakt, ziet het dorp O. uit ochtendnevels oprijzen. U tikt de chauffeur op de rug en verzoekt hem het dorp in te rijden - u heeft daar alle tijd voor, men kon u op uw werk missen, u heeft verlof gekregen, uw chef stond lachend in de deuropening, het bleek dat hij niet alleen wist *wie* u was, hij wees u met een ruime en vriendelijke zwaai van zijn hoofd naar buiten, wat u prompt en gehoorzaam deed, maar waarbij u zich langs hem heen moest wringen en van de zenuwen met uw elleboog in zijn buik stootte. Zijn vrolijkheid was beklemmend.

Men heeft u alle documenten uit handen genomen, uw agenda werd achter uw rug met een plofje dichtgeklapt. Toen u geschrokken ‘Hola!’ riep en ‘Wat is dat nou?’ lachte men nog hartelijker dan voorheen en kwam men bij wijze van gezelligheid naderbij gedrongen, de mannen obsceen glimlachend, de vrouwen handenklappend, zodat er wolkjes talkpoeder uit hun kragen opstoven. Ze volgden u ook toen u naar de gereedstaande wagen werd gebracht. Het leek wel of u een hoofdprijs gewonnen had! Er was voor dit wegbrengen zelfs speciaal een gastvrouw ingehuurd, die u de weg wees en haar hand kalmerend op uw arm legde toen mensen op straat u nawezen, ze hield iedereen op een afstand en schikte talloze zachte kussens rond u op de achterbank, zodat u uiteindelijk ondersteund werd als een diamanten ring in zijn doosje.

Toen de wagen optrok gaven uw collega's bij wijze van afscheid en ter aanmoediging galmende klappen op het dak, maar gelukkig waren ze niet zo vervelend om een ketting van conservenblikjes aan de bumper te bevestigen.

De plotselinge, zacht brommende stilte is zo'n grote overgang vergeleken met het voorgaande tumult dat uw hersenen, die zich al die tijd in een kramp tegen uw schedeldak hebben gekromd, nu met lichte schokjes als een inzakkende soufflé tot rust komen.

Kalm stuurt de chauffeur de wagen door het dorp. Het is er rustig. Herfstbladeren van goud en brons dwarrelen door straten, verzamelen zich in goten; ritselend maar vermoeid lijken ze de wagen te willen volgen, wervelen op kruisingen verdwaald in het rond, maar zijgen dan neer als een oude hond in zijn mand. Het

laag invallende herfstlicht lijkt eerder de ruimte tussen de dingen te belichten dan de dingen zelf. Dit veroorzaakt een merkwaardige droefenis in u, alsof u tussen de spelregels van een wedstrijd door ineens de lege tribunes ziet.

In het dorp heerst zo'n stilte dat u zich niet aan de indruk kunt onttrekken dat de bevolking zich reeds eeuwen geleden achter de gordijnen heeft opgesteld en zich daar in leven houdt met vliegen en muggen, die zij met een snelle beweging van het hoofd uit de lucht happen.

De eerste dorpeling, een heer, ziet u pas in een laan met het soort deftige huizen waarin men na een notarieel verlopen leven heimelijk en gepast sterft. Hij wandelt bedaard, alsof hij nonchalant een doel voor ogen heeft waaraan hij niet twijfelen kan; hij draagt een loodgrijze jas; in zijn rechterhand houdt hij een blanke wandelstok; op zijn hoofd rust een grijze hoed, die daar met precisie geplaatst is. De man is een toonbeeld van... (u zoekt naar het juiste woord, maar waarvan hij een toonbeeld zou kunnen zijn, weet u niet, misschien is hij alleen maar een toonbeeld).

‘Volg die man,’ zegt u.

‘Maar dat is meneer Angelo,’ zegt de chauffeur in protest, alsof u zou moeten weten wie dat is. Zijn blik verraadt dat hij uw intelligentie veel hoger had ingeschat en zich nu verbaast.

‘Kan me niet schelen,’ roept u.

De zwarte wagen volgt langzaam en dreigend meneer Angelo. Aan zijn geleidelijke verstarring kunt u zien dat hij zijn aandacht samenbalt in uw richting, de spanning loopt op tot het is of hij elk moment om kan vallen van angst en nieuwsgierigheid. Zijn ogen puilen zozeer uit dat, hoewel hij vooruit loopt, af en toe de boiling ervan zichtbaar is. Zullen er twee vochtige explosies volgen? Laatste struikelingen en dan een stram neervallen? Maar zijn voortgang blijft fatsoenlijk en verzorgd. Hij valt niet om, ook wendt hij zijn gezicht niet meer dan zeven graden in uw richting, hij heft geen wenkbrauw in afkeuring, hij loopt als in een glazen doodkist, zelfs in het regelmatige tikken van zijn wandelstok op de stoeptegels is zoveel *goeds*, dat het u gaat duizelen: een storm van toorn laait in u op tegen dit vertoon van superioriteit.

U wenst dat hem als straf de hoed afspringt, als een onzorgvuldig op een fles gazeuse teruggedrukte kroonkurk. Dan zal hij met stijve passen zijn hoed achterna gaan, bij elke stap bezwijken van schaamte, een ieder van zijn bewegingen zal de rust verstoren

(vitrages, golvend in de luchtstroom van buitenzinnig blaffende honden). Het is te hopen dat de hoed, al rollende, steeds even zal versnellen, of dat hij hem bij herhaling met zijn schoenpunt voor zijn eigen grijpende handen uit zal schoppen.

Zijn rust is natuurlijk schijn. Thuisgekomen zal hij iets kapot moeten smijten, zijn kat de keel dichtknijpen, zijn hond schoppen, kostbaarheden stuksmijten, zijn vrouw sarren, om tot rust te kunnen komen. Lukt dat niet, dan zal hij zich kwijnend, met verfrommeld gezicht, aan een migraineaanval overgeven.

'Doorrijden,' zegt u, 'Duw met de bumper tegen zijn knieholten.'

U verheugt zich al op de holle dreun van zijn achterhoofd op de motorkap, maar de chauffeur wil het niet doen, hij vertikt het. 'Het mag niet,' zegt hij. Hij trekt het onuitstaanbare gezicht van iemand die die het gelijk aan zijn kant heeft, in het 'goede kamp' zit.

Wrokkig voelt u in uw zakken of u iets scherps bij u heeft om daarmee vernielingen aan te kunnen brengen in het leer van de zitting, maar dan ziet u een vrouw, waardoor u al het voorgaande vergeet.

Zij staat in de tuin van wat waarschijnlijk haar huis is. Ze is niet jong, maar ze is ook niet oud. Haar haren zijn in een knoet op haar hoofd gewikkeld, op enkele plukjes na, die verrukkelijk langs haar oren neervallen. Dat zij een moeder is, is te zien aan het vermoeide en toch voldane dat zij over zich heeft: het door talloze verantwoordelijkheden verkregen veiligheidsgevoel; de verpletterende werkelijkheid van het kaartenhuis; het axiomatisch stelsel der plichten.

Het lijkt erop dat zij slechts even haar werk onderbroken heeft en de seconden van rust zuinig aan zich voorbij laat gaan. Ze staat bij het hek en staart in de verte van de door kastanjebomen overkoepelde laan. Haar armen heeft ze over elkaar geslagen. In haar blik is een schaduw, als van diegenen bij wie de dood iets belangrijks heeft verstoord. U opent het raampje en spreekt haar aan. U spreekt snel en zacht, de vragen ritselen uit uw mond: of zij daar woont, vraagt u, en of zij getrouwd is, of zij soms op haar echtgenoot wacht. 'Hij zal toch nog wel terugkomen?' vraagt u treiterig, en: 'Hoeveel jaartjes tel jij dan, meiske?' vraagt u, en ook vraagt u of zij de rok die zij draagt zelf gemaakt heeft. 'Mooie dikke stof,' zegt u. 'Heb je kindjes?'

Ze is zo verbouwereerd dat ze vergeet te zwijgen. Met neerhan-

gende wangen en licht ingetrokken kin geeft ze schoksgewijze antwoorden.

Een dochter heeft ze, Iris. (‘Lekker beestje?’ vraagt u. Ze knikt, lekker beestje, ja). Haar man is overleden, ze is niet lang geleden uit Indië teruggekeerd.

Vreselijk is het nu dat u zich niet kunt beheersen en met warme stem begint te fluisteren over ‘tropische nachten’ en ‘willig lillend vrouwenvlees’. Dat u vraagt: ‘Lilt uw vlees ook een beetje willig?’ en dat u daarna vurig lacht. Dat u in staat bent zo vurig te lachen!

De vrouw neemt, verschrikt ontwakend, verscheidene wankele passen door haar bloembedden, maar komt in de mulheid van de wereld tot stilstand en bezinning. Zij staat zo dat u een lange, vertederde blik op haar billen kunt werpen.

Het ritje is bijna ten einde. Er is genoeg tijd verspild, zeker wanneer u nog het verlangen koestert de zeepbellen van uw ambitie een heel eind verder de kosmos in te blazen. Maar de wagen moet nog één keer tot stilstand worden gebracht, want even buiten het dorp spelen enkele kinderen bij een sloot. Met stokken prikken ze in de wallekant; wat ze precies doen is onduidelijk, maar wel valt op dat ze in hun bezigheden verzonken zijn als in een droom en toch in die droom uiterste waakzaamheid betrachten.

Er is een meisje bij van ongeveer tien jaar oud, dat uw aandacht trekt door haar schoonheid. Ze draagt een rode strik in het donkere haar, wat van geen belang is, maar niet onbelangrijk is het late zonlicht dat over de weilanden komt aangestoven om haar explosief te begroeten; dit zonnige beeld ontroert u alsof uw laatste momenten op aarde zijn aangebroken.

De kinderen lopen, met elkaar pratend, het hoofd gebogen, in uw richting; zij merken de wagen echter pas op als de schaduw daarvan zich over hun voeten werpt: opkijkend zien zij uw somber silhouet in het donkere vensterglas. Om ze gerust te stellen en een open indruk te maken, drukt u uw gezicht krachtig tegen het glas en probeert uw geplette lippen in een glimlach te trekken, wat u had moeten doen voordat u uw gezicht tegen het glas drukte.

Het meisje laat haar wangen hangen en trekt haar kin in.

‘Pas op Iris,’ roept schril een van de andere kinderen, 'een kinderlokker!’

Voordat u het portier kunt openen om te protesteren, rennen de kinderen weg, het rode strikje danst op en neer, danst snel uit uw zicht.

Uw wang voor altijd tegen het koele vensterglas te mogen drukken!

Maar u duwt de chauffeur resoluut en driftig in zijn rug en hij geeft zoveel gas dat de banden gillen en piepen en er op de weg een zwart spoor van rubber achterblijft, dat daar jaren blijft liggen. Kort daarna draait de auto de oprijlaan in van de statige buitenplaats waar u verwacht wordt.

Nederlandse poëzie

Zes gedichten
Bernd Bevers

Vroeger, op momenten van
verdriet en grote verlatenheid,
liep hij vaak naar buiten
met een vraag of probleem.
Hij vroeg dan bijvoorbeeld aan bomen,
aan wolken of aan ruisend gras
wat hun geheim en hun boodschap
nu eigenlijk was. Het antwoord
liet meestal niet lang op zich wachten:
bomen zeiden de bomen, wolken de wolken
en veelvuldig gras. Pas
later begreep hij dat de natuur
op al zijn vragen telkens
hetzelfde antwoord gaf; een diep en
volkomen betekenisloos zwijgen
dat ook in hem aanwezig was.

Ik draag de schoenen van een ander
maar mijn ongemakkelijke ik
staat nog op eigen benen.
Met kromme tenen loopt het door een leven
dat te krap zit
en te ruim op andere momenten.

Zo word ik oud op goed geluk, ga
alleen, pis bloemen in de sneeuw van
de avond. Steeds meer onwetend
van de hoopvolle banaliteiten uit
een dichtgroeiend verleden.

En er is niets dan het dagelijkse
mysterie van de tijd dat zich herhaalt
in de polsslag van een zinloze beweging -
het jarenlange komen en gaan
van iemand in dezelfde straat.
Waar hij woont. Achter elke deur.
Als hij zijn naam vergeet
is hij verloren.

Gaan

Afscheid is weggaan en
nergens blijven maar ook
terugkomen, is met opgestoken
kraag naast treinen staan treuzelen
waarin honderd ogen je aankijken,
als van kinderen die het ook niet weten,
kinderen met oude gezichten,
terwijl de tijd als een mes
op een leeg bord ligt te wachten.
Groot en verlegen stap je eindelijk in,
vouwt de krant open en
verbergt je gezicht als een van hen;
je gaat ergens heen, niets staat je
in de weg, de trein is de trein, een
heldere buis door de avond, dit is
het afscheid, je bent alleen, je
moet nu alleen zijn.

*

Ik zou al mijn bestemmingen bereiken
in de jaren die voor me klaarstonden,
om gebruikt te worden als ik het wist.
Zo werd bij taart en koffie beslist
door de spitsvondigheden van een lot
in scheefgeknipte jurken.

Maar ik was het kind dat uit de slaap
komt als uit een moeder en de
wereld niet herkent, de hel
van mogelijkheden die voor hem staat
met het brutale gezicht van een dier
dat jankt achter de deuren.

Ik was het kind dat vroeg of laat
zoek zou raken in zichzelf.
Op een dag zo bleek als water,
stil druppend van de bomen,
ging het op weg.

*

Als een stok die, onder de waterspiegel,
schijnbaar breekt, of sneeuwval op een
winterdag, die de wereld langzaam
zachter maakt, zo zou ik
willen zijn: schijnbaar, langzaam,
als sneeuw, als water, als
oktoberlicht op een stille
avond. Zonder de pijn van geboren
worden, zonder de luxe van
een zekere dood.

*

Een handomdraai is niets
vergeleken bij het weghalen,
wegduwen, wegslaan van een
hand.
Vergeleken bij een hand die streelt.

Is veel minder dan het laten
liggen van een hand
in een hand.

Een hand afwijzen
is als een dode vis
teruggooien in het water.

Saepe cadendo

Catharina Blaauwendraad

Mijn hart is als een kraan die in de verte
je naam, je naam, je naam is blijven lekken
en buiten het bereik valt van mijn hand.
Je naam valt echter op gehoorsafstand.

Dit irritante ritme van verspilling
dat niet door kracht, maar door gestage trilling
een gapend gat slaat in mijn dadendrang
maakt dat ik het vergane niet vervang.

November
Job Degenaar

kon zo toeslaan dat de dragers
een nis in vluchtten toen hagel
hamerde op de weerloze kist -

We fietsen langs het wad terug
van vogels, wind en grijze slik,
beklimmen duinen, dalen af,
bedrijven zinneloos de liefde:
overal is opa

Alleen het dorp verdwijnend
in de vroege schemer ligt er
als een prachtig requiem bij

Twee gedichten
Kees Hermis

Holte in glas

Daarin het goede morgen
van een vergeten dag.

De spiegeling van licht
onbereikbaar dichtbij.

Met dat gewichtloze,
onaanraakbare
van een liefde die
één oogopslag duurt

En levenslang voorbij.

Buiten

Wind heeft zich teruggetrokken, zoals
een leger bij een gevechtspauze of
een soldaat die zich ontspant tussen
de schouders van zijn oorlogspak.

Zonlicht kuiert als een hereboer over
de velden van het land, de duimen
voldaan in het vest gestoken en
zijn horlogeketting, trots blinkend
erfgoed in goud, over een buik tevredenheid.

Rijke akkers, grazige weiden, een hofstee,
fort van zelfgenoegzaamheid.
Stoere wolkenbalken stutten de lucht.
De hemel stort niet in. De dood is ver.

Het land der vaderen rust.
Een langzame namiddagslaap drijft
door de dag des Heren.

Draait de wind

Juliën Holtrigter

Draait de wind dan zwaaien de bomen
uiteen, dan maken de kraaien zich los,
breekt het vlies van de droom,

ligt er bloed op de stoep. Slaat de regen
de stad, wist het water de sporen,
begint het van voren af aan;

de tijd heeft alle troeven in handen.
De tijd heeft de straten, de afbraak,
de vaalt, de doodskoppen boven de kranten -

berichten, de afdrukken van de sloper,
zijn poten staan levensgroot op de bodem.
Hij is in de buurt, hij heeft hier gelopen.

Het zeil op de tafel: de verbleekte motieven,
de kringen, de krassen, de gaten van
hete as, de sporen van inkt. Hier is geschreven.

Aangespoeld op het strand een kleine kist.
Bevat naast een kruikje jenever een schrift.
De zee heeft de woorden gewist.

Twee gedichten

Frans Kuipers

OUDE WANEN kwalen dwalingen.
Vreemde wetten willekeur. -
Mijn verhaal is niet zo bizonder en vlug verteld.
Mijn verhaal is uitzonderlijk en onzegbaar.

Sleur die van slaap de zuster is.
De ban der besognes. Ruzies en rampen. -
Nooit anders dan modderend
ging een mens zijns weegs.

Huis van verwarring. School van pijn.
Mateloze wereld Wolkenheim. -
Wiens naam regen is op de rivier,
dolerszoon, reiziger in oudraadsels, was hier.

ANDERMAAL anders. Pover en pips.
In de Straat Van De Gele Lantarens
dat je je vinden moest zo:
kruk tussen knushebbers en dutters.

RAKEL DE ZIEL OP, DICHTER,
SOMMIGEN LUKTE HET.

Die niet welkom zijn, kwamen.
Die kwamen en gingen niet weg.

BLIJVENDE DRONKENSCHAP, VERRE VAN
DE WIJNFLES, SOMMIGEN LUKTE HET.

Gegroet jullie door rottenis geringeloorden,
Heren van Penarie, Hanzen zonder Griet,
allen die zwalken
op de Zee Van De Huilende Hond. Gegroet.

TE VERLATEN
DE AARDE VAN HET BIJZIENDE OOG;

Andermaal anders.
Door koude gekleurd, door pijn onderwezen.
Dat ik mij zien moest zo:

TE WONEN IN HET OGENBLIK.
HET TOEVAL TE ZIJN TOEGEDAAN.

Iemand voor wie de tafel der aarde gedekt is.
Iemand die het onverteerbare eten moet.

DE MELK- EN HONINGMENS VAN HET ZONNERIJK.

Drie gedichten
Jan Lemmens

Winter

dit jaar was de winter koud
sneeuw en ijzel, rijp waarin
de zon miljoenen speldeknopjes

zette, een uitgeklapte
kerstboom van hectaren weiland
zwarte paarden staken recht

overeind, achter zich hun
donkere stallen, schapen
vraten de zonnen op

onaangedaan, kou of geen kou
trein of geen trein waarin
ik warm voorbijgleed

Populieren

twee keer per jaar is
er hetzelfde licht, vroeg
in het voorjaar en vroeg

in het najaar, dat kun je
bewijzen als je vanuit
een eendere hoek, bijvoorbeeld

met de rug tegen de muur
van je huis een foto
maakt, de lens gericht

op de rij populieren
een groot glas-in-loodraam
het hemelsblauw door

het vlechtwerk van takken
al gedund of net
aan het botten

Twee mezen

tegen de ondergaande zon
achter de ruit van mijn kamer
twee mezen op een kale tak

begin april, veel te doen
blijven ze nog geen vier regels
zitten; het voorjaar gaat

zijn gang en de zomer
de struiken raken vol; ik zal
moeten wachten tot het najaar

ik heb dit gedicht dan
weggegooid, weer gladgestreken
als ik ooit de laatste regel

schrijf hou ik het ene oog
op het papier het andere
waakzaam op de vogels

Vijf gedichten
L.F. Rosen

Gouden bergen

Haast eikaars zuster nu. Als vergulde
houten vogeltjes (het gouden paar) op oud rotan
uit de tocht voor het grootste raam gezet.
De echt is af en licht geworden. Er valt
een gouden regen en onophoudelijk rammelen
de borden: Kom maar. Toe maar. Eet maar.

De fanfare komt in de regen puffend om
de hoek. Maar tijd, op tijd, heeft het paar
tot een vesting gemaakt. Spierloos zitten zij op
hun berg en horen het sissen van de sterren,
de vleugelslag van iets nog hogers dan sterren
en het diepe grommen van de aarde onder hen:
Toe maar. Eet maar. Tot ziens. Tot ziens dan.

In het spiegelpaleis

Hier ben je dan in alle staten: met een vin,
een snavel, als een ei, een staak, een vogel
zonder vleugels die bladdert als een berk.
De spiegels tonen je de stukken.

Steeds zachter praat ik op je in.
Zeker, mijn lief, rond als een kogel
maar pijnloos toch. Hoe of dat werkt
en of dat ook nog in 't vervolg zal lukken?

In zachtere vormen wil ik je achterlaten.
Of waar geen spiegels zijn. Niet krom. Niet rond.
Waar geen bederf zal zijn in deze mate
en jij geen schimmel, geen as, geen grond.

Schelpenbuit

Het had zich ongemerkt voltrokken.
Jij had slechts oog voor je schelpenbuit,
zag pas dat zij haar trui had uitgetrokken
toen zelfs de zee in haar richting keek.

Van stranden werd zij mooi. Vooral haar huid
als zij daarlangs met natte handen streek.

Zij trok de duinen in om jou, om buit
die je samen nog hebt doorgenomen.

Die winter werd je ziek en met een deken om een week
of wat bij het raam gezet. Weer ging zij eropuit.
Steeds vaker. Steeds blonder was zij teruggekomen.

Wat weten beesten

Toen waanzin kwam op hoge poten,
dwingend als de dood, koos hij mijn schoot
om zich daarvan snel weer af te wenden.
En zo vol in zijn vlees zat toen zijn pijn
dat daar geen plaats voor mij kon zijn.

Nu hij is afgevoerd en ik onvindbaar ben,
komt rust, dacht ik zo hard ik kon.
Komt daar vannacht mijn kat bij mij in bed.
Redeloos wezen. Een heel spektakel - Net
lag ik te slapen of er sloegen alweer nagels
in mijn buik, hoorde ik gejank dichtbij
en veraf, van hem die in lakens was ingesnoerd.

Homerisch vuur

Toen ik op een zeldzaam klare avond
kort na het eten op het braakland stond
was het of iemand op zijn tenen
achter de huizenblokken was verdwenen.

Hoe anders kwam hier
dit klein gekarteld vuur -
dat nauwelijks nog lucht verdroeg
en plots zijn ogen naar mij opsloeg
nog voor ik het had aangeraakt -
zo verweesd en in rafels
als een uiteengetrokken beest?
Wie had het de bouwput ingejaagd?

Zo alleen gelaten was vuur toch nooit?
Niet met zulke hongerarmen, schokkend
van het machteloze branden.
- Beeld van sterven dat ik niet kende?
Om zijn blik sloeg ik het
met de laatste takken die ik vond.
Er lekte rood uit stoffig grijs
als bij een doodgeslagen hond.

Drie gedichten
Thom Schrijer

Hoorbaar

De ritselstilte
van een boom
in november,
die leven bewaart
door tekens
te kleuren,
los te laten,
waardoor
een boventoon
van stilte
in die boom
hoorbaar wordt.

Late herfst

Dit transparante overblijven,
de dagen geteld,
de vastgehouden kleuren
uitgespeeld.
Geronnen rood van raken
aan de eerste vorstbevangen
nacht door stille bomen.
Zacht verstofte gelen
tussen bruin in ruige
tonen bruin en halftonen.
De romig koude geur van
rotting en verzadigd vocht.
En eigenlijk het meest nog
deze stilstand op de rand van
kanteling en van volkomen.

Oktober

Deze dagen buigen over naar
het licht en nemen kleuren
aan van aarde en daaronder.
Voldongen feit en storm
bewegen bomenrijen naar finale
stilstand en ontluistering.

Langs stoepranden en struiken
hangt over dorre bladeren
en zomervuil een aarzeling
van eindigheid of blijven.

In flarden van ontzetting
nemen geuren afstand van
wat bijna niet meer weegt

en wij die middenin dit breed
gebeuren door het stadsbeeld
drijven lijken nu ook los te
komen van wat ons beweegt.

Light Verse

Zeven gedichten
Hendrik Jan Bosman

Diagnose

Al bent u verder wel gezond
Toch lijdt u aan iets raars:
U heeft geen zitvlees. Dit affront
Is medisch nogal schaars
Het heet in vaktaal dribbelkont
Of ook wel wandelaars

Des Pudels Elend

Menuhins hond sprak bedelend:
Ik treft het toch vervelend
Mijn baas, hoewel fraai vedelend
De sfeer in huis veredelend,
Is niet bepaald bedelend

Alphense zedenschets

't Werd donker. Hendrik was op straat
Maar gunde zich respijt
Schold Pa hem niet voor onverlaat?
Hij was dus mooi op tijd

Ontwikkelingshulp

Inzake de malaria
Is laksheid alom voelbaar
Men spreekt al van lamaria,
In Brussel. Ik bedoel maar

Krijgsraad

Ons marconistje is gewend
Zijn rang te adoreren,
Maakt van zijn strepen consequent
Een punt. Dus, mijne heren:
We gaan die opgeblazen vent
Eens even morse leren

Genesis 6:17-20

Dreigende watersnood!
Geen reserveringen,
Slechts een stel beesten
Mag mee op de trip

Mensen gaan volgens het
Dierenbevrijdingsfront
Niet in de ark en dus
Mooi in het schip

Falende catering

Einde belegering!
Haring en wittebrood
Honger doet eten
Men schranst en men brast

Niemand staat stil bij het
Cholesterolniveau
Dagen daarna nog is
Leiden in last

Bandenpech

Frits Criens

Als onbesproken heer van goed fatsoen
Lust mij geen zingenot, maar helemaal
Roodgloeiend word ik pas van platte taal
Al heb ik wel met wie haar spreekt te doen

Laatst had ik op een eenzaam platteland
Een band waaruit de lucht allengs verdween
Dus schel ik aan en vraag een pomp te leen
Daar bij een boerenpand, waar neon brandt

De meid dier hoeve zegt, als zij me keurt:
Jai laipe swaintjesjachuh vanuh fent
Je benhieh, slaimbal, innuh hoehwetent
Azjai wil pompe, geef je mainuh beuhwt

Ik walgde van het taaltje dat zij had
Maar deed uit meelij wat het kind me bad

Drie gedichten
Carel Helder

Alles waar *te* voor staat

Alles waar *te* voor staat
dat is niet goed

Teneel bijvoorbeeld
dat is ook helemaal niet goed

Het is *to*neel

Ik dacht...

Voor Sophie L.

Ik dacht: ik maakt het eens *gezellig*,
met blokjes kaas, een fles Chablis,
sigaartjes, een mooi bundeltje van Buddingh'
...maar 'k dacht alleen aan jou, Sophie.

En wat jouw beeld zo helder opriep -
De maan? De wijn? De poëzie?
Een lach misschien, die in de nacht verwaaide?
(!) Toen wist ik het:*

* *La vache qui rit*

Je was op reis...

Je was op reis om Olga te vergeten
Een weekje Kreta en een nieuw begin
Natuurlijk had je beter kunnen weten
Maar desondanks: je hield de moed erin

Je vond een wijngaard waar je mocht kamperen
Je kocht een duikbril, en je kocht een krant
En toen zocht je een rustig stukje strand
En hees je bleke lichaam uit de kleren

Daar stond je, met je snorkel op je hoofd
Gereed om - wat de folder had beloofd
‘Een ongekende wereld te ontsluiten’

Maar snel al brak je beeld. Er viel een traan
En nog een traan. Tot in je bril stilaan
Het water net zo hoog rees als erbuiten

Drie gedichten
Paul van den Hout

Gradus de Parnasso

Ik ga de poëzie opgeven.
Pen, geest en fantasie zijn sleets,
en vrijwel ieder vers lijkt reeds
thematisch eindeloos herschreven:

drank, liefde, dood... ach om het even
of Dante, Shakespeare, Blok of Yeats
(laat staan een Bellamy of Beets)
erdoor tot dichten is gedreven,
niets leer ik van het echte leven.

Dat, als hij heengegaan is, steeds
zijn naam op aarde rond blijft zweven
(waar hij ook in mag zijn gebleven,
hartstilstand, Alzheimer, of Aids),
ziedaar des dichters ijdel streven.

Illusoir

Natuurlijk, zoals ik het nu zie,
zat er niet echt een nieuw begin
voor u en mij, mevrouw, meer in
en scheidden wij opnieuw met ruzie.

Geen opzienbarende conclusie:
wie het, als ik, met zestig-min
weer aanlegt met zijn ex-vriendin,
wacht uiteraard een desillusie.

Toch denk ik steeds nog, als ik u zie
voorbijgaan, neusje in de wind:
‘Daar gaat ze weer, het lieve kind.
Ik wil, al kost het een contusie,

daar ik mijn hoofd wéér stoten zal,
mijn hart ophalen, dat zij stal.’

Zelfbeeld

Toen ik, na weer zo'n nachtje in de kroeg,
mijn drankkop zag weerspiegeld, 's ochtends vroeg,
zei ik, op rijm, vijfvoetig en in jamben:
‘Bien étonné de me trouver ensemble!’

Uit het Nariteitenkabinet
Nelis Klokkenist

Erfzonde

Door elk geschuwd, door geen bemind
gaat ginds het kinderbijslagkind.
Het leeft met sterk gekrompen maag
van kinderbijslag en van slaag,
waarbij het, anders dan verlangd,
meer slaag dan kinderbijslag vangt.

In duister en vergetelheid,
waar nog geen brandnetel gedijt,
wordt het door onguur volk verwekt
dat met de noorderzon vertrekt
en zich pas na een jaar weer meldt
bij 't eerste kinderbijslaggeld.

Met een poliep in neus en darm,
aan kwalen rijk, aan kansen arm,
en met een vroeg verschrompeld brein
van honderdduizend in 't dozijn,
verkwijnt het in een achterbuurt
totdat zijn tijd heeft uitgeduurd.

De achtertnetvis

De achtertnetvis is een vissoort
die zeker niet tot het soort vis hoort
dat op de vismarkt wordt gezien.
Ligt dat soms aan de smaak? Misschien.
De reden, veeleer dan misschien, is
dat hij door niemand ooit gezien is.
Het is gewoonte - wat? - een wet is 't,
dat elk en ieder achter 't net vist
die wordt gedreven door 't verlangen
die vissoort in zijn net te vangen.
Geen radar en geen echopeiling
bracht deze vis ooit op de veiling,
en ook geen statistiek toont aan
hoe menig man reeds is vergaan
bij 't jagen op dit lichtschuw dier.
(Dit jaar alleen al zijn 't er vier!)
Bedenk hoe duur die loze vis wordt
door zulk een zinneloze vissport.
Geen visser kan op lege baren
op winst en hoop van zegen varen.
Leert, dwazen, eindlijk toch de les
die andren leerden van Loch Ness.
Die les luidt: spaar uw tijd en asem
en pooier paling, of strik brasem.

Vijf gedichten

Aan Manon U.

Ik converseerde met de erudiete leden
van de redactie van een letterlievend blad,
spiritueel en elegant, het was me wat -
toen zag ik jou. Op dat moment verviel de reden

tot causerie, betoog, discussie of debat.
Wij snapten voort, *bonmots, puns, Witze,* geestigheden,
o, heel beschaafd en steeds conform de goede zeden,
maar ik dacht, ongepast, alleen nog: *Wie is dát?*

Lieve Manon, ik heb je boek nog niet gelezen,
maar wel je blik. Die heeft mij al genoeg geleerd, en
mijn letterlust gereduceerd tot hoop en vreze

en woelend hunkeren in nachten, *unverklärte*,
naar de versmelting van jouw wezen met mijn wezen.
Je hebt die titel niet voor niets bedacht. *Begeerte*.

Aan zuster B.

Hoe moet ik u bezingen?
Geen lied weet door te dringen
tot in uw kil gevang
van nauw twee meter lang.

Uw kleine stem daarbinnen
verzoet, verzet de zinnen
tegen des werelds dwang
en zingt een nieuwe zang.

Klein mag dan mijn geloof zijn,
ik draag eenzelfde kruis
en kan ook voor uw kuis

zoet liedeken niet doof zijn,
pluk kruiden in uw hoofkijn
en sluit u in mijn kluis.

Aan Frida V.

Ach Frieda, melieve, wat valt er te zeuren
na alles wat jij zo intens hebt gezegd?
Het was ook in dundruk heel veel, en heel echt,
en dwingend, als kon het niet anders gebeuren.

Ik ken je gezicht niet, maar las je gevecht
van hier tot Bologna en terug, uitentreuren,
tot waar het begon, ja, daarvoor nog, in geuren
en kleuren (dat broertje begreep ik niet recht).

In drie dikke delen benarde verhalen
vol schoonouders, ouders en clavecimbalen
vol falen en lijden, extern en intern,

kon ik mij maar niet tot je woorden bepalen,
en bleef om de vrouw die eronder school dwalen:
hoe taaier de schillen, hoe harder de kern.

Aan Jeanne R. van S.

Ik noem je Jeanneke, mijn bolle wijfje,
knus rustend in de schaduw van een eik,
die, dorrend in een laat seizoen, zijn rijk
beperkt zag tot de luwte van jouw lijfje.

Maar waarom zette hij je zo te kijk
met jullie minnepost als boek? Die schrijf je
toch niet voor ons? En evenmin beklijf je
met zeur-romans vol (*excusez*) gezeik.

Hield je zoveel van hem? Dan overdrijf je.
Zijn lier verslapte maar mijn muze blijf je,
wanneer ik die fotografie bekijk:

jouw volle torsje, onderkinnenrijk,
bleek-bloeiend naast de bard - een letterlijk.
Ik voel compassie en een heel klein stijfje.

Aan de Anna's

Naar het schijnt zijn hun naam en hun lange gezicht
analoog aan elkaar en aan zeuren en zagen.
Zuster Bijns excelleerde in schelden en klagen,
Joffer Visscher verbleekte in Tesseltjes licht,

Dra. Van Schurman verzuurde in vroomheid haar dagen,
Juffrouw Blaman boog zwaar onder 's levens gewicht,
Dokter Enquist heeft nooit iets opbeurends gedicht
Is 't gewaagd om hier van *Annapest* te gewagen?

't Is die A aan 't eind. Die maakt ernstig en kuis.
Mevrouw Dutschuns verloofde agrariërs stoeiden,
en dat meisje van Vegter houdt wel van een geintje.

En dan zwijg ik nog over de grootste: een kleintje
dat al vrolijk werd als de kastanjeboom bloeide
voor een zolderraam achter een Amsterdams huis.

O, Montevideo

Drs. P[*]

O, Montevideo... dat klinkt fabuleus
Romantisch, en smakelijk als een soufflé
Na jaren nog blijft die muziek me bekoren

Zo was er een drukbezocht variété
Daar trad een normaal gekleed heerschap naar voren
Berijmde verhalen, dat was wat hij bracht

't Publiek apprecieerde zijn act naar behoren
En gretig werd op wat daarna kwam gewacht
Danseuses - veel naakter, en minder serieus

O, tal van genietingen heb ik gehad
In Montevideo, die heerlijke stad.

* *Het gedicht 'Aha, u wilt een potje redeneren' van Drs. P op blz. 60 van het Zomernummer '96 werd ontsierd door een zetfout. Drs. P maakte ons hierop attent: 'Regel twee had als volgt moeten worden afgedrukt:* En indruk maken met oraal verstand? *Ik weet niet welk virus het adjectief heeft veranderd in* gezond, *maar op die plaats behoort een woord van vijf letters te staan.'*

Drie gedichten
Patty Scholten

Zwarte panter

Zijn neefje is van oudsher onheilsbode
als hij je pad kruist. Maar dit grote kwaad
is zwartfluwelen pech in het kwadraat:
Waar hij passeert, valt altijd wel een dode.

Hij wacht lui op een tak, een jachtmethode,
waarbij hij zich alleen maar vallen laat.
De dolken in hun scheden van brokaat,
zwart als de nacht, als pek, als vampiermode.

Hij heeft zijn koplampen nu uitgedaan
en slaapt zoals een grote poes, geduldig,
terwijl zijn oortjes nog in waakstand staan.

Het kwaad is altijd zwart, de goedheid wit.
En toch, en toch. Hier is het zwart onschuldig,
En hoed je voor het lelieblank gebit.

De lama

Vier witte poten zijn het onderstel
van 't hoge schapenlijf. Een zwarte plaid,
die in de hemelwas te hevig sleet,
hangt neer in rafels van zijn vilten vel.

Wat zorgelijke ogen heeft hij wel.
Hij kauwt het hooi of herkauwt, spuugt of eet
hooghartig door zijn bek met onderbeet,
de oren vingers uit een schimmenspel.

Een kleine lama is er ook, halfbakken,
zijn ogen nog met babyblauwe gloed,
een knuffelbeest in wollig zwart en wit.

Maar straks vervilt zijn wol tot grauwe plakken
en groeit er uit die zoete Disneysnoet
een geel en nijdig grasscheerdersgebit.

De doodshoofdaapjes

Ze zitten in de bomen als gedichtjes
(haiku's die tot getjilp werden verbogen).
Geen knekelkop, maar levendige ogen
in mosterdgele capuchon-gezichtjes.

Sneeuwwitje's dwergen die robijnen delven,
heeho heeho, met bontbeschermde handjes
uit zakken van bezoekers, tassen, mandjes,
een turnclubje van kleptomane elfen.

Ze schatten het bezoek met kennersblik:
Die kleuter heeft ontbijtkoek, dat pik ik!
Een klaagzang achtervolgt vergeefs de dief.

Dan bijten ze terloops een kind of twee
met bliksemsnelle tandjes, ach en wee,
en kwetteren: ‘Welnee, klein is niet lief.’

Vier gedichten
Peter van den Tillaart

Ollekebolleke

Scepter wordt bedelstaf!
Albert van België
komt financieel
nog maar nauwelijks rond.

Brusselse kenners en
staathuishoudkundigen
spreken al weken
van vorst aan de grond.

*

Ik heb mijn stiel nog niet gevonden,
want ondanks tomeloze ijver
kwam ik als bokser c.q. schrijver
slechts zelden in de tweede ronde.

*

Mijn potloodhandel is recent
uiteindelijk failliet gegaan:
m'n zaakje sloeg totaal niet aan,
hoe vlijtig ik ook heb gevent.

*

‘Het lijkt wel,’ sprak een stokoud stel,
‘of ons geheugen minder wordt.
Hoe ging toch ook alweer dat spel
waaraan we samen tot voor kort
met hartstocht hebben deelgenomen?’

Het blijkt, tot wederzijds verdriet,
dat hij er niet meer op kan komen
en haar niets meer te binnen schiet.

Rondeel

Driek van Wissen

Ik blijf mij voortbewegen op twee wielen
Waarop ik evenwichtig balanceer,
Al is het in het drukke stadsverkeer
Zo af en toe wel even kiele-kiele
Als ik tussen de auto's door laveer
Die knorrig staan te wachten in de file.
Ik blijf mij voortbewegen op twee wielen
Waarop ik evenwichtig balanceer.

Wat zou die snelheidsduivels toch bezielen,
Zo denk ik vrolijk fluitend telkens weer
Als ik hen op mijn opoefiets passeer
In hun moderne rotautomobielen.
Ik blijf mij voortbewegen op twee wielen.

Tekeningen
Eduardo Galeano

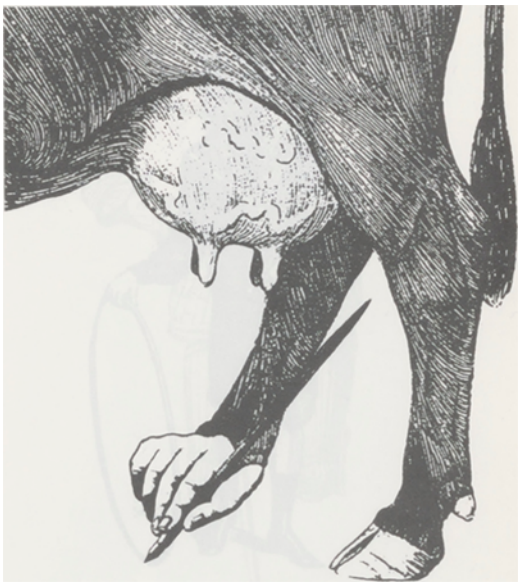

De bureaucratie

De cultuur van de terreur

Lof van de moed

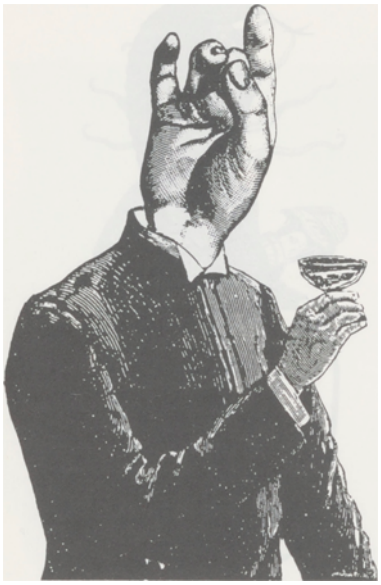

De muren zeggen

De schrijfmachine

De vergeten droom

De windvlaag

Essay

Vijf hoogtepunten uit het Uruguayaanse postmodernisme

José Mas[*]
(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

Na het sensuele en warme modernisme van Delmira Agustini en Juana de Ibarbourou en het ludieke en verbeeldingsvolle modernisme van Julio Herrera y Reissig komen twee generaties van uitzonderlijk belang, waar de hier behandelde auteurs als meest representatieve vertegenwoordigers deel van uitmaken.

Tot de generatie van 1945 behoren Felisberto Hernandez, Juan Carlos Onetti en Mario Benedetti. Tot die van 1965, die de generatie van de crisis genoemd wordt, behoren Cristina Peri Rossi en Eduardo Galeano.

Felisberto Hernández (1902-1964)

Felisberto Hernández is een zeer bekend auteur in Uruguay die echter in Spanje praktisch onbekend is. Zijn beste boeken zijn *Nadie encendía las lámparas* (Niemand ontstak de lampen, Buenos Aires, 1947) - een werk dat al zeer vroegtijdig gelezen werd door bijvoorbeeld García Márquez en Juan Rulfo - en *Las hortensias* (De hortensia's), dat verscheen in het tijdschrift *La escritura* te Montevideo in 1949.

Felisberto Hernández is een zeer origineel schrijver die erin slaagt tot de dagelijkse werkelijkheid door te dringen en daar een geheim en onverwacht licht uit te halen. Soms wortelt het geheim dat wordt blootgelegd en doorverteld in een eigenaardige manier waarop de dingen worden bekeken, soms in een lichte, verbeeldingsvolle draai die aan de waargenomen werkelijkheid gegeven wordt en voor het overige tenslotte in de ongekende associaties van de woorden. Als pittoreske en mysterieuze synthese van Hernán-

* *José Mas (Valencia, 1939) is doctor in de Romaanse en Spaanse taal- en letterkunde. Voor de gerenommeerde Spaanse uitgever Cátedra bezorgde hij onder meer kritische edities van werk van Vicente Aleixandre, Gabriel Miró en Ana María Matute. Over Spaanse en Spaans-Amerikaanse literatuur publiceerde hij tevens in diverse kranten en tijdschriften in Spanje, Nicaragua en Uruguay.*

dez' kunst moeten enkele teksten genoemd worden die geschreven zijn in een door hemzelf uitgevonden stenografische code die tot op heden niet ontcijferd kon worden.

De vertelkunst en tegelijkertijd de poëtische kunst van Felisberto steunt op drie elementaire pijlers: de personificatie van voorwerpen en een autonome existentie van de herinneringen, de vernederende depersonificatie van de mens en fragmentarisme, niet alleen aan het slot maar ook midden in de vertellingen, hetgeen sterk bijdraagt tot het activeren van de aandacht van de lezer, en het openhouden van de bron van het leven, die dieper ligt dan de schijnbare onbeduidendheid ervan. In *El balcón* (Het balkon), een ruimte die begiftigd is met een eigen ziel vanaf het moment dat ze in contact treedt met de dochter des huizes, die zich uit jaloezie van het leven berooft, wordt een geëmotioneerd tafereel geschilderd, dat het stempel draagt van Azorín, waarin de delen van het servies onder de aanraking van verschillende handen volstromen met herinneringen, en even later komen andere huishoudelijke voorwerpen als volgt tot leven: ‘Naarmate het licht afnam, doken zij ineen alsof ze veren hadden en maakten zich op om te gaan slapen. 1 oen vertelde ze dat voorwerpen een ziel kregen wanneer ze een relatie aangingen met mensen. Sommigen van hen waren vroeger anderen geweest en hadden een andere ziel gehad (sommigen die nu poten hadden, hadden vroeger takken gehad, de toetsen waren eens slagtanden geweest).’

In de roman *Las hortensias* (De hortensia's) zijn de werkelijke hoofdpersonen een stel poppen op ware grootte die het menselijk paar beheksen, waardoor zij angst en ongeremd verlangen in de man en jaloezie in zijn vrouw María losmaken. De meest begunstigde pop is Hortensia - geschapen naar het beeld van María - maar omdat ze van leer gemaakt was en koud aanvoelde, bevredigde zij het duistere mannelijke verlangen niet; daarom droeg de poppenverzamelaar de maker, Facundo, op om haar menselijke warmte te verlenen, hetgeen hij bereikte door haar te injecteren met warm water dat ververst diende te worden zodra het afkoelde. Toen de hoofdpersoon haar op de lippen kuste, voelde hij de vreemde, koortsachtige sensatie. Koorts die een bron zou worden van genot en vervreemdende pijn. Op die manier ontstaat tussen de poppen en de menselijke wezens een vreemde relatie van bezetenheid waardoor de poppen op het punt staan in vrouwen te veranderen en de mannen gedepersonifieerd raken en veranderen in

een wirwar van touwtjes. Ongetwijfeld heeft deze roman Berlanga geïnspireerd tot zijn film *Tamaño natural* (Ware grootte), de enige film van de Spaanse cineast die in Uruguay verboden werd omdat hij als een duidelijk geval van plagiaat werd beschouwd.

In *El corazón verde* (Het groene hart) neemt het geheugen ruimtelijke vormen aan doordat hij het 'pueblito perdido' (verloren dorpje) noemt. Naar aanleiding van deze reis, waarmee de kindertijd herwonnen wordt, schrijft hij met een schok van ontdekking: 'Ik had het gevoel dat ik was gaan uitrusten in dat dorpje alsof de ellende mij vrijaf had gegeven.'

In *Menos Julia* (Behalve Julia) komt een symbolische tunnel voor die zich bevindt in het hoofd van de vriend van de verteller en bovendien existeert als een ruimte waarbinnen de tastzin een belang krijgt dat er zelden aan wordt toegekend in de literatuur, afgezien van de erotische. Ook hier is sprake van een lichte vorm van erotiek wanneer de bedenker van het spel in het donker het gezicht betast van een van de vier meisjes; maar deze erotische ader die klopt in de duisternis wordt eerder gesuggereerd dan beschreven. Wat de verteller wèl beschrijft, als een waar feest van herkenning, zijn de voorwerpen die op een toonbank staan opgesteld; daarvan maakt onder de vingertoppen een hoop meel nog de meeste indruk.

Zoals in *El acomodador* (De plaatsaanwijzer), een vertelling die het tot de bioscoop bracht, hebben de ogen van Felisberto Hernandez een eigen licht dat de lezer aantrekt en verontrust, en dat hij nooit meer van het netvlies van zijn geheugen zal kunnen wissen.

Juan Carlos Onetti (1909-1994)

Wellicht doen alle auteurs - tenminste diegenen die een compact en coherent wereldbeeld hebben - hun hele leven niets anders dan hetzelfde boek schrijven, een boek, uiteraard, met variaties. Een geslaagd voorbeeld van deze repeterende en verterende aanpak is zonder twijfel Juan Carlos Onetti, die voor zijn gefolterde personages een symbolisch decor optrekt van routine, verdorvenheid en leegheid: Santa María, een denkbeeldig mengsel van Buenos Aires en Montevideo. Om de kunst van Onetti samen te vatten kunnen we de woorden van Medina citeren - een gefrustreerd schilder met een reeks andere beroepen achter de rug - die hij spreekt tot Cris-

tiani in *Dejemos hablar al viento* (Laat de wind maar spreken): ‘Nu wil ik een golf, een golf schilderen. Hem bij verrassing ontdekken. Het moet de eerste en de laatste zijn. Een witte golf, smerig, bedorven, van sneeuw en etter en melk die de kust bereikt en de wereld verzwelgt. Zijn ideaal is, bijgevolg, een weergave van het leven en zijn keerzijde, de zuiverheid en de schaamteloosheid, de bitterheid van het bestaan en een dunne strohalm van hoop om je aan vast te kunnen klampen.

Hoewel in zijn laatste roman *Cuando ya no importe* (Als het al niet meer uitmaakt) de zorgen en de personages hetzelfde zijn, lijkt de verlatenheid nog beklemmender, zoals te zien is bij de bevalling van Eufrasia, die een brug slaat tussen twee verschrikkelijke mysteriën, dat van het leven en dat van de dood. Dat zijn de woorden van de vrouw, gevolgd door de overpeinzing van de hoofdpersoon: ‘Alle mensen ter wereld, wij stonken allen door toedoen van duizend gebreken, met de belofte dat we als latrine gebruikt zouden worden en we waren allen kinderen van buitensporig hoerige moeders. En daar stonden we, vier mannen, machteloos luisterend naar de pijn, en ook vernederd, omdat we voelden dat er achter de muren een mysterie groeide, het eerste van het leven, dat besmeurd met bloed en stront zou ontbloeien om vervolgens steeds nader te komen, en daar misschien jaren over te doen, tot het andere mysterie, het einde.’

De personages van Onetti zijn bij voorbaat veroordeeld tot het leiden van een aftreksel van het leven of, wat op hetzelfde neerkomt, tot verslonden worden door het noodlot, door de zinloosheid van het bestaan. De wanhoop die door deze overtuiging wordt opgewekt, krijgt vorm in een steriel mechanisme: ‘Het ene ding na het andere doen, zonder belangstelling, zonder betekenis, alsof een ander (of beter gezegd anderen: voor elke handeling een opdrachtgever) je betaalt om ze te doen, en je doet niets meer dan die taak zo goed mogelijk vervullen, zonder je druk te maken over het eindresultaat van wat je doet.(...) Wanneer het ongeluk beseft dat het nutteloos is, begint het uit te drogen, laat los en valt.’

Juan Carlos Onetti vat de literatuur op als een soort priesterschap, aldus de schrijver Alfredo Bryce, die zegt dat hij de laatste tien jaar van zijn leven in bed doorbracht om zich volledig aan haar te wijden, ‘ontvlucht aan voorspoed en rampspoed’.

De beklemming van de personages die, zonder te schreeuwen, zijn opgesloten in de tamme huiselijkheid van de rite, maakt de

realiteit tot iets anders: een wereld die beheerst wordt door de hallucinatie en het fantasmagorische. Voor de Spaanse dichter Antonio Machado was de droom een veredelde vorm van kennis waarmee men toegang verkreeg tot het ware; volgens Onetti daarentegen kan men, door de wereld met voortdurend opengesperde ogen te bekijken, daarop een wazig en nachtelijk zicht verkrijgen. De Uruguayaanse criticus Ángel Rama heeft nauwkeurig en trefzeker beschreven hoe het merendeel van de handelingen bij Onetti in de nacht en in afgesloten ruimte plaatsvindt met zeer schaarse verwijzingen naar het natuurlijke landschap dat, evenals zijn bewoners, in staat van verval verkeert.

De stijl van Juan Carlos Onetti, die aanvankelijk barok is, ontwikkelt zich uiteindelijk tot een gezuiverde stijl in *La vida breve* (Het korte leven) en *El astillero* (De werf). Volgens zijn landgenoot, de schrijver Emir Rodriguez Monegal, sluit *La vida breve* de documentaire cyclus af die met *El pozo* (De put) werd geopend, en de afsluiting is een verklaring van onmacht die de auteur er paradoxaal genoeg toe brengt een weg te onderzoeken die een andere richting inslaat: het menselijk wezen is niet in staat zich te mengen in het leven, en dat is de reden waarom de hoofdpersoon een ander, fictief wezen creëert om hem aan te vullen. Zodoende leidt een doodlopende steeg tot een nieuw leven. Zo'n leven, beroofd van gebeurtenissen en gebaseerd op wat niet gezegd wordt maar wel hoorbaar is voor de goede verstaander, geeft een onberekenbare expressieve kracht aan *El astillero*. Zoals Mario Benedetti zegt, geeft de auteur ons zijn sleutels niet, hij legt zijn trucs niet uit, net als een goochelaar die zijn spel kaarten eerder zal vernietigen dan het aan wie ook maar te geven. Ten slotte: de kunst van Onetti heeft veel weg van poëzie, omdat ze ons een atmosfeer suggereert waarin de details irrelevant zijn, want wat telt is de emotionele ontlading die in dit geval verpletterend is.

Mario Benedetti (1920)

Mario Benedetti is een van de meest populaire Spaanstalige schrijvers; de sleutel van zijn succes ligt in zijn benadering van het leven en de problemen ervan en in zijn natuurlijke expressie, die hem ertoe brengt de grenzen van de diverse literaire genres te doen vervagen; zo neemt hij talrijke prozaïsmen en zegswijzen uit de

spreektaal op in zijn poëzie en kleurt hij zijn verhalend proza en zelfs zijn verklarend en betogend proza met lyrisme, want hij is ook een origineel journalist en essayist. En als een subtiele sfeer die alles omringt wat hij aanraakt is er de liefde in al haar verschijningsvormen: de liefde voor het landschap en de liefde tussen twee mensen, altijd ontvankelijk voor de genereuze overgave aan anderen. Ik geloof dat het centrale geheim van de wereld van Benedetti is dat je altijd versmelt met de ander, om daarmee alle anderen in je te incorporeren: zelfs de intimiteit is tevens solidariteit.

Zijn hele werk draagt onmiskenbaar de smaak van het leven, ondanks de onvermijdelijke transformaties die de literatuur vereist. Het meest gelezen werk van Benedetti is *La tregua* (Het uitstel), dat in zo'n twintig talen vertaald is en werd bewerkt voor film, radio en televisie. De roman, in de vorm van een persoonlijk en fragmentarisch dagboek, legt getuigenis af van de laatbloeiende, hevige en kortstondige liefde tussen Marti Santomé - die op het punt staat met pensioen te gaan - en Laura Avellaneda, een betoverende jonge vrouw die zesentwintig jaar jonger is dan hij. Benedetti werd bij het schrijven van deze roman geïnspireerd door zijn kantoorchef, die plotseling en onverwacht verliefd werd en zich in de herfst van zijn weduwnaarschap vastklampte aan een jong meisje dat half zo oud was als hij.

In *El cumpleaños de Juan Ángel* (De verjaardag van Juan Ángel) - een roman in verzen - verhaalt de auteur ons, in een gecompileerde temporele superpositie, de wederwaardigheden van een personage dat in de loop van één enkele dag verschillende malen verjaart, om precies te zijn vanaf zijn achtste verjaardag 's morgens tot en met zijn vijfendertigste die hij 's nachts bereikt. Op die dag, waarin een heel leven besloten ligt, gebeurt er iets merkwaardigs: rond zijn twintigste wordt Juan Ángel een revolutionair - *tupamaro* - en weet hij samen met zijn vrienden aan een politie-inval te ontkomen door te vluchten via de riolen; deze episode, die wortelt in het werk van Victor Hugo en Flaubert, was niet meer dan een literair gegeven totdat, kort na het verschijnen van de roman van Benedetti, inderdaad enkele *tupamaros* via het riool ontkwamen aan de politie die hen omsingeld had: af en toe imiteert het leven de kunst en maakt het een droom tot reddende realiteit.

In *Gracias por el fuego* (Dank voor het vuur) komt het leven van alle kanten binnenvallen; reeds in het eerste hoofdstuk van het werk ontvangt een groep Uruguayanen in New York bericht dat Uru-

guay ten gevolge van een zeebeving verdwenen is, met paniek tot gevolg; een dergelijk bericht - dat een half uur later weerlegd werd - is werkelijk op de radio geweest en was, gelukkig, evenmin waar; het was geen zeebeving maar een overstroming die Montevideo niet bereikt had. Ook echt is de episode waarin een man erin slaagt zijn leven te redden, op het moment dat hij dreigt te worden overreden door een trein, door zijn voet los te rukken uit de schoen die klem zit tussen de rails. Deze gevaarlijke en angstige gebeurtenis heeft Benedetti's eigen vader meegemaakt en doorverteld.

In *Geografias* (Gebieden), een schitterend boek dat bestaat uit tien verhalen die worden ingeleid door evenzovele gedichten, klopt de onmiskenbare cadans van de verscheurdheid van de ballingschap en de herinnering aan de excessen die door de Uruguayaanse dictatuur begaan zijn. Ik zou de aandacht willen vestigen op drie verhalen uit deze bundel: *Verde y sin Paula* (Groen en zonder Paula) waarin de hoofdpersoon zichzelf in zee wil verdrinken om een schuld weg te wassen die in feite niet bestaan heeft; de voorbereiding van de zelfdoding is een minutieus hervinden van zijn leven terwijl hij het water inloopt; maar op het eind roept een meisje dat op het punt staat te verdrinken hem te hulp en tijdens de reddingsactie verzoent hij zich met het leven. *Jules y Jim* {Jules en Jim) is een zinsbegoochelend verhaal met dreiging en verrassing als ingrediënten. Tot slot vinden we, in *De puro distraido* (Uit louter onoplettendheid), een personage dat de onderdrukking in zijn land ontvlucht en de wereld rondreist, om vervolgens met stille trom terug te keren naar de val waaraan hij wilde ontsnappen.

In zijn laatste roman *La borra del café* (Het koffiedik) verschijnt een mysterieus meisje dat op een betoverde middag om tien over drie de centrale figuur, een jongen, liefde en vertrouwen bijbrengt. Telkens wanneer de jongeling zich angstig voelt zal zich, op datzelfde magische uur, een dergelijke verschijning herhalen.

Van zijn dichtbundels, waarin betrokkenheid en vertrouwelijkheid doorklinken, zijn de meest opvallende de *Poemas de la oficina* (Gedichten van het kantoor), *Poemas de otros* (Gedichten van anderen - waarin de auteur zijn stem schenkt aan de narratieve personages -, *Preguntas al azar*[1] en zijn laatste bundel, *El olvido está lleno de memorias* (De vergetelheid is vol herinneringen). De gedichten van Benedetti - waarvan er één door meer dan dertig componisten op muziek is gezet - lopen over van liefde, humor, aanklacht en verrassing. Bij Benedetti wordt zelfs de elegie tot een lied.

Cristina Peri Rossi (1941)

Cristina Peri Rossi heeft al eenentwintig boeken geschreven, met een gevarieerde en suggestieve thematiek, met een trefzeker taalgebruik vol connotaties en in een stijl rijk aan expressieve middelen, waaruit de metafoor, de vergelijking, de antithese en op een bijzondere wijze het symbool met nieuwe gezichten verrijzen. Het centrale symbool in het oeuvre van Peri Rossi is zonder twijfel de reis, die getoond of gemaskeerd wordt in de meest uiteenlopende vormen: de reis door tijd en ruimte, de reis door geheugen en fantasie, de reis naar het innerlijk van wezens en dingen en de bewogen en luisterrijke ontdekkingsreis in de diepte van de woorden zelf.

De reis door de ruimte komt overeen met een dubbel motief in het werk van onze schrijfster: de noodzaak en het verlangen te leren kennen. De eerste ervaring wordt gestaafd door haar biografie: Cristina Peri moest vanuit Uruguay, kort voordat in 1973 de dictatuur werd gevestigd, in ballingschap naar Spanje. Een banneling - hoe goed hij in het gastland ook ontvangen wordt - is iemand die op traumatische wijze moet breken met de wereld die hij kent en, hoewel hij zich aanpast aan de manier van leven in het nieuwe land en nieuwe vrienden en voldoening vindt, de stad die hij achtergelaten heeft zal hem vol heimwee voor ogen staan in herinnering en dromen. Zo komt het dat Montevideo - gezien als een spookachtige en obsederende stad - het verwarrende en aantrekkelijke centrum vormt waaromheen één van de beste verhalen van onze schrijfster wordt opgetrokken: *La ciudad* (De stad) uit *El museo de esfuerzos inútiles* (Het museum van vergeefse inspanningen).

Het verlangen om te leren kennen maakte dat Cristina Peri verschillende steden aandeed, waaronder Berlijn, Amsterdam en San Francisco het meest op de voorgrond treden, en verhinderde tevens dat één van haar personages zijn droomreis tot uitvoer kon brengen, want op het moment dat hij een andere wereld binnentreedt, moet het personage op de hoogte zijn van de cultuur en de taal van het gebied dat hij wil bezoeken. In het verhaal, dat inderdaad *El viaje* (De reis) heet, acht de hoofdpersoon zich telkens niet in staat om naar Malibur te gaan omdat hij, al beschikt hij over nog zo veel informatie, zich nooit goed voorbereid voelt.

De reis in de tijd kent twee richtingen: één naar het verleden - met name naar de kindertijd - en de andere naar een toekomst in de vorm van voorspelling of fantasie. In het eerste geval zoekt en

verkrijgt de schrijfster de onschuldige kinderblik die de wereld, wanneer die voor het eerst wordt gezien, in verwondering ten doop houdt, hetgeen betekent dat de realiteit in haar volle diepte wordt beseft. Een geslaagd voorbeeld van deze houding is het verhaal *Pico blanco, alas azules* (Witte snavel, blauwe vleugels) uit *La rebelión de los niños* (De kinderopstand), waarin de hoofdpersoon in extase raakt wanneer hij voor het eerst een vogel ziet die voor hem dé vogel is, dat wil zeggen: de essentie van vliegen en van vrijheid.

De reis naar de toekomst neemt bij Cristina Peri Rossi twee antagonistische vormen aan: één van destructie - zie *Europa después de la lluvia* (Europa na de regen) - en één van verlossing, zich manifesterend in ongekende ruimten als de zee en de maan die de mens een besef zullen geven van gewichtloosheid en tolerantie.

De reis naar het innerlijk van andere personen is het vruchtbaarst wanneer deze gestuurd wordt door de impuls van de passie der liefde. Zo is in *Solitario de amor* (Kluizenaar van de liefde) de hoofdpersoon verstoken van een naam, en beleeft en analyseert hij zijn liefde - een vruchteloze poging als in iedere ware liefde - teneinde het absolute te veroveren. De minnaar wordt ons voorgesteld als een gebroken wezen dat op drift raakt in verschillende wereldtijdperken met het verlangen zich te vestigen in de beminde baarmoeder, niet als passagier maar als eeuwige gast. In het werk van onze schrijfster zijn liefde en erotiek het allesverterende cataclysma of de zachte adem van de tederheid.

De reis naar de taal is het eindstation van de vluchtige rondreis in de wereld van Peri Rossi. Het is algemeen bekend dat de woorden het ware vaderland van een schrijver zijn. Met vernuft en omzichtigheid schept Cristina Peri nieuwe ruimten door bestaande zinnen te demonteren, zoals in de verhalen *Entre la espada y la pared* (Met de rug tegen de muur) en *La cuerda floja* (Het slappe koord), of ze vult een woord met onvoorziene inhoud, zoals Oliveiro die zich in *El libro de mis primos* (Het boek van mijn neven) in volle vaart op het woord ‘angustia’[2] stort, dat hij opvat als bloeiend standbeeld of kogel die de meubels doorboort om het zaagsel waarmee ze gevuld zijn naar buiten te brengen. Net als die onderzoekende kogel is het woord van Cristina: het werpt licht op het mysterie en is zelf van mysterie gemaakt.

Eduardo Galeano of de stem der overwonnenen (1940)

Eduardo Galeano schrijft met rood bloed uit zijn eigen hart - dat klopt voor de zwakkeren - de geschiedenis van Latijns-Amerika, vertrapt en vernederd door de eeuwen heen. Hij is auteur van talrijke boeken die moeilijk in een hokje te plaatsen zijn en waarin de literaire journalistiek - als lyrische verdichting - de historische beschouwing - doorspekt met een overvloed aan anekdotes - en fantastische verhalen die wortelen in de folklore elkaar ontmoeten. Van zijn werken noemen we *Las venas abiertas de América Latina* (De aderlating van een continent), de trilogie *Memoria del fuego* (Kroniek van het vuur), *El libro de los abrazos* (Het boek der omhelzingen) en *Las palabras andantes* (Dolende woorden).

Het centrale gedachtengoed van Galeano wordt geopenbaard in de tekst *Los nadies* (De niemanden) in zijn *Libro de los abrazos*: De niemanden, 'die geen talen spreken, maar dialecten. Die geen geloof belijden, maar bijgeloof. Die geen kunst maken, maar ambachtswerk. Die geen cultuur bedrijven, maar folklore'. En hij besluit deze kenschets met het huiveringwekkende waardeoordeel: 'De niemanden, die minder kosten dan de kogel die hen doodt'.

Uit diezelfde klasse van onterfden is wellicht niemand zo ontroerend hulpeloos als het kind in Managua, dat in de kerstnacht met de dood voor ogen zich als volgt aandient in het ziekenhuis: 'Zeg tegen iemand dat ík er ben.'

Omdat in Spaans Amerika vrijheid gewoonlijk niet meer dan een welluidend woord is, en in vele perioden en landen een verboden woord, heeft het volk zich er met volharding en vernuft op toegelegd te getuigen van zijn scepsis en non-conformisme jegens politieke en religieuze instellingen door middel van talrijke leuzen op de muren. Dank zij geduldig speurwerk heeft Galeano een reeks graffiti weten te bundelen, waarvan we de volgende hebben uitgekozen: 'In Buenos Aires, in La Boca: "Iedereen belooft en niemand maakt het waar. Stem op niemand".[3] Eveneens in Buenos Aires: "Ik heb onger. De h heb ik al opgegeten".[4] In Montevideo: "Geen stank voor dank maar drank voor drank".[5] In dezelfde stad: "Voor maagden is het zelden Kerstmis, maar altijd Stille Nacht".[6] In Mexico: "De president het minimumsalaris, zodat-ie zelf kan voelen dat het naar is".[7] In Chili: "Zalig zijn de zatlappen, want zij zullen God dubbel zien."'[8]

Deze techniek wordt overgeheveld naar de koppen van de *crónica roja*, zodat ook in *Las palabras andantes* geschreven staat: ‘Hij pleegde zelfmoord door te springen vanaf de achtste étageeeeee.’[9] ‘Door overmatig drankgebruik werd hij homoseksueel’. ‘Doek geroofd van blinde artiest, die schildert op gehoor.’ ‘Grijsaard overlijdt in de bioscoop, kijkend naar de tietjes van Sofia.’

In hetzelfde boek - geïllustreerd door de voortreffelijke folkloristische schilder Borges uit Brazilië - staan prachtige verhalen waarin de magie hand in hand gaat met humor en volkswijsheid. Daarvan willen we de *Historia de los siete prodigios* (Historie van de zeven wonderen) noemen, waarin José een voor een de natuurwetten overwint om tenslotte María te veroveren - de moeilijkste opgave van allemaal - en natuurlijk op zijn beurt door haar overwonnen te worden.

In de *Historia de la justiciera y el arcángel en el palacio de las pecadoras* Historie van de rechtvaardige vrouw en de aartsengel in het paleis der zondaressen) gaan fantasie en humor samen in een theaterdecor waardoor de godsdienstigheid er bekaaid vanaf komt; zo gebeurt het dat de engel - in de vorm van een ruiter met afgehakt hoofd, teneinde de veile vrouwen angst in te boezemen - eindigt in de armen van één van hen, en zich 's morgens baadt in een zitbad met groene papayamelk, omdat ‘de arme ziel zijn achterwerk bezeerd heeft toen het touw brak waarmee hij uit de hemel afdaalde’.

De religieuze ader die klopt onder het volk kan gemanipuleerd worden door de macht, of tederheid uitstralen, zoals in de volgende anekdotes uit de Kroniek van het Vuur: In 1983 baarde een vrouw in Managua een kip; dit schoolvoorbeeld van magischrealisme vormde voor de contra-revolutionairen aanleiding om te zeggen dat dit een straf van God was voor de zondigheid van die mensen. Ook vond er een ander, schijnbaar buitengewoon voorval plaats: de Maagd der Vertroosting in Managua transpireerde en weende overvloedig rond het middaguur. Later werd vastgesteld dat haar eigenaars haar 's nachts in een koelkast bewaarden, en dat het wonder een simpele ontdooitruc was. Aan de eerder genoemde tederheid wordt gestalte gegeven door twee oudjes die de liefde bedrijven in aanwezigheid van een kwijnend Christusbeeld dat, bij het aanschouwen van dit geluk, voor het eerst lacht.

Het woord van Galeano is een vrijheidszang tegen de dictatuur en de uitbuiting door het kapitalisme.

Eindnoten:

1 Kan zowel ‘Vragen aan het toeval’ als ‘Vragen op goed geluk’ betekenen.
2 Het woord *angustia* betekent: angst, beklemming, spanning, ongerustheid, maar ook: pijn, smart, droefheid.
3 *Todos prometen y nadie cumple. Vote por nadie*.
4 *Tengo ambre. Ya me comí la h*. Sterker in het Spaans omdat de h van “hambre” (honger) stemloos is.
5 *Nada en vano, todo en vino*. Letterlijk: Niets tevergeefs, alles in wijn.
6 *Las vírgenes tienen muchas Navidades, pero ninguna noche buena*. Letterlijk: Maagden hebben veel kerstfeesten maar geen enkele Goede Nacht (=de de kerstnacht).
7 *Salario mínimo al presidente, para que vea lo que se siente*. Letterlijk: Het minimumloon voor de president, opdat hij ziet wat men voelt.
8 *Bienaventurados los borrachos, porque ellos verán a Dios dos veces*.
9 *Se suicidó arrojándose desde un octavo pisooooo*.

Vraaggesprek

Gesprek met Mario Benedetti

Sander de Vaan

Volgens de Uruguayaanse schrijver Mario Benedetti heeft het kapitalisme een wedstrijd gewonnen, maar niet het kampioenschap. Met de brokstukken van de Berlijnse muur wordt momenteel een Europese muur gebouwd, waardoor de Derde Wereld geheel aan haar lot wordt overgelaten.

Sinds kort kan Mario Benedetti (1920) een nieuw wapenfeit op zijn toch al zeer uitgebreide curriculum vitae vermelden. Vorig jaar maakte hij immers zijn debuut als acteur in *El lado oscuro del corazón*, een onalledaagse, poëtische film van de Argentijnse regisseur Eliseo Subiela, die in Argentinië het grootste kassucces van het jaar was en zelfs *Basic Instinct* achter zich liet.

Het was eigenlijk een geintje. Ik ben een kapitein van een Duits koopvaardijschip en stap een nachtclub binnen waar ik tot twee keer toe een gedicht in het Duits opzeg voor een prostituée. Maar verder kom ik niet meer in beeld, ik ben veeleer ‘onzichtbaar’ aanwezig. De ‘normale’ dialogen in de film zijn namelijk grotendeels vervangen door gedichten van mij, Juan Gelman en Oliverio Girondo, zonder dat dit overigens storend is. Er zijn bijvoorbeeld drie vrienden, die regelmatig naar een pizzeria gaan en de eigenaar betalen met liefdesgedichten, omdat hij daarmee indruk wil maken op een vrouw. Als hij een gedicht heeft ontvangen leest hij het steevast in hun bijzijn hardop voor en roept: ‘Ha, hiermee bezwijkt ze zeker voor me!’ Totdat de vrienden op een dag naar de pizzeria gaan en de eigenaar zegt: ‘Sorry jongens, ik heb geen gedichten meer nodig, ik ga trouwen.’

Nadat Mario Benedetti de Europese première van de film in Madrid heeft bijgewoond, is hij naar het Spaanse Cartagena gekomen, waar hij eregast is op een aan hem gewijd symposium. Ondanks zijn overvolle agenda en de vermoeienissen van de reis blijkt hij onmiddellijk bereid om ons uitgebreid te woord te staan. We praten over film, literatuur en politiek, maar ook over voetbal, want Benedetti is een groot liefhebber van deze sport, waarin heel wat Uruguayanen uitblinken. Hij schiet spontaan in de lach wanneer hij vertelt hoe zijn landgenoot Ruben Fonseca wraaknam op het door Guus Hiddink getrainde Valencia. Fonseca was door deze

club te licht bevonden en vervolgens aan Napoli verkocht. Een tijdje later moesten beide clubs het tegen elkaar opnemen; Fonseca nam in Valencia op formidabele wijze wraak en kegelde zijn oude club met vijf goals uit het UEFA-cuptoernooi. Benedetti's ogen beginnen te glinsteren van plezier wanneer hij vervolgens een vergelijking trekt tussen het WK-voetbal 1982 in Spanje en het referendum dat in Denemarken werd gehouden over het Verdrag van Maastricht: Tijdens dat toernooi kreeg het gastland Spanje een penalty toegekend tegen het voormalige Joegoslavië. De penalty werd gestopt door de keeper, maar de scheidsrechter besliste dat de strafschop moest worden overgenomen. Toen werd er op de paal geschoten, maar de penalty moest wéér worden overgenomen omdat de scheidsrechter opnieuw een onregelmatigheid had geconstateerd. Uiteindelijk ging de bal er in en keurde de arbiter het doelpunt goed. Dat voorval schoot me weer te binnen toen Denemarken tenslotte voor het Verdrag van Maastricht stemde. Volgens mij zouden de Denen net zolang zijn doorgegaan met het organiseren van referenda tot de bevolking ‘ja’ zou hebben gezegd...

U heeft romans geschreven, verhalen, gedichten, essays, toneelstukken, filmscripts en songteksten. Inmiddels zijn er vijfenzestig werken van u verschenen. Herleest u wel eens iets wat u heeft gepubliceerd?

Vrijwel nooit, behalve wanneer ik de drukproeven moet corrigeren, dan ontkom ik er niet aan. Ik heb bijvoorbeeld net de honderdste druk van *Het uitstel* gecorrigeerd, maar dat gaat me zo langzamerhand wel een beetje de keel uithangen.

Ziet u zichzelf dan weer van kantoor naar café Sorocabana spoeden om in de lunchpauze aan Het uitstel *te werken?*

Nee, dat niet, maar voor mij is het een oude roman, ik zou nu iets anders schrijven. *Het uitstel* is mij echter wel zeer dierbaar, want met dit boek bereikte ik voor het eerst een groot publiek, bovendien is het verfilmd en zijn er televisiefeuilletons, hoorspelen en toneelbewerkingen van gemaakt.

Heeft u een voorkeur voor een bepaald genre?

Waarschijnlijk is de poëzie het genre waarmee ik het best kan communiceren met mijn lezers. Ik heb mijn hele leven eigenlijk gedichten geschreven, maar ik schrijf ook graag verhalen en romans. Het

schrijven van een roman is echter een tijdrovende aangelegenheid, je kunt niet vandaag tien pagina's schrijven en over een half jaar weer tien pagina's. Als je een bepaalde romanwereld hebt gecreëerd, moet je daar gedurende een zekere tijd in blijven. Ik heb echter altijd zoveel verplichtingen dat ik voortdurend tijd te kort kom. Wat het schrijven van verhalen betreft, ik ben geen voorstander van het bundelen van alle verhalen die ik in een bepaalde periode heb geschreven, een verhalenbundel moet voor mij een 'ruggegraat' hebben die alle verhalen verbindt, en dat kan soms jaren duren.

Hoe staat u als schrijver tegenover het verschijnsel 'bestseller'?

Als een boek dat met een artistieke intentie geschreven is een bestseller wordt, vind ik dat prima. Ik heb echter bezwaar tegen de 'bestseller-industrie': eerst wordt er een onderzoeksteam samengesteld dat door middel van een enquête antwoord tracht te vinden op vragen als: Wat voor type man prefereren de lezeressen? Wat voor type vrouw willen de lezers? Waar moet de roman over gaan? Waar en in welke tijd moet het verhaal zich afspelen? Wat voor einde geniet de voorkeur? Daarna maakt men een gedetailleerd schema en overhandigt dat aan een schrijver, die er uiteindelijk een boek van maakt. Voor mij zou het onmogelijk zijn om zo te schrijven. Men fabriceert boeken alsof het schoenen of overhemden zijn. Het kan gelukkig nog altijd anders, neem bijvoorbeeld *Honderd jaar eenzaamheid*: García Márquez schreef dat boek echt niet met de bedoeling om er miljoenen exemplaren van te verkopen, hij wilde een kunstwerk fabriceren. Dat dit kunstwerk ook nog eens goed verkocht, was meegenomen. En zie, het boek ligt na vijfentwintig jaar nog altijd in de boekhandel, terwijl vrijwel alle 'industriële bestsellers' van de laatste jaren alweer verramsjt zijn.

Heeft u de indruk dat de belangstelling in Europa voor de Latijnsamerikaanse literatuur afneemt?

Er bestaat in Europa een grote onverschilligheid voor de Derde Wereld. Ook in Spanje dat in politiek opzicht de keus had tussen Spaans-Amerika en de Europese Gemeenschap. De Spanjaarden kozen voor de EEG, en hoewel wij niet blij waren met die keuze hadden ze er natuurlijk het volste recht toe. Ter gelegenheid van het Columbus-jaar verschenen er vreselijk veel publicaties van Spaanse schrijvers, men wilde een grote Spaanse roman presente-

ren, terwijl de aandacht voor Latijnsamerikaanse schrijvers sterk afnam. Gelukkig is 1992 eindelijk voorbij en nu is er zelfs sprake van een ‘renaissance’ van de Latijnsamerikaanse literatuur. Een fabelachtig schrijver als Cortázar dreigde geheel in vergetelheid te raken, maar nu wordt zijn oeuvre weer opnieuw uitgegeven.

Na de val van de militaire dictatuur verblijft u weer regelmatig in Uruguay. Hoe is de huidige politieke situatie in het land?

Er lijkt gelukkig een einde te zijn gekomen aan het tweepartijenstelsel in Uruguay. De regerende Blanco-partij is volgens alle opiniepeilingen momenteel de derde partij van het land. Dit betekent echter niet dat de Colorado-partij en het Frente Amplio nu een tweepartijenstelsel aan het creëren zijn, want de Blanco-partij zal blijven bestaan. Het Frente Amplio heeft voor het eerst in de geschiedenis een overwinning behaald, door het burgemeesterschap van Montevideo in de wacht te slepen. Een paar jaar geleden leek het nog science fiction, dat een linkse kandidaat gekozen zou worden tot burgemeester van Montevideo, waar de helft van de Uruguayaanse bevolking woont.

Hoe is deze verkiezingsoverwinning van links te verklaren?

Er liggen verschillende redenen aan ten grondslag. In de eerste plaats hebben de traditionele politieke partijen ernstige fouten gemaakt en het land naar een allesbehalve florissante economische situatie geleid. Bovendien is de nieuwe burgemeester, Tavarez Vazquez, een charismatische persoonlijkheid die zeer geliefd is bij de bevolking. En bij veel mensen leeft nu de hoop dat het Frente Amplio een meer rechtvaardige verdeling van de nationale rijkdommen zal bewerkstelligen en een oplossing zal vinden voor de vele problemen van het land.

Heeft de bevolking de verschrikkingen van de dictatuur enigszins kunnen verwerken?

Het is natuurlijk buitengewoon moeilijk voor een gemartelde om samen te leven met zijn folteraar, maar de ex-gevangenen hebben zich goed weten te integreren in de maatschappij, hoewel velen blijvend fysiek en geestelijk letsel aan hun gevangenschap hebben overgehouden. Zo stierf Raúl Sendic, leider van de Tupamaros, enkele jaren na zijn vrijlating aan de gevolgen van de martelingen die hij in de gevangenis had ondergaan. De Tupamaros maken nu

als politieke partij deel uit van het Frente Amplio. De democratie is hersteld, er zijn geen politieke gevangenen meer, er wordt niet gemarteld en de militairen zitten in hun kazernes, hoewel ze nog altijd op hun hoede zijn en bij de minste of geringste gelegenheid weer de straat op kunnen gaan.

Zijn de militairen zich dan niet bewust van het leed dat ze hebben aangericht?

Er zijn militairen die zich tijdens de dictatuur schuldig hebben gemaakt aan martelingen en die nu van mening zijn dat een democratisch systeem de voorkeur verdient. Maar anderen, de wreedste folteraars, hebben een 'putschmentaliteit' en liggen nog altijd op de loer. Zij vormen momenteel echter geen echte bedreiging, omdat ze een kleine minderheid uitmaken binnen de strijdkrachten. Bovendien worden ze in de watten gelegd, want een aanzienlijk deel van de nationale begroting gaat naar het leger en de politie, en hun leven loopt in een democratie natuurlijk aanzienlijk minder gevaar dan tijdens het gewapende conflict met de guerrilla.

Over Raúl Sendic is in Europa veel minder bekend dan over Mario Firmenich, leider van de Argentijnse Montoneros. U kende hem persoonlijk, wat was hij voor iemand?

Hij was een bewonderenswaardige man, die heel bewust koos voor gewapend verzet en zich daarvoor grote opofferingen getroostte. Hij was een geboren leider, wars van lange redevoeringen en retoriek, hij vertrouwde meer op het werk aan de basis en gaf de Tupamaros-beweging een betekenis die later verloren ging. De Tupamaros waren vooral in de jaren zestig, toen Sendic de touwtjes in handen had, een belangrijke beweging die op zeer intelligente wijze de draak stak met het leger, bepaalde economische conglomeraten en de multinationals. Op een gegeven moment kregen de militaristen echter de overhand binnen de beweging. Men begon moordaanslagen te plegen en daardoor brokkelde de steun van de bevolking voor de Tupamaros snel af. Het bleek de nekslag voor de beweging te zijn, want een guerrillabeweging kan onmogelijk floreren zonder een adequate infrastructuur, en zeker niet in een land zonder oerwoud en bergen als Uruguay.

U zei onlangs dat het kapitalisme een wedstrijd heeft gewonnen, maar niet het kampioenschap. Wat bedoelde u daarmee?

Nu de Berlijnse muur is gevallen hebben ze uiteraard alle reden

om in een winning mood te verkeren. Ik denk echter dat de val van het Oostblok geen enkele oplossing heeft gebracht voor de problemen in die landen. En er is nog iets anders: momenteel wordt met de brokstukken van de Berlijnse muur een Europese muur gebouwd, om te voorkomen dat ‘ongewenste vreemdelingen’ als de Turken, de Zuidamerikanen, de Albanezen en de Marokkanen de welvaart in West-Europa komen bedreigen. Maar men beseft niet dat binnen die muur een levensgevaarlijk monster rondwaart dat al eens eerder op het punt stond om Europa te vernietigen. Enkele maanden geleden zei een Duitse vriend van mij dat ik me geen zorgen moest maken over het opkomend nazisme, want er zijn maar 65.000 geregistreerde nazi's in Duitsland. Maar dit betekent dat er minstens een half miljoen moeten zijn! Ik kan mij immers niet voorstellen dat een nazi zich braaf bij de politie meldt om te zeggen dat hij nazi is. En in landen als Oostenrijk en Frankrijk doet zich een soortgelijk probleem voor. Ik denk dat de Europeanen dit gevaar nog altijd niet voldoende onderkennen. Hoe je het ook wendt of keert, in Europa neemt de xenofobie zienderogen toe, en men keert zich vrijwel uitsluitend tegen mensen uit de Derde Wereld, want mensen uit andere Europese landen en Noordamerikanen worden met rust gelaten.

Zal het socialisme uitkomst kunnen bieden voor de problemen?

Ik weet niet of ik het nog zal meemaken, maar jullie zullen ongetwijfeld een wedergeboorte zien van bewegingen die ernaar streven om een zeker evenwicht in de wereld te herstellen, misschien zullen het weer socialististische groeperingen zijn, maar het kunnen ook milieu-activisten zijn, of bevrijdingstheologen of andere groeperingen. Het lijkt mij in ieder geval een slechte zaak dat een groot deel van de wereld bestuurd wordt door rechtse partijen die het geld tot een godheid hebben verklaard, terwijl zoveel andere waarden in het leven veel stimulerender kunnen zijn. Ik zeg niet dat geld onbelangrijk is, maar je kunt je afvragen wat je er allemaal voor over moet hebben om dat geld te verdienen, en aan wat voor dingen je het vervolgens uitgeeft. Ik denk dat de sociale onrechtvaardigheid in de wereld tot een uitbarsting van geweld gaat leiden, want het klinkt natuurlijk leuk en aardig wanneer je tegen een arme drommel zegt dat hij zijn broekriem moet aanhalen omdat in tijden van crisis iedereen een stapje terug moet doen, maar op een gegeven moment heeft hij geen riem meer en als hij niet oppast raakt hij zijn broek ook nog kwijt.

U was altijd optimistisch gestemd, bent u dat nog steeds?

Ja, maar niet wat de nabije toekomst betreft. Er staan ons zeer moeilijke jaren te wachten; de mensheid leeft in cyclussen en nu is de cyclus van de conservatieve politici aangebroken. Na alle nederlagen van links was ik echter zeer ingenomen met de overwinning van het Frente Amplio in mijn woonplaats Montevideo. En er zijn meer lichtpuntjes, neem bijvoorbeeld de partij van Cuauhtémoc Cardenas in Mexico, en de beweging van Llul in Brazilië. Die komen niet opeens uit de lucht vallen, daar ligt een lang proces van bewustwording aan ten grondslag.

Ziet u met president Clinton in het Witte Huis mogelijkheden voor een verbetering van de relatie tussen de VS en Latijns-Amerika?

Laatst vroeg iemand mij wat ik zou willen verzoeken aan president Clinton. Ik zou hem willen verzoeken om zich absoluut niet met Latijns-Amerika te bemoeien, om ons helemaal te vergeten, want wanneer de Noordamerikanen aan ons denken komen ze ons binnenvallen of lenen ze ons geld tegen een huizenhoge rente...

Iedereen praat momenteel over het 'Chileense wonder.' Ziet u geen mogelijkheid voor een samenwerking met de VS, zoals Chili dat doet?

Als men het over het 'Chileense wonder' heeft, praat men altijd in macro-economische termen: de handelsbalans valt positief uit, het bruto nationaal product is gestegen, het inkomen per hoofd van de bevolking neemt toe, maar als je verder kijkt, blijkt alleen het inkomen van de rijken te zijn gestegen en zijn de armen intussen almaar armer geworden. Uiteraard is de macro-economie van belang, maar het is minstens zo belangrijk hoe de verkregen rijkdommen vervolgens onder de bevolking worden verdeeld. Latijns-Amerika is een buitengewoon rijk continent, we moeten ons alleen bewust worden van onze eigen mogelijkheden tot ontwikkeling en vervolgens de uiterst rechtse bourgeoisie die ons momenteel regeert - en die ons heeft overgeleverd aan het imperialisme - op democratische wijze vervangen door mensen die staan voor een sociaal rechtvaardige samenleving. Er moet nu maar eens een eind komen aan het gebedel van Latijns-Amerika, want anders raken we onze soevereiniteit en ons gevoel van eigenwaarde straks helemaal kwijt. Bovendien heeft het geen enkele zin om onze hand uit te steken, want er is toch niemand die ons werkelijk wil helpen, de VS niet, maar ook Europa niet. We moeten van onze eigen moge-

lijkheden uitgaan en roeien met de riemen die we hebben.

U heeft zich altijd voorstander betoont van de Cubaanse Revolutie, hoe beoordeelt u de huidige situatie op het eiland?

Cuba maakt een bijzonder moeilijke periode door, nu de steun van het voormalige Oostblok plotseling is weggevallen en het eiland verstoken blijft van aardolie. Bovendien duurt het ruim dertig jaar geleden door de VS ingestelde handelsembargo onverminderd voort en is de prijs van suiker, het belangrijkste exportprodukt van Cuba, sterk gedaald op de wereldmarkt. De crisis is grotendeels te wijten aan deze externe factoren, maar desalniettemin wordt het regime door de internationale gemeenschap als de grote boosdoener aangewezen.

Zijn er dan geen fouten gemaakt door het Cubaanse regime?

Jazeker, er zijn ongetwijfeld erg veel fouten gemaakt. Zo was het een grote vergissing om de boerenmarkten te verbieden, waardoor veel mensen niet meer in hun levensbehoeften konden voorzien. Ik ben het met veel beslissingen niet eens geweest, ik ben bijvoorbeeld tegen de doodstraf, maar men moet de zaken ook niet overdrijven. Op Cuba zijn in vijftien jaar tijd vijf doodvonnisen voltrokken, terwijl in de VS momenteel vijfentwintighonderd gevangenen op hun executie zitten te wachten en er vrijwel iedere week wel iemand geëxecuteerd wordt. De Westerse wereld meet duidelijk met twee maten. Neem nu bijvoorbeeld China, dat land is net zo communistisch als Cuba, maar in China wonen meer dan één miljard mensen en die vormen een enorme potentiële markt voor producten uit de VS. Wat Coca Cola in Cuba zou kunnen verkopen is niets vergeleken bij wat het bedrijf in China aan de man kan brengen. De grootste zonde die Cuba momenteel begaat is dat het maar tien miljoen inwoners heeft en de grootste deugd van China is gelegen in het feit dat er één miljard Chinezen zijn. Ik denk dat er maar eens een boek geschreven moet worden over ‘De hypocrisie als een van de Schone Kunsten’, dat zou een heleboel duidelijkheid in een aantal zaken kunnen verschaffen. Het lijkt wel of men Cuba wil laten verhongeren om er vervolgens een voet op te kunnen planten en te zeggen: ‘We hebben gewonnen hè?’

Wat vindt u van de kritiek op Cuba vanwege de beperking van de vrijheid van meningsuiting?

Die is terecht, de vrijheid van meningsuiting is beperkt, ik zou willen dat er veel meer vrijheid van meningsuiting op Cuba was. Maar als men Cuba bekritiseert, moet men ook eens nagaan hoe het eigenlijk met de vrijheid van meningsuiting in het Westen gesteld is. Die is namelijk allerminst absoluut, als je alleen al bedenkt dat 80% van alle nieuwsberichten door twee Noordamerikaanse persagentschappen de wereld wordt ingezonden. Daarover wordt echter nooit gesproken. Degenen die beschuldigingen tegen Cuba uiten, moeten wel zo eerlijk zijn om ook hun eigen situatie eens onder de loep te nemen. Zo zou men zich bijvoorbeeld kunnen afvragen of het niet onrechtvaardig is dat 95% van de wereldhandel tussen de VS, Japan en West-Europa circuleert, terwijl het aandeel van de Derde Wereld maar 5% is. De kloof tussen Noord en Zuid wordt steeds groter, zeker nu de Koude Oorlog voorbij is en er tussen de VS en Rusland sprake is van een bijna misselijk makende idylle.

U wordt door velen gezien als een politiek schrijver, maar u schrijft vooral over 'gewone' onderwerpen als de menselijke gevoelswereld, die volgens u 'ondergronds' dreigt te gaan. Hoe ontstond het verhaal 'De nacht van de lelijkerds', dat door José Miguel Oviedo is opgenomen in zijn 'Antología crítica del cuento hispanoamericano'?

Het is uiteraard een fictief verhaal, maar op een dag zag ik voor een bioscoop een meisje staan dat een monsterlijk vervormde gezichtshelft had, waarschijnlijk als gevolg van een verbranding. Toen ze zich echter omdraaide, bleek de andere helft oogverblindend mooi te zijn. Naar aanleiding van dat voorval heb ik vervolgens dat verhaal verzonnen, waarin ik ook een 'lelijkerd' laat opdraven, om het evenwicht enigszins te herstellen.

Gesprek met Eduardo Galeano

Fernando Cabrera von Boeck

'Ik ben verliefd op de werkelijkheid maar ik vind haar ook verschrikkelijk'

We ontmoeten elkaar in het Tropenmuseum in Amsterdam. We hebben maar een uur de tijd, dus een totale rondgang door het museum zou niet lukken. Het bezoek moet zich beperken tot de afdeling Latijns-Amerika waar een deel van de geschiedenis van het continent is tentoongesteld.

Is het de dode geschiedenis waar je het vaak over hebt?

Nee dat hoeft niet zo te zijn. Ik ben een slecht museumbezoeker en ik moet bekennen dat ik op school ook slecht was in geschiedenis. Maar soms vind ik het interessant om een aantal museumstukken te bekijken. Ik hoef niet alles te zien, maar ik kies die voorwerpen uit die mijn ziel kunnen verrijken, die schoonheid uitstralen, die je die vreemde energie doen voelen welke voorwerpen die dood lijken soms kunnen overbrengen.

Het is wel een beetje vreemd dat iemand die slecht was in geschiedenis geschiedenis is gaan schrijven.

Ja, dat is merkwaardig. Het zal wel een soort wraak zijn. De geschiedenis die ik op school kreeg was een soort militaire parade met aan het hoofd de macho's, de blanken en de rijken. Later kwam ik erachter dat er ook een andere geschiedenis bestond die het verdiende om verteld te worden en dat is de geschiedenis van de overwonnenen, van de stemmen uit het verleden die dingen vertellen die van belang zijn voor de toekomst.

Wat is je op school verteld?

Ik herinner me bijvoorbeeld dat er op school een portret hing van een zekere Francisco Antonio Maciel die de vader van de armen werd genoemd. En ik ben samen met vele andere generaties in Uruguay opgevoed met het idee dat we 'die heilige' die aan de muur hing moesten vereren. Ik keek naar dat gezicht, met die mond in een streep getrokken, en ik wantrouwde hem. Die vader van de armen, de man van de oneindige liefdadigheid, de barm-

hartige Maciel. Als jongen wist ik het al: er moest wel een klootzak achter dat gezicht schuilgaan. En later, toen ik onderzoek deed en materiaal zocht voor m'n boek *Kroniek van het vuur*, kwam ik erachter dat die zogenaamde oprichter van het eerste ziekenhuis van de armen, de beschermer van de zwakken en heilige van de officiële geschiedenis een slavenhandelaar was geweest. Hij verdiende zijn brood dus met de verkoop van mensenvlees. In Latijns-Amerika zijn er bijna net zoveel overbodige als ontbrekende helden.

In hoeverre is dat veranderd?

Het onderwijs wordt vandaag de dag door de televisie verzorgd. De universiteit van deze tijd is de televisie. Ik denk dat de school nog maar weinig relevant is want de enige school die we met z'n allen verplicht bezoeken is de TV en die is net zoals in Nederland. De televisie draagt de zogenaamde dictatuur van het enige beeld uit. Wat je ook neemt, Power Rangers of de oorlog in Bosnië. Het wordt verteld door de overwinnaars. Overal op de wereld zien we dezelfde beelden en horen we dezelfde woorden. We zijn allemaal onderworpen aan de dictatuur van het enige beeld, die misschien nog erger is dan de dictatuur van de enige partij. De televisie als almachtig medium in het leven van de Latijnsamerikanen en van de mens in het algemeen op deze wereld en in deze tijd zet ons ertoe aan actieve leden te worden van de consumptiemaatschappij en gewillig deel te gaan uitmaken van een systeem waarin de dingen belangrijker zijn dan de mensen. Want daar zijn we van jongs af aan op getraind en daarin worden we steeds verder geschoold door de massamedia: om echo's te worden van andere stemmen, om schaduw te worden van andere lichamen, om niet in staat te zijn om ons eigen hoofd te gebruiken, om ons eigen hart te laten spreken en vooral, om op onze eigen benen te staan.

Wat is de betekenis dan van het onderwijs binnen dit systeem?

Het heeft steeds minder invloed. Het basisonderwijs heeft zich toch nog behoorlijk kunnen ontwikkelen en is tegenwoordig veel beter dan in mijn tijd. Er zijn nu zelfs onderwijzers die de geschiedenis niet langer zien als een aaneenschakeling van veldslagen of data die je moet kennen of van helden met grote snorren en geweldige bakkebaarden die van het brons naar je kijken. Er zijn docenten die de geschiedenis op een levendiger manier geven, zodat de jongeren kunnen gaan vermoeden dat het misschien mogelijk is om

zich een andere toekomst voor te stellen in plaats van haar te accepteren. Ze leren dat er geen reden is je erbij neer te leggen om met het geheugen van iemand anders te leven, wat je het recht op waardigheid ontneemt, wat je voor anderen leert buigen. Want dat gebeurt met de officiële geschiedenis die ons wordt opgelegd als enige echte geschiedenis.

(Lopend door het museum stuiten we op het standbeeld van 'El Libertador', Simon Bolivar, en verandert Galeano spontaan van onderwerp.)

Simón Bolivar was een bijzondere man, een durfal die in staat was de meest gekke dingen te bedenken. Maar hij geeft ook de beperkingen van zijn tijd weer. Hij is een duidelijk voorbeeld van de sociale klasse die hij belichaamt, de heersende klasse in de tijd van de onafhankelijkheidsstrijd in Amerika. Bolivar heeft bijvoorbeeld de grondwet gemaakt van het land dat zijn naam draagt: Bolivia. Dat is de beste grondwet ter wereld. Ze bevat de beste elementen uit alle grondwetten die in die tijd bestonden: uit de Engelse, de Amerikaanse, de Franse, en verder zitten er ideeën in uit de erfenis van de Grieken en de Romeinen. Het is een schitterende grondwet die hij met kundige hand heeft gemaakt. Er mankeerde slechts één ding aan: ze had niks te maken met Bolivia, want hij sloot 98% van de bevolking uit van burgerrechten. Die grondwet was gemaakt voor de heersende minderheid, voor de enkeling die correct Spaans kon lezen en schrijven. Dat is de valstrik van de onafhankelijkheid. Zij die hun leven gaven voor de onafhankelijkheid werden daar later door gestraft: de armen, de negers, de gaucho's, de hulpelozen en de vrouwen werden allemaal buitengesloten op het moment dat de zegevierende helden, de doktoren en de zakenlui de macht naar zich toe trokken en de grondwet vervaardigden. Die grondwetten zijn gemaakt voor en door die paar mensen die het voor het zeggen hadden. Alles gaat nog steeds door op de oude voet... een handjevol mensen beslist over het lot van de rest.

Welk tijdperk is nu in jouw ogen in Latijns-Amerika aangehroken na deze jaren van democratische regeringen?

Onze longen zuigen zich dankbaar vol met de lucht van vrijheid die hoort bij de herleving van democratie op politiek gebied. Maar tegelijkertijd heerst de dictatuur van de economie over de bevolking. Er bestaat wel politieke vrijheid, maar de economie oefent

haar dictatuur uit en veroordeelt de grote meerderheid van de Latijnsamerikaanse bevolking tot het leven van een gevangene. Want iemand die in de greep zit van de armoede is niet vrij. Een tijdje geleden kwamen vertegenwoordigers van Latijnsamerikaanse regeringen, specialisten en technocraten bijeen om de armoede te meten. Zij kwamen tot de conclusie dat er 62,3% armen zijn in Latijns-Amerika. De Latijnsamerikaanse regeringen veroorzaken de armoede eerst en komen vervolgens bij elkaar om haar te meten. Aan het einde van de bijeenkomst was iedereen enthousiast over een nieuwe methode om de armoede te meten. Deze methode stelt de regeringen in staat nauwkeurig te achterhalen wat de gevolgen zijn van hun daden. Helaas heeft de democratie, die eerst hoop had gegeven, de meerderheid van de bevolking later in de steek gelaten. Een arme man in een krottenwijk in Sao Paulo zei eens: 'Wij geloven in de democratie, maar de democratie gelooft niet in ons'. En zo lijkt het te zijn. De kosten van het levensonderhoud blijven maar stijgen en de waarde van het leven blijft maar dalen.

Maar wie moet of kan dat veranderen? Links in heel Latijns-Amerika verkeert in een diepe crisis en de val van het communisme in het Oostblok geeft aan dat dat ook niet de juiste weg is.

Ik denk dat ze het verkeerde lijk voor zich hebben. Het hele westen juichte de dood van het socialisme in Oost-Europa toe. Ze vergisten zich in het lijk. Die begrafenis was de onze niet. Ik denk dat er een experiment van bureaucratisch despotisme is gestorven. Het waren bureaucratische dictaturen die handelden in naam van het volk maar die het volk niet vertegenwoordigden. Het waren systemen die zich beriepen op het socialisme om zich te rechtvaardigen en voor eeuwig aan de macht te blijven. De machthebbers leken almachtige hogepriesters die het marxisme omgevormd hebben tot staatsreligie. Ik denk dat dat geen socialisme is en dat het er zelfs niet op lijkt. Het is erg onredelijk om die goede oude Marx de schuld te geven van alles wat daar gebeurd is. Net zo goed als het onredelijk is de Amerikaanse president Jefferson alle gruwelijkheden en verwoestende gevolgen van de Vietnamoorlog in de schoenen te schuiven. Je kunt Jezus Christus toch ook niet de schuld geven van alle misdaden die de Inquisitie in zijn naam heeft begaan. Ik denk dat één ding duidelijk moet zijn voor de Latijnsamerikanen: die begrafenis is de onze niet en het socialisme blijft voor ons een nodig en mogelijk alternatief. Als het kapitalisme in

staat zou zijn de problemen in Latijns-Amerika op te lossen, dan zou het een wonder zijn. Op die dag zou mijn haar weer gaan groeien.

Wat voor toekomstmogelijkheden zie jij dan nog voor het socialisme in Latijns-Amerika?

Het socialisme heeft er zijn eigen wortels. Ik denk dat die karikatuur van het socialisme, die zonder slag of stoot is ingestort in Oost-Europa, nooit iets te maken heeft gehad met onze hoop en onze geschiedenis. Er bestaat een Amerikaanse geschiedenis, een Amerikaans geheugen, een profetie die spreekt over een socialisme dat wel mogelijk is. Dat is terug te vinden in de alleroudste traditie die er bestaat, de traditie van het gemeenschapsleven. Ik herinner me dat ik als kleine jongen overal om me heen hoorde dat het socialisme een geïmporteerde opvatting was. Als er één opvatting in Latijns-Amerika niet van buiten komt, dan is dat het idee van leven en werken in solidariteit, in gemeenschap, een manier van produceren en leven die niet om hebzucht en egoïsme draait. Dat is de meest Amerikaanse traditie die er bestaat, een oeroude traditie. De stem uit het verste verleden die een boodschap heeft voor de toekomst.

Dat klinkt heel erg romantisch. Maar kunnen we anno nu nog terug naar een communautair systeem?

Het gaat niet om teruggaan, maar om veroveren en opnieuw beginnen. Ik geloof in het recht op utopie. Het is noodzakelijk dat we verder kijken en niet blijven steken in deze onrechtvaardige tijden. We moeten niet toegeven aan het idee dat geld de enige oplossing biedt en niet denken dat we gedoemd zijn om die zogenaamde markteconomie te accepteren, waarin het individu wordt gereduceerd tot koopwaar. De wereld is niet ontstaan om te worden omgevormd tot een concentratiekamp voor de meerderheid van de mensen die haar bewonen.

Maar als je even rondkijkt, lijkt het wel op een concentratiekamp.

Ja, want we zijn de slachtoffers van een systeem waarin de dingen belangrijker zijn dan de personen. Maar we zijn niet voorbestemd voor dit systeem. De geschiedenis is nog niet voltooid, zij is net begonnen. We maken iedere dag opnieuw geschiedenis zonder het te merken. Door de kleinste handelingen uit ons dagelijks leven

zijn we allemaal hoofdrolspelers in een geschiedenis die ook mogelijk is.

Niet al te lang geleden was je op bezoek in de Verenigde Staten, het land waar je zo tegen tekeer gaat in je werk.

Ja, dat is zo. Zodra ik me op Amerikaans grondgebied bevond, liep ik langs een computer die ergens voor publiek gebruik stond. Ik drukte op de 'klachten-toets' want mijn aloude anti-imperialistische overtuiging dwong me toch om te klagen over de muur die de Verenigde Staten aan de grens met Mexico aan het bouwen is. In mijn naïviteit had ik altijd gedacht dat die muur bedoeld was om het vrije verkeer van mensen te verhinderen, terwijl tegelijkertijd het NAFTA-verdrag het vrije verkeer van geld garandeerde. Maar de computer maakte in een mum van tijd alles duidelijk voor mij. 'Dat is geen muur. Het is een kunstwerk. Het is een monument,' legde het apparaat uit. Daarna drukte ik op de toets 'twijfels'. Ik wou vragen stellen over de wetten tegen de migranten. Sommige van deze wetten zijn reeds in werking zoals de '187' in Californië. Deze wet ontneemt illegale migranten alle rechten en is erop gericht om geleidelijk de legale migranten ook van hun rechten te beroven. Zouden deze wetten er gekomen zijn om de 'indianen' te bevoorrechten? Want de hele VS is toch een migrantennatie met uitzondering van de *native americans*. De machine maakte alles weer duidelijk. 'In Amerika is iedereen migrant. De indianen ook. Ze kwamen dertigduizend jaar geleden uit Azië. De wet zal geen uitzondering maken.' Ik heb computers nooit vertrouwd.

Je hebt een eigenzinnige manier om de geschiedenis te benaderen. Je probeert het verleden naar het heden te halen. Waarom doe je dat?

Ik ben verliefd op de werkelijkheid maar ik vind haar ook verschrikkelijk. De werkelijkheid die me omringt is een onuitputtelijke bron van afschuw en schoonheid. Het is een soort enigma, een raadsel waar ik me door voel uitgedaagd. En ik zou de mysteries van de werkelijkheid willen doorgronden. Ik ben dus geïnteresseerd in de werkelijkheid van nu en van wat geweest is. Want wat is blijft onuitgelegd als je niet weet wat is geweest. Het is moeilijk voor een individu of voor een volk om erachter te komen wat het is, of wat het kan worden, als het niet weet wat of hoe het verleden was. En van ons, de Latijnsamerikanen, is het geheugen gestolen. Ik zou graag willen schrijven om de mensen te helpen het collectieve ge-

heugen terug te krijgen en daardoor een wezenlijk deel van hun identiteit terug te winnen. Door zo te vertellen over de dingen die gebeurd zijn dat het lijkt alsof ze nu gebeuren. Opdat het verleden niet langer verleden blijft want het is het beu om verleden te zijn, maar dat het heden wordt en verandert in levende, warme, brandende geschiedenis die ons bij blijft, die ons uitdaagt en ons laat veranderen. Want we zijn wat we doen, om te veranderen wat we zijn.

Gaat het schrijven je gemakkelijk af?

Nee, m'n werk kost me veel werk. Schrijven kost me erg veel moeite. Het is alsof de woorden zich het recht op bestaan moeten verwerven. Ze moeten aantonen dat ze over genoeg kracht beschikken om aanwezig te zijn. Mijn teksten zijn in het begin heel lang maar langzamerhand worden ze ingedikt, tot ze gereduceerd zijn tot een korte formulering, het naakte woord zonder overbodige franje, het woord dat werkelijk de kracht bezit om te communiceren. Dat levert dus dagen- en nachtenlang werk op. Ik zal je een voorbeeld geven. In het tweede deel van mijn boek *Kroniek van het vuur* vertel ik het verhaal van Camila Ogorman, een Argentijns meisje dat er halverwege de vorige eeuw met een priester vandoor ging. Ze werd geëxecuteerd om een liefdesdelict. Ik had eerst een tekst van zo'n zeven bladzijden geschreven om te vertellen over de relatie tussen Camila en de priester, twee verdoemden die moesten vluchten voor de soldaten van dictator Rosas. En langzamerhand werd de tekst steeds korter, de zeven bladzijden schrompelden ineen tot vijf, tot drie, tot een, tot een halve, tot twee zinnen, tot één zin. Uiteindelijk werd de tekst gereduceerd tot één zin waarin die lange geschiedenis wordt samengevat: ‘Zij zijn met zijn tweeën door een vergissing die door de nacht wordt hersteld.’

Een van je werken heet Het boek der omhelzingen. *Je schrijft en vertelt om anderen te omhelzen?*

Ja, want ik denk dat schrijven een manier is om anderen te omhelzen. Mensen omhelzen die je niet kent maar die je leert kennen door te lezen, door die magische bezigheid waardoor je met anderen kunt communiceren. En dat is juist wat betekenis geeft aan het avontuur van het schrijven. Schrijven is geen verloren passie, want natuurlijk is gebrek aan dagelijks brood heel erg en daar heb ik veel over geschreven, heel veel, maar nog erger is het gebrek aan

omhelzingen want daar zijn we allemaal toe veroordeeld: rijk en arm, noord en zuid, de hele wereld snakt enorm naar omhelzingen. We zitten allemaal op een kluitje bij elkaar, maar toch zijn we zo eenzaam, we hebben zo veel behoefte aan een omhelzing. In deze wereld zegeviert het systeem van het loskoppelen. We zijn allemaal getraind in de eenzaamheid en in wederzijdse rancune en wantrouwen om elkaar te bekijken, niet als broer of zus of minnaar, maar als mededingers en als vijanden. En ik schrijf min of meer tegen dat alles om nieuwe wegen van onderlinge communicatie tot stand te brengen waarin het woord de lezer kan omhelzen. Dat is de bedoeling. Schrijven kost me zoveel moeite. Als het niet was om dit gevoel van omhelzen te krijgen, zou ik de moeite niet doen om twintig, vijfentwintig maal dezelfde tekst te herschrijven. Ik doe het met plezier, want het is een foltering voor je reet maar een vreugde voor je hand, deze zekerheid dat je door het schrijven mensen kunt aanraken die je niet kent.

In Het boek der omhelzingen *heb je behalve teksten ook gravures opgenomen die je zelf hebt gemaakt. Opvallend is dat er veel handen in zijn afgebeeld*. Ja. Maar weet je dat de woorden je aanraken als ze werkelijk leven. Ze hebben vingers. De taal heeft vingers. Ze raken je aan. Het is zo belangrijk om elkaar aan te raken. Kijk, dat is nu iets wat het noorden van het zuiden kan leren: de betekenis van de aanraking. Culturen waarin je ervan wordt weerhouden elkaar aan te raken vind ik bedroevend. In het zuiden raken de mensen elkaar vaker aan. En ik wil de mensen graag aanraken door te schrijven en ik wil dat wanneer iemand iets leest, hij voelt dat de woorden hem aanraken. Ik wil dat de woorden zich door z'n poriën naar binnen dringen, alsof de taal ook handen en vingers heeft die kunnen strelen. Dat kan geen kwaad, niet waar, een hand die je streelt in de koude nacht...

Gesprek met Cristina Peri Rossi*

Sander de Vaan

'Uruguay is een gek land'

Cristina Peri Rossi ligt dubbel van het lachen. Ze heeft net een mop gehoord van haar Argentijnse collega Mario Paoletti. 'Weet je hoe je een Uruguayaan maakt? Je zet eerst een grote ketel met water op het vuur, vervolgens gooi je er een Spanjaard in, daarna een Italiaan, een jood, een Arabier, een Pool, een Rus en een Duitser. Dan een poosje flink roeren en als alles gaar is moet je een beetje stront toevoegen.' 'Dat klinkt niet zo positief,' zeg ik op samenzwerende toon. 'Dat vond ik ook ja, maar weet je wat Paoletti zegt? "De mop is nog niet af; ik zei: een *beetje* stront, want als je er teveel bij doet, wordt het een Argentijn!"'

Ik heb met de schrijfster afgesproken in de lobby van een hotel in het Zuidspaanse Murcia, waar ze deelneemt aan een congres over een legendarische Argentijn die in 1914 ter wereld kwam: Julio Cortázar. Peri Rossi was zeer goed met hem bevriend, en hoewel er inmiddels alweer elf jaar verstreken zijn sinds zijn dood, kost het haar nog steeds moeite om over hem te praten. 'Dit is pas de tweede keer dat ik iets over Julio in het openbaar ga zeggen. Zijn overlijden was een geweldige klap voor me. Ik ben niet op zijn begrafenis geweest, ik wilde hem niet in een kist zien liggen. De westerse riten rond de dood zijn niet aan mij besteed, ik geef de voorkeur aan persoonlijke riten. Mijn ouders zijn van Italiaanse afkomst en dus heb ik de nodige katholieke begrafenissen meegemaakt, compleet met veel gehuil en dramatische taferelen. Verdriet is iets eeuwigdurends, we dragen het altijd in ons mee, en als er een boel huilende mensen bij elkaar komen, wordt het mij al gauw te veel. Ik geloof dat Julio nu ergens anders is, hijzelf dacht dat de dood een overgang was naar een ander niveau, een andere vorm. Ik denk daar precies eender over. Wat mijn eigen dood be-

* *De Uruguayaanse schrijfster-joumaliste Cristina Pen Rossi (1941) was met haar talrijke publicaties jarenlang een doom in het oog van de militaire machthebbers in haar land. Na de val van de dictatuur besloot ze in haar ballingsoord Barcelona te blijven wonen om zich helemaal aan het schrijverschap te wijden. In verschillende landen, waaronder Nederland, is werk van haar in vertaling verschenen.* Revista Latina *sprak met de schrijfster onder meer over haar vaderland en haar ballingschap, Che Guevara en Julio Cortázar, sado-masochisme en "virtual reality".*

treft, ik wil geen katholieke begrafenis, maar een feest met veel eten, tango's en jazz.'

Peri Rossi begon al op jonge leeftijd met schrijven. Tijdens haar studie vergelijkende literatuurwetenschappen in Montevideo publiceerde ze haar eerste verhalenbundel. Haar ouders zagen liever dat ze een 'vak' zou leren en lieten haar een cursus boekhouden volgen, maar het werd een grote mislukking. 'Je had mijn balansen moeten zien,' merkt ze lachend op. Haar literaire loopbaan verliep een stuk voorspoediger: op dertigjarige leeftijd had ze al een half dozijn titels (romans, verhalen en poëzie) op haar naam staan, die goed waren voor een aantal belangrijke literaire prijzen. Toen president Bordaberry in 1972 de 'staat van binnenlandse oorlog' in Uruguay afkondigde, werd Peri Rossi gedwongen om in ballingschap te gaan. Ze vluchtte naar Spanje en vestigde zich in 1974 in Barcelona. Een jaar later zou ze de Spaanse nationaliteit aannemen.

Oriana Fallaci zei ooit dat schrijven voor haar een vorm van sado-masochisme is. Ben je het daarmee eens?

In zekere zin wel, ja. Maar dat geldt, denk ik, ook voor een arts of een advocaat. Bijna alles in dit leven heeft een sado-masochistisch aspect. In ieder beroep doen zich situaties voor waarin je dingen moet doen die je eigenlijk liever niet zou doen. Soms voel je je helemaal voldaan, en soms maak je ook buitengewoon pijnlijke momenten mee. Wat het schrijverschap betreft, je moet je afschermen van de buitenwereld. De beste literatuur komt voort uit je onderbewustzijn en daar houden zich ook alle 'spoken' op. Het is een gebied waar het gebruikelijke onderscheid tussen verleden, heden en toekomst is verdwenen. Dit impliceert een contact met de meest conflictueuze en pijnlijke zones van je geest, en dat houdt een zeker risico in. Ik ben een van die schrijvers die vanwege één enkele zin in staat zijn om hun leven in de waagschaal te stellen.

Maar je bent dus niet een van die schrijvers voor wie het schrijverschap één lange lijdensweg is.

Nee, absoluut niet. Er zitten ook veel positieve aspecten aan. Als ik bijvoorbeeld iets vervelends heb meegemaakt, laat ik het drie dagen bezinken en dan schrijf ik er een gedicht over. Op die manier kan ik mijn angsten en rancunes een creatieve sublimering geven.

Je maakt veel gebruik van allegorieën en metaforen, terwijl het lezerspubliek vandaag de dag meer geïnteresseerd lijkt te zijn in realistische beschrijvingen en 'waar gebeurde' verhalen. Hoe ervaar jij dit?

We leven inderdaad in een 'light'-tijdperk, men leest vooral 'real stories' en nieuwsberichten. Ik denk dat het een slingerbeweging is, de huidige situatie is een reactie op het verleden en er breken ongetwijfeld wel weer andere tijden aan. De aandacht voor waar gebeurde verhalen is overigens wel te begrijpen, want deze eeuw is ronduit verschrikkelijk geweest. Toch lijd ik niet erg onder die tendens. Hoewel ik verschillende malen van uitgever ben veranderd, heb ik nog steeds een vast lezerspubliek. Ik denk ook niet dat de literatuur verdwijnen zal, daarvoor is ze te nauw verweven met het leven zelf.

In 1991 publiceerde je een essaybundel, getiteld Fantasias eróticas, *waarin je de meest gangbare erotische fantasieën beschrijft en analyseert. Naast travestie, sado-masochisme en prostitutie belicht je onder meer ook een modern fenomeen als de opblaaspop. De 'virtual reality' ontbreekt echter*...

Dat klopt. Toen ik het boek schreef was het nog niet zo in de mode, maar het is een interessant verschijnsel. Je kunt doen wat je wilt, zonder dat je daarbij anderen lastig valt. Als de 'virtual reality' potentiële verkrachters van de straat kan houden, lijkt 't mij een prima uitvinding. Aan de andere kant heb ik de indruk dat je er als het ware half gecastreerd uitkomt, omdat er geen echte gevoelens aan te pas komen. Het hele spel dat zich rond een liefdesrelatie afspeelt ontbreekt en dat is een groot gemis. Liefde is als een bokswedstrijd, het is een kwestie van de juiste afstand bewaren: als je iemand te dicht nadert, raak je in de problemen, maar als je te ver weg gaat staan, begin je je ook ongemakkelijk te voelen.

'Virtual reality' is een bijna psychotische manier om alles wat we van een ander nodig hebben op een zo veilig mogelijke manier te verkrijgen, terwijl er toch een enorme bevrediging plaatsvindt. In wezen heeft het iets gemeen met de militairen. Wat een absurd beroep! Een arts wordt opgeleid om zieken te genezen, een schoenmaker om schoenen te maken, maar wat doet een militair? Oefenen en nog eens oefenen voor iets wat misschien nooit gebeurt. Tja, uiteindelijk wil hij natuurlijk op de een of andere manier een oorlog beginnen. Je kunt niet veertig jaar gaan trainen voor een situatie die zich nooit zal voordoen. Met de 'virtual reality' is iets soortgelijks aan de hand; tenslotte zal men waarschijnlijk

toch de échte realiteit willen beleven. Je loopt dan wel het risico dat je in emotioneel opzicht intussen behoorlijk bent afgestompt.

In 1972 moest je vluchten voor de Uruguayaanse militairen. Wat heeft de daaropvolgende jarenlange ballingschap voor jou betekend?

Het was een bijzonder moeilijke tijd. De oude Grieken zeiden het al: het ergste dat je kan gebeuren is geboren worden, maar als je toch geboren wordt, is verbannen worden het ergste. In tegenstelling tot andere ballingen koesterde ik geen wrok, omdat de dictatuur niet tegen mij persoonlijk werd ingesteld. Ik moest weliswaar vluchten, maar het ging de *milicos* niet om mij alleen. Ik heb alle energie gestoken in de strijd tegen de dictatuur, zij het op mijn eigen manier, met het schrijven van artikelen en het geven van lezingen en interviews. Toen het regime na tien jaar viel, heb ik uiteraard flink feest gevierd, maar daarna wist ik vierentwintig uur lang niet wat ik moest gaan doen, zó intensief was ik al die tijd met de politieke situatie in mijn land bezig geweest.

Was je in Spanje niet bang voor de lange arm van de dictatuur?

Ik werd soms een beetje paranoïde, want er gebeurden vreemde dingen. Op een dag lag er een stapeltje brieven in mijn brievenbus. Van één brief zag ik meteen aan het handschrift dat de afzender Julio Cortázar was. Toen ik de envelop wilde openen merkte ik dat er aan de achterkant een andere brief geplakt zat, met het adres van Cortázar en een afgestempelde Engelse postzegel. Ik belde hem op en hij zei dat ik de mysterieuze brief maar moest openmaken. Het bleek een schrijven te zijn van het Engelse mensenrechtenblad *Index on Censorship*. Ik vroeg Julio hoe het in hemelsnaam mogelijk was dat een brief voor hem uit Engeland in mijn brievenbus in Barcelona kon belanden. Hij reageerde als een echte *cronopio* en zei dat onze vriendschap zó transcendentaal was dat zelfs de brieven onze adressen door elkaar haalden. Ik dacht evenwel dat de een of andere spionagedienst zich bij het doorkijken van onze post had vergist en de brief voor Julio per abuis bij mijn post had gelegd.

Paranoia of gevoel voor realiteit...

Er gebeurden soms krankzinnige dingen. Een vriendin van mij, een psychotherapeute, was in Montevideo gebleven. Ze had een patiënt die al langere tijd aan paranoia leed en het bleek niet een-

voudig om hem van zijn achtervolgingswaan af te helpen. Toen ze na een langdurige behandeling eindelijk een lichte verbetering had weten te bewerkstelligen, stormden er tijdens een sessie plotseling zes zwaarbewapende soldaten binnen die alles ondersteboven haalden en mijn vriendin en haar patiënt tegen de muur zetten om ze vervolgens van top tot teen te fouilleren. Je zult begrijpen dat die man toen helemaal doordraaide, hij zag al zijn bange vermoedens bevestigd!

Ben je inmiddels al terug geweest in Uruguay?

Ja, ik ga nu ieder jaar. Vorig jaar merkte ik voor het eerst dat het goed gaat met mijn land. De mensen hebben het verleden verwerkt. Ze zijn de verschrikkingen niet vergeten, maar ze vragen zich nu veeleer af hoe het ooit zo ver heeft kunnen komen. Aanvankelijk voelde iedereen zich op de een of andere manier schuldig, nu is men vooral optimistisch gestemd. Er heerst een sfeer die een beetje doet denken aan de jaren zestig.

Maar toen was er sprake van een zeer militante linkse beweging.

Dat is nu niet het geval. In de jaren zestig was Che Guevara ons grote voorbeeld. Toen hij stierf, huilde het hele Amerikaanse continent, inclusief mijn eigen moeder, die toen helemaal niet links was. Maar we moeten ook beseffen dat Che Guevara soms de vreselijkste dingen zei. Hij vond bijvoorbeeld dat je alleen een revolutionair kon zijn als je vierentwintig uur per dag revolutionair was. Iemand die zó veel van zichzelf vergt moet haast wel intolerant zijn ten opzichte van zijn medemens. Toen een journalist hem vroeg of advocaten en artsen dan ook de hele dag revolutionair dienden te zijn, antwoordde hij: ‘Ik was vroeger ook arts.’ Zo bereiken we natuurlijk heel weinig. We moeten tolerant zijn en wat we doen zo goed mogelijk doen. De mensheid kenmerkt zich juist door haar variëteit, die haar in staat heeft gesteld om zo'n snelle evolutie door te maken. Kakkerlakken doen bijvoorbeeld al miljoenen jaren hetzelfde; ze zullen nog jarenlang hetzelfde gif blijven eten voordat ze in de gaten krijgen dat ze er dood aan gaan.

Ik wil overigens niet zeggen dat ieder menselijk gedrag getolereerd moet worden. We moeten een pact sluiten waarbij we afzien van bepaalde vormen van genot, want de mens draagt het kwaad in zich mee. Als het slechts een fout van ons intellect was, zouden we er nu lang zo slecht niet aan toe zijn. Een Argentijnse generaal

zei ooit dat zijn generatie de hevigste orgasmes had gehad in de kazerne, tijdens het martelen van politieke gevangenen. Dergelijke sadistische praktijken moeten uitgebannen worden.

Tijdens de presidentsverkiezingen van vorig jaar wisten de linkse partijen, verenigd in de 'Progressieve Ontmoeting,' het traditionele tweepartijenstelsel in Uruguay te doorbreken, terwijl in veel andere landen het socialisme juist in een crisis verkeert. Hoe valt dit te verklaren?

Uruguay is altijd al een gek land geweest. De 'Progressieve Ontmoeting' is geen militante partij, maar een breed front van allerlei linkse partijen en groeperingen. Het is een manier om de dictatuur te straffen, om het verleden te sublimeren. Dat werkt veel beter dan gewelddadige acties. Neem de 'Dwaze Moeders' van de Plaza de Mayo in Buenos Aires; in plaats van naar de wapens te grijpen vonden zij een vorm van protest die veel effectiever bleek. Ook tijdens de dictatuur in Uruguay vond men passende manieren om de *milicos* belachelijk te maken. Er circuleerden natuurlijk allerlei moppen, maar een van de mooiste voorbeelden vind ik nog altijd de kwestie rond het volkslied. Het regime had iedereen verplicht om elke dag de nationale hymne te zingen. In een van de coupletten staat de zin: 'Tirannen siddert!' en die wordt drie keer herhaald. Wat deed men? Iedereen zong heel zachtjes het volkslied, totdat men bij de bewuste strofe aankwam en viermaal 'Tirannen siddert!' schreeuwde. Het werd zó'n gênante vertoning dat het regime zich uiteindelijk genoodzaakt zag om het couplet te schrappen...

Vertaald proza

Drie verhalen
*Mario Benedetti**

De kopjes
(Vertaling Sander de Vaan)

Er waren zes kopjes: twee rode, twee zwarte, twee groene, en bovendien waren ze geïmporteerd, onbreekbaar en modern. Een cadeau dat Mariana voor haar laatste verjaardag van Enriqueta had gekregen, en sinds die dag was het gebruikelijke commentaar geweest dat het kopje van de ene kleur gecombineerd kon worden met een schoteltje van een andere kleur. ‘Zwart met rood staat fantastisch,’ was het van smaak getuigende advies van Enriqueta geweest. Maar Mariana had in een bescheiden vlaag van onafhankelijkheid besloten dat elk kopje met het schoteltje van dezelfde kleur gebruikt zou worden.

‘De koffie is klaar. Zal ik inschenken?’ vroeg Mariana. Ze richtte zich tot haar man, maar keek naar haar zwager, die met zijn ogen knipperde en zweeg. José Claudio antwoordde echter: ‘Nee, wacht nog eventjes. Ik wil eerst een sigaretje roken.’ Nu keek ze wel naar José Claudio en dacht voor de duizendste keer dat de ogen van een blinde er zo niet uitzagen.

De hand van José Claudio kwam in beweging en begon de bank af te tasten. ‘Wat zoek je?’ vroeg ze. ‘De aansteker.’ ‘Rechts van je.’ Zijn hand veranderde van richting en vond de aansteker. Zijn duim, die trilde door het voortdurend ingespannen zoeken, draaide het wieltje verscheidene malen rond, maar de aansteker ging niet aan. Op een reeds berekende afstand trachtte zijn linkerhand tevergeefs de hitte van een vlam op te vangen. Op dat moment stak Alberto een lucifer aan en kwam hem te hulp. ‘Waarom gooi je hem niet weg?’ vroeg hij met een lachje, dat als ieder lachje voor een blinde ook alle modulaties van zijn stem bevatte. ‘Ik gooi hem niet weg omdat ik eraan gehecht ben. Het is een cadeau van Mariana.’

* *Mario Benedetti, (1920), schrijver en dichter. Na de militaire staatsgreep van 1973 verblijft hij lange tijd in Argentinië, Peru, Cuba en Spanje. Belangrijkste roman:* La Tregua *(Het Uitstel). Daarin beschrijft hij het grauwe leven van de middenklasse van Montevideo en ironiseert hij de bureaucratie in zijn land. Belangrijkste thema's uit zijn werk: liefde, politiek verzet en ballingschap*.

Ze deed haar mond een stukje open en liet het puntje van haar tong over haar onderlip gaan. Een van de vele manieren om aan het verleden te gaan denken. Het was in maart 1953, toen hij vijfendertig jaar was geworden en nog kon zien. Ze hadden geluncht bij de ouders van José Claudio, in Punta Gorda, rijst met mosselen, en daarna waren ze een eindje op het strand gaan lopen. Hij had een arm om haar heen geslagen en zij had zich beschermd gevoeld, waarschijnlijk gelukkig of iets van dien aard. Ze waren teruggegaan naar het appartement en hij had haar langdurig en uitgebreid gekust, zoals hij haar vroeger altijd kuste. Ze hadden de aansteker ingewijd met een sigaret die ze samen hadden opgerookt.

Nu hadden ze niets meer aan de aansteker. Ze zag niet veel in een verzameling symbolen, want waar hadden ze eigenlijk nog wel wat aan uit die tijd?

‘Deze maand ben je al weer niet bij de doker geweest,’ zei Alberto.

‘Nee.’

‘Wil je dat ik eerlijk tegen je ben?’

‘Natuurlijk.’

‘Ik vind het maar stom van je.’

‘Waarom zou ik moeten gaan? Om hem te horen zeggen dat ik kerngezond ben, dat mijn lever voortreffelijk werkt, dat mijn hart netjes klopt en dat mijn darmen het uitstekend doen? Moet ik daarom gaan? Ik word doodziek van mijn opmerkelijk goede gezondheid zonder ogen.’

Voordat José Claudio blind werd, was hij nooit een ster geweest in het uiten van zijn gevoelens, maar Mariana kon zich nog goed voor de geest halen hoe dat gezicht er uitzag zonder die gespannen, verbitterde uitdrukking. Haar huwelijk had mooie momenten gekend, dat kon en wilde ze niet verhullen. Maar toen het noodlot toesloeg, had hij geweigerd haar als zijn steun en toeverlaat te beschouwen. Al zijn trots concentreerde zich in een afschuwelijk, koppig stilzwijgen, een stilzwijgen dat zelfs voortduurde wanneer hij honderduit aan het kletsen was. José Claudio sprak niet meer over zichzelf.

‘In ieder geval zou ik toch maar gaan,’ viel Mariana Alberto bij. ‘Je weet wat Menéndez altijd tegen je zei.’

‘En of ik dat nog weet: Voor U Is Nog Niet Alles Verloren. O ja, en nog zo'n fameuze uitspraak: De Wetenschap Gelooft Niet In

Wonderen. Ik geloof ook niet in wonderen.'

'Maar waarom zou je geen hoop meer koesteren? Dat is menselijk.'

'Werkelijk?' sprak hij met z'n sigaret in zijn mond.

Hij was een in zichzelf gekeerd mens geworden, maar Mariana was niet geboren om enkel en alleen iemand met zo'n gesloten karakter bij te staan. Mariana wilde meer. Ze was een vrouwtje dat veel tact vereiste. Al met al was er voldoende ruimte om aan deze eis te voldoen; ze was inschikkelijk. Wat een ellende dat hij niet kon zien; maar dat was niet de grootste ramp. De grootste ramp was, dat hij bereid was om met alle hem ter beschikking staande middelen te voorkomen dat Mariana hem hielp. Hij verachtte die hulp. En Mariana had hem juist oprecht, vol liefde en overgave willen helpen.

Goed, dat was vroeger, niet nu. De verandering had zich geleidelijk voltrokken. Eerst werd de tederheid minder. De zorg, de aandacht en de steun, die vanaf het begin voortdurend omgeven waren geweest door een aureool van liefde, hadden nu iets plichtmatigs gekregen. Ze was nog altijd efficiënt, dat leed geen twijfel, maar ze had er geen aardigheid meer in om aldoor even toegewijd te blijven. Vervolgens werd ze bevangen door de vreselijke angst dat er een discussie zou kunnen ontstaan. Hij was agressief, wilde altijd kwetsen, de vreselijkste dingen zeggen en onomwonden zijn wreedheid tonen. Het was ongelooflijk dat hij zelfs op de minst geschikte momenten vaak exact de juiste belediging wist te vinden, het woord dat je midden in de ziel trof, de opmerking die je compleet de grond in boorde. En altijd vanuit de verte, ver achter zijn blindheid, alsof deze als een stuwdam was tegen de ongemakkelijke verbijstering van de anderen.

Alberto stond op en liep naar het raam.

'Wat een smerig herfstweer,' zei hij. 'Heb je al naar buiten gekeken?' De vraag was aan haar gericht.

'Nee,' antwoordde José Claudio. 'Kijk jij maar in mijn plaats.'

Alberto keek naar haar. Ze lachten in stilte naar elkaar. Buiten José Claudio om, maar toch ook naar aanleiding van hem. Ineens wist Mariana dat ze er leuk uitzag. Telkens wanneer ze naar Alberto keek, begon ze er leuk uit te zien. Dat had hij haar voor het eerst gezegd op de avond van de drieëntwintigste april, precies een jaar en acht dagen geleden: een avond waarop José Claudio haar de vreselijkste dingen had toegeschreeuwd en zij, omdat ze in

de put zat en ontzettend verdrietig was, urenlang moest huilen, dat wil zeggen, totdat ze op de schouder van Alberto begrip en bescherming had gevonden. Waar haalde Alberto toch dat vermogen vandaan om mensen te begrijpen? Als ze met hem praatte of alleen maar naar hem keek, wist ze onmiddellijk dat hij haar uit de problemen aan het halen was. ‘Bedankt,’ had ze die keer gezegd. En nu nog kwam dat woord rechtstreeks uit haar hart, zonder verstandelijke overwegingen of bijbedoelingen. Haar liefde voor Alberto berustte aanvankelijk op dankbaarheid, maar (dit zag ze heel scherp) dat deed niets af aan de waarde ervan. Voor haar had ‘houden van’ altijd zowel een beetje dankbaar zijn als een beetje dankbaarheid opwekken betekend. José Claudio was ze, toen alles nog goed ging, dankbaar geweest voor het feit dat hij, briljant, succesvol en pienter als hij was, voor zo'n onbetekenend meisje als zij had gekozen. Zij was te kort geschoten ten aanzien van dat andere, het opwekken van dankbaarheid, en gek genoeg nog wel op het allergunstigste moment, dat wil zeggen toen hij haar het hardst nodig leek te hebben.

Ze was Alberto daarentegen dankbaar voor het feit dat hij haar die eerste keer meteen, onbaatzuchtig, te hulp was gekomen, waarmee hij haar uit haar eigen chaos had gered en vooral ook geholpen had om flink te zijn. Van haar kant had zij ook zijn dankbaarheid opgewekt, zonder enige twijfel. Want Alberto was dan wel een rustige vent die eerbied had voor zijn broer en ten koste van alles evenwichtig wilde blijven, hij was uiteindelijk ook eenzaam. Jarenlang was er tussen Alberto en haar sprake geweest van een enigszins liefdevolle verstandhouding, waarbij als vanzelf niet verder gegaan werd dan elkaar tutoyeren, en waarbij slechts zelden een wat diepere verbondenheid te bespeuren viel. Misschien benijdde Alberto zijn broer wel een beetje om zijn ogenschijnlijke voorspoed, om het geluk een vrouw te hebben ontmoet die hijzelf buitengewoon aantrekkelijk vond. Eigenlijk had Alberto Mariana nog niet zo lang geleden bekend dat zijn onverstoorbare vrijgezellenbestaan te wijten was aan het feit dat iedere potentiële kandidate aan een denkbeeldige - en nadelige - vergelijking werd onderworpen.

‘Gisteren kwam Trelles langs,’ zei José Claudio, ‘om het traditionele slijmbezoek af te leggen waarmee het fabriekspersoneel mij één keer in de drie maanden vereert. Ik stel me zo voor dat ze erom loten en dat de verliezer de pest in heeft en me komt opzoeken.’

‘Het zou ook kunnen dat ze waardering voor je hebben,’ zei Alberto, ‘dat ze met plezier terugdenken aan de tijd toen jij nog hun chef was en dat ze zich oprecht zorgen maken om jouw gezondheid. Mensen zijn niet altijd zo verdorven als jij nu al een tijdlang denkt.’

‘Fantastisch. Zo leer je iedere dag weer wat nieuws.’ De glimlach ging vergezeld van een kort gesnuif, bedoeld om op een ander ironisch niveau over te stappen.

Toen Mariana, op zoek naar bescherming, raad en genegenheid, haar toevlucht had gezocht bij Alberto, was ze er onmiddellijk van overtuigd geraakt dat zij op haar beurt ook bescherming bood aan haar beschermer, dat hij net zo'n behoefte aan steun had als zijzelf, en dat hier sprake was van een gerechtvaardigde, vooralsnog door scrupules en wellicht door schaamte gekenmerkte wanhoop, waarvoor zij zich verantwoordelijk was gaan voelen. Daardoor had zij juist zijn dankbaarheid opgewekt, door het hem niet met zoveel woorden te zeggen, door eenvoudigweg toe te laten dat hij haar met zijn al zo lang bestaande, voortdurend toenemende tederheid omringde, door enkel toe te staan dat hij de beelden van haar die hij, zonder zich illusies te maken, tijdens zijn slapeloze nachten vol melancholie aan zich voorbij liet trekken, met de onvoorziene werkelijkheid in overeenstemming bracht. Maar het bleef al gauw niet meer bij dankbaarheid alleen. Alsof nu het moment was aangebroken voor de wederzijdse onthulling en ze elkaar enkel nog maar in de ogen hoefden te kijken om hun verlangens te onderkennen en tot hun recht te laten komen, werd een paar dagen later het belangrijkste gezegd en begonnen de heimelijke ontmoetingen toe te nemen. Opeens voelde Mariana dat haar hart ruimer was geworden en dat het leven enkel en alleen om haar en Alberto draaide.

‘Warm nu de koffie maar op,’ zei José Glaudio, en Mariana boog zich over het koffietafeltje om het alcoholpitje aan te steken. Ze werd een ogenblik afgeleid door de kopjes. Ze had er maar drie binnengebracht, van elke kleur een. Zo zag ze het 't liefst: als ze een driehoek vormden.

Vervolgens liet ze zich achterovervallen op de sofa en vond haar nek datgene wat ze verwachtte: de warme hand van Alberto, klaar om haar op te vangen. Mijn God, wat zalig. Zijn hand begon zachtjes te bewegen en zijn lange, slanke vingers gleden door haar haren. De eerste keer dat Alberto dit had gedurfd, had Mariana

zich verschrikkelijk opgelaten gevoeld en haar spieren waren toen pijnlijk verkrampt geweest, waardoor ze niet had kunnen genieten van de liefkozing. Nu niet. Nu was ze kalm en kon ze genieten. De blindheid van José Claudio kwam haar voor als een soort goddelijke bescherming.

Tegenover hen zat José Claudio, hij ademde normaal, bijna sereen. In de loop der tijd was de liefkozing van Alberto uitgegroeid tot een soort ritueel en Mariana wist nu al wat de volgende beweging zou zijn. Net als iedere andere middag streelde zijn hand haar hals, streek rakelings langs haar rechteroor en gleed langzaam over haar wang en haar kin. Uiteindelijk bleef hij rusten op haar halfgeopende lippen. Op dat moment kuste ze net als elke andere middag geluidloos zijn handpalm en sloot ze een ogenblik haar ogen. Toen ze die weer opendeed, had het gezicht van José Claudio nog steeds dezelfde vreemde, gereserveerde, afstandelijke uitdrukking. Voor haar was dit niettemin altijd een beetje een angstig moment. Er was geen reden om angstig te zijn, want beiden hadden tijdens deze kuise, riskante, vrijpostige liefkozing een techniek ontwikkeld die even volmaakt als geluidloos was.

‘Laat de koffie niet koken,’ zei José Claudio.

Alberto trok zijn hand terug en Mariana boog zich opnieuw over het tafeltje. Ze haalde het pitje weg, doofde de vlam met het glazen dopje, pakte de koffiekan en schonk de kopjes vol.

De verdeling van de kleuren varieerde iedere dag. Vandaag kreeg José Claudio het groene kopje, Alberto het zwarte en zij het rode. Ze pakte het groene kopje om het aan haar man te geven, maar voordat ze het hem had aangereikt, stuitte ze op een vreemde, ingehouden glimlach. Ze stuitte bovendien op een paar woorden die ongeveer als volgt klonken: ‘Nee, schat. Vandaag wil ik het rode kopje.’

De nacht van de lelijkerds
(Vertaling Sander de Vaan)

1

We zijn allebei lelijk. En niet eens gewoon lelijk. Zij heeft een ingezakt jukbeen. Vanaf haar achtste, toen ze haar geopereerd hebben.

Het afschuwelijke litteken naast mijn mond heb ik te danken aan een gruwelijke verbranding in het begin van mijn puberteit.

Je kunt van ons ook niet zeggen dat we lieve ogen hebben, dat geluk waardoor mismaakten soms een uitstraling hebben die hen in staat stelt de schoonheid te benaderen. Niets van dit alles. Zowel zij als ik hebben verbitterde ogen, die alleen maar dat beetje berusting - als die er al is - weerspiegelen waarmee wij ons ongeluk het hoofd bieden. Misschien heeft dat ons samengebracht. ‘Samengebracht’ is wellicht niet het meest geschikte woord. Ik doel op de onverzoenlijke haat die ieder van ons koestert ten opzichte van zijn eigen gezicht.

We zagen elkaar voor het eerst bij de ingang van de bioscoop, toen we in de rij stonden om twee knapperds op het witte doek te gaan bekijken. Daar monsterden wij elkaar voor het eerst, zonder sympathie maar met een vaag gevoel van solidariteit; daar stelden wij reeds bij de eerste vluchtige blik ons beider eenzaamheid vast. In de rij stond iedereen twee aan twee, maar het waren bovendien echte paartjes: echtgenoten, verloofden, minnaars, grootouders, Joost mag weten wat nog meer. Allemaal - aan de hand of aan de arm - hadden ze iemand. Alleen onze handen hingen er los en verkrampt bij.

We stonden aandachtig en vrijpostig, maar niet nieuwsgierig naar eikaars lelijkheid te kijken. Ik liet mijn ogen langs de kloof van haar jukbeen gaan met de onbeschaamde zekerheid dat mijn afschrikwekkende wang volledig te zien was. Ze bloosde niet. Het beviel mij dat ze onverbiddelijk was, dat ze mijn inspectie beantwoordde met een minutieuze blik op de gladde, glimmende, baardloze plek van mijn oude brandwond.

Ten slotte gingen we naar binnen. We namen ieder in een andere rij plaats, maar achter elkaar. Zij kon mij niet zien, maar ik kon, zelfs in het halfdonker, haar nek met blond haar onderscheiden, en haar frisse, mooi gevormde oor. Het oor aan haar normale kant.

Een uur en veertig minuten keken we vol bewondering naar de knappe, ruige held en de mooie, lieve heldin. Ik heb tenminste altijd wel oog gehad voor mooie dingen. Gevoelens van afkeer reserveerde ik voor mijn gezicht, en soms voor God. Ook voor de gezichten van andere lelijkerds, van andere vogelverschrikkers. Misschien zou ik medelijden moeten hebben, maar ik kan het niet. Eigenlijk zijn ze een soort spiegels. Soms vraag ik me af welk lot de mythe beschoren zou zijn geweest wanneer Narcissus een ingezakt jukbeen had gehad, of zijn wang door zuur verbrand was geweest, of zijn halve neus had ontbroken, of wanneer hij een naad in zijn voorhoofd had gehad.

Ik wachtte haar op bij de uitgang. Ik liep een paar meter met haar mee en sprak haar vervolgens aan. Toen zij bleef staan en mij aankeek, had ik de indruk dat ze aarzelde. Ik nodigde haar uit om wat te gaan kletsen in een café of een confitería. Ze stemde onmiddellijk toe.

De confitería was vol, maar juist op dat moment kwam er een tafel vrij. Terwijl we tussen de mensen door liepen, verschenen achter onze rug de grimassen, de gebaren van ontzetting. Ik heb een bijzonder gevoelige antenne voor die ziekelijke nieuwsgierigheid, dat onbewuste sadisme van mensen met een normaal, wonderbaarlijk symmetrisch gezicht. Maar deze keer had ik niet eens mijn geoefende intuïtie nodig, omdat ik genoeg had aan mijn oren om gemompel, gehoest en valse kuchjes te registreren. Eén afschuwelijk gezicht op zich is vanzelfsprekend interessant, maar twee monsters te zamen vormen zonder meer een groots, bijna gecoördineerd schouwspel; iets wat in samenhang bekeken moet worden, samen met een van die knapperds (hem of haar) waarmee het de moeite waard is om je leven te delen.

We gingen zitten en bestelden twee ijsjes, zij vond de moed (ook dat beviel me) om een spiegeltje uit haar tas te halen en haar haar te fatsoeneren. Haar mooie haar.

‘Waar denkt u aan?’ vroeg ik.

Ze stopte de spiegel weg en glimlachte. De put in haar wang veranderde van vorm.

‘Nergens aan,’ zei ze. ‘Niets bijzonders.’

We praatten uitvoerig. Na anderhalf uur moesten we nog twee koffie bestellen om ons langdurige verblijf te rechtvaardigen.

Opeens besefte ik dat we allebei met zo'n kwetsende openhartigheid aan het praten waren, dat deze oprechtheid dreigde te ver-

worden tot een soort hypocrisie. Ik besloot de sprong te wagen.

‘U voelt zich buitengesloten uit de wereld, is het niet?’

‘Ja,’ zei ze, terwijl ze mij nog altijd aankeek.

‘U bewondert mooie, normale mensen. U zou net zo'n harmonisch gezicht willen hebben als dat meisje rechts van u, ondanks het feit dat u intelligent bent en zij, te oordelen naar haar gelach, onvergeeflijk dom.’

‘Ja.’

Voor het eerst kon ze mijn blik niet weerstaan.

‘Ik zou dat ook willen. Maar weet u, we kunnen iets sàmen doen.’

‘Wat dan?’

‘Nou, elkaar liefhebben, verdorie! Of gewoon goed met elkaar opschieten. Noem het maar hoe u wilt, maar het kan.’

Zij fronste haar voorhoofd. Ik wilde geen valse hoop koesteren.

‘Beloof me dat u mij niet dwaas zult vinden.’

‘Okee.’

‘We kunnen samen de nacht doorbrengen. De complete nacht. In de totale duisternis. Begrijpt u me?’

‘Nee.’

‘U moet me begrijpen! De totale duisternis. Waar u mij niet kunt zien en ik u niet. U hebt een mooi lichaam, wist u dat?’

Ze bloosde, en de kloof in haar wang kleurde plotseling scharlakenrood.

‘Ik woon alleen, in een appartement, hier in de buurt.’

Ze hief haar hoofd op en keek mij nu wel aan, met een vragende, onderzoekende blik, terwijl ze wanhopig een diagnose probeerde te stellen.

‘Kom,’ zei ze.

2

Ik had niet alleen het licht uitgedaan, maar ook de dubbele gordijnen gesloten. Ze lag naast mij te ademen. En het was geen zware ademhaling. Ze wilde niet dat ik haar hielp met uitkleden.

Ik zag helemaal niets. Maar ik kon me er evengoed rekenschap van geven dat ze nu onbeweeglijk lag te wachten. Ik strekte mijn hand behoedzaam uit, totdat deze haar borst vond. Mijn tastgevoel riep bij mij een prikkelend, machtig beeld op. Op dezelfde manier

zag ik haar buik en haar geslacht. Haar handen zagen mij ook.

Op dat moment besefte ik dat ik mij (en haar) los moest rukken van die leugen, die ik zelf had gecreëerd. Of geprobeerd had te creëren. Het kwam als een bliksemflits. Dat waren wij niet. Dat waren wij niet.

Ik moest al mijn moed bijeenrapen, maar ik deed het. Mijn hand ging langzaam omhoog naar haar gezicht, vond de afschuwelijke gleuf en begon een langdurige, overtuigende en overtuigde liefkozing. In werkelijkheid gleden mijn vingers (aanvankelijk wat trillend, later in toenemende mate kalm) vele malen door haar tranen.

Toen, op het moment dat ik het 't minst verwachtte, raakte haar hand ook mijn gezicht, en streek heen en weer over het opvallende litteken en de gladde huid, dat baardeloze eiland, van mijn sinistere brandmerk.

We huilden tot de dageraad. Ongelukkig, gelukkig. Toen stond ik op en opende de dubbele gordijnen.

Lekker fris hier
(Vertaling Mieke Westra)

‘Zullen we hier gaan zitten?’ vraagt de Ouwe.

‘Nee, liever op die bank. Daar is meer schaduw.’

Hoewel niemand een poging doet hem voor te zijn, voelt Gustavo zich gedwongen er naartoe te rennen om het bezit van de bank veilig te stellen. De vader volgt hem zonder haast, het colbert losjes over de arm.

‘Lekker fris hier,’ zegt hij, en om dat te demonstreren snuift hij hoorbaar de lucht op. Dan gaat hij breeduit zitten, haalt zijn tabakszak te voorschijn en rolt wijdbeens een shagje.

Op een woensdag om tien uur 's morgens ligt het Prado er verlaten bij. Verlaten en stil. Bij momenten is het zo stil dat het enige geluid dat je hoort de metalen galop van de tram in Millán is. En dan doet een vriendelijk briesje twee identieke pijnbomen knikkebollen en sleurt een paar bladeren mee over het zonovergoten gazon. Verder niets.

‘Wanneer begin je te werken?’

‘Morgen.’

De vader bevochtigt het vloeitje en glimlacht afwezig voor zich uit.

‘Als je nou altijd thuis was... zoals de afgelopen dagen...’

‘Je zou graag een beetje in de buurt van de Ouwe willen zijn, hè?’

Gustavo ondergaat de kameraadschappelijke toon als een beloning. Een golf van tederheid dwingt hem om iets te zeggen, wat dan ook.

‘Wat doe je op kantoor?’

‘Eh... werken.’

’Maar... wat voor werk?’

‘Ik houd dossiers bij en ik zet mijn handtekening onder besluiten.’

Even ziet Gustavo voor zijn geestesoog zijn vader achter een hoge lessenaar zitten, besluiten ondertekenend en bijbeldikke dossiers bijhoudend. Maar prompt past hij het beeld weer aan zijn bescheiden werkelijkheid aan.

‘Dan ben je dus... een chef.’

‘Vanzelfsprekend.’

De jongen leunt achterover, terwijl zijn handen bezitterig over de blauw-elastieken riem glijden. De Ouwe neemt regelmatig kleine cadeautjes voor hem mee. Hij weet altijd precies te raden wat Gustavo's vurigste wens van dat moment is.

‘Als ik het toelatingsexamen haal, dan zou ik bij jou op kantoor kunnen werken.’

De vader lacht vergenoegd.

‘Je bent niet goed wijs. Daar ben je te jong voor. Bovendien wil ik dat je gaat studeren.’

De Ouwe tuurt naar de twee identieke pijnbomen en blaast rook door zijn neusgaten uit. Gustavo weet drommels goed wat er van hem wordt verwacht.

‘Welk vak vind je het interessantst?’

‘Geschiedenis.’

Leugenaar. Hij houdt van rekenen. Maar dat bekennen zou voor zijn vader gelijk staan met architectuur studeren. Of voor ingenieur doorgaan, zoals het de broer van Tito was vergaan.

‘Met geschiedenis kun je geen carrière maken.’

‘Daarom juist... Het beste is dat ik een baantje bij jou op kantoor krijg.’

De vader barst in lachen uit. Hij heeft duidelijk plezier in die manoeuvre van Gustavo.

‘Zo, zo, geschiedenis, hè...? Je denkt zeker dat ik niet weet dat je als een rekenmachientje kunt vermenigvuldigen en delen...’

Gustavo bloost. Hij houdt er niet van om geprezen te worden. Hij wil het kantoor binnenkomen, een stoel nemen naast de reusachtige lessenaar van zijn vader, hem ter goedkeuring de dossiers aanreiken en zijn handtekening afvloeien.

‘Ik kan je het kantoor niet aanraden,’ zei de Ouwe, die het na veel gedoe eindelijk gelukt is een draadje tabak uit te spugen.

Aan het eind van het pad is, traag waggelend als een eend, een man in een donker pak opgedoken, een storende figuur.

‘Mama zei eens dat studeren niks is.’

‘Je arme mama is doodmoe en weet soms niet meer wat ze zegt.’

‘Maar...’

‘Maar jij bent niet moe en ik wil dat soort praatjes niet van je horen.’

De vader is nu ernstig geworden en Gustavo voelt zich gekleineerd. De man-eend is nu dichtbij, hij is blijven staan om een araucaria te bestuderen.

‘Maar het zou toch kunnen... dat ik ga studeren... en ook... bij jou kom werken?’

‘Maar het zou toch kunnen,’ doet de Ouwe de jongen expres na, ‘dat je ophoudt met zeuren? Kortom... we hebben nog acht jaar om erover na te denken.’

Gustavo weet dat zijn vader zoals altijd gelijk heeft. Hij heeft het gevoel dat hij de rol van het domme jongetje speelt. Maar nu glimlacht de vader begrijpend. Hij glimlacht met zijn smalle lippen en ook met zijn goedige grijze ogen.

De man-eend heeft zich tegenover hen geposteerd.

‘Hallo,’ zegt hij.

‘Hallo,’ zegt de Ouwe, die hem niet had zien aankomen.

‘Dus dat is je zoon?’

‘Ja.’

De Ouwe is duidelijk geïrriteerd. De man-eend heeft gemene oogjes. Hij steekt zijn plakkerige hand naar Gustavo uit.

‘Wat toevallig u hier tegen te komen.... Heeft u vakantie?’

‘Ja.’

‘Ik moest een paar rekeningetjes incasseren in de buurt van Larrañaga, maar het zonnetje schijnt zo lekker dat ik besloot een eindje deze kant op te lopen.’

‘Inderdaad, het is hier lekker fris,’ merkt de Ouwe op om maar iets te zeggen.

Gustavo voelt zich evenmin op zijn gemak. Hij had er een lief ding voor over als die kerel op zou krassen. Maar hij is niet weg te branden. Gustavo's oog valt op details. Uit de jaszak van de man steekt een zakdoek naar buiten die wit had moeten zijn. Zijn broek is op de knie opvallend en slordig gestopt.

‘En wanneer bent u er weer?’

‘Morgen.’

‘Goed, dan kom ik u opzoeken.’

De vader wordt onrustig. Hij gooit de sigaret weg en drukt hem met zijn schoen uit. Plotseling maakt hij een vreemd gebaar, in de richting van de jongen. Gustavo begrijpt dat gebaar niet, maar ziet wel dat zijn vader zich ongemakkelijk voelt. Maar de kerel heeft niets in de gaten.

‘Ik moet zeker een cadeautje voor u meebrengen, hè?... om die betaling wat vlotter te laten verlopen...’

De vader maakt nu een wanhopig gebaar.

‘Morgen praten we verder. Morgen.’

Het duizelt Gustavo, maar hij wordt gedreven door een intense nieuwsgierigheid. Op een keer had hij die sproetige Farías een dreun op zijn neus gegeven, alleen maar omdat hij had gezegd: ‘Mijn vader zei gisteravond onder het eten dat jouw ouwe een gladjanus is.’

‘Als ik het goed heb, was het een briefje van honderd. Okee?’

‘Morgen praten we verder. Morgen.’

Gustavo ziet hoe zijn vader tien jaar ouder is geworden. Hij heeft zijn colbert weer aangetrokken en zit voorovergebogen, zijn benen nu bij elkaar.

Eindelijk heeft de kerel iets door.

‘Okee, ik ga. Tot ziens, vriend.’

De Ouwe reageert niet. Gustavo raakt amper de slappe, plakkerige hand aan. De man-eend drentelt, genietend van de zon, in trage schommelgang weg. De voering van zijn jasje hangt van achteren los.

Zonder een gebaar te maken, staat de vader op en begint te lopen in een richting tegenovergesteld aan die van de kerel. Gustavo voelt nu in zijn hand de droge, ruwe palm van de Ouwe. Soms lacht zijn moeder hem uit omdat hij het nog fijn vindt om bij de hand genomen te worden.

Zonder op te kijken schraapt de vader zijn keel en de jongen voelt dat er tenminste iets aan hem uitgelegd zal worden. Hij zou God willen smeken om een uitleg.

‘Zeg maar liever niet tegen je moeder dat we die vent tegenkwamen...’

‘Nee,’ zegt Gustavo.

Hij weet nog niet precies wat er met hem aan de hand is. Plotseling maakt hij zijn hand los, steekt hem in de zak van zijn broek en bijt zich tot bloedens toe op zijn lippen.

Twee verhalen

Felisberto Hernández
(Vertaling Mariolein Sabarte Belacortu)

Het balkon

Er was een stad die ik 's zomers graag bezocht. In die periode ging van één buurt bijna iedereen naar een badplaats vlakbij. Eén van de aldus verlaten huizen was heel oud; men was er indertijd een hotel begonnen, maar zodra de zomer aanbrak werd het huis treurig, raakte zijn beste families kwijt en werd alleen nog door het personeel bewoond. Als ik me achter het huis had verstopt en een kreet had geslaakt zou die onmiddellijk in het mos zijn gesmoord.

In het theater waar ik mijn concerten gaf, waren ook weinig mensen en de stilte had er haar intrek genomen: ik zag haar groter worden op de grote zwarte klep van de piano. De stilte hield ervan naar de muziek te luisteren; ze luisterde tot en met de laatste resonans en vervolgens bleef ze zitten nadenken over wat ze had gehoord. Haar meningen lieten op zich wachten. Maar wanneer de stilte zich op haar gemak voelde, nam ze deel aan de muziek: ze liep als een poes met zijn grote zwarte staart tussen de klanken door en vervulde ze met bedoelingen.

Na afloop van een van die concerten kwam een verlegen oude heer op me af om me te groeten. Onder zijn blauwe ogen zag je het rauwe, rode vlees van zijn uitgezakte oogleden; de onderlip, die heel groot was en op de balustrade van een loge leek, paste helemaal om zijn halfgeopende mond. Er kwamen een gedempte stem en trage woorden uit; met de klagerige lucht van zijn ademhaling scheidde hij die woorden.

Na een lange pauze zei hij tegen me: ‘Ik vind het jammer dat mijn dochter uw muziek niet kan horen.’

Ik weet niet waarom ik op het idee kwam dat de dochter blind was geworden; maar meteen daarna realiseerde ik me dat een blinde vrouw kan horen, dat ze dus misschien wel doof was, of niet in de stad; en opeens stond ik stil bij de gedachte dat ze dood kon zijn. Maar ik was die avond gelukkig; in die stad gingen alle dingen traag en geruisloos en ik bewoog me met de oude heer door halfschaduwen van groenige weerspiegelingen.

Opeens boog ik me naar hem over - alsof ik op dat moment voor iets heel gevoeligs moest zorgen - en het kwam in me op hem te vragen: ‘Kan uw dochter niet komen?’

Met een korte, verbaasde zucht zei hij ‘ach’; hij bleef staan, keek me recht aan en ten slotte kwamen de volgende woorden uit hem: ‘Dat is het nou juist, ze kan niet naar buiten. U heeft het geraden. Soms slaapt ze de hele nacht niet bij de gedachte dat ze de volgende dag naar buiten moet. Dan staat ze vroeg op, maakt alles gereed en wordt heel opgewonden. Later gaat dat over. En op het laatst gaat ze in een fauteuil zitten en kan niet meer naar buiten.’

De concertgangers waren onmiddellijk uit de straten rondom het theater verdwenen en wij gingen het café in. Hij gebaarde naar de ober en er werd hem een glaasje met een donkere drank gebracht. Ik wilde hem maar een paar minuten gezelschap houden; ik moest ergens anders dineren. Toen zei ik tegen hem: ‘Het is jammer dat ze niet naar buiten kan. We hebben allemaal behoefte aan wandelingen en afleiding.’

Nadat hij het glaasje aan die enorme lip had gezet die zo groot was dat hij niet eens nat kon worden, legde hij me uit: ‘Zij heeft afleiding. Ik heb een oud huis gekocht dat veel te groot is voor ons tweeën, maar het is in goede staat. Er is een tuin met een fontein bij; en in haar kamer is in de ene hoek een deur waardoor je op een gesloten balkon komt; je kunt bijna zeggen dat ze op het balkon woont. Soms wandelt ze ook door de tuin en soms speelt ze 's avonds piano. U kunt bij mij thuis komen dineren wanneer u maar wilt en ik zal u er dankbaar voor zijn.’

Ik begreep het meteen; en toen spraken we af op welke dag ik bij hem zou gaan eten en piano spelen.

Hij kwam me op een middag ophalen in het hotel toen de zon nog hoog stond. Uit de verte wees hij me de hoek aan waar het gesloten balkon zat. Het was op de eerste verdieping. Je ging naar binnen door een grote deur die zich aan de zijkant van het huis bevond en op een tuin uitkwam met een fontein en in het onkruid verscholen beeldjes. De tuin was omgeven door een grote hoge muur; bovenop had men er stukjes glas in vastgezet met cement. Je betrad het huis via een bordes voor een gaanderij, van waaruit je door een glazen wand naar de tuin kon kijken. Tot mijn verbazing zag ik in de lange gaanderij een groot aantal open parasols staan; ze waren er in allerlei kleuren en het leken net grote kasplanten. De oude man legde de zaak onmiddellijk uit: ‘Het grootste deel

van die parasols heb ik haar cadeau gegeven. Zij vindt het leuk ze open te hebben staan om de kleuren te kunnen zien. Als het goed weer is kiest ze er een uit en maakt een wandelingetje door de tuin. Op dagen dat het waait kan deze deur niet worden geopend omdat de parasols dan wegvliegen en dus moeten we via de andere kant naar binnen.'

We liepen naar het ene uiteinde van de gaanderij over een pad tussen de muur en de parasols. We kwamen bij een deur, de oude heer trommelde met zijn vingers op het glas en van binnen werd met gedempte stem geantwoord. De oude man liet me binnen en onmiddellijk zag ik zijn dochter die midden op het gesloten balkon stond; ze stond met haar gezicht naar ons toe en met haar rug naar gekleurde ruiten. Pas toen wij halverwege de salon waren kwam zij van haar balkon af en liep naar ons toe. Ze stak in de verte haar hand al op en sprak woorden van dank voor mijn komst. Tegen de muur waar minder licht op viel stond een kleine piano, de klep was open en zijn grote, gelige glimlach leek onschuldig. Zij verontschuldigde zich voor het feit dat ze niet kon uitgaan en op het lege balkon wijzend zei ze: 'Hij is mijn enige vriend.'

Ik wees op de piano en vroeg: 'En is dat onschuldige ding niet ook een vriend van u?'

Wij gingen op stoelen zitten die aan het voeteneind van haar bed stonden. Ik had de tijd om talloze bloemenschilderijtjes te zien die allemaal op dezelfde hoogte aan de vier muren rondom waren gehangen alsof ze een fries vormden. Op haar gezicht vertoonde ze nog een verwaarloosde glimlach die even onschuldig was als die van de piano; maar haar blonde, verbleekte haar en haar slanke lichaam leken ook al heel lang verwaarloosd. Zij begon net uit te leggen waarom de piano niet zo'n grote vriend van haar was als het balkon, toen de oude heer bijna op zijn tenen wegging. Zij vervolgde: 'De piano was een grote vriend van mijn moeder.'

Ik maakte een beweging alsof ik naar hem wilde gaan kijken; maar zij weerhield me door haar hand op te steken en haar ogen open te sperren.

'Neemt u me niet kwalijk, ik zou liever hebben dat u de piano na het eten probeert, als de lichten aan zijn. Ik ben sinds ik heel klein was gewend de piano alleen maar 's avonds te horen. Dan speelde mijn moeder altijd. Ze stak de vier kaarsen in de kandelaars aan en speelde zulke trage en in de stilte verspreide noten dat het leek alsof ook de geluiden een voor een door haar werden aangestoken.'

Toen stond ze op, excuseerde zich en liep naar het balkon; daar legde ze haar blote armen tegen de ruiten alsof ze ze op iemands borst liet rusten. Maar ze draaide zich meteen weer om en zei: ‘Wanneer ik een man meerdere malen door de rode ruit zie voorbijkomen, blijkt hij bijna altijd gewelddadig te zijn of een slecht karakter te hebben.’

Ik kon het niet laten haar te vragen: ‘En door welke ruit ben ik gekomen?’

‘Door de groene. Dat zijn bijna altijd mensen die in hun eentje op het platteland wonen.’

‘Toevallig houd ik van eenzaamheid tussen planten,’ antwoordde ik.

De deur waardoor ik binnen was gekomen ging open en de oude heer verscheen, gevolgd door een dienstbode die zo klein was dat ik niet wist of het een meisje of een dwerg was. Haar rode gezicht stak boven het tafeltje uit dat zij zelf in haar armpjes droeg. De oude heer vroeg aan mij: ‘Wat drinkt u het liefst?’

Ik wilde zeggen ‘niets’; maar ik dacht dat hij dat misschien vervelend zou vinden en ik vroeg zomaar wat. Hij kreeg een glaasje met de donkere drank die ik hem na afloop van het concert had zien drinken. Toen het helemaal avond was gingen we naar de eetkamer en kwamen we door de gaanderij met de parasols; zij verplaatste er een paar en toen ik haar erom prees werd haar gezicht helemaal gelukkig.

De eetkamer lag onder straatniveau en door raampjes met tralies ervoor kon je de voeten en benen zien van de mensen die over de stoep liepen. Het licht viel via een groene lampekap rechtstreeks op een wit tafellaken; daar hadden de oude familiestukken zich verzameld als voor een reünie. Zodra we zaten, zwegen we alle drie even; op dat moment leken alle dingen die op tafel stonden prachtige vormen van de stilte. Onze handenparen begonnen over het tafellaken te gaan: ze leken natuurlijke bewoners van de tafel. Ik moest de hele tijd aan het leven van de handen denken. Jaren geleden zou een paar handen deze voorwerpen op tafel tot een vorm gedwongen hebben. Na veel omwegen zouden ze een plaatsje vinden in een of andere kast. Deze servies-wezens zouden zich in dienst moeten stellen van allerlei soorten handen. De eerste de beste handen zouden het voedsel op de gladde, glinsterende gezichten van de borden werpen; ze zouden de karaffen dwingen hun heupen te vullen en uit te schenken, en de bestekken zich diep in het

vlees vast te zetten, het in stukken te snijden en de stukken naar de mond te brengen. Op het laatst werden de servies-wezens gewassen, gedroogd en naar hun kamertjes gebracht. Sommige van die wezens zouden vele paren handen kunnen overleven; sommige handen zouden goed voor hen zijn, van hen houden en hen vullen met herinneringen; maar zij moesten stilletjes blijven dienen.

Kort daarvoor, toen we ons in de kamer van de dochter des huizes bevonden en zij het licht niet had aangedaan - zij wilde tot het laatste ogenblik gebruik maken van de gloed die van haar balkon kwam - hadden wij over de voorwerpen zitten praten. Naarmate het licht verdween, kropen ze in de schaduw bij elkaar alsof ze veren hadden en zich klaarmaakten om te gaan slapen. Op dat moment zei zij dat de voorwerpen een ziel kregen naarmate ze meer in contact kwamen met de mensen. Sommige waren vroeger andere voorwerpen geweest en hadden een andere ziel gehad (sommige die nu poten bezaten, hadden vroeger takken gehad, de toetsen waren slagtanden geweest), maar haar balkon had voor het eerst een ziel gekregen toen zij erop was gaan wonen.

Opeens verscheen het rode gezicht van de dwerg aan de rand van het tafellaken. Hoewel zij gedecideerd haar armpjes op tafel legde, zodat haar handjes de spullen konden pakken, schoven de oude heer en zijn dochter de borden voor haar naar de tafelrand. Maar wanneer de voorwerpen door de dwerg werden opgepakt verloren ze aan waardigheid. Verder pakte de oude heer de mandfles op een gehaaste en vernederende manier bij de hals en boog hem zover tot er wijn uitkwam.

In het begin verliep het gesprek moeizaam. Toen sloeg er een grote staande klok. Hij stond tegen de muur achter de oude heer te lopen, ik was zijn aanwezigheid vergeten. Toen begonnen we te praten. Zij vroeg mij: ‘Bent u niet dol op oude kleren?’

‘Natuurlijk wel! En in verband met wat u zei over voorwerpen, kleren zijn de voorwerpen die in de nauwste betrekking met ons hebben gestaan,’ - op dit moment moest ik lachen en bleef zij ernstig - ‘en het lijkt mij niet onmogelijk dat ze iets meer dan de verplichte vorm van ons lichaam en onze lichaamsgeur vasthouden.’

Maar zij luisterde niet naar me en viel me in de rede als iemand die probeert in te springen terwijl het touw wordt rondgedraaid. Ongetwijfeld had ze de vraag gesteld met de gedachte aan wat ze zelf zou antwoorden. I en slotte zei ze: ‘Ik componeer mijn gedich-

ten als ik in bed lig' - ze had 's middags al een toespeling op die gedichten gemaakt - 'en ik heb een witte nachtjapon die ik al sinds mijn eerste gedichten draag. In de zomer ga ik 's avonds soms in die nachtjapon naar het balkon. Vorig jaar heb ik er een gedicht aan opgedragen.'

Zij was opgehouden met eten en het kon haar niet schelen dat de dwerg haar armpjes op tafel legde. Ze opende haar ogen alsof ze een visioen zag en begon voor te dragen: 'Voor mijn witte nachtjapon.'

Ik zette me schrap met mijn hele lichaam en tegelijk keek ik naar de handen van de dwerg. Haar opgerolde vingertjes, die heel stevig waren, gingen naar de voorwerpen en pas op het laatste moment openden ze zich om ze te pakken.

In het begin zorgde ik ervoor op verschillende manieren te laten merken dat ik luisterde; maar later zat ik de hele tijd bevestigend met mijn hoofd te knikken, een beweging die synchroon liep met de aankomst van de slinger aan een van beide zijden van de klok. Dat vond ik vervelend; maar ik kreeg het ook benauwd bij het idee dat zij gauw op zou houden en ik niets had voorbereid om tegen haar te zeggen; bovendien had de oude heer nog wat snijbiet op de rand van zijn onderlip hangen vlak bij zijn mondhoek.

Het was een aanstellerig gedicht, maar het leek metrisch in orde; op 'nachtjapon' liet ze geen van de woorden rijmen die ik had verwacht; ik zou tegen haar zeggen dat het een fris gedicht was. Ik keek naar de oude heer en toen ik dat deed ging ik met mijn tong over mijn onderlip, maar hij luisterde naar zijn dochter. Nu begon voor mij een lijdensweg omdat er geen eind kwam aan het gedicht. Opeens zei zij 'balkon' om op 'nachtjapon' te rijmen, en toen was het gedicht afgelopen.

Na de eerste woorden had ik rustig zitten luisteren en wekte bij de anderen de indruk iets te zoeken dat ik bijna had gevonden.

'Wat mij opvalt,' begon ik, 'is de jeugdigheid van dit gedicht. Het is een heel fris gedicht en...'

Ik had nog niet gezegd 'het is heel fris', of zij begon ook: 'Ik heb er nog een...'

Ik voelde me ongelukkig; ik dacht met verraderlijk egoïsme aan mezelf. De dwerg kwam met een volgende schaal en ik schepte brutaal een fikse portie op. Niets had meer enig aanzien: de voorwerpen op tafel niet, de pöezie niet, de bovenverdieping met zijn gaanderij met parasols niet en de klimop waar een hele kant van

het huis mee bedekt was ook niet. Tot overmaat van ramp voelde ik me van hen gescheiden en zat ik op een schofterige manier te eten; de oude heer kon de hals van de mandfles niet in zijn handen nemen of mijn glas was leeg.

Toen ze klaar was met haar tweede gedicht, zei ik: ‘Als dit niet zo uitstekend was - ik wees op mijn bord - zou ik u vragen er nog een te lezen.’

De oude heer zei dadelijk: ‘Ze moet eerst eten. Daarna heeft ze tijd.’

Ik begon cynisch te worden en op dat moment had het me niks kunnen schelen om me ongans te eten. Maar plotseling voelde ik iets als een behoefte die arme oude heer bij zijn jasje te pakken en even aardig voor hem te zijn. Terwijl ik op de wijn wees, zei ik dat men mij kortgeleden een verhaal had verteld over een dronkelap. Ik vertelde het hem en toen ik klaar was begonnen zij alle twee als waanzinnigen te lachen; toen vertelde ik er meer. Zij had een treurige lach, maar ze vroeg of ik alsjeblieft door wilde gaan met verhalen vertellen; haar mond had zich naar beide kanten uitgerekt tot een indrukwekkende snee; ze had kraaiepootjes om haar betraande ogen en ze drukte beide handen tussen haar knieën. De oude heer hoestte en had de mandfles neer moeten zetten alvorens in te schenken. De dwerg lachte en het was alsof ze met haar bovenlichaam een buiging maakte.

Als door een wonder waren we nu allemaal met elkaar verenigd en ik had niet de minste wroeging.

Die avond raakte ik de piano niet aan. Zij vroegen me te blijven en ze brachten me naar een slaapkamer naast de muur die bedekt was met klimop. Toen ik de trap opliep zag ik dat er een draad uit de staande klok kwam, langs de trap omhoog ging en daarvan al de draaiïngen volgde. Bij de slaapkamer ging de draad naar binnen; hij zat vastgebonden aan een van de kleine pilaren van de hemel van mijn bed. De meubels waren geel en oud en in het licht van een lamp glommen hun buiken. Ik legde mijn handen op mijn maag en keek naar die van de oude heer. Zijn laatste woorden die avond waren een tip voor me: ‘Als u geen slaap heeft en wilt weten hoe laat het is, moet u aan dit touw trekken. U kunt hier de klok in de eetkamer horen; hij geeft eerst de uren aan en na een pauze de minuten.’

Hij begon opeens te lachen en wenste me ‘een goede nacht’. Ongetwijfeld herinnerde hij zich een van de verhalen, dat van de

dronkelap die een gesprek hield met een klok.

De oude heer liet de houten trap nog onder zijn zware stappen kraken toen ik me al alleen voelde met mijn lichaam. Hij - mijn lichaam - had al dat eten en al die alcohol tot zich genomen als een dier dat andere dieren opslokt; en nu zou hij de hele nacht met ze moeten vechten. Ik kleedde hem geheel uit en liet hem op blote voeten door de kamer lopen.

Zodra ik in bed was gestapt wilde ik weten wat ik in die dagen met mijn leven aan het doen was; ik kreeg van mijn geheugen enkele gebeurtenissen van de vorige dagen te horen en ik dacht aan mensen die hier heel ver vandaan waren. Daarna liet ik me verdrietig en met een zekere schaamteloosheid in zoiets als het ingewand van de stilte glijden.

De volgende ochtend maakte ik een glimlachende en bijna gelukkige tocht langs de dingen van mijn leven. Het was heel vroeg; ik kleedde me langzaam aan en ging een gaanderij op die een paar meter boven de tuin gelegen was. Aan deze kant stonden ook onkruid en hoge, dichtbebladerde bomen. Ik hoorde de oude heer met zijn dochter praten en ontdekte dat ze op een bank onder mijn voeten zaten. Ik hoorde eerst wat zij zei: ‘Ursula lijdt nu nog meer; ze houdt niet alleen minder van haar man, maar ze houdt zelfs meer van die ander.’

De oude heer vroeg: ‘En kan ze niet scheiden?’

‘Nee, want zij houdt van de kinderen en de kinderen houden van de echtgenoot en niet van die ander.’

Toen zei de oude heer heel verlegen: ‘Zij zou tegen de kinderen kunnen zeggen dat de echtgenoot verschillende minnaressen heeft.’

De dochter stond boos op: ‘Altijd hetzelfde met jou! Wanneer zul je Ursula nu eens begrijpen! Zij is niet in staat dat te doen!’

Ik was heel nieuwsgierig geworden. De dwerg kon het niet zijn, zij heette Tamarinda. Zij woonden, zoals de oude heer mij had verteld, helemaal alleen. Die berichten, zouden ze die 's nachts hebben ontvangen? Na de boosheid ging zij naar de eetkamer en even later kwam ze de tuin in onder een zalmkleurige parasol met ruches van witte tule. Tussen de middag verscheen ze niet aan tafel. De oude heer en ik aten weinig en we dronken weinig wijn. Daarna ging ik een boek kopen dat bijzonder geschikt was om in een verlaten huis midden in een verwilderde tuin te worden gelezen op een avond waarop niets wordt gezegd en na overvloedig eten en drinken.

Toen ik terugliep kwam er, een beetje eerder dan ik, een arme, oude, manke neger langs het balkon; hij droeg een groene hoed met brede rand, zoals de Mexicanen dragen.

Er was een bleke vlek van vlees te zien die tegen het groene glas van het balkon leunde.

Zodra we die avond aan tafel waren gegaan, begon ik verhalen te vertellen en zij droeg niet voor.

Het schaterlachen waarin de oude heer en ik uitbarstten, diende om onbehoorlijke hoeveelheden eten en wijn te verstouwen.

Op een goed moment zwegen we. Toen zei de dochter: ‘Vanavond wil ik muziek horen. Ik zal eerst naar mijn kamer gaan en de kaarsen op de piano aansteken. Ze hebben al een hele tijd niet gebrand. De piano, die arme vriend van mamma, zal denken dat zij hem gaat bespelen.’

Noch de oude heer noch ik zeiden verder een woord. Even later kwam Tamarinda ons zeggen dat de juffrouw ons verwachtte.

Toen ik het eerste akkoord zou aanslaan leek de stilte een zwaar dier dat een poot optilde. Na het eerste akkoord kwamen er geluiden die begonnen te flikkeren als kaarslicht. Bij het volgende akkoord was het alsof het dier weer een stap zette. En even later, nog voordat ik weer de toetsen aansloeg, knapte er een snaar. Zij gaf een gil. De oude heer en ik stonden op; hij ging naar zijn dochter toe die haar handen voor haar ogen hield, en hij begon haar te kalmeren door te zeggen dat de snaren oud en roestig waren. Maar zij bleef met haar handen voor haar ogen zitten en schudde voortdurend nee met haar hoofd. Ik wist niet wat ik moest doen; ik had nog nooit meegemaakt dat er een snaar sprong. Ik verontschuldigde me en ging naar mijn kamer; en toen ik door de gaanderij liep was ik bang dat ik op een parasol zou trappen.

De volgende ochtend kwam ik te laat voor de afspraak van de oude heer en zijn dochter op de bank in de tuin; maar ik kon nog net horen dat de dochter zei: ‘Ursula's geliefde droeg een grote, groene hoed met een enorme rand.’

Ik kon me niet voorstellen dat het die oude, manke neger was die ik de vorige middag voorbij had zien komen; en ik kon me ook niet voorstellen wie 's avonds met die berichten aankwam.

Tussen de middag lunchten de oude heer en ik opnieuw alleen. Ik maakte toen van de gelegenheid gebruik om hem te zeggen: ‘Het uitzicht vanaf de gaanderij is heel mooi. Ik bleef er vandaag langer staan omdat jullie het over een Ursula hadden, en ik was

bang indiscreet te zijn.'

De oude heer hield op met eten en vroeg zachtjes: 'Heeft u het gehoord?'

Ik zag de gemakkelijke weg naar de vertrouwelijkheid en ik antwoordde: 'Ja, ik heb alles gehoord; maar ik kan me niet voorstellen dat Ursula die oude, manke neger aantrekkelijk vindt die gisteren een groene hoed met zo'n brede rand op had!'

'Ach,' zei de oude heer, 'u heeft het niet begrepen. Bijna sinds mijn dochter een klein meisje was, dwingt ze me al te luisteren en me te bemoeien met het leven van personages die zij verzint. En we hebben hun lot altijd gevolgd alsof ze echt bestonden en wij berichten ontvingen over hun leven. Zij bedenkt ze met de gebeurtenissen en kleren die ze vanaf het balkon ziet. Als ze gisteren een man met een groene hoed voorbij heeft zien komen, moet u zich er niet over verbazen dat ze die vandaag een van haar personages heeft opgezet. Ik ben te onhandig om die verzinsels te volgen en dan wordt zij kwaad op me. Waarom helpt u haar niet? Als u wilt dat ik...'

Ik liet hem niet uitspreken.

'Beslist niet, meneer. Ik zou dingen verzinnen die haar kwaad doen.'

's Avonds kwam zij ook niet aan tafel. De oude heer en ik aten, dronken en praatten tot diep in de nacht.

Nadat ik in bed was gestapt, hoorde ik hout kraken, maar het was niet van de meubels. Ten slotte begreep ik dat iemand de trap op kwam. En even later werd er zachtjes op mijn deur geklopt. Ik vroeg wie het was en de stem van de dochter antwoordde: 'Ik ben het; ik wil met u praten.'

Ik deed de lamp aan, opende de deur op een kier en zij zei: 'U hoeft de deur niet op een kier te houden; ik kan de spiegel zien door de spleet en de spiegel weerkaatst u in uw blootje achter de deur.'

Ik sloot de deur meteen en zei dat ze moest wachten. Toen ik aangaf dat ze binnen kon komen deed ze de deur open, maar liep direct door naar een andere die zich in mijn kamer bevond en die ik nooit open had kunnen krijgen. Zij deed het met het grootste gemak en ging op de tast een in duisternis gehulde andere kamer binnen die ik niet kende. Ze keerde meteen terug met een stoel en zette hem naast mijn bed. Ze sloeg haar blauwe cape open en haalde er een schrift met verzen uit. Terwijl zij las deed ik mijn

uiterste best om niet in slaap te vallen; ik wilde mijn oogleden opslaan, maar ik kon het niet; in plaats daarvan draaide ik mijn ogen omhoog en ik zag er vast uit als een stervende. Plotseling gaf zij een gil, net als toen de pianosnaar knapte, en ik schoot overeind. Midden op de vloer zat een heel grote spin. Op het moment dat ik hem zag liep hij al niet meer: hij had drie van zijn harige poten opgetrokken alsof hij een sprong ging maken. Toen gooide ik mijn schoenen naar hem toe, maar ik kon hem niet raken. Ik stapte uit bed, maar zij zei dat ik er niet heen moest gaan, dat die spin kon springen. Ik pakte de lamp, liep vlak langs de muur door de kamer tot ik bij de wasbak kwam en vandaar gooide ik de zeep, het deksel van de zeepdoos en de tandenborstel naar de spin, maar ik raakte hem pas toen ik de zeepdoos gooide. De spin rolde zijn poten op en bleef als een kleine kluwen donkere wol liggen. De dochter van de oude heer vroeg me niets tegen haar vader te zeggen, omdat hij ertegen was dat zij zo laat werkte of las. Toen zij weg was, verpletterde ik de spin met de hak van mijn schoen en ging ik zonder het licht uit te doen naar bed. Toen ik op het punt stond in slaap te vallen, krulde ik onwillekeurig mijn tenen op; dat deed me denken aan de spin die daar lag en ik schoot weer overeind.

De volgende ochtend kwam de oude heer zijn verontschuldigingen aanbieden voor de spin. Zijn dochter had hem alles verteld. Ik zei hem dat het allemaal totaal niet van belang was, en om een ander onderwerp aan te snijden vertelde ik hem van een concert dat ik een van die dagen dacht te geven in een naburig dorp. Hij geloofde dat het een voorwendsel was om ervandoor te gaan en ik moest hem beloven na het concert terug te komen.

Toen ik wegging kon ik niet verhinderen dat de dochter mijn hand kuste: ik wist niet wat ik moest doen. De oude heer en ik omhelsden elkaar en opeens voelde ik dat hij me dicht bij een oor kuste.

Het lukte me niet het concert te geven. Na een paar dagen kreeg ik een telefoontje van de oude heer. Na de eerste woorden zei hij: ‘Uw aanwezigheid hier is noodzakelijk.’

‘Is er iets ernstigs gebeurd?’

‘Je zou het een ware ramp kunnnen noemen.’

‘Met uw dochter?’

‘Nee.’

‘Met Tamarinda?’

‘Ook niet. Ik kan het u nu niet zeggen. Als u het concert kunt

uitstellen, komt u dan met de trein van vier uur hierheen en dan ontmoeten we elkaar in café El Teatro.'

'Maar is alles goed met uw dochter?'

'Ze ligt in bed. Ze heeft niets, maar ze wil niet opstaan en ze wil het daglicht niet zien; ze zit de hele dag met het licht aan en ze heeft opdracht gegeven alle parasols dicht te doen.'

'Goed. Tot straks.'

Het was heel rumoerig in El Teatro en we gingen ergens anders heen. De oude heer was terneergeslagen, maar hij nam de verwachtingen die ik hem voorhield onmiddellijk aan. Zijn glaasje donkere drank werd gebracht en hij zei: 'Eergisteren was er een storm en 's middags zaten we in de eetkamer. We hoorden een enorm lawaai en we snapten meteen dat het de storm niet was. Mijn dochter rende naar haar kamer en ik ging achter haar aan. Toen ik arriveerde had zij de deuren naar het balkon al geopend en niets anders aangetroffen dan de hemel en het licht van de storm. Ze sloeg haar handen voor haar ogen en viel flauw.'

'Dus dat licht hinderde haar?'

'Maar mijn beste vriend toch! Heeft u het niet begrepen?'

'Wat?'

'We zijn het balkon kwijt! Het balkon was neergestort! Dat was niet het licht van het balkon!'

'Maar een balkon...'

Ik hield mijn mond maar. Hij droeg me op met geen woord over het balkon te reppen tegen zijn dochter. En ik, wat kon ik doen? De arme oude heer had vertrouwen in mij. Ik dacht aan de orgieën die we samen hadden beleefd. Toen besloot ik rustig te wachten tot me iets zou invallen als ik bij haar was.

Het was akelig om de gaanderij zonder parasols te zien.

Die avond aten en dronken we weinig. Toen ging ik met de oude heer naar het bed van de dochter en hij verliet de kamer meteen weer. Zij had geen woord gezegd; maar zodra de oude heer weg was, keek ze naar de deur die op de leegte uitkwam en zei tegen mij: 'Heeft u gezien dat hij is verdwenen?'

'Maar juffrouw! Een balkon dat neerstort...'

'Hij is niet neergestort. Hij heeft zich naar beneden gestort.'

'Goed, maar...'

'Het was niet zo dat ik alleen van hem hield; ik weet zeker dat hij ook van mij hield; hij heeft het me laten zien.'

Ik boog het hoofd. Ik voelde me betrokken in een daad van ver-

antwoordelijkheid waarop ik niet was voorbereid. Zij begon haar hart voor me uit te storten en ik wist niet hoe ik het moest aanhoren of wat ik ermee aan moest.

Nu zei het arme meisje: ‘Het is allemaal mijn schuld. Hij werd jaloers op die avond dat ik naar uw kamer ging.’

‘Wie?’

‘Wie denkt u? Het balkon, mijn balkon.’

‘Maar u denkt daar veel te veel aan, juffrouw. Hij was al oud. Er zijn dingen die door hun eigen gewicht vallen.’

Ze luisterde niet naar me en vervolgde: ‘Die avond begreep ik de waarschuwing en de dreiging.’

‘Maar hoort u nou eens, hoe is het mogelijk dat...’

‘Herinnert u zich niet wie mij bedreigde...? Wie me zolang strak zat aan te kijken en die drie harige poten opstak?’

‘O, u heeft gelijk. De spin!’

‘Dat is typisch iets voor hem.’

Ze sloeg haar oogleden op. Toen gooide ze de dekens opzij en stapte in haar nachtjapon het bed uit. Ze liep naar de deur die op het balkon uitkwam en ik dacht dat ze zich in de leegte zou storten. Ik maakte een beweging om haar vast te grijpen; maar ze was in nachtjapon. Terwijl ik daar besluiteloos stond, had zij haar koers al bepaald. Ze liep naar een tafeltje naast de deur naar de leegte. Voordat ze bij het tafeltje kwam zag ik het poëzieschrift met de zwarte kaft.

Toen ging ze op een stoel zitten, sloeg het schrift open en begon voor te dragen: ‘De weduwe van het balkon...’

‘Kanariepiet’-meubels

Ik werd verrast door de reclame voor deze meubels. Ik was een maand op vakantie gegaan naar een plaats in de buurt en ik wilde niet weten wat er in de stad gebeurde. Toen ik terugkwam was het heel warm en diezelfde avond ging ik naar een strand. Ik ging nogal vroeg terug naar mijn kamer, in een tamelijk slecht humeur door wat me in de tram was overkomen. Die had ik bij het strand genomen en ik vond een plaatsje aan het gangpad. Omdat het nog steeds heel warm was, had ik mijn jasje op mijn knieën gelegd en mijn armen waren bloot want ik droeg een overhemd met korte mouwen. Onder de mensen die door het gangpad liepen was er een die opeens tegen me zei: ‘Mag ik even, alstublieft...’

En ik antwoordde snel: ‘Ga uw gang.’

Maar ik begreep niet alleen niet wat er aan de hand was, ik schrok ook. Op dat moment gebeurden er allerlei dingen tegelijk. Het eerste was dat die meneer nog niet eens klaar was met het vragen om toestemming en ik met antwoorden, toen hij al met iets kouds over mijn blote arm wreef dat mij om een mij onbekende reden dacht spuug leek. En toen ik klaar was met het uitspreken van de woorden ‘ga uw gang’, voelde ik de prik en zag ik een grote injectiespuit met letters erop. Op hetzelfde moment zei een dikke vrouw die vlakbij zat: ‘En daarna ik.’

Ik moet een onverwachte beweging hebben gemaakt met mijn arm, want de man met de injectiespuit zei: ‘O, ik doe u pijn... momentje...’

Snel haalde hij de injectiespuit eruit temidden van grijnzende medepassagiers die mijn gezicht hadden gezien. Toen begon hij over de arm van de dikke vrouw te wrijven en zij keek met veel genoegen toe bij de operatie. Al was het een grote injectiespuit, er kwam schoksgewijs maar een klein straaltje uit. Op dat moment las ik de gele letters over de hele lengte van de buis: *‘Kanariepiet’-meubels*. Ik durfde niet te vragen wat dit te betekenen had en besloot de volgende dag de kranten te lezen om erachter te komen. Maar zodra ik uitgestapt was, dacht ik: ‘Het kan geen versterkend middel zijn; het moet iets zijn dat zichtbare gevolgen heeft als het echt om een reclame-actie gaat.’ Ik wist toch niet precies waar het om ging; maar ik was heel moe en probeerde er zo weinig mogelijk aandacht aan te besteden. Ik was er hoe dan ook van overtuigd dat het niet toegestaan zou zijn het publiek met het een of andere ver-

dovende middel in te spuiten. Voordat ik in slaap viel dacht ik dat ze misschien een fysieke toestand van genot of welbehagen hadden willen bewerkstelligen. Ik was nog niet in slaap toen ik een vogeltje in mij hoorde zingen. Het had niet de kwaliteit van iets dat ik me herinnerde of van het geluid dat van buitenaf tot ons komt. Het was zo abnormaal als een nieuwe ziekte; maar er was ook iets ironisch aan; het was alsof de ziekte zich tevreden voelde en een beetje was gaan zingen. Deze indrukken trokken snel voorbij en onmiddellijk verscheen er iets concreters: ik hoorde in mijn hoofd een stem die zei: 'Hallo, hallo, hier radio *Kanariepiet*... hallo, hallo, dit is een speciale uitzending. Mensen die gevoelig zijn voor deze uitzendingen... etc. etc.'

Ik hoorde dit alles op blote voeten naast mijn bed staand en ik had niet de moed om het licht aan te doen; ik was uit bed gesprongen en stokstijf blijven staan; het leek onmogelijk dat dit binnen in mijn hoofd klonk. Ik ging weer naar bed en uiteindelijk besloot ik af te wachten. Nu werden er instructies gegeven over afbetalingsregelingen van 'Kanariepiet'-meubels. En opeens zeiden ze: 'Als eerste draaien we de tango...'

Wanhopig ging ik onder een dikke deken liggen; toen hoorde ik alles nog duidelijker, want door de deken werden de geluiden van de straat minder en hoorde ik beter wat er binnen in mijn hoofd gebeurde. Ik schoof meteen die deken weg en begon door de kamer te lopen; dat gaf een beetje verlichting, maar ik bleef als het ware met heimelijke halsstarrigheid naar mijn ongeluk luisteren en erover klagen. Ik ging weer naar bed en toen ik me aan de spijlen van het bed vastgreep, hoorde ik de tango weer duideljker.

Even later stond ik op straat: ik zocht andere geluiden om het geluid in mijn hoofd te overstemmen. Ik dacht erover een krant te kopen, achter het adres van het radiostation te komen en te vragen wat je moest doen om het effect van de injectie ongedaan te maken. Maar toen kwam er een tram aan en ik stapte in. Al gauw reed de tram over een gedeelte waar de rails in slechte staat verkeerden en door het lawaai werd ik ontlast van de volgende tango die ze nu draaiden; maar opeens keek ik naar de mensen in de tram en ik zag weer een man met een injectiespuit; hij was bezig kinderen die op de dwarsbankjes zaten injecties te geven. Ik liep erheen en vroeg hem wat ik moest doen om het effect van de injectie die me ongeveer een uur geleden was gegeven, ongedaan te maken. Hij keek me verbaasd aan en zei: 'Vindt u de uitzending niet aardig?'

‘Helemaal niet.’

‘Wacht u maar even, dan begint er een hoorspel.’

‘Vreselijk,’ zei ik.

Hij ging verder met zijn injecties en schudde glimlachend het hoofd. Ik hoorde de tango niet meer. Nu hadden ze het weer over de meubels. Ten slotte zei de man van de injecties tegen me: ‘Meneer, de advertentie van *“Kanariepiet”*-tabletten heeft in alle kranten gestaan. Als de uitzending u niet bevalt, neemt u zo'n tabletje en klaar.’

‘Maar alle apotheken zijn dicht en ik word stapelgek!’

Op dat moment hoorde ik de aankondiging: ‘En nu gaan we een gedicht uitzenden met de titel *Mijn lievelingsfauteuil*, een sonnet dat speciaal is geschreven voor “Kanariepiet”-meubels.’

Vervolgens kwam de man met de injectiespuit naar me toe om me iets in te fluisteren en hij zei: ‘Ik zal uw geval anders afhandelen. Ik vraag u er één *peso* voor omdat u een eerlijk gezicht heeft. Als u me aangeeft ben ik mijn baan kwijt, want het is voor het bedrijf voordeliger dat er tabletten worden verkocht.’

Ik drong er bij hem op aan me het geheim te vertellen. Toen hield hij zijn hand op en zei: ‘Kom op met die peso.’ En nadat ik hem die had gegeven, voegde hij eraan toe: ‘Neemt u maar een lekker warm voetbad.’

De immigranten

Horacio Quiroga[*]

(Vertaling Maarten Steenmeijer)

De man en de vrouw waren al vanaf vier uur 's ochtends onderweg. Door het weer, ontregeld in de verstikkende kalmte van voor de storm, werd de salpeterdamp van het moeras nog drukkender. Ten slotte kwam de regen naar beneden, en een uur lang liep het doorweekte echtpaar koppig verder.

Het hield op met regenen. De man en de vrouw keken elkaar nu vol angstige wanhoop aan.

'Kun je het opbrengen om nog een stukje verder te lopen?' zei hij. 'Misschien kunnen we ze nog inhalen...'

De vrouw, lijkbleek en met diepe kringen onder haar ogen, schudde haar hoofd.

'Laten we gaan,' antwoordde ze en vervolgde haar weg.

Maar even later hield ze stil en greep zich verkrampt vast aan een tak. De man, die voorop liep, draaide zich om toen hij het gekerm hoorde.

'Ik kan niet meer...!' mompelde ze met een verwrongen mond en badend in het zweet. 'O, mijn God...!'

Na lang om zich heen te hebben gekeken, kwam de man tot de conclusie dat hij niets kon doen. Zijn vrouw was zwanger. Toen, zonder te weten waar hij zijn voeten neerzette en verblind door de buitensporige rampspoed, begon de man takken af te snijden, spreidde ze uit over de grond en legde zijn vrouw er bovenop. Hij ging aan het hoofdeinde zitten en legde haar hoofd op zijn benen.

Er ging een kwartier in stilte voorbij. Toen begon de vrouw intens te schudden en onmiddellijk was alle robuuste kracht van de man nodig om dat door de zwangerschapsstuipen alle kanten uit schietende lichaam in bedwang te houden.

Toen de aanval voorbij was, bleef hij nog een tijdje op zijn

* *Horacio Quiroga (1878-1937) wordt beschouwd als een der grondleggers van het Spaans-Amenkaanse korte verhaal. De titel van zijn verhalenbundel* Cuentos de amor, locura y muerte *(1917) bevat de thematiek van zijn werk in een notedop: liefde, waanzin en - vooral - de dood. Een groot deel van zijn verhalen speelt zich af in het onbarmhartige oerwoud van de Noord-Argentijnse provincie Misiones, waar Quiroga een groot deel van zijn leven woonde. In 1995 verscheen, in Nederlandse vertaling, de bloemlezing 'Verhalen van liefde, waanzin en dood' (Uitg. Coppens & Frenks)*

vrouw zitten en hield haar armen met zijn knieën op de grond. Ten slotte kwam hij overeind, deed weifelend een paar stappen achteruit, sloeg op zijn voorhoofd en legde het hoofd van zijn vrouw, die nu in coma was, weer op zijn benen.

Er volgde weer een aanval van stuipen, waarna de vrouw nog dieper in coma raakte. Even later kreeg ze een nieuwe aanval, maar toen die was afgelopen, was ook het leven afgelopen.

Dat merkte de man terwijl hij nog schrijlings op zijn vrouw zat, al zijn krachten verzamelend om de stuiptrekkingen te bedwingen. Hij was doodsbang en staarde naar het bruisende schuim om de mond, waarvan de bloederige bellen nu langzaam de zwarte holte in sijpelden.

Zonder te weten wat hij deed, raakte hij met zijn vinger haar kaak aan.

'Carlota!' zei hij met een fletse, van elke intonatie verstoken stem. Dank zij het geluid van zijn woorden kwam hij weer tot zichzelf en terwijl hij overeind kwam, keek hij met een wilde blik om zich heen.

'Dit is te veel rampspoed,' mompelde hij.

'Dit is te veel rampspoed...' mompelde hij weer en probeerde intussen te achterhalen wat er precies was gebeurd. Ze waren uit Europa gekomen, ja, dat leed geen twijfel; en daar hadden ze hun oudste zoon achtergelaten, twee jaar oud. Zijn vrouw was zwanger en ze waren met enkele anderen op weg naar Makallé... Ze waren met z'n tweeën achterop geraakt, omdat zij niet goed kon lopen... En misschien was zij er slecht aan toe geweest... misschien was zijn vrouw wel in gevaar geweest...

En plotseling draaide hij zich om met een krankzinnige blik in zijn ogen: 'Daar ligt ze, dood...!'

Hij ging weer zitten en terwijl hij het dode hoofd van zijn vrouw op zijn dijen legde, dacht hij vier uur lang na over wat hij zou doen.

Hij kon niets bedenken, maar toen de avond viel, laadde hij zijn vrouw op zijn schouders en begon de weg terug te lopen.

Ze gingen weer langs het moeras. Het hoge, dikke riet strekte zich eindeloos uit in de zilverkleurige, roerloze nacht die zoemde van de muggen. Met gekromde nek liep de man in gelijkmatig tempo, totdat zijn vrouw plotseling van zijn rug viel. Hij bleef een ogenblik stokstijf rechtop staan en stortte toen eveneens neer.

Toen hij weer bij bewustzijn kwam, stond de zon brandend aan

de hemel. Hij at philodendronbananen, al had hij liever iets voedzamers gehad, aangezien het nog wel een paar dagen zou duren voor hij het lijk van zijn vrouw in gewijde aarde kon begraven.

Hij tilde het lijk weer op, maar zijn kracht nam af. Hij maakte een pak van het lichaam door er in elkaar gevlochten lianen omheen te binden; zo was het lopen minder vermoeiend.

Drie dagen lang liep de man maar door en door onder een hemel die wit was van de warmte en 's nachts werd hij verslonden door de insecten. Hij rustte uit, ging opnieuw verder, slaapwandelend van de honger, vergiftigd door de stinkende walmen van het lijk en gedreven door slechts één obstinate gedachte die zijn missie bepaalde: het dierbare lichaam van zijn vrouw weghalen uit het vijandige, barbaarse land.

Op de ochtend van de vierde dag zag hij zich genoodzaakt te stoppen; 's middags kon hij ternauwernood zijn weg vervolgen. Maar toen de zon wegzonk, schoot er een diepe huivering door de uitgeputte zenuwen van de man, en nadat hij het dode lichaam op de grond had gelegd, ging hij ernaast zitten.

De nacht was al gevallen en de eenzame lucht was vervuld van het monotone gezoem van de muggen. De man had kunnen voelen hoe ze hun stekende net op zijn gezicht weefden, maar uit het diepst van zijn ijskoude merg schoten de rillingen achter elkaar omhoog.

De okerkleurige, afnemende maan was eindelijk achter het beekje opgedoemd. Het hoge, stijve riet fonkelde tot aan de horizon als een geelachtige dodenzee. De fatale koorts steeg nu razendsnel.

De man wierp een vluchtige blik op de weerzinwekkende, weke massa die naast hem lag, en terwijl hij zijn handen over zijn knieën vouwde bleef hij strak voor zich uit kijken, naar het giftige moeras; in de verte zag hij in een waanvoorstelling een dorpje in Silezië waarnaar hij en zijn vrouw, Carlota Phoening, rijk en gelukkig terugkeerden om hun dierbare oudste zoon op te halen.

Vertaalde poëzie

Drie gedichten

Delmira Agustini[*]

(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

De zwaan

Blauwe pupil van mijn park
Is de gevoelige spiegel
Van een meer zo helder!...
Zo helder dat ik soms denk
Dat op zijn kristalheldere pagina
Al wat ik denk wordt gedrukt.
Bloem van de lucht, van het water,
Ziel van het meer is de zwaan,
Prachtig, plechtstatig als een vorst;
Vleugels als lissen, rode riemen...
Vurige snavel, de treurig gebogen
Trotse hals, en dan de blankheid
En de zachtheid van een zwaan...

Van de plechtstatige witte vogel
Gaat een boze betovering uit.
- Anjer in irissenkleed
Grootser dan vlam en mirakel!..
Zijn witte vleugels verwarren
Mij gelijk twee warme armen;
Nooit hebben lippen gebrand
Als in mijn handen zijn snavel;
Nooit legde iemand zijn hoofd
Smachtender neer in mijn schoot;
Nooit heeft zulk levendig vlees
Zo zeer geleden, genoten;
In zijn aderen kronkelen
Dubbel menselijke elixers!

El cisne

Pupila azul de mi parque
Es el sensitivo espejo
De unlago claro, muy claro!...
Tan claro que a veces creo
Que en su cristalina página
Se imprime en mi pensamiento.
Flor del aire, flor del agua,
Alma del lago es un cisne
Con dos pupilas humanas,
Grave y gentil como un príncipe;
Alas lirio, remos rosa...
Pico en fuego, cuello triste
Y orgulloso, y la blancura

* *Het werk van Delmira Agustini (1875-1910) is doortrokken van sensualiteit en erotiek, en wordt gerekend tot het* modernismo *(verwant aan het Franse symbolisme). Ze scheidde van haar man, maar bleef hem in het geheim ontmoeten. Tijdens een van die ontmoetingen vermoordde hij haar en beroofde daarop zichzelf van het leven.*

Y la suavidad de un cisne...

El ave cándida y grave
Tiene un maléfico encanto;
- Clavel vestido de lirio,
Trasciende a llama y milagro!...
Sus alas blancas me turban
Como dos cálidos brazos;
Ningunos labios ardieron
Como su pico en mis manos;
Ninguna testa ha caído
Tan lánguida en mi regazo;
Ninguna carne tan viva
He padecido o gozado:
Viborean en sus venas
Filtros dos veces humanos!

[Vervolg Nederlands]

Met de robijn van de luxe
Is zijn hoofd gekroond:
En hij neemt het verlangen mee
In een rozekleurige sleep...

Water geef ik in mijn handen,
En hij lijkt vuur te drinken;
Ik op mijn beurt lijk de inhoud
Van heel mijn lichaam te schenken...

En hij leeft zo in mijn dromen,
Hij wortelt zo in mijn vlees,
Dat ik soms denk dat de zwaan
Met zijn twee vluchtige vleugels,
Zijn vreemde, menselijke ogen
En met zijn vurige snavel,
Niet slechts een zwaan in mijn meer is
Maar een geliefde in mijn leven...

Daar langs het heldere meer
Stelde ik vragen in stilte...
Stilte die is als een roos
Op zijn vurige snavel...
Maar wat zijn lichaam me zegt
Kan ook mijn lichaam verstaan.
- Soms ben ik (één en al!) ziel;
Soms ben ik (één en al!) lichaam -
Hij stopt zijn snavel in mijn schoot
En blijft daar liggen als dood...
En op de kristalheldere pagina
Van de gevoelige spiegel
Van het meer dat somtijds
Mijn gedachten weerspiegelt,
Schrikt de zwaan in het rood
Jaag ik hem schrik aan in wit!

[Vervolg Spaans]

Del rubí de la lujuria
Su testa está coronada:
Y va arrastrando el deseo
En una cauda rosada...

Agua le doy en mis manos
Y él parece beber fuego;
Y yo parezco ofrecerle
Todo el vaso de mi cuerpo...

Y vive tanto en mis sueños,
Y ahonda tanto en mi carne,
Que a veces pienso que el cisne

Con sus dos alas fugaces,
Sus raros ojos humanos
Y el rojo pico quemante,
Es sólo un cisne en mi lago
O es en mi vida un amante...

Al margen del lago claro
Yo le interrogo en silencio...
Y el silencio es una rosa
Sobre su pico de fuego...
Pero en su carne me habla
Y yo en mi carne entiendo.
- A veces ¡toda! soy alma;
Y a veces ¡toda! soy cuerpo. -
Hunde el pico en mi regazo
Y se queda como muerto...
Y en la cristalina página,
En el sensitivo espejo
Del lago que algunas veces
Refleja mi pensamiento,
El cisne asusta de rojo,
Y yo de blanca doy miedo!

Het onuitsprekelijke

Ik sterf op vreemde wijze... Ik sterf niet aan het Leven.
Ik sterf niet aan de Liefde. Ik sterf niet aan de Dood.
Ik sterf aan een gedachte, stom als een wond gebleven...
Voelde jij nooit die pijn, zo vreemd, als levensgroot
Een machtige gedachte zich wortelde in 't leven
Je ziel verslond, je lichaam - en toch geen vruchten bood?
En heb je ooit een ster die sluimerde omgeven
Die niet vermocht te stralen en jou totaal omsloot?

Het toppunt van de kwelling!... Om tot het eind der dagen
Dit hartverscheurend dor en tragisch zaad te dragen
Dat zich van binnen vastbijt als gruwelijke tanden.

Maar pluk ik op een dag een bloem die als een wonder
Zo onaantastbaar bloeit!... Niets ware zo bijzonder;
't Is grootser dan Gods hoofd te houden in je handen.

Lo inefable

Yo muero extrañamente... No me mata la Vida.
No me mata la Muerte, no me mata el Amor;
Muero de un pensamiento mudo como una herida...
¿No habéis sentido nunca el extraño dolor
De un pensamiento inmenso que se arraiga en la vida,
Devorando alma y carne, y no alcanza a dar flor?
¿Nunca llevasteis dentro una estrella dormida
Que os abrasaba enteros y no daba un fulgor?...

Cumbre de los Martirios!... Llevar eternamente,
Desgarradora y árida, la trágica simiente
Clavada en las entrañas como un diente feroz!...
Pero arrancarla un día en una flor que abriera
Milagrosa, inviolable!... Ah, más grande no fuera
Tener entre las manos la cabeza de Dios!

Roofdier van de liefde

Als roofdier van de liefde hoor ik mijn honger schreeuwen
Om harten. Die van duiven, van gieren, reeën, leeuwen.
Er is geen fijner spijs, geen beter smaak te vinden.
Mijn klauwen, mijn instinct had ik al opgegeven,
Toen boven op een sokkel, haast bovenaards verheven,
Het standbeeld van een keizer van vroeger mij verblindde.

Toen groeide ik van geestdrift, en langs de sokkel vloog
Mijn explosief verlangen als klimop naar omhoog
Tot aan de borst die louter uit sneeuw leek te bestaan;
Ik smeekte het onmogelijke hart...maar de sculptuur
Hield stand in al zijn glorie en bleef sereen en puur
Met het gezicht naar Morgen en voet in Heden staan.

En onder aan de sokkel zal eeuwig mijn verlangen
Als bloedende klimop het kopje laten hangen.
De allermooiste prooi die mijn mooie klauw ooit krijgt
Eet ik sindsdien in dromen, een standbeeld is mijn maal;
Gemaakt van vlees noch marmer, het lichaam is astraal
En heeft geen bloed, geen warmte, een harteklop die zwijgt...

Een smaak die alle passie van mensen overstijgt!

Fiera de amor

Fiera de amor, yo sufro hambre de corazones
De palomos, de buitres, de corzos o lcones,
No hay manjar que más tiene, no hay más grato
sabor,
Había ya estragado mis garras y mi instinto,
Cuando erguida en la casi ultratierra de un plinto,
Me deslumbró una estatua de antiguo emperador.

Y crecí de entusiasmo; por el tronco de piedra
Ascendió mi deseo como fulmínea hiedra
Hasta el pecho, nutrido en nieve al parecer;
Y clamé al imposible corazón... la escultura
Su gloria custodiaba serenísima y pura,
Con la frente en Mañana y la planta en Ayer.
Perenne mi deseo, en el tronco de piedra
Ha quedado prendido como sangrienta hiedra;
Y desde entonces muerdo soñando un corazón
De estatua, presa suma para mi garra bella;
No es ni carne ni mármol: una pasta de estrella
Sin sangre, sin calor y sin palpitación...

Con la esencia de una sobrehumana pasión!

Twee gedichten

Julio Herrera y Reissig[*]

(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

De kerk

In een gewijde stilte ligt zij te vegeteren.
De wassen maagden slapen in troosteloos decor
van vaal fluweel en glansverf die zijn kleur verloor;
Gabriël zou met walging hier de trompet hanteren...

Een dorstig marmeren mondje moet wijwater ontberen.
Een oudje niest op weg van het altaar naar het koor...
Een legioen atomen stoot ijl naar boven door
en lijkt een Jacobsladder van goud te imiteren.

Dan gaat het brave oudje gedienstig aan haar klus
en hopend op de bijstand van Sint Vincentius
klinkt in het offerkistje een kleine melodie.

Ze jaagt zo hier en daar met haar plumeau op spinnen,
intussen stormt door 't deurtje naar de sacristie
de glorieuze klucht van 't kippenhok naar binnen.

La iglesia

Es un beato silencio el recinto vegeta.
Las vírgenes de cera duermen en su decoro
de terciopelo lívido y de esmalte incoloro;
y San Gabriel se hastía de soplar la trompeta.

Sedienta, abre su boca de mármol la pileta.
Una vieja estornuda desde el altar al coro...
Y una legió de átomos sube un camino de oro
aéreo, que una escala de Jacob interpreta.
Inicia sus labores el ama reverente.
Para saber si anda de buenas San Vicente
con tímidos arrobos repica la alcancía...

Acá y allá maniobra después con un plumero,
mientras, por una puerta que da a la sacristía,
irrumpe la gloriosa turba del gallinero.

* *Julio Herrera y Reissig (1875-1910) behoort tot de belangrijkste en meest virtuoze dichters van het* modernismo. *Symbolisch voor zijn literatuuropvatting is de torenkamer die hij op het dak van zijn huis in Montevideo liet bouwen en die jarenlang een belangrijke ontmoetingsplaats was voor jonge schrijvers en kunstenaars*.

Nirvana van de schemering

Met kleren in de kleur van serpentijn
lachte de Lente, grillig in haar sas...
Miljoenen kleine glimwormpjes van fijn
smaragd trokken hun strepen door het gras.

Een vleugje mousseline gaf de schijn
dat alles ideaal geworden was.
En zo verscheen op onbestemd terrein
een wezen waarin ik iets goddelijks las...

Ik ging volledig op in het volkomen
nirvana der Natuur, de grijze luchten,
terwijl jouw geest je lichaam plots ontvluchtte.

Je donsgezicht voelde een streling stromen,
en jij legde je hoofd onder mijn zuchten,
gelijk een vogel in mijn hals, te dromen.

Nirvana crepuscular

Con su veste en color de serpentina,
reía la voluble Primavera...
Un billón de luciérnagas de fina
esmeralda, rayaba la pradera.

Bajo un aire fugaz de muselina,
todo se idealizaba, cual si fuera
el vago panorama, la divina
materialización de una quimera...

En consustanciación con aquel bello
nirvana gris de la Naturaleza,
te inanimaste... Una ideal pereza

mimó tu rostro de incitante vello,
y al son de mis suspiros, tu cabeza
durmióse como un pájaro en mi cuello!...

Zeven gedichten

Juana de Ibarbourou[*]

(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

De kleine vlam

Met liefde als een wilde kan ik het licht begeren.
Verrukt van elke vlam, mijn bloed gaat sneller stromen.
Is niet elk vuur een kelk, waarin wordt opgenomen
De warmte van de zielen die op hun reis passeren?

De sidderende blauwe zijn meestal niet zo groot,
Zoals de goede zielen, die zwijgzaam zijn van aard.
De schittering van lelies wordt wit geopenbaard.
De geesten van de rozen, zij branden bijna rood.

Zo ben ik vol aanbidding en respecteer het licht
Als ware het een voorwerp dat leeft en voelt en denkt,
Getransformeerd tot houtvuur zijn blikken op ons richt.

Zo blijf ik aan je zijde, zelfs als ik sterf, altijd
Zal ik een kleine vlam zijn die immer zoetheid schenkt
In lange nachten die je als eenzaam minnaar slijt.

La pequeña llama

Yo siento por la luz un amor de salvaje.
Cada pequeña llama me encanta y sobrecoge.
¿No será, cada lumbre, un cáliz que recoge
El calor de las almas que pasan en su viaje?

Hay unas pequeñitas, azules, temblorosas,
Lo mismo que las almas taciturnas y buenas.
Hay otras casi blancas: fulgores de azucenas.
Hay otras casi rojas: espíritus de rosas.
Yo respeto y adoro la luz como si fuera
Una cosa que vive, que siente, que medita,
Un ser que nos contempla transformado en hoguera.

Así, cuando yo muera, he de ser a tu lado
Una pequeña llama de dulzura infinita
Para tus largas noches de amante desolado.

* *Juana de Ibarbourou (1895-1979) werd opgevoed in een klooster, maar trouwde als achttienjarige met een soldaat. Als dichteres begon ze als* modernista *en aanvankelijk was Julio Herrera y Reissig haar grote voorbeeld; maar ze ontwikkelde zich in een andere richting en haar latere werk wordt gekenmerkt door grote eenvoud van taal en vorm; haar bijna euforische toon is uitzonderlijk in de poëzie van Latijns-Amerika.*

De ontmoeting

Ik ben van top tot teen in een zwart kleed gestoken.
Zelf ben ik bleek, mijn blik is in vervoerde staat.
En een gespleten ster draag ik in beide ogen.
Twee driehoeken staan rood in mijn verstrakt gelaat.

Zoals je ziet, ik pronk met generlei juwelen,
Niet met een roze strik of dahliaboeket.
En zelfs de gouden gespen die mijn sandalen sieren,
Gemaakt van akkerwinde, heb ik opzij gezet.

Ik ben in deze nacht, van goud en zij verstoken,
Rank, donker als een iris die zich tot leven bracht.
Geheel gezalfd met olie gewonnen uit de nardus
Ben ik onder mijn kleed van schuchterheid heel zacht.

En op mijn bleke lippen ontluikt nu reeds een anjer
Die beeft van spanning onder het wachten op jouw mond.
En in mijn lange handen daar kronkelt het verlangen
Als dwaze serpentine onzichtbaar in het rond.

Onthul mij, mijn geliefde! Onthul mij, mijn geliefde!
Want dan, onder jouw ogen, verhef ik mij terstond
Als een vibrerend standbeeld op hoge zwarte sokkel,
Waarnaar de maan zich toesleept als een geslagen hond.

La cita

Me he ceñido toda con un manto negro.
Estoy toda pálida, la mirada extática.
Y en los ojos tengo partido una estrella.
¡Dos triángulos rojos en mi faz hierática!

Ya ves que no luzco siquiera una joya,
Ni un lazo rosado, ni un ramo de dalias
Y hasta me he quitado las hebillas ricas
De las correhuelas de mis dos sandalias.

Mas soy esta noche, sin oros ni sedas,
Esbelta y morena como un lirio vivo.
Y estoy toda ungida de esencias de nardos.
Y soy toda suave bajo el manto esquivo.

Y en mi boca pálida florece ya el trémulo
Clavel de mi beso que aguarda tu boca.
Y a mis manos largas se enrosca el deseo
Como una invisible serpentina loca.

¡Descíñeme, amante! ¡Descíñeme, amante!
Bajo tu mirada surgiré como una
Estatua vibrante sobre un plinto negro
Hasta el que se arrastra, como un can, la luna.

Nacht van regen

Het regent... Wacht, ga niet slapen,
Maar schenk aandacht aan wat de wind vertelt
En aan wat het water zegt dat klopt
Met minuscule vingers op de ramen.

Heel mijn hart wordt één en al oor
Om mijn betoverde zuster te horen.
Ze heeft geslapen in de hemel,
De zon van heel dichtbij gezien,
En stapt nu vrolijk en veerkrachtig
Af van de hand van de wind,
Als een reizigster,
Die weerkeert uit een wonderland.

Hoe zal zich het golvend graan verheugen!
En hoe gretig raakt het gras doordrenkt!
Hoeveel diamanten zullen hangen
In de dichte takkenvracht der dennen!

Noche de lluvia

Llueve... Espera, no duermas.
Estate atento a lo que dice el viento
Y a lo que dice el agua que golpea
Con sus dedos menudos en los vidrios.

Todo mi corazón se vuelve
Para escuchar a la hechida hermana.
Que ha dormido en el cielo,
Que ha visto al sol de cerca,
Y baja ahora elástica y alegre
De la mano del viento,
Igual que una viajera
Que torna de un país de maravilla.

¡Cómo estará de alegre el trigo ondeante!
¡Con qué avidez se esponjará la hierba!
¡Cuántos diamantes colgarán ahora
Del ramaje profundo de los pinos!

[Vervolg Nederlands]

Wacht, slaap niet in. Laat ons samen
Het ritme van de regen horen.
Vlei tussen mijn borsten
Je zwijgend voorhoofd neer.
Ik zal je slapen voelen kloppen
Bonzend en zoel
Als waren het levende hamers
Die bonken op mijn vlees.

Wacht, slaap niet in. Deze nacht
Zijn wij beiden een wereld,
Afgesloten door wind en door regen
In de zoele holte van een alkoof.

Wacht, slaap niet in. Deze nacht
Zijn wij misschien een wortel van belang
Waaruit morgen de prachtige stam
Ontspruiten zal van een nieuw geslacht.

[Vervolg Spaans]

Espera, no te duermas. Escuchemos
El ritmo de la lluvia
Apoya entre mis senos
Tu frente taciturna.
Yo sentiré el latir de tus dos sienes
Palpitantes y tibias,
Como si fueran dos martillos vivos
Que golpearan mi carne.

Espera, no te duermas. Esta noche
Somos los dos un mundo,
Aislado por el viento y por la lluvia
Entre la cuenca tibia de una alcoba.

Espera, no te duermas. Esta noche
Somos acaso la raíz suprema
De donde debe germinar mañana
El troco bello de una raza nueva.

De geur van fruit

Met rijpe kweeperen
Parfumeer ik mijn kasten.
Al mijn kleren dragen
Het aroma van fruit en verlenen mijn lichaam
Een constante smaak van de lente.

Als ik van de diepe
Gepolijste planken
Een witte armvol
Ondergoed grijp,
Verspreidt zich door de kamer
Een aroma van boomgaard.

Schijnbaar houd ik in mijn kasten
De zomer gevangen!

Olor frutal

Con membrillos maduros
Perfumo los armarios.
Tiene toda mi ropa,
Un aroma frutal que da a mi cuerpo
Un constante sabor a primavera.

Cuando de los estantes
Pulidos y profundos
Saco un brazado blanco
De ropa íntima,
Por el cuarto se esparce
Un ambiente de huerto.

¡Parece que tuviera en mis armarios
Preso al verano!

[Vervolg Nederlands]

Dat is mijn parfum. Al kus je duizend vrouwen,
Jong en vol van liefde, geen enkele zal jou
Zulk een buitenlucht-gevoel van liefde geven
  Als ik je geef.

  Dus daarom, in mijn kasten
  Bewaar ik rijpe vruchten
En in de plooien van mijn ondergoed
Verberg ik, naast gedroogde bosjes reukgras
Gevlekte ronde kweeperen.

  Zo is mijn huid is doortrokken
  Van deze geur die leeft.
Al kus je duizend vrouwen, geen enkele zal jou
Zulk een gevoel van bos en beken geven
  Als ik je geef.

[Vervolg Spaans]

Ese perfume es mío Besarás mil mujeres
Jóvenes y amorosas, mas ninguna
Te dará esta impresión de amor agreste
  Que yo te doy.

  Por eso, en mis armarios
  Guardo frutas maduras
Y entre los pliegues de mi ropa íntima
Escondo, con manojos secos de vetiver,
Membrillos redondos y pintones.

  Mi piel está impregnada
  De esa fragancia viva.
Besarás mil mujeres, mas ninguna
Te dará esta impresión de arroyo y selva
  Que yo te doy.

Het uur

Neem me nu het vroeg is, en ik in mijn hand
Dahlia's met me meedraag, vers nog van het land.

Neem me nu het donker nog niet is gevaren
Uit het stille zwijgen van mijn zwarte haren.

Nu ik nog jong vlees heb dat welriekend geurt,
Onbedorven ogen, een huid die roze kleurt.

Nu mijn lichte voeten enkel zijn geschoeid
Met een paar sandalen dat in 't voorjaar bloeit.

Nu er aan mijn lippen nog een lach ontspruit,
Klinkend als een klokje dat men haastig luidt.

La hora

Tómame ahora que aun es temprano
Y que llevo dalias nuevas en la mano.

Tómame ahora que aun es sombría
Esta taciturna cabellera mía

Ahora, que tengo la carne olorosa,
Y ojos limpios y la piel de rosa.

Ahora, que calza mi planta ligera
La sandalia viva de la primavera.

Ahora, que en mis labios repica la risa
Como una campana sacudida a prisa.

[Vervolg Nederlands]

Daarna... ach, ik weet van tevoren
Dat niets van dit alles mij lang is beschoren.

Straks is je verlangen alle zin ontzegd
Net als kransen die men op een praalgraf legt.

Neem me nu het vroeg is, en ik in mijn hand
Heel de weelde meedraag van de nardusplant.

Nu, en niet veel later. Voor het daglicht dooft
En de nacht de bloemkroon alle frisheid rooft.

Nu, niet morgen. Liefste, zie je niet hoe kort
't Duurt eer wilde wingerd tot cypres verwordt?

[Vervolg Spaans]

Después... ¡ah, yo sé
Que nada de eso más tarde tendré!

Que entonces inútil será tu deseo
Como ofrenda puesta sobre un mausoleo.

¡Tómame ahora que aun es temprano
Y que tengo rica de nardos en la mano!

Hoy, y no más tarde. Antes que anochezca
Y se vuelve mustia la corona fresca.

Hoy, y no mañana. Oh amante, ¿no ves
Que la enredadera crecerá ciprés?

Als de lente

Als een zwarte vleugel spreidde ik mijn haren
Uit over je schoot.
Met gesloten ogen genoot je van hun geur
En vroeg me vervolgens:
- Slaap je soms op stenen overdekt met mos?
Strik je je vlechten wellicht met wilgetakken?
Is klaver je kussen? Is je haar zo zwart
Omdat je het met zware en donkere siroop
Van de wilde moerbeivruchten overgoot?
Welk een frisse, vreemde geur die jou omringt!
Bloem van kattestaart, aarde, bossen ruik ik.
Welk parfum gebruik je? En ik zei je lachend:
Geen enkel, geen enkel!
Jong, verliefd op jou, ruik ik naar de lente.
En de geur die jij ruikt is van stevig vlees,
Is van jeugdig bloed en wangen met een blos.
Jong, verliefd op jou, om die reden draag ik
Net dezelfde geuren als de lente draagt.

Como la primavera

Como un ala negra tendí mis cabellos
Sobre tos rodillas.
Cerrando los ojos su olor aspiraste
Diciéndome luego:
- ¿Duermes sobre piedras cubiertas de musgos?
¿Con ramas de sauces te atas las trenzas?
¿Tu almohada es de trébol? ¿Las tienes tan negras
Porque acaso en ellas exprimiste un zumo
Retinto y espeso de moras silvestres?
¡Qué fresca y extraña fragancia te envuelve!
Hueles a arroyuelos, a tierra y a selvas.
¿Qué perfume usas? Y riendo te dije:
¡Ninguno, ninguno!
Te amo y soy joven, huelo a primavera.
Este olor que sientes es de carne firme
De mejillas claras y de sangre nueva.
¡Te quiero y soy joven, por eso es que tengo
Las mismas fragancias de la primavera!

Het zoete mirakel

Wat is dit? O wonder! Mijn handen gaan bloeien.
Rozen, rozen, rozen die aan mijn vingers groeien.
Mij lieveling kuste mijn handen en daar
Ontloken de rozen als sterren zo klaar!

Zo ga ik op pad en getuig van magie,
Dan huilend, dan glimlachend van euforie.
Betovering waar ik mij onder bevind
Doet rozengeur vliegen op vleugels van wind.

Voorbijgangers zeggen, als zij me zien gaan:
Kom, breng haar naar huis. Ze verkeert in een waan.
Ze zegt dat een roos uit haar handen ontstond
En wappert er nu als twee vlinders mee rond!

El dulce milagro

¿Qué es esto? ¡Prodigio! Mis manos florecen.
Rosas, rosas, rosas a mis dedos crecen
Mi amante besóme las manos y en ellas,
¡Oh, gracia! brotaron rosas como estrellas.

Y voy por la senda voceando el encanto
Y de dicha alterna sonrisa con llanto
Y bajo el milagro de mi encantamiento
Se aroman de rosas las alas del viento.

Y murmura al verme la gente que pasa:
- ¿No veis que está loca? Tornadla a su casa.
¡Dice que en las manos le han nacido rosas
Y las va agitando como mariposas!

[Vervolg Nederlands]

Ach, zielig zijn zij die 't mirakel niet schatten
Naar waarde, zijn zij die slechts kunnen bevatten
Dat enkel de rozenstruik rozen doet leven
En enkel de akker ons tarwe kan geven!

Zijn zij die de vorm, kleur en lijnen dicteren
En enkel de realiteit accepteren.
En als iemand zegt: ‘Ik ga mee met wat zoet is’
Dan zal men dat schepsel eens leren wat goed is.

Noem mij dan maar dwaas en gooi mij in 't cachot
En sluit met een zevental sleutels het slot
En zet bij de deur nog een rank en snel dier,
Een windhond. Een ruwe, een trouwe cipier.

Dan zing ik hetzelfde: ‘Mijn handen gaan bloeien.
Rozen, rozen, rozen die aan mijn vingers groeien.’
Zo zal heel mijn cel in de geur zijn gezet
Van rozen uit Frankrijk, een machtig boeket!

[Vervolg Spaans]

¡Ah, pobre la gente que nunca comprende
Un milagro de éstos y que sólo entiende
Que no nacen rosas más que en los rosales
Y que no hay más trigo que el de los trigales!

Que requiere líneas y color y forma
Y que sólo admite realidad por norma.
Que cuando uno dice: - Voy con la dulzura,
De inmediato buscan a la criatura.

Que me digan loca, que en celda me encierren,
Que con siete llaves la puerta me cierren,
Que junto a la puerta pongan un lebrel,
Carcelero rudo, carcelero fiel.

Cantaré lo mismo: - Mis manos florecen.
Rosas, rosas, rosas a mis dedos crecen.
¡Y toda mi celda tendrá la fragancia
De un inmenso ramo de rosas de Francia!

Zes gedichten

Cristina Peri Rossi
(Vertaling Catharina Blaauwendraad)

Van het vrouwelijk geslacht

Ik ben de arrivée
die aanschoof aan het banket
toen de genodigden aten
van het dessert

Ze vroegen zich af
wie het waagde hen te storen
waar ik vandaan kwam
hoe ik durfde hun taal te gebruiken

Of ik man of vrouw was
welke eigenschappen ik bezat
ze vroegen zich af
wat mijn afkomst was

Condición de mujer

Soy la advenediza
la que llegó al banquete
cuando los invitados comían
los postres

Se preguntaron
quién osaba interrumpirlos
de dónde era
cómo me atrevía emplear su lengua

Si era hombre o mujer
qué atributos poseía
se preguntaron
por mi estirpe

[Vervolg Nederlands]

‘Ik kom uit een onbekend verleden - zei ik -
uit een toekomst die nog ver is
Maar er schuilt waarheid in mijn voorspellingen
Welsprekendheid in mijn woorden
Of zou welsprekendheid
een eigenschap van mannen zijn?

Ik spreek de taal van de veroveraars,
dat is waar,
al zeg ik het tegenovergestelde van wat zij zeggen.’

Ik ben de arrivée
de onruststookster
de ordeverstoorster van de sexen
de overtreedster

Ik spreek de taal van de veroveraars
maar ik zeg het tegenovergestelde van wat zij zeggen.

[Vervolg Spaans]

‘Vengo de un pasado ignoto - dije -
de un futuro lejano todavía
Pero en mis profecías hay verdad
Elocuencia en mis palabras
¿Iba a ser la elocuencia
atributo de los hombres?

Hablo la lengua de los conquistadores,
es verdad,
aunque digo lo opuesto de lo que ellos dicen.’

Soy la advenediza
la perturbadora
la desordenadora de los sexos
la transgresora

Hablo la lengua de los conquistadores
pero digo lo opuesto de lo que ellos dicen

School der liefde

Als ik analfabeet was
dan leerde ik zijn lichaam
te lezen volgens codes
die eigen zijn aan vogels
volgens codes die eigen zijn aan de wateren
en aan het transparante alfabet
van zijn naaktheid
vorm van het licht
weerkaatst in de spiegel
- donker schaakspel -.

Educación sentimental

Si fuera analfabeta
aprendería en su cuerpo
a leer con códigos
que tienen los pájaros
con códigos que tienen las aguas
y el abecedario transparente
de su desnudez
forma de la luz
reflejada en el espejo
- ajedrez oscuro -.

Europa

Uitgekamd door wilde vogels.
(Ze zullen in de winter de witte meren niet meer oversteken).

Uitgedoofd zijn alle glimwormpjes.
(Mijn zoon: ze leken op die lichtpuntjes
die je in de bergen ziet en die de weg wijzen).

Zonder dauw.

Weggevaagd de vissen van de zeeën.

Afgetakeld de parken.

Vervuild de wateren en de kanalen.

O, buig daarom ook jij je hoofd
voor het vervallen marmer der voorvaderen!

Europa

Espulgada de pájaros salvajes.
(Ya no cruzarán en invierno los lagos blancos).

Fenecidas todas las luciérnagas.
(Hijo mío: se parecían a esos puntos de luz
que ves en la montaña e indican el camino).

Sin rocío.

Arrasados los peces de los mares.
Decrépitos los parques.

Contaminadas las aguas y los canales.

¡Oh, inclina entonces tú también la frente
ante el mármol ruinoso de los antepasados!

Europa na de regen

(Max Ernst)

Het heeft kokend magma geregend
dat alle vormen smolt

(de vogel-mens die erboven hangt,
gestold, weigert naar ons te kijken,
het laatste verwijt)

Eenzame monolieten verheffen zich boven de lichtende hemel
als ongeloofwaardige goden (na de storm).

Europa is een ondefinieerbare hoop rotzooi.

Europa después de la lluvia

(Max Ernst)

Ha llovido magma hirviente
licuando todas las formas

(el hombre-pájaro que pende,
solidificado, rehúsa mirarnos,
último reproche)

Solitarios monolitos se elevan sobre el cielo luminoso,
como inverosímiles dioses (después de la tormenta).

Europa es una masa indefinible de desechos.

[Vervolg Nederlands]

De lava heeft de gewichtigheid van stenen aangevreten,
metalen doorboord,
bomen en planten tot mineraal gemaakt,
bergen gesmolten,
rivieren verstopt.

Temidden van ontbinding
blaast de onverstoorbaarheid van de dood.
Overal fossielen, ontheemde lichaamsdelen,
kapotte totems, lichamen verslonden door het magma.
Het apocalyptische licht beschijnt de verwrongen resten.

Maar stilletjes,
onder de versteende vormen
en de wirwar van gebaren
kan worden vermoed
hoe sluimerend leven
begint te bewegen
met een spasme van schrik.
Infernale cirkel van het eeuwig wederkeren.

[Vervolg Spaans]

La lava ha corroído la suficiencia de las piedras,
perforado los metales,
mineralizó los árboles y las plantas.
Licuó las montañas,
obstruyó los ríos.

En medio de la descomposición,
sopla la inmutabilidad de la muerte.
Cuelgan fósiles, miembros desplazados,
totems rotos, cuerpos devorados por el magma.
La luz apocalíptica ilumina restos retorcidos.

Pero quedamente,
por debajo de las formas fosilizadas
y la confusión de gestos,
se sospecha
la vida larvaria
que comienza a latir,
con un espasmo de horror.
Círculo infernal del eterno retorno.

Wetenschappelijke hypothese

Niets wordt gezegd over de liefde
de biologische hypothese
behandelt een chemische reactie.

Ik heb er niets op tegen toe te geven
dat mijn inwendige sappen je beminnen
dat je afwezigheid mijn bloed vergiftigt met zwarte gal
dat als ik aan je denk
mijn koolmonoxydegehalte stijgt
en de lymfocyten zich ongeremd reproduceren.

Als ik lyrisch wordt
en struikel over mijn tong
waarom niet toegeven dat je mijn stofwisseling verstoort
en mijn spijsvertering vertraagt?

Mijn neusvleugels trillen
de bloeddruk stijgt
ik bloos en raak in de war
of zweet en verbleek.

Hipótesis científica

Nada dice acerca del amor
la hipótesis biológica
de que se trata de una reacción química.

No tengo ningún inconveniente en admitir
que te aman mis jugos interiores
que tu ausencia me intoxica la sangre de negra bilis
que al contemplarte
sube la tasa de mi monóxido de carbono
y los linfocitos se reproducen alocadamente.

Si me pongo lírica
y se me traba la lengua
¿cómo no reconocer que alteras mi metabolismo basal
y entorpeces mis digestiones?

Mis narinas tiemblan
aumenta la presión de sangre
enrojezco y me altero
o sudo y palidezco

[Vervolg Nederlands]

Mijn liefde is gutturaal en instinctief
als de paringdrift van dieren.
Welke metafoor zij ook aanbrengt
als een kledingstuk over de opperhuid
het blijft een kunstgreep.

En toch,
als ik tot je spreek
roep ik oude legenden op:
Tristan, Isolde, de wrede Turandot,
Dido, de verliefde, en de onverschillige Helena
hopen zich op in mijn mond,
varen,
op witte rivieren van speeksel.

Wetenschappelijke hypothese
of cultuur,
't is om het even:
mijn hart en nieren onderscheiden niet,
ze hebben lief, en vragen zich niet af wat liefde is.

[Vervolg Spaans]

Mi amor es gutural e instintivo
como el celo de los animales.
Cualquier metáfora que erija
como un vestido sobre la epidermis
será artificio.

Y sin embargo,
cuando te hablo,
evoco leyendas antiguas:
Tristán, Iseo, la cruel Turandot,
Dido, la enamorada, y la indiferente Helena
se amontonan en mi boca,
viajan,
en ríos blancos de saliva

Hipótesis científica
o cultura,
lo mismo da
mis vísceras no distinguen,
aman, sin preguntarse qué es el amor.

Omzwervingen

We gingen niet ver
Je zou kunnen zeggen, we leerden Sjanghai nimmer kennen,
noch de Peloponnesische eilanden.

We reisden niet veel
Niemand zag kans ons een cruise te verkopen naar waar dan ook

In feite kwamen we bijna je kamer niet uit
met wanden gekleurd als koraal
en een ledikant als een ark

We rookten:
sigaretten, hasj en zo
Ik citeerde, zo nu en dan, Baudelaire:
- ‘la Nature c'est un temple divin’ -
jij Molina Foix,

Periplo

No fuimos muy lejos
Se puede decir que no conicimos Shanghai
ni las islas del Peloponeso

No viajábamos mucho
Nadie consisuió vendernos un crucero a ninguna parte

En realidad no salíamos casi de tu habitación
de paredes coral
y lecho como un arca

Fumábamos:
cigarillos, hasch y esas cosas
Yo, a veces, citaba a Baudelaire:
- ‘la Nature c'est un temple divin’ -
tú, a Molina Foix,

[Vervolg Nederlands]

Maar in je gebaren
vond ik het mysterie van de zee
   - zware walvisachtigen, verschillende inktvissen -
de zwaarte van de aarde
   - rode wortels, verborgen stenen

In je gezicht
ontdekte ik
Romeinse sporen van de stad
geheime sleutels van de alchemie

Jouw kamer was de wereld
met haar aftandse straten
haar Fenicische nummers
Alles was
heel antiek en heel modern
(oorhangers van messing,
amfora's van aardewerk)

[Vervolg Spaans]

pero en tus gestos
yo encontraba el misterio del mar
   - cetáceos pesados, múltiples pulpos -
la gravedad de la tierra
   - raíces rojas, piedras ocultas -

En tu rostro
yo encontraba
las huellas romanas de la ciudad
las claves secretas de la alquimia

Tu cuarto era el mundo
sus calles vetustas
sus números fenicios
Todo era
muy antiguo y muy moderno
(pendientes de lat,
ánforas de barro)

[Vervolg Nederlands]

Ik voer naar het verleden
langs brede waterwegen
en talloze delicten
Naar het perkamenten verleden
waar je gelaat de sporen van droeg
als een antieke munt

En ik reisde naar het heden
vol infantiele machines
zijn verborgen pijn
zijn frivoliteit

We gingen niet ver
Je zou kunnen zeggen, we leerden Sjanghai nimmer kennen,
noch de Peloponnesische eilanden.

[Vervolg Spaans]

Viajé al pasado
de anchas vías de agua
y crímenes innumerables
Al pergaminoso pasado
cuyas huellas llevabas en la cara
como una moneda antigua

Y viajé al presente
poblado de máquinas pueriles:
su dolor oculto
su frivolidad

No fuimos muy lejos
Se puede decir que no conocimos Shanghai
ni las islas del Peloponeso

[Vervolg Nederlands]

Niemand zag kans ons een cruise te verkopen naar
waar dan ook

We raakten verdwaald in het zwarte gat
van de liefde

en hebben geen kaarten verzonden.

[Vervolg Spaans]

Nadie consiguió vendernos un crucero a
ninguna parte
Nos perdimos en el agujero negro
del amor

y no enviamos postales.

[Nummer 4]

Voorwoord

Atlantis, Bickerseiland, Ceylon, Dominica, Eierland, Formentera, Griend, Helgoland, Ithaka, Juan Fernandez, Kerkoog, Lesbos, Mauritius, New Island, Oveneiland, Pulau Selayar, Quelpaert, Rottumerplaat, Stromboli, Tiengemeten, Ultima Thule, Van Diemen's Land, de West-Indische eilanden, Χιοσ, IJsland en de Zuid-Hollandse eilanden. Ze komen ter sprake in dit welvoorziene eilandennummer, en daarnaast zijn er nog tal van andere: echte eilanden uit alle windstreken, imaginaire en zinnebeeldige eilanden.

In *Nederlands proza* geeft Battus een bondige impressie van IJsland en twee van IJsland's eilanden, Nasser Fakhteh neemt de Nederlandse populatie van een Spaans toeristeneiland op de hak (het eerste verhaal dat hij direct in het Nederlands heeft geschreven), Bart Plouvier en Duco van Weerlee schrijven lyrisch over een Afrikaans, respectievelijk een Indonesisch eiland, Monica Sauwer draagt een ontroerend verhaal bij over een oude vrouw die terugkeert naar de Westelijke Eilanden van weleer. In *Nederlandse poëzie* schetsen zeventien dichters een beeld van een werkelijk of gedroomd eiland, onder wie Anna Enquist (Schokland), Eva Gerlach (de Leuvense Vischmarkt), Paul van den Hout (Trinakria), Rutger Kopland (het eiland Chaos), Maria van Oorsouw (Eierland), Georgine Sanders (Manhattan), Leo Vroman (het eiland van zijn huwelijk) en Nico Weber (Kanaleneiland). Het thema is ook dankbaar aangegrepen voor de rubriek *Light Verse*, met bijdragen van Bosman, Criens, Van Eerd, Van den Heuvel, Van Nimwegen, Drs. P, Patty Scholten en Kees Stip. In *Essay* geeft Gerard de Vries een leerrijk overzicht in vogelvlucht van eilanden uit de literatuur. *Eilandbeelden* biedt een kleine selectie getekende en gegraveerde eilanden. In *Vertaald proza* werk van David Albahari Jamaica), Snežana Bukal (Het Grote Oorlogseiland), Knut Hamsun (Geitebokoogeiland), D.H. Lawrence (anoniem Schots eiland), Stolberg (anoniem en utopisch filosofeneiland) en Swift (een vliegend eiland). In *Vertaalde poëzie*, tenslotte, werk van o.m. Ariosto, Boenin, Byron, Camões, Lermontov, Marvell, Queneau, Rilke en Sologoeb: de rijkdom van het thema maakt dit nummer omvangrijk; het geeft een bonte verscheidenheid te zien van literatuur uit de afgelopen vijf eeuwen.

Redactie

Nederlands proza

Geen kikker, geen trein, geen vlinder, geen leger, geen boom, geen z

Battus

Omdat ik een boek over Water en Vuur schreef, nam ik de boot naar IJsland. In mijn tas zat het Oud-IJslands woordenboek van Zoëga en de postume roman *Ruisend Gruis* van W.F. Hermans. Terwijl het vuur in de ketel het water aan de kook bracht en de stoom de schroef aandreef, bracht het vuur van de zon een dusdanige luchtverplaatsing teweeg, dat het water van de zee mij naar de reling schokte om mijn offer aan Poseidon te brengen. Van lezen kwam niets.

Voor we in Reykjavik het IJslandse continent zouden betreden, deden we eerst de Westmaneilanden aan. We voeren langs het dertig jaar geleden door een onderzeese vulkaanuitbarsting ontstane eilandje Surtsey en stootten toen bijna op de driehonderd meter hoge rots die de haven van Heimaey beschermt tegen de Noordzeestormen. Je keek naar binnen bij de nesten van de papegaaiduikers. De rots is onbeklimbaar maar bovenop grazen schapen die zich, als het etenstijd wordt, van de rots naar beneden werpen. Heimaey is door twee rampen getroffen. Vier eeuwen geleden landden er Algerijnse zeerovers die alles en iedereen als buit en slaven meenamen. Twintig jaar geleden barstte een vulkaan uit die het hele stadje onder lava dreigde te bedelven. Alle inwoners werden geëvacueerd, maar de held Thorbjorn Sigurgeirsson wist met een paar helpers en een brandweerspuit de lava te stoppen. Ik ging naar de - nieuwe - bibliotheek en vond het boek van John McPhee, *The Control of Nature*, dat hij over Thorbjorns strijd schreef. Als die vulkaan niet was uitgebarsten, als Thorbjorn geen held was geweest, als McPhee er niet voor de *New Yorker* naar toe was gegaan, als Diederik van Dedemsvaart me niet op het boek gewezen had, dan had ik niet op kousevoeten in de bibliotheek op dat eiland dat boek zitten lezen (in Nederland kon ik er niet aan komen). Ik stuurde kaarten naar Diederik en John, zocht mijn schoenen uit de stapel en liep naar de krater, die in dikke nevel zijn geheimen niet openbaarde.

Bij de afdaling kwam ik langs een huis dat zich nog bevond in de staat waarin alle huizen van dit onheilsdorp zich twintig jaar

geleden bevonden hadden: half bedolven onder een berg grijs gruis. Ik liep om het huis heen. Wat ik zag kwam me bekend voor. Ik rende naar mijn hotel en pakte Hermans' *Ruisend Gruis* uit de tas. Voorop staat een foto van een houten huis waar een berg grijs gruis tegenaan ligt. Ik ging met het omslag terug en inderdaad: dit was dat huis. Binnen in het boek staat dat Hermans de foto nam, maar er staat niet bij waar. Dat weten we nu dus. Nooit gehoord dat Hermans in IJsland was geweest.

Het was etenstijd, dus ik at een sappige lamsbout en voer door naar Reykjavik, waar ik natuurlijk in Salon Solon ging zitten. *Solon* is het pseudoniem van een IJslandse kunstenaar die zijn jaartallen met Multatuli deelt en die ook veel geleden heeft, maar van wie ik nooit iets in vertaling heb kunnen ontdekken.

In het café vierde Einar zijn veertigste verjaardag. Ik feliciteerde hem en toen hij hoorde dat ik uit Amsterdam kwam, zei hij dat De Bezige Bij volgend jaar zijn eerste roman *Duivelseiland* uit 1983 gaat uigeven. Hij vroeg mij hoe de vertaler Paula Vermeijden was. Ik antwoordde dat ik geen flauw idee had, en dat ik de *P. Vermeijden* die in Nederland over IJslandse literatuur schrijft, altijd voor een man had gehouden.

Einar is de laatste eeuwen een beroemde naam in de IJslandse literatuur. De twee tegenpolen van een eeuw geleden zijn de neoromantische dichter Einar Benediktsson en de realistische auteur Einar Hjórleifsson Kvaran. Kvarans novelle *Uitbesteed* was het eerste IJslandse boek dat ik las. Ik was toen even oud als de hoofdpersoon, een tienjarige wees. Het boek werd in 1926 door mejuffrouw Meuleman vertaald en door Mees in Santpoort uitgegeven. Het is een meesterwerkje. Einar Kárason kende het. Hij had het ook nog over Einar Bragi, een van de zogenaamde atoomdichters.

Ik vroeg Einar of er echt geen IJslands palindroom bestond en onmiddellijk ging het hele café er een maken. Jammer dat ik de zin die ik op een credit-kaart-slipje had geschreven, niet meer terug kan vinden, maar als Einar naar Amsterdam komt om de uitgave van de vertaling van *Djöflaeyan* te vieren, zal ik hem ernaar vragen. Bij de gezamenlijke constructie van het palindroom bleek dat de letter *z* in het IJslands sinds 1973 is afgeschaft, het jaar van de eruptie op Huiseiland. Zo, nu weet u de IJslandse woorden voor *huis, duivel* en *eiland*.

In de auto van Jon Einarsson reden we naar de Blauwe Lagune, om te zwemmen in het afvalwater van een fabriek. De fabriek

maakt warm water voor Reykjavik. Niet alleen de verwarming maar ook alle Reykjavikse wasmachines gebruiken dat warme water. IJsland is niet alleen de fluitketel van Europa, het is bovendien een fluitketel die de eigen stoom weer naar beneden buigt om de ketel te verwarmen en zo energie te sparen.

Einar vertelde me dat er van de trilogie waarvan *Duivelseiland* het eerste deel is tachtigduizend exemplaren verkocht zijn. Dat geloofde ik niet, want er zijn maar 240.000 IJslanders en die wonen vast in niet meer dan tachtigduizend huizen. ‘Er zijn huizen met twee exemplaren van mijn boek,’ sprak de auteur bescheiden. Ik wil niet op IJsland wonen omdat daar geen bomen zijn, maar als ik er toch woonde, zou ik een IJslandse schrijver willen zijn.

Behalve bomen ontbreken op IJsland ook reptielen en amfibieën en treinen en soldaten. Wel staat er een monumentje voor een lokomotief in de haven. En IJsland is de enige staat waar de Greenwich-tijd geldt.

Eilanden onder het felle zonlicht

Nasser Fakhteh

‘Onze afspraak staat toch vast, hè?’

Het was de eerste Nederlandse zin die ik op het eiland hoorde. Die bekende woorden klonken op dat ogenblik zo melodieus en aangenaam dat ik me bijna wilde omdraaien en glimlachen tegen de bezitter van die mannenstem, om misschien een praatje met hem aan te knopen. Maar er was iets mysterieus in zijn toon dat me tegenhield. Ik bewoog niet. Liggend op mijn buik spitste ik mijn oren.

‘Dat weet ik nog niet,’ hoorde ik een vrouwenstem. ‘Ik zal het moeten zien.’

‘Luister, we hebben niet zoveel tijd meer,’ zei de man overtuigend. ‘Twee dagen maar. We mogen deze kans niet laten lopen.’

‘Zachtjes, alsjeblieft.’

De man dempte zijn stem: ‘Er is nu toch niemand hier, behalve die sukkel die God weet waar vandaan komt.’

Het werd langzaam aan interessant. Nu moest ik ze niet laten merken dat ik de Nederlandse taal onder de knie had. Eigenlijk was het een beetje gemeen van mij. Maar goed, als je in je eentje op een eiland zit en niets te doen hebt dan zwemmen en zonnen, neemt je nieuwsgierigheid toe. Vooral als je ineens de levensgeheimen van anderen binnenvalt. Ik was één en al oor.

‘Nou?’

‘Ik wil het ook niet missen, je weet het toch,’ zei de vrouw, ‘maar, hoe moet ik het uitleggen, ik heb het gevoel dat mijn man...’

‘Sst!’ viel de man haar in de rede, ‘ze komt eraan!’

‘Vanavond, zelfde tijd, zelfde plaats,’ voegde hij er nauwelijks hoorbaar aan toe.

Ik liet mijn ingehouden adem ontsnappen. Alsof ik ook deelnam aan dat verborgen avontuur en bang was dat het uitkwam.

‘Kom 'es hier schat, lekker gezwommen?’

Het leek of die stem niet meer bij dezelfde man hoorde. Hij klonk vol liefde en tederheid, die bezegeld werd door het geluid van een zoen. Als ik het gesprek van daarvoor niet had gehoord, zou ik zeker een gelukkig echtpaar voor me hebben gezien, dat een zonnige huwelijksreis aan het doorbrengen was. Ik had de neiging

me om te draaien om naar hen te kijken, maar ik mocht mij niet haasten. Anders zouden ze iets vermoeden en zou ik er niet meer achter kunnen komen hoe het verhaal verder ging. Nu werd mijn plezier in de plek die ik gevonden had nog groter.

Vaak genoeg was ik langs het zwembad gelopen, maar ik dacht dat het alleen toegankelijk was voor gasten van het hotel San Paolo aan de overkant van de straat. Op die ochtend viel mijn oog toevallig op een bord bij de ingang, waarop in het Spaans, Engels en Duits stond dat het vrij toegankelijk was. Alleen het meebrengen van etenswaren en drankjes was nadrukkelijk verboden.

Met de nieuwsgierigheid van iemand die voor het eerst ergens komt, ging ik de trappen af. Het was nog niet zo druk. Ik liep even rond en keek naar de mensen die zwommen of verspreid lagen te zonnen. Aan de overkant was nog een trap, die leidde naar een zandplateau met een paar korte tropische bomen. Het bevond zich bovenop een grote rots en werd begrensd door een kiezelstenen muur op kniehoogte. In de hoek gingen stenen trappen steil naar beneden, omspoeld door vredige golven zonder schuim. Het water was zo helder dat je van boven de stenen en het trillende, gladde zeewier kon onderscheiden. De zee verbreedde zich onder je voeten tot aan een zinderende horizon. De geringste verandering van blikrichting vervormde het uitzicht: de kleuren en lijnen. De vuurtoren, een golfbreker, geërodeerde rotsen die zich steeds hoger verhieven, en in de verte wilde, groene heuvels. Al op het eerste gezicht was mij duidelijk geweest dat dit mijn vaste plek zou worden voor de rest van mijn vakantie. En nu zat ik ook nog midden in een onverwacht verhaal. Wat wilde ik nog meer!

Terwijl ik opstond om een biertje te halen, wierp ik een vluchtige blik naar hen. Op het strand kun je meestal aan de huidskleur van de toeristen zien hoe lang ze er al zijn. De vrouw die topless op haar buik had gelegen, was duidelijk nog geen week aan het zonnen. Maar de man die onderuitgezakt in een strandstoel zat en de vrouw naast hem die op haar rug had gelegen met een zonnebril en een walkman, waren helemaal bruin. Het was dus niet moeilijk om te raden wie van beide vrouwen er langer was.

De bar om de hoek van het zwembad was nog niet open. Ik ging de trap op, stak de straat over naar het café-restaurant onder het hotel. Met een biertje in de hand keerde ik terug en ging op het ligbed zitten; starend naar de horizon terwijl ik langzaam mijn

bier dronk, luisterde ik aandachtig. Nu waren zij met z'n vieren. Ongetwijfeld was die andere man de echtgenoot van de eerste vrouw. Ze spraken over een oud, rijk dametje. Een Engelse die volgens hen met haar geld een jonge man aan de haak had geslagen om een spannende vakantie met hem te houden.

‘Ik heb gehoord dat ze zijn moeder is,’ zei de andere vrouw aarzelend.

‘Onzin,’ protesteerde de eerste vrouw. ‘Als dat haar zoon is, dan ben ik Sinterklaas. Dat ouwe lijk.’

‘Precies,’ zei de eerste man, ‘Als hij haar zoon was, zou ze niet zo kwaad worden over zijn geflirt met meisjes. Heb je niet gezien hoe ze reageerde, gisteren, toen hij dat Schotse meisje aan het versieren was?’

De andere vrouw gaf het op: ‘Ik weet het niet meer,’ zei ze. ‘Er gebeuren zoveel rare dingen tegenwoordig, je weet niet wat je moet...’

‘Kijk eens aan,’ onderbrak de andere man haar. ‘Als je het over de duvel hebt!’

‘Zie je hoe verlopen ze eruit ziet.’

‘Maar met haar smaak is niets mis.’

‘Dat kun je wel zeggen; ze heeft echt een stuk te pakken gekregen.’

‘Jammer voor haar dat ze gehandicapt is. Als ze niet doofstom was, dan had ze nu in Cannes lol gemaakt met Robert De Niro.’

Ze lachten. Hun stemmen klonken door elkaar en het was niet meer te onderscheiden wie wat zei.

Het werd langzaam drukker. Op de strandbedden lagen meer mensen. De meesten praatten Engels, sommigen met een scherp Schots accent. Ik dronk mijn glas leeg en ging zwemmen.

Toen ik uit het water kwam, keerde ik niet terug naar mijn plaats. Ik was benieuwd hoe dicht hun geroddel bij de waarheid bleef. Wat het uiterlijk van de Engelse en de jongen betreft, hadden ze gelijk. De Engelse lag een stukje verderop: een dikke vrouw met kort geblondeerd haar, in een bloemetjesbadpak. Haar kwabbige huid zat vol moedervlekken en ze droeg een enorme zonnebril. De jongen was ronduit knap. Zijn lichtbruine haar had bijna dezelfde kleur als zijn gespierde, soepele lijf. Hij was een jaar of drie-, vierentwintig. Telkens opnieuw dook hij van de hoge duikplank en zijn snelle, zekere bewegingen toonden dat hij een goed zwemmer was. Toen hij even later naast de Engelse ging liggen,

deed ze de zonnebril af en vroeg in gebarentaal of hij haar rug in wilde smeren. Terwijl de jongen dat deed, bestudeerde ik zijn houding en zijn gezichtsuitdrukking. Je kon merken dat hij het niet met plezier deed. Misschien was ik beïnvloed door wat ik gehoord had. Ik probeerde niet zo snel te oordelen.

Na een poosje kwam er een meisje aan. Mooi slank, met los krulletjeshaar en lichte tred. Ze deed twee of drie stappen in de richting van de jongen, vertraagde toen haar pas, keerde zich om, ging het water in, kwam er druppelend uit, liep weer naar de jongen, boog zich over hem heen en liet het water uit haar haren op zijn rug druipen. Nog voordat de jongen had kunnen reageren, rende ze weg en sprong opnieuw het water in. De jongen sprong op, dook ook het zwembad in, zwom onder water en kwam achter het meisje te voorschijn. Terwijl ze elkaar lachend nat spatten, hief de Engelse haar hoofd op, keek even in hun richting en draaide zich woedend om, waarna ze star en onbeweeglijk bleef liggen. Ze zag niet hoe de jongen en het meisje, aan de overkant aangekomen, uit het zwembad klommen, de trappen opliepen en verdwenen. Pas een paar minuten later kwam ze half overeind, schoof de zonnebril op haar voorhoofd en liet haar ogen ronddwalen tussen de zwemmers. Ze stond op. Met zoekende blik liep ze naar het zandplateau en speurde om zich heen, haar hand boven de ogen. Toen ze terugkwam, stak ze een sigaret tussen haar lippen en knipte die aan met een aansteker. Haar vingers trilden. De sigaret was nog niet half op toen ze hem uitdrukte in de asbak. Ze stopte haar badlaken en andere spullen in haar tas en vertrok.

Ik probeerde mezelf bezig te houden met een boek. Maar ik kon mij niet concentreren. De woorden die ik had gehoord, werden een ondertekst bij de beelden die ik had gezien. Van tijd tot tijd keek ik naar de trappen bij de ingang. Ik was benieuwd hoe de jongen zou reageren als hij terugkwam en de Engelse vrouw niet meer aan zou treffen. Toen hij samen met het meisje uiteindelijk weer verscheen, keek hij naar de lege plaats van de Engelse, riep iets en haastte zich de trap op naar boven. Het meisje stond een paar seconden onbeweeglijk, keek vervolgens om zich heen en ging toen met een chagrijnig gezicht onder de douche staan.

De volgende dag was ik al vroeg in het zwembad. Ik was benieuwd of de eerste vrouw zich de vorige avond aan haar afspraak had gehouden. Ik zat op dezelfde plek als de dag ervoor te wachten,

met een boek in mijn hand. Maar lezen had geen zin, zeker niet toen ik de eerste vrouw aan zag komen, samen met haar man en haar twee kinderen. De kinderen kleedden zich snel om en sprongen het water in. Er hing een gespannen stilte, als na een echtelijke ruzie. Had hij het door, vroeg ik me af. Het was de man die uiteindelijk de stilte verbrak. Maar wat hij zei, verstond ik niet.

‘Begin je nou weer, in de vroege ochtend?’ zei ze uitdagend.

‘Jij laat me toch niet uitpraten.’

‘Wat een toestand! Jezus, snap je nou echt niet dat ik hier kom om uit te rusten, in plaats van naar jouw eeuwige gezeur te luisteren!’

‘Ik begrijp er niks meer van. Wat heb ik in Godsnaam verkeerd gedaan, dat je zo doet?’

‘Dat moet ík tegen jou zeggen? Kom op man, doe nou eens even je ogen open, kijk hoe de andere mannen met hun vrouwen omgaan.’

‘Je bedoelt zeker weer Jeroen, hè? Buurmans gras is altijd groener, maar wat ik doe, daar kijk je nooit naar. Ik sloof mij uit jullie een leuke vakantie te bezorgen...’

‘Ja ja, dat verhaal kennen we nu wel.’

‘Dat is niet eerlijk. Je zou toch moeten weten dat...’

‘Hou nou maar op, ze komen eraan.’

‘Ik heb geen zin in ze. Ik ga wandelen.’

‘Ga maar, alsjeblieft. Je hebt nooit zin in iets gezelligs. Het enige wat jij kan is de sfeer verpesten.’

De man siste iets terug en verdween. Ik draaide mij om, om hem na te kunnen kijken. Dat had ik niet zo ongeduldig moeten doen. De eerste vrouw keek me indringend aan. Ik voelde dat ik belachelijk rood werd. Het zweet dat me plotseling uitbrak, had niets te maken met de temperatuur. Om iets vanzelfsprekends aan de situatie te geven haalde ik mijn schouders op en vroeg: ‘Problems?’

Ze zei niets, maar knikte.

‘Dit soort dingen gebeurt altijd,’ zei ik in het Engels. ‘Trek het u niet aan!’

Ze glimlachte beleefd. Om elke soort van achterdocht weg te nemen zei ik: ‘Neem me niet kwalijk, misschien is het niet het juiste moment om het te vragen, maar welke taal spreken jullie?’

‘Nederlands,’ antwoordde ze. En op haar beurt vroeg ze: ‘En jij? Waar kom jij vandaan?’

‘Uit Iran,’ zei ik.

‘Goede morgen!’ riep de eerste man, terwijl hij dichterbij kwam met zijn vrouw en zijn dochter. De eerste vrouw draaide zich om en groette terug.

‘Ik ga even zwemmen,’ zei ik, terwijl ik overeind kwam.

‘Leuk u ontmoet te hebben,’ riep ze. Nu opeens probeerde ze de Engelse woorden heel correct uit te spreken.

Zwemmend hield ik in de gaten of de eerste vrouw en de eerste man samen zouden achterblijven. Zodra dat zou gebeuren zou ik terugkomen om verder te luisteren. Op een gegeven moment was het zover. Haastig keerde ik terug. Ik was net gaan liggen toen ik hoorde: ‘...gewacht. Geen moment kreeg ik slaap.’

‘Ik ook niet,’ zei ze. ‘Geloof me. Maar ik kon gewoon niet. Toen ik zei dat ik een wandelingetje ging maken, wilde hij ook mee. Nou, wat moest ik beginnen, hè? Vandaag hebben we alweer ruzie gemaakt.’

‘Kom nou, waarom doe je zo moeilijk? Juist nu moet je aardiger tegen hem zijn, kijk maar hoe ik met háár omga.’

‘Ik doe ook mijn best. Maar het lukt me niet. Ik eh... Weet je, als ik hem zie, hoe blind hij is en hoe idioot hij zich gedraagt - het werkt gewoon op mijn zenuwen.’

‘Laat nu maar zitten, straks komt er weer iemand. Wat denk je van vanavond? Het is onze laatste kans, hoor!’

‘Dat weet ik, maar kijk: 's avonds is het echt moeilijk. Ik ben bang dat hij iets ruikt.’

‘Goed, vanmiddag dan?’

‘Wat? In het volle licht?’

‘We kunnen een afspraak maken bij het café, kom, hoe heet het ook alweer?’

‘La Mancha, bedoel je?’

‘Precies. Ik kom je ophalen met de auto. Ik ken een schitterend plekje. Nou?’

‘...’

‘Je weet maar al te goed dat we er voor altijd spijt van zullen krijgen als we hier geen gebruik van maken.’

‘O.K. Hoe laat?’

‘Half drie?’

‘Afgesproken.’

‘Kun je nu proberen een beetje gezellig te doen?’

‘Ik vraag me af hoe ik de rest van mijn vakantie moet doorbren-

gen als jullie vertrokken zijn.'

'Je moet niet het moment van nu verpesten om wat er morgen gebeurt.'

'Ja, je hebt gelijk.'

Er viel even een stilte. Toen vroeg hij:

'Heb je hem gesproken? Die vent?'

'Hij begon er eigenlijk mee. Ik was ook benieuwd waar hij vandaan kwam.'

'En?'

'Hij komt uit Irak.'

Daar gaan we weer, dacht ik. Hij zei iets dat ik niet helemaal verstond. Ik ving alleen maar snor en Saddam Hoessein op. En gelach, dat ze met 'Sst!' probeerde te dempen. Vast en zeker had hij gezegd dat ik, met mijn snor, op die stommeling van een dictator leek. Ik deed natuurlijk alsof ik niets hoorde, maar het kostte me moeite om mijn hand niet naar mijn snor te brengen. Als ze er zó over denken, dacht ik, dan moet ik bij de eerste de beste gelegenheid die heilige snor maar eens afscheren.

'Kijk eens!' riep hij. 'Daar hebben we ze weer!'

Aan zijn toon kon ik horen dat hij de Engelse en de jongen bedoelde. Uit de heimelijke blikken en het gefluister bleek dat de relatie tussen de Engelse en de jongen voor velen een onderwerp van gesprek was.

De bar ging open. Ik bestelde een bitter lemon en stond te wachten. Een vrouw kwam naast mij staan. Ze bestelde iets in het Spaans. Ze zag er echter helemaal niet Spaans uit. Ze was niet zo jong meer, maar aan haar aantrekkelijke gezicht kon men zien dat ze een schoonheid was geweest. Ze droeg een paarse bikini. Een goed uitziend lijf, prettige strakke buik en nog stevige ronde borsten. Twee kleine jongens en een meisje kwamen aanrennen, helemaal nat. Ze vroegen haar in het Nederlands of ze voor hen ook een ijsje wilde bestellen. Ik glimlachte en vroeg haar in het Engels: 'Zijn dat uw kinderen?'

'Ja, inderdaad,' bevestigde ze op vriendelijke toon. Ze haalde wat geld uit haar portemonnee, gaf het aan haar jongste zoon en zei: 'Op voorwaarde dat je zelf bestelt.'

'Kan ik niet.'

'Dat kún je toch!'

'Hij kent een beetje Spaans,' legde ze me uit. 'Maar hij is verlegen.'

‘Ik kan me haast niet voorstellen dat u al zulke grote kinderen heeft.’

Ze glom. Toen we, een poosje later, naast elkaar zaten onder een parasol, vertelde ze dat haar vijftienjarige dochter uit haar eerste huwelijk was. Haar huidige man was piloot. Hij had hen daar gebracht en was zelf teruggekeerd, omdat hij nog drie weken moest werken. Een paar jaar terug hadden ze ergens in de buurt een villa gekocht, waar ze meestal hun zomervakantie en soms ook de Kerstdagen doorbrachten. Sofie heette ze. Ik vertelde haar waar ik vandaan kwam en hoe ik in Nederland terecht was gekomen. Maar ik benadrukte dat ik buiten Nederland alleen maar Engels sprak.

Het klikte al gauw tussen ons. Op een gegeven moment bracht ik de Engelse en de jongen ter sprake. Ik wilde graag weten wat zij erover dacht.

‘Goh!’ reageerde ze. ‘Dat zoiets jou zo snel opvalt! Je bent toch pas sinds gisteren hier?’

Ze dacht hetzelfde als de meeste anderen. Met dit verschil, dat ze de extreme reacties van de anderen niet eerlijk vond. Ze zei dat een oudere man met een jong meisje nauwelijks opviel en bijna overal werd geaccepteerd, omdat zulke gevallen veel worden gezien.

‘Daar heb je gelijk in,’ zei ik. ‘Maar het zou ook kunnen dat hij echt haar zoon is, en dat ze alleen maar zo op zijn geflirt reageert omdat hij thuis een vriendinnetje of een verloofde heeft. Als zij hem ziet met andere meisjes, wordt ze boos.’

Sofie dacht even na. Toen zei ze: ‘Eerlijk gezegd, de zaak leek me zo duidelijk dat ik überhaupt niet over andere mogelijkheden heb nagedacht. Het kan. Ik bedoel: waarschijnlijk heb je gelijk. Maar toch, volgens mij is er iets vreemds in hun relatie. Daarom praat iedereen er ook over.’

In feite was ik niet van plan geweest om het privé-leven van anderen te bespreken. Maar toen het gesprek dit punt bereikte, zei ik: ‘Hoe denk je over die twee echtparen?’

‘Welke bedoel je?’

‘Je landgenoten. Hun kinderen spelen nu met de jouwe.’

‘Gewoon. Niets bijzonders. Hoezo?’

‘Wel, als ik nu zeg dat de man van de ene gaat met de vrouw van de andere, wat zou je dan zeggen?’

‘Nee! Dat meen je niet!’

‘Ja, heus.’

‘Hoe ben je daar dan achter gekomen?’

‘Heel toevallig. Gisteren lag ik daar toen ze net met elkaar in gesprek waren. Toen hoorde ik alles wat ze tegen elkaar zeiden.’

‘Ik had nooit gedacht dat ze... Ze leken me heel gewoon.’

‘Dat is nou precies wat ik bedoel. Vaak moet je de rare dingen in het doodgewone ontdekken en niet in situaties die op het eerste gezicht al raar lijken.’

Sofie keek me opmerkzaam aan. ‘Het lijkt me interessant hoe jij denkt.’

Het is altijd zo dat het vertellen van een geheim - of het nu je eigen geheim is of dat van een ander - twee mensen dichter bij elkaar brengt. Ik had nu het gevoel dat we elkaar al tijden kenden. Ongetwijfeld was dat bij haar ook het geval: ze vroeg me of ik zin had om een eindje met hen te gaan rijden. Ze wilde mij de omgeving laten zien. Ze vertelde dat in een naburig dorpje de wekelijkse markt werd gehouden en was er zeker van dat ik me daar zou amuseren. Ik aarzelde. Eigenlijk wou ik graag getuige zijn van de smoesjes die de eerste vrouw zou verzinnen om haar afwezigheid te verklaren. Maar wat deed het ertoe.

‘Graag,’ zei ik. En ik voegde eraan toe: ‘Het is beter dat de kinderen niet weten dat ik ook in Nederland woon. Je begrijpt waarom, he?’

Ze lachte en knikte van ja. Toen ik terugging om mijn rugzak op te halen keek de eerste vrouw mij aan: ‘Ga je nu al weg?’

‘Ik kom zo terug. Tot straks.’

Sofies dochter kwam niet mee, de twee jongens wel. Wij lieten het kuststadje en het lawaai van de toeristen achter ons. Een warme wind woei de open ramen binnen en speelde met Sofies zijdeachtige haren. Het was rustig op de weg. We reden langs groene heuvels, witte huizen, half ingestorte aarden muren, droge weilanden en een groot veld waarop alle bomen scheef waren gegroeid. ‘Dat komt,’ argumenteerde Sofie, ‘doordat de wind altijd van zee komt.’ In de verte werd een kerktoren zichtbaar. Het was inderdaad een heel ouderwets dorpje, met een echt Spaanse sfeer. Er waren zelden toeristen te zien tussen de mensen die in de middaghitte bewogen over de markt en met de verkopers onderhandelden.

Het fascineerde me zo, dat die geheime afspraak erdoor verdrongen werd. Pas toen we op het terrasje van een eenvoudig café zaten te drinken, keek ik op mijn horloge en vroeg aan Sofie: ‘Ken

je hier trouwens een café dat La Mancha heet, of zoiets?'

Plotseling veranderde haar gezicht van uitdrukking. 'Ja,' antwoordde ze meteen. 'Ik ken het maar al te goed. Hoezo?'

Ik was een beetje verrast door haar opgewonden reactie. 'Mmm. Over een half uurtje hebben ze bij dat café een afspraak. Hij gaat haar ophalen. Hij zei dat hij een schitterend plekje kende.'

'Echt waar? Wat een toeval. Ik bedoel: wat spannend allemaal!'

Ze keek op haar horloge. In een opwelling zei ze: 'Zullen we iets avontuurlijks gaan doen?'

'Wat dan?'

'Laten we achter ze aan rijden. Ik wil graag weten of ik dat plekje ken.'

'Dat zou ik spannend vinden. Maar de kinderen, die zijn er ook nog. Bovendien: wat maakt het uit. We weten toch hoe dat soort dingen gaan.'

Sofie lachte veelbetekenend: 'Ja, daar heb je gelijk in. Weet je...' Ze pauzeerde even. Het leek me dat er in haar ogen een flits van herinnering schitterde. Ik had het gevoel dat zij nu degene was die een geheim wilde vertellen.

'En?' Ik wachtte ik ongeduldig.

Ze knikte lachend en zei: 'Niets, laat maar.'

Ik drong niet aan. Maar het was niet moeilijk om te zien dat ze ergens anders was met haar gedachten. Toen we teruggingen naar de badplaats reed ze in hoog tempo.

Van de eerste vrouw en de eerste man was geen spoor te bekennen. De Engelse was er evenmin. De jongen probeerde de dubbele schroefduik te leren aan het Schotse meisje en aan een nieuw meisje, dat pas was aangekomen. Het water was heerlijk koel en aangenaam, na de rit in de warme auto. Sofie ging eerder uit het water dan ik. Ze had een cola voor zichzelf gehaald en een biertje voor mij, en lag te lezen toen ik naast haar kwam liggen.

'Kun je je concentreren?' vroeg ik.

Ze lachte. 'Eigenlijk niet!'

Het leek erop dat ze ongeduldiger was dan ik. Voortdurend keek ze naar de trappen bij de ingang. De eerste vrouw verscheen het eerst. Ze was alleen. Ze liep met lichte, meisjesachtige tred. Zodra ze haar kinderen in het zwembad ontwaarde, sprong ze het water in en mengde zich energiek in hun spel. Glimlachend keek Sofie mij aan.

'Zie je haar?' zei ik. 'Alsof ze net de eerste keer beleefd heeft.'

‘Dat kan ik kan me het heel goed voorstellen,’ zei Sofie. Door de toon van haar stem kreeg ik opnieuw het gevoel dat ze iets heel persoonlijks zou gaan vertellen. Een geheim. Maar ze bleef zwijgen en met een glimlach op haar lippen volgde ze de bewegingen van de eerste vrouw.

‘Daar heb je hem,’ zei ze plotseling. Boven aan de trappen verscheen de eerste man. Ik gaf haar een knipoog en keerde terug naar mijn plaats. Misschien viel er nog iets te horen.

De eerste vrouw lag er ook weer. Haar ingevette huid schitterde in de zon. Haar man zat snurkend op zijn stoel, met het hoofd op de borst. De andere vrouw zat te bladeren in een glossy damestijdschrift. Zodra de eerste man arriveerde, veranderde de slaperige sfeer. Hij haalde drankjes en ijs voor iedereen. Hij praatte onophoudelijk en maakte grapjes en opmerkingen. Vanavond zou hij trakteren, zei hij, omdat het vandaag hun laatste dag was. Na het eten zouden ze gaan stappen, zijn gezin en het andere. Hij wist een leuk café. La Mancha.

Ik brandde van nieuwsgierigheid. Ik wilde weten of die twee hadden afgesproken elkaar later terug te zien en hun affaire ook in Nederland voort te zetten, of dat het alleen maar een vakantieavontuurtje was dat op het eiland zou eindigen.

Maar ik kwam er niet achter en zou er nooit achter komen.

Na het vertrek van de eerste man en zijn gezin, en - twee dagen later - van de Engelse vrouw en de jongen, was er ogenschijnlijk niets opvallends meer waar je nieuwsgierig van zou kunnen worden. Maar daarin vergiste ik mij. Want het duurde niet lang voordat ik opeens, en buiten mijn verwachting, merkte dat wij, Sofie en ik, nu het mikpunt van nieuwsgierigheid en speculaties waren geworden. Sofie liet me elke dag iets anders zien in de omgeving. Soms gingen we samen met de kinderen, soms met z'n tweeën.

Die dag had Sofie me uitgenodigd in hun villa. Daarna maakten we een wandeling op een verlaten strand. De kinderen waren thuis gebleven. Sofie bracht me weer naar het zwembad en ging alleen terug. Ik was net in het water toen de eerste vrouw naast me kwam zwemmen en zei: ‘Jullie hebben zeker wel een leuke tijd gehad, he?’

‘Ja,’ zei ik. ‘Heel erg leuk.’ En ik zwom verder. Maar haar ironische toon, en de nadruk die ze legde op het woord jullie, bleven naklinken in mijn hoofd. Toch had haar opmerking mij wijzer

gemaakt. Want toen ik uit het water kwam, merkte ik pas dat ik omgeven was door heimelijke blikken en gefluister.

In plaats van te gaan liggen, pakte ik mijn shampoo en handdoek en ging douchen. Onder de douche hoorde ik weer de lachende stem van de eerste vrouw: ‘Je hoeft je niet zo grondig te wassen. Hoeveel shampoo je ook gebruikt, je wordt er nooit blank van.’

Ik draaide de kraan dicht en liep naar haar toe. Ze was naast haar man gaan liggen. Toen mijn schaduw op haar viel, opende ze haar ogen en lachte terughoudend.

‘Moet u luisteren, mevrouw,’ zei ik nadrukkelijk. ‘Ik kom hier niet om van huid te wisselen, en bovendien heb ik geen enkele behoefte om blank te worden.’

Het was de eerste Nederlandse zin die ik op het eiland sprak.

Het land van Tante Marie

Bart Plouvier

Al heb ik er honderden vlieguren opzitten, wéér ben ik net zo verbaasd als een door professor Barabas hierheen geflitste middeleeuwer, wanneer de kolossale Boeing zich van de grond verheft en zich schijnbaar moeiteloos een weg naar de hemel gromt. Eenmaal hoog in het zwerk, valt later dan beneden de nacht. Air France hostessen verwennen mij met mini-flesjes Veuve Cliquot. Ik lees *Wuthering Heights* en luister naar *Otello* op de walkman. Soms is geluk een tochtvlaag die even langs je uren strijkt. Nootebooms oude vergelijking tussen een vliegtuig en een bioscoopzaal zonder doek, gaat al lang niet meer op. Schuin boven mij klapt een scherm uit het plafond waarop zich een film over Île de la Réunion ontrolt: surfers op een indigo zee; trekkers op smalle bergpaden, zwoegend onder arcades van orchideeën; marktkramen, kleurig als doeken van Gauguin; glunderende hengelaars naast buitenmaatse tonijnen; een gutsende vulkaan; creoolse schonen, nippend van hun rum. Beelden die ik straks al aan de werkelijkheid zal mogen toetsen.

We landen onder een zinken hemel. De cycloon Edwige heeft net vluchtig Réunion gezoend en is er dan in zuidwestelijke richting vandoor gegaan. Het regent dikke lauwe druppels. De palmen staan nog na te sidderen, bananenbomen zijn precies in het midden afgeknakt en toegevouwen als passers. De zee is bijzonder humeurig. Links van de kustweg tussen de hoofdstad St.-Denis en St.-Gilles langs de westkust, moeten stalen netten, als uitvergrote maliënkolders, losgeregende rotsblokken opvangen. En wat je op een eiland in de Indische Oceaan niet verwacht, gebeurt tóch: we staan in de file. Mijn gids, die welluidend Jozef l'Amour heet, beweert dat alle auto's van Réunion, bumper aan bumper geplaatst, drie keer het eiland kunnen omcirkelen. Ik ben geneigd hem te geloven. Gelukkig is de wagen air-conditioned, want bijna ter bestemming scheurt de hemel open en valt de zon loodrecht op de kronkelende autokaravaan. Het is februari en zomer op Réunion. Wanneer ik uitstap bij het hotel, wikkelen de weergoden mij in een stomende badhanddoek. Een ossewagen is door een gat in de tijd hierheen komen rijden en staat op een bruggetje over een droge rivierbedding te zinderen in 45 graden zon. Op Réunion

heersen tientallen mini-klimaten en St.-Gilles is een tropisch paradijs dat zelfs van de cyclonen een voorkeursbehandeling krijgt. De wolken, die vanuit het oosten komen aandrijven, worden door de achtergelegen bergtoppen uit elkaar gereten en kunnen zich pas ver uit de kust hergroeperen. Moe van een slapeloos nachtje alleen met de weduwe Cliquot, velt mij het welkomstdrankje dat wordt aangeboden door de hoteldirectie: een zalmkleurige cocktail van rum en vruchten zonder Nederlandse naam. Het laatste dat ik zie voor ik wegdoezel, is een gekko die diagonaal het plafond van mijn hotelkamer oversteekt. Ik droom van Edwige.

Haar laatste windstoot wekt mij en blijkt de frisse bries van de ventilator boven mijn hoofd. Ik heb, vóór het avondeten, nog ruim de tijd om de omgeving te verkennen. De os is verdwenen, heeft zijn kar weer naar de vorige eeuw getrokken. Ordinaire huismussen huppen met opengesperde snavel tussen terrastafeltjes en leggen de link met de Oude Wereld. Staatkundig is dit Europa, een stukje getransplanteerd Frankrijk, in bepaalde opzichten gelijk aan elk ander Frans departement, met zijn gendarmes en zijn Peugeots, zijn reclame voor Ricard en Perrier, zijn Crédit Agricole en zijn Union des Assurances de Paris. Maar ‘la métropole’ mag slechts hier en daar een accent leggen, een oneffenheid gladstrijken, iets verdoezelen. Fauna, flora, bevolking en klimaat smoren elke opkomende twijfel in geuren, smaken en kleuren: dit is Afrika. Onder de brug kreunen handgrote kikkers om water; vogels met sluier-staarten vliegen arabesken rond een mangoboom; een groepje jonge zwarten wil iets vangen, heeft een riviermonding afgedamd en sleept netten door het opgesloten water; een spin, groot als een zeester, wikkelt met oranje poten een kever in kleverige zijde; een vrouw leurt met aan een touwtje geregen wespenraten vol levende maden. ‘Délicieux,’ verzekert ze mij. Ik verkies een *rhum arrangé* in een nogal duur ogende bar - andere zijn er niet, voor het weer in St.-Gilles dient betaald. Het drankje ruikt als de gele pap die mijn moeder op zaterdag kookte. ‘Au vanille,’ verduidelijkt de kelner, ‘vanille de la Réunion,’ en hij geeft mij, in de hoop op een fooi, een uiteenzetting over hoe deze dure specerij uit witte orchideeën gewonnen wordt. Ik maak een paar aantekeningen, een daad waar de man nogal van schrikt. Geen idee welke functie hij me toedicht, maar hij kijkt angstig en zijn fooi hoeft hij niet. Buiten is de wind gaan liggen. Toch is de temperatuur gedaald, in zoverre, zelfs wandelen beneemt mij niet langer de adem. Ik dwaal langs een saf-

fraankleurige binnenweg waar golfplaten stulpjes ongegeneerd naast koloniale villa's met pronkerige veranda's staan. Dat 80 procent van de hier endemische planten in de loop der eeuwen van het eiland verdwenen is, kan ik als leek uit niets opmaken: ik weet nauwelijks een paar bomen te benoemen. Her en der liggen vreemde, opengespatte vruchten, het pastelkleurig vlees bespikkeld met vliegen. De zeelucht mengt zich met die van gistend fruit, met de pas genoten rum en vanille: zo wordt Réunion opgeslagen in mijn olfactorisch geheugen. De avond komt al over de bergrug gekropen wanneer ik een kerkhof bereik, het Cimetière Marin. Ik lees witte letters op een metalen kruis: ‘Dame Vitry, Née Fontaine Bertha, Disparue en Mer le 10.06.89, à l'age de 35 ans.' Op het graf van ene Olivier Levasseur staat een halve fles rum, liggen geldstukken en sigaretten. Later licht Jozef deze offergaven toe: mensen brengen ze mee voor de achttiende-eeuwse piraat om kwaad af te smeken over hun vijanden. Bij de tombe van de dichter Leconte de Lisle, tussen zware rode rozen, kijk ik met verdronken zeelui en verhangen piraten naar de ondergaande zon.

Bijna mis ik mijn eerste maal. De andere genodigden van het Maison de la France zitten al met de benen onder tafel wanneer ik weer tussen de levenden arriveer. De keuken van Réunion, gevarieerd als het landschap - zwarte en witte stranden, groene bergen, werkende vulkanen - verrast mij aangenaam. Indiërs, Chinezen, Kaffers, Pakistani en Fransen hebben allemaal letterlijk een vinger in de creoolse pap gehad. Bij de rum-punch die - zo zal de volgende dagen blijken - onvermijdelijk elke maaltijd voorafgaat, serveert men oosterse ravioli's met een dipsausje. Ik krijg zongerijpte papaya met schijfjes koude maar pikante bloedworst en een terrine van gerookte zwaardvis op een bedje van roze krulsla. Nieuwsgierig proef ik van alle schotels die volgen en die opgediend worden met rijst, rauwe uien en groene sambal die schroeit als gloeiende kolen op tapijt. De stoofpotten - *cari's* - van kip, gerookt varkensvlees of tonijn zijn bereid met veel kurkuma en gember. Als groente zijn er palmharten, linzen en rode bonen, *jackfruit*, een soort broodvrucht, en kalebasvormige *chou-chou's* die enigszins smaken als gestoofde komkommer. Tot slot verfrist exotische fruitsla ons de mond. Toch blijf ik als gourmand, belust op gastronomische avonturen, een klein beetje op mijn honger zitten - figuurlijk uiteraard. Culinaire buitenissigheden als eerder genoemde wespenlarven, schildpaddenleverpastij, zeeëgels en *bichiques*, een veelgegeten

pootvis, zijn op Réunion wel te koop maar bereiken de restaurant-keukens niet.

Wanneer ik een paar dagen later op visvangst ga, blijkt de zee Edwige nog niet vergeten. Er staat een zware, lange deining, alsof er beneden ons een zeegod diep ademhalend slaapt. Kleine, krullende golfjes lijken uit Japanse prenten geknipt en op die monumentale waterheuvels gekleefd. Ons schommelend bootje trekt zich langzaam los van Réunion, dat mosgroen schemert in het ochtendlijke tegenlicht. Melkwitte nevelslierten vullen de kommen tussen de heuvels. Hier en daar stijgt een rookpluim op van een suikerrietplantage. Donkerbruine meeuwen en een fregatvogel hopen nu al op visafval. Onze kapitein, een Breton, was ooit visser op de noordelijke Franse vloot. Acht jaar geleden ruilde hij de arduinen Noordzeehemel voor het eeuwige blauw boven de kust van St.-Gilles. Netten boeten hoeft niet meer; met stalen kabels waaraan haken van een formaat als de hand van kapitein Hook hangen, opgewonden met haspels ter grootte van een ouderwetse koffiemolen, vastgeriemd in een draaiende stoel, vangt hij zeemonsters die Hemingway verbijsterd naar de Cuba Libre zouden hebben doen grijpen: marlijnen van een paar honderd kilo, haaien die in *Jaws* figureerden. Aan betalende toeristen of gasten zoals ik wordt het bovendraaien van tonijnen of een halfwas zwaardvis overgelaten. Ik vang een bonito, een torpedovormige, kleine tonijnsoort. Eenmaal aan dek blikkert hij in alle kleuren van de regenboog. De helft van de opvarenden is intussen doodziek. Al vangen we zo meteen Moby Dick, hun hele wereld draait rond hun maag, niets kan ze nog schelen. Alweer blijkt dat de natuur, en dus ook vissen, geen moraal hanteren: een grote tonijn laat zich vangen met de lever van zijn kleine broertje. Aan de buiging van de hengel schat onze kapitein het gewicht van de buit: 30 kilogram. Na een kwartier vechten ligt het beest aan dek waar het van een meevarende creool de genadeslag krijgt. Het dier is gestroomlijnd, stijf, zit gespannen in zijn vel, als heeft Neptunus hem te hard opgeblazen. Wanneer ik van het rauwe, wijnkleurige vlees proef, gaan de laatste croissantresten van mijn collega's in een galsaus overboord. De Japanse golfjes spoelen het braaksel weg van bakboordzijde.

Er zijn beelden, landschappen, zeegezichten, die op de harde schijf van mijn geheugen terecht zijn gekomen en die pas gewist zullen worden wanneer ik voorgoed zonder stroom val, bij de Defi-

nitieve Panne. Een storm bij de Shetlandeilanden is er zo een, of een zonsondergang boven Douala, de Alpen rond Château-d'Oex, de Braziliaanse Pantanal, daverend in de hitte. Deze reis heb ik mijn beeldenbestand uitgebreid met een roofvogelperspectief op de bergen van Réunion. Rond de top van het eiland, de *Piton des Neiges*, 3069 meter hoog, liggen drie *cirques*, kilometers grote, groene amfitheaters, door de tijd uit het massief geschraapt. Trekkers uit de hele wereld komen naar hier om de duizend kilometer bergpaden te bewandelen. Maar zij zullen nooit zien wat ik zie wanneer ik op een heldere ochtend, in een glazen helikopter, dertig meter boven de langzaam stijgende berghelling omhoogklimmend, naar de rand van de *Cirque de Mafate* vlieg. Ik merk eerst weinig van het hoogteverschil; op 1500 meter zit ik nog altijd niet meer dan dertig meter boven de begane grond. Maar dan duikelen we over de rand, of tenminste, zo lijkt het, want we blijven natuurlijk, en gelukkig maar, hangen; we wankelen tussen hemel en aarde, weerstaan de zuigkracht van de diepte beneden ons. Al blijft het trompetgeschal achterwege, de haren komen omhoog op mijn armen. Mijn medepassagiers en ik verstijven. De wereld wordt opnieuw uitgevonden. Links, rechts, voor en onder mij strekt zich de *cirque* uit: heuvels, strak met oerwoud overtrokken door een meester-stoffeerder; bergpaden, naden in de hompen groen; honderden watervallen als evenveel witte ritsen. Sommige, de grootste, hebben poëtische namen: *La voile de mariée*, of juist heel prozaïsche: *Le pis en l'air*. Ronde, zwarte schaduwen van solitaire wolken rollen traag van de hellingen. In ons vliegend aquarium gaan we onder regenbogen door tot vlak bij het watergeweld; we zweven in kloven waar tot op heden geen mens een voet gezet heeft; vliegen over plateaus waar destijds de gevluchte slaven zich verscholen en voorgoed onbereikbaar bleven voor hun bange blanke meesters. We zien kleine *îlettes*, golfplaten nederzettingen die enkel na urenlange voettochten bereikbaar zijn; horen de piloot via de intercom vertellen over uithoeken van het eiland waar in drie dagen tot 6,5 meter neerslag per vierkante meter kan vallen. Het vers omgeslagen blad in mijn schrift blijft blanco, ik maak geen notities, zelfs kennis van steno zou niet volstaan om zo'n grote hoeveelheid indrukken binnen zo'n korte tijdspanne te noteren. We scheren zo goed als rakelings langs de *Piton des Neiges* en vliegen over *La Plaine des Cafres* naar het nog vulkanisch actieve gedeelte aan de oostkust. In hectaren onbegroeid basalt staan honderden vulkaantjes als zwarte eierdopjes.

We minderen hoogte en zien hoe een witte stippellijn een wandelweg aangeeft. Toch, weet onze piloot, moeten hier jaarlijks, uit plotseling opdoemende mist, dozijnen avonturiers per helikopter geëvacueerd worden. De laatste uitbarsting van de *Piton de la Fournaise*, een rode tepel in het maanlandschap, dateert van '86. Bij elke eruptie groeit het eiland en de Réunionaisen grappen onder elkaar dat ze ooit nog het 160 kilometer verder gelegen eiland Mauritius zullen annexeren.

's Middags landen we op het voetbalveldje van La Nouvelle, een dorpje in de *Cirque de Mafate*. Hier geen wegen, geen auto's, geen waterleiding, geen elektriciteit. Eén openbare telefoon die werkt op zonnepanelen. (Ik móet het proberen, wil weer verwonderd worden, steek mijn Télécard in het toestel, tik mijn nummer en meld mijn verbaasde echtgenote dat ik in La Nouvelle geland ben. Voilà). Geen weekendhuisjes ook, want wie hier geen ‘roots’ heeft, mag hier niet wonen. De mensen leven van geranium- en linzen-kweek, van het verhuren van slaapplaatsen aan wandeltoeristen en van de verkoop van eenvoudige maaltijden. Al wat te heet of te zwaar is om langs de smalle paden naar boven te worden gedragen, wordt door een helikopter gebracht. Voor een gebouw met houten dakpannen worden vruchten te koop aangeboden. De opbrengst is bestemd voor het eerste schooluitstapje van de kinderen van La Nouvelle. Enkele medereizigers en ik spekken de kas. We worden binnen uitgenodigd en moeten Brussel aanwijzen op de wereldkaart.

In een uithoek van het dorp, weggedoken onder tamarindebomen, woont Tante Marie, de oudste inwoonster van Réunion. Jozef blijkt haar te kennen en vraagt audiëntie aan. Even later schuifelen wij door een laag bouwsel, gevuld met bijtende hout-rook, afkomstig van een open vuur, langs het 102-jarige vrouwtje, krom als een c, nauwelijks groter dan haar wandelstok, na één oogopslag al onvergetelijk. Op haar schildpaddenhoofd draagt ze een gerafelde strohoed; in het gelooide gelaat zijn driehoekige oogjes uitgesneden; in de tandeloze mond slaapt een frambozen tong. Op haar eiken handen liggen aders van wortelhout. Behalve de oren is alles aan haar gekrompen. Haar kleren hangen vol stof en aarde, als heeft men haar te onzer ere snel even opgegraven. Haar stem staaft die veronderstelling, klinkt als komt ze van gene kant van het graf. Ze wijst naar de pot op het walmende vuur. Tante Marie's bewegingen zijn uiterst langzaam, haar tijd volgt duidelijk andere

wijzers dan de mijne. We moeten van de pruttelende koffie drinken, begrijp ik. Ik wil best, maar de rook drijft mij naar buiten. Hoestend vergeet ik even mijn poëtische beschouwingen en vraag mij in alle ernst af hoe een vrouw in zo'n rookhol meer dan een eeuw oud kan worden! De koffie die ik, eenmaal weer binnen, zo laag mogelijk tegen de grond gedrukt probeer te drinken, vergroot het medisch raadsel: het brouwsel van zelfgebrande bonen is niet te drinken. ‘Spierverlammend gif,’ grapt Jozef. Weer ben ik geneigd hem te geloven.

We laten Tante Marie achter in een wolk van rook en voorbije tijd, stappen van haar hut in de helikopter, van haar wereld in de mijne. Ik neem haar beeld mee omhoog, over de rand van de *cirque*. En ik weet het wel bijna zeker: beneden ben ik dan al vergeten. Alleen mensen die dát goed kunnen, worden zo oud. Ik niet dus, ik onthou teveel, zal ook Mafate en Tante Marie en heel Réunion nooit vergeten.

De westelijke eilanden

Monika Sauwer

De zomertijd was begonnen. Om die reden vond Lea het nog lang geen bedtijd. Ze zat in pyjama op de rand van haar hoge bed uit het kamerraam te kijken. Vierde etage heette het hier, in plaats van vierhoog. Zo hoog had ze nog nooit gewoond, maar er was een lift en ze hield van het uitzicht. De zon was nog maar een goed uur geleden achter de kale platanen gezakt. De westelijke hemel straalde na boven de donkere gevels, de kleur van het oog van een pauweveer. Beneden haar kroop het drukke stadsverkeer, ver in de diepte hoorde ze het gedempt grommen. De merel in de boomtop die naar het raam neigde, klonk ver en dunnetjes. Eerst was ze bang geweest dat haar oren ook al slecht waren geworden, maar ze hadden haar verteld dat het van de dubbele beglazing kwam. Ze kreeg het raam niet open, het zat muurvast met een aluminium handvat dat je omhoog moest drukken. Misschien deden ze het wel op slot 's nachts. Zo had ze geen frisse lucht, zoals ze gewend was.

‘Ik heb hier lang genoeg gewoond,’ dacht ze. ‘Nu ben ik weer goed genoeg voor mijn echte huis op het eiland. Daar zijn inmiddels allemaal nieuwe jonge mensen komen wonen. Ze kunnen zo bij me binnenlopen voor een bakje koffie. Ik zal op hun kinderen passen, net als vroeger.’

Maar als Lea haar aanstaande vertrek ter sprake bracht, lachten ze minzaam en zeiden: ‘U weet toch wel beter, mevrouw Robinson. U blijft gewoon gezellig hier bij ons. U vindt de gymnastiek toch leuk en de crea... Nou dan. U gaat hier ook nog vrienden maken, let maar op.’

Op hun manier waren ze goed voor haar, maar ze hoefden haar niet als een kind te behandelen.

Langzaam begon ze zich aan te kleden. Het trainingspak ging zo over haar pyjama, daarover de winterjas. Buiten was het koud, zeiden ze, maar ook dat merkte je niet, want er was hier geen tocht.

Ze trok haar nieuwe sportschoenen aan. De weekendtas met haar spullen moest ze onder het bed achterlaten. Met een tas viel je op, dan werd er gevraagd wat de plannen waren. Die tas kwam ze later nog wel halen.

In haar jaszak zaten portemonnee, bankpasje en een schone

zakdoek, maar de sleutel van haar echte huis vond ze niet. ‘Dan bel ik wel aan. De buurvrouw is vast nog wakker.’ Haar pincode schreef ze elke ochtend na het douchen opnieuw op de binnenkant van haar elleboog. Je moest je zien te behelpen. Op de lange gang brandden zachtgele spaarlampen. Nergens geluid. Je woonde hier dicht op elkaar, maar je hoorde geen mens. Het televisiegeluid moest uit na tienen. Sommige bewoners hadden koptelefoons, die luisterden de hele nacht naar de politieradio, beweerden ze, en wisten precies wat de drugsdealers van plan waren. Lea interesseerde zich niet voor misdaad. Het was erg genoeg dat het kwaad loonde, maar je kon niet overal van wakker liggen.

Op verende zolen sloop ze over het noppenvinyl. Proper waren ze hier wel. geen stofje. Elke dag kwamen de zwarte meisjes dweilen.

Ook in de lift was ze heel alleen. Ze aarzelde welke knop ze zou indrukken, 1 of 0. Ze koos voor 0. Dan kwam ze onder de grond uit en daar was vast een nooduitgang.

Maar ze landde op de parterre. Hier links achter de glazen deur lag de eetzaal onder het licht van een TL-buis. De tafeltjes stonden al gedekt voor het ontbijt. Ze werkten hard, de zwarte meisjes, want ze wilden graag gauw naar huis. Naar hun echte huis, waar ze met hun man en hun kinderen woonden.

In het portiershok zat wél iemand. Een donkere jongeman die ze niet kende las in een tijdschrift. De radio stond aan. ‘April in Paris,’ hoorde ze. ‘Ella Fitzgerald,’ zei ze tegen zichzelf. Je moest veel tegen jezelf zeggen, dan vergat je minder snel. Vergeetachtig, dat was ze, en daarom hadden ze haar hierheen gebracht: om haar medicijnen niet over te slaan. Ook was het niet goed om je pillen voor de hele week in één keer door te slikken. Dan werd de maag leeggepompt.

Zou de buitendeur op slot zijn? Schichtig keek Lea in het rond. Niemand, alleen die nachtportier. Ook hij speelde met de leiding onder één hoedje, al was hij nog jonger dan de zwarte meisjes. Hij werd ervoor betaald om op iedereen te letten. Maar nu zag ze dat hij zat te knikkebollen in plaats van te lezen of de monitor in de gaten te houden. Zijn hoofd wiebelde op zijn nek, die lang en dun was als een tulpenstengel. Hij was veel te tenger voor zijn donkerblauwe uniform. Voor zo iemand hoefde je niet bang te zijn, die was nog nauwelijks droog achter zijn oren.

Om de buitendeur te openen moest je op de bovenste rode knop

drukken. Dat had ze de zondagse portier zien doen toen die haar zoon Theo uitliet.

Zwaar ademend stond ze op de drempel van het portiershok. Zou ze durven? Ach kom, als je hier iets deed wat niet mocht bleven ze gewoon aardig tegen je. Ze zeiden alleen dat ze het ‘jammer’ vonden.

Het was zo gemakkelijk geweest. Thuis moest ze sjorren aan een ruw deurtouw. Met regenweer ging dat heel zwaar. Maar hier: een druk op de knop en de glazen deuren vlogen open, wagenwijd, uitnodigend als de hemelpoort.

Lea keek niet om naar het grote gele gebouw. Huizen hoorden niet geel te zijn. Vroeger bouwden ze wel gele scholen, kazernes en politiebureaus, maar toch geen huizen om in te wonen. Bevrijd keek ze omhoog naar de volle maan. Heel bleek met meer blauwe kraters en bergen dan vroeger, leek het haar toe. Door haar nieuwe bril zag ze binnenshuis meer dan haar lief was, maar hier buiten was dat een voordeel.

‘Hoe heet zou het nu op de maan zijn?’ vroeg ze zich af. Ze rilde, op aarde vroor het bijna. ‘Er staat daar een Amerikaanse vlag geplant in het stof. Maar die wappert niet, want wind is er nooit.’

Ze kreeg plezier in het lopen over de brede stoep. Er passeerden twee moslimmannen in lange wollen jasjurken met capuchons op de rug. Zo'n gewaad zou ze ook wel willen hebben, maar waar kocht je zoiets? De sportschoenen waren zonder meer een uitkomst, die liepen uit zichzelf. Zij hoefde maar te volgen.

De wandelingen met Theo op zondagmiddag vond ze neerdrukkend. Dan voelde ze zich oud naast die man die altijd liep te klagen over drukte op de zaak. Ze moest hem een arm geven en hij liep zo langzaam dat ze er radeloos van werd. Net als ze bij het park kwamen, wilde hij alweer omkeren.

Theo. Als hij haar kamer binnenkwam geloofde ze haar ogen niet. Dit kon haar zoon niet zijn, zo groot en log. Ze zei er wel eens wat van: ‘Jij bent Theo niet. De echte Theo is veel jonger en knapper.’ Maar dat moest ze voortaan voor zich houden, want meteen begon hij zwaar te zuchten als een verdrietige Sint Bernardshond. ‘Hè, moeder nou toch.’

Ze stak over naar het trameiland. Het ritselen van de stroomdraden betekende dat er een aan zou komen. Daar had je hem al. Was het de goede? Ze vond een impopulaire eenpersoonsplaats,

zette haar voeten op de draaischijf van het middenrif en keek verbaasd naar haar witte sportschoenen, die buiten haar wil om het draaien en zwoegen van de tram volgden, terwijl haar romp op zijn plaats bleef. Ze voelde zich gewichtloos als in een mooie droom, maar wel een droom waarin het naar patat rook. De teenagers voor haar aten proestend van de lach met z'n drieën uit een zakje. ‘Eerlijk delen,’ mompelde Lea goedkeurend. ‘Jong geleerd, oud gekend.’

Achter haar zat iemand luid te boeren. Geen smakelijk geluid. Ze draaide zich om, legde een vinger op haar lippen en keek in het verstoorde gelaat van een oude zwerver. Uit de plastic tas op zijn schoot stak een fles bessenjenever. ‘Kijk voor je, moeder.’

Lea gaf geen antwoord en keek weer naar haar oplichtende witte schoenen, die nu met benen en al meedraaiden met de tram. ‘Uw kaarten alstublieft,’ schreeuwde de dronkeman. Lea bleef strak voor zich kijken, in volle vaart passeerde de tram een lege halte. Toch werd ze even bang omdat ze zwartreed. Ze had gedacht dat er tegenwoordig weer conducteurs waren om een kaartje van te kopen. Zou ze alsnog naar de bestuurder lopen om te betalen? Ze opende haar portemonnee en vond slechts een oude knoop met een zwart draadje garen eraan. Waar kwam die knoop vandaan? Ze bekeek en bevoelde hem aandachtig. Toen schoot ze in de lach: een gulpenknoop, wat deed die daar? Hoe lang was Jaap al dood? Of was hij van Theo? Weer giechelde ze geluidloos. Knopen aannaaien moesten ze zelf maar doen voortaan, ze was geen huissloof meer. Ze was helemaal alleen een avondje uit.

De zorgen gleden van haar af. Ze zag de maan hoog boven het feestelijk verlichte Concertgebouw blauwbleek en star aan de hemel staan. Misschien vroor het, jankten de rails zo erbarmelijk omdat het staal zo koud was. Het was hoogtij voor de taxi's, het Concertgebouw liep uit. Een gezegend uur en zij was onder de mensen! Ze kon zich verbeelden dat ze een mooie opera had bijgewoond en nu zat na te genieten. Zwartrijden, het mocht wat. Al belandde ze in een politiecel, het was haar om het even. Je moet alles een keer meegemaakt hebben in je leven, zo was het.

Zonder duidelijke reden kwam de dronkeman pal tegenover Lea op de draaischijf staan. Blijkbaar had hij zeemansbenen. Tersluiks keek ze naar hem op. Zijn colbert van afgeleefde visgraat-tweed stond bol door een koudewerende onderlaag van zeker twee, drie truien die ver onder het jasje uit slobberden. Zijn pilobroek wekte

haar vertrouwen. Jaap droeg net zo'n broek als hij de boot schilderde. Echt oud was hij nog niet, een jaar of zestig hooguit. Om zijn brede schedel droeg hij een lauwerkrans van kleurloos uitgebeten, uiterst stug kroeshaar. Maar zijn onder zware wenkbrauwen vreemd oplichtende ogen waren van een heel bijzonder soort blauw. Paarsblauw als van viooltjes, dacht Lea.

‘Wat zit je me aan te kijken met die uilebril van je,’ zei de man dreigend. Hij had een buitenissig stemgeluid, dubbeltonig. Hij sprak hoog door zijn verstopte neus, terwijl een lage bas meevibreerde in zijn borst.

‘Niks, ik kijk al niet meer naar u,’ zei Lea zacht en sloeg haar ogen neer.

‘Wat moet een mooie meid als jij zo laat alleen op pad?’

‘Ik ga naar het Prinseneiland.’

De man snoof. ‘Jammer dat je te oud bent voor de liefde.’

De liefde! Zomaar opeens begon Lea zich ernstig af te vragen wanneer ze voor het laatst gevreeën had. Jaap was nu elf jaar dood. Ze schrok omdat ze zich de laatste keer niet meer voor de geest kon halen. En de eerste keer? Was het in die jeugdherberg gebeurd of in een hooiberg? Of... ja, nu schoot het naar boven. Hoe verder terug in de tijd, des te beter haar geheugen werd. Het was in een roeiboot geweest. Op de bodem van een houten roeiboot, onder de blote sterrenhemel. Jaap had hem met een riem de rietkraag van een eilandje in geboomd. De boot had zo geschommeld onder zijn geweld dat ze zeeziek was geworden. Dankbaar glimlachte ze het herinneringsbeeld toe.

‘Zit me niet uit te lachen, moeder!’ De man schreeuwde zo hard dat Lea in elkaar dook. Toen vermande ze zich. ‘Ik had een binnenpretje. Als u dat niet leuk vindt, kunt u toch ergens anders gaan staan. Of zitten. De tram is bijna leeg.’

‘Is die tram soms van jou,’ bulderde de man vlak bij Lea's oor. Ze voelde zijn hete adem in haar nek. ‘Rustig blijven,’ zei ze in zichzelf. ‘Schelden doet geen pijn.’

‘Nee, die tram is van de gemeente.’

‘En is het hier een vrij land of niet.’

‘Een vrij land, geloof ik.’

‘Nou dan!’ De man stond te schokken van het lachen omdat hij haar tuk had. ‘Dan mag ik toch staan waar ik wil. Nou jij weer.’

Lea gaf hem gelijk. Hoestend liet hij zich weer vallen op het bankje achter haar. Ze voelde zijn onregelmatige ademstoten langs

haar oorschelp gaan, maar hij hield zich tenminste stil. Onder gejank sloegen ze de lege, rechte Marnixstraat met zijn gelijkvormige huizen in, doods als een langgerekt toneeldecor, waarin bijna alle ramen duister waren. Waarheen was ze op weg? Ze was het vergeten. Kind noch kraai had ze in deze koude stad. Theo woonde ver weg in Assen. Verder was iedereen dood. Ze was te oud geworden voor deze wereld. De vrolijke teenage-meisjes van de patat stapten uit, wat jammer was. De dronken man en zij waren de enig overgebleven passagiers. Ze voelde zijn hand zwaar op haar schouder, en schrok niet eens. Als je zijn stoppelbaard en zijn vieze jasje wegdacht, zou hij een knappe vent zijn.

‘Zeg moeder, ga je mee nog een afzakkertje halen?’

‘Nee, dank u. Ik heb trouwens geen geld bij me.’

‘Een pilsje om het af te leren.’ Hij maakte smakkende geluiden met zijn lippen.

Hij lijkt wel een karper, dacht Lea. Weerzin zette haar met beide benen op de grond. ‘Nee, dank u. Ik moet naar huis. Ik ben al laat en ik heb geen sleutel.’

‘Vroeger ging ik met m'n moeder stappen, maar die is nou dood.’

‘Wat verdrietig voor u.'

‘Zeg dat wel. Nou m'n moeder niet meer op me past, gaat het bergafwaarts met Joop.’

Joop, dat scheelde maar twee letters met Jaap. Misschien was alles geen toeval. En Joop had blijkbaar niemand meer op de hele wereld, net als zij. Weer was Lea's stemming versprongen. Haar hart sloeg snel van opwinding omdat ze links van zich de vertrouwde Haarlemmerpoort zag verschijnen. Snel reikte ze naar de halte-knop. De tram remde abrupt. Als Joop haar niet opgevangen had, was ze pardoes voorover gevallen. ‘Dank u wel,’ mompelde ze en tastte met haar voet naar de treeplank.

‘Geef me de poot, moeder. Zo, ja kom maar, mooi zo.’

Hij heeft slag van ouwe mensen, dacht Lea. Rillend stond ze te midden van het nog altijd dreigend grommende stadsverkeer na te hijgen.

‘Dank u beleefd, prettige avond verder,’ riep ze naar Joop, die tussen twee auto's door duikend de tegenoverliggende stoep bereikte. Wat een haast. Ze voelde in haar jaszak. De portemonnee met de oude knoop erin was weg. Dat gaf niks. Maar haar betaalpas ook! ‘O verdomme!’ Ze stampvoette van schrik. Wat zou Theo

kwaad zijn. Van hem mocht ze haar pasje alleen maar mee naar buiten nemen als ze samen gingen pinnen.

Samen pinnen, het mocht wat! Sinds ze geen eigen baas meer was over haar rekening, zei geld haar niets meer.

‘Geld maakt niet gelukkig,’ zei ze hardop. Ze herademde. ‘En ik ben al beroofd, dus dat kan me niet nog es gebeuren.’

Boven het Haarlemmerpoortgebouw stond de maan nu hoger aan de hemel. Op het vernieuwde spoorwegviaduct brandden de seinen rood en groen. Toen Lea eronderdoor liep, walste een trein bulderend over haar heen. Buiten adem bleef ze staan luisteren. Een lange, zwaargeladen goederentrein. Het sissen en dreunen vulde haar oren, haar hele lichaam met een genot dat dichtbij pijn lag.

‘Nu mag je een wens doen,’ hoorde ze Jaap naast zich zeggen. Verrast keek ze opzij. Niemand. Na het viaduct sloeg ze de Sloterdijkstraat in en liep stevig door. Ze was er bijna! Van pure blijdschap lachte ze hardop. Aan de Nieuwe Teertuinen stond de school waar Theo op gezeten had. Ze liep naderbij, aangelokt door wit neonlicht dat uit het lokaal naast de ingang scheen. Was de schoonmaakploeg nu nog bezig?

‘Sterrenkundige Vereniging,’ las ze op een bord naast de ingang. Dat stemde tevreden. ‘Het is heel goed als de jeugd aan sterrenkunde doet,’ zei ze. ‘Vroeger had je dat soort clubs niet. Er is toch veel verbeterd.’

Toen voelde ze heilige grond onder haar schoenzolen. De ruw geasfalteerde hoge rug van de ophaalbrug naar het Prinseneiland. Het zwarte water aan weerszijden zoog aan haar. Ze wankelde. Nu niet duizelig worden, doorzetten! Ze keek naar de spoordijk. Weer een goederentrein, ze werd verwend. Vroeger luisterde ze in bed naar de treinen als Jaap in de kroeg zat. Ze was hun dank verschuldigd, ze hadden gewaakt over haar slaap.

Op het eiland rook de koude lucht vertrouwd naar teer. De geur behoorde, samen met die van hooi en houtrook, tot de gelukkigst makende die Lea kende. Ze liep een extra rondje om haar eiland te begroeten. De scheepswerfjes DUBA en DE WALVIS waren nog steeds in bedrijf. De pakhuizen met klinkende namen als De Maagd van Gend, Het Geloof en Liefde en Eendracht hadden nieuwe bewoners gekregen. Sommigen waren nog op. Ze hoorde orgelmuziek uit een open raam stromen.

Geloof, liefde, eendracht. Ze liep te veren op haar sportschoe-

nen. De smalle straatjes, zwak verlicht door de ouderwetse oker schijnende straatlantaarns, waren verlaten op een zwarte kat na. De kat bleek niet schuw en liet zich luid spinnend aanhalen, gaf Lea's hand harde woeste kopjes. Ze hurkte neer, haar kniegewrichten kraakten. ‘Zo Poes, moet jij nog niet eens op bed aan?’

‘Praaaoouw,’ galmde het poesje. Het was krols en erg mager.

‘O, jij wacht op je kerel. Ik hoef niet meer zo nodig. Dat scheelt. Mijn tijd zit erop. Ik heb wel meelij met je, weet je dat. Wachten is verschrikkelijk.’

‘Prraaoouw.’

Ze liep verder, de poes volgde nog even en maakte toen teleurgesteld rechtsomkeert, schoot weg onder een geparkeerde auto.

De Galgenstraat. Het huis op 24 was donker en dood, alle ramen met planken dichtgetimmerd. Had ze het nummer omgedraaid in haar hoofd? ‘Laat het niet waar zijn,’ smeekte ze, met grote ogen van ontzetting. Maar het wás haar oude huis, ze had zich niet vergist. In de deurpost zat nog steeds het gefiguurzaagde, handbeschreven paletje vastgeschroefd. Jaaps gekalligrafeerde letters waren nog goed leesbaar.

Ook de melkzaak van Immerzeel was dichtgetimmerd. De oude bewoners werden weggepest, de oude huizen gesloopt en vervangen door nieuwe, die vaak niet eens mooier waren. En haar werd niks gevraagd. Het liefst zou ze zich op de stoep laten zakken, zich met het hoofd op de knieën in slaap huilen.

Maar Lea bleek taaier dan ze dacht, het besluit was buiten haar wil om al genomen. Ze moest naar de boot. Met bang gemoed volgde ze haar gestaag voortstappende sportschoenen. Ze voerden haar over de korte ophaalbrug naar het donkere Bickerseiland, waar iedereen al leek te slapen. Nee, een dakraam was nog verlicht, daar woonde een filosoof, stelde ze zich voor. Filosofen plachten het laat te maken. Jaap was ook een soort filosoof geweest, zo mocht hij zichzelf tenminste graag noemen. Ze wuifde naar het zolderraam.

Op een opengebroken kade stond een twee meter hoge, geelgespoten kubus zacht te grommen in het zand. Lea legde een voorzichtige hand op het koude staal. De trilling van het motorlichaam plantte zich voort door vlees en botten tot in haar borst. ‘Silenzio 452’ heette hij, getuige zijn naamplaatje. Nu pas zag ze waarmee hij bezig was. De Silenzio zoog een rioolput leeg en pompte de nachturine van de bewoners door een doorzichtige stofzuigerslang

naar de volgende openliggende put. Ze zag het klotsen in de hoofddikke slang en huiverde.

Achter het speeltuintje met de vlierstruiken, de kastanje en de twee populieren lag het woonschip dat ooit de naam Happy Days voerde, slaperig te dobberen. Minstens dertig jaar geleden had Jaap het schip met ligplaats moeten verkopen. Vanwege zijn bronchitis hadden Lea en hij de wal opgezocht.

Het schip heette nu de Matras, volgens een uit berkestam gezaagd naambord. Vreemde naam! O wacht, nee, er stond Madras. De opbouw zat goed in de beits, zag ze. Het casco was diepzwart, het platte dak bedekt met op het oog vers teerpapier, bestrooid met rul grind dat schitterde in de maneschijn. De loopplank was nieuw, breed en voorzien van comfortabele leuningen. Achter de kleine ramen, geblindeerd door keurige luxaflex jaloezietjes, brandde geen licht meer.

‘Wat handig dat ze die tegenwoordig zo klein op maat kunnen maken,’ dacht Lea. ‘Alles wat je maar wilt is tegenwoordig te koop.’

De loopplank was afgesloten met een scherp gepunt hek van Spaans siersmeedwerk. Ze duwde ertegen. Het was niet op slot, zoals ze verwacht had, maar gaf mee met een doordringend hoge pieptoon.

‘Nu slaat de hond aan,’ fluisterde ze. Ze hield niet van waakhonden, die waren vals gemaakt. Maar het bleef rustig, ook op de buurboten. Het donkere water klotste vertrouwelijk tegen het stalen casco. Er werd gesluisd, het vuile stadswater moest via het IJ naar zee.

In stille verrukking stond Lea, een hand op de loopplankleuning, minutenlang naar het water te luisteren. De kou die door haar jas drong, voelde ze niet. Toen kon ze zich niet langer bedwingen en sloop de loopplank op. De glanzend groen geverfde voordeur werd beschenen door een eveneens in Spaans smeedwerk gevatte geelglazen lantaarn. ‘V.P. Singh,’ las ze. De familie Singh sliep of was niet thuis.

Van toen af aan werd Lea bewogen door de onzichtbare poppenspeler zelf. Voetje voor voetje, steunend tegen koude planken, schuifelde ze naar het achterschip van de Madras. Als een slaapwandelaarster staarde ze voor zich heen. Toch nam ze alles scherp

waar, maar sterk vergroot, als door een verrekijker. Niets maakte haar meer bang. Hier, op haar eigen schip, was ze veilig als een kind in de baarmoeder.

Staande op het achterschip zag ze Jaaps roeiboot dobberen. Hij was nog helemaal gaaf, alleen de roeibank ontbrak. In de punt lag een verroest hoosblik, maar de bodem was kurkdroog. Geregend had het niet de laatste weken.

Jaap had het vletje eerder gehad dan dit schip. Het was nog van zijn vader geweest en moest nu zeker een eeuw oud zijn. Elk voorjaar kreeg het een beurt, de bodem werd zwartgeteerd, de buitenkant donkergroen, de binnenkant zilvergrijs geschilderd. Zilvergrijs als het verenkleed van een zeemeeuw.

Ze trok aan het touw dat het bootje met het moederschip verbond. Gehoorzaam vlijde het zich langszij.

Toen deed Lea iets dat omstanders, als die er geweest waren, niet voor mogelijk hadden gehouden. Behendig als een geit sprong ze van de achtersteven van de Madras in de roeiboot. Die schommelde maar heel even, alsof hij op zijn vracht had liggen wachten. Met stijve vingers van de kou peuterde ze het touw los, duwde af.

De lichte schutstroom voerde boot met passagier onmerkbaar traag de stad uit, de Realengracht af, het Westerdok over, het IJ op.

Ze was op haar rug op de bodem gaan liggen, haar achterhoofd op het harde hout. Groot was ze niet, ze kon zich helemaal uitstrekken. De muziek van het klotsende water vulde haar brein.

Met wijdopen ogen keek ze omhoog naar de sterren. Een vertrouwen dat ze zich van heel vroeger herinnerde, droeg haar. Behagen golfde door haar lichaam.

Pulau Selayar

Duco van Weerlee

> *We shall not cease from exploration*
> *And the end of all our exploring*
> *Will be to arrive where we started*
> *And know the place for the first time*
> T.S. Eliot

Vanaf de visserspier die als een pijl het ondiepe water insteekt, heb ik een uitzicht van 360 graden. Recht vooruit de Javazee met voorbij de horizon Madura en Surabaya en op de voorgrond enkele vissersbootjes voor anker. Achter me het eiland Bawean, een waddeneiland met bergen en een kratermeer. Een wak in de tijd, gedreven door godvrezende huisvaders en door deze behoed voor onstuimige en zedeloze vooruitgang. Een coulissenlandschap met op de voorgrond Sangkapura met zijn werkplaatsen, winkels en kerkhoven. Daarachter geelgroene akkers en heuvels en ten slotte de skyline van blauwe en donkergroene bergen. Links en rechts de kustlijn, in het westen de nieuwe haven, in het oosten de knobbel van Pulau Selayar, die als een wrat aan Bawean vastzit.

Ik zit op het plankier, mijn voeten bungelend boven scholen zwarte visjes die op de houten palen afstormen en op het laatste moment terugdeinzen. Zijn het de delicate, bijna transparante krabbetjes, op en neer rennend langs de palen, die ze belagen of is het omgekeerde het geval? Ik zit in een souffleurshok, halverwege zaal en toneel, en ik kan ook nog de orkestbak inkijken. Dat deinende en watertrappelende zeepaardje moet de dirigent zijn.

Ik kan geen eiland zien of ik moet eromheen lopen, rijden of zwemmen. Wat is dat voor drang? Ik heb het ook met meertjes, wat een vergelijkbare gekte is, want een meer is een nat eiland in een droge zee. Bawean is zelf een eiland en ik heb het afgelopen zondag met de hele familie van mijn hospes gerond in een minibusje. Dat was leuk, maar nu zoek ik een eilandje waar ik in mijn eentje omheen kan, lopend. Pulau Selayar lijkt me wel wat. ‘Ik heb er als kleine jongen vaak gespeeld,’ zegt mijn hospes, die zijn best doet te begrijpen wat ik op zo'n onbewoond eiland heb te zoeken. Op zijn scooter wijst hij me de weg en dat is handig, want in mijn eentje had ik misschien de slagboom niet durven passeren waarmee lokale vissers auto's weren.

Het licht is goudgeel en het wad langs de kustweg ligt te glanzen in de middagzon. Kleurige vissersprauwen, gestut door bamboepalen, doen denken aan opgezette insekten. In een sukkelgangetje tuffen we langs een moskee, een publieke badplaats, drogende vissersnetten. Waar de weg ophoudt, strekt zich in een kom aan de voet van de heuvel - en aan de zeezijde begrensd door een mangrovebos - een complex uit van weelderig begroeide sawahs in groen en geel.

Deze middag kunnen we niet verder, want mijn hospes wil zijn scooter niet onbeheerd achterlaten, maar ik prent mij het beeld in. Runderen op een stoppelveld, verdorde en door zeewind aangevreten boomstronken op het strand, pluimvee dat hevig kakelend de verkeerde kant opvlucht en verstomde schoolkinderen die halt en front maken, hun schelle stemmetjes pas hervindend als we gepasseerd zijn. Dan werpen ze ons alsnog hun snijdende kreetjes als messen in de rug.

Mijn hospita staat erop mij een schildknaap mee te geven die mijn waterfles draagt en me beschermt tegen overlast, gevaar en verdwalen, maar ik ben onvermurwbaar: dit wordt een solotocht. Triomfantelijk passeer ik de volgende ochtend de slagboom en ik wuif vriendelijk naar bevreemde kustbewoners. Met de fiets aan de hand doorsteek ik de kom in het landschap, waar nu stevig wordt geoogst. Waarheen? Daarheen. De heuvel op, door de aanplant van palmen, daarachter ligt het strand.

Van dichtbij is de bult imposant, een geducht geologisch gebeuren. Ik voel me een kosmonaut als ik de brede strook zand en gruis nader die in het helle ochtendlicht blakert en blinkt als een landingsbaan voor ruimtevaartuigen. Mijn fiets laat ik achter in de schaduw van een walletje op het strand. Met opgerolde broekspijpen doorwaad ik de luttele meters ondiep water die de tweebenige sterveling scheiden van deze minerale navelstreng, statieloper voor buitenaards bezoek. De keus tussen linksom en rechtsom is niet moeilijk. Vanwege het vroege uur ligt de westkant nog in de schaduw en over gloeiende keien kan ik altijd later nog lopen. Ik zie wel hoe ver ik kom - waar de wal het schip keert.

Het eerste stuk is ploeteren door mul zand, daarna wordt het klauteren over soms scherpe keien. De flanken van de bult zijn begroeid met lang gras en struikgewas. Eén keer denk ik een menselijke stem op te vangen, maar het kan ook de kreet van een meeuw zijn geweest, of de schreeuw van een aap. Hier en daar

hebben fikse branden gewoed, want hele stukken van de helling zijn geblakerd.

Wat op een afstand oogt als een stenige versperring die de vloedlijn afdoende blokkeert, blijkt van dichtbij een klauterrots voor gevorderden en daarachter strekt zich weer een flink stuk strand uit. Het is net als ouder worden. Als kind denk je: veertig jaar, wat oud, dat haal ik nooit. Gaandeweg verruimt zich het perspectief en zo consumeren we stap voor stap, jaar na jaar, de eeuwigheid. Af en toe kijk ik achterom en op mijn horloge. Ook de wijzers van de klok maken ommetjes (en de zon en de maan, herder laat je schaapjes gaan).

Inmiddels zie ik iets dat lijkt op een pad dat tegen de helling oploopt. Als ik dat vandaag nog wil volgen, moet ik het nu doen, nu de zon nog niet te hoog staat. Ik heb al vastgesteld dat het niet gaat om een berg uit één stuk. Het zijn twee bulten - als bij een kameel - en ik besluit mijn kustwandeling op te schorten en het pad te volgen dat tegen de tweede, lagere, bult oploopt.

Het klimmen gaat aanvankelijk zonder veel problemen, al raak ik wel buiten adem en tekent het pad zich steeds vager af. Ik probeer zoveel mogelijk mijn verstand uit te schakelen en mijn voeten aan te moedigen hun weg te vinden. Dat lukt tot waar de steile flank overgaat in de flauwe welving van de rug. Daar is het behoorlijk verschroeid en verkoold. Er zijn haast geen stronken om je aan vast te houden en soms kruip ik op handen en voeten door de asresten. Maar de top, het punt vanwaar ik de zee aan de oostkust kan zien, is niet ver. Daar is het ook zo vlak dat ik rechtop kan lopen, letterlijk en figuurlijk, want ik heb het een beetje gemaakt. Ik betreur het haast dit panoramische en vreugdevolle uitzicht te moeten prijsgeven, maar ik moet verder. Nu begrijp ik waarom mensen op dergelijke plekken vlaggen planten.

De tocht omlaag is moeilijker en zelfs tamelijk griezelig, want voor je het weet, schuif je te hard en te onbeheerst omlaag. Blijkbaar heb ik ergens een fout pad gekozen, want op een gegeven moment kijk ik steil omlaag in de sleuf die de twee bulten scheidt. Alarmschellen rinkelen in mijn brein en het zweet breekt me uit. Ik druk me dicht tegen de geblakerde grond, luister naar het kloppen van mijn hart en schuif dan zo kalm en beheerst mogelijk uit de gevarenzone. Eén verkeerde beweging kan fatale gevolgen hebben.

Als je aan het strand bij het klauteren over de rotsen uitglijdt en je enkel verzwikt, is dat beroerd genoeg, maar als ik hier het ravijn

inglijd, word ik - zelfs als ik de smak overleef - pas over een week gevonden. Ik weet het, ik weet het en ik zal het nooit meer doen, dus deze keer laat de Almachtige het bij een waarschuwing en ik kom behouden, zij het zwart als een schoorsteenveger, beneden. Ik ben zo aangeslagen dat ik mij rep naar mijn fiets op het strand van Bawean. Ik ben tijdig terug in mijn *losmen* en heb nog tijd om te baden voordat ik mijn lunch krijg opgediend.

Met koddige stapjes loopt mijn hospita op haar blote *kaki* over de ronde kiezelstenen van het erf. Dat is haar dagelijkse oefening om de meridianen in haar volslanke lijf te activeren. Ook maakt ze tegen de avond met de echtgenotes van andere notabelen in sukkeldraf een paar ommetjes om de *alun alun*. ‘Hoe was het, oom?’ Ik vertel haar van het uitzicht: het blauw, groen en azuur van de zee, de zandbanken en het rif, de branding en de schaduwen van wolken op het water. ‘Wat?!’ roept ze, ‘bent u daar helemaal bovenop geweest?’

Meer aanmoediging heb ik niet nodig, die middag ga ik terug. Inmiddels is het eb, zodat er nu meer strand is. Deze keer kies ik de oostkust, waar de felste zon al wegtrekt. Traag stappend, wadend door ondiep water, omzeil ik een mangrovebosje en daarachter ligt het strand in volle lengte en breedte voor me. Ook deze kust is leeg, maar allerminst verlaten. Kleine krabbetjes rennen weg voor het dreunen van mijn voetstappen, het zand en koraal knerpt en knispert onder mijn sandalen. Een weelde aan pastel-kleurige schelpen roept de drang op ze allemaal op te rapen, maar ik weersta de begeerte. Alleen een puntgave Nautilusschelp sjouw ik mee in een aangespoeld plastic tasje. Als ik straks thuiskom, zal ik een mooi verhaal opdissen over een blote, oudere heer met veel haar op zijn borst en algen in zijn baard - type Jan Wolkers op Rottum - die uit de golven opduikt en me deze schelp aanreikt om hem aan mijn hospes te geven die hier als kleine jongen kwam spelen. Als herinnering en bij wijze van lichte vermaning. (Je moet geen grappen maken in een vreemde taal. Zelfs zo'n slimme dame als mijn hospita kijkt me stomverbaasd aan en vraagt: ‘Wie kan dat geweest zijn, oom? Had hij geen broek aan? Een westerling? Noemde hij geen naam?’)

Naarmate ik dichter bij de zuidkaap kom, wijkt het lauwe-kroketwindje en worden de golven hoger en agressiever. De wind wakkert aan, haast beangstigend. Straks zullen we het beleven dat er - vanwege een zeebeving voor de kust van Madura - een vloed-

golf van drie meter op Bawean afkomt, juist als ik fier sta te blikken over de baren. Hier fluistert de wind al lang niet meer, hier is het kabbelen gedaan. Het fluit en giert, bruist en beukt. Dat arme boompje dat zo ferm standhoudt, wekt mededogen en respect. De zilte wind geselt zijn spaarzame blaadjes.

Hoe vertel ik de afwezigen hoe vol dit kale landschap is? Het licht verandert aanhoudend van kleur en intensiteit, de bodemgesteldheid varieert van fijn, wit zand via koraal, kiezels en keien tot brede paletten van steen die met een bot keukenmes lijken te zijn gekerfd. Er is geritsel van onzichtbare, uiterst schuwe beestjes. Schelpen klappen hun dekseltjes op elkaar. Alles woelt en knerpt.

Van andere menselijke bezoekers is weinig te merken. Een keer zie ik een vrouw die op haar hurken zit te wroeten tussen keitjes op het strand nabij de vloedlijn. Ze kijkt niet op of om, ze is totaal gehuld in lappen en ik heb geen idee of het een jonge of een oude vrouw is, een hardwerkende pauper of een verdwaasde zonderling. Zoekt ze kreeftjes, zeewier, goud? In principe kun je overal edelstenen zoeken, maar meestal vind je iets anders. (Ik koester mijn schelp.)

De nabijheid van de zee, ons aller moeder, is even geruststellend als spannend, want al toont ze haar liefste gezicht, zij heeft een onberekenbaar karakter. Restanten wrakhout, aangespoelde stootkussens, stompjes nylonkabel verwijzen naar tomeloos maritiem geweld. De aanblik van de witgebleekte boomkarkassen op het strand is daarom zo huiveringwekkend, omdat de woede die erachter schuilt onpersoonlijk is en uitgesmeerd in de tijd. Ooit waren deze esthetische geraamtes lommerrijke jonge kerels in de kracht van hun leven. Maar ja, te veel drank en vrouwen, zware shag en windkracht zeven.

Na de zuidkaap te hebben gerond vervolg ik mijn weg in de luwte van de westkust. Het is inmiddels namiddag geworden en dus niet meer zo gloeiend heet. Af en toe schuift er een wolk voor de zon, het ijs smelt en de soep koelt af. Ik stel vast dat ik het eiland bijna in mijn zak heb. In de ochtend de bult beklommen, in de middag de verste landpunt gerond. Er kan pannebier worden gedronken. Hier en daar nog wat hang- en sluitwerk controleren, een kwastje verf en dan kunnen we uitkijken naar het volgende karwei.

Het eiland is me vertrouwder geworden. Vanochtend ontdekte ik dat het een kameel was, geen dromedaris. Vanmiddag is het een

liggend dier geworden, wellustig gewelfd en begroeid met struweel dat om hygiënische of esthetische redenen hier en daar werd weggeschroeid. Ten zuiden van de tweede bult bevindt zich een klein, maar breed kiezelstrand dat vanaf land niet te zien is. Het loopt uit op die agressieve kaap waar de wind jakkert en de golven hoog opspatten, de clitoris van Pulau Selayar. Over het traject tot aan deze kaap heb ik anderhalf uur gedaan, de terugweg langs de westkant neemt niet meer dan een uur. De zee is van gedreven zilver, hier en daar bespikkeld met vissers op stelten. Het laatste stuk is me bekend van vanochtend.

Vlak voor de oversteek naar het vasteland zie ik twee mannen die zitten te rusten onder een boompje. Ze zien me aankomen en kijken, als ik passeer, recht voor zich uit. Een heeft een groot kapmes in zijn hand en hij beproeft met zijn duim het scherp van de snede. Moet ik nu bang worden? Wie weet hebben ze elkaar wijsgemaakt dat ik een rijke toerist ben die ze van zijn horloge kunnen beroven zonder dat er een haan naar kraait. ‘Goedemiddag, heren!’ Ze kijken schuw opzij en knikken een beetje. De anonimiteit is verbroken en daarmee de kans op een misdrijf.

Tevreden bestijg ik mijn fiets, nadat ik het plastic zakje met de Nautilusschelp zorgvuldig aan mijn stuur heb gebonden. Een bewijsje voor mijn hospes, want de winst heb ik al binnen, hoe die ook valt te specificeren. Voor anderen is een eiland een klodder land, een droge oase in een natte woestijn, voor mij is het een concrete verhevenheid, een verzetsdaad tegen de onmetelijkheid van de zee, die ons voedt en bedreigt. ‘Ho, ho!’ zegt mijn nuchtere ik, ‘je bent van A vertrokken, je hebt wat lopen dromen en je bent weer bij A uitgekomen, flink verbrand en een schelp rijker. Welgefeliciteerd.’

Ook dat is waar, ik heb geluisterd en gehuiverd, maar nu verheug ik me op de verwarring die ik bij mijn hospita teweeg zal brengen met mijn majestueuze schelp.

Nederlandse poëzie

Rottumerplaat
Gré Buitenwerf

Dit is de plek waar alles
buiten mij om gaat

ik doe of ik ben aangespoeld

er is een kuil in het zand
ik lig op mijn buik:
een handvol kokkels,
vier meeuwen, een verborgen
krab - zijn spoor loopt overdwars
en iets is stil en iets beweegt
om mij
en waar ik kijk is lucht

pas als ik opsta en wil ademen
is er leegte

Achter de zeewind
Job Degenaar

ligt de zee, ontembaar,
heimelijke wetten volgend,
haar slag houdt me gevangen

dood is nog een verte
van bomen in de avond,
hun toppen onbewogen als in
een lang vergeten landschap

't leven gutst uit de dageraad,
gloei, uitwaaierend tot het
ijsvuur van de sterren

eilanden kennen geen wanhoop
waar schepen als dromen verglijden,
meeuwen als gedachten deinen

de liefde, het water, ze stromen
maar, stromen over het witte zand
dat zich staande houdt: vrij,

blijvend

Twee gedichten

Maarten Doorman

Île d'amour

Kom er maar eens op,
het ziet uit op alle kanten
die je niet op kunt. Het kan niet
op - met lucht op water
tekenen ze zich af, de golven
opposanten van een strand
zonder afstand tot het land
alsof het zand niets anders
dan zichzelf omgaf - kom
er maar eens af.

Geheim agent

Het werd een eiland pas
toen de boot weg was
het water onder de steiger
zweeg met meer lawaai
dan de film die knapt
(net als 007 met een zwaai
over de reling) dan het moment
na de klap van een auto.
's Nachts is het leven ook zo
onrustig
nu er niemand is.

Excursie

Anna Enquist

I

Schokland mist. Het dorst
aan de dijken, de haven
eet zand. Ongeloof kleeft
aan de randen. Beweging
stokte in windsels van klei.

Er gaapt een gat in de zij.
Dat laten we zo, zegt zuster.
Ze stapt weg op een voetpad
dwars door de zee van gras.
Gras. Haar dienst zit er op.

Schapen bezetten het vuurbaken,
het museum heeft de misthoorn.
Geen woordspeligheid meer, niets
knarst, kraakt, knalt, barst.
Schokland stikt en ligt vast.

II

Een eiland neemt men, lieve
leerlingen, vanuit de zuidzijde.
Langs benige richel landinwaarts
sluipen over vals plat immer
breder, aan overkant evenbeeld.

Heftig gonst het onder wiegende
bodem; wankel maar weg naar
heuvels met rozige toppen.
Een steilte. De volle vulkaan,
vlezige krocht achter kiezenwand.

Lauwe tocht uit de tweeling-
grot in het noorden. Kalmte
is alles. Scheer langs twee
glimmende vuren naar sluik
liggend gras. Kinderen,

dit is de hoofdkaap. Nu turen.
Mateloos water, geen schepen geen
wind onder hemel van glas.

Drie gedichten
Eva Gerlach

Eiland

bij een foto uit 1925

Zij zijn gaan dansen omdat hij daar stond,
camera klaar die hun wazige hoofden
vastmaakt aan helm, hun pluizig, wuivend haar.

Vouwen in mijn grootvaders grijze over-
hemd, over zijn grijze jaeger heen
vijf knoopjes losgedaan. Scherp sleutelbeen,

kettinkje. Hoe hij haar hand bij de pols
heeft beetgepakt, haar vingers hangen los,
haar leert iets na te doen dat zij nog nooit:

een kolkje wit draait bij haar ene schouder,
zij kijkt omlaag vanonder haar wenkbrauwen
de grote bloem in van de grammofoon.

Hoe zij daar staan sindsdien, hoog boven het strand,
knieën dicht bij elkaar, hun weggeschopte
schoenen ondersteboven in de rand

verstopt voor later, toegedekt met zand.

Pa en het denken aan vroeger

Hij heeft het gewoon als een jas, in de avond
knoopt hij het los, neemt de rest van zijn brood en zijn sleutels
eruit, hangt het weg aan een haakje. De kapstok
draagt het gedwee, 's Nachts staat hij soms op, slaat het om,
roeit een mijl naar het eiland. Daar zitten zij samen alleen
te zitten onder de sterren, de otter komt langs
met een schelp op zijn borst en een steen;
boven hen wandelt de maan, zij vallen zich geen
buil aan elkaar, het denken aan vroeger en hij,
drinken thee uit een thermosfles, wie van hen zich verslikt
helpt de ander. Bij het eerste licht keert hij de boot, voor je het weet
zijn zij thuis aan het ontbijt met een grokje en alles vergeten

Zondagmiddag te Leuven

Zij staan op de Vischmarkt, de blauwe steentjes
leggen een vijver om hen heen, zij staan
alsof er maar één droge plek is daar
en die steeds kleiner. Zo dicht bij elkaar:

een springvloed op de Vischmarkt. Zij wil haar
leven rondom hem, hij bijna een wang op haar haar.
Halfvijf. Zij waadt terug. Hij roept iets, maar
zij wordt publiek in de Mechelsestraat.

Drie gedichten
Kees Hermis

Voorne

In het zand langs het water
scholeksters, meeuwen -
In het water grutto's,
witte zwanen -
In de lucht sternen die
de ruimte meetbaar maken -

De uitgestrekte stilte die
onverwacht hoorbaar wordt
in het gebrom van een vlieg,
het land dat uitrust aan
de overkant, de waterlijn
bewaakt.

En in mijn hoofd een gier
die wacht tot ik weg ben
om lafhartig de plek waar
ik zat af te grazen,
uren op zoek naar wat ik
meebracht en niet achterliet.

Vlieland

Je haalt je handen open aan de scherpe
randen van een onweerslucht die met
de lippen opgerold zijn tanden toont.

Achter je ogen vaart snelverkeer alle
eilanden van de landkaart in slaap.
De middag steigert.

Als je ontwaakt onder het stoomstrijkijzer
van de zon ligt koren op akkers
te dampen.

Genadeloos hebben slagregens
de oren van aarde gewassen.

Eiland

Het raakt niet los van zichzelf,
roept niet, komt niet in verzet.

Het ligt daar maar schaamteloos
naakt, en weerloos te kijk als
een aangespoeld lichaam van zand.

Geen woedende luchten die het vlot
zullen trekken, terugslepen naar
waar het vandaan kwam.

Daarom verweest het onbewaakt,
alleen de getijden delen
beurtelings zijn eenzame staat.

Trinakria

Paul van den Hout

Toen ik het puntje van Italië's laars
bereikt had en Sicilië ontwaarde,
voor 't eerst, laag aan de einder, openbaarde
zich vaag aan mij iets vreemds en wonderbaars.

'k Had juist een schiereiland doorkruist, niet schaars
met schoon bedeeld, een ongeëvenaarde
zwerftocht door haast het mooiste land op aarde
volbracht en ik was moe en moest huiswaarts.

Maar toen ik naar dat verre eiland staarde,
leek het alsof opeens, mysterieus,
de nevelige horizon opklaarde

en oude goden streng naar mij gebaarden
en mij ontboden daar. Ik had geen keus:
ik móest, en ging, de reis aanvaarden.

Bericht van het eiland Chaos

Rutger Kopland

Hoe lang zijn we hier nu al, vrienden,
het was ooit bedoeld als vakantie
maar wat het nu is -

We zagen de folder, Chaos, dames en heren,
Uw eiland, de glanzende foto's,
de helblauwe Chaotische baai,
het krijtwitte vissersdorp Krisis.

We lazen dat het eiland wordt geprezen
om zijn zeer diepe rust,
de laatste inwoners worden zelfs
gelukkig genoemd onder hun plataan.

Wij dachten dat het een grap was
en gingen er heen, maar of het zo is -
wij zitten op de kade
iedere dag

en aan onze voeten ligt een van de honden
iedere dag, bang dat wij weggaan.

Wij zien hoe de Hagia Katastrophi
daar voor anker ligt, langzaam
helemaal wordt bescheten door de meeuwen,
ligt te wachten op passagiers.

Hoe lang al, onze geschiedenis wordt
hoe langer hoe vreemder.

Mocht dit bericht jullie ooit bereiken
of mocht dit niet zo zijn.

Ver gezicht
Paul de Leeuw

Massiever verheft zich
het labyrint
tussen oor en mond.

Maar het oog klimt hoger,
snijdt smalle spleten
in het hardste duister,

hamert holtes in de nacht.
Signalen
voor schepen die verdwalen
naar Ithaca.

Als de zwarte mantel is gevallen
breekt slank door bleke morgenluchten
de stille vuurtoren,
onmiskenbaar baken
voor alle dwaalwegen
tussen mond en oor.

Brief uit Eierland

Maria van Oorsouw

Een prozagedicht

Poëtisch? Hoe vaak we niet hand in hand
wandelden door het werkverschaffingsbos?
Na zure regen zon zagen schijnen op kale stammen
en we jaarringen telden van een omgehakte boom?

Prozaïsch? Onze eindeloze tochten over een
uitgestrekt strand bezaaid met oranje afwas-
handschoenen, te veel om bij stil te staan?
- draagt de zee zoveel vuils met zich mee? -

Zie je, ik had zo graag poëzie over jou en mij
willen schrijven, een gedicht over ons uitzicht
vanaf het strandterras, de aanstormende golven
hoe mooi dat was in de omlijsting achter glas
- tot de ruit uit de sponning werd gelicht -

Zagen we toen, te laat, ons eigen eiland pas?
Ze zeggen dat het slijt met de tijd, maar
scherper en groter zie ik nu het gemis
van twee drenkelingen, gedreven door tij
dat niet te keren is.

Ik ben aangespoeld op De Volharding
een polderboerderij in Eierland, en jij?
Nog zie ik boven het water je wuivende hand.
Ben je gelukkig, daar aan de overkant?

Eiland

Renée van Riessen

1

Zo in zichzelf gekeerd ligt zij
haar zachte lendenen bepikt
door duizend witte vogels.

Moe mag de zee zich beuken tegen
haar linkerzijde - leegzuigen
de rechter. Willoos zijzelf

volmaakt al? Maar de warme waaier
kussen van de zon maakt haar steeds
liever, ontwaakt haar, meer zichzelf

die ze altijd al was.

2

Zich laten inschepen, gehoor geven
aan één bevel: verlaat het land.
Meer wordt er niet gezegd. Er hangt

een tasje op mijn rug, waarin
de hoed, het tentzeil en de deken.
Afvaart. Wat ik loslaat vernevelt.

Onder de slagboom buig ik diep,
men keurt mij: ‘naar wij hopen
met weinig water ook tevreden

en schaduw van die ene boom.’

Twee gedichten
Georgine Sanders

Manhattan

De groene heuvels van Staten Island vervagen.
De ferry zet koers zoals eens de schepen
met mensen en vracht voor de Nieuwe Wereld -
het Vrijheidsbeeld groet nog. Aan het eind komt de haven,
zuidpunt van Manhattan, topzwaar van zijn torens,
dat uitsteekt in zee als de boeg van een slagschip.

Vanuit de lucht is dit eiland een langwerpige rots
tussen de armen van East River en Hudson.
Een zwarte zerk, overgroeid met zware kristallen,
dofgrauw maar flitsend waar zonlicht het glas raakt,
het groene hart, Central Park, uitgespaard middenin.

Maar ik die hier werk zie een grote stad,
met verkeer en gebouwen en bovenal mensen
die lopen met kinderen, tassen of honden.
- Een dakloze vrouw woont in een portiek. -
Hier zijn tuinen en bloeiende bomen in het voorjaar,
bakken bloemen en fruit voor de winkels, op straat.

Waar ik ook ben, ik kan niet vergeten:
dit blijft een smal eiland, nog geen uur lopen,
en ik kan niet naar huis zonder tunnel of brug.

Jamaica Bay

Alleen van bovenaf zijn ze zichtbaar,
de kleine eilanden van eb en vloed.
Schimmige heuvels, bruin onder groen water,
bij laag tij raakt de morsige zandbank bloot.

Daar groeit wier, daar leven mossels en slakken.
Een witte reiger komt wel eens vissen.
Nooit zal een vogel er overnachten,
onbeschermd tegen het wassende water.

Het zal jaren duren voordat hier riet groeit
dat zand en slijk bindt. Zo'n eiland wordt groter,
veilig tenslotte voor broedende eenden.
Parende degenkrabben komen aan land.

Als geen mens meer kwam werd de baai vergeten,
elk eiland bleef groeien, het land trok de zee in.
Maar dat zal nooit gebeuren. Hier wordt gedregd,
want de baai blijft een toegang voor grote schepen.

Twee gedichten
Thom Schrijer

Waddeneiland

Land, los van land
en gebod, schatplichtig
aan vertraagde goden.
De duinenrok strak
om het koele onderlijf.
Breeduit steunend op
overtuigingen van zand
en schelpen, denkend
in vliegbewegingen van
meeuwen, zich voedende
met stroming en verlies.
Aan alle overspoelde
eilandgrond verwant
en aldoor wetend van
het gruizelen van eeuwen.

Keten

Het is een plek voor zeedieren
en ongemak, de vogelkijkershut
en in het trage wier
een meebewegend slipje.

Het is de plaats tot waar
nieuwsgierigheid van mensen reikt,
en dat maar even, waar leven
breed omhoog kruipt uit de zee
als op de vijfde dag en waar
de eerste wetten gelden, waar
land op water lijkt en water
land gebeuren laat bij tijden.

Wij glijden, met de motor uit,
door ebbend water langs de plaat
en zien ons grootscheeps wetend
aan het einde van de keten staan.

Happy days

Jan de Vries

De misthoorn loeit,
de kraaien kraaien

- zo was het hier altijd.

Meneer De Vries is terug
op het eiland, terug

van nimmer weggeweest.

Kasteel, leraren, koeien,
leerlingen: geheel dezelfde.

Door de motregen buffelt hij
over kliffen en door weilanden

naar Gods Hotel. ‘Hi John!’
groeten de eilandbewoners.

En: ‘Where have you been?
On a long, long holiday?’

Meneer De Vries zwijgt en snikt
van het lachen boven zijn pint

of bitter. Zo was zijn leven hier
altijd: een fles die niet aanspoelen

wilde.

Twee gedichten

Leo Vroman

I. Schokland

Doordat de Zuiderzee rondom verzoette
krioelde het er kort van jonge biologen
om (o die blonde met haar blauwe ogen!)
plankton te vissen en planten op te wroeten.

In de kerk van Emst of was het Emmeloord
(o die blonde met haar blauwe ogen)
hingen de badpakken van toen te drogen
en 's nachts werd door de kerk
van Emmeloord of was het Emst
niets dan wat gewoel op die gezonde
strozakken aangehoord.

Het is nu meer dan zestig jaren later.
O zij is ontslapen, wij anderen zijn bejaard,
en verheven door het uitgestorven water
ligt Schokland zelf levend opgebaard.

II. Wij

Wij wonen in een zee van vreemdelingen:
in stijgende jaren Russen en Chinezen
die vreemd genoeg de vreemdste dingen vrezen.
En wij vallen overal voorzichtig buiten.
Enkel onze ruiten zijn doorzichtig,
wij zien tot aan de oceaanbaai uit en
als ik aan ons hoekraam zit te lezen
voel ik ons lamplicht vaak voor gindse boten
een blokje bakenvrede wezen,
en wil het laten branden als wij dood en
bijvoorbeeld elders bloot onder een laken
elkaars koude handen niet meer weten,
waar die voor elkaar zo aaizaam waren
warm en droog in het wassen van de jaren.

Kan zo de dood ons Ene Beiden
tot een verdwenen tweevoud scheiden
dan heeft hij al mijn hart en hoofd
van hun samenhang beroofd
en elke cel die ongestold
nog langs mijn bloedvaatwanden rolt
op weg naar wat niet meer bestaat:
een ik dat alle stof ontgaat.

Maar zo is ieder ander even goed
een zee van eilanden in overvloed.

Eilandje in De IJzeren Man*

Victor Vroomkoning

Roeiend ernaartoe,
geen zal ons weten.

Amper in elkaar
of iets gaat spreken.

Wat ik daar los van
pand en bloed doe?

Hoor ik de hoeder
van mijn schiereilandjes?

* *De IJzeren Man is een recreatiegebied nabij Vught.*

Kanaleneiland*

Nico Weber

Op weg naar school heb ik zo vaak gewild
dat jij en ik verdwenen in de morgen:
voor altijd samen aan de Keulse Kade -
en wij van water werden, weggetild,

verdampend, vallend, in elkaar verborgen.
Op welke ochtend? dacht ik infantiel,
alsof er ooit nog iets te kiezen viel
dan voortgaan over alledaagse paden

en trage uren tellen in lokalen
waar ik je delen moest met klasgenoten
in een gebouw, waar ik nog vaag verzon

hoe wij ontsnapten aan die idioten.
't Stond in een wijk, omgeven door kanalen,
een strafwerk op een eiland van beton.

* *Kanaleneiland is een nieuwbouwwijk in het zuidwesten van de gemeente Utrecht, gelegen tussen het Merwedekanaal en het Amsterdam-Rijnkanaal*.

Aarde op zee

Duco van Weerlee

1

Bries en deining tot voorbij de horizon.
Hier hapert de oneindigheid, rijst de bodem
en geeft moeder-de-ziel zich spaarzaam
bloot. Zeg maar: de koele welving van een
jongensborst en daarvan de tepel. Uitkomst
voor verkleumde vissers, parende robben, deze
of gene nimf of albatros. Onberispelijk
stilleven, vol ruis, los van God.

2

Een naakt ook. Liggend op haar zij luistert ze
naar haar malle branding, misbaar op afstand.
Huidnauw de vloedlijn van haar adem, gevoelig
voor maanstand en bloeddruk. Schijnbaar
solide geklonken in een markant kustprofiel
koestert zij kreken en mangrove-moerassen als
wisselgeld in het aanhoudend gemarchandeer
van eb en vloed. Een heuvel met uitzicht op ver.

3

Zandplaat, continent of potentieel toeristisch
wingewest, elk landschappelijk experiment is
toegestaan. Alleen een boorplatform telt niet,
zijnde gepruts op palen. Wandelen mag,
exploderen alleen op vulkanische gronden. Goddelijke
onberekenbaarheid is essentieel. Wie haar claimt
riskeert liefdevol te worden verzopen. Bij het
eerstvolgende springtij of na het smelten van de ijskap.

4

Beademd of behoest, in het oor gefluisterd of uitgefoeterd door geen anderen dan zeewind, zeestorm, zeebries. Een inheemse lijster huist in het struikgewas. Het wachten is op de geboorte van een lokale heilige die terugvloekt en bidt als een zeeman. In onverstaanbaar, onvervalsbaar dialect. Spoedig volgen dan veldwachter en muziekvereniging. Op de rede gaat de Rainbow Warrior voor anker.

Light Verse

Van Diemen's Land
Anoniem
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Kom, jullie stoere stropers, die zorgeloos zwerft in 't rond,
Door het nachtelijke maanlicht, met strik, geweer en hond,
Die heerst over het haasje en over de fazant,
En niet weet dat je laatste gang is naar Van Diemen's Land.

Arme Tom Brown uit Nottingham, Jack Williams, arme Joe,
Wij zijn drie drieste stropers, het land vindt dat maar zó,
's Nachts worden we gepakt, door de boswachters in 't zand,
En gedeporteerd, vóór veertien jaren, naar Van Diemen's Land.

De dag dat wij hier landden in dit beroerd gewest,
Kwamen de planters om ons staan, vierhonderd (en de rest),
Als paarden op de veemarkt, zo gingen we van de hand
En ploegden onder 't juk gekromd, ach maats, Van Diemen's Land.

Wij wonen hier in hutten van baksteen en van klei,
Met rottend stro als beddegoed, er is geen weigeren bij,
Het vuur omheint de hokken, we slapen als het kan,
Om wolf en tijger af te houden op Van Diemen's Land.

Van dieman's land

Come all you gallant poachers, that ramble free from care,
That walk out on moonlight nights, with your dog, gun and snare,
The jolly hares and pheasants, you have at your command,
Not thinking that your last career is to Van Dieman's Land.

Poor Tom Brown from Nottingham, Jack Williams and poor Joe,
We are three daring poachers, the country does well know,
At night we are trepanned, by the keepers hid in sand,
Who for fourteen years transported us unto Van Dieman's Land.

The first day that we landed upon this fatal shore,
The planters came around us, full twenty score or more,
They rank'd us up like horses, and sold us out of hand,
And yok'd us up to ploughs, my boys, to plough Van Dieman's Land.

Our cottages that we live in, are built of brick and clay,
And rotten straw for bedding, and we dare not say nay,
Our cots are fenc'd with fire, we slumber when we can,
To drive away wolves and tigers upon Van Dieman's Land.

[Vervolg Nederlands]

Vaak als ik lig te slapen heb ik een mooie droom,
Dan zit ik met mijn schatje aan een kabbelende stroom,
Ik dwaalde door heel Engeland, mijn liefste bij de hand,
Nu ontwaak ik met gebroken hart, hier op Van Diemen's Land.

God zegene vrouw en kinders, en ook dat blij domein,
Dat eiland vol tevredenheid, waar we nooit meer zullen zijn,
En wat die wijven hier betreft zijn we nogal onthand,
Eén vrouw op twintig mannen, zo is Van Diemen's Land.

Er was een meid uit Birmingham, Susan Summers was haar naam,
Getransporteerd vóór veertien jaar, die kennen wij altezaam,
Onze planter heeft haar vrijgekocht en trouwde haar heel galant,
Zij is ons goed van dienst geweest, hier op Van Diemen's Land.

En daarom, stoere stropers, kom luister naar mijn zang,
Het is een stukje goede raad, al is het niet erg lang,
Doe strikken en doe honden weg, ik zeg het maar één keer,
Want kenden jullie ons verdriet, dan stroopte je nooit weer.

(1888)

[Vervolg Engels]

It's often when in slumber I have a pleasant dream,
With my sweet girl a-sitting, all by a purling stream,
Through England I've been roaming, with her at command,
Now I awake broken hearted upon Van Dieman's Land.

God bless our wives and families, likewise that happy shore,
That isle of great contentment, which we shall see no more,
As for our wretched females, see them, we seldom can,
There's twenty, to one woman, upon Van Dieman's Land.

There was a girl from Birmingham, Susan Summers was haar name,
For fourteen years transported, we all well know the same,
Our planter bought her freedom, and married her out of hand,
She gave to us good usage upon Van Dieman's Land.

So all you gallant poachers, give ear unto my song,
It is a bit of good advice, although it is not long,
Throw by your dogs and snares, for to you I speak plain,
For if you knew our hardships, you would never poach again.

Twee gedichten
Catharina Blaauwendraad

Χιοσ

Op Χιοσ heeft Homerus' wieg gestaan,
tenminste, dat beweren de bewoners.
Want afgezien van hun likeur van mastix
vindt men er antimoon, en verder vast niks.
Dus bijten zij zich bij gebrek aan schoners
maar vast in ongegronde grootheidswaan:

Beter bekend door aanspraken te maken
op grond van niet te verifiëren feiten
dan dat je feitelijke kwaliteiten
onaangesproken en vergeten raken.

Eilanding

Er lag, in een ongerept weiland,
een koeievlaai groot als een eiland.
Een vlieg sprak: ‘Da's fraai,
ik land op zo'n vlaai,
da's beter dan dat-ie op mij landt.’

Twee gedichten

Hendrik Jan Bosman

Openb. 1:9

De boottocht was qua reiscomfort al niks
Het welkom kil, de kamer bleek een grot
De service was er zonder meer schandalig

Veel onweer, herrie, ongedierte, mot
De hinderwetten schond men er grootschalig
Geen ruiter hield zich aan het reglement

Maar ik (Johannes) vond het eiland zalig,
Voor wie het zien wil, vol amusement
Ik zag het daar, en hoe. I got my kicks

En dus volhardt ik hier in mijn verklaring:
Die trip op Patmos was een Openbaring

Zuiderzeeballadette

Een machtig rijksgebied voorgoed verloren
Vervallen aan de zucht naar land en eer
Een archipel, zo van de kaart gemalen
Ach! Marken, Urk en Schokland zijn niet meer

Gij Leeghwater en Lely, spits uw oren
Gij Hollands glorie. Prijst men u ook zeer,
Ge hebt uzelf gedragen als vandalen
Want Marken, Urk en Schokland zijn niet meer

Een droevig lot is eilanden beschoren
Wanneer ze vallen onder Diets beheer
Waarom het is, valt niet meer te bepalen
Maar Marken, Urk en Schokland zijn niet meer

Slechts Pampus ligt voor Mokum. Maar we horen
Ook daar alweer de plannen en verhalen
Na Marken, Urk en Schokland. Toch niet weer?

Goede God!
Frits Criens

Van klok en klepel

Een woord wordt vaak verklaard uit dode talen
Zo dacht men ‘eiland’ van Oudfriese stam
Dat blijkt etymologisch dom gezwam:
Recent kon men uit bronnen achterhalen
Dat deze term uit Brabant tot ons kwam

De dag dat Spanje Antwerps veste nam
Viel zij ten prooi aan duivelse vandalen
Belust op bloed en buit, aldus annalen
Beproefden zij Gods volk met zwaard en vlam
Dat leed voor zijn geloof en idealen

Standvastig liep het voort aan 's Heren leiband
Terwijl het vurig om verlichting bad
Hem smekend, met de tongval van de stad:
Waes, 'aer, in daeze zondenpoel main 'ailand

Gedoe op de Groningse mini-archipel Rottum, Rottumeroog en Rottumerplaat

Zij woont op Rottum tussen puur barbaren
Een volk dat God ontkent, de duivel streelt
En leeft van smokkel, heling, hennepteelt
Dat schippers op een zandbank dwingt te varen
Waar het hun vrouwen schent, hun lading steelt

Hij komt van Oog, waar God het volk beveelt
Dat, door zich dankend achter Hem te scharen,
Calvijn in vroomheid tracht te evenaren
Dat om geen goed of aards gewin krakeelt
Zijn heil juist met versterving wil bewaren

Dat hij verkeert met haar is zwaar taboe
Dus poetst het paar, zodra het even gaat
Steeds naar het onbewoonde Plaat de plaat
Wat u het liefste doet, komt hun daar toe

Begin Sente Brandaene op dat Oeven Eilant*

Doe hi dat Heilig Boecke sat te leesen
Wart Sent Brandaen een swarte roeck gewaer
Hem dochte dat die helle soude weesen

Hi voelde in sien herte groete vaer
So hi began die Heere sien te loeven
Doe rechte hi gesterckt dat scep daer naer

Daer op die see vant hi een steenen oeven
Daer in een wonder schoene vrouwe sat
Die beenen in dat vuer, al bloet van boeven

Si sang met liever stemme ende bat
Die moenicken dat si daer kwaemen blussen
Die vlamme in haer vrouwelijcke schat

Hi wou haer met bedeckte teeckens sussen
Maer si sant die gesellen gelpe cussen

* *Deze onbekende episode uit de Reis van Sente Brandaen is afkomstig uit een onlangs ontdekt handschrift met middelnederlandse teksten en fragmenten, de Codex Haelenensis. De waterbouwkundig mediaevist ir. Frits Criens acht het in hoge mate corrupt. Het bestaan van het beschreven Oveneiland noemt hij onwaarschijnlijk. Wel meent hij dat de Oveneiland-episode in cultuur-historisch opzicht van belang is omdat de moraal die eruit spreekt uiteindelijk zou leiden tot godsdiensttwisten en schisma's zoals dat van 1517. Ook de val van Antwerpen in 1585 was een direct gevolg van deze moraal (zie 'Van klok en klepel'). De tegenstellingen in 'Gedoe op de Groningse mini-archipel' zijn er waarschijnlijk ook op terug te voeren.*

Eind Sente Brandaene op dat Oeven Eilant

Hi was voer sien compaenen seer bevreest
Si waeren noeit met vleesschelijcke sonden
Doer duevels boesheit oeit beckoert geweest

Eerst heeft hi si met seelen vast gebonden
Daer naer die oeren toe gestopt met loef
Doe heeft hi doecken om hun hoeft gewonden

Si waeren starre blent, si waeren doef
Maer priesden Sent Brandaene lueder keele
Si niet en vielen van hun vraei geloef

Doe dankte hi di Heere harde veele
Die hem dat sondig satans wieve sant
Dat hi als wreecker Gods daer sou bespeelen

Hi seegende haer cruese metter hant
Hi leste met sien pelgrems roe haer brant

Sint-Jul

Karel van Eerd

Attenti al mostro del lago!

Twee Griekse priesters, broeders, kwamen aan
in deze minder orthodoxe streken.
Jul was een ketter, broederlief Juliaan
was katholiek en toch mee uitgeweken.
De aartsbisschop van anti-rooms Milaan
bood chique asiel, maar geen verlof tot preken.
Broer Juliaan had louter vroom benul,
het nieuwe denken was de taak van Jul.

Dit eiland in de *lacus Cusius*[1]
- een stompe rots vol distel en vol netel,
de groenten in de soep van slang en pus
die daar bereidde in zijn heksenketel
een draak, inheems toen (*serpens magicus*) -
werd Jul vergund als herderlijke zetel.
Hier las geen christenmens een paapse bul,
dit werd een reservaat voor pope Jul.

Juls eerste wonder gold de oversteek.
Er lag een lekke roeiboot, zonder spanen,
waarvan herstel geraamd werd op een week.
Jul, ongeduldig, nam de onderdanen,
maar Jezus kon wat Jul niet kon, dat bleek.
Toen spreidde hij zijn zondagse soutane
over de golfjes, en per wollen skull
wrikte zijn pelgrimsstaf hem naar Sint-Jul.

Het monster likte net zijn klauwen af,
het gifgroen vet van zwarte pad en adder.
Jul houdt zijn metten kort. Zijn wonderstaf
verbouwt hij in een oogwenk tot een ladder,
hakt boven zes van zeven koppen af
met scherpe blik, en maalt niet om de zwadder.
Diep uit het meer kreunt soms nog bang gebrul,
mak leeft het monster voort als Kop van Jul.

Jul wiedt en schrobt en dweilt in grijze pij,
één week, een moestuin voor de nederzetter.
Hij leest geen bijbelboek, geen tijd voor, hij
leert wat natuur leert, niet de vrome letter.
Men roddelt in de streek van toverij:
'Manicheïst! Veel erger nog dan ketter!
Die maakt van goed en kwaad steeds twee, nooit nul.
Cavete lacus monstrum[2], draak plus Jul!'

Hermetisch bleef het eiland, vol magie,
de villa's door veel maretak beloverd.
De basiliek preekt heterodoxie,
al is die door de Roomse paus heroverd:
Keltische sfinx! Lombardische griffi-
oen! Jul-fresco dat met flaporen tovert!
De nonnen bakken Jullebrood, een trul,
genezend mits men geld stort in Juls pul.

Het anders denken heerst hier ook nog nu,
de leken weten zelf wat zij geloven.
Een wonder der natuur tart elk IQ,
dit meer loost niet naar 't zuiden maar naar boven.
De leuze luidt: *La Nigoja la va in su*
e la legg la fouma nu[3]; de slaaf zal sloven!
De armen zijn de rijken hier, want gul,
en dat niet slechts met Kerst of Sinterjul.

Het eiland staat propvol. De demiurg
ziet lijdzaam het onroerend mensenwonder.
Hier bouwden ketters ooit hun vaste burg
en kunnen ongelovigen ook zonder.
Hier huist een chir- en hier een dramaturg,
eenhoog daar mafia en Fiat onder,
het blokfluitspel komt ginds van tul en bul.
Dit is Utopia, het eiland van Sint-Jul.

Eindnoten:

1 *Midden in een van de kleine Noord-Italiaanse meren, het Lago d'Orta, vanouds Cusio geheten, ligt tegenover Orta het Isola di San Giulio, volgens overlevering bewoonbaar gemaakt door de uit Griekenland afkomstige priester Julius, die er de naar hem vernoemde kerk stichtte. Aan de zuidkant ligt het zeer katholieke Gozzano waar Julianus de eerste pastoor werd aan de noordzijde het rode arbeidersstadje Omegna.*
2 *'Wacht u voor het monster van het meer', in het Italiaans (zie motto) nog vaak op muren te lezen.*
3 *Van deze tekst in het dialect van Omegna is het Italiaanse equivalent 'La Nigoglia va all'insú e la legge la facciamo noi': 'De Nigoglia gaat omhoog en de wet die maken wij.'*

Galapagos

Kees van den Heuvel

De Britten hebben hier een sterrenwacht
Een Duits team heeft een zoektocht ondernomen
Naar variaties van de zwaluwstaart
Daar blijft de wetenschapper 's nachts van dromen

De Thaise missie heeft haar taak volbracht
(Een studie naar inheemse rubberbomen)
Een Deen brengt onbekend gebied in kaart
Daar blijft de wetenschapper 's nachts van dromen

De Grieken zoeken naar een bijgeslacht
Dat nergens anders meer schijnt voor te komen
Cousteau filmt hoe en waar de inktvis paart
Daar blijft de wetenschapper 's nachts van dromen

Zo is dit eiland rijk aan wilde pracht
Vooral de onbewoondheid is vermaard
Daar blijft de wetenschapper 's nachts van dromen

Aan Maria D.

Arjaan van Nimwegen

Ik woon in Utrecht, een solide stad,
van waaruit ik mij zelden her en der spoed.
Ik huiver als ik uit mijn pied-à-terre moet;
Kanaleneiland klinkt me al te nat.

Maar nog pas gisteren - ik zat in bad,
ruim in het sop - kroop mijn visionair bloed
waar u het leidde, hart van mij: het ver, zoet
verzonken eiland dat het samenvat.

De moesson dampt nog in de tuin, waar zoel de
kemoeningbloesem geurt onder de maan,
een meisje in het wit droomt wat ik voelde:
tienduizend dingen die niet meer bestaan.

Het bad werd koud, en met het water spoelde
haar eiland weg. Ik ben aan wal gegaan.

Gedicht

Drs. P

Ik vloog van Mexico naar Cozumel -
Gemotiveerd, want Kerstmis was in zicht
Dat wilde ik tot elke prijs ontlopen

Toerisme was daarginds nog niet verplicht
Dus op zo'n vredig eiland, mocht ik hopen
Ging in dat jaargetijde weinig om

Misschien zelfs stond het volk nog altijd open
Voor 't oude pittoreske heidendom
Na schemering betrad ik het hotel

Daarbinnen grijnsde mij een kerstboom aan
En *Jingle Bells* weerklonk. Ik was ontdaan

Rumphius op Ambon
Patty Scholten

Oostinjevaarder

Hout, touw en doek: het schip in kort bestek.
Een kerk op zee. De spits staat in het midden.
Driehonderd man leren er vloekend bidden
voor een behouden aankomst op de verre plek.

De masten prikken schapewolken lek.
Het want een drogend net voor reuzevissen.
De vangst matrozen, bange hagedissen,
zich plat drukkend en klauwend boven 't dek.

De ‘Muyden’ wordt bewaakt door houten leeuwen,
uit elk luik steekt de loop van een kanon.
Men gaat voor goud in deze oude eeuw en
elk land bevecht zijn specerijenbron.

Rumph hoort het hoge klagen van de meeuwen,
een walvis ademt aan de horizon.

Rariteitenkamer van Ambon

Bataafse boerejongens, Midas-ooren,
geplekte katjes, harpen, bersteen-oesters
en spookjes, muggescheten, Asschepoesters,
gemeene Jacobs schulpen, kuipersbooren.

Wat baardnijpers, bezaantjes, lampjes, tollen
en perspectiefjes, scherfjes, qualle-bootjes.
De grauwe munniken, olyve-tootjes,
Prince begraaffenis, bagynedrollen.

Patryzen, padden en boerenmuzyk.
Quadrantjes, klipkousen en duizentbenen.
Ook Bandasche pimpeltjes, beddetyk

en knoddekens, blauwruggen, poelorons.
Rumphius' schelpenamen, lang verdwenen.
Slechts mossel, oester, kokkel resten ons.

De wetenschapper

Wat drijft de onderzoeker meer dan eer?
Nieuwsgierigheid, het houvast van het weten
- wat denkt een vis, hoe zwermen de planeten?
Hij dwaalt, verdwaalt en vindt en zoekt naar meer.

Meten is weten. Wie verzon die leer?
Hij meet en meet en raakt nooit uitgemeten.
De meetlat breekt, door houtworm aangevreten,
de bliksem slaat zijn weerballonnen neer.

Wordt hij een zot, slechts starend in kristal
of het heelal met tele-microscopen?
Roerend in oersoep vindt hij toch geen bal.

Een kleuter demonstreert zijn harlekijn,
op Ambon zal hij later slakken slopen.
Rumph noemt zich Rumphius en schrijft Latijn.

De roep van de zee

De paashaas, boeman, ooievaar en fee,
ze hebben Rumph als kind steeds vergezeld.
Er werd hem zoveel op de mouw gespeld.
‘In schelpen hoor je 't ruisen van de zee.’

Zijn ouders wisten alles, alle twee.
Bijvoorbeeld als hij leugens had verteld
doordat dit op zijn voorhoofd werd vermeld.
Hun blanco hoofden deelden hem niets mee

dan dat er in een schelp een zee zou huizen.
Een binnenbranding hoorde hij, dof suizen.
Werd er - schelp tegen schelp - iets zacht gefluisterd?

Op Ambon weet Rumph dat de waarheid toch
gewonnen heeft van ouderlijk bedrog:
je hoort jezelf, als je naar schelpen luistert.

Vijf eilandgedichten
Kees Stip

Ei, land!

Mijn land is een land zonder ei.
Een zeevogel legt het voor mij.
Als het land heel beleefd
niet het land eraan heeft
krijgt de zee er een zeevogel bij.

Brief in een fles

Hier op Rottumeroog
is het heel erg ondroog.
Het regent oude wijven.
Ik wil er dus niet blijven.
Amsterdam in de regen,
daar kan ik nog wel tegen.

Atlantis

Dat is van het dichten de vloek:
Ach, had ik het vers dat ik zoek
dat het eiland bezingt
waar de harpmuziek klinkt
van louter gelukzaligen
al ergens in een la liggen!

Onbewoond

Wie neem ik per se
naar dat eiland mee?
A.F.Th. van der Heijden!
Zijn oeuvre blijft mij verblijden.
Als het ook nog dreef
zat ik safe.

Te bewoond

Een vlot bij Cadzand
is mijn vasteland.
Dag, eiland Eurazië!
Ik doe van dada, zie je?

Vier gedichten
Peter van den Tillaart

Eilandengroep

Toeristen weert men hier fervent.
Je hoort er geen Japans of Frans
en de gracieuze klompendans
heeft hier nog nooit een oog verwend.

Hier blijkt het uit een bloemenkrans
bestaand behaatje onbekend
en geeft men, pijnlijk consequent,
geen vorm van volksvermaak een kans.

De minste medische student
kent deze archipel nochtans.
Wie houden immers permanent
als insulineproducent
de suikerspiegel in balans?
De eilandjes van Langerhans!

*

Ik ben bedrogen, Ameland!
Uw folders logen, Ameland!
Uw zon heeft, samen met uw wind,
me niet gebronsd of fraai getint,
doch in de tweede graad verbrand.

*

‘Ik vrees dat dit der góden hand is’
verzuchtte, toen de noodklok klonk,
de laatste koning van Atlantis,
waarna hij in gebed verzonk.

*

Het is in brede kring bekend
en wetenschappelijk bewezen
als onomstotelijke these:
een eiland is geen continent.

Soms is 'n eiland echter schier.
Dat is wanneer zijn wallekant
nog vastzit aan het vasteland
door middel van een smalle pier.

Men hoort, wat weinig consequent is,
nooit iemand over schierland spreken,
hoewel m'n zoontje sedert weken
ook 's nachts al bijna continent is.

Verzoeklied

Jos Versteegen

Voor W.-A.

Ik vraag u: neem met mij de wijk.
Ontvlucht dit eivol koninkrijk.

Laat ons naar verre kusten reizen,
naar onbewoonde paradijzen,

ginds, in de Stille Oceaan.
Ik word uw trouwste onderdaan

in 't simpel prinsdom dat we stichten.
Laat mij een luchtig volkslied dichten,

een zonrijk, tweepersoons gezang
dat langs de blanke stranden schalt:

‘Wilhelmus, jongen van Nassouwe,
met u zo wil ik hutten bouwen

en zwemmen, vrij en onverveerd.
Uw lijf heb ik altijd geëerd.’

Wij zullen tegen palmen plassen
en sabbelen aan ananassen.

Doorspoeld met liters kokosmelk
noem ik u bloemen, vorst en held.

Met vergenoegd knorrende darmen
liggen wij in elkanders armen

en ons geluk is als de zee:
een deinend, eindeloos cliché.

Zo zal het zijn. Tenzij uw wensen
niet verder reiken dan de grenzen.

Dan zoekt u eilanden van rust
bij Hollands winderige kust.

Ook goed. Ik zorg op Tiengemeten
voor bier bij 't vette, boerse eten.

Ik word op 't herfstbesprongen Griend
bij mist en kou uw beste vriend.

Is het akkoord dat ik op Pampus
profaan uw prinselijke t- k-?

Eilandenbeelden

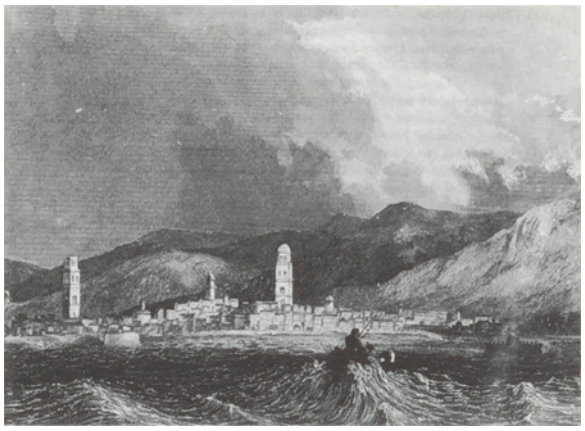

Santa Cruz, Tenerife

De baai van Matavai, Tahiti

Hobart Town, Tasmanië

Gezicht op Tahiti, bij Matavai

Mount Wellington, Tasmanië

Porto Praya, Kaapverdië

Port-Louis, hoofdstad van Mauritius

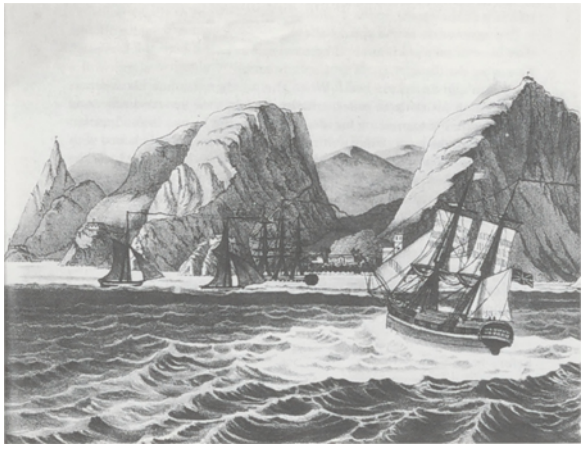

Sint-Helena

Koningin Pomare van Tahiti

Essay

Papieren eilanden

Gerard de Vries

Landschappen hebben op de beschouwer een uiteenlopende uitwerking. Sinds Petrarca het panorama vanaf de Mont Ventoux bezag en zich de verhevenheid van bergen realiseerde, bezingen dichters bergtoppen als het nevelige aanrakingspunt tussen het aardse bestaan en het eeuwige leven. Zeeën, meren en rivieren herbergen gevaren waarvan men zich weinig rekenschap geeft, omdat ze zulke mooie taferelen opleveren. Dichters van alle landen hebben deze gevaren dan ook gepersonifieerd in verleidelijke nimfen, zoals najaden, undines, lorelei's, sirenen en volsi's. Eilanden brengen heel andere gevoelens teweeg, zij leiden niet tot gedachten over de onsterfelijkheid of over levensbedreigende verleidingen. Eilanden worden beschouwd als de laatste plaatsen waar men het aardse geluk verwacht. De onbereikbaarheid van eilanden valt mooi samen met die van het volmaakte geluk, want, dichtte Roland Holst:

> Wind en water wijd en zijd
> houden dit eiland van verlangen
> vreemd en glinsterend gevangen
> binnen den tijd.
> (‘Ballingschap’)

Het omringende water vormt de essentie van eilanden. Een stuk land wordt méér een eiland naarmate het nauwer door water wordt omsloten, al zou het proclameren van open zee als het ultieme eiland een letterlijke ‘reductio ad absurdum’ zijn. Tijdig voor het bereiken van het cartoon-eiland met twee palmbomen op hangmatafstand moeten we stoppen. Een eiland moet immers groot genoeg zijn om er op autarkische en aangename wijze te kunnen leven.

Great Blasket waar Maurice O'Sullivan opgroeide, voldoet zeker aan die voorwaarde. Men leefde er van *‘the pick of the strand, the hunt of the hill, the fish of the sea and the wool of the sheep’*. Op de zee, die vanaf elk punt op het eiland goed zichtbaar en hoorbaar is, brengen de mannen van het eiland veel tijd door. *‘The sea was as smooth as*

glass, little fish playing on top of the water, the sun going down behind the Narrow Sound and throwing its golden beams on the Foze Rocks, which looked like a castle of gold on the horizon, shining with a supernatural light.' Ook voor Dr. Johnson is de zee permanent voelbaar gedurende zijn tocht langs de westelijke Schotse eilanden. *'Without is the rough ocean and the rocky land, the beating billows, and the howling storm.'* De zee geeft het eiland zijn isolement waaraan het zijn aantrekkingskracht ontleent. Eilanden bieden bescherming tegen onverwacht bezoek en besparen je de moeite om het af te rasteren; het ideale toevluchtsoord voor mensen die graag met hun gedachten eens alleen willen zijn. En, als we Rousseau mogen geloven, leidt de rust van het eiland ertoe dat uiteindelijk ook onze gedachten ons verlaten, waarna een bevrijd bestaan ons deel zal worden:

> *Mais s'il est un état où l'âme trouve une assiette assez solide pour s'y reposer tout entière et rassembler là tout son être, sans avoir besoin de rappeler le passé ni d'enjamber sur l'avenir; où le temps ne soit rien pour elle, où le présent dure toujours sans néanmoins marquer sa durée et sans aucune trace de succession, sans aucun autre sentiment de privation ni de jouissance, de plaisir ni de peine, de désir ni de crainte que celui seul de notre existence, et que ce sentiment seul puisse la remplir tout entière; tant que cet état dure, celui qui s'y trouve peut s'appeler heureux, non d'un bonheur imparfait, pauvre et relatif, tel que celui qu'on trouve dans les plaisirs de la vie, mais d'un bonheur suffissant, parfait et plain, qui ne laisse dans l'âme aucun vide qu'elle sente le besoin de remplir. Tel est l'état où je me suis trouvé souvent à l'Isle de St. Pierre dans mes rêveries solitaires...*
> *(Les rêveries du promeneur solitaire)*

Als deze passage niet zo'n doorwrochte indruk zou maken, zou het ideaal van een filosoof die zijn geestelijke vermogens met vakantie heeft gestuurd, overtuigender lijken. Maar deze aarzeling over de geloofwaardigheid van Rousseau's talent om dit hoge niveau van geestelijke ascese te bereiken, wordt nog versterkt door de uiterst solide omstandigheden van zijn verblijf op het eiland van Sankt Peter in het Zwitserse Bielermeer.

Duidelijk is dat hier een vakantieganger aan het woord is, iemand die zich geen zorgen hoeft te maken over het dagelijks bestaan. Maar ook als de eenzame eilandbewoner verstoken is van elk comfort, zijn de mogelijkheden tot zelfontplooiing groot, althans als we

ons op Daniel Defoe verlaten. Robinson Crusoe slaagt cum laude voor het examen om uit het niets een buitengewoon tevredenstellend leven op te bouwen. Susan Sontag noemde het boek ‘een vroeg handboek voor de doe-het-zelver’. Na drieëntwintig jaar alleen op het eiland te hebben vertoefd, zegt hij zo tevreden te zijn dat hij er graag de rest van zijn leven zou willen doorbrengen. Hoe veelbelovend het voorbeeld van een succesvol solitair bestaan ook is, Robinson Crusoe kreeg geen navolging. Dat geldt wel voor het model dat Henry Thoreau geeft in *Walden*, zijn verslag over het leven in de natuur gedurende een periode van ruim twee jaren. Hoewel hij op het Amerikaanse vasteland bleef, kan men Thoreau toch de eilandbewoner *par excellence* noemen. Zesentwintig maanden leeft hij in de wouden in een zelfgebouwde hut, zich voedend met wat de natuur en zijn landarbeid hem opleverden. Anti-autoritair tot in elke vezel - hij is ook de schrijver van het *Essay on Civil Disobedience* - voelt hij toch iets van heerschappij over zijn domein:

> *I am monarch of all I survey,*
> *My right there is none to dispute.*

De volkomen ongebondenheid die de eenzaamheid te bieden heeft, vormt ook de belangrijkste reden voor een andere vrijgevochten *man of letters*, Byron, om naar eilanden te verlangen:

> *The wish - which ages have not yet subdued*
> *In man - to have no master save his mood*
> *(The Island)*

Maar hoe lokkend dit plichtsverzuimende natuurleven ook is, de meesten zullen de eenzaamheid toch met een ander willen delen. In de derde eeuw voor Christus voorzag Longos in deze behoefte met zijn *Daphnis en Chloë*, een verhaal over ontluikende liefde. Omdat de jongelui op een afgelegen deel van het eiland Lesbos wonen, blijven zij lange tijd verstoken van kennis over de precieze aard van hun wederzijdse gevoelens: ‘want daar hij nog zo jong was en opgegroeid op het land wist hij nog niet van de roof, die liefde heet.’ In het begin van deze eeuw benutte De Vere Stacpoole dit bestsellende gegeven opnieuw in *The Blue Lagoon*, al hield hij zich strenger aan de spelregels, want de twee kinderen, Dick en

Emmeline, spoelen op achtjarige leeftijd aan op een onbewoond koraaleiland. Wanneer er sprake is van veel wederkerige genegenheid lijkt een bezetting voor twee personen optimaal voor een eiland. Met meer mensen is de afloop veel minder voorspelbaar. Wist Johann Wyss (1781-1830) met *The Swiss Family Robinson* (het boek werd in het Duits geschreven, maar overleefde in Engelstalige bewerkingen) het avontuurlijke opbouwwerk van Robinson Crusoe in familieverband nieuw leven in te blazen, met grotere aantallen gaat het echt mis. Gulliver die op zijn *Travels* vele eilanden aandoet, treft er bijna steeds samenlevingen aan die hij zo snel mogelijk wil ontvluchten. In William Goldings *Lord of the Flies* ontaardt de op een eiland gestrande jongensclub in moord en doodslag.

De boodschap is duidelijk, wie een noodlanding wil maken of schipbreuk wil lijden moet dat of alléén doen, of er maar liever van afzien. Overleven is geen gezelschapsspel. Als Sartres dictum, *'l'enfer, c'est les Autres'*, juist is, vormt het onbewoonde eiland inderdaad het paradijs. Boeken als gezelschap verschaffen een veiliger tijdverdrijf, zeker als men een zorgvuldige boekenlijst heeft samengesteld, kennelijk de reden dat men zo vaak de vraag krijgt voorgelegd welke tien boeken men naar een onbewoond eiland zou willen meenemen. Men kan dit aantal gevoeglijk tot negen verminderen, want nooit ontbreekt de naam van Shakespeare, die trouwens zelf in *The Tempest* het goede voorbeeld geeft. Als zijn dochter Miranda aan Prospero vraagt: *'How came we ashore?'* luidt het antwoord: *'By Providence divine ... Gonzalo ...of his gentleness, knowing I loved my books, he furnished me from mine own library with volumes that I prize above my dukedom.'* Ook Robinson Crusoe is goed bedacht, want onder de goederen die hij van het scheepswrak weet te halen, bevinden zich maar liefst drie bijbels.

Er lijken dus voor kandidaat-bewoners niet minder motieven te bestaan dan er eilanden zijn in een archipel: een intensieve symbiose met de natuur, een bevrijding uit de eindeloze reeks van maatschappelijke verplichtingen, een ongestoord liefdesleven of gewoon een onbestemd verlangen naar een onbekommerd bestaan, temidden van *'ordre et beauté, luxe, calme et volupté'* zoals Baudelaire schreef, en dat hij verwachtte aan te treffen in Cocagne, 'een vreemd land verdronken in onze noordelijke misten'. Duitse dichters zagen daarentegen in subtropische vegetatie

reeds een afdoende waarborg voor een leven vol geluk. Zo wilde Heine Friedrike meevoeren naar *'dort, wo die Palmen wehn'* terwijl Goethe zijn Mignon wilde meenemen naar *'das Land wo die Zitronen blühen'*. Andere dichters dachten zelfs niet over hun bestemming na, hun is het reeds voldoende vertrokken te zijn.

> *Je partirai! Steamer balançant ta mâture,*
> *Lève l'ancre pour une exotique nature!*

schreef Mallarmé in zijn *Brise Marine*. Mensen die, zoals Baudelaire, bevangen zijn door 'heimwee naar een onbekend land' (een niet minder gecompliceerd gevoelen dan een herinnering aan de toekomst) leiden aan havensmart, aan varensweeën, zoals Jan Engelman in zijn 'En rade'. Maar hoe onbestemd het doel van de reis ook is, bijna altijd is het een eiland. Zo droomt Nabokov's 'Aurelian' van een bezoek aan *'the Islands of the Blessed'*, die, zoals het bij een verwijzing van Nabokov betaamt, geen eilanden zijn maar Egyptische oases, door Herodotus van deze passende benaming voorzien. Waarom wil men naar een eiland en niet naar een uithoek op het vasteland? Waarom spreekt men wel van droomeiland en niet van droomgewest? Misschien omdat er zo weinig continenten zijn en zovele eilanden; wie er een eiland bij denkt, is minder onserieus dan wie een continent aan de aarde toevoegt. Of is het de zee die ons aantrekt en ons verzekert van een veilige afstand waarop het eiland is gelegen? Afstand is, net als tijd, de wasverzachter van de geest. Als we van de ene bergtop naar de andere kijken, voelen we het ongemak van de rotsige oneffenheden van de top onder onze voeten, maar we bezien met afgunst de zachte glooiingen op gindse berg. De *'incognito indistinto'* stelt ons in de gelegenheid te negeren wat we niet wensen waar te nemen en er aangenamere zaken voor in de plaats te stellen. Er is niemand die ons om rekenschap vraagt. Tenzij, tenzij we ons droomeiland daadwerkelijk bezoeken. Daarom zijn eilanden op papier de mooiste, omdat deze ongerept blijven door de onmogelijkheid om ze te bezoeken. *'I learned... to leave Yarrow unvisited, and not idly to disturb a dream of good,'* schreef William Hazlitt in zijn bundel essays, verzameld in de hier wel zeer toepasselijke titel *Table Talk*, een verwijzing naar het gelijkluidende gedicht waaraan we de volgende strofe ontlenen:

Be Yarrow stream unseen, unknown!
It must, or we shall rue it:
We have a vision of our own;
Ah! why should we undo it?
The treasured dreams of times long past,
We'll keep them, winsome Marrow!
For when we're there, although 't is fair,
'T will be another Yarrow!

Hoe juist is dit advies! Wie eenmaal het eiland van zijn dromen heeft bezocht, wil het graag spoedig weer verlaten. Zo zegt Miranda nadat ze voor het eerst andere mensen ziet dan haar vader, *'O, wonder! How many goodly creatures are there here! How beauteous mankind is! O brave new world, that has such people in 't!'*, en ze verlaten Setebos zo snel als de wind. Wie er ook weinig moeite mee had om zijn heerschappij over zijn eiland op te geven, was Alexander Selkirk, Defoe's voorbeeld. Selkirk leefde vier jaren en vier maanden op Juan Fernandez, in de Stille Zuidzee, *'a Man cloth'd in Goatskins, who look'd wilder than the first owner of them,'* zoals zijn bevrijder schreef. Deze geiten ving Selkirk met de hand, want hij had zo snel leren rennen dat zelfs honden hem niet konden bijhouden. 's Nachts knaagden ratten aan zijn tenen, zodat hij ter zelfbescherming met geitevlees wilde katten aantrok, hetgeen eindigde in honderden belangstellenden. Ofschoon hij zeer frequent in zijn bijbel las, was hij zijn spraakvermogen nagenoeg kwijtgeraakt. Er is ook het verhaal van de Nederlander Hendrik Hamel die, in 1653, met zeven matrozen de schipbreuk overleefde van het jacht *De Sperwer*, door zich in veiligheid te stellen op een onbewoond Koreaans eilandje dat hij Quelpaerd doopte. Hij verbleef er dertien jaar. Zijn journaal is uitgegeven door de Linschoten-vereniging.

Zelfs O'Sullivan denkt er vaak aan om weg te trekken, hetgeen moeilijk te begrijpen is, gezien de grote liefde waarmee hij over zijn eiland schrijft. Hij droomt ervan om weg te gaan naar het land waarheen zijn broer en zussen emigreerden, Amerika, en het is een aardig toeval dat hij over dit land droomt als over 'het nieuwe eiland'. *'It seemed to me now that the New Island was before me with its fine streets and great high houses.'* Verder dan het eiland Ierland is O'Sullivan evenwel nooit gekomen en ik ben er vrijwel zeker van dat hij nog sneller dan Prospero de gelegenheid te baat genomen zou hebben om zijn nieuwe eiland te verlaten, zou hij er ooit zijn gearriveerd.

Het eiland van O'Sullivan is inmiddels, sinds 1954, geheel verlaten, de huizen zijn er tot ruïnes vervallen en gaan, bemost dankzij de genereuze regenval, op in het hoog uitgelopen gras, zo kan men zich voorstellen. Bij die voorstelling moeten we het laten, er is geen vaste veerverbinding meer met het eiland. Zelfs O'Sullivan's prachtige boek *Twenty Years A'Growing* (1933) dreigt een soort van eiland te worden, onbereikbaar voor de gewone lezer, want het werd nooit in het Nederlands vertaald, terwijl de laatste Engelse editie inmiddels al weer van 1983 is.

Veel minder frequent bezocht door regenbuien dan de talloze Ierse eilanden, zijn de eilanden in de Stille Zuidzee. Deze eilanden zijn verleidelijker dan welke andere ook wegens de zon, die alle seizoenwisselingen negeert, en wegens de Gauguin-modellen die zich hullen in een onmiskenbare bloemencorso-opmaak. Andrew Marvell bezong in 1653 reeds de geneugten die men daar zou kunnen ontmoeten, op *'an Isle so long unknown, and yet far kinder than our own'* met *'this eternal Spring, which here enamells every thing'*. Het schitterende decor van de breedbladerige vegetatie van hibiscus, ilang-ilang, dacaene en gardenia, inktblauwe zeeën afgekant met een brosse witte branding en een vreedzame bevolking die zich voedt met kokosnoten, meloenen en de vruchten van de broodboom, hoeft slechts een beetje te worden vermengd met de voor westerlingen vertrouwde ingrediënten van spanning en geweld om een stroom van onderhoudende lectuur op te leveren. *Treasure Island* van Robert Louis Stevenson (die zich enige tijd op Samoa vestigde) is hiervan een uitzonderlijk goed voorbeeld. Ook de muiters van de *Bounty* hebben schrijvers vaak het gevoel gegeven dat barbaarse daden, gepleegd op eilanden van paradijselijke onschuld, per saldo een moreel gemiddelde opleverden dat voor een breed lezerspubliek een aanvaardbare mélange vormt. Zo zijn in Arthur van Schendel's 'Een eiland in de Zuidzee' de gruwelijkheden van de zeerovers gesandwiched tussen de idyllische samenlevingen die vóór hun komst en ná hun vertrek op de eilanden voorkwamen. De hierboven genoemde exotische bloemen zijn in dit boek voorbeeldig gedetermineerd. Een vroeger voorbeeld is te vinden bij Byron, namelijk in het al genoemde *The Island*, enkele decennia na de opstand geschreven:

Not distant from the isle of Toobonai,
A black rock rears its bosom o'er the spray,
The haunt of birds, a desert to mankind,
Where the rough seal reposes from the wind,
And sleeps unwieldly in his cavern dun,
Or gambols with huge frolic in the sun.

Toch vormen de Stille Zuidzee-eilanden slechts een tussenstation voor de verstokte gelukzoeker. De uiteindelijke eilanden immers liggen hoog op het noordelijk halfrond, het Ultima Thule, de laatste buitenpost. Deze eilanden zijn zo noordelijk gelegen dat zij de laatst bereikbare zijn. Ook in Vladimir Nabokov's verhaal *Ultima Thule* ontstaat dit denkbeeldige land in de verbeelding van de hoofdpersoon, die er vervolgens zijn overleden vrouw ontmoet. Het Elysische eiland *'at the round earth's imagined corners'* vormt dus een voortzetting van het geluk dat men in het aardse bestaan uitsluitend op eilanden meent aan te kunnen treffen:

Ultima Thule! Utmost Isle!
Here in thy harbours for a while
We lower our sails; a while we rest,
From the unending, endless quest,

schreef Longfellow in zijn *Ultima Thule*.

Echt onbereikbaar zijn de ideale leefomstandigheden van exotische eilanden niet meer, want dankzij onze materiële welvaart zijn wij in staat in ons land tropische zwembaden met bijpassende plantengroei te maken. Maar de eenzaamheid is er even ver te zoeken als stilte in een zondags voetbalstadion. In deze tijden waarin permanente bereikbaarheid voor velen een ideaal is geworden en mobiele telefoons en fax-apparaten de liefhebber elk moment van de dag te hulp schieten om hem van afleiding te voorzien, zouden serene eilanden vaker moeten opduiken als een therapeutisch toevluchtsoord. Dankzij de literatuur zijn zij onbeperkt voorradig, althans op papier en daar horen ze ook.

Vertaald proza

Kingston, Jamaica

*David Albahari**
(Vertaling Reina Dokter)

Ik zit met mijn vrouw in een café op het Plein van de Republiek en schrijf een verhaal over een grijzende heer van middelbare leeftijd, genaamd George. George heeft een jacht en woont in Kingston.

Mijn vrouw, u kent haar immers, zegt dat ze George wel mag. Ze zegt dat hij iets heeft, iets in zijn levenshouding dat haar imponeert en tegelijkertijd gelukkig maakt. Mijn vrouw stelt zich George voor op de manier waarop vrouwen zich een George voorstellen die een jacht heeft en in Kingston woont.

'Twijfel is de fundamentele modus van het bestaan,' zegt George.

Dat beaam ik, mijn vrouw eveneens, en we heffen beiden onze glazen vol bier ten teken dat wij het eens zijn met George.

Nee, we zijn op Jamaica, we drinken geen bier maar rum, we roken hasj en we kijken naar Georges jacht.

Het jacht is wit, alles eraan is wit, alleen Georges ogen zijn staalblauw. Met die staalblauwe ogen kijkt George naar zijn drie vriendinnen, zongebruinde blondines in monokini, van wie de heldere lach over de baai tot ons doordringt.

Mijn vrouw is jaloers. 'Die drie sletten,' zegt ze, 'ik wed dat minstens een van hen syfilis heeft.'

George is daar echter niet beledigd om. 'Ik ben gewend aan het feit dat de menselijke boosaardigheid geen grenzen kent,' zegt hij. Hij knijpt zijn ogen tot spleetjes omdat de rook uit zijn pijp in zijn ogen prikt. 'Die drie meisjes,' zegt George door zijn tranen heen tegen mijn vrouw, 'die Ana, Anana en Anita heten, zijn een drieling uit mijn eerste huwelijk.'

'O,' zegt mijn vrouw en met gloeiende wangen wendt ze zich tot mij. 'Waarom heb je me dat niet verteld?' vraagt ze.

Ik schenk rum in, eerst haar, dan George, dan mijzelf, en intussen probeer ik het juiste antwoord te bedenken.

Mijn vrouw wacht tot George zich heeft verwijderd, buigt dan haar hoofd en fluistert mij van tussen haar loshangende haren toe:

* *De voormalige Joegoslavische schrijver Albahari (geb. 1948 te Peć) woont in New York. Hij schreef acht boeken die vertaald zijn in het Duits, Engels, Frans, Hebreeuws en Pools.*

‘En *toch* heeft een van hen syfilis, het kan me niet schelen welke van de drie.’

Ik wil daar niet meer over discussiëren en wel om verschillende redenen. Ten eerste vind ik de meisjes aardig en ben ik er niet voor dat gezondheid, door een onverwachte wending, een symbool van ziekte wordt. Ten tweede vind ik George ook aardig, al ben ik niet tevreden over de kleur van zijn ogen. Ten derde komt er net een Rastafari op ons af, die zich Jah Dread I noemt en aanbiedt ons mee te nemen op een gedetailleerde excursie het binnenland in.

‘Bij een eiland als Jamaica,’ zegt mijn vrouw, ‘zou je van het binneneiland moeten spreken.’

George heeft als ervaren zeeman zijn eigen ideeën over de verschillen in terminologie. ‘Hoewel er in wezen geen enkel verschil is - alle woorden zeggen hetzelfde,’ voegt hij eraan toe.

Misschien, maar mijn vrouw vindt dat ik heb overdreven. ‘Hoe kan een zeeman nou discussiëren over betekenisaspecten van de taal? George is George, hij is Julia Kristeva niet,’ zegt ze.

Jah Dread I zegt dat hij er niets op tegen zou hebben als mijn vrouw bij hem kwam wonen. Hij heeft al een vrouw, of twee, dat weet hij niet zeker, want hij is een hele tijd niet thuis geweest, maar hij weet dat mijn vrouw hen niet zou storen. ‘Waar mensen inschikkelijk zijn,’ zegt hij, ‘is het huis niet te klein.’

Ik vertaal voor mijn vrouw wat Jah Dread I heeft gezegd, maar ik laat het gedeelte dat hij lang niet thuis is geweest weg. Ik denk dat ze dat niet leuk zou vinden. Zij meent dat langdurige afwezigheid de intensiteit van de liefde doet afnemen en dat contact de enige weg is naar het ware geluk.

‘Zou je daarom met George op zijn jacht willen zitten?’ vraag ik.

‘Niemand begrijpt me,’ zegt mijn vrouw en voor het eerst denk ik dat ze wel eens gelijk zou kunnen hebben.

Jah Dread I steekt een nieuwe joint op en geeft die door aan mijn vrouw.

‘Ik zou niet zo veel moeten roken,’ zegt mijn vrouw giechelend.

George vindt hasj maar niks, maar voegt er meteen aan toe dat hij tolerant is. ‘Mijn dochters roken het bijvoorbeeld ook,’ zegt hij.

Natuurlijk vraagt mijn vrouw meteen hoe syfilis wordt overgedragen, en ze vraagt Jah Dread I of hij een joint voor haar alleen wil draaien.

‘De fundamentele vraag luidt: is de rede de ware maatstaf voor waanzin, mag het bewustzijn oordelen over het onbewuste?’ zeg ik.

‘Wie zal je verhaal publiceren,’ vraagt mijn vrouw, ‘als daarin krankzinnigheid de rede overheerst, als daarin onkunde triomfeert over de beperkingen van de kennis?’

‘Niemand,’ zeg ik en giet rum in mijn coca cola. Ik hef het glas, George reageert echter niet. Misschien ziet hij ons niet vanwege de omheining, maar ik weet dat dat niet de waarheid is.

‘Als de mens zijn eigen waarheid kiest,’ zegt mijn vrouw, ‘wie kan hem die dan ontnemen? En als de mens zijn eigen waarheid heeft, hoe kan die dan onwaar zijn?’

Jah Dread I gaat naar de dichtstbijzijnde studio en komt terug met een opname van zijn lied ‘Er is maar één waarheid en daarom zien velen haar niet’. Het is een trage, zware reggae, zurig van de marihuana, waarin Sly Dunbar en Robbie Shakespeare de ritmesectie vormen.

George is niet enthousiast. Hij zegt: ‘Een blanke kan nooit een neger begrijpen, want als christen draagt hij de erfenis in zich die hem van de wereld scheidt in plaats dat die hem ermee verbindt, zoals een Zenboeddhist.’

‘Zijn Zenboeddhisten dan niet blank?’ vraagt mijn vrouw.

‘Nee,’ zeggen Ana, Anana en Anita, ‘die zijn geel.’

‘Wat is een boeddhist?’ vraagt Jah Dread I.

‘Het gemak waarmee jij je vrouw in situaties brengt die je geen andere vrouw zou toewensen,’ zegt mijn vrouw, ‘brengt haar ertoe te twijfelen of je werkelijk zorg draagt voor het welzijn van haar persoon.’

‘Ha,’ zegt George en zet zijn glas met een klap op tafel. ‘Eens zien wat daarop je antwoord is.’

‘Daar geef ik geen antwoord op,’ zeg ik met dreigende stem. Of met een stem waarvan ik denk dat die dreigend klinkt.

Mijn vrouw zwijgt. Even later zegt ze: ‘Als we niet op Jamaica zaten, zou niets van dit alles er zo uitzien. Overigens, een verhaal waarin je niet eens weet hoe het jacht van de hoofdpersoon heet, is bij voorbaat gedoemd te mislukken.’

‘Voor zover dat jacht een naam heeft,’ zegt George, ‘en het mijne heeft er geen. Voor mij is een jacht gewoon een jacht, zoals de hemel de hemel is. Wie heeft er ooit van gehoord dat je de hemel een naam geeft?’

‘De hemel is het toevluchtsoord der rechtvaardigen,’ zegt Jah Dread I. Hij pakt zijn pijp en het zakje hasj en maakt aanstalten om te vertrekken.

Ik herinner hem aan mijn vrouw. We staan onder een palm te kijken hoe zij, in de schaduw van een andere palm, ligt te dommelen in een ligstoel.

‘Het spijt me,’ zegt Jah Dread I, ‘maar haar ziel is zo gesloten als een kokosnoot.’

‘Die kun je kapotslaan,’ zeg ik en ik steek hem een flinke hamer toe.

‘En wat moet ik dan met al die stukjes?’ zegt Jah Dread I.

George is het daarmee eens. ‘Hij heeft gelijk,’ zegt hij, ‘want het wezen van de kruik zit niet in de kwaliteit van de klei, maar in de deugdelijkheid van de leegte.’

‘Denk je dat dat ook geldt voor de menselijke ziel?’ vraag ik.

Ana, Anana en Anita knikken bevestigend, terwijl het jacht zich steeds verder verwijdert.

‘Je kunt ze zo niet laten gaan,’ zegt mijn vrouw. ‘Zonder eten, zonder water, zonder kleren, hoe moeten die mensen leven?’

‘Ze zullen van boord gaan op een onbewoond eiland, begroeid met een rijke vegetatie, waar een bron met drinkwater is,’ zeg ik, ‘en ze zullen talrijke nakomelingen krijgen.’

‘Maar dat is bloedschande!’ protesteert mijn vrouw.

‘Dat vind ik niet erg,’ zegt George.

‘Ik ook niet,’ zegt Jah Dread I, die als verstekeling aan boord is gegaan.

‘Wij ook niet,’ zeggen Ana, Anana en Anita.

‘Zie je wel?’ zeg ik tegen mijn vrouw.

‘Ik zie het niet,’ zegt zij, ‘en ik wil het ook niet zien, maar wat jij niet ziet is dat geen enkel verhaal eeuwig duurt en dat je een mens het gemakkelijkst daar kunt treffen waar hij denkt het veiligst te zijn. Als je terugkomt van Jamaica ben je niet meer op Jamaica, maar ergens anders. Als je een woord hebt uitgesproken, zwijg je weer. Als je knippert en opnieuw kijkt, zie je hetzelfde als wat je even tevoren zag.’

‘Mijn volgende verhaal,’ zeg ik, ‘zal in het antieke China spelen en jij zal daarin Lao-tse zijn.’

Mijn vrouw grijpt me bij de hand waarmee ik schrijf. ‘Kijk,’ zegt ze.

Ik draai me om en midden op het Plein van de Republiek zie ik Jah Dread I, gekleed in een trainingspak en op afgetrapte witte sportschoenen. Hij loopt op ons af met die zwierige, onvaste tred die geen blanke kan imiteren en zijn vreselijke leeuwen-dreadlocks,

waaruit de vlammende stralen van de openbaring schijnen, dansen op zijn schouders.

‘Dit is het einde,’ zegt hij, als hij ons is genaderd. ‘Dit is het einde en ik ben gekomen om jullie met de rechtvaardigen naar Ethiopië te brengen. Haast je,’ roept hij, ‘want de Apocalyps zal alle zondaars verzwelgen, tot de laatste man!’

En inderdaad, als ik een blik onder de tafel werp, zie ik een spleet die tot onze voeten reikt. Ik leg mijn hand echter op die van mijn vrouw en zeg tegen Jah Dread I: ‘Ga jij maar verder, wij blijven hier; als je weet wat je te wachten staat, kun je niet bang zijn.’

‘*Als* je dat weet,’ zegt Jah Dread I en hij gaat weg.

Het Grote Oorlogseiland

Snežana Bukal
(Vertaling Reina Dokter)

Het was een donkere, regenachtige zomer, een en al wind, grijsheid en natte wollen wolken, die de stad vanaf de vroege morgen verstikten. Wie kon, ging ergens anders heen. Ik besloot echter de zomer in alle rust alleen door te brengen, slapend en lezend, en ik gaf mezelf maar één opdracht: mijn werkkamer opruimen. Een karwei dat ik, om eerlijk te zijn, ruim zeven jaar had uitgesteld. Ik bracht elke dag een paar uur in mijn werkkamer door met schoonmaken en plastic zakken vullen met papieren die ik zonder pardon weggooide. Maar wel werd ieder papier, voor het bij het afval belandde, aandachtig bekeken en gelezen. Er zat van alles in die dozen, oude administratie, rekeningen van jaren geleden, talloze nummers van tijdschriften die me, God weet wanneer en waarom, waren toegestuurd, oude kranten, brieven van vrienden en brieven aan vrienden die ik nooit had verzonden. In één woord, van alles en nog wat, een stoffig patchwork van paperassen, getuigen van een verleden dat me obsedeerde als abstractie, maar dat ik me niet kon voorstellen als iets dat te maken had met mijn persoonlijk verleden, waarvan ik overigens niet meer zo'n hoge dunk had; ik vond ook niet dat er in die kartonnen dozen veel was opgeslagen dat behouden moest blijven. In een van de laatste dozen, zorgvuldig dichtgeplakt met plakband en gedateerd 1976, ontdekte ik stapels verbleekte zwart-witfoto's van vakanties. Waarschijnlijk had ik ze zelf genomen en ontwikkeld, zodat ze leken te dateren uit de tijd dat mijn opa een kind was. Ik gooide ze weg, zonder me er nog in te verdiepen wat erop stond. *Het is allemaal niet belangrijk, want het is voorbij*, citeerde ik, in mezelf neuriënd, de lang geleden in mijn geheugen geprente woorden van een schrijver. En zo kreeg ik ook een oude, versleten plattegrond in handen. Het was een toeristische kaart van mijn geboortestad, die ik meer dan dertig jaar geleden had verlaten. Een ogenblik twijfelde ik en toen, op het laatste moment, legde ik haar niet op de stapel weg te gooien papier, maar vouwde haar zorgvuldig op en legde haar op mijn bureau. Hierna ging ik verder met de grote opruiming van mijn eigen archieven, en wonderlijk genoeg was dat zo lang uitgestelde karwei in enkele middagen geklaard. Er maakte zich een gevoel van

vreugde en opluchting van mij meester, een gevoel waaraan wij ons overgeven als we iets dat lang is uitgesteld eindelijk hebben volbracht.

In plaats dat ik de volgende dag thuis bleef om lui, ontspannen te lezen en een beetje heen en weer te lopen van kamer naar keuken, om nieuwe koffie of thee te zetten, begaf ik me op mijn gewone tijd, acht uur 's morgens, naar mijn werkkamer. Daar aangekomen zette ik mij aan mijn bureau met uitzicht op het groene water van de gracht, de boten die kalm voorbijgleden en de kaneel-kleurig-groen-bordeauxrode rij huizen aan de overkant van de gracht, met de bedoeling te genieten van het werk van mijn handen en te dromen, of na te denken, als het ware verzonken in het ondoorzichtige water dat, afhankelijk van het uur van de dag, van kleur veranderde, van oliezwart 's nachts tot diep olijfgroen 's middags. En toen viel mijn blik op de kaart die ik de vorige dag had gevonden en ik spreidde die rustig uit op het bureau, met de bedoeling de gehavende randen om te plakken met plakband, wat ik ook deed. Ik ontdekte dat het dikkere deel van de kaart, waar de naam van de stad op stond, omkaderd door het wapen - een wit fort met drie torens, waaronder een schip met volle zeilen vaart -, een soort zak vormde, waarin ik een vergeeld krantenknipsel vond. Ik vouwde het voorzichtig open, want ik had de indruk dat het brosse papier onder mijn vingers uiteen kon vallen. Er stond:

Vroeger kon men Belgrado van deze kant alleen per boot bereiken, over het water. Later zijn er bruggen gebouwd: eerst de oude Savabrug en de oude spoorbrug, later de nieuwe Savabrug die de Brug van Broederschap en Eenheid wordt genoemd, de nieuwe spoorbrug en de Gazelabrug.
Ik vaar Belgrado het liefst binnen via de snelweg, dan over de Gazelabrug naar de Boulevard France d'Eparé, door de Stevan Prvovenčanistraat, en rij dan langs een klein verkeersplein de Vojislav Ilićstraat in. Dan ga ik door de Žarko Zrenjaninstraat, de 27 Maartstraat in en vandaar naar de George Washingtonstraat, die overgaat in de Tsaar Dušanstraat, die op zijn beurt uitkomt op de Donjogradski Boulevard, met uitzicht op het Grote Oorlogseiland en de twee rivieren.
Van de Donjogradski Boulevard sla je af, de Karadordestraat in, waar het Centraal Station staat en vanwaar je verder kunt reizen, waar ook naartoe. Zo beschrijf je dus een eeuwig open acht.
Maar de reiziger die Belgrado niet kent zoals ik - want ik reis niet door de stad, maar de stad door mij - een reiziger zonder reisgids of stadsplattegrond in de hand, kan de meest onwaarschijnlijke gebeurtenissen beleven als hij de ver-

keerde weg inslaat en verleid wordt door een lieflijke laan, de schijnbare schaduwrijke rust van een straat.
De andere bruggen voeren naar allerlei klaverbladen, de ene recht naar een tunnel, voor de ondergrondse die nooit is afgebouwd, de tweede nergenes heen, want zodra je de brug over bent ga je al weer verder de stad uit, de derde recht naar het centrum, waar je soms niet meer uit kunt komen.

Omdat de naam van de auteur er niet onder stond, zal onbekend blijven wie deze woorden had geschreven, en ik wist ook niet meer waarom ik ze had uitgeknipt en bewaard. Mijn herinneringen, de echte innerlijke, zijn verstrooid; ze hebben in de loop der jaren niets van hun scherpte verloren, maar hun perspectief is veranderlijk. Soms zijn ze onwerkelijk dichtbij, dan weer onwerkelijk ver; het zijn chaotische, versteende beelden: van het huis waar we woonden, van de trap, de hal, de poort, de kromme straat, het schoolplein, het met steenblokken geplaveide kerkplein, de kade, de rivier en het eiland.

De laatste zomer in de stad, toen mijn vader nog leefde en ik nog geen zeventien was, heb ik doorgebracht op dat eiland met de naam die zowel dreigend als cynisch is, lijkt het mij, nu de woorden van mijn moedertaal ver van mij af staan en hun oorspronkelijke betekenis hebben verloren, woordvormen die ik als een blinde door mijn vingers laat rollen. Ik stond 's morgens altijd vroeg op, pakte mijn vaders theodoliet en ging met de tram en de eerste veerboot naar het eiland. Afgezien van het uiterste puntje, een mooi zandstrand dat overdag vol mensen zat, werd de kans om iemand tegen te komen, naarmate je verder je ging, zo goed als nul. Ik bracht er dagen achtereen door met het opmeten van het eiland, bij wijze van spel, met het tekenen van kaarten en het bepalen van zijn positie ten opzichte van de Kathedraal, het hoge torengebouw van het Centrale Comité van de Communistische Partij en het donkere bouwwerk van het psychiatrische ziekenhuis aan de overkant van de Donau. In die tijd geloofde ik vast dat ik in de voetsporen van mijn vader zou treden en ik was bezeten bezig met het uitwerken van kaarten.

Op een middag, toen ik bij mijn traag vorderend onderzoek tot het midden van het eiland was doorgedrongen, stuitte ik op een hut met een veranda, in elkaar geflanst van karton en afvalhout, waar een meisje van mijn leeftijd voor zat, met een tekenblok op schoot en een potlood in de hand. Ik raakte in de war en bloosde,

maar zij vroeg me rustig of ik een kopje koude thee wilde, en ik kon geen nee zeggen en verdwijnen, wat ik eigenlijk het liefste had gedaan. Terwijl ik met een rood hoofd slokjes thee nam, alsof het hete thee in plaats van een verfrissende drank betrof, pakte zij zonder toestemming te vragen de theodoliet, die ik op de veranda had gezet, en begon die te onderzoeken. Daarmee was ik in ieder geval op eigen terrein. Ik duwde mijn bril op zijn plaats, want die was van mijn bezwete neus gegleden, en beantwoordde geduldig al haar vragen, waarbij ik uitlegde waar ieder onderdeel van het apparaat voor diende. Ik liet haar zien hoe het instrument openging, hoe het werd neergezet en hoe en waarvoor het gebruikt werd. En zij bleef maar vragen stellen, niet alleen over de theodoliet, maar ook over wat ik ermee deed op het eiland; en omdat ik in die tijd nog niet begreep dat je op persoonlijke vragen niet altijd hoeft te antwoorden, wist ze algauw dat ik landmeter wilde worden, en ook dat ik al wist hoe ik mijn droom moest verwezenlijken: iets doen met het eiland waardoor zelfs een machtige rivier als de Donau het niet meer zou kunnen overstromen. Op dit punt begonnen haar ogen te stralen en vroeg ze me bijna ademloos of dat echt mogelijk was. Ik tekende in een paar pennestreken de bedding van de rivier die zich splitst in twee wateren, de lijn waarlangs de bodem van de noordelijke stroom moest worden uitgediept, de plaatsen waar dammen konden worden aangelegd en de punten waar die geregeld moesten worden gecontroleerd en naar behoefte versterkt.

‘En kunnen er ook heuvels op het eiland worden gemaakt?’ vroeg ze, want het Grote Oorlogseiland is, zoals wijlen mijn vader zou zeggen, zo plat als het oorspronkelijke idee van de wereld.

‘Zo simpel als wat,’ antwoordde ik en voegde eraan toe dat er in sommige delen van de wereld heuvels werden aangelegd door eerst op de gewenste plaats enorme hopen afval te storten en die te bedekken met een of meer lagen grond, waar men gras op liet groeien; dat soms op die manier ontstane heuvels zelfs bebost worden.

‘Ach, ach,’ zuchtte ze, en zei toen dat ze haar stad op een dag het mooiste droomeiland zou schenken dat ooit op de wereld was gemaakt. Ze pakte haar tekenblok en spreidde de tekeningen uit op het verdorde gras, in een cirkel om ons heen. Er was van alles en nog wat te zien: bergen vanwaar je naar de sterren kon kijken, trappen die nergens heen leidden, labyrinten waarmee je in jezelf

kon dwalen, amphitheaters onder enorme vlindervleugels die maanlicht verzamelden, bogen, gewelven, rivieren die in een cirkel stroomden, meertjes ter reiniging van kwade gedachten, koepels voor het verzamelen van gedachten, en wie weet wat al niet meer. Meegesleept door haar woorden die anders waren dan al wat ik tot dusver had gehoord, door de zomermiddag, door het ongelovige besef dat mij een zo ongewoon avontuur overkwam, ging ik op de grond naast haar zitten en schetste op een groot vel papier zelfverzekerd de bodem van de rivier en het oppervlak van het eiland, volgens haar aanwijzingen. Er verrezen de meest onwaarschijnlijke gebouwen op niet bestaande bergen en daarmee verstreek de hele middag en een groot deel van de avond, tot ik eindelijk begreep dat we al veel te laat waren voor de laatste veerboot. Het deed haar niets dat we die avond niet meer naar de stad terug konden, en met de zekerheid van mensen die elkaar al hun hele leven kennen, stelde ze vast dat wij door de voorzienigheid zelf bijeen waren gebracht - ik die het eiland voor haar zou perfectioneren waar de natuur zelf in de fout was gegaan, en zij die het vol zou bouwen tot meerdere glorie van de menselijke fantasie, die niet achterblijft bij de goddelijke, zoals je het beste kon zien in de architectuur. Wat mij betreft, het besef dat mijn vader morgenochtend na een slapeloze nacht dodelijk ongerust over mij zou zijn, als hij niet al in de loop van de nacht de rivierpolitie had gealarmeerd, deed heel de gulden glans van die middag teniet. Toch stemde ik er met een leugenachtige glimlach mee in, niet wetend wat ik anders moest doen. Zij praatte maar door en wat ze zei moet vol leven en schoonheid zijn geweest, maar ik werd duizelig van haar woorden. Ik was zonder twijfel ongevoelig voor de met sterren bezaaide zwarte hemel boven ons, voor de geurige koelte van de aarde. Zij liep naar de veranda, ging op een dikke wollen sjaal zitten en trok haar slanke enkels onder haar lange zwarte rok. Toen zweeg ze opeens en, misschien tot rust gekomen door het geritsel van de zilverachtig glanzende populieren om ons heen, verzonk ze in slaap. Ik dwaalde nog een poos nerveus op en neer langs het strand, hopend dat ik misschien een verlaten vissersboot zou vinden, maar ik gaf het op; ik was verkleumd geraakt en ging terug naar de hut. Ik vond haar zoals ik haar had achtergelaten, rustig slapend, half zittend, met haar rug tegen de wand van de hut, het hoofd op haar schouder. Ik vond een deken en dekte haar toe. Buiten keek ik nog even met verwondering, toen met ongeloof, naar het bos om ons

heen, het stuk van de rivier die wit glansde in het donker, naar haar, de helft van haar gezicht die geschilderd leek met maanlicht. Op een soort veldbed kwam ik op de een of andere manier de nacht door.

Toen ik de volgende ochtend wakker werd, was zij er niet meer. Ik haastte me, denkend dat ik haar nog zou kunnen inhalen. Maar al was ik op tijd voor de eerste veerboot, ik kwam haar ook daar niet tegen. Vol angst sloop ik een half uur later het huis in. Mijn vader lag te slapen in de huiskamer, hij had niet eens gemerkt dat ik er de hele nacht niet was geweest. Terwijl ik op mijn tenen naar mijn kamer liep, zag ik op zijn gezicht iets dat ik nooit eerder had gezien: een grote, onuitsprekelijke vermoeidheid.

Die zomer bleef ik het eiland bezoeken, maar ik kwam haar nooit meer tegen, hoewel ik dagenlang, toevallig of met opzet, minstens twee maal per dag langs de hut liep. Toen werd de herinnering aan haar langzaam weggedrukt door belangrijker gebeurtenissen die me al aan het eind van die zomer wachtten: de dood van mijn vader en mijn vertrek uit het land. In de eerste fase van een nieuw soort eenzaamheid, waaraan ik met de jaren zo gewend ben geraakt dat die een deel van mijzelf is geworden, sliep ik geregeld in met herinneringen aan het Grote Oorlogseiland. Met gesloten ogen zag ik boven mij, in plaats van de kale muren en het hoge plafond van de kamer waar ik sliep, lianen, witte reigers, kruinen van populieren en boven dat alles de hemel, diep, zonder wolken, veelbelovend.

Het geheim van haar verdwijning werd een tiental jaren later opgelost, toen ik haar weer ontmoette in de bergen van Transvaal, in de foyer van hotel Mount Sheba. Net als de eerste keer bloosde ik van verrassing. Luid lachend vertelde ze dat ze die nacht naar de overkant was gezwommen en ze liet zien hoe ze haar kleren had overgebracht, door ze als een pakketje in haar rechterhand boven water te houden. We praatten een paar uur lang, maar niet over de schenkingen die wij ooit zo hartstochtelijk aan de stad hadden willen geven. Wel vertelde zij over het concours voor de bouw van een hotelcomplex dat haar naar Afrika had gebracht, en ik over de vriend van wijlen mijn vader, een landmeter die had gewerkt aan de bouw van de haven Richard Bay en die ik had opgezocht.

De vrienden en kennissen bij wie ik navraag doe over bepaalde plaatsen, en als de gelegenheid zich voordoet ook over mijn geboortestad, vraag ik soms naar het Grote Oorlogseiland, of daar niet toevallig werkzaamheden aan de gang zijn, maar ik krijg altijd hetzelfde antwoord: dat het eiland een van de weinige plaatsen is waar zelfs na al die jaren niets is veranderd. Het zandstrand is nog steeds het enige behoorlijke strand van de stad, alle plannen om iets van het eiland te maken mislukken om wonderlijke redenen en daarom zijn de wijze mannen van de stad het met de jaren vergeten. Ze hebben het opgegeven. De meeuwen, reigers en waterratten leven er nog steeds hun eigen leven, niet verontrust door de stad en de mensen. Het groen groeit en bloeit volgens eenvoudige wetten. In de lente wordt het door de rivier overstroomd en wordt alles meegesleept wat er de vorige zomer was achtergebleven; daarna beginnen planten, onkruid en ranken weer te groeien, met een onwaarschijnlijke snelheid, tot laat in de zomer. In de herfst verdwijnt al die weelderige vegetatie opeens; in de winter neemt de rivier het eiland soms gevangen met zijn ijs en wordt alles met sneeuw bedekt, zodat iemand die niet op de hoogte is vanaf de oever de indruk kan krijgen dat het eiland helemaal niet bestaat.

Op Geitebokoog

Knut Hamsum

(Vertaling Michaël Spaan)

Bij de buitenste vissersplaatsjes aan de kust liggen vele eilanden. Eén daarvan, een kleintje, heet Geitebokoog. Er wonen amper honderd mensen. Maar het naburige eiland is al veel groter. Daar wonen wel drie-, vierhonderd mensen. Er is een kerk en het gezag zetelt er. Kerkoog, heet het. Sinds mijn kindertijd zijn er ook telegraaf en post op Kerkoog gekomen.

Waar de bewoners van die vissersplaatsjes bij elkaar kwamen, was het altijd het deftigst om van het grote eiland afkomstig te zijn, ja, zelfs de vastelanders werden door de mensen van Kerkoog voor niet veel bijzonders gehouden, ofschoon ze het hele vasteland hadden om vandaan te komen. In een omgeving van vele tientallen kilometers bestaat de bevolking uit vissers.

De hele Atlantische Oceaan beukt de kust van Geitebokoog, zo'n eind ligt het in zee. Het is helemaal steil en aan drie kanten onmogelijk te bestijgen. Alleen aan de zuidzij, op de middagzon, hebben God en de mensen een begaanbaar pad omhoog in de rots uitgehakt. Een trap van tweehonderd treden.

Na iedere storm op zee spoelen er wrakken, balken en planken op het eiland aan. Van dit drijfhout bouwen de botenbouwers hun vaartuigen. Ze dragen de planken die tweehonderd treden op, timmeren de boten boven bij hun hutten en wachten tot de winter komt en de rots aan de noordzij glimmend blauw van het ijs wordt. Vervolgens vieren ze takels en trossen over dit ijsvlak om de boten in het water te laten zakken. In mijn jeugd heb ik zelf gezien hoe dat ging: twee mannen stonden bovenop de rots en vierden de trossen, één man zat in de boot om af te duwen waar die de neiging had te blijven steken. Behoedzaam en met durf ging het onder rustige kreten dat hele eind naar beneden. Maar wanneer de boot tenslotte de zee raakte, riep de man naar de twee anderen omhoog: ‘Even wachten, genoeg!’ Meer zei hij niet, want de doorslag gaf dat de boot gelukkig neer was gekomen.

De grootste hut op Geitebokoog behoort de rondborstige oude botenbouwer Joachim toe. In zijn hut werd jaar na jaar het Kerstdansfeest gehouden. Er pasten makkelijk vier of zes paren tegelijk in. Bij wijze van muziek was er dan een viool en naast de

muziek zat een daartoe bekwaam man, Didrik, op de muziek te neurin en de maat te stampen. De jongens dansten in hun hemdsmouwen.

Er liep ook vaak een jongen rond die bij het dansen een soort gastheer was: Marcelius, de jongste zoon van de botenbouwer, die zelf ook boten bouwde. Hij stond in hoog aanzien op grond van zijn goede vakmanschap en goede verstand; ‘Marcelius!’ denkt het ene meisje en ‘Marcelius!’ denkt het andere meisje, en zijn naam was ook niet onbekend onder de meisjes op Kerkoog zelf. Maar Marcelius zelf dacht alleen maar aan Fredrikke, de dochter van de leraar, ofschoon ze zo deftig was en boekentaal sprak en zo verheven was dat Marcelius haar nooit zou kunnen krijgen. Het huis van de leraar was ook een groot huis, en aangezien hij geen visser maar daarentegen een vooraanstaand man was, had hij gordijnen voor zijn ramen en placht men met de vinger op zijn deur te kloppen eer men bij hem binnenliep. Maar Marcelius was trouw en blind in zijn liefde. Vorig jaar was hij bij de leraar thuis geweest, dit jaar kwam hij weer en ging door de keuken naar binnen. En ‘Goeienavond,’ kon hij zeggen, ‘laat mij even met je praten, Fredrikke.’

‘Wat wil je van me?’ zegt Fredrikke dan en gaat met hem mee naar buiten. Ze weet heel goed wat hij wil.

‘Nu ja, je weet wel. Of je kunt?’

‘Nee,’ zegt Fredrikke, ‘dat kan ik niet. Je moet niet meer over mij denken, Marcelius, en ook niet meer achter me aan zitten.’

‘Jaja, ik weet best dat die nieuwe leraar achter je aan zit,’ antwoordt Marcelius weer. ‘Maar het komt er nu op aan wat er dan van jouw deftigheid overblijft.’

Het was waar, de nieuwe leraar zat achter Fredrikke aan. Hij kwam van Kerkoog en had het seminarie gedaan. Zijn vader was gewoon visser, net als de anderen, maar rijk en aanzienlijk. Er hing altijd én kabeljauw én koolvis aan zijn droogrekken en in zijn kasten zag men spek en boter en gedroogde heilbot. Toen zijn zoon van het seminarie kwam, was die net zo deftig als de zoon van de dominee, die ook gestudeerd had. Hij liep met bakkebaarden op zijn wangen, een zakdoek in zijn zak en had, altijd ijdel, een lang gummisnoer losjes van zijn hoed hangen. De mensen maakten zich vrolijk over hem vanwege zijn zakdoek en zeiden dat er een buitengewoon spaarzaam man van Simon Roest geworden was, aangezien hij zelfs het snot uit zijn neus was gaan bewaren.

‘Nu heeft hij een nieuwe boot bij ons besteld,’ zegt Marcelius. ‘God geve dat die hem tot zegen wordt.’

'Waarom zeg je dat?’ vraagt Fredrikke.

‘Ik voel me geroepen het te zeggen. Hij wil de boorden groen hebben - jawel, ik verf hem groen. Maar als hij een naam op de boot wil hebben, moet hij die er maar zelf op schilderen.’

'Wil hij er een naam op hebben?’

‘Heb je ooit zoiets goddeloos gehoord! Bespottelijk. Het is niet eens een boot met een kajuit, het

is een open roeiboot... Dus je moest er nog maar eens over denken, Fredrikke, of jij je niet zo zou kunnen verlagen mij toch te nemen.’

‘Nee, dat kan ik niet, hoor je. Want hem behoort mijn hart toe.’

‘O, aha, hem behoort jouw hart toe!’ zegt Marcelius en vertrekt...

Tegen de kerst kwam Simon Roest van Kerkoog en zou een naam op zijn nieuwe boot schilderen. Onderwijl logeerde hij bij de oude leraar en Fredrikke liep elke dag in haar zondagse jurk en droeg een band van gemoireerde zijde om haar hals. En toen de naam erop was gezet, waren er niet veel die de latijnse letters konden lezen, maar er stond SUPERDELUXE. Zo moest de boot heten. En ook waren er niet veel die dat deftige woord begrepen.

Toen kwam Kerstavond. Het was een hoge, heldere sterrenavond. Marcelius ging naar het huis van de leraar en vroeg of hij Simon Roest te spreken kon krijgen.

‘Je naam is nu wel droog,’ zei Marcelius.

‘Dan laten we de boot morgen te water,’ antwoordde Simon Roest.

Marcelius zei verder: ‘Is het zo dat jij Fredrikke zal krijgen?’

‘Dat gaat jou niet aan, zou ik denken,’ antwoordde onderwijzer Simon.

‘Dat maakt niet uit. Als je me echt wilt zeggen of je Fredrikke hebben wilt, krijg je ook de boot voor niets.’

Simon Roest dacht er over na. Hij was bijzonder verstandig met geld, net als zijn vader altijd was geweest. Hij riep Fredrikke naar buiten en vroeg: ‘Is het niet zo dat wij elkaar zullen krijgen?’

En Fredrikke antwoordde: ‘Ja hoor.’ Hem behoorde haar hart toe.

En de lucht was zo met sterren bezaaid dat Fredrikkes ogen vol blijdschap schitterden, toen ze dat zei.

Toen Marcelius op weg naar huis ging, speet het hem zeer dat

hij Simons boot voor niets gebouwd had. Maar hij krijgt hem in schandalig toegetakelde staat, dacht hij. Ik ga bij de tewaterlating zelf in de boot zitten.

Hij slenterde rond, van hut naar hut, ging nergens binnen maar slenterde gewoon onder het noorderlicht en de sterren voort. Hij liep helemaal maar de noordpunt van het eiland waar zijn trossen en takels klaar hingen om de nieuwe boot in ontvangst te nemen en in de diepte te laten zakken. Ver onder hem ruiste de Atlantische Oceaan. Hij ging zitten.

Op zee brandden er twee lichtjes van een zeilschip; verder weg waren er nog twee lichtjes van een stoomboot die zwaar en zwart naar het oosten koerste en uit het zicht verdween. Hij dacht: het is nu waarschijnlijk het beste op een dag aan boord van zo'n schip te gaan en te vertrekken! Fredrikke was voor altijd verloren. Als zij Geitebokoog verliet, viel het niet mee om hier rond te blijven waren. Nu, God de Vader in de Hemel mocht haar goede steun en bijstand zijn heel haar leven! En dat hij Simons boot kapot had willen maken... Hij bad om vergiffenis voor die boze gedachte en zou, integendeel, zijn uiterste best doen om de boot bij de tewaterlating van de rots af te houden. Zo'n soort man zou hij zijn.

Hij stond op en wilde weer naar huis vertrekken. Toen hoorde hij een zachte roep en luisterde. Zijn naam. Hij zag iemand op zich af komen.

‘Frederikke, ben jij dat?’ zei hij.

‘Ja. Ik wil alleen maar zeggen dat je jezelf niets aan moet doen, Marcelius.’

‘Ik loop gewoon buiten,’ antwoordde Marcelius.

Zij pakte hem bij zijn arm beet en drong aan: ‘Want het is absoluut niet nodig om het zo zwaar op te nemen. En ook ben ik nog niet zo vastbesloten, nu.’

‘Dat ben je toch zeker wel?’

‘Wat moet daarvan terechtkomen!’ barstte ze uit. ‘Hij was weer bijzonder onuitstaanbaar tegen me. Ik kan jou beter vertrouwen dan Simon. Hij praat zich er onderuit. Vandaag zei hij: Laten we het een tijdje aanzien.’

Marcelius antwoordde niets, hierop. Ze begonnen te lopen.

Maar midden in haar vertwijfeling was Fredrikke flink en verstandig en zei plotseling: ‘Je moet hem in elk geval de boot niet voor niets geven.’

‘Neenee,’ antwoordde Marcelius.

Bij de splitsing van de weg reikte ze Marcelius haar hand en zei: Nu moet ik weer naar huis, anders wordt hij boos op mij. Hij heeft misschien gezien waar ik naartoe ging.

Toen zeiden ze elkaar goedenacht en gingen elk hun eigen kant op.

De dag daarop was er geen wind en lag de zee stil. De rechtschapen botenbouwer Joachim en zijn twee zoons hadden al vóór het krieken van de dag de nieuwe boot naar de takel aan de noordzij van het eiland gebracht; alle mannen van het eiland hadden hen geholpen, opdat het mooie vaartuig onder het vervoer niets te lijden zou hebben. Nu lag het rank en keurig netjes aan de trossen.

De oude leraar had zijn deftige vriend en collega overgehaald zijn thuisreis naar Kerkoog uit te stellen tot na het eten, en nu was het tijd. Het begrip tussen de pas verloofden leek niet verbeterd sinds gisteravond. Integendeel, ze liepen ver uit elkaar op het paadje en zij die de liefste zou moeten wezen, leek vol twijfel. Toen ze de takel bereikten, stonden Joachim en zijn mannen daar verzameld. Iedereen ontblootte zijn hoofd voor de twee leraren en hun gevolg.

‘Is alles gereed?’ vraagt Simon.

Joachim antwoordt: ‘Alles is gereed, naar ons idee.’

Dan zegt plotseling Fredrikke luid, uitgeput door haar twijfel: ‘Je moet oppassen vandaag, Marcelius. Kan er vandaag niet een ander voor jou in de boot gaan?’

Iedereen luistert hiernaar.

‘Och, hij is het immers goed gewend,’ zegt Joachim, de vader van de jongen.

‘Het is toch wel een pieremachochel, met die naam,’ zegt Fredrikke.

‘Er staat integendeel een fraaie naam op,’ zegt haar vader uit de hoogte. ‘Dat is iets wat jij niet begrijpt, Fredrikke.’

Dan zegt Simon Roest kort en goed: ‘Ik ga zelf in de boot.’

Iedereen probeert hem ervan af te houden, maar Simon klimt aan boord en gaat zitten. Ze vragen het hem minuten lang, maar Simon antwoordt trots en met welsprekende woorden: ‘Laat Fredrikke toch vrede in haar ziel krijgen.’

‘Bind je in elk geval vast,’ zegt Joachim en reikt hem een lijn aan.

‘Vieren!’ roept Simon getergd.

Men laat de trossen los. De boot begint te zakken. Simon pakt

het gummisnoer van zijn hoed en bindt het uiteinde om een knoop.

Joachim roept en verder omlaag, langs de zijwand van de rots, roept Simon terug. De een is niet zichtbaar voor de ander. Simon is zo gekwetst dat hij steeds spaarzamer antwoordt. Maar hij heeft ook geen zin om van een mug een olifant te maken en zwijgt op het laatst helemaal. Marcelius heeft niets te doen en staat ver weg.

'Hij moet al meer dan halverwege zijn,' zegt Joachim. 'Die vent is zó goed.'

Dan wordt er geroepen, vanuit de diepte. Er valt geen touw aan vast te knopen; het is niet: 'Wacht even, nu zit hij vast,' maar: 'Au au!' Krachtige rukken aan de lijn. Bovenop de rots denken ze allemaal dat ze de boot weer een eindje op moeten hijsen. Joachim en zijn mannen hijsen. Dan stijgt er uit de afgrond een scherpe, doordringende kreet. Ze horen een bons van de boot tegen de rotswand. Alsof het hele eiland hoestte, zo klonk het.

Iedereen verbleekt. De trossen zijn op hetzelfde ogenblik zo licht geworden... Er wordt gevraagd en geschreeuwd. Joachim zegt: 'Vieren!' Even later zegt hij: 'Hijsen!' Maar iedereen begrijpt dat niets baat, de boot is leeg. Simon heeft hem doen kantelen en is zelf in zee gestort.

Dan begint onder dit alles de kerkklok op Kerkoog Kerstmis in te luiden. Wat voor Kerst kon dat worden!

Maar Fredrikke was voortdurend flink en verstandig, zij kreeg Marcelius te pakken en zei: 'God vergeve me mijn zonde, maar ik ben blij dat jij het niet was. Wat blijf je daar staan? Moet je niet naar de zuidzij rennen, een boot de zee op varen en hem zoeken?'

En toen iedereen inzag dat ze gelijk had, kwam er een stormloop van mannen naar de zuidzij van het eiland.

II

Ik kan hier niet blijven staan en de boot tot in eeuwigheid zo houden! dacht Joachim. Of ik moet hem weer omhooghalen, waar ik niet mans genoeg voor ben, óf ik moet hem in zee laten zakken! Hij dacht er lang en breed over na en liet de lijn lopen.

En toen gebeurde het merkwaardige: na maar een half minuutje werd de lijn in zijn hand slap. De boot raakte de zee.

Joachim kon dit niet begrijpen. Hij hees een meter en vierde weer. Nogmaals raakte de boot de zee. Toen ontstak de oude

Joachim in grote vreugde en keek rond naar iemand tegen wie hij dit kon vertellen. Wanneer de boot maar een paar meter van de waterspiegel was, kon Simon Roest daar niet te barsten zijn gevallen. Lag hij nu dan te verdrinken?

‘Schiet op, jongens!’ schreeuwde Joachim naar de zuidzij. ‘Hij kan in veiligheid zijn!’

En terwijl Joachim de slappe lijn nog vasthield, voelde hij er een ruk aan, alsof een hand hem daar beneden beetpakte. Maar het zal wel alleen die zuigende trek daar beneden zijn, dacht Joachim, die de boot laat stampen. Hij riep naar beneden: ‘Ben jij dat?’

Maar de Atlantische Oceaan ruiste zo zwaar dat er geen antwoord viel te krijgen.

Joachim hield de lijn de godganselijke tijd vast. Hij had haar zolang wel vast kunnen leggen om in alle rust af te wachten, maar dit waren geen minuten om je te ontzien. Hier was misschien een geleerd man met vele inzichten pal voor zijn ogen weggeroepen. Zo boven alle begrip verheven was het leven.

Er verstreek een lang kwartier. Nu de wind ze droeg, hoorde Joachim de klokken van Kerkoog luiden, wat hem eerlijk gezegd nogal ernstig en mysterieus voorkwam. Toen hoorde hij beneden in de diepte stemmen. De reddingslui. Het bootje werd door zijn eigen jongens geroeid. Dan wist hij wel dat het er met vaart aankwam. Joachim hield zijn adem in en luisterde.

‘Daar is hij!’ zegt Marcelius.

‘Is hij daar?’ vraagt de vader over de rots naar beneden. Even later voelt hij dat zijn lijn van de boot is losgemaakt; hij buigt zich boven de afgrond voorover en roept: ‘Leeft hij nog?’

‘Ja hoor!’ antwoordde Marcelius. ‘Haal de lijn maar op.’

‘God zij gedankt en geprezen!’ mompelt Joachim. Hij haalde de lijn op, nam een pruim tabak en begaf zich naar de aanlegsteiger aan de zuidzij, het gezelschap tegemoet. Onderweg kon de nogal rondborstige botenbouwer het niet laten zowel aan Simon als aan diens maar net ontkomen ondergang te denken. Simon was een nadenkende bolleboos, een waaghals, en misschien had hij zelf de boot wel gekanteld om zich er uit te gooien toen er nog maar een paar meter diepte over was. Hij moest zich schamen, met zijn verduivelde streken! dacht Joachim.

Hij ging de leraar en zijn dochter op de kade tegemoet en zei: ‘Hij is gered.’

‘Gered?’ riep Fredrikke. ‘Is dat een grap?’

‘Hij is gered.’

De oude leraar zei ook: ‘God zij gedankt en geprezen.’ Hij was oprecht blij, maar Fredrikke werd stil en ernstig...

Toen de boten bij de steiger aankwamen, zat Simon Roest aan de riemen uit alle macht te roeien, nat van onder tot boven, en koud.

‘Ben je gewond?’ vroeg Fredrikke. ‘En waar is je hoed?’

‘Die hebben we niet gevonden,’ zei Marcelius.

‘Dan zou jij hem wel zolang de jouwe kunnen lenen,’ zei Fredrikke, angstvallig bezorgd voor Simon.

‘Hij wou hem niet,’ antwoordde Marcelius.

‘Nee, neem me niet kwalijk, ik wilde hem niet hebben,’ zei Simon ook, heel trots, ofschoon hij rilde van de kou.

De oude leraar vroeg nu zijn standsbroeder en collega over het ongeval uit en deze antwoordde. Joachim vond dat die twee een weergaloos diepzinnige taal spraken, als ze met hun tweetjes in gesprek raakten. Simon Roest verklaarde dat hij aan het seminarie had leren zwemmen, wat nu geleid had tot zijn algehele redding. Maar hij had tantaluskwellingen geleden vóor de reddingsboot in zicht kwam. Hij zou de hele toedracht vertellen, precies zoals die plaatsgevonden had, zodat er naderhand geen andere versie zou ontstaan.

‘Ik wil maar één ding weten,’ zei hij en wendde zich tot Fredrikke. ‘Hoe werd het jou te moede, Fredrikke, toen de boot met mij omkieperde?’

‘Te moede?’ zei Fredrikke.

‘Wat was jouw eerste woord?’

Fredrikke herstelde zich snel. ‘Ik heb gauw mensen naar de andere kant gestuurd om je te redden,’ zei ze.

‘Dan is het goed,’ zei Simon.

Marcelius zweeg. Hij begreep dat Simon Roest nu heel haar hart weer had.

‘Laat ons onmiddellijk naar huis gaan om een droog pak aan te trekken,’ zei de oude leraar. ‘Het is waarachtig een Godswonder als je deze katastrofe overleeft.’

Ze hielpen allemaal mee de boten aan land te trekken en Marcelius zette, zonder onderscheid, zowel steunen onder zijn eigen boot als onder die van Simon om te zorgen dat ze niet gingen wiebelen. Hij liet de anderen vooruitlopen en ging in mismoedige gedachten verzonken op huis aan.

's Avonds kwam Fredrikke met een boodschap naar het huis van de buren, maar ze liep niet even bij Marcelius aan. Hij ging naar buiten om haar op de platte steen voor de deur op te wachten, en toen ze weer voorbijkwam, zei hij: ‘Goeienavond. Buiten aan het lopen, in het noorderlicht?’

Ik had een boodschap te brengen, antwoordde zij. ‘Wat vind jij van dat wonder vandaag?’

Marcelius antwoordde: ‘Dat zal ik je precies vertellen. Mij lijkt het helemaal geen wonder.’

‘Zo? Maar als jij uit die boot was getuimeld, had jij je dan gered?’

‘Hij is er helemaal niet uit getuimeld. Hij heeft zich er op een paar meter hoogte uitgegooid, zegt Vader.’

‘Heeft hij zich eruit gegooid? Echt? Maar dat zou jij nog minder hebben gedaan.’

Marcelius zweeg.

‘Want jij kunt niet zwemmen,’ zei Fredrikke vervolgens. ‘En jij hebt niet alles geleerd wat hij heeft geleerd. En jij hebt ook niet leren orgelspelen.’

‘Dan is het zeker zo dat jullie elkaar krijgen?’ zei Marcelius.

‘Ik weet niet hoe het loopt,’ antwoordde zij. ‘Maar het lijkt er wel op.’

Marcelius zei bitter: ‘Dat laat me koud. Jij en hij kunnen die boot voor niets krijgen, heb ik besloten.’

Fredrikke dacht erover en antwoordde: ‘Jaja, als het met ons wat wordt, kunnen wij de boot krijgen, zoals je zegt. Maar als hij het met me uitmaakt, worden jij en ik het toch die samen zullen zijn? Dan moet hij ons betalen voor de boot.’

Marcelius toonde geen verbazing over dit besluit. Hij vroeg: ‘En wanneer kan ik dat te weten komen?’

Fredrikke antwoordde: ‘Hij vertrekt morgen naar huis, weet je, en dan zal hij het wel zeggen. Maar ik kan het hem toch niet gaan vragen?’

Marcelius moest maanden wachten voor hij iets bepaalds te weten kwam.

Simon Roest voer met de Kerst naar huis en besloot niets met Fredrikke voor hij wegvoer. Naderhand was hij op meerdere plaatsen van Kerkoog op vrijersvoeten en kreeg overal ja vanwege zijn vaders aanzien. Maar Simon bond zich nergens, hij hield zich frank en vrij aan de afspraak. Tenslotte probeerde hij het ook aan

te leggen met de lerares in de pastorie. Maar zij stond als juf hoog op de ladder, en Simon liep een blauwtje.

Dit alles kwam Fredrikke ter ore. En zoals wel vaker had ze meer de smoor in dan goed voor haar was.

Met Driekoningen zou er dit jaar, evenals in vroeger jaren, in botenbouwer Joachims huis Kerstdans zijn. Marcelius zou, zoals gewoonlijk, gastheer zijn. Er was een violist geboekt en Didrik, een bekwaam neuriër, was ook ruim op tijd besteld. De jongens hadden hun meisjes al uitgenodigd en Fredrikke had Marcelius beloofd te komen.

Toen zette op een dag een roeiboot met zes riemen, van de oude visser Roest, koers naar het eiland met de order dat Fredrikke mee over moest naar Kerkoog, voor een danspartij diezelfde avond. Fredrikke maakte zich dadelijk gereed en tutte zich werkelijk feestelijk op.

Marcelius verscheen op de steiger en zei tegen haar: ‘Ja ja, nu wordt er zeker een besluit genomen?’

‘Ja, nu zal er een besluit worden genomen,’ zei Fredrikke. Het hele stuk in de boot leek ze heel goed te weten wat ze ging doen.

Ze werd ontvangen door de vooraanstaande visser Roest en 's avonds, toen de danspartij begon, was ze heel geliefd bij de jongens van Kerkoog. Maar Simon, de zoon des huizes, maakte als voorheen met iedereen gekheid en wilde op die oude, onbepaalde manier met Fredrikke doorgaan.

In de loop van de avond waren er, met zekere tussenpozen, drankjes en koffie voor de gasten. De oude Roest was nogal scheutig. Hij keek niet op een ankertje. Zelf zat hij samen met een paar oudere vissers breeduit in de woonkamer. Simon Roest nam ook een paar glazen om niet verwaand te doen, maar het paste hem niet om zomaar met de vissermeisjes te gaan dansen, omdat hij een leraar van de jeugd was.

's Nachts toen iedereen naar huis was, bleef Fredrikke alleen met Simon achter. Ze zou tot 's ochtends blijven. Maar zelfs nu was Simon niet liefdevoller tegen haar dan eerst. Ze zou dan ook stom zijn als ze die aaitjes van hem in haar zij voor eeuwige liefde hield.

‘Ik sta hier af te koelen,’ zei Fredrikke.

‘Dat moest je beslist niet doen,’ antwoordde Simon, ‘dat kan makkelijk kwalijke gevolgen voor je gezondheid hebben.’

‘God weet waarom de deur van de hooischuur openstaat,’ zei

Fredrikke, en wees.

Simon wist het ook niet.

‘Laten we hem dichtdoen,’ zei ze.

Ze liepen naar de hooischuur. Door noorderlicht en sterren was het helder.

Fredrikke stak haar hoofd om de deur van de hooischuur en zei: ‘Laat mij eens zien hoeveel voer jullie hebben.’

Ze stapten allebei naar binnen.

‘Hier hebben wij een vloer met hooi en daar een tweede,’ zei Simon.

‘Waar?’

Simon stapte het hooi in en wees het haar.

En Fredrikke achter hem aan.

III

Fredrikke hield Marcelius nog een tijdlang aan het lijntje met een half vooruitzicht dat hij haar nog wel zou kunnen krijgen. Hij wachtte deze tijd in stille hoop af. Maar rond Vastenavond in maart verkeerde Fredrikke niet langer in onzekerheid en zei ze tegen Marcelius dat er nu geen moedertjelief meer iets aan kon doen, Simon zou haar krijgen.

‘Ja ja,’ zei Marcelius.

En de boot noemde hij niet meer. Ze kon die nu met alle plezier gratis krijgen, dat kon hem niet schelen. Hij had ook tijd gehad om zich op zijn lot voor te bereiden en heel het voorjaar zag men Marcelius, net als vroeger, nogal rustig bezig met zijn werk. Maar hij had bij lange na niet dezelfde levenslust en zonderde zich veel af.

En nu werden de dagen langer, zon en zacht weer openden de aanval op de sneeuw. En met het laten zakken van boten over het ijsveld aan de noordzij was het weldra afgelopen. Toen slenterden de botenbouwers een paar weken vrij rond, maar nadat de voor-jaarsstormen voorbij waren en de Atlantische Oceaan weer rustig werd, gingen de botenbouwers onder de kust van het eiland vissen. Op een van deze vistochten verdienden Marcelius en zijn broer grof geld door een schoener met gebroken masten te bergen, die zonder mensen in zee dreef.

Onmiskenbaar steeg Marcelius' aanzien op het eiland na deze prestatie sterk. En aangezien hij dagelijks kwam kijken naar het

wrak, dat voor de steiger lag aangemeerd, werd hij gewoon een soort kapitein van het verlaten schip. De Deense reders meldden zich en betaalden het bergingsloon. Naar de maatstaven van Geitebokoog was de som zeer hoog, maar de mensen maakten het bedrag nog hoger en het bergingsloon werd een sprookje. Er werd over gepraat dat de botenbouwer Marcelius nu winkelier op het eiland zou worden en zich Joachimsen ging noemen.

Hij ging op een dag naar Fredrikke en zei: ‘Het komt er zeker van dat je Simon voorgoed neemt?’

‘Ja,’ antwoordde ze, ‘het is ervan gekomen.’

Ze ging met hem mee naar zijn huisje en bond haar strik om. Op de weg zei ze: ‘Als het nu nog net als vroeger was geweest, had ik je gevraagd naar het andere eiland te roeien om Simon te halen. Maar jij bent nu een groot man geworden, Marcelius.’

Toen antwoordde Marcelius: ‘Ik zal jou laten zien dat ik niet groter ben dan ik was.’ En hij roeide eerlijk naar Simon.

Toen Simon gekomen en weer vertrokken was, greep Marcelius zijn kans en vroeg Fredrikke in zijn blindheid: ‘Jullie zijn er nog steeds toe besloten?’

Zij antwoordde: ‘Ja. Er is nu een goede reden om het eerdaags te laten gebeuren.’

Dan weet ik genoeg.

‘Je weet hoe het met mijn hart gesteld is,’ zei Fredrikke. ‘Ik ben nooit op iemand anders dan op hem verliefd geweest.’

Hier gaf Marcelius geen antwoord op, want het was alleen maar deftige boekentaal. Hij vroeg haar binnen op de koffie, maar ze zei: nee, dank je, hij moest zich niet op kosten jagen.

Toen ze zou vertrekken, moest ze aan de boot denken. ‘Je geeft zeker niet om betaling,’ zei ze, ‘nu je zo rijk geworden bent. Simon vroeg me dat aan jou te vragen.’

‘Nee, ik geef niet om de boot,’ antwoordde hij. ‘Ik heb Godzijdank genoeg, wat geld en aanzien betreft. Wanneer wordt je huwelijk afgekondigd?’

‘Over twee weken.’

‘Heb je van het jaar niet aan de buitengrazers gedacht?’ vroeg hij.

‘Laten we daar maar een paar weekjes mee wachten. Er is nog geen tijd overheen gegaan, en er ligt nog sneeuw.’

‘Ik vroeg maar,’ zei hij.

De buitengrazers waren IJslanders, schapen met lange grove

wol, die eens en voor al op een eiland werden losgelaten, zomer en winter zelf hun voer zochten en eenmaal in het jaar werden gevangen om te worden geschoren. Dit gebeurde altijd in het voorjaar, als het weer zacht was.

Toen twee weken waren verstreken, werd het huwelijk van Simon Roest en Fredrikke afgekondigd in de kerk van het eiland. Eindelijk was het met de twee wat geworden. Het dorp had er lang op gewacht. Al 's avonds kwam Fredrikke over naar het huis van botenbouwer Joachim, heel vrolijk en vol grapjes.

‘Gezegend en gelukgewenst!’ zei de vrouw van de botenbouwer. ‘Ik heb je naam vanaf de preekstoel gehoord, vandaag.’

‘Je zal het toch wel niet verkeerd gehoord hebben?’ zei Fredrikke voor de grap.

‘Gezegend en gelukgewenst!’ zei Marcelius ook. ‘Heb je nog aan de buitengrazers gedacht?’

Toen lachte Fredrikke en antwoordde: ‘Het is toch wel erg, zo'n haast als jij van het jaar met de buitengrazers hebt. Wat mankeert je? Half september begon je al over die buitengrazers te mekkeren.’

‘Ik voelde me verleid jou dat te vragen,’ antwoordde hij.

‘Ik kom anders met de boodschap dat er morgen iemand met je mee kan naar de buitengrazers,’ zei Fredrikke.

Hij vroeg snel: ‘Iemand, zeg je? Ja, heb je zelf dit jaar geen fut om te gaan, of red je het niet?’

Ze had inderdaad zo half-en-half besloten om het zich dit voorjaar te besparen, maar van Marcelius' listige vraag moest ze wel een beetje blozen. En ze antwoordde: ‘Ik en geen fut? Kun je mij vertellen waarom ik van het jaar geen fut zou hebben?’

Ja, Fredrikke wou niet degene zijn die de laatste weken almaar dikker was geworden, en daarom zou ze van het jaar, net als in vroeger jaren, weer mee schapen vangen.

Toen Marcelius dit hoorde, liep hij dadelijk naar buiten en kwam niet meer binnen zolang zij daar was.

Marcelius daalde de paar treden naar de klippen af, waar de botenbouwerij stond. Er was een lange grot waar stapels waren ingericht voor allerlei soorten boten, van simpele tweeriemers tot Noordnoorse tienriemers. Hier zette hij alles mooi en netjes recht en maakte de vloer schoon. Het was eind mei; tot elf uur 's avonds en nog later was er daglicht. Marcelius boog af naar de aanlegsteiger. Daar stond zijn vierriemer, rustend op de stutten alsof ze hem

aankeek. Het werd middernacht voordat hij naar huis ging.

Hij kleedde zich niet uit, maar bleef op de rand van zijn bed zitten; zijn oudere broer lag al te slapen. Marcelius liep naar het raam en keek lang naar buiten. ‘Och och och och och, mijn god. Lieve hemel!’ zei hij zachtjes en ging weer naar zijn bed. Hij legde zich met al zijn kleren aan te rusten en deed de hele nacht geen oog dicht. Zodra hij zijn moeder beneden vuur hoorde maken, wekte hij zijn broer en ging naar beneden. Het was nog maar vier uur in de ochtend.

‘Jij bent vroeg op,’ zei zijn moeder.

‘Ik denk aan de buitengrazers,’ antwoordde hij. ‘Als we ze vandaag allemaal willen scheren, moeten we er vroeg bij zijn.’

Ze maakten zich alle drie klaar, de moeder en de broers, liepen naar het huis van de leraar en bleven wachten tot Fredrikke naar buiten kwam. Fredrikke had alleen het dienstmeisje bij zich. Ze zaten met z'n vijven in de boot.

De twee broers roeiden gestadig en bedachtzaam en het gesprek ging tussen de vrouwen. De zon kwam op en het eiland van de blatende buitengrazers baadde rustig en zwaar in de zee. Al op grote afstand hadden de schapen de komst van de boot opgemerkt, stonden stomverbaasd te staren en hielden alle op met kauwen. Om de schuwe dieren niet te verschrikken, maakte men in de boot zo min mogelijk lawaai.

Maar de schapen waren hetzelfde bezoek van een vaartuig vorig jaar vergeten; ze hadden nooit van hun leven een aanblik als deze gezien. Ze lieten de boot naderen en deden er in hun wonderlijke dwaasheid niets aan; pas toen de boot aanlandde, begon een lange, harige ram te rillen. Hij wierp een blik op zijn medeschapen en keek daarna weer naar de boot. Plotseling - toen de vijf mensen een ogenblik op het ebstrand bleven staan om de boot aan land te trekken - vond de ram dat dit alles te boven ging wat hij ooit aan gevaar had gezien. Hij wierp zich om en begon een wilde ren vanaf het strand het eiland op. En al de andere schapen achter hem aan.

‘Ze zullen van het jaar weer niet makkelijk te vangen zijn,’ zeiden de vrouwen tegen elkaar.

Het hele gezelschap begaf zich van het strand het eiland op. Het ging erom, eerst een lam te pakken te krijgen. Dan was de moeder makkelijker te vangen. Ze werkten tot ver in de ochtend voor het lukte een volwassen dier te grijpen. Een hoop renden er toen ver-

schrikt naar de kust en de boot, en wierpen zich van doodsschrik in zee. En Marcelius waadde naar de schapen toe en greep het ene na het andere.

‘Nu ben je nat geworden,’ zei Fredrikke.

Terwijl alle drie de vrouwen zaten te scheren, stonden de broers klaar met drie andere dieren die ze aan halsbanden vasthielden. Marcelius stond in Fredrikkes nabijheid. De lentezon scheen vol en warm op hen allemaal.

‘Dat was mijn tweede,’ zei Fredrikke. Ze stopte de wol in een zak en stond op.

‘Laten we kijken of wij met ons tweetjes een schaap te pakken kunnen krijgen,’ zei Marcelius met wonderlijk trillende stem.

Fredrikke liep met hem weg en ze kwamen buiten gehoorsafstand van de anderen.

‘Ik geloof dat ze een andere kant op zijn,’ zei Fredrikke.

Marcelius antwoordde: ‘Laten we eerst hier kijken.’

Ze kwamen aan de noordzij, waar schaduw was, maar zagen geen schapen.

‘Ze zullen wel op het uiterste randje zitten,’ zei Marcelius en draafde erheen.

Maar Fredrikke kon niet meer, zoals in vroeger dagen, haar lichte dans rennen en hield hem niet bij.

Marcelius greep haar bij de hand en sleurde haar voort. Tegelijkertijd sprak hij onnatuurlijk luid en zei: ‘Nu zul je zien! Nu zul je zien, zeg ik!’

‘Niet zo schreeuwen! Je brengt de schapen aan het schrikken,’ zei Fredrikke, denkend aan haar werk.

Maar hij sleepte haar mee en sprak luid en wild: ‘Nu zul je zien!’ en: ‘Ik zal jou léren orgel spelen.’

‘Wat wil je nou?’ vroeg zij en probeerde het in zijn gezicht te lezen, maar zijn gezicht was onherkenbaar. Toen begon ze zich te verzetten. Ze maakte zich zwaar en gleed, genadeloos door Marcelius meegesleept, op haar schoenen over de rots.

Toen begon het haar te dagen dat ze nu vermoord zou worden. Ze verloor de moed en zonk ineen, zo verlamd dat ze zelfs niet naar Marcelius' kleren greep.

Zonder een woord of schreeuw liet ze zich naar het puntje sleuren en de afgrond in gooien.

Hij stond nog behouden op het uiterste randje, ofschoon het de bedoeling was geweest dat hij mee zou zijn getuimeld.

Hij keek schuw om zich heen om te zien of een van de anderen hen was gevolgd, maar er was niemand te bekennen. Hij keek over de rand.

Daar beneden ruiste het zwaar: de zee had Fredrikke al meegenomen.

Hij wilde zelf Fredrikke volgen, trok zijn vest recht en zou zich over de rand smijten, maar gaf het op en begon uit te zien naar een paadje omlaag. Onder de afdaling zocht hij telkens angstvallig met zijn voet naar een plaats om te kunnen staan en niet uit te glijden. Toen hij halverwege was, bedacht hij dat het hem koud liet of hij viel en letsel opliep; maar hij keek nog steeds uit waar hij zijn voeten neerzette.

De zee liep tot vlakbij de rotswand en aangezien het maar een vijf, zes meter naar beneden was, hield Marcelius halt. Hij trok zijn hemd en vest uit en legde deze op de rotsen, opdat die kleren nog iemand ten goede zouden kunnen komen. Toen vouwde hij zijn handen en bad God om Jezus' wille zijn ziel te ontvangen. Toen sprong hij in het water.

De man die van eilanden hield*

D.H. Lawrence
(Vertaling Harm Damsma)

Er was een man die van eilanden hield. Hij was op een eiland geboren, maar dat eiland beviel hem niet, omdat er zich teveel andere mensen op bevonden. Hij wilde een eiland helemaal voor zichzelf: niet per se om er alleen te zijn, maar om het tot zijn eigen wereld te maken.

Een eiland doet, als het groot genoeg is, niet onder voor een continent. Het moet echt behoorlijk klein zijn voor het *aanvoelt* als een eiland; en dit verhaal laat zien hoe ontzettend klein het moet zijn voordat het zich laat vullen met jouw eigen persoonlijkheid.

Nu wilden de omstandigheden dat deze eilandenminnaar rond zijn vijfendertigste daadwerkelijk beslag wist te leggen op een eiland voor zichzelf. Het was niet zijn volledig eigendom voor onbepaalde duur, maar hij had het voor negenennegentig jaar in pachtbezit, wat, voorzover het een man en een eiland betreft, zo goed als voor altijd is. Want als je van hetzelfde hout gesneden bent als Abraham en je een nageslacht wenst, talrijk als het zand aan de oever van de zee, dan kies je niet een eiland om je op te vermenigvuldigen. Er zou binnen de kortste keren sprake zijn van overbevolking, overvolte en verkrotting. Wat een afschuwelijke gedachte is voor iemand die van een eiland houdt vanwege de afzondering. Nee, een eiland is een nest met maar één ei, en ook werkelijk maar één. Dat ei is de eilandbewoner zelf.

Het eiland waar onze potentiële eilander beslag op had weten te leggen, lag niet ver weg in de oceaan. Het lag vrij dicht bij huis en kende palmbomen noch bulderende branding, noch iets dat daar ook maar in de verte op leek. Wel stond er een flink, degelijk woonhuis, nogal mistroostig, ter hoogte van de aanlegplaats, en verderop een boerderijtje met een schuur en een stal en nog verderop wat landerijen. Beneden aan de baai waar men aan land ging, stonden drie huisjes op een rij, als huisjes van de kustwacht, keurig-netjes gewit.

* *'The Man Who Loved Islands' is een novelle in drie delen waarvan alleen het eerste deel is vertaald, het tweede en derde deel beschrijven de verdere teloorgang van de hoofdpersoon op steeds kleinere en troostelozere eilandjes*.

Wat kon er knusser en huiselijker zijn? Een wandeling rond het hele eiland was vier mijl, dwars door de doornstruiken en de sleedoornbosjes, boven op de steil uit zee oprijzende rotsen en beneden op de open plekjes waar de teunisbloemen groeiden. Wanneer je rechtstreeks over de beide bultige heuvels ging, over de lengte-as van het eiland, door de weiden vol stenen waar de koeien lagen te herkauwen en door de vrij spaarzame haver, vervolgens weer omhoog de doornstruiken in en zo naar de rand van het lage klif, kostte het je maar twintig minuten. En wanneer je aan de rand kwam zag je verderop een ander, groter eiland liggen. Maar de zee lag tussen jou en dat eiland in. En als je terugliep over het golvende grasland waar de gewone sleutelbloemen knikkebolden, zag je naar het oosten nog een derde eiland, een kleintje ditmaal, net het kalfje van de koe. Dat eilandje hoorde ook toe aan de eilandbewoner.

Blijkbaar houden zelfs eilanden elkaar graag gezelschap.

Onze eilander hield ontzettend veel van zijn eiland. Vroeg in het voorjaar vormden de weggetjes en de open plekken in de begroeïing een ware sneeuwvlakte van sleedoorn, een levendig wit temidden van de Keltische stilte van een zwijgzame, groengrijze steenmassa, met merels die in die witheid hun eerste, triomfantelijke roep lieten horen. Na de sleedoorn en de zich schurkende teunisbloemen kwam de blauwe geestverschijning van hyacinthen, als elfenmeertjes en wegglijdende lakens van blauw, tussen de bosjes en aan de voet van de bomen. En allemaal vogels met nesten waar je stiekem een blik in kon werpen, op het eiland dat helemaal van jou alleen was. Wonderbaarlijk wat een grote wereld het was!

Dan kwam de zomer, geen sleutelbloemen meer, maar met in de wazige lucht het vage parfum van de wilde roos. Er was een weiland met hooi en het vingerhoedskruid stond met de blik omlaag gekeerd. In een kleine inham stond de zon op het bleke graniet van de plek waar je zwom, terwijl de schaduw tussen de rotsen viel. Voordat de mist steelsgewijs op kwam zetten ging je naar huis door de rijpende haver, terwijl de schittering van de zee langzaam uit de bovenlucht wegebde en de misthoorn begon te loeien op het andere eiland. En dan verdween de zeemist, het was herfst, de korenschoven lagen geveld, de grote maan, nog een eiland, rees goudkleurig op uit zee, en terwijl ze hoger rees was de wereld van de zee wit.

Zo eindigde de herfst met regen en kwam de winter, met duistere luchten, vochtigheid en regen, maar zelden met vorst. Het

eiland, jouw eiland, trok zich in duisternis terug, keerde zich van je af. Je kon, diep in de natte, sombere dellingen, voelen hoe de norse geest zich had opgerold, als een natte hond die zich stuurs heeft opgerold, of als een slang die niet slaapt maar ook niet wakker is. Dan voelde je, 's nachts, wanneer de wind ophield met vlagen en bulderen, zoals op zee, dat jouw eiland een universum was, oneindig en oud als de duisternis; helemaal geen eiland, maar een oneindige, duistere wereld, waar alle zielen van alle voorgaande nachten voortleefden, en de oneindige verte nabij was.

Je was op onverklaarbare wijze vertrokken van je eilandje in de ruimte, naar de duistere, grootse domeinen van de tijd, waar alle zielen die nooit sterven rondzwieren en -zwalken op hun onmetelijke, vreemde missies. Het kleine, aardse eilandje is, als een vertrekpunt, weggekrompen in het niets, want je bent - hoe, dat weet je niet - ijlings vertrokken, het duistere, weidse mysterie van de tijd in, waar het verleden volop voortleeft en de toekomst niet afgesneden is.

Dat is het gevaar dat je bedreigt als je eilander wordt. Wanneer je, in de stad, in je witte slobkousen en met doodsangst in je lijf het verkeer ontwijkt, dan ben je totaal gevrijwaard van de verschrikkingen van de oneindige tijd. Het ogenblik is je kleine eilandje in de tijd, het is het ruimtelijk universum dat om je heen raast.

Maar vanaf het moment dat je je afzondert op een eilandje in de zee van ruimte en het ogenblik begint aan te zwellen en in grote cirkels uit te dijen, is de vaste grond verdwenen en blijkt je gladde, naakte, duistere ziel zich te bevinden in de tijdloze wereld, waar de strijdwagens van de zogenaamde doden de oude heirwegen der eeuwen afdenderen en zielen zich verdringen op de voetpaden die we, voor dat moment, voorbije jaren noemen. De zielen van alle gestorvenen zijn weer levend en bewegen zich in vaste ritmiek bedrijvig om je heen. Je bevindt je in de buitenste oneindigheid.

Iets dergelijks overkwam onze eilander. Geheimzinnige ‘gevoelens’ overvielen hem, gevoelens die hem vreemd waren; vreemde gewaarwordingen van oude mannen van weleer, en andere invloeden: van Galliërs met grote snorrebaarden, die op het eiland waren geweest en weer volkomen waren verdwenen, maar niet uit de avondlucht. Ze waren er nog altijd en slingerden hun grote, woeste, onzichtbare lichamen door de nacht. En er waren priesters, met gouden messen en maretak; vervolgens andere priesters, met een crucifix; vervolgens piraten, en moord en doodslag op zee.

Onze eilander voelde zich onbehaaglijk. Hij geloofde totaal niet in dat soort nonsens, overdag. Maar 's nachts was het anders. Hij had zichzelf teruggebracht tot een enkele punt in de ruimte en, aangezien een punt iets is dat lengte noch breedte kent, moest hij wel een ander gebied betreden. Zoals je onvermijdelijk de zee in moet stappen wanneer de wateren het zand onder je voeten vandaan spoelen, zo moest hij 's nachts wel de andere werelden van de onvergankelijke tijd betreden.

Hij was zich er, terwijl hij in het duister lag, op mysterieuze wijze van bewust dat de sleedoornstruik die zelfs in het domein van ruimte en daglicht iets mysterieus had, samen met oude mannen van een onzichtbaar ras, huilde rond de offersteen. Wat overdag onder de haagbeuken een ruïne was, vormde in de onzegbare nacht een geweeklaag van bloedbespatte priesters met crucifixen. Wat een grot was en een tussen ruwe rotsen verscholen strand, werd in het onzichtbare duister de paarslippige vervloeking van piraten.

Om aan verdere gewaarwordingen van dit slag te ontsnappen concentreerde onze eilander zich iedere dag weer op zijn materiële eiland. Waarom zou het per slot van rekening niet het Gelukseiland kunnen zijn? Het laatste eilandje van de Hesperiden, het volmaakte oord, volkomen gevuld met zijn eigen goedgunstige, bloesemende geest? Een miniem wereldje van pure perfectie, geschapen door de mens, door hemzelf.

Hij begon, zoals elke poging wordt begonnen om het Paradijs te herwinnen, met geld uitgeven. Hij restaureerde het oude, half-feodale woonhuis, zorgde dat er meer licht naar binnen viel, legde fraaie tapijten op de vloer, hing schone gordijnen met bloemblaadjesmotief voor de gemelijke ramen en legde wijnen in de stenen kelders. Hij bracht een zwaarbeboezemde huishoudster over uit de wereld, en een zoetgevooisde, zeer ervaren huisknecht. Die twee moesten eilander worden.

In de boerenbedoening zette hij een rentmeester met twee boerenknechten. Er liepen Jersey-koeien met een zacht tinkelende bel tussen de brem. Om twaalf uur klonk er de roep voor het middagmaal en 's avonds, wanneer de rust neerdaalde, was er het vredig roken van schoorstenen.

Een zwierige zeilboot, tevens voorzien van motor, dobberde in de beschutting van de baai, net onder de rij van drie huisjes. Er was ook een kleine jol en er lagen twee roeiboten die op het strand

getrokken waren. Een visnet hing te drogen op zijn staanders, een bootlading nieuwe, witte planken stond kriskras door elkaar, een vrouw ging met een emmer naar de put.

In het laatste huisje woonde de kapitein van het jacht, samen met zijn vrouw en zijn zoon. Hij was iemand van het andere, grote eiland, thuis op deze zee. Elke mooie dag ging hij met zijn zoon uit vissen en elke heldere dag was er verse vis op het eiland.

In het middelste huisje woonden een oude man en vrouw, een bijzonder trouwhartig stel. De oude man was timmerman en manusje-van-alles. Hij was altijd met iets bezig en altijd klonk het geluid van zijn schaaf of zijn zaag; verloren in zijn werk was hij een eilander van nog een ander slag.

In het derde huisje zat een steenhouwer-metselaar, een weduwnaar met een zoon en twee dochters. Met behulp van zijn zoon groef deze man sloten en maakte hekken, zette schoren op en bouwde een nieuw bijgebouw en hieuw stenen uit de kleine steengroeve. Eén dochter werkte in het grote huis.

Het was een vredig, bedrijvig wereldje. Toen de eilander jou er als zijn gast naartoe haalde, was de eerste met wie je kennismaakte de donkergebaarde, magere, lachende kapitein Arnold, de tweede zijn zoon Charles. In het huis verkeerde je onder de persoonlijke hoede van de zoetgevooisde huisknecht die overal in de wereld had gewoond en dat merkwaardige, roomzachte, ontwapenende gevoel van luxe om je heen wist te scheppen dat alleen een volmaakte en vrij onbetrouwbare huisbediende vermag te scheppen. Hij nam je ieder wapen uit handen en had je volkomen in zijn macht. De zwaarbeboezemde huishoudster was een en al glimlach en behandelde je met de geraffineerd respectvolle vertrouwelijkheid die alleen de ware lieden van stand krijgen toebedeeld. En de rozige meid wierp je een blik toe alsof je iets heel bijzonders was, omdat je uit de grote buitenwereld kwam. Daarna maakte je kennis met de vriendelijk lachende, maar gereserveerde rentmeester die uit Cornwall afkomstig was, en met de verlegen boerenknecht uit Berkshire en diens propere vrouw en twee kleine kinderen; daarna met de nogal stugge knecht uit Suffolk. De steenhouwer, afkomstig uit Kent, zou een ellenlang gesprek met je voeren, als je hem daartoe de kans gaf. Alleen de oude timmerman was kortaf en met zijn gedachten elders.

Kortom, het was een wereldje op zichzelf, en iedereen voelde zich bijzonder veilig en was aardig voor je, alsof je werkelijk iets

bijzonders was. Maar het was de wereld van de eilanders, niet die van jou. Hij was de Meester. De speciale lach, de speciale aandacht was voor de Meester. Ze wisten allemaal hoe bevoorrecht ze waren. Daarom was de eilander niet langer Meneer Die-en-die. Voor iedereen op het eiland, zelfs voor jou, was hij ‘de Meester’.

Welnu, het was ideaal. De Meester was geen tiran. Zeker niet! Hij was een fijnzinnige, gevoelige, knappe Meester die wilde dat alles volmaakt was en iedereen gelukkig. En hijzelf natuurlijk de bron van dat geluk en die volmaaktheid.

Maar op zijn manier was hij een dichter. Hij was gul voor zijn gasten en ging ongedwongen om met zijn personeel. Toch was hij schrander en uitermate verstandig. Hij verviel nooit in bazig optreden tegenover zijn mensen. Toch hield hij alles scherp in de gaten, als een schrandere, blauwogige, jonge Hermes. En het was verbazend hoeveel kennis hij paraat had. Verbazend wat hij wist over Jersey-koeien, kaasbereiding, sloten graven en afrasteringen maken, over bloemen en tuinieren, boten en varen. Hij was een bron van kennis over van alles en nog wat en hij liet zijn mensen delen in die kennis op een zonderlinge, half-ironische, half-pedante manier, alsof hij werkelijk tot de aparte, half-werkelijke wereld van de goden behoorde.

Ze luisterden naar hem met de pet in de hand. Hij hield van witte kleren; of liever gezegd, van roomwitte; en van mantels en breedgerande hoeden. Zodoende zag de rentmeester met mooi weer de elegante, lange gestalte, gekleed in roomwitte serge, als een soort vogel over het braakland stappen om naar het wieden van het bietenveld te komen kijken. Dan vond er een afnemen van petten plaats en een capricieus, schrander, verstandig praatje van een minuut of wat, waarop de rentmeester vol bewondering reageerde en waarnaar de boerenknechten in stille verbazing luisterden, leunend op hun schoffels. De rentmeester gedroeg zich bijna omzichtig ten opzichte van de Meester.

Of hij stond op een winderige ochtend met zijn mantel wapperend in de weerspannige zeebries, aan de rand van een sloot die ze aan het graven waren voor de afwatering van een klein stuk drassige grond, tegen de wind in te praten met de man beneden, die met een vaste, ondoorgrondelijke blik naar hem opkeek.

Of men zag hem zich 's avonds in de regen over het erf reppen, de breedgerande hoed tegen de regen gekeerd. En dan riep de boerin gehaast: ‘De Meester! Vooruit John, maak gauw wat ruimte

voor hem op de sofa.' En dan ging de deur open en werd er geroepen van: 'Kijk nou eens, daar hebben we warempel de Meester! Moest uwes d'r nou werkelijk uit, met zulk hondeweer, om naar mensen als ons toe te komen?' En dan nam de rentmeester zijn mantel aan en de boerin zijn hoed, de beide knechten trokken hun stoel achteruit, hij ging op de sofa zitten en tilde een kind dat vlakbij stond op schoot. Hij was geweldig met kinderen, praatte gewoonweg geweldig met ze, hij deed je denken aan Onze Zaligmaker Zelf, zei de vrouw.

Hij werd altijd begroet met een vriendelijke lach en met dezelfde eigenaardige eerbied, alsof hij een hoger, maar tegelijk kwetsbaarder wezen was. Ze behandelden hem bijna omzichtig, bijna met nederigheid. Maar wanneer hij wegging of wanneer ze over hem praatten, hadden ze vaak een subtiel, spottend lachje op hun gezicht. Er was geen enkele reden om bang te zijn voor 'de Meester'. Laat hem maar gewoon zijn gang gaan. Alleen de oude timmerman deed soms openlijk lomp tegen hem; daarom liet hij zich weinig gelegen liggen aan de oude man.

Het valt te betwijfelen of iemand van het personeel echt op hem gesteld was, zoals een man dat kan zijn op een andere man, of zelfs maar zoals een vrouw dat kan zijn op een man. Anderzijds valt te betwijfelen of er iemand was op wie hij echt was gesteld. Hij wilde dat ze gelukkig waren en dat het wereldje volmaakt was. Maar iemand die wil dat de wereld volmaakt is, moet zich hoeden voor uitgesproken sympathieën en antipathieën. Het enige wat je je kunt permitteren is een algemeen soort welwillendheid.

Het droeve feit wil, helaas, dat algemene welwillendheid altijd wordt gevoeld als een belediging, alleen al vanwege het achterliggende oogmerk; daardoor kweekt het een heel speciaal soort wrok. Algemene welwillendheid moet wel een vorm van egoïsme zijn, wanneer het een dergelijk gevolg heeft.

Onze eilander had evenwel zijn eigen favoriete bezigheden. Hij bracht vele uren door in zijn bibliotheek, want hij was bezig met de samenstelling van een naslagwerk over alle bloemen die bij de Griekse en Latijnse schrijvers voorkomen. Hij was geen groot classicus, beschikte enkel over de gebruikelijke middelbare schoolkennis. Maar er bestaan tegenwoordig zulke geweldige vertalingen. En het was zo verrukkelijk om bloempje na bloempje op te sporen, zoals het bloeide in de antieke wereld.

Zo verstreek het eerste jaar op het eiland. Er was veel werk ver-

zet. Nu stroomden de rekeningen binnen en de Meester - in alle zaken even nauwgezet - onderwierp ze aan een nader onderzoek. Het onderzoek deed hem bleek wegtrekken en bezorgde hem acute ademnood. Hij was geen rijk man. Hij wist dat hij een gat had geslagen in zijn kapitaal om het eiland op gang te helpen. Maar toen hij echt ging kijken, was er vrijwel alleen nog maar gat over. Duizenden en duizenden ponden waren door het eiland verzwolgen.

Maar ongetwijfeld had hij het leeuwendeel van de uitgaven nu gehad! Ongetwijfeld zou het eiland vanaf nu zichzelf kunnen bedruipen, ook al werd er nog geen geen winst gemaakt! Ongetwijfeld was hij nu uit de brand. Hij betaalde het gros van de rekeningen en schepte weer wat moed. Maar hij was wel behoorlijk geschrokken en het volgende jaar, het komende jaar, moest er zuinig aan gedaan worden, flink wat worden bespaard. Dat deelde hij zijn mensen ook mee, in eenvoudige, roerende bewoordingen. En zij zeiden: ‘Maar natuurlijk! Natuurlijk!’

Zo zat hij, terwijl buiten de wind woei en de regen neerstriemde, in de bibliotheek bij een pijp en een pot bier met de rentmeester boerenzaken te bespreken. Hij hief zijn smalle, knappe gezicht omhoog en zijn ogen werden dromerig. ‘*Wat* een wind!’ Die blies met kanongebulder. Hij dacht aan zijn eiland, gestriemd door schuim en ontoegankelijk, en hij was verrukt... Nee, hij mocht het niet kwijtraken. Hij richtte zijn aandacht weer op de boerenaangelegenheden met de hem eigen geestdrift, en zijn handen maakten onderstrepende gebaren, terwijl de rentmeester gestaag herhaalde: ‘Jazeker, meneer! Jazeker, meneer! Wat u zegt, Meester!’

Maar de man luisterde nauwelijks. Hij keek naar het blauwzijden overhemd van de Meester, en naar de curieuze, roze das met de vuurrode edelsteen, naar de geëmailleerde manchetknopen en naar de ring met de eigenaardige scarabee. De bruine, onderzoekende ogen van de man van het land gleden bij herhaling over de smalle, smetteloze gestalte van de Meester, met een soort trage, berekenende verbazing. Maar als hij bij toeval de heldere, geëxalteerde blik van de Meester opving, begon zijn eigen oog te glanzen met een behoedzame hartelijkheid en eerbied, terwijl hij zijn hoofd lichtjes neeg.

Aldus besloten zij getweeën welke gewassen er zouden worden ingezaaid, wat voor mest er op de verschillende percelen zou worden gebruikt, welk varkensras er zou worden aangevoerd, en wat

voor soort kalkoenen. Dat wil zeggen, de rentmeester zorgde ervoor, door steeds weer behoedzaam in te stemmen met de Meester, dat hij buiten schot bleef en de jongeman zijn zin kreeg.

De Meester wist waar hij het over had. Hij kon geweldig goed de essentie uit een boek halen en wist zijn kennis voortreffelijk in praktijk te brengen. Door de bank genomen sneden zijn ideeën hout. Ook de rentmeester wist dat. Maar het ontbrak de man van het land aan navenant enthousiasme. Zijn bruine ogen lachten hun hartelijke eerbied, maar zijn dunne lippen plooiden zich nooit. De Meester tuitte zijn eigen flexibele mond in jongensachtige beweeglijkheid, terwijl hij de ander vaardig zijn ideeën schetste, en de rentmeester zette bewonderende ogen op, maar in zijn hart besteedde hij er nauwelijks aandacht aan, hij zat alleen maar naar de Meester te kijken zoals hij naar een vreemd, gekooid dier zou hebben gekeken, zonder enig meegevoel, zonder enige betrokkenheid.

Aldus werd er besloten en de Meester belde om Elvery, de huisknecht, voor een sandwich. Hij, de Meester, was tevreden. De huisknecht zag het en kwam terug met ansjovis-en-ham-sand-wiches en een pas geopende fles vermouth. Er stond altijd wel een pas geopende fles met het een of ander.

Met de steenhouwer ging het precies zo. De Meester en hij overlegden over de drainage van een stuk land en er werden meer pijpen besteld, meer bakstenen van een speciale soort, meer dit en meer dat.

Tenslotte kwam het mooie weer; voor korte tijd werd de noeste arbeid op het eiland onderbroken. De Meester ging een kort tochtje maken met zijn jacht. Het was niet echt een jacht, maar een eenvoudig gevalletje. Ze zeilden langs de kust van het vasteland en deden de verschillende havens aan. In elke haven dook wel een of andere vriend op en de huisknecht zorgde in de hut voor iets smakelijks op tafel. Vervolgens werd de Meester uitgenodigd voor een tegenbezoek aan villa's en hotels, en zijn mensen hielpen hem van boord als was hij een prins.

En o, wat bleek het een dure aangelegenheid te zijn! Hij moest naar de bank telegraferen om geld. En hij ging weer naar huis uit bezuinigingsoverwegingen.

De moerasafrikaantjes vlamden op in het kleine stuk drasland waar de sloten voor de afwatering werden gegraven. Hij had nu bijna spijt van het onderhavige werk. De gele juweeltjes zouden nooit meer opvlammen.

De oogsttijd kwam, met een overvloedige oogst. Er moest een oogstmaaltijd aangericht worden. De lange schuur werd nu volledig opgeknapt en uitgebreid. De timmerman had lange tafels gemaakt. Van de balken van de hoge zoldering hingen lantaarns. Alle mensen van het eiland waren samengekomen. De rentmeester zat voor. Het was een vrolijk tafereel.

Tegen het eind van de maaltijd verscheen de Meester, gekleed in een fluwelen jasje, onder zijn gasten. Daarop rees de rentmeester overeind en proostte: ‘Op de Meester! Een lang leven en gezondheid voor de Meester!’ Iedereen dronk hem enthousiast en onder toejuichingen gezondheid toe. De Meester reageerde met een klein toespraakje: Ze waren op een eiland in een eigen wereldje. Het hing van hen allemaal af of ze van dat wereldje een wereld van geluk en oprechte voldoening wisten te maken. Ieder moest zijn eigen aandeel daartoe leveren. Hij hoopte dat hijzelf deed wat hij kon, want zijn hart lag bij het eiland en bij de mensen van het eiland.

De huisknecht antwoordde: Zo lang het eiland zo'n Meester had, moest het wel voor alle mensen die er woonden een hemel in het klein zijn. Dit kreeg veel manhaftige, warme bijval van de rentmeester en de steenhouwer, en de kapitein was geheel buiten zichzelf. Daarna werd er gedanst, waarbij de oude timmerman op de viool speelde.

Maar ondanks dit alles gingen de zaken niet echt goed. Meteen de volgende ochtend kwam de boerenknecht zeggen dat een koe van het klif was gevallen. De Meester ging kijken. Hij tuurde de niet al te hoge glooiïng af en zag het dier dood liggen, op een groene, uitstekende rand onder wat laatbloeiende brem. Een schitterend, duur exemplaar, dat nu al leek opgezwollen. Maar wat onnozel om zo nodeloos te vallen!

Het was zaak om haar door een stuk of wat mannen omhoog te laten hijsen, haar vervolgens te villen en te begraven. Niemand zou het vlees willen eten. Wat een weerzinwekkende toestand!

Dat was symbolisch voor het eiland. Zodra het menselijk hart van vreugde opzwol, sloeg een onzichtbare hand vanuit de stilte boosaardig toe. Vreugde werd niet getolereerd, zelfs vreedzame rust was taboe. Een man brak een been, een tweede raakte verlamd na een reuma-aanval. De varkens hadden een of andere vreemde ziekte. Een storm sloeg het jacht op de rotsen. De steenhouwer had een hekel aan de huisknecht en weigerde zijn dochter

op het huis te laten dienen.

Het was alsof uit de lucht een ijzige, barse boosaardigheid neerdaalde. Het eiland zelf leek kwaadwillig te zijn. Het kon weken achtereen schade toebrengen en kwaad berokkenen. Maar dan op een ochtend lag het er opeens weer schitterend bij, lieftallig als een ochtend in het Paradijs, alles even mooi en vloeiend. En dan kreeg iedereen een groot gevoel van opluchting, en hoop op geluk.

Maar zodra de Meester zich als een ontluikende bloem geestelijk had opengesteld viel er weer een rake klap. Dan stuurde iemand hem een anoniem briefje waarin iemand anders op het eiland van iets werd beschuldigd. Weer een ander kwam met toespelingen over bepaalde zaken betreffende iemand van zijn personeel.

‘Sommige mensen denken dat ze hier maar een wàt makkelijk baantje hebben, met alles wat er door ze achterover wordt gedrukt!’ schreeuwde de dochter van de steenhouwer tegen de hoffelijke huisknecht, terwijl de Meester het kon horen. Hij deed alsof hij het niet hoorde.

‘Mijn man zegt dat het eiland absoluut een van de magere koeien van Egypte is; het verslindt hopen geld zonder dat je er ooit iets voor terugkrijgt,’ vertrouwde de vrouw van een van de boerenknechts een van de bezoekers van de Meester toe.

De mensen voelden geen voldoening. Het waren geen eilanders. ‘We hebben het gevoel dat we de kinderen tekort doen,’ zeiden zij die kinderen hadden. ‘We hebben het gevoel dat we onszelf tekort doen,’ zeiden zij die geen kinderen hadden. En de verschillende gezinnen kregen een hekel aan elkaar.

En toch was het eiland zo prachtig. Wanneer er een geur van kamperfoelie hing en de maan helder-schitterend de zee bescheen, dan voelden zelfs de notoire kankeraars een vreemd, weemoedig verlangen ernaar. Het wakkerde een verlangen in je aan, een wild verlangen; misschien naar het verleden, om ver terug in het mysterieuze verleden van het eiland te zijn, toen het bloed anders klopte. Vreemde golven van hartstocht overspoelden je, vreemde, gewelddadige lusten en voorstellingen van wreedheid. Het bloed, de hartstocht en de lust zoals het eiland die had gekend. Geheimzinnige dromen, halfdromen, half opgeroepen verlangens.

De Meester zelf begon een beetje bang te worden voor het eiland. Hij voelde hier vreemde, gewelddadige gevoelens die hij nooit eerder had gevoeld, en wellustige verlangens waar hij altijd volkomen vrij van was geweest. Hij besefte inmiddels heel goed dat

zijn mensen niet van hem hielden. Hij wist dat ze in hun hart heimelijk tegen hem waren, kwaadwillig, hatelijk, naijverig, erop uit hem ten val te brengen. Hij op zijn beurt werd even behoedzaam en terughoudend ten opzichte van hen.

Maar het was teveel. Aan het eind van het tweede jaar vond er menige aftocht plaats. De huishoudster vertrok. De Meester verweet gewichtigdoenerige vrouwen altijd het meest. De steenhouwer zei dat hij niet langer met zich liet sollen en dus blies ook hij de aftocht, samen met zijn gezin. De reumatische boerenknecht ging weg.

En toen kwamen de jaarrekeningen binnen, de Meester maakte de kas op. Ondanks de voortreffelijke oogsten vielen de creditposten in het niet bij de uitgaven. Het eiland had opnieuw verlies geleden, niet voor honderden maar voor duizenden ponden. Het was onvoorstelbaar. Je kon het eenvoudigweg niet geloven! Waar was het allemaal gebleven?

De Meester bracht sombere nachten en dagen door in de bibliotheek met het nalopen van de rekeningen. Hij was nauwgezet. Het werd duidelijk, nu de huishoudster vertrokken was, dat ze hem had opgelicht. Maar hij vond de gedachte afschuwelijk en dus stopte hij die weg.

Hij maakte zich los van het verifiëren van niet kloppend te krijgen rekeningen, bleek en hologig, met de blik van iemand die een trap in zijn maag heeft gehad. Het was deerniswekkend. Maar het geld was verdwenen en het einde was in zicht. Weer een groot gat in zijn kapitaal. Hoe konden mensen zo harteloos zijn?

Zo kon het niet doorgaan, dat was duidelijk. Hij zou weldra bankroet zijn. Hij moest tot zijn spijt de huisknecht ontslaan. Hij was bang uit te vinden voor hoeveel de huisknecht hem had opgelicht. Want per slot van rekening was de man een fantastische huisknecht. En de rentmeester moest ook weg. Op dat stuk van zaken kende de Meester geen spijt. De verliezen die de boerderij had geleden, hadden hem verbitterd.

Het derde jaar stond in het teken van drastische bezuinigingen. Het eiland was nog altijd mysterieus en fascinerend. Maar het was tegelijk verraderlijk en wreed, op een geniepige, onpeilbare wijze boosaardig. Ondanks de schone pracht aan bloesems en grasklokjes, en de lieftallige waardigheid van het vingerhoedskruid dat zijn rozerode klokjes liet hangen, was het je onverzoenlijke vijand.

Met gereduceerd personeel, gereduceerde lonen en gereduceer-

de luxe verstreek het derde jaar. Maar het was vechten tegen de bierkaai. De boerderij leed nog altijd aanzienlijke verliezen. En wederom zat er een gat in het restant van het kapitaal. Een nieuw gat in het schamele dat er nog restte rond de oude gaten. Hierin was het eiland eveneens mysterieus: het leek het geld rechtstreeks uit je zak te rollen, alsof het een octopus was met onzichtbare armen die het je van alle kanten ontstalen.

Toch hield de Meester nog altijd van zijn eiland. Maar inmiddels wel met een vleugje rancune.

De tweede helft van het vierde jaar bracht hij echter door op het vaste land, ingespannen pogend zich van het eiland te ontdoen. En het was verbazingwekkend hoe moeilijk dat hem viel, een eiland van de hand te doen. Hij had gedacht dat iedereen snakte naar een eiland zoals dat van hem, maar integendeel. Niemand wilde er ook maar iets voor geven. En hij wilde er nu vanaf, zoals een man ten koste van alles wil scheiden.

Pas tegen het midden van het vijfde jaar slaagde hij erin het, tegen aanzienlijk verlies zijnerzijds, over te dragen aan een hotelketen die bereid was de gok te wagen. Ze gingen er een wittebroods-weken-cum-golf-eiland van maken.

Zo, je verdiende loon, eiland dat niet wist wat goed voor hem was. Wees jij maar een wittebroodsweken-cum-golf-eiland!

Het eiland

Friedrich Leopold Graf zu Stolberg
(Vertaling Karel van Eerd)

1. Samen op een eilandje

> *Op een idyllisch eilandje in de Donau, nabij de bron, wordt tijdens het weekend geconverseerd over het ideaal elders. De gesprekspartners zijn:* Sophron, *een intellectueel, zoon van een eens gevierde en later verguisde staatsman, gehuwd met Psyche, kleindochter van zijn laatste leermeester;* La Rivière, *Frans officier, laatstelijk in Oostenrijkse dienst, van dezelfde leeftijd, gehuwd met Psyche's zuster Eucharis;* Kallias, Hilaros, Glaukos, *jonge vrienden die bij Sophron en La Rivière graag op visite komen om iets te leren en voor een goed glas Rijnwijn, en* Kophos, *Sophrons jonge zoontje*.

SOPHRON Beste vrienden, willen jullie met mij een droom dromen. die mij amuseert en wellicht ook jullie zal amuseren? Ook dromen komen immers van Zeus! aldus Homerus.

KALLIAS Voor de dromen van jouw muze zijn we een en al oor.

SOPHRON De Egeria[1] van het eiland heeft hem mij ingegeven. Ach, als we eens, dacht ik gisteren, zoals we hier zijn, met Psyche, Eucharis en de kinderen, veel vergetend en door heel de wereld vergeten,[2] in blije, vrije, vrome eenvoud op een klein eiland konden leven!

HILAROS Ik verzoek om een Amanda, plek voor een hut voor Huonkjes en Amandines[3], en een Heva voor helk van de heren hier, opdat hun visites me niet te riskant worden.

SOPHRON Dat maakt deel uit van mijn plan. Ik wil van mijn jongemannen geen kapucijnen maken. Dit eiland zou dus spoedig te klein zijn; ik heb een eiland in zee geschapen, of liever, er een ontdekt.

KALLIAS Sophron, ik bied je hand en hart. Ik ga met je mee.

KOPHOS La Rivière, hebt u een vuiltje in uw oog?

La RIVIÈRE Het is niets.

GLAUKOS Waar moet het eiland liggen?

SOPHRON Lussen de 30e en 40e breedtegraad. In die klimaatzone zijn voor de mensheid tere plantjes uitgegroeid tot bomen, waarvan de schaduw de aarde verkoelt, waarvan wij ook nog de vruchten genieten.

GLAUKOS Hoe groot moet het zijn?

SOPHRON Ik droom het graag zo groot mogelijk; ik denk aan latere tijden en dromen zijn gul.

GLAUKOS En hoe komen we er?

HILAROS Tjee, dat is een vraag. Ik ben er al!

SOPHRON Zonder Amanda?

HILAROS Ik kan ook dromen.

SOPHRON Twintig of dertig vrienden met goede vrouwen...

La RIVIÈRE *Voilà le Diable!* Twintig of dertig vrienden! Twintig of dertig goede vrouwen!

KOPHOS En knechten, en meiden.

HILAROS En lakeien, en butlers, en kappers, en banketbakkers, en koks, niet dan, Kophos?

KALLIAS En spitdraaiers, en beddewarmers, en koffiebranders, en poederkwasten, en pasteikommen, en *poudre à la Maréchalle*, niet dan, Kophos?

SOPHRON Lieve jongens, geen geplaag! Dat we geen bedienend personeel meenemen spreekt van zelf. Niet heersen en niet dienen, zei de wijze Otanes, dat zij de hoeksteen van ons geluk.

KALLIAS Waarop ik met vreugde zo veel noodzakelijk lijkend comfort, zo veel prullen, en heel het marktschip vol zinloze praal zie stuklopen.

GLAUKOS Begin met de beschrijving van het eiland.

SOPHRON Ovaal stel ik het me voor, ongeveer zoals Sardinië. In het midden hoge bergen, bedekt met eeuwige sneeuw, onderaan beschaduwd door eiken, kastanjes, beuken, essen, esdoorns en lariksen, hogerop door ceders, dennen en sparren. Tussen die bossen en de witte toppen grazige weiden. Aan de besneeuwde hoogten ontspringen wateren die in hun val alles meesleuren, rotsblokken en dennen wentelend. Die wateren zwellen aan uit talloze beken, worden zacht vloeiende brede rivieren en mengen zich in de wereldzee. De kust bestaat voor het merendeel uit landtongen en zeeboezems, en heeft enkele ver uitstekende voorgebergten. Over het geheel genomen is het land nogal bergachtig en rijk aan hooggelegen veeweiden. De dalen zijn buitengewoon vruchtbaar. Heel hoge bergen bevinden zich slechts in het midden. Overal de meest levendige afwisseling van hoogten, dalen, bossen, vlakten, wateren en meren. Wij houden ons besluit geheim.

GLAUKOS Kophos, arme jij!

SOPHRON Jullie, jongelui, doen vanaf morgen klimoefeningen,

om op het schip matrozenwerk te kunnen verrichten. In Holland kopen we van ons laatste geld een schip, La Rivière wordt onze kapitein.

GLAUKOS Wat nemen we mee?

SOPHRON Allereerst gespierde armen en benen. Voor de beginfase ook ijzerwaren, schapen en geiten, allerlei pluimvee en een paar honden. Dat zijn mensenvrienden, ze zullen ons trouw volgen, waarom zouden we ze achterlaten? Als waakhonden zullen we ze hopelijk niet nodig hebben, maar wel als metgezellen tijdens de jacht.

KALLIAS Geen paarden?

SOPHRON Paarden noch kinderen.

KOPHOS Waarom niet een paar koeien?

HILAROS En een ezelin, Kophos, schat!

KALLIAS Hoe kun je grappen maken als ze ons onze paarden afnemen?

SOPHRON Geduld, geduld, beste jongens! Jullie moeten tevreden met me zijn; maar we nemen paarden noch kinderen mee.

HILAROS Maar rendieren zullen we tussen de 30e en 40e breedtegraad vast niet vinden.

KALLIAS Omgord mij dan, o Sophron, met de gordel van onthouding, dat ik mijn honger naar paarden verdoof.

SOPHRON Geduld! Wat dat betreft moet je tevreden met me zijn!

HILAROS We moeten maar, geloof ik, net als die graaf op dat toernooi, herten berijden.

SOPHRON Waarom geen vliegende vissen? Dan kunnen jullie door lucht en water rijden.

Maar het wordt fris, jongelui, en Kophos heeft kou gevat. Het is tijd dat we weer naar huis roeien. Zaterdag zien we elkaar weer.

HILAROS En dromen we de mooie droom verder.

SOPHRON Ja, maar hier op het eiland. Alleen hier fluistert mijn Egeria tot mij.

2. Vrij en wijs

Het tweede weekend. We moeten meteen vertrekken! Nee, eerst een plan, we moeten denken om de generaties na ons. Er is behoefte aan minimale wetgeving, gebaseerd op twee beginselen: gelijkheid en zedelijkheid. Veel moeten we achterlaten, net als vluchtelingen uit een pestgebied, die zich zelf ontsmetten en al wat niet strikt nodig is in het vuur werpen.

KALLIAS Ik merk wel dat je heel de tooi der wetenschappen van onze zielen tot op het hemd afstroopt, om ons als ware atleten van de deugd strijd te laten leveren.

SOPHRON Het is een zware strijd, zegt Plato, die beslist of een man goed of slecht wordt. Geloven jullie dat het een lichte strijd eist, gewoon maar zelfverloochening, als men het goud van onze natuur van alle slakken daaromheen wil zuiveren en het in een tempel brengen, waar niets onreins thuishoort?

HILAROS Ik dacht dat wetenschappen onze ziel veredelden. Want ook mij lijk jij erop af te stevenen (zij het langs omwegen, zodat we niet plotseling hoeven te schrikken) de wetenschappen, als een door kwalijke pestadem besmet kledingstuk, aan deze kant van de zee te laten.

SOPHRON Vergis je niet, lieve kinderen! De wetenschappen zijn edel en goed, sterken en voeden hun adepten, leiden hun lievelingen naar groene beemden, behoeden hen daardoor voor drabbige omwegen en dwalingen. Maar zelfs terwijl ze de mensengeneraties veredelen, nemen ook zij teveel van de geest der eeuwen over en blijven daardoor niet onbevlekt. Wijsheid ontaardt en wordt wetenschap; wetenschap ontaardt en wordt veelweterij; die hoeft niet te ontaarden om waanwijsheid te worden - hierover later meer. Maar beseffen jullie niet dat gelijkheid de eerste behoefte is van ons eilandvolkje? En achten jullie ongelijkheid tussen geleerde en leek minder onderdrukkend dan bijvoorbeeld ongelijkheid van geboorte en bekwaamheid? Of moeten onze eilandbewoners allemaal geleerden zijn? de kudden zichzelf weiden? de akkers vrucht dragen, niet bevochtigd door ons zweet? Verbeeld je, o Hilaros, een republiek van geleerden, voor zover die mogelijk zou zijn, en zeg me of je zou wensen daarvan deel uit te maken?

GLAUKOS Over Klopstocks republiek der geleerden[4] hebben we je met zo veel warmte horen spreken.

SOPHRON En jij zult, hoop ik, met even veel warmte over dat verrukkelijke boek spreken, zo vaak er sprake is van diepe wijsheid, gehuld in levendige allegorie.

Klopstocks republiek der geleerden is allegorie; ik heb het over een echte republiek waarin elke burger een geleerde zou zijn, en vraag of een van jullie daarvan deel zou willen uitmaken.

HILAROS Ik zeker niet, mijn rust is mij te lief. Vergeleken met zo'n staat zou een Poolse landdag een vredestempel zijn. Maar net zo min zou ik graag in boerse onwetenheid wegzinken en heel de

ziel als een ploegschaar in de akker doen zinken.

SOPHRON Dat de boer vaak met heel zijn ziel wegzinkt in de aarde, die toch om zijnentwille, en stellig niet hij om harentwille, werd geschapen, dat is nu juist een gevolg, het meest onderdrukkende gevolg van ongelijkheid. Hij zou met vrouw en kind verhongeren als hij niet veel meer uit de aarde zou halen dan hij voor zich en de zijnen nodig heeft. Voedt hij niet de vorst, het gevolg aan diens hof, en diens staande leger? Voedt hij niet vaak een onderdrukkende edelman wiens immer groeiende behoefte aan hovaardij, weelde, vooroordeel hij moet bevredigen? Voedt hij niet in sommige landen van ons Duitsland voor het genoegen van de edelman de helft, ja meer dan de helft van diens knechten, diens paarden en runderen? Voedt hij slechts voor zich zelf de kracht van zijn arm? Voedt hij niet andermans wild op zijn akkers, en vaak in zijn hut de jachthond, aan welks welzijn de hooggeplaatste eigenaar meer is gelegen dan aan het welzijn van een heel gezin? Wordt hem niet met zevenvoudige verantwoordelijkheid de zorg toegewezen voor de boom waarvan de wortels hun voedsel vinden in aan zijn kleine tuin, waarvan de kroon zijn koude akker overschaduwt?

Zo veelvoudig door mensen onderdrukt, moet hij echter ook nog tegen toornende elementen strijden, in een noordelijk klimaat; en vier maanden lang ligt voor hem de aarde stil, bikkelhard door de vorst.

Onze eilandbewoner leeft als gelijke te midden van gelijken. In een mild klimaat bebouwt hij vruchtbaar land, waarvan hij de bevrediging van slechts geringe behoeften vergt, voor zichzelf, zijn vrouw, zijn kinderen en zijn vee. *hem* behoren de vruchten van het land, dat hij met gezond zweet bevochtigt; *hem* de uren van rust in de schaduw van *zijn* boom! voor *hem* valt het hert, getroffen door *Zijn* schot; en de druif van de wijnrank die zich om *zijn* olm slingert, krijgt haar rode kleur voor *hem*!

Iedere lichte inspanning bezorgt hem een rijke, ongedeelde oogst.

KALLIAS Ik ervaar heel zijn geluk; niet het geringste is dat van de uren zonder werk: maar hoe zal hij zijn vrije tijd besteden?

SOPHRON Te weinig arbeid maakt van een deel der mensen ellendige slappelingen. Te veel arbeid maakt van het grootste deel treurige loonslaven. Beide groepen vinden geen vreugde in het leven. Bij ons moet iedereen werken, iedereen de zoetheid van rust

na arbeid genieten, genoeg vrije tijd hebben om blij te zijn met zijn bestaan, genoeg bezigheid om niet als onderdrukte vazallen de vrije zielskrachten te hoeven inspannen voor de strijd tegen de verveling, die steeds terugkerende, urenverwoestende vijandin.

KALLIAS Verlos ons uit de bange spanning. Wil je ons de wetenschappen ontnemen, net als de paarden?

SOPHRON Wat de paarden betreft zul je, heb ik je al gezegd, tevreden met me zijn. Van de wetenschappen ontneem ik ons, liever gezegd onze nakomelingen, alleen maar het lastige apparaat; de werkelijk grote resultaten nemen we mee en dragen we hun getrouw over. In plaats van alle ethiekboeken willen we ons met reinheid van zeden behelpen, en gezond verstand voorrang geven boven alle compendia van logica en metafysica. Het doel van de filosofie is zielsrust en deugd. Laat ons die zoeken en niet geloven dat mensen uit een gouden eeuw, voor zover er ooit een gouden eeuw geweest is, een academie van wetenschappen hebben gemist.

Ik zie, dunkt me, bij elk van jullie vraagtekens op het gezicht; en Kallias, die in het begin bereid was alles te verlaten, lijkt nu in tweestrijd te verkeren tussen de vleespotten van Egypte en de druiven van Kanaän.

KALLIAS Ik zal ten minste niet, zoals de ezel[5] van die ene filosoof, in verlegenheid over zijn keuze verhongeren tussen twee distelvelden.

La RIVIÈRE Ik volg *con amore* jouw ideeën, o Sophron, ook wat de wetenschappen betreft; maar hebben die niet onze talen met een rijkdom aan voorstellingen gestoffeerd, waarvan de ware luxe voor onze kolonie schadelijke luxe zou zijn? En de talen nemen we toch mee.

SOPHRON Wat een vertrouwen geeft me de overeenstemming van jouw gedachten met de mijne!

KALLIAS Zoveel bespeur ik al, dat we ons tot één taal zullen moeten beperken.

La RIVIÈRE Wat dan zeker wel het Duits zal zijn. Kijk, lieve jongens, ik doe meer dan jullie, ik doe afstand van mijn moedertaal!

KALLIAS Dat dacht ik wel. Ik moet me de taal van de halfgoden en de muzen, jou, zoete taal van Hellas! laten ontnemen! jou, en dus jouw Homerus! O, kon ik maar mijn kleine Homerus van Wetstein met mij uit deze schipbreuk redden! Twee kleine, nietige deeltjes en alletwee om me als een echte Insulaan uit te drukken,

zo groot als een schapekaasje.

SOPHRON Het offer van La Rivière is niet gering. De mens verspeelt haast alles liever dan zijn taal. En toch - o schone taal van Hermanns volk, taal van Luther en Klopstock, inspireer mij, dierbare moeder, tot het afscheidslied, dat ik voor u zou willen zingen!

HILAROS Hoezo? Wat? Moeten we afzien van het grootste godsgeschenk, de taal? samen met onze geiten en schapen schapen en geiten worden?

SOPHRON ZO dom ben ik niet.

KALLIAS Moeten we mijn Homerus redden? Grieks spreken?

SOPHRON Overreed de dames, als je kunt.

La RIVIÈRE Ik kreeg een vermoeden van jouw idee. Je bedoelt dat we met het Duits, jullie moedertaal, een te grote rijkdom aan ideeën die ons vreemd moeten worden, naar de overkant zouden meenemen. Zo denk jij er over, nietwaar?

SOPHRON En niet anders; een kindje stamelt eer het praat.

KALLIAS Bij alle muzen en gratiën, dat is streng! Niet alleen kleed je ons uit tot op het hemd, nu stroop je met de moedertaal ons ook de huid van het lijf. Maar kies het Grieks en ik ben tevreden.

SOPHRON Niet het Grieks, ofschoon ik dat oneindig veel mooier vind dan alle andere talen die ik ken. Niet het Latijn, dat ook heel mooi is. Beide kennen wij slechts via boeken, beide zijn voor ons geleerde kennis en horen derhalve op het eiland nog minder thuis dan onze moedertaal.

Ik zou het Italiaans voorstellen. Dat is heel mooi, edel, liefelijk, in staat tot lichte vervormingen. Het heeft voordelen voor de stemorganen van bewoners van een zachte luchtstreek. Onze noordelijke taal is gestemd voor ons noordelijke klimaat.

De geschriften van de Italianen zijn heel mooi, vooral de dichters. Maar DIE dichters aanbieden aan onze kinderen der eenvoud, dat zou bij geen van ons opkomen.

We kennen die taal (en dat is de hoofdzaak) slechts half. Genoeg voor onze behoeften op het eiland. Meer zou voor het begin teveel zijn.

KALLIAS Dat is hard. Barbaars! Tiranniek!

La RIVIÈRE Mij dunkt dat het zeer menslievend is; en Sophron laat meer achter dan wij, als hij de Duitse taal niet meeneemt.

SOPHRON Begrijpen jullie dan niet dat we met onze zo ontwik-

kelde taal een massa vreemde ideeën in ons landje zouden importeren? Onschuld en eenvoud zouden vluchten en hun herdersstaf laten vallen, als die wolven onze schaapskooien zouden binnensluipen.

Vinden jullie het ten slotte niet belangrijk dat zo veel termen voor vreemde begrippen alle oorspronkelijkheid van expressie, dus ook van gevoelsbeleving, bij onze nakomelingen zouden verstikken? Onder de weelderige pracht zou de toekomstige eilanddichter amechtig worden, zoals de kleine David onder de ijzeren wapenrusting van Saul. We zullen ons haasten hem een lichte staf te geven, en kiezelstenen uit de beek.

KALLIAS Daarmee vergelijk je de taal der Italianen? Is Ariosto's taal niet zeer ontwikkeld en zeer rijk?

SOPHRON Maar voor ons, voor ons, en ten derde male, *voor ons* zou het Italiaans arm en onontwikkeld zijn, omdat we het maar half kennen. Het zou eerst gedurende enige generaties *onder ons* en *door ons* en *voor ons* een andere vorm moeten krijgen en een eilandtaal worden, een taal die arm is, eenvoudig, maar in staat tot geleidelijke omvorming en groei.

Zo zouden de gewijde mannen van ons volkje, terwijl ze ware kinderen van de natuur blijven, oorspronkelijke geesten worden. En dat betekent meer dan geleerden.

Maar laten we gauw naar huis gaan. We hebben geen waarschuwing van kalender of horloge nodig om te voelen dat het laat is. Ook de hemel zegt ons dat.

3. Wijsheid zonder wetenschappen

> *Enkele weekends later is het plan compleet. Ruimtelijke ordening van de agrarische gemeenschap, bestuur en rechtspraak, cultuur, arbeidsverdeling, onderwijs, de positie van de vrouw, kleding, hygiëne, voorzieningen voor alleenstaanden en bejaarden, lijkbezorging en defensie zijn geregeld. Uitvoering vergt heel wat voorbereiding, maar vooral mentaliteitsverandering. Weg met wetten, theologie, poëtica, tactiek, veelweterij! In plaats daarvan zuivere moraal, echt christendom, poëzie, heldenmoed, ware filosofie. Dat is: begeerte naar wijsheid, welke met daadkracht gepaard gaat, zoals Sokrates zocht, - wiens beste leerling niet Plato was, maar de generaal Xenofon, - zoals de staatsman Cicero geen geringer filosooj was dan Seneca*.

SOPHRON Onze geleerden weten meer dan Seneca, maar lijdt niet veelal hun geest, in een ziekelijk lichaam, aan onmatige weetgierigheid? Is niet hypochondrie de gebruikelijke toestand van

onze geleerden, terwijl wijsheid juist altijd hand in hand ging met vrolijkheid?

Vindt socratische wijsheid gehoor in het kermisgewoel van wetenschappelijke kennis? Kunnen geleerden onder de voortdurende opeenstapeling van verworven veelweterij een vrij ademende ziel behouden die haar goddelijke oorsprong nastreeft? Net zo min als lichamelijke gezondheid, in zo'n leven dat ze alleen maar rekken op hun werkeloze stoel.

Voor hoe weinigen van hen is het mogelijk vitaal te blijven,

Dat heel de mens van laffe zwakte vrij,
De geest gezond in 't lijf, gezond ook, zij![6]

Die ontaarding kenden de Ouden niet. Altijd was hun streven er op gericht de gezonde harmonie in heel de mens te behouden, harmonie van geest en lichaam, waarvoor ze muziek en gymnastiek (lichamelijke oefeningen) als wachters aanstelden. Jullie weten dat ‘muziek’ bij hen poëzie en muziek tezamen betekende.

Ach vrienden, hoe graag zouden wij het niet, als kinderen van de natuur rustend in haar schoot, stellen zonder het Koninklijke Franse Kabinet van Natuurlijke Historie, en, vertrouwd met het woord Gods, dat zoeter is dan honing en het geestesoog scherpt, zonder welke theologie dan ook!

We zouden geen grote artsen hebben, maar ook geen systematische moordenaars, geen folteraars op grond van zo vaak verkeerd toegepaste regels van een op zich genomen eerzame kunst. Hoe gemakkelijk zouden we kunnen bestaan zonder een wetenschap die zich grotendeels dank zij de onmatigheid van de mensen in stand houdt!

Zouden we niet door onbekendheid met alle ziekten veroorzaakt door een volle buik, onheuse begeerten, misleide hoop van de eerzucht, hopeloze wederkerige liefde, overdreven geestelijke inspanning, zorgen uit gierigheid enerzijds, honger, armoe, onderdrukking, alle consequenties van vernederende ongelijkheid anderzijds, gezonder zijn dan door heel de medische wetenschap, die toch bij de huidige stand van zaken het meest mensvriendelijk is van alle wetenschappen?

Naar de doolhoven der jurisprudentie zou stellig niemand verlangen en nog veel minder naar het gezwets van onze pseudopolitici, die het welzijn van een fantoom, dat zij staat noemen, niet slechts losmaken van het geluk van alle individuele burgers, maar dat voor het merendeel proberen op te trekken boven op het puin

van is overgebleven. Noch ook naar de berichten van die statistici die het geluk van de rijken, 's mensen hoogste goed, positioneren in bangelijke berekeningen van het in omloop zijnde geld, stichting van fabrieken, waar mensen levenloze raderen van een machine worden, of uitbreiding van een tak van handel, waarin staten vaak ten opzichte van elkaar zo handelen als zelfs de meest eerloze individuele burger uit vrees voor de galg niet mag. Alsof - om me van de woorden van een wijs man te bedienen - heel ons leven een industrieel product zou zijn, en het einde van de wereld een jaarbeurs van Frankfurt![7]

Uit de geschiedenis bewaren we de schoonste voorbeelden van deugd, van zelfverloochening, wat de kern der deugd is. Met afschuw zal Caesar ter sprake komen, met bewonderende liefde de goede Regulus. Ook mogen we onze nakomelingen de dwaasheid en de schande van de mensheid niet verhelen. Door belevenissen van derden moeten zij inzien dat het afwijken van eenvoud in zonde, slavernij en ellende stort. Jongens nog niet, maar wel opgroeiende knapen moeten sidderend vernemen hoe Europeanen een nieuw ontdekt werelddeel met het bloed van zijn argeloze rechtmatige bewoners bevlekten, en zich dat werelddeel door een priester in Rome als erfdeel lieten toekennen.

Ze moeten vernemen dat in dat Europa, waaruit hun voorvaderen ontsnapten, vaak om de erfenis van een vorst, wegens de ingebeelde belediging van een dochter of zuster, vele duizenden als slachtschapen worden opgeofferd. Dat te allen tijde duizenden het plicht en eer achten zich zonder overweging van recht en onrecht het veld in te laten sturen en te vuur en te zwaard landen te verwoesten die net zo weinig op hebben met het belang van de oorlog als met hun moordenaars.

Hoe zullen ze zich er over verbazen dat in landen van verfijnde cultuur, in christelijke landen, wel degene die overijld in drift handelt met de dood wordt gestraft, als de gewonde binnen negen dagen sterft, maar dat koel afgesproken wederzijdse moord volgens beginselen van Europese eer niet bestraft wordt, de weigering van die moord echter op hem die niet ‘meer gesteld is op de eer der mensen dan op de eer van God’[8] vaak gewroken wordt met smaad en ontzetting uit zijn waardigheid!

Hoe zullen ze zich er over verbazen dat in sommige landen van Europa het nuttigste deel van de inwoners dat, bezwijkend onder het juk van de arbeid, onmetelijke velden bebouwt, met vrouw en

kind eigendom is van arrogante nietsdoeners die vaak een mens inruilen voor een hond!

Hoe zullen ze met afschuw worden vervuld als ze horen dat de volkeren van Europa op de verste kusten van Afrika woedende oorlogen van onwetende barbaren arglistig aanmoedigen, om hun krijgsgevangenen te kopen! vaak ook voor een fles verdovende drank[9] van de vader zijn zoon en van de zoon zijn vader kopen, die stakkers naar een ander continent voeren, hen en hun nakomelingen als rechtens verworven eigendom beschouwen, net als gekochte runderen, en onder de bloedige zweep van duivelse opzichters voor werk inzetten dat geen muzelman van zijn vee zou vergen! En dat om wille van de winst! Dat wordt door christelijke regeringen toegestaan, gesteund, aangemoedigd, bevolen. Priesters van God schamen zich er niet voor om over de voortgang van een dergelijke handel openlijk in zijn tempels de genade van de God van liefde af te smeken.

La RIVIÈRE Maar zouden we zulke gruwelijkheden niet liever voor hen verzwijgen?

SOPHRON Ik vind van niet! De wortels van menselijke hebzucht kunnen we niet uit 's mensen hart wegrukken. Derhalve is het niet om het even dat ze inzien hoe zinloos vooroordeel kan verblinden, waartoe onzalige begeerte naar meer kan leiden! Het is niet om het even dat hun de gevolgen van ongelijkheid duidelijk zijn!

Juist die ongelijkheid veroorzaakt de schaarse verdeling van kennis, ten gevolge waarvan een enkeling geleerd is, terwijl het volk in smadelijke barbarij leeft.

Bij ons zou iedereen weten wat dienstig is tot voeding van de geest en tot veredeling van het hart.[10]

Eindnoten:

1 *Stolberg (1750-1819) publiceerde* Die Insel *in 1788. Na de vroegtijdige dood van zijn vader, die in Denemarken hoge publieke functies bekleed had, gingen hij en zijn broer in Duitsland studeren. Nadien ondernamen ze een korte studiereis naar het Zuiden, waarbij ze onder anderen Goethe ontmoetten, die hen enige tijd vergezelde (zie* Dichtung und Wahrheit*). Hij debuteerde in 1778 met een Iliasvertaling. Een jaar later volgde een dichtbundel van de beide broers. In de jaren daarna ontstonden twee romans*, Numa *(niet gepubliceerd) en* Die Insel. *In 1789 werd hij Deens gezant in Berlijn, alwaar er, door een tweede huwelijk, een ommekeer kwam in zijn persoonlijk leven. In 1800 werd hij katholiek, een stap die her en der luide kritiek opnep. Zijn latere literaire productie behoort eerder tot de godsdienstgeschiedenis*.
Die Insel *omvat twee boeken. Het tweede boek bestaat uit gedichten zoals die in een paradijselijk utopia passend zouden zijn. Nu ja, 'Schuchtere liefde, hoe heeft u beloond de verblozende jonkvrouw', in dactyli, dat wel*.
Deze drie fragmenten zijn gekozen uit het eerste boek: van de hoofdstukken 3 en 4 het slot, en van 10 het begin. Over het eind van het boek zie noot 10.
Egeria was de bronnimf die de Romeinse koning-wetgever Numa adviezen gaf.

2 *Stolberg citeert Horatius:* Oblitus illorum, oblivdscendus et illis! *zonder plaats. Hij heeft het niet opgezocht, of het de lezer niet gemakkelijk willen maken. Horatius schreef (Ep.I 11,9) niet* illorum *maar* meorum; *hij wilde voor zijn gemoedsrust, eenzaam in een 'ghost town', zelfs Zijn beminden achterlaten. Wereldverbeteraar Sophron denkt daar anders over*.

3 *In het onmiddellijk voorafgaande werd verwezen naar het grote verhalende gedicht* Oberon *(1780) van Christoph Martin Wieland (1733-1813), waann de hoofdrollen voor het liefdespaar Hüon en Amanda zijn, die ook - voor straf, wegens onkuisheid; er kwam een kind van - een tijd lang op een eiland verbleven, alwaar een wijze kluizenaar hen weer op reine gedachten bracht*.

4 Die deutsche Gelehrtenrepublik, ihre Einrichtung, ihre Gesetze, Geschichte des letzten Landtags *(1774) van Friedrich Gottlieb Klopstock (1724-1803) - beschrijving van een utopie: nationaal, empirisch-wetenschappelijk, elitair, competitief, creatief, fantasievol, empathisch - liet de*

Verlichting achter zich en was een voorbode van Sturm und Drang. Het was een succes in intellectuele kringen; onder anderen Goethe las het meteen en vond het prachtig. De vele intekenaren waren minder enthousiast, de ironie ontging hen.

5 *Ik herinner me niet welke zogenaamde filosoof het was die, de vrijheid van de menselijke wil loochenend, voor zijn bewijs een ezel te hulp nep, die volgens hem (de filosoof) tussen twee even nabije zakken hooi, verlegen met de keuze, zou verhongeren. (Stolberg)*

6 Ut sit mens sana in corpore sano, *Horatius*.

7 *Asmus, IVe deel, blz.55*.

8 *Joh. XII, 43*

9 *Uit zuinigheid wordt deze verfoeilijke handel vaak bedreven met slechte rum, die slechts hiertoe uit suikerafval bereid wordt en een soort niet langzaam dodend gif is. (Stolberg)*

10 *En men zou er over nieuwe, ja, nieuwe! bronnen beschikken: de bijbel, mits even zorgvuldig gelezen als antieke Griekse teksten, Job bijvoorbeeld - zo eindigt hoofdstuk 10*.
In het laatste hoofdstuk wordt eraan herinnerd dat utopieën niet in de smaak vallen bij de machthebbers. Kallias zou terstond willen vertrekken; slechts Homerus, Ossian, Shakespeare, Milton en Klopstock verzoenen hem nog met de wereld hier. Volgt, in talrijke citaten, een lof der letteren, die met moesten doen vergeten, doch herinneren! DIE NIET SLECHTS GEVOELENS ZOCHTEN VOORT TE BRENGEN, DOCH OOK OVERTUIGINGEN.

Over zee naar Laputa*

Jonathan Swift
(Vertaling Heleen van Nifterik)

Hoofdstuk I

De schrijver begint zijn derde zeereis. Wordt gevangen door piraten. Een gemene Hollander, Zijn aankomst op een eiland. Hij wordt opgenomen op Laputa.

Ik was amper tien dagen thuis (*na terugkeer uit Brobdignac - Vert.*), toen kapitein William Robinson, uit Cornwall, gezagvoerder op de Hopewell, een kloek schip van driehonderd ton, bij mij langs kwam. Ik was vroeger chirurgijn geweest op een ander schip waarvan hij de schipper was en ook voor een kwart aandeelhouder, bij een reis naar de Levant. Hij had me altijd meer als een broer behandeld dan als een ondergeschikte, en op het nieuws van mijn aankomst bracht hij me een bezoek, naar ik begreep zuiver uit vriendschap, want er passeerde niets dan wat normaal is na lange afwezigheid. Maar toen hij zijn bezoek geregeld herhaalde en daarbij zijn blijdschap te kennen gaf over mijn goede gezondheid, met de vraag of ik mij nu definitief gevestigd had, en de toevoeging dat hij van plan was binnen twee maanden naar Oost-Indië te varen, toen deed hij me ronduit het voorstel, zij het niet zonder enkele excuses, om als chirurgijn mee te gaan. Ik zou een chirurgijn onder me krijgen, nog afgezien van ons beider assistenten; mijn gage zou het dubbele van normaal zijn, en omdat hij uit ervaring wist dat mijn kennis op zeegebied minstens zo goed was als die van hem, zou hij zich steeds verplichten mijn advies te volgen, juist alsof ik mede-gezagvoerder was.

Wat hij verder zei was ook heel voorkomend en ik kende hem als een fatsoenlijk man, zodat ik zijn voorstel niet kon afslaan; daarbij was mijn hunkering om de wereld te zien ondanks mijn eerdere tegenslagen nog net zo hevig als vroeger. De enige moeilijkheid die bleef was om mijn vrouw over te halen; maar ten slotte

* *Uit* Gulliver's Reizen, *deel III: 'Over zee naar Laputa, Balnibarbi, Luggnagg, Glubbdubdrib en Japan.' Swift (1667-1745) publiceerde zijn fameuze satire anoniem in 1726. Een moderne Nederlandse vertaling door Arjaan van Nimwegen is verschenen in de reeks Prisma Klassieken bij Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen 1979*.

kreeg ik haar toestemming toen zij bedacht dat haar kinderen er in de toekomst voordeel bij konden hebben.

We vertrokken op de 5de dag van augustus 1706 en kwamen aan in Fort St. George op de 11de april 1707. We bleven er drie weken om onze bemanning op krachten te laten komen; velen van hen waren ziek. Vandaar gingen we naar Tonkin, waar de kapitein besloot enige tijd te blijven, omdat veel van de goederen die hij van plan was te kopen, niet klaar waren en naar verwachting nog in geen maanden vervoerd konden worden. In de hoop iets van de onkosten te bestrijden kocht hij een sloep en laadde die vol met allerlei goederen die de Tonkinezen gewoon zijn te verhandelen op de naburige eilanden. Hij bracht veertien man aan boord, van wie drie uit het land zelf, en stelde mij aan als schipper van de sloep, met volmacht om handel te drijven, terwijl hij zijn zaken afdeed in Tonkin.

We hadden amper drie dagen gevaren, toen er een zware storm opstak en we vijf dagen naar het noordnoordoosten en toen naar het oosten werden gedreven. Daarna hadden we mooi weer, maar nog steeds met een stijve bries uit het westen. Op de tiende dag werden we achtervolgd door twee piraten, die ons spoedig inhaalden, want mijn sloep was zo diep geladen dat hij erg langzaam voer; ook waren we niet in staat ons te verdedigen.

We werden ongeveer gelijktijdig aangeklampt door de beide piraten, die woest enterden aan het hoofd van hun mannen; maar toen ze ons plat voorover zagen liggen (want aldus had ik bevolen), knevelden zij ons met sterke touwen, stelden ons onder bewaking en begonnen de sloep te doorzoeken.

Onder hen nam ik een Hollander waar die enig gezag leek te hebben, al voerde hij over geen van beide schepen het bevel. Hij zag aan ons uiterlijk dat wij Engelsen waren, en in zijn eigen koeterwaals zwoer hij dat we ruggelings gebonden in zee zouden worden gegooid. Ik sprak redelijk goed Hollands: ik zei hem wie wij waren en smeekte hem, in aanmerking nemend dat wij Christenen en Protestanten waren uit zeer nauw geallieerde buurlanden, dat hij de kapiteins zou bewegen om enig medelij met ons te hebben. Dit deed zijn woede oplaaien, hij herhaalde zijn dreigementen en zich wendend tot zijn metgezellen sprak hij met grote heftigheid, naar ik aanneem in de Japanse taal, waarbij hij vaak het woord *Christianos* gebruikte.

Het grootste van de twee piratenschepen stond onder bevel van

een Japanse kapitein, die een beetje Hollands sprak, maar erg gebrekkig. Hij kwam naar ons toe en na verschillende vragen die ik heel nederig beantwoordde, zei hij dat we niet zouden sterven. Ik maakte een heel diepe buiging voor de kapitein en wendde mij tot de Hollander met de opmerking dat het mij speet meer barmhartigheid aan te treffen bij een heiden dan bij een medechristen. Maar al gauw had ik reden om die domme woorden te betreuren, want nadat de vuige snoodaard herhaaldelijk maar vergeefs gepoogd had de beide kapiteins over te halen om mij in zee te gooien (wat zij niet inwilligden, conform de belofte dat ik niet zou sterven), kreeg hij toch in zoverre zijn zin dat mij een straf werd opgelegd die naar menselijke berekening erger was dan de dood. Mijn mannen werden gelijkelijk verdeeld over de beide piratenschepen en mijn sloep kreeg een nieuwe bemanning. Ikzelf, zo werd besloten, zou aan de golven worden prijsgegeven in een kleine kano, met peddels en een zeil en proviand voor vier dagen. De Japanse kapitein was zo aardig om dit laatste uit zijn eigen voorraad te verdubbelen, en hij stond niemand toe mij te fouilleren. Ik liet mij neer in de kano, terwijl de Hollander, die op het dek stond, mij overlaadde met al de vloeken en scheldwoorden waarover zijn taal beschikte.

Ongeveer een uur voor we de piraten zagen had ik een peiling gedaan en bevonden dat we op 46 graden noorderbreedte waren en 183 westerlengte. Toen ik op enige afstand van de piraten was, ontdekte ik door mijn zakverrekijker verschillende eilanden in het zuidoosten. Ik hees mijn zeil bij goede wind, met het voornemen het dichtstbijzijnde eiland te bereiken, wat ik in zo'n drie uur klaarde. Het was één en al rots, maar ik kreeg er veel vogeleieren te pakken; ik sloeg vuur en stak wat hei en droog zeewier in brand, waarop ik mijn eieren bakte. Ik maakte verder geen avondeten, omdat ik van plan was mijn proviand zo veel mogelijk te sparen. Ik bracht de nacht door onder een overhangende rots, met wat hei onder me gespreid, en sliep vrij goed.

De volgende dag voer ik naar een ander eiland en vandaar naar een derde en een vierde, soms met behulp van mijn zeil en soms van mijn peddels. Maar om de lezer niet lastig te vallen met een gedetailleerd verslag van mijn wederwaardigheden, moge volstaan dat ik op de vijfde dag aankwam op het laatste eiland dat in zicht was, zuidzuidoost van het vorige.

Dit eiland lag verder weg dan ik gedacht had; ik deed er niet minder dan vijf uur over om er te komen. Ik voer het bijna hele-

maal rond voor ik een geschikte landingsplaats kon vinden: een kreekje, zowat drie keer zo breed als mijn kano. Ik ontdekte dat het eiland één en al rots was, slechts hier en daar afgewisseld met graspollen en zoet geurende kruiden. Ik bracht mijn geringe proviand te voorschijn en nadat ik me had gespijzigd, stelde ik het restant in veiligheid in een van de vele grotten die er waren. Ik verzamelde eieren in overvloed op de rotsen en bracht een hoop droog zeewier en verzengd gras bijeen die ik van plan was de volgende dag aan te steken om zo goed als het ging mijn eieren te bakken; want ik had mijn vuursteen, vuurslag, lont en brandglas bij me. Ik lag de hele nacht in de grot waar ik mijn proviand had opgeslagen. Mijn bed was hetzelfde droge gras en zeewier dat ik wou gebruiken als brandstof. Ik sliep erg weinig, want de onrust van mijn geest won het van mijn vermoeidheid en hield me wakker. Ik bedacht hoe onmogelijk het was op een zo troosteloze plek het leven te rekken en hoe ellendig mijn einde moest zijn. Toch voelde ik mij zo lusteloos en terneergeslagen dat ik niet de moed had op te staan, en voor ik mij vermand had en de grot uitkroop was de dag ver gevorderd. Ik liep een tijdje tussen de rotsen: de lucht was glashelder en de zon zo heet dat ik gedwongen was mijn blik af te wenden; toen ik plotseling de indruk kreeg dat hij verduisterde, heel anders dan door tussenkomst van een wolk. Ik keerde me om en ontwaarde tussen mij en de zon een immens ondoorzichtig lichaam dat zich voortbewoog naar het eiland. Het leek zowat twee mijl boven mij en het dekte de zon zes of zeven minuten af, maar ik nam niet waar dat de atmosfeer veel kouder werd of de lucht donkerder dan wanneer ik in de schaduw van een berg had gestaan. Toen het naderde boven de plaats waar ik mij bevond, bleek het uit een vaste stof te bestaan, de bodem plat, glad en helder stralend door de weerkaatsing van de zee daaronder. Ik stond op een hoogte, zo'n tweehonderd meter van de kust, en zag dat immense lichaam tot bijna mijn niveau neerdalen, op een afstand van minder dan een Engelse mijl. Ik pakte mijn kijker en kon duidelijk een groot aantal mensen op en neer zien gaan langs de zijkanten, die schuin bleken; maar wat die mensen deden kon ik niet onderscheiden.

De aangeboren liefde voor het leven maakte iets van vreugde in mij wakker en ik stond al klaar om de hoop te koesteren dat deze vreemde gebeurtenis op de een of andere manier kon helpen om mij te verlossen van die troosteloze plek en de toestand waarin ik verkeerde. Maar tegelijk heeft de lezer nauwelijks idee van mijn

verbazing dat ik een eiland in de lucht aanschouwde, bewoond door mensen die (zo leek het) in staat waren het naar willekeur omhoog te doen gaan of te doen dalen of het in een voorwaartse beweging te brengen. Maar omdat ik toen niet in de stemming was over dit verschijnsel te filosoferen, nam ik liever waar welke koers het eiland verder zou volgen, omdat het nu al even leek stil te staan. Maar kort daarop kwam het dichterbij en kon ik de zijkanten zien, op verschillende niveaus omgeven door galerijen, met op geregelde afstanden trappen om van de ene naar de andere te kunnen afdalen. Op de laagste galerij aanschouwde ik enkele lieden die met lange hengels stonden te vissen, terwijl anderen toekeken. Ik zwaaide naar het eiland met mijn pet (want mijn hoed was al lang versleten) en mijn zakdoek, en toen het dichterbij kwam riep en schreeuwde ik zo hard ik kon. Bij nader toezien aanschouwde ik een menigte, te hoop gelopen aan de kant waarop ik het beste zicht had. Doordat zij op mij wezen en elkaar signalen gaven, merkte ik dat ze mij duidelijk konden waarnemen, hoewel ze mijn geschreeuw niet beantwoordden. Maar ik kon vier of vijf mannen in grote haast de trap naar de bovenkant van het eiland zien oprennen, en vervolgens zien verdwijnen. Ik giste, bij toeval terecht, dat zij terzake om orders werden gestuurd naar de een of andere gezagsdrager.

Het aantal mensen nam toe en in minder dan een half uur werd het eiland dusdanig verplaatst en op niveau gebracht dat de laagste galerij een kleine honderd meter van mij af gelijk kwam met de hoogte waarop ik stond. Toen nam ik de smekendste houdingen aan en sprak op de nederigste toon, maar kreeg geen antwoord. Zij die het dichtste bij tegenover mij stonden, leken lieden van stand te zijn, zoals ik afleidde uit hun kledij. Zij overlegden ernstig met elkaar, daarbij dikwijls naar mij kijkend. Ten slotte riep een van hen in een duidelijke, beschaafde, gepolijste tongval, in klank niet ongelijk aan het Italiaans; en daarom gaf ik in die taal antwoord, in de hoop dat althans de zinsmelodie zijn oren meer kon bekoren. Hoewel geen van ons beiden de ander verstond, werd mijn bedoeling toch snel duidelijk, want men zag de ellende waarin ik verkeerde.

Zij gaven mij tekens om van de rots af te komen en naar de kust te gaan, wat ik vervolgens deed; en toen het vliegend eiland op een bereikbare hoogte was gebracht, met de rand recht boven mij, werd er van de laagste galerij een ketting gevierd, met onderaan een stoeltje waarop ik plaatsnam en omhoog werd getakeld.

Vertaalde poëzie

Orlando Furioso
Ludovico Ariosto
(Vertaling Ike Cialona)

De lotgevallen van de schone Angelica op het eiland Ebuda
(fragmenten uit de zangen 8 en 10)

[...]
[...]
Terzij van Ierland, iets naar het zuidwesten,
Ligt een klein eiland in de oceaan,
Ebuda, waar maar weinig mensen resten,
Want velen gingen er ten onder aan
De vraatzucht van de her en der verspreide
Kudde die Proteus er wraakzuchtig weidde.

Een waar of vals verhaal van oude lieden
Zegt dat daar ooit een vorst heeft geregeerd,
Wiens dochter zoveel schoonheid had te bieden
Dat, als zij aan de stranden had verkeerd,
Verterend vuur in Proteus' borst ging zieden,
Door geen verkillend nat gemodereerd.
Dus Proteus had haar ooit, van liefde blakend,
Met kracht verleid, haar daarbij zwanger makend.

Haar vader, stokdoof voor haar jammerklachten,
Beschouwde haar meteen als zondebok:
Geen deernis kon zijn hard gemoed verzachten,
Hij zond haar ter onthoofding naar het blok.
Haar zwangerschap zelfs deed de beul niet wachten.
Die 't wrede vonnis dadelijk voltrok.
Het kleinkind, dat geen zonde had bedreven,
Werd omgebracht nog voor 't had mogen leven.

[Nel mar di tramontana invêr l'occaso,]

[...]
[...]
Nel mar di tramontana invêr l'occaso,
oltre Irlanda una isola si corca,
Ebuda nominata; ove è rimaso
il popul raro, poi che la brutta orca
e l'altro marin gregge la distrusse,
ch'in sua vendetta Proteo vi condusse.

Narran l'antique istorie, o vere o false,
che tenne giá quel luogo un re possente,
ch'ebbe una figlia, in cui bellezza valse
e grazia sì, che poté facilmente,
poi che mostrossi in su l'arene salse,
Proteo lasciare in mezzo l'acque ardente;
e quello, un di che sola ritrovolla,
compresse, e di se gravida lasciolla.

La cosa fu gravissima e molesta
al padre, più d'ogn'altro empio e severo:
né per iscusa o per pieta, la testa
le perdònò: si può lo sdegno fiero.
Né per vederla gravida, si resta
di subito esequire il crudo impero:
e ‘l nipotin che non avea peccato,
prima fece morir che fosse nato.

[Vervolg Nederlands]

Toen Proteus, die de robbenkudde hoedde,
Neptunus trouw, der zeeën oppergod,
Bericht kreeg van haar lot, brak hij in woede
Elk voorschrift der natuur en elk gebod:
Hij deed zijn kudde zich naar 't eiland spoeden,
Waar zeehond, orka, walrus, cachelot
Het land verwoestten en het vee vermoordden
En 't leven van de boeren zwaar verstoorden.

Ook trokken zij naar de ommuurde steden
En bleven die bestormen, obstinaat.
Het eilandvolk heeft dag en nacht gestreden,
Vol angst en vrees, maar zonder resultaat;
Het akkerland werd nimmer meer betreden.
Uiteindelijk, doodmoe, ten einde raad,
Heeft men zich door 't orakel laten raden;
Dat wist het volgend antwoord op hun kwaden:

Men moest terstond een vrouw of meisje vinden,
Met even grote schoonheid toegerust,
En haar, in ruil voor wijlen zijn beminde,
Aan Proteus geven, ergens aan de kust.
Indien de nieuwe jonkvrouw Proteus zinde,
Vergunde hij de Ebudanen rust;
Zo niet, dan wou hij steeds weer nieuwe schonen,
Totdat hij zich tevreden zou betonen.

Dat was de aanvang van navrante tijden
Voor alle mooie vrouwen in die streek
(Van wie men er steeds een naar Proteus leidde,
Tot hij haar koos die hem de schoonste leek),
Daar elke schone in de wagenwijde
Keelholte van een monsterdier bezweek.
Dat dier is steeds weer voor de kust verschenen;
De rest der wrede kudde was verdwenen.

[Vervolg Italiaans]

Proteo marin, che pasce il fiero armento
di Nettunno che l'onda tutta regge,
sente de la sua donna aspro tormento,
e per grand'ira rompe ordine e legge;
sì che a mandare in terra non è lento
l'orche e le foche e tutto il marin gregge,
che distruggon non sol pecore e buoi,
ma ville e borghi e li cultori suoi;

e spesso vanno alle città murate,
e d'ogni intorno lor mettono assedio.
Notte e dì stanno le persone armate,
con gran timore e dispiacevol tedio:

tutte hanno le campagne abbandonate;
e per trovarvi al fin qualche rimedio,
andarsi a consigliar di queste cose
all'oracol, che lor così rispose:

che trovar bisognava una donzella
che fosse all'altra di bellezza pare,
ed a Proteo sdegnato offerir quella,
in cambio de la morta, in lito al mare.
S'a sua satisfazion gli parrà bella,
se la terrà, né li verrà a sturbare:
se per questo non sta, se gli appresemi
una ed un'altra, fin che si contenti.

E così cominciò la dura sorte
tra quelle che più grate eran di faccia,
ch'a Proteo ciascun giorno una si porte,
fin che trovino donna che gli piaccia.
La prima e tutte l'altre ebbero morte;
che tutte giù pel ventre se le caccia
un'orca, che restò presso alla foce,
poi che ‘l resto parti del gregge atroce.

[Vervolg Nederlands]

Of dit verhaal op waarheid kan berusten,
Ik weet het niet; wel weet ik al te goed
Dat op dat eiland een op wraak beluste
En oude wet de vrouwen lijden doet:
Dat elke dag een orka aan die kusten
Zich met het vlees van een der haren voedt.
Het vrouw-zijn is ook elders vaak rampzalig,
Maar op dat eiland is het echt schandalig.

Ach, al die arme vrouwen, heengezonden
Door 't grimmig lot naar dat noodlottig oord!
Waar mannen bij het strand te wachten stonden
Op vreemde schepen met een vrouw aan boord;
Dan werd geen plaatselijke vrouw verslonden,
Maar werd een vreemde door het dier vermoord.
Doch deed een slechte wind de aanvoer falen,
Dan moest men zelf zo'n schone prooi gaan halen.

Met hun galjassen, brigantijnen, snauwen
Voeren zij speurend op de oceaan
En droegen, om maar niet te hoeven rouwen,
Van heinde en van verre voorraad aan,
Geholpen door het feit dat geen der vrouwen
Hun dwang, gevlei of goudgeld kon weerstaan.
Zo vulde men donjons en kerkerholen
Met prooi, aan menig ander land ontstolen.

Zo'n schipper, die een eiland wou bereiken,
Voer langzaam om de stille oever rond
Waar tussen riet en gras en dergelijke
Angelica lag, slapend op de grond,
En de bemanning, die aan land ging kijken
Of men er brandhout en zoet water vond,
Zag naast een monnik daar dat welgeschapen
En prachtig pronkjuweel der vrouwen slapen.

[Vervolg Italiaans]

O vera o falsa che fosse la cosa
di Proteo (ch'io non so che me ne dica),
servosse in quella terra, con tal chiosa,
contra le donne un'empia legge antica:
che di lor carne l'orca mostruosa
che viene ogni dì al lito, si notrica.
Ben ch'esser donna sia in tutte le bande
danno e sciagura, quivi era pur grande.

O misere donzelle che trasporte
fortuna ingiuriosa al lito infausto!
dove le genti stan sul mare accorte
per far de le straniere empio olocausto;

che, come più di fuor ne sono morte,
il numcr de le lor è meno esausto:
ma perchè il vento ognor preda non mena,
ricercando ne van per ogni arena.

Van discorrendo tutta la marina
con fuste e grippi ed altri legni loro,
e da lontana parte e da vicina
portan sollevamento al lor martoro.
Molte donne hanno per forza e per rapina,
alcune per lusinghe, altre per oro;
e sempre da diverse regioni
n'hanno piene le torri e le prigioni.

Passando una lor fusta a terra a terra
inanzi a quella solitaria riva
dove fra sterpi in su l'erbosa terra
la sfortunata Angelica dormiva,
smontaro alquanti galeotti in terra
per riportarne e legna ed acqua viva;
e di quante mai fur belle e leggiadre
trovaro il fior in braccio al santo padre.

[Vervolg Nederlands]

O prooi, te schoon voor schurken en barbaren,
Te uitgelezen en te hooggeacht!
O wrede lotsgodin, wie kan verklaren
Waarom u, misbruik makend van uw macht,
De schone die de troepen der Tartaren
En Agricane zo ver heeft gebracht
Dat zij in Indië haar kwamen schaken,
Wilt doen vermalen door die wrede kaken?

De jonkvrouw, diep verzonken in haar dromen,
Werd vastgeketend door een varensgast
En met de oude monnik meegenomen
Naar 't snelle scheepje met zijn droeve last.
Dra was men bij Ebuda aangekomen,
De fiere zeilen bollend aan de mast.
Daar werd zij opgesloten in een toren
Totdat de offerdood haar was beschoren.

Haar schoonheid raakte bij die wrede lieden
Een onverwacht ontvankelijke snaar,
Zodat zij vele dagen lieten vlieden
En allen eerder offerden dan haar;
Zolang zij 't monster vrouwen konden bieden,
Liep 't angelieke wezen geen gevaar.
En alle mensen op het eiland schreiden,
Toen zij haar naar het monster begeleidden.

Wie kan de schrik beschrijven en de kreten,
De luide klaagzang die ten hemel schreit?
Ondenkbaar dat de aard niet is gespleten
Als zij naar kille rotsen wordt geleid
En hulpeloos, gebonden door een keten,
De gruwelijke marteldood verbeidt!
Geen mens die niet van medelij zou wenen,
Angelica daar ziende op die stenen.

[Vervolg Italiaans]

O troppo cara, o troppo eccelsa preda
per sì barbare genti e sì villane!
O Fortuna crudel, chi ha ch'il creda,
che tanta forza hai ne le cose umane,
che per cibo d'un mostro tu conceda
la gran beltà, ch'in India il re Agricane
fece venir da le caucasee porte
con mezza Scizia a guadagnar la morte?

La bella donna, di gran sonno oppressa,
incatenata fu prima che desta.
Portaro il frate incantator con essa
nel legno pien di turba afflitta e mesta.

La vela, in cima all'arbore rimessa,
rendé la nave all'isola funesta,
dove chiuser la donna in rocca forte,
fin a quel dì ch'a lei toccò la sorte.

Ma poté sì, per esser tanto bella,
la fiera gente muovere a pietade,
che molti dì le differiron quella
morte, e serbarla a grande necessitade;
e fin ch'ebber di fuore altra donzella,
perdonaro all'angelica beltade.
Al mostro fu condotta finalmente,
piangendo dietro a lei tutta la gente.

Chi narrerà l'angosce, i pianti, i gridi,
l'alta querela che nel ciel penetra?
Maraviglia ho che non s'apriro i lidi,
quando fu posta in su la fredda pietra,
dove in catena, priva di sussidi,
morte aspettava abominosa e tetra.
Nessuno osservò senza cordoglio
Angelica legata al nudo scoglio.

[Vervolg Nederlands]

Ach, zeker had Orlando hulp geboden,
Was hij niet in het ver Parijs geweest;
Of de twee ridders, die door Frankrijk vloden,
Bedrogen door een monnik en een geest!
Die drie riskeerden gaarne duizend doden
Om haar te redden, koen en onbevreesd;
Maar ook al hadden zij 't gehoord, wat konden
Zij doen, die zich zo ver van haar bevonden?

[...]

[Vervolg Italiaans]

O se l'avesse il suo Orlando saputo,
ch'era per ritrovarla ito a Parigi;
o li dui ch'ingannò quel vecchio astuto
col messo che venia dai luoghi stigi!
Fra mille morti, per donarle aiuto,
cercato avrian gli angelici vestigi:
ma che fariano, avendone anche spia,
poi che distanti son di tanta via?

(Gelukkig is de held Ruggiero net op dat moment bij Londen opgestegen op zijn gevleugeld paard, de hippogrief, en:)

[Vervolg Nederlands]

Hij zag het legendarisch Ierland lokken,
De grotten waar het heilig water ruist,
Door Patrick aan het rotsmassief onttrokken,
Waarin de mens zich van zijn zonden kuist.
Voort vloog hij op zijn strijdros, onverschrokken,
Boven de stroom die naar Bretagne bruist;
Maar onverwachts zag hij een jonkvrouw wenen,
Daar ver beneden op de kale stenen.

De ongastvrije, wrede autochtonen
Hadden haar op die rots gedeponeerd
Om haar aan het verslindend dier te tonen,
Naakt als haar de Natuur had gecreëerd;
Zelfs door geen sluier was haar wonderschone
En lelieblanke lichaam gemaskeerd,
Waarop scharlakenrood de rozen gloeiden,
Die in december als in juli bloeiden.

[Vervolg Italiaans]

E vide Ibernia fabulosa, dove
il santo vecchiarel fece la cava,
in che tanta mercé par che si truove,
che l'uom si purga ogni sua colpa prava.
Quindi poi sopra il mar il destrier muove
là dove la minor Bretagna lava:
e nel passar vide, mirando in basso,
Angelica legata al nudo sasso.

La fiera gente inospitale e cruda
alla bestia crudel nel lito espose
la bellissima donna, così ignuda
come Natura prima la compose.
Un velo non ha pure, in che rinchiuda
i bianchi gigli e le vermiglie rose,
da non cader per luglio o per dicembre,
di che son sparse le polite membre.

[Vervolg Nederlands]

Ruggiero dacht een standbeeld te aanschouwen,
Dat hem van alabast of marmer scheen,
Door zeer bekwame kunstenaars gehouwen
En neergevlijd, daar op die kale steen;
Totdat hij tranen parelend zag dauwen,
Langs roos en lelie, naar het elpenbeen
Van onbetaste, prille tweelingvruchten,
En 't briesje door het gouden haar zag zuchten.

Hij werd besprongen door herinneringen
Aan Bradamante, toen hij naar haar keek,
En kon zijn eigen tranen nauw bedwingen,
Zo maakten min en medelij hem week;
En teder sprak hij tot de vreemdelinge,
Nadat de hippogrief de vleugels streek:
‘U mag zich slechts in ketenen bevinden
Waarmee Amor zijn slaven pleegt te binden.

‘U bent te schoon om zo te moeten lijden.
Wie is de wrede man die zo abject
Die touwen in uw blanke huid deed snijden
En haar met blauw en purper heeft bevlekt?’
Het spreekt vanzelf dat zij, toen hij dit zeide,
Door karmozijnen blos werd overdekt,
Daar haar de naaktheid stoorde van die plekken,
Hoe fraai ook, die de schaamte wil bedekken.

Zij zou haar handen op haar ogen leggen,
Waren zij niet gevangen in hun strik;
Doch wenen kon geen wreedaard haar ontzeggen:
Dat deed zij dus, met neergeslagen blik.
Toen slikte zij haar schroom timide weg en
Begon te spreken, na een laatste snik,
Maar stokte, want haar stem ging gans verloren
In luid rumoer dat men uit zee kon horen.

[Vervolg Italiaans]

Creduto avria che fosse statua finta
o d'alabastro o d'altri marmi illustri
Ruggiero, e su lo scoglio così avinta
per artificio di scultori industri;
se non vedea la lacrima distinta
tra fresche rose e candidi ligustri
far rugiadose le crudette pome,
e l'aura sventolar l'aurate chiome.

E come ne' begli occhi gli occhi affisse,
de la sua Bradamante gli sovvenne.
Pietade e amore a un tempo lo trafisse,
e di piangere a pena si ritenne;

e dolcemente alla donzella disse,
poi che del suo destrier frenò le penne:
‘O donna, degna sol de la catena
con chi i suoi serva Amor legati mena,

e ben di questo e d'ogni male indegna,
chi è quel crudel che con voler perverso
d'importuno livor stringendo segna
di queste belle man l'avorio terso?’
Forza è ch'a quel parlare ella divegna
quale è di grana un bianco avorio asperso,
di se vedendo quelle parti ignude,
ch'ancor che belle sian, vergogna chiude.

E coperto con man s'avrebbe il volto,
se non eran legate al duro sasso;
ma del pianto, ch'almen non l'era tolto,
lo sparse, e si sforzò di tener basso.
E dopo alcun' signozzi il parlar sciolto,
incominciò con fioco suono e lasso:
ma non segui; che dentro il fe’ restare
il gran rumor che si sentì nel mare.

[Vervolg Nederlands]

Ziedaar het monster rijzen uit de baren,
Half onder water, half er bovenuit.
Zoals een schip de haven in komt varen,
Gedreven door de wind uit noord of zuid,
Zo komt het gruweldier zijn voedsel garen;
Het is vlakbij en reikhalst naar de buit.
De jonkvrouw is van schrik haast doodgebleven;
Geen woord of daad kon haar vertroosting geven.

De held besluit meteen zijn lans te vellen
En 't monster te bestoken tot het sneeft.
Over het beest kan ik u slechts vertellen
Dat het hem vormloos kronkelend weerstreeft
En dat het van een dier alleen de felle
Ogen en tanden van de ever heeft.
Hij wil zijn lans tussen de ogen poten,
Doch lijkt op staal of harde steen te stoten.

Daar deze eerste stoot helaas moest falen,
Maakt hij zich op om nogmaals toe te slaan.
Het monster, dat de schaduwen ziet dwalen
Van grote vlerken op de oceaan,
Blijkt niet meer naar de wisse prooi te talen,
Maar gaat achter de loze vijand aan,
In grote kringen en met woeste vlagen.
Ruggiero blijft het met zijn lans belagen.

Gelijk een arend door de lucht komt zoeven
Als hij een slang ziet kruipen door het kruid
Of op een rotsblok in de zon vertoeven,
Zich koest'rend in haar goudgeschubde huid,
Om haar dan met een list te overtroeven,
Niet waar haar snode giftand sist en spuit,
Maar in de rug, waar zij hem niet kan deren
En zich niet met haar gifbeet kan verweren:

[Vervolg Italiaans]

Ecco apparir lo smisurato mostro
mezzo ascoso ne l'onda e mezzo sorto.
Come sospinto suol da borea o d'ostro
venir lungo navilio a pigliar porto,
così ne viene al cibo che l'è mostro
la bestia orrenda; e l'intervallo è corto.
La donna è mezza morta di paura;
né per conforto altrui si rassicura.

Tenea Ruggier la lancia non in resta,
ma sopra mano, e percoteva l'orca.
Altro non so che s'assimiglia a questa,
ch'una gran massa che s'aggiri e torca;

né forma ha d'animal, se non la testa,
c'ha gli occhi e i denti fuor, come di porca.
Ruggier in fronte la feria tra gli occhi;
ma par che un ferro o un duro sasso tocchi.

Poi che la prima botta poco vale,
ritorna per far meglio la seconda.
L'orca, che vede sotto le grandi ale
l'ombra di qua e là correr su l'onda,
lascia la preda certa litorale
e quella vana segue furibonda:
dietro quella si volve e si raggira.
Ruggier giù cala, e spessi colpi tira.

Come d'alto venendo aquila suole,
ch'errar fra l'erbe visto abbia la biscia,
o che stia sopra un nudo sasso al sole,
dove le spoglie d'oro abbella e liscia;
non assalir da quel lato la vuole
onde la velenosa e soffia e striscia,
ma da tergo la adugna, e batte i vanni,
acciò non se le volga e non la azzanni:

[Vervolg Nederlands]

Zo blijft Ruggiero 't gruweldier bedreigen
En trachten met zijn zwaard en met zijn lans
De ork vanaf de rugkant te doorrijgen,
Want aan de voorkant maakt hij weinig kans.
Voortdurend blijft hij duiken en weer stijgen
En steeds weer overtroeft hij het met glans;
Toch kan hij 't dier niet met zijn wapens kwetsen
En blijft hij als op harde stenen ketsen.

Zo pleegt de vlieg de dog te ringeloren
In warme zomermaanden, als daar zijn
Augustus, stoffig, juli met haar koren,
September, maand van frisse jonge wijn:
Hij prikt hem in zijn ogen, in zijn oren
En valt hem lastig met zijn klein venijn;
De dog sluit meermaals zijn nog lege kaken,
Maar laat zich dan tot slot de wraak zoet smaken.

Het woeste monster blijft de zee kastijden
Tot hemelhoge golven, ongeremd;
Ruggiero weet soms niet te onderscheiden
Of zijn gevleugeld ros nu vliegt of zwemt.
Hij zou nu graag op droge gronden rijden,
Want als het woeste dier niet wordt getemd,
Zal 't water zo de hippogrief doorweken
Dat hij voorgoed daar in de zee blijft steken.

Hij kiest dus voor een betere methode
Waarmee hij 't dier gewis te gronde richt:
Hij zal het eerst verblinden en dan doden
Met hulp van toverschild en bliksemschicht.
Maar voordien is hij naar de rots gevloden
Waaraan Angelica geketend ligt
Om aan de jonge vrouw de ring te reiken
Waarmee zij toverkrachten kan ontwijken.

[Vervolg Italiaans]

così Ruggier con l'asta e con la spada,
non dove era de' denti armato il muso,
ma vuol che ‘l colpo tra l'orecchie cada,
ed a tempo giù cala, e poggia in suso:
or su le schene, or ne la coda giuso.
Se la fera si volta, ei muta strada,
ma come sempre giunge in un diaspro,
non può tagliar lo scoglio duro ed aspro.

Simil battaglia fa la mosca audace
contra il mastin nel polveroso agosto,
o nel mese dinanzi o nel seguace,
l'uno di spiche e l'altro pien di mosto:

negli occhi il punge e nel grifo mordace,
volagli intorno e gli sta sempre accosto;
e quel suonar fa spesso il dente asciutto:
ma un tratto che gli arrivi, appaga il tutto.

Si forte ella nel mar batte la coda
che fa vicino al ciel l'acqua inalzare;
tal che non sa se l'ale in aria snoda,
o pur se il suo destrier nuota nel mare.
Gli è spesso che disia trovarsi a proda;
che se lo sprazzo in tal modo ha a durare,
teme sì l'ale inaffi al ippogrifo,
che brami invano avere o zucca o schifo.

Prese nuovo consiglio, e fu il migliore,
di vincer con altre armi il mostro crudo:
abbarbagliar lo vuol con lo splendore
ch'era incantato nel coperto scudo.
Vola nel lito; e per non fare errore,
alla donna legata al sasso nudo
lascia nel minor dito de la mano
l'annel, che potea far l'incanto vano:

[Vervolg Nederlands]

De ring die Bradamante had ontheven,
Om hem te redden, aan Brunello's hand,
En die zij aan Melissa had gegeven
Tot zijn bevrijding uit Alcina's land.
Die heeft er goede daden mee bedreven
(Naar ik al zei), tot zij het kostbaar pand
Wat later aan Ruggiero retourneerde,
Die het steeds droeg en koesterde en eerde.

Die ring komt aan Angelica ten goede,
Zodat zij niet verblind wordt door het schild
En hij de schone ogen kan behoeden
Die reeds Ruggiero strikten, ongewild.
Daar komt de ork zich naar de rotsen spoeden,
Waarbij de halve zee onder hem trilt.
Dan laat Ruggiero ras de sluier zinken;
Een tweede zon lijkt in de lucht te blinken.

Het schild met zijn fatale eigenschappen
Verblindt het dier en heeft zijn taak voltooid.
Zoals forel of voorn naar adem happen
In stromen, door de mens met kalk bestrooid,
Zo ziet men nu de reuzenork verslappen
En drijven, op zijn brede rug gegooid.
Ruggiero heeft hem overal gestoken;
De dikke huid blijft echter ongebroken.

Maar niettemin smeekt hem de schone vrouwe
Dat hij nu die vergeefse aanval staakt.
‘Mijn heer, kom hier, ontdoe mij van die touwen,’
Zo zegt ze schreiend, ‘voor de ork ontwaakt;
Laat niet die vis mij in zijn buik verstouwen:
Verdrink mij, als u mij hebt losgemaakt.’
Ruggiero, zeer geroerd door deze bede,
Maakt snel de jonkvrouw los en neemt haar mede.

[Vervolg Italiaans’

dico l'annel che Bradamante avea,
per liberar Ruggier, tolto a Brunello,
poi per trarlo di man d'Alcina rea,
mandato in India per Melissa a quello.
Melissa (come dianzi io vi dicea)
in ben di molti adoperò Pannello;
indi l'avea a Ruggiero restituito,
dal qual poi sempre fu portato in dito.

Lo dà ad Angelica ora, perchè teme
che del suo scudo il fulgurar non viete,
e perchè a lei ne sien difesi insieme
gli occhi che già l'avean preso alla rete.

Or viene al lito e sotto il ventre preme
ben mezzo il mar la smisurata cete.
Sta Ruggiero alla posta, e lieva il velo;
e par ch'aggiunga un altro sole al cielo.

Ferì negli occhi l'incantato lume
di quella fera, e fece al modo usato.
Quale o trota o scaglion va giù pel fiume
c'ha con calcina il montanar turbato,
tal si vedea ne le marine schiume
il mostro orribilmente riversato
Di qua di là Ruggier percuote assai,
ma di ferirlo via non truova mai.

La bella donna tuttavia priega
ch'invan la dura squama oltre non pesti.
‘Torna, per Dio, signor: prima mi slega
(dicea piangendo), che l'orca si desti.
Portami teco e in mezzo il mar mi anniega;
non far che'in ventre al brutto pesce io resti.’
Ruggier, commosso dunque al giusto grido,
slegò la donna e la levò dal lido.

[Vervolg Nederlands]

De hippogrief, gedreven door de sporen,
Stijgt weer omhoog en zet zich in galop,
De ridder in het zadel als tevoren,
De jonkvrouw bij haar redder achterop.
Zij bleek, naar haar de hemel had beschoren,
Geen spekje voor de bek van die slokop.
Ruggiero, omgewend, bedekt intussen
Haar borst en ogen met wel duizend kussen.

Hij vloog niet door om Spanje te bereiken,
Maar liet, zodra de eerste kust verscheen,
Zijn vliegend strijdros aanstonds nederstrijken,
Daar waar Bretagne in de zee verdween.
Hij vond een woud van schaduwrijke eiken,
Vervuld van Philomela's zoet geween,
Waar zich een weide en een bron bevonden
En eenzaam links en rechts twee bergen stonden.

De ridder vierde gretig daar de teugels
En stapte van zijn rijdier op de aard.
Moe vouwde toen de hippogrief zijn vleugels,
Maar 't ander strijdros roerde kwiek zijn staart.
Zodra Ruggiero daalde uit de beugels,
Besteeg hij liefst meteen een ander paard,
Maar kon dat niet, door 't harnas dat hem tooide

En dat helaas ook zijn begeerte kooide.
Verhit begon hij 't pantser uit te trekken,
Maar kreeg dat in zijn haast niet voor elkaar;
Het ijzer bleef hem plagerig bedekken
En toonde zich volmaakt onhandelbaar.
Nu wil ik mijn vertelling niet meer rekken,
Want anders valt het luisteren u zwaar:
Reden om mijn verhalen uit te stellen
Tot u ze weer met graagte hoort vertellen.

[Vervolg Italiaans]

Il destrier punto, ponta i piè all'arena
e sbalza in aria e per lo ciel galoppa;
e porta il cavalliero in su la schena,
e la donzella dietro in su la groppa.
Così privò la fera de la cena
per lei soave e delicata troppa.
Ruggier si va volgendo, e mille baci
figge nel petto e negli occhi vivaci.

Non piu tenne la via, come propose
prima, di circundar tutta la Spagna;
ma nel propinquo lito il destrier pose,
dove entra in mar più la minor Bretagna.

Sul lito un bosco era di querce ombrose,
dove ognor par che Filomena piagna;
ch'in mezzo avea un pratel con una fonte,
e quinci e quindi un solitario monte.

Quivi il bramoso cavallier ritenne
l'audace corso, e nel pratel discese;
e fe' raccorre al suo destrier le penne,
ma non a tal che più le avea distese.
Del destrier sceso, a pena si ritenne
di salir altri; ma tennel l'arnese:
l'arnese il tenne, che bisognò trarre,
e contra il suo disir messe le sbarre.

Frettoloso, or da questo or da quel canto
confusamente l'arme si levava.
Non gli parve altra volta mai star tanto;
che s'un laccio sciogliea, dui n'annodava.
Ma troppo lungo parmi questo canto,
e forse ch'anco l'ascoltar vi grava:
sì ch'io differirò l'istoria mia
in altro tempo che più grata sia.

Aan Marguerite
Matthew Arnold
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

[In 's levens zee geïsoleerd,]

In 's levens zee geïsoleerd,
Omringd door maalstroom en verspreid
Over het woeste nat, verkeert
De sterveling in eenzaamheid.
Elk ingeklemde eiland voelt
Zijn grens waar hem de vloed omspoelt.

Maar spreidt in 't dal de maan haar glans
Als hen de lentegeur omspeelt
En onder lichte sterrentrans
De nachtegaal zijn tonen kweelt
En als dat liefelijk geluid
Van strand tot strand de stroom omsluit -

Vertwijfeld vult dan mijmerij
De grotten aan het verste strand;
Eens waren wij, zo voelen zij,
Deel van één enkel vasteland!
Het zeevlak spreidt zich om ons heen -
O groeiden wij opnieuw aaneen!

Wie is het, die dat vuur gebiedt
Te doven in hun smachtend hart?
Wie doet hun hunkering te niet? -
Een God, een God houdt hen apart!
Lussen hun kusten bracht hij aan,
Diep, zout, vervreemdend, de oceaan.

[Yes! in the sea of life enisled]

Yes! in the sea of life enisled
With echoing straits between us thrown,
Dotting the shoreless waters wild
We mortal millions live alone.
The islands feel the enclasping flow,
And then their endless bounds they know.

But when the moon their hollow lights,
And they are swept by balms of spring,
And in their glens, on starry nights,
The nightingales divinely sing:
And lovely notes, from shore to shore,
Across the sounds and channels pour -

Oh! then a longing like despair
Is to their farthest caverns sent;
For surely once, they feel, we were
Parts of a single continent!

Now round us spreads the watery plain -
Oh might our marges meet again!

Who ordered that their longing's fire
Should be, as soon as kindled, cooled?
Who renders vain their deep desire? -
A God, a God their severance ruled!
And bade betwixt their shores to be
The unplumbed, salt, estranging sea.

Twee gedichten

Ivan Boenin

(Vertaling Marja Wiebes en Margriet Berg)

Ceylon
De berg Alagalla

Er krijst een pauw, het giet, het bos is vol gerucht,
't Moeras, het dal bij de rivier - 't is alles nat.
De olifanten nemen, slurven in de lucht,
Hun slagtanden geheven, staand een modderbad.

Tegen de wolken lijkt het palmgroen doods metaal,
En zwaar geleund tegen de grauwe horizont
Kijkt achter 't bos vandaan de Alagalla, kaal
Als een grijze mastodont.

Цейлон
Гора Алагалла

В лесах кричит павлин, шумят и плещут ливни,
В болотистых низах, в долинах рек - потоп.
Слоны залезли в грязь, стоят, поднявши бивни,
Сырые хоботы закинувши на лоб.

На тучах зелень пальм - безжизненней металла,
И, тяжко заступив графитный горизонт,
Глядит из-за лесов нагая Алагалла,
Как сизый мастодонт.

Op het eiland

Ik houd van ons ravijn, waar als een woeste krater
De witte rotswand gaapt die naar het zuiden leidt,
Waar de halve cirkel van de blauwe zee zich spreidt,
Waar 't lijkt alsof de wereld ophoudt bij het water
En lichtjes ademt in de oeverloze vloed.

Als op een zomerdag de zon de kalksteenrotsen
En de weergalmende spelonken gloeien doet,
Waar groene kristallijnen golven zachtjes klotsen,
Houd ik van 't hemelruim, de weidsheid en de gloed
En van de woeste hoogten van het eiland.

Ze worden door de wind gestreeld, door 'n golf bemind,
De meeuwen scheren waakzaam langs de steile zijwand
En kijken in de grotten, om daarna gezwind
Weer op te stijgen en met brede vleugelslagen
Boven de klippen uit te drijven op de wind,
Terwijl hun roepen klinkt als luid, weemoedig klagen.

На острове

Люблю я наш обрыв, где дикою грядою
Белеют стены скал, смотря на дальний юг,
Г де моря синего раскинут полукруг,
Г де кажется, что мир кончается водою,
И дышится легко среди безбрежных вод.

В веселый летний день, когда на солнце блещет
Скалистый известняк и в каждый звонкий грот
Зеленая вода хрустальной влагой плещет,
Люблю я зной и ширь, и вольный небосвод,
И острова пустынные высоты.

Ласкают их ветры, и волны лижут их,
А чайки зоркие заглядывают в гроты, -
Косятся в чуткий мрак пещер береговых
И вдруг, над белыми утесами взмывая,
Сверкают крыльями в просторах голубых,
Кого-то жалобно и звонко призывая.

Uit: Het eiland*
Lord Byron
(Vertaling W. Jonker)

Tweede Canto, strofe VII

Hoewel in jaren jong was zij volgroeid
als edele wilde - en tot vrouw ontbloeid.
Zij zou nog kind zijn in ons kil klimaat
waar alles langzaam rijpt behalve 't kwaad.
Een prille wereld schiep haar: lieflijk, puur,
warm en vroegrijp - en één met de natuur.
Zo donker als de nacht - maar sterren lonkenn -
of een spelonk - maar spaatkristallen vonken.
Haar blik sprak tovertaal. Een heerlijk wezen,
zo schoon als zij die, uit het schuim verrezen,
door minnaars werd omzwermd die aan het diep
ontstegen waren toen de wellust riep.
Hoe levend was zij! Door haar wangen drong
de blos die aan de tropenzon ontsprong
en het nootbruin verrijkte met de gloed
en gouden lichtglans van haar felle bloed.

The Island
Second Canto, verse VII

There sat the gentle savage of the wild
In growth a woman, though in years a child,
As childhood dates within our colder clime,
Where nought is ripen'd rapidly save crime;
The infant of an infant world, as pure
From nature - lovely, warm, and premature;
Dusky like night, but night with all her stars;
Or cavern sparkling with its native spars;
With eyes that were a language and a spell,
A form like Aphrodite's in her shell,
With all her loves around her on the deep,
Voluptuous as the first approach of sleep;
Yet full of life - for through her tropic cheek
The blush would make its way, and all but speak:
The sun-born blood suffused her neck, and threw
O'er her clear nut-brown skin a lucid hue,

* The Island *is een van Byron's kleinere epen, geschreven in Genua, 1823, ca. 3000 paarsgewijs rijmende regels. Het thema is* The Mutiny on the Bounty, *en met name hel verblijf van de muiters op een paradijselijk Zuidzee-eiland*.

[Vervolg Nederlands]

Zó lokt koraal de duiker: vonk na vonk
leidt hem naar 't karmozijn in de spelonk.
Zó prachtig schiep de Stille Zuidzee haar:
ook zój een golf, voor ieder vaartuig klaar
dat anderer vreugd naar andere stranden draagt
en nimmer treurt zolang men haar dat vraagt.
Zij was gelukkig door zichzelf te geven,
met al de wilde warmte van haar leven.
Niets leerde zij, niets had zij ooit betreurd,
niets had der dingen glorie ooit besmeurd.
Niets vreesde zij, want kwaad bleef ongeweten,
en als zij het ervoer werd het vergeten.
Zoals een vijver door een zuchtje wind
slechts even rimpelt, en zichzelf hervindt
zo werd steeds weer haar stille glans herwonnen
door nooit vermoede, nooit ontdekte bronnen.
Maar als een aardschok 't spiegelend vlak ontkleurt,
de bronnen sluit, 't najadenhol verscheurt
kruipen eerlang waar levend water was
grauwe gedrochten door een slijkmoeras.
Was dát haar voorland? Kon verandering
ook háár bedreigen met ontluistering?
Wie vallen, zijn als werelden die vallen
om heerlijk te herrijzen boven allen.

[Vervolg Engels]

Like coral reddening through the darken'd wave,
Which draws the diver to the crimson cave.
Such was this daughter of the southern seas,
Herself a billow in her energies,
To bear the bark of others' happiness,
Nor feel a sorrow till their joy grew less:
Her wild and warm yet faithful bosom knew
No joy like what it gave; her hopes ne'er drew
Aught from experience, that chill touchstone whose
Sad proof reduces all things from their hues:
She fear'd no ill, because she knew it not,
Or what she knew was soon - too soon - forgot:
Her smiles and tears had pass'd, as light winds pass
O'er lakes to ruffle, not destroy, their glass,
Whose depths unsearch'd, and fountains from the hill,
Restore their surface, in itself so still,
Until the earthquake tear the naiad's cave,
Root up the spring, and trample on the wave,
And crush the living waters to a mass,
The amphibious desert of the dank morass!
And must their late be hers? The eternal change
But grasps humanity with quicker range;
And they who fall but fall as worlds will fall,
To rise, if just, a spirit o'er them all.

Het eiland Mozambique
(De Lusiaden, Boek I: strofen 49-56)*

Luís de Camõens
(Vertaling Peter Verstegen)

[En nog aleer het schip voor anker lag,]

En nog aleer het schip voor anker lag,
Klommen de vreemdelingen langs de touwen
Aan boord, met vriendelijke oogopslag.
De Schipper schonk hun gaarne zijn vertrouwen;
Er werden tafels neergezet; je zag
Met wat de wijngod leerde te verbouwen
De glazen vullen, die men graag aanvaardde:
't Viel bij dat tanig volk in goede aarde.

Men eet en drinkt naar hartelust en in 't
Arabisch vroegen zij wie of wij waren,
Waarnaar op zoek, waar zich ons land bevindt,
En welke zeeën wij hadden bevaren.
De Lusitanen, kloek en welgezind,
Aarzelen niet om hun dit te verklaren:
'Wij zijn van waar de zon daalt, Portugezen,
Op zoek naar waar de zon komt opgerezen.

[Não cram ancorados, quando a gente]

Não cram ancorados, quando a gente
Estranha pelas cordas já subia.
No gesto ledos vêm, e humanamente
O Capitão sublime os rcccbia.
As mesas manda pôr em continente;
Do licor que Lieu plantado havia
Enchcm vasos de vidro; e do que deitam
Os de Facton queimados nada enjeitam.
Comendo alegremente, perguntavam,
Pela Arábica língua, donde vinham,
Quem eram, de que terra, que buscavam,
Ou que partes do mar corrido tinham?
Os fortes Lusitanos lhe tornavam
As discretas repostas que convinham:
'Os Portugueses somos do Ocidente,
Imos buscando as terras do Oriente.

* *Mozambique, de voormalige Portugese kolonie, is genoemd naar een eilandje van drie vierkante km., op ca. zes kilometer uit de kust, dat beschikte over een veilige natuurlijke haven; de gelijknamige nederzetting die er tot bloei kwam, bleef tot 1897 hoofdstad van Portugees Oost-Afrika. Het eiland was in maart 1498 door Vasco da Gama ontdekt, toen hij de route naar Indië probeerde te vinden. Hij kreeg van de ter plaatse ingekwartierde Arabieren een loods mee om hem de weg te wijzen; kort daarop bereikte Da Gama Calicut. De Portugezen hebben de Arabieren naderhand van het eiland verjaagd en er zelf een imposant fort gebouwd, dat wacht op restauratie. Vasco da Gama is de 'Schipper' in dit fragment uit Camões'* Os Lusíadas, *Portugal's nationale epos dat de ontdekkingsreis van Da Gama en zijn mannen beschrijft. De dichter zou zelf, na een zeventienjarig verblijf in de Oost, op de terugreis naar Portugal op het eiland zijn gestrand, in 1567, en er de laatste hand hebben gelegd aan zijn heldendicht.*

[‘Wij hebben over zee genavigeerd]

‘Wij hebben over zee genavigeerd
Tot aan de Zuidzee, uit het hoge Noorden;
Geheel rond Afrika zijn wij gekeerd
Naar vele windstreken en vreemde oorden;
Wij worden door een koning geregeerd
Die zo alom bemind is dat men voor een
Groot man als hij niet slechts op Zee zou varen,
Maar op de Acheron onder de aarde.

[‘Do mar temos comdo e navegado]

‘Do mar temos comdo e navegado
Toda a parte do Antártico e Calisto,
Toda a costa Africana rodeado;
Diversos céus e terras temos visto;
Dum Rei potente somos, tão amado,
Tão querido de todos e benquisto,
Que não no largo Mar, com leda fronte,
Mas no lago entraremos de Aqueronte.

[‘Wij zoeken landen in de Oriënt]

‘Wij zoeken landen in de Oriënt
(Op zijn bevel), besproeid door Indus' stromen,
En hebben reeds de weidse zee verkend
Tot waar nog slechts wanschapen robben wonen.
Als u de waarheid toegenegen bent,
Hadden wij gaarne nu van u vernomen
Wie gij wel zijt, in welk land ingezeten,
Of wat u maar van Indië moogt weten.’

[‘E, por mandado seu, buscando andamos]

‘E, por mandado seu, buscando andamos
A terra Oriental que o Indo rega;
Por ele o mar remoto navegamos,
Que só dos feios focas se navega.
Mas já razão parece que saibamos,
Se entre vós a verdade não se nega,
Quem sois, que terra é esta que habitais,
Ou se tendes da India alguns sinais?’

[‘Wij zijn,’ sprak iemand uit die archipel,]

‘Wij zijn,’ sprak iemand uit die archipel,
‘Vreemd aan dit land, zijn Wetten en zijn wezen;
Natuur schiep wie hier thuis zijn, zij het wel
Gespeend van Recht en Rede, maar wíj vrezen
De ware Wet, door de vermaarde telg
Van Abraham ten onzent onderwezen,
Hij die de wereld sturen zal en leiden,
Zoon van een Joodse moeder en een Heiden.

[‘Somos,’ um dos das Ilhas lhc lornou,]

‘Somos,’ um dos das Ilhas lhe tornou,
‘Estrangeiros na terra, Lei e nação;
Que os próprios são aqueles que criou
A Natura, sem Lei e sem Razão.
Nós temos a Lei certa que ensinou
O claro descendente de Abraão,
Que agora tern do mundo o senhorio;
A mãe Hebreia teve e o pat Gentio.

[‘Dit Eiland is voor allen buitengaats,]

‘Dit Eiland is voor allen buitengaats,
Uit Quiloa of Mombassa hier gekomen,
Of Sofala, een vaste pleisterplaats;
Daarom is het gewenst dat wij er wonen;
Zo bieden wij steevast aan onze maats,
Alsof wij hier inheems zijn, onderkomen;
En opdat gij van ons alles moogt weten:
Dit Eilandje is Mozambique geheten.

[‘Esta Ilha pequena, que habitamos,]

‘Esta Ilha pequena, que habitamos,
É em toda esta terra certa escala
De todos os que as ondas navegamos,
De Quíloa, de Mombaça e de Sofala;
E, por ser necessária, procuramos,
Como próprios da terra, de habitá-la;
E por que tudo enfim vos notifique,
Chama-se a pequena Ilha: Moçambique.

[‘En daar gij van zo ver gekomen zijt,]

‘En daar gij van zo ver gekomen zijt,
Op zoek naar Indië's geschroeide aarde,
Vindt u bij ons een loods die met beleid
Uw schip doet koersen door de vreemde baren;
U moogt, omwille van uw appetijt,
Van 't land hier verse proviand vergaren,
Ook zal onze Regent u tot uw zegen
Meegeven waar u 't meest om bent verlegen.’

[‘E já que de tão longe navegais.]

‘E já que de tão longe navegais,
Buscando o Indo Idaspe e terra ardente,
Piloto aqui tereis, por quem sejais
Guiados pelas ondas sábiamente.
Também será bem feito que tenhais
Da terra algum refresco, e que o Regente
Que esta terra governa, que vos veja
E do mais necessário vos proveja.’

[De Moor en al zijn metgezellen zijn]

De Moor en al zijn metgezellen zijn
Hierna weer weggevaren in hun boten;
Eerst nam men afscheid van de kapitein
Die veel beleefdheid van hen heeft genoten.
Phoebus, in zijn karos van kristallijn,
Heeft toen in zee het daglicht opgesloten;
De zorg om licht te geven aan zijn zuster
Vertrouwend, nam hij tijd om uit te rusten.

[Isto dizendo, o Mouro se tornou]

Isto dizendo, o Mouro se tornou
A seus batéis com toda a companhia;
Do Capitão e gente se apartou
Com mostras de devida cortesia.
Nisto Febo nas águas encerrou
Co carro de cristal, o claro dia,
Dando cargo á Irmã que alumiasse
O largo mundo, enquanto repousasse.

Twee gedichten
Bartalo Cattafi
(Vertaling Karel van Eerd)

Archipels

Vroeg op een ochtend in mei
tolt het verstand om zijn as evenals
een fraai prisma een fraai kristal ietwat
verbijsterd door het licht.
Vanaf het plafond daalt
paarlemoerzwart uitbundig de guirlande
van de vliegen,
verpoost op vellen blauw papier
stijgt weer op en laat
zoemend mini-eilanden achter, archipels
wie weet Afrikaans en Aziatisch.
Intussen ontplooit zich in de lucht steeds meer
het zwaarmoedige dundoek van licht.
's Middags laat krabt de nagel
de overtollige beelden
de eilanden weg.
De vellen papier raken weer verlaten.

Arcipelaghi

Maggio, di primo mattino
la mente gira su se stessa come
un bel prisma un bel cristallo un poco
stordito dalla luce.
Dal soffitto si stacea
neroiridato ilare il festone
delle mosche,
posa su grandi carte azzurre
riparte e lascia
ronzando isole minime, arcipelaghi
forse d'Africa e d'Asia.
Intanto in cielo sempre più si svolge
la mesta bandiera della luce.
Prima di sera l'unghia
scrosta l'isole
le immagini superflue.
Le carte ridiventano deserte.

Op de Shetlands

Deze houd ik vast binnen de omheining
op de noordelijkste klip
die ik in Europa bezit
te zamen met de Koningin der Britten.
Op de hoogte van deze parallel
gaat alles anders
's zomers kan de nacht zich niet strekken
aardappelen champignons tomaten
wortelen appels uien
komen per schip uit Schotland
hier groeit een gelig hard
soort dwerggras op de turf
voer dat bij de ponies misvorming geeft
een opgeblazen buik
op sierlijke benen
maar het hoofd is van stralende pracht
nobel fraai geciseleerd intelligent

Nelle Shetland

Questi li tengo chiusi nel recinto
sull'ultimo scoglio a Nord
che in Europa possiedo
insieme con la Regina dei Britanni.
All'altezza di questo parallelo
le cose cambiano
d'estate la notte non ha spazio
la patata il fungo il pomodoro
la carota la mela la cipolla
vengono per nave dalla Scozia
qui cresce un'erba dura
nana giallastra sulla torba
pastura che fa deformi i ponies
dilata una gran pancia
su gracili gambe
ma la testa è di grande splendore
nobile ben sbalzata intelligente

[Vervolg Nederlands]

een borstelige kuif boven het voorhoofd
de schapen krijgen een kwalijk karakter
bot schichtig zwaar beladen
met een rijke schat wol
de haringdieven slimme bedelaars
schreeuwen brutaal met hun vleugels gespreid
meeuwen met grage blik
onvermoeibare stemmen
deze harlekijns van de zee
verliezen zich blindelings
achter een zilveren schicht onder water
de arctische Driehoek
tekent de elegance op een röntgenfoto
onmetelijk gelijkend op de dood.
Dit waren de tekens en de gestalten
van een attent seizoen
vol genegenheid
in een album verschenen in het Noorden
in mijn Ultima Thule
ultime levensfase.

[Vervolg Italiaans]

un ciuffo arruffato sulla fronte
le pecore acquistano un pessimo carattere
ottuse ombrose onuste
di ricchissima lana
i ladri d'aringhe i lesti mendicanti
ad ali aperte gridano sfrontati
gabbiani d'occhio avido
instancabili voci
i pulcinella di mare
si perdono accecati
dietro un lampo d'argento di sott'acqua
la terna artica
disegna l'eleganza su una lastra
immensamente simile alle morte.
Erano questi i segni e le figure
d'una stagione attenta
affettuosa
d'un album uscito a Nord nell'ultima
mia Thule nell'ultima
parte della mia vita.

Eilanden

Blaise Cendrars[*]
(Vertaling Martin de Haan)

Eilanden
Eilanden
Eilanden waar je nooit zult aanleggen
Eilanden waar je nooit van boord zult gaan
Eilanden overwoekerd door plantengroei
Eilanden weggedoken als jaguars
Zwijgende eilanden
Roerloze eilanden
Onvergetelijke eilanden zonder naam
Ik gooi mijn schoenen overboord want ik zou zo graag
naar jullie toe willen gaan

Îles

Îles
Îles
Îles où l'on ne prendra jamais terre
Îles où l'on ne descendra jamais
Îles couvertes de végétations
Îles tapies comme des jaguars
Îles muettes
Îles immobiles
Îles inoubliables et sans nom
Je lance mes chaussures par-dessus bord car je voudrais bien
aller jusqu'a vous

* *Het werk van Blaise Cendrars (1887-1961) staat geheel in het teken van de beweging en de chaos*. Bourlinguer *(rondzwerven), heet een van zijn werken, en dat is inderdaad wat hij altijd heeft gedaan: van Napels naar China, van Rusland naar India. Cendrars weigerde consequent zichzelf louter als schrijver te beschouwen en bewust een oeuvre op te bouwen: hij leefde en schreef in het hier en nu, en de enige constante was daarbij zijn zucht naar nieuwe ontdekkingen. Het hier vertaalde gedicht, afkomstig uit* Feuilles de route *(1924), illustreert dit wonderwel. (M.de H.)*

Waarom

Zinaida Hippius
(Vertaling Marja Wiebes en Margriet Berg)

O mijn Ierland, door zee omgeven,
Waarom, land dat ik nimmer zag,
Is jouw mistig gedein verweven
Met de klaarheid van deze dag?

Jij was nimmer in mijn gedachten,
En ik ken je nog altijd niet...
Waarom wordt mijn verdrietig smachten
Zo doorvlijmd door jouw scherp graniet?

Kan mij 't schuim in de morgen heugen?
Of een meeuw die bij avond krijt?
Ga ik als het geboeid geheugen
Van de wereld door 't web van tijd?

O mijn Ierland, mij vreemd gebleven!
O mijn Rusland, mijn vaderhuis!
Is Gods rijk niet gedoemd te leven
Onder één en hetzelfde kruis?

почему

О Ирландия, океанная,
Мной невиденная страна!
Почему ее зыбь туманная
В ясность здешнего вплетена?

Я не думал о ней, не думаю,
Я не знаю ее, не знал...
Почему так режут тоску мою
Лезвия ее острых скал?
Как я помню зори надпенные?
В черной алости чаек стон?
Или памятью мира пленною
Прохожу я сквозь ткань времен?

О Ирландия неизвестная!
О Россия, моя страна!
Не единая ль мука крестная
Всей Г осподней земле дана?

Het eiland
Elizabeth Jennings
(Vertaling Wiebe Hogendoom)

[De reiziger ontsnapt hier 't vasteland.]

De reiziger ontsnapt hier 't vasteland.
Dezelfde aardlaag, aan de strook ontrukt
Van 't boze thuisland, vormt een kaap van rust,
Dezelfde zee die elders kusten beukt
Zorgt dat een vreemdeling hier thuisraakt, los
Als kiezels zachtjes afgezet op 't strand.

Elk draagt een eiland in zijn hart en stemt
Het af op wat hij vindt, alles is vreemd
Maar toch verwacht. Dit argeloos klimaat
Kan denken zinvol maken, eilandkracht
Is buiten, binnen, elk neemt haar de maat,
Ontrolt zijn baan geluk in volle pracht.

En dit bewustzijn geeft zichzelf houvast,
Hecht zich hier aan de geest, gaat voort, keert weer.
Ontsnapping staat centraal, wie hier vrij staan
Zijn ook eilanden, ieder navigeert
Naar zelfinzicht op kalme oceaan,
Zoekenden die zichzelf ontdekken gaan.

[All travelers escape the mainland here.]

All travelers escape the mainland here.
The same geology tom from the stretch
Of hostile homelands is a head of calm,
And the same sea that pounds a foreign beach
Turns strangers here familiar, looses them
Kindly as pebbles shuffled up the shore.

Each brings an island in his heart to square
With what he finds, and all is something strange
But most expected. In this innocent air
Thoughts can assume a meaning, island strength
Is outward, inward, each man measures it,
Unrolls his happiness a shining length.
And this awareness grows upon itself,
Fastens on minds, is forward, backward, here.
The island focuses escape and free
Men on the shore are also islands, steer
Self to knowledge of self in the calm sea,
Seakers who are their own discovery.

Drie gedichten

Pierre H. Lauffer
(Vertaling August Willemsen)

Curaçao

Daar waar de rotsen zijn
Zo ver het oog maar reikt,
  Die stug, onwrikbaar,
  Omzien, om
  Met minachting
  Te kijken naar
De aanrollende golven die kapotslaan
  Aan hun voeten
In een eeuwigdurend loflied,

Daar waar de zuilcactussen zijn
Die onze zeewind zoete hymnen
  Doet zingen
  En die zich verheffen
  En de loop der eeuwen
  Staan te dulden
En de zon die altijd op hun armen
  Brandt,

Op plaatsen die ik liefheb,

Daar waar alle bomen
Kermen en hun kruinen buigen
  Voor de zilte wind
  En al hun takken
  Schreeuwen
  Om een regenbui
En waar de troepiaal
  De mens tot werken wekt
Met zijn welluidend lied,

Korsou

Kaminda tin baranka
Te na unda bista tira
  Ku tèrko, tranka,
  Nan ta bira
  Kara mira
  Ku despresio,
Olanan kore, kansa
  Na nan pia
Den etèmo alabansa,

Kaminda tin kadushi
Ku ta buta bientu kanta
  Himno dushi
  I ta lanta.
  Para wanta

Siglonan pasa
Solo sigui kima
Riba brasa

Di lugá ku mi ta stima,

Kaminda tur palu
Ta keha, baha nan kabes
Pa bientu salu
I nan rama
Tur ta sklama
Awaseru,
Trupial ta lanta
Trahadónan
Ku se melodioso kanto.

[Vervolg Nederlands]

Daar waar op het land
De zon toeziet en lacht
  Hoe wij met ezels
  Ons afbeulen
  Om toch met alle macht
  Te mogen werken
En om aan de verdorde grond
  In blind geloof
Ons eten te ontworstelen,

Daar waar mijn vader
Mij leerde bescheiden te zijn,
  Slechts met zijn voorhoofd
  Dat mij erop wees
  Een eerbaar leven
  Na te streven,
Brood en werk en rust
  En anders niet
Op een eiland onder blauwe hemel.

Daar waar de geschiedenis
In de voorbije eeuwen harmonie
  Geschapen heeft,
  Stralende vrede
  In de mensen
  En waar een stukje
Van de hemel neergedaald is
  In ons leven,
DAAR IS MIJN LAND, MIJN CURAÇAO!

[Vervolg Papiaments]

Kaminda den kumiku
Solo ta min i hari
  Kon ku buriku
  Nos ta maha
  Pa nos traha
  Ku tur forsa.
Pa di suela seku
  Nos por ranka
Alimentu ku fe siegu,

Kaminda ku mi tata
A siña mi ser humilde
  Ku su frenta
  Ku a mustra
  Mi di buska
  Bida honrado,
Pan, trabou, sosiegu
  I mas nada
Riba un isla bou di shelu,

Kaminda ku historia
A forma den siglonan pasá
Armonia,
Pas sonriendo
Den tur hende
I un pida
Di shelu a baha abou
Den nos bida,
EI TA MI PATRIA KORSOU!

Mijn land

Dit stukje aarde
Dat God in een bevlieging
Uit zee heeft op doen rijzen
Is van mij.

Mijn wortels zuigen
Aan haar borst,
En leven op het bloed en op het zweet
Die zijn vergoten, die haar geschiedenis hebben geschreven.

Ik ben gaargekookt in treurnis
En in vernedering gestoofd
Op het komfoor van haat,
Gestookt door een paar schurken.

Dus
Als ik nu in opstand kom
En als ik uitschreeuw Diefstal!
Is het hierom: dit stukje aarde
Is van mij.

Mi tera

E pida tcra ‘ki,
Cu Dios den su capricho
A laga spreit fo'i den laman
Ta di mi.

Mi rais ta chupa
Na su pechu,
Biba riba sangcr y sodó
Cu a core, marca su historia
M'a cusji den tristesa
Y tura den ultrahe
Riba su confó di odio
Prepara pa poco sinberguensa.

Pesei
Si awor mi lanta,
Grita ladronisia,
Ta pa sobra e pida tera ‘ki
Ta di Mi.

De zee aan de noordkant

Nog net met de punt van zijn tong lekt de zee langs de rots, trekt zich terug, aarzelt even en komt dan kruipend naderbij, om opnieuw te verleiden met schijnheilig gezicht.

De rots, gehurkt in de noordkust, blijft onbewogen.

Dan opeens springt een springlevende golf op uit de ingewanden van de zee en scheert langs de rug van de rots.

De rots dommelt, zegt geen boe of ba.

Een onbehouwen golf springt hoog op, grommend, ronkend, struikelend over zichzelf, en geeft de rots een kopstoot. Een andere komt aangestormd, geeft hem een dreun in zijn flanken. Eén radbraakt hem met razernij, teistert zijn borst, slaat erop los en spat uiteen in een wolk van water, vloeit uit in schuim, stroomt weg, gutst neer en werpt zich terug in zee. Een andere vleit de rots een beetje met lieflijke lippen, daarna wordt hij des duivels, geselt hem, beukt hem, priemt hem met zijn punten.

Eén golf, stampend, schampt zijn top. Een andere ziet het even aan, een eindje buitengaats, kromt dan zijn rug en neemt zijn aanloop en valt aan, worstelt meedogenloos met hem, wast zijn top totdat die glanst, briesend, jankend als een boze geest.

Zonder adem te scheppen slepen zij zich terug, vallen weer aan, overladen de rots met ranselingen, mishandelen hem en maken een kabaal als wilden.

Maar de rots duldt ze allemaal op zijn buik, laat ze voortgaan met hun hels misbaar...

Jaar in.

Jaar uit.

Laman di nort

Djis ku punt'i lenga laman ta lembe kantu dje baranka, hala afó, dúndula un ratu i gatia bini aserka, pa
bolbe kalanch'e ku kara di sángana.

E baranka, yongotá den kost'i nòrt, no ta hiba trese.

Djei un ola sprinchi ta salta fo'i mondongo di laman, skarmai lomba dje baranka.

Baranka ta kabishá, sin bisa ni hi.

Un ola bushi ta gruña, lanta bula, ronka, kore kabe'i gai i tir'e un kabisá. Otro ta ranka bini, hul e
den kustía. Un ta habrak'e ku rábia, kunsumi den su pechu, dal spat na wèrki, plama na skuma, kore
choria i zembla su kurpa den laman atrobe. Otro ta chuli'e ku boka dushi un krenchi, djei bira bedèm,
sut'e, bali'e, hend'e ku punt'i ola.

Un ta sapatiá, kanfuña su kabes Otro ta tantia un tiki pafó ayá, dobia lomb'i morkoi, dal aden,
burdugá ku ne, laba su kabes te lag'e lombra, supla i yora manera alma-malu.

Sin kwe rosea nan ta lastra bai, bolbe tuma den, hart'e ku bòftá, maltrat'e i borotá manera razu.

Ma e baranka ta karga tur riba barika, laga nan sklama bai...

Aña ‘den.

Aña ‘fo.

Het spookschip
Michail Lermontov
(*Vertaling Kees Jiskoot*)

Zodra op de golven der diepzee
De sterren te fonkelen staan,
Snelt eenzaam met bollende zeilen
Een schip als op vleugelen aan.

Geen mast die zich kromt en geen wimpel
Die wappert, geen enkel geluid,
En stom, uit geopende luiken,
Steken ijzeren vuurmonden uit.

Geen scheepskapitein schreeuwt bevelen,
Geen schepeling die je er ziet,
Maar krijtrots, geniepige klippen
En stormen, ze deren het niet.

Een eiland ligt ginds in die diepzee,
Van somber graniet is de kust;
Er ligt daar een graf op dat eiland
Met daarin de keizer te rust.

Hij rust - zonder krijgseer begraven
Door vijanden - diep in de aard;
Opdat hij niet zoude verrijzen,
Is 't graf met een rotsblok verzwaard.

Op 't uur van zijn droevig verscheiden,
Als weder een jaar is volbracht,
Glijdt stil naar de rotskust het spookschip
En meert in het holst van de nacht.

ВОЗДУШНЫЙ КОРАБЛЬ

По синим волнам океана
Лишь звезды блеснут в небесах,
Корабль одинокий несется,
Несется на всех парусах.

Не гнутся высокие мачты,
На них флюгера не шумят,
И молча, в открытые люки
Чугунные пушки глядят.

Не слышно на нем капитана,
Не видно матросов на нем;
Но скалы, и тайные мели,
И бури ему нипочем.

Есть остров на том океане -
Пустынный и мрачный гранит;
На острове том есть могила,

А в ней император зарыт.

Зарыт он без почестей бранных
Врагами в сыпучий песок,
Лежит на нем камень тяжелый,
Чтоб встать он из гроба не мог.

И в час его грустной кончины,
В полночь, как свершается год,
К высокому берегу тихо
Воздушный корабль пристает.

[Vervolg Nederlands]

Dan doemt onverwacht uit de groeve
De keizer op, wakker en kwiek,
Op 't hoofd de driehoekige steek, en
Gehuld in soldatentuniek.

Hij gaat met de armen gekruist, en
Het hoofd naar beneden gericht,
Aan boord, hij posteert zich aan 't roer, en
Kiest zee, hij is snel uit het zicht.

Hij ijlt naar het lieflijke Frankrijk,
Het land waar hij glorie en troon
Verloor, en zijn vroegere garde,
Alsmede zijn erfgenaam-zoon.

En nauwelijks ziet hij zijn thuisland,
In 't donkere, nachtlijke uur,
Of 't hart begint hevig te beven,
Of 't oog schiet onmiddellijk vuur.

Met stevige passen verlaat hij
Het schip, hij stapt fier en rechtop,
Roept luid zijn soldaten naar voren
En dreigend zijn maarschalken op.

Geen snorrebaard komt, want die slapen
Waar de Elbe in de vlakte belandt,
Besneeuwd in het ijzige Rusland,
Geblakerd in Afrika's zand.

[Vervolg Russisch]

Из гроба тогда император,
Очнувшись, является вдруг;
На нем треугольная шляпа
И серый походный сюртук.

Скрестивши могучие руки,
Главу опустивши на грудь,
Идет и к рулю он садится
И быстро пускается в путь.

Несется он к Франции милой,
Где славу оставил и трон,
Оставил наследника-сына
И старую гвардию он.

И только что землю родную
Завидит во мраке ночном,
Опять его сердце трепещет
И очи пылают огнем.

На берег большими шагами
Он смело и прямо идет,
Соратников громко он кличет
И маршалов грозно зовет.

Но спят усачи-гренадеры -
В равнине, где Эльба шумит,
Под снегом холодной России,
Под знойным песком пирамид.

[Vervolg Nederlands]

Geen maarschalk slaat acht op zijn roepstem.
Zij sneuvelden in het gevecht,
Of hadden hun keizer verraden,
Hun zwaarden in duiten belegd.

En stampvoetend, stikkend van woede,
Marcheert hij het strand op en neer
En daar, op die doodstille oever
Klinkt luide zijn roepstem alweer:

Zijn zoon roept hij op, die hem lief is,
Zijn steun in het grillig getij:
‘Ik beloof je de helft van de wereld,
Maar Frankrijk behoud ik voor mij.’

Maar die, in de bloei van zijn jeugd en
Van hoop, deze prins, hij ging heen;
Heel lang staat, zijn weerkeer verbeidend,
De veldheer, de keizer alleen.

Hij staat en hij ademt heel zwaar tot
Het oosten met goud zich omrandt;
Er druppelen bittere tranen
Uit het oog op het ijskoude zand.

Dan keert hij weerom naar het spookschip,
Gaat, kin op de borst, weer aan boord,
Waarna hij al wuivend de thuisreis
Aanvaardt naar dat sombere oord.

[Vervolg Russisch]

И маршалы зова не слышат:
Иные погибли в бою,
Другие ему изменили
И продали шпагу свою.

И топнув о землю ногою,
Сердито он взад и вперед
По тихому берегу ходит,
И снова он громко зовет:

Зовет он любезного сына,
Опору в превратной судьбе;
Ему обещает полмира,
А Францию только себе.

Но в цвете надежды и силы
Угас его царственный сын,
И долго, его поджидая,
Стоит император один -

Стоит он и тяжко вздыхает,
Пока озарится восток,
И капают горькие слезы
Из глаз на холодный песок.

Потом на корабль свой волшебный,
Главу опустивши на грудь,
Идет и, махнувши рукою,
В обратный пускается путь.

Helgoland
Valerio Magrelli
(Vertaling Karel van Eerd)

Een plak rots verzonken in het water, zoetjes afhellend
richting Groot-Brittannië, lanceerbasis geheel in het groen,
heidevelden en schuilgrotten voor U-Boote,
hol en aangevreten, eiland en gecamoufleerd arsenaal.
Dan, eenmaal veroverd, weg ermee, van de landkaarten schrappen,
door met een watje het verzilverde bonnetje af te wrijven
alsof je wilt controleren of je een prijs hebt. Het trotyl
echoot maandenlang in het hol van de winter, blaast
over de Noordzee, en van binnen, en van onder, tot het dorp
in tweeën is gezaagd. Nu staat op de snede van de nieuwe kliffen
(muntfris, fonkelend nieuw in het gewemel
van het geknutsel aan de kust) zijn geschiedenis geschreven in de lagen
op zicht. Onder het gras de tegels van een keuken, asfalt,
kamertjes, leidingen en kabels
in een zoete anatomieles in de open lucht, open naar alle windstreken.
Maar het project stokt, niet genoeg explosieven,
liever toerisme. Hopla, de duty-free shop met franco verzending,
en het eiland ingeklaard, aangetast, geboetseerd, gepolijst,
wankele designstoel, wegwerppatroon en dus
HULS,
beschadigde plaat, die is blijven drijven
op de duizenden souvenirmedailles.

Helgoland

Una lastra di pietra immersa nell'acqua, inclinata
dolcemente verso la Gran Bretagna, rampa di lancio
verdissima, brughiere e covi di U-Booten,
cava e cariata, isola e arsenale mimetico.
Poi, conquistata, cancellarla via, grattarla dalle carte
geografiche sfregando con l'ovatta il bollino argentato,
come per controllare se si vince qualcosa. Il tritolo
risuona per mesi nel cavo dell'inverno, soffia
sul Mare del Nord, e dentro, e sotto, finché il villaggio
viene segato in due. Ora, sul taglio delle nuove scogliere
(nuove di zecca, fresche di conio nel fervere
del bricolage litoraneo), la sua storia sta iscritta negli strati
a vista. Sotto l'erba, le maioliche di qualchc cucina, asfalto,
salottini, condutture e cablati
in una dolce lezione di anatomia all'aperto, aperta ai quattro venti.
Ma il progetto si arresta, l'esplosivo non basta,
meglio il turismo. Ed ecco il duty-free, questi negozi
porto franco, e l'isola sdoganata, tarlata, maneggiata, limata,
sagomata seggiola zoppicante, cartuccia da buttare e dunque
BOSSOLO,
disco intaccato, rimasto a galleggiare
nelle mille medaglie-souvenir.

Bermuda's
Andrew Marvell[*]
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Waar de *Bermuda's*, ver van ons vandaan
De boezem rijden van de Oceaan,
In eenzaamheid, roeide een Bootje voort.
Toen heeft de Wind daaruit dit lied gehoord.
  Wij zingen hem ter Eer die welgezind
Ons leidde door het Waterlabyrint
Tot bij dit vreemde Eiland, dat gewis
Veel vriendelijker dan ons eigen is.
Waar hij 't ontzaglijke Zeemonster drilt
Dat op zijn rug het Diep naar boven tilt.
Hij doet ons in dit grazige Domein
Voor Storm en 's Papen woede veilig zijn.
Een Lente gaf hij ons die eeuwig duurt
En alle dingen om ons heen glazuurt.
Hij heeft ons het Gevogelte beschikt
Dat afdaalt, elke dag, en ons verkwikt;

Bermudas

Where the remote Bermudas ride
In th'Oceans bosome unespy'd,
From a small Boat, that row'd along,
The listning Winds receiv'd this Song.
  What should we do but sing his Praise
That led us through the watry Maze,
Unto an Isle so long unknown.
And yet far kinder than our own?
Where he the huge Sea-Monsters wracks,
That lift the Deep upon their Backs,
He lands us on a grassy Stage;
Safe from the Storm and Prelat's rage.
He gave us this eternal Spring,
Which here enamells everything;
And sends the Fowls to us in care,
On daily Visits through the Air.

* *Marvell (1618-1678) was in verschillende levensstadia calvinistisch dichter, pamflettist, huisleraar en parlementslid, volgeling van Cromwell en vriend van Milton, maar ook van royalisten, Zodat hij de Restauratie zonder kleerscheuren overleefde. Bekendste gedicht:* To his Coy Mistress. *Schreef* Bermudas *omstreeks 1653; hij had een vriend die er geweest was. Uit hetzelfde jaar dateert zijn gedicht* Character of Holland, *waaruit een geringer enthousiasme spreekt: 'This undigested vomit of the Sea'. - De regels over de ananas betekenen dat deze vrucht gekweekt wordt door het stekken van loten.*

[Vervolg Nederlands]

Hangt Sinaasappels in de lommerpracht
Als gouden Lampen in een groene Nacht,
En sluit in de Granaat een pronkjuweel,
Hormoez viel zulk een rijkdom nooit ten deel.
Hij maakt in onze mond de Vijgen zoet
En gooit ons de Meloenen voor de voet.
Maar Ananassen plant hij zo royaal,
Die draagt geen Boom hier voor de tweede maal.
Ceders die op de *Libanon* zijn hand
Gekozen heeft, verspreidt hij in dit Land.
Hij zorgt ook dat de holle Zee, die brult,
Alom met Ambergrijs de oevers vult.
Hij wierp (wij roemen danig op die gift)
Op onze Kust de Parel van de Schrift
En boven op de Rotsen bouwde hij
Een Tempel waar zijn Naam verheerlijkt zij.
O dat nu onze Stem zijn Lof verkondt,
Die opstijgt naar het ruime Hemelrond,
Vanwaar hij (mogelijk) weerkaatst, en zo
Echoot buiten de *Baai van Mexico*.
Aldus klinkt in de *Britse* boot nog lang
Hun heilige en vrolijke Gezang,
Harmonisch, heel de weg, daar op de maat
De roeiriem daalt en door het water slaat.

[Vervolg Engels]

Hr hangs in shades the Orange bright,
Like golden Lamps in a green Night.
And does in the Pomgranates close,
Jewels more rich than Ormus shows.
He makes the Figs our mouths to meet;
And throws the Melons at our feet.
But Apples plants of such a price,
No Tree could ever bear them twice.
With Cedars, chosen by his hand.
From Lebanon, he stores the Land.
And makes the hollow Seas, that roar,
Proclaim the Ambergris on shoar.
He cast (of which we rather boast)
The Gospels Pearl upon our Coast.
And in these Rocks for us did frame
A Temple, where to sound his Name
Oh let our Voice his Praise exalt,
Till it arrive at Heaven's Vault:
Which thence (perhaps) rebounding, may
Eccho beyond the Mexique Bay.
Thus sung they, in the English boat,
A holy and a cheerful Note,
And all the way, to guide their Chime,
With falling Oars they kept the time.

Envoi
Andrew Motion
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

In de blauwe baai van een groen eiland
verloren in de Stille Oceaan
gaat een witte boot voor anker, doelloos,

bij toeval dus. Een eenzame zeiler
klautert aan wal, alleen maar om te kijken.
Het bos is dicht, dicht en geluidlozer

dan de zeeman ergens anders ooit gezien heeft,
maar als hij het vulkanisch strand ophupt,
schudden opeens de bomen vóór hem, en daar staat

een stokoude Japanse soldaat, zo te zien.
(Stokoud, omdat zijn lijf verdroogd is tot een noot;
een Japanse soldaat, omdat hij nog één dikke

legerschoen draagt maar dan minus de veter,
en een fourageurspet, vaal, met het zonneteken,
laag en schuin opgezet naar militair gebruik.)

De zeeman heeft nog nooit een geweer geschouderd
maar hij begrijpt wat de soldaat denkt:
hij denkt dat de oorlog nog ergens bezig is

Envoy

In the blue bay of a green island
unmapped somewhere in the Pacific
a white boat anchors without a design,

that is by chance, and a lone yachtsman
clambers ashore for no reason except to look.
The forest is dense, dense and more hushed

than anywhere seen by the sailor before,
but as he skips up the cindery beach
the trees ahead suddenly shake and there stands
an ancient Japanese soldier, or so he supposes
(Ancient because his whole body has dries to a nut,
a Japanese soldier because he is still wearing one

thick army boot which is minus the lace to tic it,
and also a tan forest cap with a badge of the sun
set at the low and correct military angle.)

The sailor has never once shouldered arms
but he understands what the soldier thinks:
he thinks the war is still happening somewhere

[Vervolg Nederlands]

de oorlog die hem min of meer gedumpt heeft
of waar hij aan ontsnapte - en weet zelfs niet
van de bom en wat erop volgde.

Maar niettemin heeft hij genoeg geleden:
meer dan een kwart eeuw heeft hij geleefd
op noten en regen, slangenvlees en gras,

en nu houdt hij voor de zeeman omhoog,
tweehandig, het kromme ceremoniezwaard,
bewaard in bruinieren schede. Hij vraagt:

zou de zeeman graag zien dat hij het brak?
De zeeman, die vanzelfsprekend geen woord
Japans kent en toch al zijn tong verloor,

pakt het zwaard, bewondert het aandachtig, dan
lijkt het hem stijlvol het terug te geven.
Aldus gedaan, legt hij in enkele woorden

zijn plan uit om op het eiland rond te kijken,
eventjes maar, voordat hij de soldaat
hier weghaalt en terugbrengt naar de wereld.

[Vervolg Engels]

the war which has somehow left him behind
or which he escaped - and has not even heard
of the bomb, and what followed after.

But all the same he has suffered enough,
living for twenty-five years and more
on nuts and rain, snake-meat and grass,

and now he is holding aloft to the sailor,
in both his hands, the curved ceremonial sword
he has kept in its brown leather sheath and wonders
please would the sailor like him to break it?
The sailor, who needless to say cannot speak
Japanese and is anyway tongue-tied,

lakes the sword, admires it carefully, then
supposes the honourable thing is to hand it back,
which he does, before saying a word or two

to explain how he wants to look over the island,
just quickly, you know, before taking the soldier
with him away from all this and back to the world.

[Vervolg Nederlands]

Het zegt de ander niets. De soldaat met het notenlijf
ziet de zeeman het bos induiken en verdwijnen,
haalt zijn schouders op, brengt zich dan vaag te binnen

hoe zeilen ook weer ging, zwemt naar het jacht, vaart weg.
Hij ziet het als een soort van ruil. Hij voelt
dat het nu zijn beurt is te werken aan de vrede.

[Vervolg Engels]

None of which means a thing. The nut-bodied soldier
watches the soldier plunge into the forest and vanish,
shrugs his shoulders, dredges a faded memory up

of how to sail, swims out to the yacht, and goes.
He believes it is some kind of swap. He feels
his turn has come to try and arrange the peace.

Twee gedichten

Raymond Queneau
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

Kraken

Het eiland rees ze ploegden er
ze zaaiden oogstten zwoegden er
de vrouwen hebben kroost gebaard
dat kreeg grootouders uiteraard
toen op een dag zonk alles weer
in de onbewogen diepzee neer

Het land waar ik werk (poëzie)
van wie is dat de rug?
van wie?

Kraken

L'île surgie on laboura
on y sema on récolta
les femmes curent des enfants
et les enfants des grands-parents
puis un beau jour tout retourna
dans l'abîme indifférent

La terre sur laquelle j'écris
de qui est-elle le dos?
de qui?

De archipel

De archipel een ouwe goeierd
liet zijn kroost ettertjes van eilanden
op drift slaan
maar toen een van de jongetjes (of meisjes)
zoek raakte
daar hem (of haar) een grimmige vulkaan vrat
kondigde hij het standrecht af
en deed op 't stadsplein fusilleren
de voorhuid van de postbode die hem het treurig nieuws bracht

De vulkaan bleef van zijn kant actief
verslond zo menige kleine boot
verzwolg een imposante vloot
maar braakte crustaceeën uit
die hij eerst in zijn buik had gaargekookt
vandaar dat men van krab en kreeft
zo'n hinder in zijn darmen heeft

L'archipel

L'archipel était un bon vieux
qui laissan ses diables d'enfants d'îles
courir a la dérive
mais lorsque l'un d'eux (ou l'une d'elles)
se perdit
mangé (ou mangée) par un méchant volcan
alors il decreta la loi martiale
et fit fusiller sur la place publique
le prépuce du facteur qui lui apporta la triste nouvelle

Le volcan de son côté faisait les siennes
avalait de petits bateaux
engloutissait de grands vaisseaux
mais excrétait des crustacés
qu'il avait bien cuits dans son ventre
et voila pourquoi les homards et les tourteaux
incommodent les boyaux

[Vervolg Nederlands]

Om op de archipel terug te komen
hij heeft op zijn schouder een schop genomen
en onder zijn arm een handzaag die
moest kerven in de Stromboli
hij werd verlakt gepakt en voorgeleid
en zwaargestraft met dwangarbeid
maar ontsnapte in de golf van Mexico
door zich in zee te werpen zo
schiep hij de Antillen heel fameus daaronder
noem ik de volgende in 't bijzonder
Trinidad Martinique Dominica Jamaica
De Bahama's Haïti Domingo Puerto Rico
en Curaçao

[Vervolg Frans]

Pour revenir a l'archipel
il mit sur son épaule une pelle
et sous son bras une egoïne scie
pour mutiler le Stromboli
Il fut arrêté emprisonné jugé
condamné aux travaux forcés
mais dans le golfe du Mexique il s'évada
et se jetant à la mer constitua
les fameuses Antilles dont
les îles principales sont:
La Trinité Martinique La Dominique La Jamaïque
Les Bahamas Haïti Saint-Domingue Porto Rico
et Curaçao

Twee gedichten
Rainer Maria Rilke
(Vertaling Peter Verstegen)

Het eiland

De Noordzee

I

De vloed die opkomt, wist de weg door 't wad
en alles wordt, waar je ook kijkt, gelijk;
maar ginder ligt nog een klein eiland dat
de ogen sloot; verwarrend draait de dijk

rond zijn bewoners, voor wie 't levenslicht
op slapen lijkt waarin zij, zwijgend, vaak
van wereld wisselen, spaarzaam met spraak;
al wat zij zeggen klinkt als doodsbericht

voor iets dat aangespoeld is, onbekend,
dat zonder uitleg tot hen komt en blijft.
En zo is alles wat hun blik beschrijft

van kindsbeen af: 't is niet voor hen bestemd,
te groot, te grimmig wat men tot hen zendt
en dat hun eenzaamheid nog overdrijft.

Die Insel

Nordsee

I

Die nächste Flut verwischt den Weg im Watt,
und alles wird auf allen Seiten gleich;
die kleine Insel draussen aber hat
die Augen zu; verwirrend kreist der Deich

um ihre Wohner, die in einen Schlaf
geboren werden, drin sie viele Welten
verwechseln, schweigend; denn sie reden selten,
und jener Satz ist wie ein Epitaph
für etwas Angeschwemmtes, Unbekanntes,
das unerklart zu ihnen kommt und bleibt.
Und so ist alles was ihr Bliek beschreibt

von Kindheit an: nicht auf sie Angewandtes,
zu Grosses, Rücksichtloses, Hergesandtes,
das ihre Einsamkeit noch übertreibt.

II

Als lag zij in een krater van een maan,
is elke boerenhoeve hier omdamd;
de moestuinen hebben hetzelfde aan
en zijn, als wezen, eender ook gekamd

door stormwind, die een harde leraar blijkt
en dagenlang vrees wekt voor nieuwe doden.
Dan zit men maar wat binnenshuis en kijkt
in scheve spiegels wat op de commode

aan vreemds staat uitgestald. Een van de zonen
treedt 's avonds voor de deur en trekt wat tonen
uit de harmonica, een snik gelijk;

zo hoorde hij in vreemde haven spelen -.
Terwijl een rijzig schaap, een van de vele,
haast dreigend opdoemt op de buitendijk.

II

Als läge er in einem Krater-Kreise
auf einem Mond: ist jeder Hof umdämmt,
und drin die Gärten sind auf gleiche Weise
gekleidet und wie Waisen gleich gekämmt

von jenem Sturm, der sie so rauh erzieht
und tagelang sie bange macht mit Toden.
Dann sitzt man in den Häusern drin und sieht
in schiefen Spiegeln was auf den kommoden

Seltsames steht. Und einer von den Söhnen
tritt abends vor die Tür und zieht ein Tönen
aus der Harmonika wie weinen weich;

so hörte ers in einem fremden Hafen -.
Und draussen formt sich eines von den Schafen
ganz gross, fast drohend, auf dem Aussendeich.

III

Slechts 't innerlijk staat na; de rest is ver.
Dit innerlijk wordt krap, wordt daaglijks weer
met alles overvoerd en is niet meer
zegbaar. 't Eiland lijkt een te kleine ster,

onwetend door het wereldruim ontwricht,
schrikwekkend en werktuigelijk ineen,
zodat ze, onverhoord en onverlicht,
alleen,

opdat dit alles toch een eind mag nemen,
donker en in den blinde voort wil gaan
in een door haar zelf uitgevonden baan,
buiten het plan der kosmische systemen.

III

Nah ist nur Innres, alles andre fern.
Und dieses Innere gedrängt und täglich
mit allem überfüllt und ganz unsäglich.
Die Insel ist wie ein zu kleiner Stern

welchen der Raum nicht merkt und stumm zerstört
in scinem unbewussten Furchtbarsein,
so dass er, unerhellt und ülberhört,
allein

damit dies alles doch ein Ende nehme
dunkel auf einer selbsterfundnen Bahn
versucht zu gehen, blindlings, nicht im Plan
der Wandelsterne, Sonnen und Systeme.

Het eiland der Sirenen

Toen hij 't vorstenpaar dat hem onthaalde
's avonds laat nog, maar genood daartoe,
van doorstaan gevaar op reis verhaalde,
zei hij rustig niet te weten hoe

hij een taal moest vinden zo onthullend
dat zij twee, als hij eerst, in de blauwe,
blije, eilandrijke zee 't vergulden
van die eilanden zouden aanschouwen,

eilanden wier aanblik het gevaar
om laat slaan; niet langer is hun boot een
speelbal van de woeste stormen. Maar
bladstil treft het nu de reisgenoten

die wel weten dat op gindse gouden
eilanden wel eens gezang weerklinkt -,
die zich nietsziend aan hun riemen houden,
als omringd

door de stilte, welke heel de wijdte
in zich draagt die waait rondom hun oren,
als was ergens aan de ommezijde
het gezang dat niemand aan kan horen.

Die Insel der Sirenen

Wenn er denen, die ihm gastlich waren,
spät, nach ihrem Tage noch, da sie
fragten nach den Fahrten und Gefahren,
still berichtete: er wusste nie,

wie sie schrecken und mit welchen jähen
Wort sie wenden, dass sie so wie er
in dem blau gestillten Inselmeer
die Vergoldung jener Inseln sähen,

deren Anblick macht, dass die Gefahr
umschlägt; denn nun ist sie nicht im Tosen
und im Wüten, wo sie immer war.
Lautlos kommt sie über die Matrosen,

welche wissen, dass es dort auf jenen
goldnen Inseln manchmal singt -,
und sich blindlings in die Ruder lehnen,
wie umringt

von der Stille, die die ganze Weite
in sich hat und an die Ohren weht,
so als wäre ihre andre Seite
der Gesang, dem keiner widersteht.

Met de veerpont naar het eiland
Iain Crichton Smith
(Vertaling Wiebe Hogendoorn)

De veerpont bracht ons naar het kale eiland
waar koe en schaap koud staarden door de wind
met achter ons de zee, haar zilveren water,
terwijl de schipper zwijgend op de plecht
zijn jekker om zich sjorde als oud ijzer.

Wij gingen van het veer aan land, landinwaarts
een kerkje langs, omlaag naar 't bochtig strand.
Daar lag een witte meeuw, gevallen uit
het veeg, kil, oeroud daglicht, en zo zuiver
en zacht van borst dat hij het wit rondom

dat minder was, verlieflijkte. Wij zaten
beschut onder een rots nabij de zee.
Er zette iemand koffie, iemand hing
steeds hoger pratend twee uur lang de zot uit.
De zee sprak ernstiger en grimmiger.

By Ferry to the Island

We crossed by ferry to the bare island
where sheep and cows stared coldly through the wind -
the sea behind us with its silver water,
the silent ferryman standing in the stern
clutching his coat about him like old iron.

We landed from the ferry and went inland
past a small church down to the winding shore
where a white seagull fallen from the failing
chill and ancient daylight lay so pure
and softly breasted that it made more dear

the lesser white around us. There we sat
sheltered by a rock beside the sea.
Someone made coffee, someone played the fool
in a high rising voice for two hours.
The sea's language was more grave and harsh.

[Vervolg Nederlands]

Ook zat daar iemand, wit en koel gekleed.
De zot werd sprank'lend, aan haar naakte vinger
zou zij daardoor briljanten horen draaien.
Wat dacht de zee wel, of het duffe schaap
dat opkeek in de zware zondagsslaap?

En later, huiswaarts kerend, toen de maan rees
boven een karrespoor, minimum rood,
bij duistere wind, waar onvolkomen koeien
staarden uit halfbewustzijn, met een ploeg
die op zijn kant lag in het koud, rauw

naakt schemerlicht, begon daar te bewegen,
langzaam, zwaar als het water, in het hart,
de beeltenis van die meeuw en van dat kleed,
beide zo uit, en rijzend uit het duister
de maan, daar voor ons, met zijn roestige ring.

[Vervolg Engels]

And one sat there whose dress was white and cool.
The fool sparkled his wit that she might hear
new diamonds turning on her naked finger.
What might the sea think or the dull sheep
lifting its head through heavy Sunday sleep?

And later. going home, a moon rising
at the end of a cart-track, minimum of red,
the wind being dark, imperfect cows staring
out of their half-intelligence, and a plough
lying on its side in the cold, raw

naked twilight, there began to move.
slowly, like heavy water, in the heart
the image of the gull and of that dress,
both being white and out of the darkness rising
the moon ahead of us with its rusty ring.

Eilanden

Fjodor Koezmitsj Sologoeb
(Vertaling Marja Wiebes en Margriet Berg)

[Hardvochtige grimmige Scythische streken,]

Hardvochtige grimmige Scythische streken,
Mijn donkere vaderland, arm en misdeeld,
Waar ik van ellende welhaast ben bezweken,
Jij land waar een wurgslang mijn nachtegaal keelt.

Maar was 't Madagascar waar ik was geboren,
Dan sprak ik een taal die doorspekt was met oa,
Dan liet ik gedichten vol liefdesvuur horen,
Bezong naakte schonen op 't eiland Samoa.

In huis zou ik bloot lopen, zonder mijn kleren,
Een rood lapje stof om mijn lenden hooguit,
Ik zou steeds in hogere sferen verkeren,
Bedwelmd door de geur van het tropische kruid.

[Скифские суровые дали,]

Скифские суровые дали,
Холодная, темная родина моя,
Где я изнемог от печали,
Где змея душит моего соловья!

Родился бы я на Мадагаскаре,
Говорил бы наречием, где много а,
Слагал бы поэмы о любовном пожаре,
О нагих красавицах на острове Самоа.

Дома я ходил бы совсем голый,
Только малою алою тканью бедра объяв,
Упивался бы я, бескрайно веселый,
Дыханьем тропических трав.